ÂYETLER ve
HADÎSLER IŞIĞINDA

HAYATIMIZ

Doç. Dr.
Muhittin Akgül



ÂYETLER VE HADİSLER IŞIĞINDA HAYATIMIZ

Doç. Dr. Muhittin AKGÜL

YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ

Muhittin Akgül 1963 yılında Erzurum'un Çat ilçesinde doğdu. İlk ve orta tahsilini aynı yerde yaptıktan sonra, liseyi Erzurum ve İstanbul İmam-Hatip Lisesinde tamamladı. Fakülteyi Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde, Yüksek Lisansını Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Doktorayı ise Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladı. Bir süre Diyanet İşlerinde vâiz olarak görev yaptıktan sonra Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesine girdi. Bir yıl Kâhire'de ilmî çalışmalarda bulundu. Hâlen Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde doçent olarak görev yapmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.

Yayınlanmış Eserleri:

1. 99 Soruda Efendimiz (s.a.s.) (Işık Yayınları)
2. Kur'ân'da Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Özellikleri
3. İdeal Toplum Açısından İsrâ Sûresi (Işık Akademi Yayınları)
4. Kur'ân İklimine Seyahat (Işık Yayınları)
5. Kur'ân İnsan ve Toplum (Işık Yayınları)
6. Kur'ân Okumanın Önemi (Işık Yayınları)
7. Kur'ân Yeni Yaklaşımlar (Işık Yayınları)
8. Kur'ân'dan Hayata Yansımalar (Işık Yayınları)
9. Kur'ân-ı Kerim'de Hazreti Peygamber (Işık Yayınları)
10. Arşın Gölgesinde Yedi Zümre (Rehber Yayınları)

Âyetler ve Hadisler Işığında

HAYATIMIZ

Doç. Dr. Muhittin AKGÜL



Âyetler ve Hadisler Işığında
HAYATIMIZ

Editör
İsmail KAYAR

Kapak
Engin ÇİFTÇİ

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-278-393-5

Yayın Numarası
529

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Şubat 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1
34696 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.......... 15

1. İHSAN (İYİLİKTE BULUNMAK).......... 17
   Hadislerde İhsan (İyilikte Bulunmak).......... 28

2. EMÂNETE DİKKAT ETMEK.......... 46
   Emanetle İlgili Hadisler.......... 47

3. SABIR.......... 54
   Sabrın Emredilmesi ve Fazileti.......... 54
   Sabırla İlgili Hadisler.......... 67

4. DOĞRULUK VE İSTİKÂMET.......... 75
   Doğruluk ve İstikametle İlgili Hadisler.......... 79

5. AF VE MAĞFİRET.......... 92
   Aff ve Mağfiretle İlgili Hadisler.......... 96

6. DUA.......... 99
   Duada Samimi Olma.......... 99
   Duanın Fazileti.......... 100
   Duaya Teşvik.......... 104
   Duayla İlgili Hadisler.......... 105
   Duanın Fazileti ve Vakti.......... 105
   Duanın Keyfiyeti.......... 108

7. TEVBE.......... 112
   Tevbe Nasıl Olmalı.......... 112
   Tevbenin Kabul Vakti.......... 122
   Tevbeyle İlgili Hadisler.......... 124

8. MERHAMET.......... 128
   Allah'ın Rahmetinin Gazabından Üstün Olması.......... 129
   Allah'ın Rahmetinden Ümit Kesilmemesi.......... 133

Merhametle İlgili Hadisler 134
Merhametli Olmaya Teşvik 134
Allah'ın Rahmeti 135
Hayvanlara Merhamet 136

9. SADAKA VE İNFAKTA BULUNMANIN FAZİLETİ 139
Sadakaya Teşvik 139
Sadakanın Gizli-Açık Verilmesi 143
Sadakada Başa Kakma ve Niyet 144
Sadakanın Malı Artırması 146
Sadakayı Malın İyisinden Vermek 147
İnfaka Teşvik 147
İnfak Edenlerin Misali 152
Sadaka ve İnfakta 153
Bulunmanın Faziletiyle İlgili Hadisler 153
İnfak 154
Tasadduk ve İnfaka Teşvik 155
Sadakayla İlgili Bazı Ölçüler 159

10. İLMİN VE ÂLİMLERİN ÖNEMİ VE FAZİLETİ 163
İlim Öğrenmenin Farz-ı Kifaye Olması 163
Âlimlerin Üstünlüğü 163
İlim İsteme ve Onunla Amel 168
İlimle İlgili Hadisler 169
Alimlerin Fazileti 169
İlme Teşvik 171
İlim Âdabı 172
İlim ve Öğrenme Adabı 173
Hadis Rivayeti ve Nakli 174
Hadisin Yazılması 174
İlmin Kaldırılması 176
Öğrenenler ve Öğretenler 177
İlmi Başkalarına Aktarma 178
Halka Hayrı Öğretmek 178
Tevazu 179
İlim Talebine Teşvik 179
İlimle Amel 180
İlmi Gizleme 181

11. ANA-BABAYA İYİLİK 182
Ana-Babaya Dua 186
Ana-Babaya İnfak 187
Ana-Babaya İtaatta Ölçü 187
Ana-Babaya Kötü Davranmak Büyük Günahlardandır 188
Ana-Babaya İyilikle İlgili Hadisler 189
Anne Babaya İyilik 194

12. ÖLÜMÜ HATIRLAMAK 195
Ölüme Hazırlık 195
Ölümden Korkulması 197
Ölümün Herkes İçin Gerçek Olması 199
Ölümü Hatırlamakla İlgili Hadisler 203
Ölümü Temenni 206

13. ALLAH'I ANARKEN ÜRPERME 207
Allah'tan Korkma 208
Allah'tan Korkmayla İlgili Hadisler 214
Allah Korkusundan Ağlamak 215

14. KANAATİN ÖVÜLMESİ VE ONA TEŞVİK 217
Kanaatla İlgili Hadisler 218
Tokgözlülük 219
Aza Rıza 220
Dilenciliğin Zemmi 220
İhsanı Kabul Etmek 224

15. ARKADAŞ VE ARKADAŞLIK 226
Arkadaşa İyilik Etmek 226
Peygamber, Sıddık ve Şehitlerin Arkadaşlığı 226
Şeytanın Arkadaşlığı 227
Arkadaşlıkla İlgili Hadisler 228
Arkadaşa Yardım 229

16. DİLE SAHİP OLMAK 231
Dile Sahip Olmakla İlgili Hadisler 233

17. KUR'ÂN VE SÜNNETE UYMA 239
Kur'ân'a Uymanın Fazileti 239
Sünnete Uyma 243

Kur'ân ve Sünnete Uymamakla İlgili Hadisler 249
Sünnete Uyma 253
Amelde İtidal 254

18. İYİLİĞİ TAVSİYE KÖTÜLÜKTEN İHTAR ETME 261
İyiliği Tavsiye Kötülükten İhtar Etme ile İlgili Hadisler 267

19. NİYET VE İHLAS 270
Niyet ve İhlasla İlgili Hadisler 277
Niyet 278

20. KUR'ÂN OKUMANIN FAZİLETİ 281
Eûzu ile Başlamak 281
Kur'ân Okunurken Huzur Duyulur 281
Anlamını Düşünmek 282
Abdestsiz Dokunmamak 284
Onu Huşû ile Dinlemek 284
Kur'ân'ın Rahmet ve Şifa Olması 287
Gece Okunması 288
Kurân İnsanı Muhtemel Tehlikelerden Korur 289
Kur'an'la Hemhal Olmaya Teşvik 291
Kur'ân Okumaya Teşvikle İlgili Hadisler 292
Okumanın Âdâbı 292
Kur'ân'ı Hizb ve Evrad Kılma 295

21. CENNET-CEHENNEM 296
Cennetin Ebediliği 296
Cennet ve Nimetlerinin Özellikleri 300
Cehennemin Ebediliği 311
Cehennemliklerin Konuşması 312
Cehennem Ateşinin Özellikleri 315
Cennetin Özellikleriyle İlgili Hadisler 319
Cehennemin Özellikleri 322
Cennet ve Cehennemin Müşterek Yönleri 324
Cennetlikler 325
Cehennemlikler 329
Cennette Allah'ın Görülmesi 332

22. ŞÜKÜR (NİMETLERDEN DOLAYI ALLAH'A TEŞEKKÜR) 335
Şükürle İlgili Hadisler 339

23. TEVEKKÜL 341
Tevekkülle İlgili Hadisler 347

24. MÜTEVÂZİ OLMA 350
Mütevazi Olma ile İlgili Hadisler 351

25. NAMAZIN FARZİYETİ 354
Namazın Fazileti ve Mükafaatı 359
Namazı Kılmayanın Kötü Âkıbeti 362
Namazın İnsan Davranışlarını Düzenlemesi 363
Namazın Fazileti ve Önemiyle İlgili Hadisler 363
Namazın Edasının ve Kazasının Gerekliliği 367
Namazda Tadili Erkan 371
Secde Azaları 372

26. GIYBET 373
Gıybetin Çirkinliği 373
Zulme Uğrayanın Durumunu Bildirmesi 374
Gıybetle İlgili Hadisler 374

27. ÖFKELENMEK VE ÖFKESİNİ YENMEK 377
Öfkeyi Yenmekle İlgili Hadisler 377

28. HASED (ÇEKEMEMEZLİK) 380
Kıskançlıkla İlgili Hadisler 381

29. YALANIN VE YALANCININ YERİLMESİ 383
Yalan Söylemenin Sonu 385
Yalanın Kötülüğü ile İlgili Hadisler 385
Yalanın Helal Olduğu Yerler 387
Resûlullah Hakkında Yalan 388

30. KİBİRLENME, ÖVÜNME, GURURLANMA VE BÜYÜKLENME 390
Kibir ve Övünmenin Yerilmesi 390
Böbürlenmenin Sonu 391
Çocuk ve Mal Sahibi Olmakla Övünme 392
Gururlanma-Büyüklenme 394
Kibir ve Gururlanma ile İlgili Hadisler 400

31. ADAM ÖLDÜRME VE İNTİHAR 403
Adam Öldürme İntiharın Haramlığı ile İlgili Hadisler 410
İntiharın Hükmü 412

32. MÜNAFIKLIK (İKİ YÜZLÜLÜK) VE BELİRTİLERİ 414
Nifakla İlgili Hadisler 429
Münafıklıktan Korkmak 430
Hz. Peygamberin Münafıkların Cenaze Namazını Kılması Hususu 431
Münafıkların Hz. Aişe'ye İftiraları 432

33. MÜNAKAŞA VE ÇEKİŞME 439
Çekişmenin Kötülüğü ile İlgili Hadisler 441

34. CİMRİLİK 443
Cimriliğin Kötülüğü ile İlgili Hadisler 449

35. ALAY ETMENİN ÇİRKİNLİĞİ 451
Alay Etmenin Kötülüğü ile İlgili Hadisler 457

36. İSRAF (SAVURGANLIK) 458
İsrafla İlgili Hadisler 459

37. RİYAKÂRLIK (GÖSTERİŞ) 461
Riyakârlığın Tehlikesiyle İlgili Hadisler 463

38. ZULÜM (BAŞKALARININ HAKLARINA TECAVÜZ) 467
Zulmün Sonu 467
Zâlimden İntikam Alma veya Affetme 472
Zulmün Kötülüğü ile İlgili Hadisler 473

39. FESAT ÇIKARMAK 476
Fesat Çıkarma ve Fitne ile İlgili Hadisler 484

40. BAŞA KAKMA 491
Başa Kakma ile İlgili Hadisler 492

41. İMANIN FAZİLETİ 493
Mü'minlerin Dünya ve Âhirette Güvende Olması 493
Mü'minlerin Allah'ın Himayesinde Olması 499
Allah'ın Mü'minlere Yardımı 504
İmanın Mükafatı 506
Mü'minin Ölüm Anı 513
İman ve İslâm'ın Faziletiyle İlgili Hadisler 515
İmânın Hakikati 518
Kelime-i Şehâdet ve Onun Dil ile İkrarının Hükmü 526
Resûlullah'a Biatla İlgili Hükümler 527
İmân ve İslâm'la İlgili Değişik Hadisler 529

42. KÜFRÜN ÇİRKİNLİĞİ 531
Kâfirlerin Bazı Hususiyetleri 531
Kâfirlerin Kıyamet Günü Dünyaya Dönme İstekleri 535
Azaplarının Ebedî Oluşu 536
Kâfirleri Bekleyen Acı Âkibet 537
Dünyada Kâfirlere Bazı Fırsatların Verilmesi 544

43. SÖZÜNDE DURMAMA 548
Sözünde Durmama ile İlgili Hadisler 550

44. KONUŞMA ÂDABI 552
Dili Kötü Şeylerden Koruma 552
Güzel Sözün Fazileti 552
Güzel ve Çirkin Söz 552
Doğru Söz Konuşma 554
Çirkin Söz ve Davranışların Yasaklanması 554
Alçak Sesle Konuşma 555
Kadının Alçak Sesle Konuşması 556
Konuşma Âdabıyla İlgili Hadisler 556
Boş Şeyleri Konuşmaktan Sakınma 556
Büyüklere Konuşmada Öncelik Tanıma 557
Az Konuşma 557
Şirin Görünmek İçin Konuşmaktan Sakınma 559
İnsanlara Yumuşak Konuşma 560
Başkaları Hakkında Kötü Konuşmama 560
Hatalarını Anlatmama 560

45. TOPLANTI ÂDABI 561
İyi ve Kötü Toplantılar 561
Toplantı İçin Arkadaş Seçimi 562
Toplantıda Başkası İçin Yer Açma 563
Toplantıda Fısıldaşma ve Kötülükler Konuşma 564
Toplantıdan Ayrılma Âdabı 564
Toplantı Âdabıyla İlgili Hadisler 565
İyi ve Kötü Meclisler 565
Toplantı Arkadaşı Seçme 567
Birlikte Olduğu Kişinin Sırlarını Başkasına Açmama 568
Hayırlı Toplantılardan Geri Durmama 568

Toplantılarda Başkasını Bıktırmama 569
Topluluk İçinde Allah'ın Anılması 569

46. YÜRÜYÜŞ ÂDÂBI 570
Kasılarak Yürümeme 570
Yolun Hakkını Verme (Haramdan Sakınma) 571
Yürümenin Âdabıyla İlgili Hadisler 572

47. SELÂM ÂDABI 574
Selâmlaşma Sözleri 574
Ehl-i Kitabın Selâmı 574
Meleklerin Selâmı 575
Selâm Alma 576
Selâm Alma ve Vermeyle İlgili Hadisler 576

48. İZİN İSTEME ÂDÂBI 580
Başkalarının Evine veya Odasına Girerken İzin İsteme 580
Rahatça Evlerine Girilebilecek Kimseler 582
Umuma Açık Yerlerde İzin İsteme 582
Ayrılırken İzin İsteme 583
İzin Hususuyla İlgili Hadisler 583
Bir Yere Girerken İzin İsteyip Selâm Verme 583
Ashabın Resûlullah'dan (sallallahu aleyhi ve sellem) İzin İstemeleri 587

49. MİSAFİRLİK ÂDABI 588
Misafire İkram ve Hizmet 588
Evlerinde Rahatça Misafir Olarak Kalınacak Kimseler 589
Misafirlikte Ev Sahibini Sıkıntıya Sokmama 590
Misafirlikle İlgili Hadisler 590

50. KOMŞULUK HAKLARI VE ÂDABI 592
Komşuluk Haklarıyla İlgili Hadisler 593
Komşuyla Küsmeme 594

51. YEMEK YEME ÂDÂBI 596
İsraftan Sakınma 596
Yemek İçin Bir Araya Gelme 596
Aç Olan Birinin Yemekteki Hakkı 597
Yemek Seçme 599
Yemekten Sonra Ayrılma 599

Yemek Âdâbıyla İlgili Hadisler 600
Sol Elle Yememek ve Önünden yemek 600
El ve Ağzın Yıkanması 601
Yemeğe Besmeleyle Başlamak 601
Aşırı Yememe 603
Davette Yenilen yemek 604
Düğün yemeği (Velime) 605

52. YARDIMLAŞMA 607
Ana-Baba ve Diğer İnsanlara Yardım 607
Güzel İşlerde Yardımlaşma 607
İyiliklere Teşvikle Yardım 608
Yardımlaşma ile İlgili Hadisler 609

53. İNSANLARIN ARASINI DÜZELTME 612
Karı-Koca Arasını Düzeltme 614
İnsanların Arasını Bulmayla İlgili Hadisler 616
Resûlullah'ın (sas) İnsanların Arasını Bulması 617

54. HÎLE (BAŞKALARINI ALDATMA) VE KOMPLO KURMA 619
Allah Teâla'yı Aldatmanın İmkansızlığı 619
Hile Yapıp Tuzak Kuranların Tuzaklarını Allah Teâla Boşa Çıkartır 621
Hile ve Aldatmayla İlgili Hadisler 624

55. BAŞKALARINA İFTİRA VE BÜHTAN ETMEK 628
Allah'a Karşı İftira ve Bühtanda Bulunmak 628
İftiranın Cezası 635
İftiranın Büyük Günah Olduğu 636
İftiracının Tevbesi 640
İftira Etmekle İlgili Hadisler 640
Zina İftirasının Cezası 640
Cenâb-ı Hakk'ın İftiracıyı Rüsvay Etmesi 642
Hz. Aişe'ye İftira Atılması 646
İftira Etmemek Üzere Resûlullah'a Biat Edilmesi 653
Karı-Koca Arasında Zina İftira ve Neticesi 654

56. KARZ-I HASEN (BORÇ VERME) 656
Borç Vermenin Mükafatı 656
Borç Vermek, Vaz Geçmek veya Süre Vermek 658
Belirli Bir Süre İçin Borç Vermek 658

Borçların Senede Bağlanması 660
Ölen Kimsenin Borçları 660
Borç Vermekle İlgili Hadisler 662

57. ZEKÂT 668
Zekâtın Farz Olması 668
Zekât Bütün Dinlerde Vardır 673
Zekâtın Mükafatı ve Fazileti 674
Zekât Vermeyenin Cezası 677
Kıyamette Başına Gelecekler 677
Zekâtla İlgili Hadisler 678
Zekâtın Farz Bir İbadet Olması ve Fazileti 678
Takıların Zekâtı 686
Zekât Vermede Acele Davranmak 687

ÖNSÖZ



İnsanlığın başlangıcıyla birlikte Yüce yaratıcı insanı rehbersiz ve tek başına bırakmamıştır. Gerçek anlamda hilafeti temsil etmesi, mükemmel bir insan olması ve böylece yaratılışının gayesini yakalaması da ancak bu rehberlerle mümkündür.

İnsan, dünya hayatının yoğun uğraşıları arasında zaman zaman kendisini belki de insanlıktan uzaklaştıracak bir takım davranışların içinde bulunabiliyor. Her iki durumda da insanı ikaz edecek uyarıcıların bulunması bir zaruret olarak ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz bu uyarıcı ve rehberlerin başında, Yüce Kitap Kur'ân-ı Kerîm ve onun en büyük ve sağlam açıklayıcısı olan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) gelmektedir. Nitekim bu hususu Allah Resûlü şu beyanlarında çok vecîz bir şekilde açıklamışlardır: "Size iki şey bırakıyorum. Bunlara uyduğunuz müddetçe asla sapıtmayacaksınız: Allah'ın Kitab'ı ve Resûlü'nün sünneti."

Elinizdeki bu kitap hayatımızda bize gerekli olan konuların Kur'ân ve Sünnet'ten temel kaynaklarını tespit etmeye yönelik hazırlanmıştır. Gündelik hayatımızda bize lazım olan konularla ilgili âyet ve hadisler bir araya getirilmiş, bir konuyla ilgili âyet ve hadisler bir başlık altında toplanmak suretiyle okuyucunun birçok kitaba müracaat etmekle ancak ulaşabileceği temel dini nassların bir araya toplanması hedeflenmiştir. Bu yönüyle eser, insanlara tebliğ ve irşadla görevli öğretmen, öğrenci, vâiz ve imamlar için önemli bir el kitabı ve kaynak konumundadır.

Gerek vâizlik hizmetimiz esnasında, gerek üniversitedeki derslerimizve konferanslarımız esnasında konuyla ilgili âyet ve hadisleri bir araya getirmek, karşılaştığımız en önemli sıkıntılardan biri olmuştur. Bu sıkıntının genç nesiller tarafından çekilmemesi düşüncesiyle, en sık karşılaşılan ve ihtiyaç duyulan dini konularla ilgili âyet ve hadisleri toplamayı –tarafımızdan hiçbir yorum ve açıklama yapılmaksızın– bir vazife addettik.

Şunu biliyoruz ki bu eser, yalnızca başkalarına ders anlatmak ve sohbet yapmak durumunda olan kişiler için hazırlanmamıştır. Aynı zamanda dinini temel kaynaklardan öğrenmek isteyen bütün müslümanlar için önemli bir baş vuru eseridir.

Kitaptaki âyetler hem metin ve hem de mealleriyle birlikte verilmiş, âyetlerin tefsiriyle ilgili açıklamalar yapılmamıştır. Mealler Muhterem Prof. Dr. Suat Yıldırım Hocamızın Kur'ân-ı Kerim mealinden, alınmıştır. Yıldırım Hocamızın âyetler hakkında verdiği açıklayıcı bilgiler de zikredilmiştir. Hadislerde ise Prof. Dr. İbrahim Canan Bey'in Kütüb-ü Sitte Şerhinden faydalanılmıştır.

Çalışma ve gayret bizden, tevfik Yüce Mevla'dandır.

Doç. Dr. Muhittin AKGÜL

2002 Ağustos İstanbul

1.
İHSAN (İYİLİKTE BULUNMAK)

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لاَ تَعْبُدُونَ إِلاَّ اللهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلاَّ قَلِيلاً مِنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُعْرِضُونَ

"Bir vakit İsrailoğullarından söz alıp: "Allah'dan başkasına ibadet etmeyin. Anaya babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara güzel muamele edin, İnsanlara tatlı söz söyleyin, namazı hakkıyle eda edin, zekâtı verin" demiştik. Sonra pek azınız hariç sözünüzden döndünüz. Hâla da yüz çevirmektesiniz." (Bakara, 2/83)

بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ
وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"Hayır, iş öyle değil! Kim ihsan makamına yükselerek yüzünü Allah'a yöneltirse onun Rabbi katında mükafatı olacaktır. Onlar ne korkuya maruz kalacak ve ne de üzüntü duyacaklardır." (Bakara, 2/112)

Cibril hadisi diye meşhur olan ve Cebrail'in (aleyhisselâm) İslâm'ı mükemmel bir özetlemesini ihtiva eden hadis-i şerife göre İhsan: "Senin Allah'ı görüyormuşcasına O'na ibadet etmendir. Çünkü Sen O'nu göremiyorsan da O seni görüyor" Burada bu anlamda veya geniş manası ile ihsan (iyilik yapmak, iyi davranışlarda bulunmak) kasdedilebilir.

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ اْلآخِرِ وَالْمَلاَئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَآتَى

الزَّكٰوةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

"Takva, yüzlerinizi doğuya ya da batıya doğru çevirme değildir. Lakin takva Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaplara iman eden, hoşlandığı malını Allah'ı hoşnud etmek için yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, isteyenlere ve boyunduruk altında bulunup hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren, namazı hakkıyla ifa edip zekâtı veren, sözleştiği zaman sözlerinde duran, hele hele sıkıntı ve hastalık hallerinde, savaşın şiddetleri esnasında sabreden kimselerin davranışlarıdır. İşte onlardır iddialarında samimi olanlar ve işte onlardır her türlü fenalıktan korunan takvalılar." (Bakara Sûresi, 2/177)

Bu bir tek âyet İslâm'ın başlıca inanç (akaid), ibadet ve ahlâk esaslarını toplamaktadır. Buna işaret olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim bu âyete göre hareket ederse imanını kemale erdirmiş olur" buyurmuştur.

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللهِ وَلاَ تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ
وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"Allah yolunda malınızı harcayın da, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın ve hep güzel davranın. Çünkü Allah güzel hareket edenleri sever." (Bakara, 2/195)

اَلطَّلاَقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ وَلاَ يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلاَّ أَنْ يَخَافَا أَلاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللهِ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللهِ فَلاَ تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Boşama hakkı iki defadır. Bundan sonra yapılması gereken ya meşrû tarzda güzelce birlikte yaşama yahut, eşini güzellikle salıvermedir. Ey kocalar, boşama sırasında eşinize daha önce vermiş olduğunuz mehirden herhangi bir mikdar geri almanız size asla helal olmaz; Fakat Allah'ın koyduğu hudutlarda durmayacaklarından

endişe etmeleri hali bunun dışındadır. Şayet siz de onlar gibi, onların Allah'ın koyduğu hudutlarda duramayacaklarından (evlilik hukukuna riayet edemeyeceklerinden) endişe ederseniz, bu durumda zevcenin, ayrılmak için meşrû çerçevede hakkından bir şey vermesinde, her ikisi için de bir vebal yoktur. işte bunlar Allah'ın tayin ettiği haklardır ki sakın onları aşmayasınız, Her kim Allah'ın hudutlarını aşarsa işte onlar zalimlerin ta kendileridir." (Bakara, 2/229)

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ
وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"O muttakîler ki bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever." (Âl-i İmrân, 3/134)

فَآتَاهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"Allah da onlara hem dünya mükâfatını, hem de o güzelim ahiret mükâfatını verdi. Allah elbette muhsinleri, hep iyi davrananları sever." (Âl-i İmrân, 3/148)

اَلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ
أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ

"Hele o yara aldıktan sonra Allah'ın ve Resûlünün çağrısına uyup gönül verenlere, hele onlar gibi ihsan ve takva sahiplerine pek büyük mükâfatlar vardır." (Âl-i İmrân, 3/172)

(Uhud savaşından sonra Kureyş ordusu Mekkeye doğru bir mikdar yol aldıktan sonra, müslümanları yerle bir etme fırsatı ellerine geçmişken neden yapma-dıklarına esef edip harp konseyi topladılar. Fakat sonuçta Medineye hücum kuvvetini kendilerinde bulamayıp Mekkeye doğru devam ettiler. O sırada Hz. Peygamber de bir saldırı ihtimalini düşünerek Uhudun ertesi günü "Kureyşi kovalayalım!" emrini verdi. Müminler bitkin, durum kritik olmasına rağmen müminler çağrıya uydular ve Medineden 15 km. kadar uzakta olan Hamra'ul-esed'e kadar gidip düşmana

göründüler. Üç gün orada kaldılar. Kureyş hücuma cesaret edemedi. Müslümanlar da bir nevi rövanş alarak maneviyatlarını kazandılar. Ayrılırken Ebû Süfyan, ertesi sene Küçük Bedir pazarında karşılaşalım diye söz verdi.)

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ
وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللّٰهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً

"Hep iyiliği şiar edinmiş olarak, yüzünü ve özünü Allah'a teslim edip bir de İbrahimin tevhid dinine tabi olan kimsenin dininden daha güzel din olabilir mi? Bundandır ki Allah İbrahimi dost edinmiştir." (Nisâ, 4/125)

وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا
أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا
وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

"Eğer bir kadın kocasının ihmalinden ve kendisinden yüzçevirmesinden endişe ederse, aralarını bulmak için gayret göstermelerinde mahzur yoktur. Barışma, elbette daha hayırlıdır. Nefisler menfaatlerine (kaprislerine) düşkün yaratılmıştır. Ey kocalar! Eğer siz iyi davranıp arayı düzeltir, kadınların hakkını çiğnemekten sakınırsanız unutmayın ki Allah, yaptığınız her şeyden haberdardır. İyi davranışlarınızın karşılığını size fazlasıyla verecektir." (Nisâ, 4/128)

(Kur'an'ın gönderildiği ortamda, bir erkek, hiç bir sorumsuzluk duymaksızın istediği sayıda kadınla evlenebiliyordu. Nisa sûresinin 3. âyeti bunu en fazla 4 kadın ile sınırladı. Kadınlara mehir hakkı verdi, mirastan pay ayırdı. Eşler arasında titiz bir adaleti şart koştu. Bazı durumlarda bu eşitliği uygulamak çok zor olmaktadır. Mesela: Kadın kısır ise veya hasta ise bu yüzden de cazibesini yitirmişse veya cinsel birleşme için uygun değilse, erkek ikinci bir eşle evlendiğinde bazı problemler çıkmaktadır. Adil davranması zor diye ilk eşini boşaması çare midir, insafa sığar mı? Yahut olur ki, ikinci evlilikten sonra eşi, kocası ile birleşmek istemez, ama kocasının boşamamasına karşılık bazı haklarından feragat etmeye razı olur.

Bu takdirde bu, adalet şartına aykırı sayılır mı? İşte bu bölüm bu meseleleri ele alır. Mesela "barış iyidir" diyerek feragatla evliliğin devamını teşvik eder. Kaprisleri kontrol etmek gerektiğine işaret eder. Eşlerden her biri de, koca da hadlerini bilmelidirler.)

فَأَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ

"Böyle demelerine mukabil Allah onları, içinden ırmaklar akan ve ebedi kalacakları cennetlerle ödüllendirdi. İşte iyi hareket edenlerin mükâfatı böyle olur!" (Mâide, 5/85)

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"İman edip iyi ve yararlı işler yapanlara bundan böyle Allah'a karşı gelmekten sakındıkları ve imanlarında sebat ile iyi ve yararlı işlerine devam ettikleri, sonra takvaları ve imanları tam sağlamlaşıp kökleştiği, daha sonra da bu takva ile beraber, başkalarına iyilik eden ve her yaptığını güzel yapan ihsan mertebesine erdikleri takdirde, daha önce yeyip içtiklerinden dolayı kendilerine bir vebal yoktur. Allah da böyle güzel davrananları sever." (Mâide, 5/93)

(Ayette takva ve iman şartının üç kere tekrarlanması, çeşitli tefsirlere vesile olmuştur. Mesela: ilk cümlede: "Şirkten sakınıp Allah'a iman ettikleri takdirde", ikinci cümlede "haramlıktan sonra şarap ve kumardan sakındıkları ve onların haramlığına iman ettikleri takdirde", üçüncüsünde "diğer bütün haramlardan sakınıp haramlığına iman ettikleri takdirde" şekillerinde yorumlanmıştır (Nesefi). Veya birincisi şirkten, ikincisi haramlardan, üçüncüsü şüpheli şeylerden korunma diye yorumlanmıştır (Nesefi). Yahut üç mertebe yani başlangıç, orta ve son duruma itibar edilmiş olabilir. Yahut ittika edilen (sakınılan) şeylere itibar edilebilir: Şöyleki: Cehennemden korunmak için haramlardan; haramdan korunmak için şüpheli şeylerden; nefsi düşüklükten korumak için bazı mübahlardan korunmak gerektiğine işarettir. Vallahu a'lem (Ebu's-Suûd).)

وَلاَ تُفْسِدُوا فِي ٱلأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا
وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَةَ اللهِ قَرِيبٌ مِنْ الْمُحْسِنِينَ

"Düzeltilmiş olan ülkeyi ifsad etmeyin. Hem endişe, hem de ümit ile Ona yalvarın. Muhakkak ki Allah'ın rahmeti iyi kimselere yakındır." (A'raf, 7/56)

(Yüksek sesle dua etmek, makul olmayan şeyler (mesela nübüvvet gibi) veya günah olan şeyleri istemek, duayı uzatmak "duada haddi aşmak" kabilindendir.)

وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ
وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ

"O vakit onlara denildi ki: "Şu şehre (Kudüse) yerleşin, oranın ürünlerinden dilediğiniz şekilde yeyin, yararlanın, affını diliyoruz ya Rabbî!" deyin ve şehrin kapısından tevazû ile eğilerek girin ki suçlarınızı bağışlayalım. İyi ve güzel davrananlara, ayrıca daha fazla mükâfatlar vereceğiz." (A'raf, 7/161)

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلاَ عَلَى الْمَرْضَى وَلاَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ
حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Allah ve Resûlüne sadık kalmak, onlar hakkında iyi düşünceler taşımak şartıyla zayıflara, hastalara ve savaşta harcama imkânı bulamadığından dolayı savaşa katılamayanlara sorumluluk yoktur. Zira onlar, geri kalmakla beraber, memleketlerinde iyilik ediyorlar. İyilik edenlere diyecek bir şey yoktur. Gerçekten Allah Gafurdur, Rahimdir: Affı ve merhameti boldur." (Tevbe, 9/91)

وَالسَّابِقُونَ ٱلأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَٱلأَنْصَارِ
وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
تَحْتَهَا ٱلأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"İslâm'da birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensar ile onlara güzelce tabi olanlar yok mu? Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razı oldular." (Tevbe, 9/100)

(Allah onlara içinden ırmaklar akan cennetler hazırladı. Onlar oralara devamlı kalmak üzere gireceklerdir. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı!)

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللهِ وَلاَ يَرْغَبُوا بِأَنفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لاَ يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلاَ نَصَبٌ وَلاَ مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ وَلاَ يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلاَ يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلاً إِلاَّ كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

"Ne Medine halkının, ne de etrafındaki bedevilerin, Alah'ın Resûlünden geri kalmaları ve ona ihtimam göstermeyip kendi canlarının derdine düşmeleri olacak şey değildir. (Bunu yapacak bir tek kişi bile çıkmasın) Bu böyledir, çünkü onların Allah yolunda uğrayacakları hiçbir susuzluk, yorgunluk, açlık, kâfirleri öfkelendirecek tarzda bir yeri çiğneyip ele geçirmeleri ve düşmana karşı başarı kazanmaları yoktur ki, mutlaka o sebeple kendilerine güzel bir iş ve sevap yazılmış olmasın. Çünkü Allah iyi davrananların mükâfatlarını zayi etmez." (Tevbe, 9/120)

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ وَلاَ يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلاَ ذِلَّةٌ أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"İyi ve güzel davranışlarda bulunanlara en güzel mükâfat yani cennet ile daha da fazlası olarak Allah'ın cemalini görmek var. Onların yüzlerine ne bir leke bulaşır, ne de bir zillet! İşte onlar cennetliktir. Onlar orada ebedi kalacaklardır." (Yûnus, 10/26)

وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

"Sabret, zira Allah iyi davrananların mükâfatını zayi etmez." (Hûd, 11/115)

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

"O kemâl çağına geldiğinde kendisine hüküm ve ilim verdik. İşte güzel iş yapanlara biz böyle karşılık veririz."(Yûsuf, 12/22)

(Kemâl çağı diye çevirdiğimiz "Bedenin gelişmesinin kemâle

erdiği ve artık stabl döneme girildiği 30-40 yaşlarıdır. "Hikmet" yani "uygulanan ilim" yahut "insanlar arasında hükmetme yetkisi", "ilim" ise burada nübüvvet demektir.)

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

"Yusufun kardeşini alıkoyması karşısında, onlar şöyle dediler: "Aziz Vezir! Onun babası iyice ihtiyar (Bu küçük evladını kaybetmeye dayanamaz), onun yerine bizden istediğini alıkoy. Gerçekten seni anlayış gösteren, iyilik sever insanlardan olarak görüyoruz!" (Yûsuf, 12/78)

قَالُوا أَئِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللّٰهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

"Aa! Sen, yoksa Sen Yusuf musun?" dediler. O da: "Evet ben Yusufum, bu da kardeşim! Gerçekten Allah bizi lütfuna mazhar etti. Şu kesindir ki kim Allah'ı sayıp haramlardan sakınır, itaatlara devam ve imtihanlara sabrederse, Allah da böyle güzel hareket edenlerin mükâfatını asla zayi etmez." (Yûsuf, 12/90)

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ

"Allah'a karşı gelmekten sakınanlara ise: "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde: "Hayır indirdi" derler. Bu dünyada güzel işler yapanlara güzel bir mükâfat var." (Nahl, 16/30)

(Ahiret yurdu cennet, dünyadan ve içindeki her şeyden elbette daha hayırlıdır. Ne hoş yurttur o takva sahiplerinin yurdu!")

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Allah başkalarına adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı: en güzel davranışı, muhtaç oldukları şeyleri yakınlara vermeyi emreder. Hayasızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir." (Nahl, 16/90)

(Bu âyet iyiliğin ve fenalığın çeşitli derecelerini göstererek sağlıklı bir toplumun başlıca dayanaklarını zihinlere yerleştirmektedir. Dolayısıyla Cuma namazında hutbenin sonunda okunup bu esasların hatırlatılması pek isabetlidir.)

إِنَّ اللهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

"Çünkü Allah fenalıktan korunanlar ve hep güzel davrananlarla beraberdir." (Nahl, 16/128)

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا
وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا

"İyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz, kötülük ederseniz, onu da kendi aleyhinize işlemiş olursunuz. Derken sonraki taşkınlığınızın vâdesi gelince, kederinizden suratlarınız asılsın, daha önce girdikleri gibi yine Mescide girsinler ve istila ettikleri yeri mahvedip dursunlar diye başınıza yine düşmanlarınızı musallat ettik." (İsrâ, 17/7)

لَنْ يَنَالَ اللهَ لُحُومُهَا وَلاَ دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ
سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ

"Fakat unutmayın ki ne onların etleri, ne de kanları asla Allah'a ulaşacak değildir. Lakin Ona ulaşan tek şey, kalblerinizde beslediğiniz takvadır, Allah saygısıdır. O bu hayvanları size âmâde kıldı ki, sizi doğru yola eriştirdiği için Onun yüceliğini ilan edesiniz. Öyleyse güzel davrananları müjdele!" (Hacc, 22/37)

(İbadetlerin, hayır ve hasenatın kabulünün başta gelen şartı ihlastır. Allah'ın rızasını gözetmek gerekir. Zira bunların mükâfatını vermek yalnız Allah'ın yetkisindedir. O halde sadece Onu razı etmeye çalışmalıdır. "İşlerin kıymeti ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ve maksadı ne ise, eline geçecek olan da odur." hadis-i şerifi de bu gerçeği beyan etmektedir. Ayetteki tasvir ise kanların ve etlerin Allah'a yükselmeyeceği imajı ile, küçük çocuklara bile mükemmel tarzda anlatmaktadır.)

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

"Musa yiğitlik çağına erip olgunlaşınca Biz Ona hikmet ve ilim verdik. Biz iyilik edenleri işte böyle mükafâtlandırırız." (Kasas, 28/14)

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلاَ تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ وَلاَ تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

"Allah'ın sana ihsan ettiği bu servetle ebedî ahiret yurdunu mamur etmeye gayret göster, ama dünyadan da nasibini unutma, ihtiyacına yetecek kadar sakla. Allah sana ihsan ettiği gibi sen de insanlara iyilik et, sakın ülkede nizamı bozma peşinde olma, çünkü Allah bozguncuları sevmez." (Kasas, 28/77)

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

"Bizim uğrumuzda gayret gösterip mücahede edenlere elbette muvaffakiyet yollarımızı gösteririz. Muhakkak ki Allah iyi davrananlarla beraberdir." (Ankebût, 29/69)

الٓمٓ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ

"Elif, Lâm, Mim Şunlar hikmet dolu Kitabın âyetleridir. İyi davrananlar için hidayet rehberidir, rahmettir." (Lokmân, 31/1-3)

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ سَلاَمٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

"Hayatta kalıp payidar olmayı da onun soyuna has kıldık. Sonraki nesiller içinde de ona iyi bir nam bıraktık: "Bütün milletler içinden selam var Nûh'a!" İşte böyle ödüllendiririz Biz iyileri!" (Saffat, 37/77-80)

فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

"Her ikisi de Allah'ın emrine teslim olup, İbrahim oğlunu şakağı üzere yere yatırınca ona şöyle nida ettik: "İbrahim! Rüyana sadık kalıp onun gereğini yerine getirdin. Onu kurban etmekten sizi muaf tuttuk. İşte böyle ödüllendiririz Biz iyileri!" (Saffat, 37/103-105)

(Bu âyetlerden, Peygamberlerin rüyasının vahiy şekillerinden biri olduğu anlaşılıyor. Aksi takdirde Allah onu uyarır ve Kur'anda böylesine bir yanlış anlaşılmaya engel olurdu. Kurbanlık evladın adı Kur'anda açıklanmaz. Müfessirlerden İsmail diyenlerin yanında İshak olduğunu söyleyenler de vardır. Ekseriyet birinci görüştedir. Yahudi – Hıristiyan geleneği ise İshak olduğunu söyler.)

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلاَءُ الْمُبِينُ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ
سَلاَمٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِين إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

"Bu, gerçekten pek büyük bir imtihandı. Oğluna bedel ona büyük bir kurbanlık verdik. Sonraki nesiller içinde ona da iyi bir nam bıraktık: ki o da, bütün milletler tarafından şöyle denilmesidir. "Selam olsun İbrahim'e!" İşte böyle ödüllendiririz Biz iyileri! Gerçekten o Bizim tam inanmış has kullarımızdandı."(Saffat, 37/106-111)

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ وَنَصَرْنَاهُمْ
فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ سَلاَمٌ عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ إِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

"Biz Mûsa ile Harun'a da nübüvvet vererek ihsanda bulunduk. Onları da, milletlerini de müthiş bir gaileden kurtardık. Hem onlara yardım ettik de, galip gelenler onlar oldular. Kendilerine gerçekleri apaçık gösteren o Kitabı verdik. Doğru yola ilettik onları. Sonraki nesiller içinde onlara da iyi bir nam bıraktık. "Selam olsun Musa ile Haruna" İşte böyle ödüllendiririz Biz iyileri!" (Saffat, 37/114-121)

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ
اللهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

"Benden naklen onlara de ki: "Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyi işler yapanlar, mutlaka iyilik bulurlar. Allah'ın dünyası geniştir. Sadece Hak yolunda sabredenleredir ki ücretleri hesapsız bir tarzda ödenir." (Zümer, 38/10)

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ

"Ahirette Rab'leri nezdinde onlara istedikleri her şey vardır. İşte iyiliği huy edinenlerin mükâfatı budur." (Zümer, 38/34)

وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَى لِلْمُحْسِنِينَ

"Bundan önce, bir rehber ve rahmet olarak Mûsanın kitabı vardı. Bu ise, zalimleri uyarmak, iyi hareket eden müminleri müjdelemek üzere indirilmiş, onu doğrulayan Arapça bir Kitaptır." (Ahkâf, 46/12)

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ

"Ama müttakiler bahçelerde, pınar başlarındadırlar. Rabb'lerinin kendilerine verdiği mükâfatları almaktadırlar. Çünkü onlar, daha önce dünyada iyi davranan kimselerdi." (Zâriyat, 51/15)

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّموَاتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى

"Göklerde ne var, yerde ne varsa hep Allah'ındır. Böyle olduğu için, sapanı ve doğru yolda olanı pek iyi bildiği, yaptıklarını kaydettiği içindir ki, kötülük işleyenleri, yaptıklarının karşılığı ile cezalandırarak, iyi hareket edenlere de en güzel mükâfatı verecektir." (Necm, 53/31)

Hadislerde İhsan (İyilikte Bulunmak)

1. Amr İbn'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Kırk iyilik vardır. En üstünü sağmal keçi bağışlamaktır. Bu iyiliklerden birini, sevab ümid ederek ve vâdedilen mükâfatı tasdik ederek yapan kimseyi Allah mutlaka, bu ameli sebebiyle, cennete koyar." Ravilerden biri (Hassân) diyor ki: "Keçi bağışı dışındaki amelleri saydık: Verilen selâmı almak, hapşırana yerhamukâllah demek, yoldan rahatsızlık veren şeyi temizlemek vs. gibi, fakat on beşe bile ulaşamadık."[1]

---

[1] Buhârî, *Hibe* 35; Ebû Dâvûd, *Zekât* 42

2. Hakîm İbn Hizâm (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, cahiliye devrinde yaptığım hayırlar var: Dua, köle âzad etme, sadaka vermek gibi, bana bunlardan bir sevab gelecek mi?" "Sen dedi, zaten, daha önce yaptığın bu iyiliklerin hayrına Müslüman olmuşsun."[2]

Bir diğer rivayette der ki: Dedim ki: "Allah'a kasem olsun, İslâm'da yaptıklarımdan hiçbirini eksik bırakmadan, câhiliye devrinde hepsini yapmıştım." Diğer bir rivayette Hakîm'in câhiliye devrinde yüz köle âzad ettiği, yüz deve yükü mal tasadduk ettiği, Müslüman olunca da aynı miktarda hayır yaptığını belirtir.

3. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Dedim ki Ey Allah'ın Resûlü, İbn Cüd'an câhiliye devrinde sıla-i rahimde bulunur, fakirlere yedirirdi. O bundan fayda görecek mi? Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi: "(Hayır) iyiliklerin ona bir faydası olmayacaktır. Çünkü o bir gün bile "Ya Rabbi kıyamet günü günahlarımı bağışla" dememiştir."[3]

4. Tirmizî'nin, Rifâ'a İbn Râfi'den yaptığı diğer bir rivayetinde şöyle buyrulmuştur: "Kıyamat günü tüccarlar fâcirler (günahkârlar) olarak diriltilecekler. Ancak Allah'tan korkanlar, iyilik yapanlar ve doğruluktan ayrılmayanlar müstesna"[4]

5. Hz. Aişe'nin (radıyallahu anhâ) anlattığına göre: "Berîre, mukâtebe borcunu ödeme hususunda yardımcı olması için kendisine (Hz. Aişe'ye) uğramıştı. O âna kadar borcundan herhangi bir şey ödememiş bulunuyordu. Hz. Aişe, Berîre'ye "Ailene dön, senin mukâtebe borcunu ödememi istiyorlarsa bir şartla yaparım: Senin üzerindeki velâ hakkı bana geçmeli" dedi. Berîre dönüp, ailesine durumu anlattı. Onlar kabul etmediler ve: "Sana bir iyilik yapmak isterse yapsın, karışmayız, ancak velâ'n bize aittir" dediler. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) bunun üzerine, durumu Hz. Peygamber'e (aleyhissâlatu vesselâm) arzetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona: "Sen satın al, sonra da âzad et. Velâ hakkı, âzâd edene aittir" buyurdu.

---

2 Buhârî, *Zekât* 24, *Büyû* 100, *Itk* 12, *Edeb* 16; Müslim, *İmân* 194-196.

3 Müslim, *İmân* 365.

4 Tirmizî, *Büyû* 4; İbn Mâce, *Ticârât* 3.

Bunu söyledikten sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ayağa kalkarak şu hitabede bulundu: "İnsanlara ne oluyor ki, alış-verişlerinde Kitabullah'ta bulunmayan şartları koşuyorlar? Kitabullah'ta olmayan bir şart koşana bu helâl olmaz. Böyle biri yüz şart da koşacak olsa, Allah'ın şartı daha doğru, daha sağlamdır."[5]

6. Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensar hac yapıp da döndükleri zaman evlerine kapılarından girmezlerdi. Onlardan biri hac dönüşü kapıdan evine girdi. Fakat hemşehrileri onu bu davranışı sebebiyle kınadılar. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu: "İyilik, evlere arkasından girmeniz değildir. Kötülükten sakınan kimse (nin ameli) iyidir. Evlere kapılarından girin" (Bakara, 189).[6]

7. Urvetu'bnu'z-Zübeyr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Cahiliye devrinde kişi hanımını boşar, iddeti sona ermeden geri almak isterse, alma hakkına sahipti. Bu şekilde bin kere boşayıp geri dönebilirdi. (Bu hal bir adamın şu hâdisesine kadar devam etti.) Bir gün adam hanımını boşadı ve iddeti dolmak üzere iken hanımını geri aldı, sonra tekrar boşadı ve hanımına: "Allah'a kasem olsun seni evime almıyorum ve ebediyen başkasına da helal olmayacaksın" dedi. Kadın: "Bu nasıl olur?" deyince, adam: "Seni boşuyorum, iddetin dolmadan tekrar geri alacağım ve bu böylece devam edip gidecek" dedi. Kadın Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ye gitti, durumu anlattı. Hz. Aişe cevap vermedi. Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) bekledi. Gelince vak'ayı anlattı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da cevap vermedi (vahiy bekledi). Cenab-ı Hakk şu âyeti inzal buyurdu: "Boşama iki defadır ya iyilikle tutma ya da iyilik yaparak bırakmadır" (Bakara, 2/229). O günden itibaren insanlar bu yeni talaka yöneldiler, boşayan da boşamayan da."[7]

8. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Cenab-ı Hakk'ın şu mealdeki sözü nazil olunca: "İçinizdekini açıklasanız da gizleseniz de Allah sizi onunla hesâba çeker ve dilediğini bağışlar, dilediğine azab eder..." (Bakara, 284) bu ihbar Sahabe (radıyallahu anhumâ)'ye

---

5 Buhârî, *Mesâcid* 70, *Zekât* 61, *Büyû* 67, 73, *Itk* 10, *Mekâtib* 2, 3, 4, 5, *Hibe* 7, *Şurût* 3, 10, 13, 17, *Talâk* 16, *Kefârâtü'l-İmân* 8, *Ferâiz* 19, 20, 22, 23; Müslim, *Itk* 5.

6 Buhârî, *Tefsir*, *Bakara* 29, *Umre* 18.

7 Tirmizî, *Talâk* 16; *Muvatta*, *Talâk* 80. (Parantez içindeki açıklayıcı kısımlar Tirmizî'deki ziyadeden alınmıştır.

çok ağır geldi. Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) geldiler, diz çöküp oturdular ve dediler ki: "Ey Allah'ın elçisi, bize yapabileceğimiz işler emredildi: Namaz, oruç, cihâd ve sadaka, bunları yapıyoruz. Ama Cenâb-ı Hakk sana şu âyeti inzal buyurdu. Onu yerine getirmemiz mümkün değil." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara: "Yani sizler de sizden önceki Yahudi ve Hıristiyanlar gibi "dinledik ama itaat etmiyoruz" mu demek istiyorsunuz? Hayır öyle değil şöyle deyin: "İşittik itaat ettik. Ey Rabbimiz affını dileriz, dönüş Sana'dır." Cemaat bunu okuyup, dilleri ona alışınca, bir müddet sonra Cenâb-ı Hakk şu vahyi inzal buyurdu: "Peygamber ve inananlar O'na Rabbi'nden indirilene inandı. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandı. "Peygamberleri arasında hiçbirini ayırdetmeyiz, işittik, itaat ettik, Rabbimiz! Affını dileriz, dönüş sanadır" dediler" (Bakara, 285). Ashab bunu yapınca Allah, önceki âyeti neshetti ve şu âyeti inzal buyurdu: "Allah kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükler; kazandığı iyilik lehine, ettiği kötülük de aleyhinedir. Rabbimiz! Eğer unutacak veya yanılacak olursak bizi sorumlu tutma. (Resûlullah bu duayı yapınca Allah Teâla hazretleri: Pekala, yaptım buyurmuştur). Rabbimiz bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! (Allah Teâla hazretleri: Pekiyi buyurmuştur). Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmiyeceği şeyi taşıtma (Rabb Teâla hazretleri: Pekiyi dedi). Bizi affet, bizi bağışla, bize acı. Sen Mevlâmızsın, kâfirlere karşı bize yardım et (Rabb Teâla buna da Pekiyi demiştir).[8]

9. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Beş âyet vardır ki onları bütün dünya ve içindekilerle değişmem. Bunlar şunlardır: 1."Size yasak edilen büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir yere yerleştiririz"(Nisa, 31) 2."Allah şüphesiz zerre kadar haksızlık yapmaz, zerre kadar iyilik olsa onu kat kat artırır ve yapana büyük ecir verir"(Nisa, 4). 3."Biz her peygamberi ancak, Allah'ın izniyle, itaat olunması için gönderdik. Onlar, kendilerine yazık ettiklerinde, sana gelip Allah'tan mağfiret dileseler ve Peygamber de onlara mağfiret dileseydi, Allah'ın tevbeleri dâima

8 Müslim, *İmân* 199.

kabul ve merhamet eden olduğunu görürlerdi" (Nisa, 64). 4."Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse, şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur" (Nisa, 18). 5."Kim kötülük işler veya kendine yazık eder de, sonra Allah'tan bağışlanma dilerse, Allah'ı mağfiret ve merhamet sâhibi olarak bulur" (Nisa, 110).

Rezîn (ö. H.535) Kütüb-ü Sitte'nin hadislerini bir araya getiren ilk kişidir. Bazan Kütüb-ü Sitte'de bulunmayan farklı rivayetleri de zikretmiştir. "Rezîn tahriç etmiştir." denilen rivayetler, onun bu ziyade rivayetleridir.

10. Hz. Enes (radıyallahu anh) "Allah, şüphesiz zerre kadar haksızlık etmez, zerre kadar iyilik olsa onu kat kat artırır ve yapana büyük ecir verir" âyeti ile ilgili olarak Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dediğini rivayet etti: "Allah hiçbir mü'mine, yaptığı tek hayrın bile karşılığını ihmal etmek suretiyle zulümde bulunmaz. Yaptığı her hasenenin karşılığı hem dünyada hem de ahirette kendisine verilir. Kâfir ise, yaptığı hayır sebebiyle dünyada öylesine yedirilir ki, ahirete varınca, karşılığı verilecek tek hayrı kalmaz."[9]

11. Sa'îd İbn Cübeyr (radıyallahu anh) anlatıyor: "İbn Abbas'a (radıyallahu anhumâ): "Bir mü'mini kasden öldürenin tevbesi makbul olur mu?" diye sordum da bana "Hayır!" diye cevap verdi. Ben de kendisine, Furkân suresindeki: "Onlar ki Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana kıymazlar... Ancak tevbe eden, inanıp, yararlı iş işleyenlerin, işte Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah bağışlar ve merhamet eder" (Furkan, 68-70) âyetini okudum. Bana şu cevabı verdi. "Senin okuduğun âyet Mekke'de nâzil olmuştur. Onu Medine'de nazil olan: "Kim bir mü'mini kasden öldürürse, cezası, içinde ebedî kalacağı cehennemdir..." (Nisa, 93) âyeti neshetmiştir."[10]

12. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Şu âyet: "Onlar Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar, Allah'ın

---

9 Müslim, *Sıfâtu'l-Münâfıkîn* 56.

10 Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensar* 29, *Tefsir*, *Nisâ* 16, *Tefsir*, *Furkan* 2, 3, 4; Müslim, *Tefsir* 16.

haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zina etmezler. Bunları yapan, günaha girmiş olur. Kıyamet günü azabı kat kat olur, orada alçaltılarak ebedî kalır" (Furkan, 68-69) âyeti Mekke'de nazil olduğu zaman müşrikler şöyle dediler: "İslâmiyet bize ne bahşediyor? (Hep azab vaad etmekte. Zira) biz Allah'a şirk günahını işledik. Allah'ın haram ettiği cana kıydık, diğer bir çok kötülüklere bulaştık." Bunun üzerine Cenâb-ı Hakk şu âyeti indirdi: "Ancak tevbe eden, inanıp yararlı iş işleyenler var ya, işte Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah bağışlar ve merhameteder" (Furkan, 70). Bir rivayette şu ziyade var. "Kim İslâm'a girer ve onu idrak eder, sonra da katil olursa onun tevbesi kabul olmaz."

13-Katâde İbn'n-Nu'mân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kendilerine Benu Übeyrik denen bizden bir âile halkı vardı. Ferdlerinin isimleri Bişr, Büşeyr ve Mübeşşir idi. Büşeyr münâfık bir kimseydi. Şiir düzer, Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) ashâbını (radıyallahu anh) hicveder, sonra da bu şiiri bir Arab'a nisbet edip: Falanca şöyle dedi, fişmakanca böyle dedi (diye onlardan naklederek kendi yazdığı hicviyeleri okurdu). Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) ashabı bu şiirleri duyunca tanırlar ve: "Allah'a kasem olsun bu şiiri şu habis heriften başkası söylemez –ravi şüphe ediyor: "şu habis herifi" mi derlerdi, yoksa "şu herif" mi derlerdi diye– "onu mutlaka İbn'l-Übeyrik söyledi" derlerdi. Bu aile, cahiliye devrinde de İslâm döneminde de hep fakir ve ihtiyaç içinde kaldı. O zaman Medine'de halkın gıdasını hurma ve arpa teşkil ediyordu. Kişi zenginse, beyaz un tüccarı geldiği vakit, o undan satın alır, böylece zenginliğini izhâr ederdi. Fakirlerin yiyecekleri ise hurma ve arpa idi. Bir seferinde Şam'dan bir tüccar geldi. Amcam Rifâ'a İbn Zeyd bir yük beyaz un aldı. Onu meşrübe denen tenezzüh odasına koydu. Meşrübesinde silah, zırh ve kılınç vardı. Bir gece evine giren hırsızlar meşrübeyi yarıp yiyecek, silah orada ne varsa alıp götürdüler. Sabah olunca amcam Rifa'a bana uğradı ve: "Ey yeğenim, geceleyin evime hırsız girmiş, meşrübemizi yardılar, silah, yiyecek ne varsa götürdüler" dedi. Biz de mahallede bir araştırma yaptık, soruşturduk. Bize: "Bu gece Benu Ubeyrik'leri gördük, ateş yakıyorlardı. Gördüklerimizin bir kısmı mutlaka sizin yiyecekleriniz idi" dediler. Biz mahallede soruşturma

yaparken, Benu Übeyrik de: "Allah'a kasem olsun, biz (bu işin faili olarak) dostunuz Lebid İbn Sehl'i görüyoruz" dediler. Lebid İbn Sehl bizden birisiydi, sâlih ve Müslüman bir kimseydi. Lebid onların sözünü işitince kılıncını çekti: "Yani ben mi çaldım? Allah'a yemin olsun ya bu hırsızlığı açıklayacaksınız ya da bu kılınçla sizi deşeliyeceğim" dedi. Onlar: "Be adam senden bize ne, sen kim, hırsızlık kim" diye lafı çevirdiler. Mahallede iyice soruşturuyorduk. Sonunda hırsızlığı bunların yaptığı hususunda şüphemiz kalmadı. Amcam bana: "Ey yeğenim, Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) kadar gidip, durumu anlatmaz mısın?" dedi. Ben de O'na gelip: "Bizden bir aile zalimlik yaptı, amcam Rifa'a'yı hedef kılıp meşrübesini yardılar. İçinde silah, yiyecek ne varsa aşırdılar. Hiç olmazsa silahımızı iade etsinler, yiyeceğe ihtiyacımız yok, onu istemiyoruz" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ben bunu emredeceğim" dedi. Benü Übeyrik bunu duyunca, Esîr İbn Urve adındaki adamlarına gelip bu hususta kendisiyle konuştular. Mahalle halkından bir grup bu meselede ittifak edip: "Ey Allah'ın Resûlü, Katâde ve amcası bizden salih ve Müslüman bir aile halkını hedef alıp hiçbir delil ve hüccete dayanmadan iftira atıp hırsız diyor" dediler. Katâde: "Ben de Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) gidip kendisiyle konuştum. Bana: "Müslüman ve sâlih oldukları söylenen bir aileyi hedef yapıp delil ve hüccet olmadan hırsızlıkla mı itham ediyorsun?" dedi. Ben de oradan ayrılıp eve döndüm. "Keşke bir çok malım gitseydi de bu hususta Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) söylememiş olsaydım" diye içten temenni ettim. Derken amcam geldi ve "Yeğenim ne yaptın?" diye sordu. Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) bana söylediklerini anlattım. Amcam bana: "Allah yardımcımızdır" dedi. Aradan çok geçmeden şu âyet indi: "(Ey Muhammed!) Doğrusu insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği gibi hükmedesin diye Kitab'ı sana hak olarak indirdik; hakkı gözet, hainlerden taraf (yani Benû Übeyrik tarafında) olma. (Katâde'ye söylediğin söz için) Allah'tan mağfiret dile. Allah bağışlar ve mağfiret eder. Kendilerine hainlik edenlerden yana uğraşmaya kalkma. Allah hainlikte direnen suçluyu sevme. Allah'ın razı olmadığı sözü gece kurarlarken onu insanlardan gizliyorlar da kendileriyle beraber olan Allah'tan gizlemiyorlar. Allah işlediklerinin hepsini bilmektedir. İşte siz, dünya hayatında onları

müdafaa ediyorsunuz, ama kıyamet günü onları Allah'a karşı kim müdafaa edecek? Veya onların vekaletini kim üzerine alacak? Kim kötülük işler, kendine yazık eder de sonra da Allah'tan bağışlanma dilerse Allah'ı mağfiret ve merhamet sahibi olarak bulur" (yani "Eğer onlar tevbe ederse Allah onları bağışlayacaktır"). "Kim günah işlerse bunu ancak kendi aleyhine yapmış olur. Allah bilendir, Hakimdir. Kim yanılır veya suç işlerde sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, şüphesiz iftira etmiş, apaçık bir günah yüklenmiş olur" (Lebid'e söyledikleri söz). "Ey Muhammed! (Eğer sana Allah'ın bol nimeti ve rahmeti olmasaydı onlardan birtakımı seni sapıtmaya çalışırdı. Halbuki onlar kendilerinden başkasını saptıramazlar. Sana da bir zarar veremezler. Allah sana Kitap ve hikmet indirmiş, sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın sana olan nimeti ne büyüktür. Ancak sadaka vermeyi yahut iyilik yapmayı ve insanların arasını düzeltmeyi gözeten kimseler müstesna, onların gizli toplantılarının çoğunda hayır yoktur. Bunları Allah'ın rızasını kazanmak için yapana büyük ecir vereceğiz" (Nisa, 104-114). Bu âyetler nazil olunca Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) silahlar getirildi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları Rifâa'ya geri verdi. Katâde devamla dedi ki: "Ben silahı amcama getirip verdim. Amcam cahiliye devrinde yaşlanmış veya (ravilerden Ebû İsa'nın tereddüdüne göre) gözleri çok zayıf gören bir ihtiyardı. Bu sebeple ben onun Müslümanlığını biraz karışık görüyordum. Ne var ki silâhı kendisine teslim ettiğim zaman bana: "Ey yeğenim, bunu Allah için bağışladım" dedi. O zaman anladım ki, imanı sağlammış. Yukarıdaki âyetler inince Büşeyr, müşriklere iltihak etti. Gidip Sülâfe Bintu Sa'd İbni Sümeyye'ye misafir oldu. Bunun üzerine Cenab-ı Hakk şu âyeti indirdi: "Doğru yol kendisine apaçık belli olduktan sonra, Peygamberden ayrılıp, inananların yolundan başkasına uyan kimseyi, döndüğü yöne döndürür ve onu cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir. Allah kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan derin bir sapıklığa sapmış olur." (Nisa, 115-116). Büşeyr, Sülâfe'nin yanına misafir olarak inince, Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) şairi Hassân İbn Sâbit (radıyallahu anh) kadını taşlayıcı şiirler yazdı. Bunlar kulağına gelince, Sülafe, Büşeyr'in havıdını başının üzerine koyup götürdü ve sel yatağına fırlattı. Sonra kendisine

şunu söyledi: "Defol! Bana Hassân'ın şiirini hediyeden başka bir hayır getirmedin."[11]

14. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "İnananlara ve faydalı iş işleyenlere, –sakınırlar, inanırlar, faydalı işler işlerler, sonra haramdan sakınıp inanırlar ve sonra isyandan sakınıp iyilik yaparlarsa– daha önceleri tatmış olduklarından dolayı bir sorumluluk yoktur..." (Maide, 93) âyeti indiği zaman Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bana dedi ki: "Bana senin onlardan olduğun söylendi."[12]

15. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) buyurmuşlardır: "Kim üzerinde Muhammed'in (aleyhissalâtu vesselâm) mührü bulunan sahifeyi görmek isterse şu âyetleri okusun: "De ki: "Gelin size Rabbinizin haram kıldığı şeyleri söyleyeyim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, anaya babaya iyilik yapın. Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin" –sizin ve onların rızkını veren biziz– "Gizli ve açık kötülüklere yaklaşmayın, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın. Allah bunları size düşünesiniz diye buyurmaktadır. Yetim malına, ergenlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşmayın; ölçüyü ve tartıyı doğru yapın. Biz kimseye ancak gücünün yeteceği kadar yükleriz. Konuştuğunuz vakit –akraba bile olsa sözünüzde âdil olun. Allah'ın ahdini yerine getirin. Allah size bunları öğüt almanız için buyurmaktadır" (En'âm, 151-153).[13]

16. Ebû Sa'id (radıyallahu anh) "Onlar kendilerine... Rabb'lerinden birtakım delillerin gelmesini mi bekliyorlar. Rabb'inin birtakım mucizeleri geldiği gün, bir kimse daha önce inanmamışsa veya imanıyla bir iyilik kazanmamışsa imanı ona fayda vermez..." (En'âm, 158) âyetinde geçen "Rabblerinden birtakım deliller" ile "güneşin battığı yerden doğması kastedilmiştir demiştir.[14]

17. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben şehrin öbür tarafında bir kadına elledim, cima yapmaksızın onunla nefsimi tatmin ettim. Ve işte ben

11 Tirmizî, *Tefsir*, *Nisâ* (3039).

12 Müslim, *Fedâilü's-Sahâbe* 109, Tirmizî, *Tefsir*, *Maide* (3056).

13 Tirmizî, *Tefsir*, *En'am* (3072).

14 Tirmizî, *Tefsir*, *En'âm* (3073).

buradayım, istediğin cezayı ver" dedi. Hz. Ömer atılarak: "Allah seni örtmüş, keşke sen de kendini örtüp açıklamasaydın" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hiçbir cevap vermedi. Adam kalkıp gitti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) peşine bir adam göndererek onu çağırtıp şu âyeti okudu: "Gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüze yakın zamanlarında namaz kıl. Doğrusu iyilikler kötülükleri giderir... Bu, öğüt kabûl edenlere bir öğüttür" (Hûd, 114). Bunun üzerine bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü bu hüküm sadece soru sahibi için mi (başkasına da şâmil mi)?" diye sordu. Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm): "Herkes için" cevabını verdi. [15]

18. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Bir kavim cinayete bulaştı ve çokca adam öldürdü, zinaya bulaştı ve bunda ileri gitti. Şirke düşerek tevhid'i ihlâl etti ve bunda ileri gitti. Sonunda Hz. Peygamber'e (aleyhissalâtu vesselâm) müracat ederek: Ey Muhammed! Bizi dâvet ettiğin şeyler gerçekten güzel. Ancak, önceden işlediğimiz günahların bir kefâreti var mı; bize önce bundan haber versen!" dediler. Bunun üzerine şu âyet indi: "Onlar ki Allah'ın yanına başka bir Tanrı daha (katıp) tapmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar, zina etmezler. Kim bunlar(dan birini) yaparsa cezaya çarpar. Kıyamet günü de azabı katmerleşir ve o (azabın) içinde hor ve hakir ebedî bırakılır. Meğer ki (şirkten) tevbe edip iyi amel (ve hareket)de bulunan kimseler ola. İşte Allah bunların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok mağfiret edici, çok esirgeyicidir" (Furkân, 68-70). İbn Abbas şu açıklamayı yaptı: "Allah şirklerini imâna, zinâlarını ihsâna (muhsanlık=namusluluk) çevirir (demektir" (Şu âyet de bu mesele üzerine) indi: "De ki: "Ey kendilerinin aleyhinde (günahda) haddi aşanlar, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları affeder. şüphesiz ki O, çok affedicidir, çok esirgeyicidir." (Zümer, 53).[16]

19. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ), "Ne (her) iyilik, ne de (her) kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel yol ne ise onunla önle. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan

---

15 Buhârî, *Mevâkîtu's-Salât* 4, *Tefsir*, *Hûd* 6; Müslim, *Tevbe* 39.

16 Buhârî, *Tefsir*, *Zümer* 1; Müslim, *İmân* 193.

kimse bile, sanki yakın dost(un olmuş)tur. Bu (en güzel haslete), sabredenlerden başkası kavuşturulmaz. Buna büyük bir hisseye mâlik olandan gayrisi eriştirilmez" (Fussilet, 34-35) âyetiyle ilgili olarak şu açıklamayı yaptı: "(Ayette kastedilen en iyi yol) öfke anındaki sabır, kötülüğe maruz kalındığı andaki aftır. İnsanlar bunları yaptıkları takdirde, Allah onları korur, düşmanları da kendilerine eğilir. Sanki samimi dost olur."[17]

20. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kadınlarla biatı (elle musafaha etmeden) sözle yapıyor ve şu âyette belirtilen şartları koşuyordu: "Allah'a hiçbir şeyi eş tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinâ etmemeleri, evlâtlarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeleri, (emredilecek) herhangi bir iyilik hususunda sana âsi olmamaları.." (Mümtahine, 12). Hz. Peygamber'in (aleyhissalâtu vesselâm) eli, mâlik olmadığın hiçbir kadının eline asla değmedi. Kadınlar, bu şartları kendi sözleri ile ikrar edince, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Artık gidin, sizinle biat ettik" derdi (ve musafahada bulunmadan onlarla biatını tamamlardı). Hayır, Allah'a yemin olsun, asla onun eli hiçbir kadının eline değmedi. Fakat kadınlarla sözle biat akdi yaptı."[18]

21. Nevvâs İbn Sem'an (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) iyilik (birr) ve günah hakkında sordum. Bana şu cevabı verdi: "İyilik (birr), güzel ahlaktır. Günah da içini rahatsız eden ve başkasının muttali olmasından korktuğun şeydir." [19]

22. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam yolda, yürürken susadı ve susuzluğu arttı. Derken bir kuyuya rastladı. İçine inip susuzluğunu giderdi. Çıkınca susuzluktan soluyup toprağı yemekte olan bir köpek gördü. Adam kendi kendine: "Bu köpek de benim gibi susamış" deyip tekrar kuyuya inip, mestini su ile doldurup ağzıyla tutarak dışarı çıktı ve köpeği suladı. Allah onun bu davranışından memnun kaldı ve günahlarını affetti." Resûlullah'ın yanındakilerden bazıları:

---

17 Buhârî, *Tefsir*, *Hâ-Mim es-Secde* (*Fussilet*) 1.

18 Buhârî, *Tefsir*, *Mümtahine* 2, *Talâk* 20, *Ahkâm* 49; Müslim, *İmârât* 88.

19 Müslim, *Birr* 15; Tirmizî, *Zühd* 52.

"Ey Allah'ın Resülü! Yani bize hayvanlar(a yaptığımız iyilikler) için de ücret mi var?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet! Her "yaş ciğer" (sahibi) için bir ücret vardır" buyurdu."[20]

23. Abdullah İbn Ebi Evfâ (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kimin Allah'a veya herhangi bir insana ihtiyacı hâsıl olursa önce abdest alsın, abdesti de güzel yapsın, sonra iki rek'at namaz kılsın, sonra Allah Teâla Hazretlerine senâda bulunsun, Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) salât okusun, sonra şu duayı okusun: "Halim, kerim olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Arş-ı Azam'ın Rabbi noksan sıfatlardan münezzehtir. Hamd âlemlerin Rabbine âittir. Rahmetine vesile olacak amelleri, mağfiretini celbedecek esbabı (hakkımda yaratmanı) taleb ediyor, her çeşit günahtan koruman için yalvarıyor, her çeşit iyilikten zenginlik, her çeşit günahtan selâmet diliyorum. Rabbim! Affetmediğin hiçbir günahımı, kaldırmadığın hiçbir sıkıntımı bırakma! Hangi amelden razı isen onu ver, ey rahim olan, bana en ziyade rahmet gösteren Rabbim!"[21]

24. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ) ve Ebû Râfi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Abbâs İbn Abdilmuttalib'e (radıyallahu anh) dediler ki: "Ey Abbâs, ey amcacığım! Sana bir iyilik yapmayayım mı?" Sana bağışta bulunmayayım mı? Sana ikram etmeyeyim mi? Sana on haslet(in hatırlatmasını) yapmayayım mı? Eğer sen bunu yaparsan, Allah senin bütün günahlarını önceki-sonraki, eskisi-yenisi, hatâen yapılanı-kasden yapılanı, küçüğünü-büyüğünü, gizlisini-alenisini yani hepsini affeder. Bu on haslet şunlardır: Dört rek'at namaz kılarsın, her bir rek'atte, Fatiha suresi ve bir sure okursun. Birinci rek'atte kıraati tamamladın mı, ayakta olduğun halde onbeş kere "Subhanallahi velhamdülillahi ve lailahe illallahu vallahu ekber" diyeceksin. Sonra rüku yapıp, rükuda iken aynı kelimeleri on kere söyleyeceksin, sonra başını rükudan kaldıracaksın, aynı şeyleri onar kere söyleyeceksin. Sonra secde edip, secdede iken onları onar kere söyleyeceksin. Sonra başını secdeden kaldıracaksın, onları onar kere söyleyeceksin.

---

[20] Buhârî, *Şirb* 9, *Vudü* 33, *Mezâlim* 23, *Edeb* 27; Müslim, *Selâm* 153.

[21] Tirmizî, *Salât* 348; İbn Mâce, *İkamet* 189.

Sonra tekrar secde edip aynı şeyleri onar kere söyleyeceksin. Sonra başını kaldırır, bunları on kere daha söylersin. Böylece her bir rek'atte bunları yetmişbeş defa söylemiş olursun. Aynı şeyleri dört rek'atte yaparsın. Dilersen bu namazı her gün bir kere kıl. Her gün yapamazsan haftada bir kere yap, haftada yapamazsan her ayda bir kere yap. Ayda olmazsa yılda bir kere yap. Yılda da yapamazsan hiç olsun ömründe bir kere yap."[22]

25. Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ey Ebû Zerr! Mâruf'dan (iyilik) hiç bir şeyi hakir görme, hatta bir kardeşini güler bir yüzle karşılaman bile (basit bir şey değildir). Et satın aldığın veya bir tencere kaynattığın zaman suyunu artır, ondan komşuna bir avuç (kadarda olsa) ver."[23]

26. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "kim allah'a ve ahirete inanıyorsa misafirine ikram etsin. Kim Allah'a ve ahirete inanıyorsa komşusuna ihsanda (iyilikte) bulunsun. Kim Allah'a ve ahirete inanıyorsa hayır söylesin veya sükût etsin."[24]

27. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Erkek hanımını boşamak isteyince hemen boşuyordu. Erkek, yüz ve hatta daha çok kerelerde boşamış olsa, iddeti içerisinde iken, döndüğü takdirde kadın yine de onun hanımı olmaya devam ediyordu. Bu hal şu hadiseye kadar devam etti. Bir adam hanımına: "Vallahi seni ne tam boşayacağım ne de himayeme alacağım, ebedi şekilde böyle tutacağım!" dedi. Kadın: "Bu nasıl olur?" deyince: "Seni boşayacağım, iddetin bitmek üzere iken geri döneceğim. (Bu şekilde tekrar edeceğim) cevabını verdi. Kadın bunun üzerine Aişe'ye (radıyallahu anhâ) gidip durumu haber verdi. Aişe, Resûlullah gelinceye kadar cevap vermedi. Durumu O'na anlattı. Aleyhissalatu vesselam da sükût buyurdular. Derken şu âyet indi. (Mealen): "Boşama iki def'adır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır. (Ey kocalar! boşandığınız zaman) onlara (kadınlara verdiğiniz bir şeyi (mehri geri) almanız size helal

---

22 Ebû Dâvûd, *Salât* 303; Tirmizî, *Salât* 350; İbn Mâce; *İkamet* 190.

23 Tirmizî, *Et'ime* 30.

24 Buhârî, *Edeb* 31, 85, *Nikâh* 80, *Rikâk* 23; Müslim, *İmân* 74.

olmaz..."(Bakara, 229). Aişe (radıyallahu anhâ) dedi ki: "Bunun üzerine halk (o günden itibaren) talaka (yeniden yönelip) gözden geçirdi, bir kısmı boşadı, bir kısmı boşamadı."[25]

28. Musa İbn Enes İbn-i Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sirin, Hz. Enes'e mükatebe yapma talebinde bulundu. Hz. Enes çok zengindi, mükatebe yapmayı reddetti. Sirin Hz. Ömer'e (radıyallahu anh) başvurdu. Hz. Ömer, Enes'i (radıyallahu anhumâ) çağırarak: "Sîrîn'le mükatebe yap!" emretti. Enes (radıyallahu anh) yine kabul etmedi. Hz. Ömer, çubuğuyla Enes'e vurdu. Ve şu âyeti okudu: "Kölelerinizden hür olmak için bedel vermek (mükatebe yapmak) isteyenlerin, –onlarda bir iyilik görürseniz– bedel vermesini kabul edin" (Nur, 33). Bunun üzerine Hz. Enes mükatebe yaptı."[26]

29. Yine İbn Abbas (radıyallahu anhumâ), "Boşanan kadınlar kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah'a ve ahiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl değildir, kocaları bu arada barışmak isterlerse, karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler" (Bakara, 223) âyeti için der ki: "Bu âyete göre, erkek hanımını üç kere de boşasa ona dönmeye hakkı vardır. Bu hüküm şu âyetle neshedildi: "Boşanma iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır" (Bakara, 229).[27]

30. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu âyet indiği zaman (mealen): "İman edip güzel işler yapanlar, haramdaan sakınıp iman ederek güzel işler yaptıkları, sonra yine haramdan kaçınmaya devam edip imanlarında sebat ettikleri, sonra da takvayı kalplerinde iyice kökleştirip iyilikte bulundukları takdirde, onların, haram şeyleri, henüz haram kılınmazdın önce tatmış olmalarından dolayı üzerlerine bir günah yoktur. Zira Allah iyilik yapanları ve iyi kullukta bulunanları sever" (Maide, 93) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "sen bunlardan birisin" buyurdu."[28]

---

[25] Tirmizî, *Talâk* 16.
[26] Buhârî, *Mükateb* 1.
[27] Nesai, *Talâk* 74.
[28] Müslim, *Fezâilu's-Sahabe* 109; Tirmizî, *Tefsir*, *Maide* (3056).

31. Hz. Süheyb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennetlikler cennete girince Allah Teâla Hazretleri: "Bir şey daha istiyorsanız söyleyin, onu da ilaveten vereyim!" buyurur. Cennetlikler: "Sen bizim yüzlerimizi ak etmedin mi? Sen bizi cennete koymadın mı? Sen bizi cehennemden kurtarmadın mı (daha ne isteyeceğiz?)" derler. Derken perde açılır. Onlara, yüce Rabb'lerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiştir." Süheyb der ki: "Resûlullah bu sözlerinden sonra şu âyeti tilavet buyurdular. (Mealen): "İyi iş, güzel amel yapanlara daha güzel iyilik bir de ziyade vardır" (Yunus, 26). [29]

32. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cenazede çabuk olun. Eğer sâlih biri ise, kendisine iyilik yapmış olursunuz. Böyle biri değilse, belayı bir an önce sırtınızdan atmış olursunuz."[30]

33. Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a vahiy indiği zaman, yüzünün yakınlarında arı uğultusu gibi bir ses işitilirdi. Bir gün, O'na vahiy indirildi. Bir müddet öyle kaldı. Sonra o hal açıldı. O da Mü'minûn suresinden ilk on âyeti okudu: "Mü'minler kurtuluşa ermiş, umduklarına kavuşmuşlardır. Onlar namazlarını Allah'tan korkarak, hürmet ve tevazu içinde ve tâdil-i erkân ile kılarlar. Onlar dünya ve ahiretlerine faydası dokunmayan her türlü şeyden yüz çevirirler. Onlar nail oldukları her türlü nimetin zekâtını aksatmadan verirler. Onlar namuslarını korurlar. Ancak hanımlarına ve cariyelerine karşı müstesna; bunlarla olan yakınlıklarından dolayı kınanmazlar. Kim helal sınırını aşarak bunların ötesine geçmek isterse, işte öyleleri haddini aşmış olanlardır. O mü'minler ki, Allah'a ve kullara karşı olan emânet ve mesuliyetlerini yerine getirirler ve sözlerinde dururlar. Onlar namazlarını devamlı olarak, vaktinde ve şartlarına riayet ederek kılarlar. İşte onlar vârislerin ta kendileridir. Onlar Firdevs cennetine vâris olurlar. Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır" (Mü'minûn, 1-11). Arkadan dedi ki: "Kim bu on âyeti yerine getirirse cennete

[29] Müslim, *İmam* 297; Tirmizî, *Cennet* 16.
[30] Buhârî, *Cenâiz* 52; Müslim, *Cenâiz* 51, (3173).

girer." Sonra kıbleye yöneldi ve ellerini kaldırıp: "Allah'ım (hayrımızı) artır, bizi (iyilik yönüyle) noksanlaştırma. Bize ikram et, zillete düşürme. Bize ihsanda bulun, mahrum etme. Bizi tercih et, (düşmanlarımızı) bize tercih etme. Allah'ım, bizi râzı kıl, bizden de razı ol!" buyurdular."[31]

33. Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh) gelip (Hz. Peygamber'in huzuruna girmek için) izin istedi. kapıda oturmuş bekleyen insanlar vardı. Onlara izin verilmemişti. Hz. Ebû Bekr'e izin verildi, o da girdi. Girince, Aleyhissalâtu vesselâm'ı etrafında zevceleri toplanmış olduğu halde sessiz oturuyor buldu. Derken Hz. Ömer de izin istedi, ona da aynı halde iken izin verdi. Hz. Ebû Bekr: "Ben Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) güldürecek bir şey söyleyeceğim!" dedi ve sordu: "Ey Allah'ın Resûlü! Hârice'nin kızı benden nafaka istese ben de kalkıp boğazını kessem ne dersiniz?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) güldü ve: "Şu etrafında gördüklerinin hepsi benden nafaka istiyorlar!" dedi. Ömer, hemen kalkıp boğazını kesmek üzere Hafsa'ya yöneldi. Hz. Ebû Bekr de kalkıp boğazını kesmek üzere Aişe'ye yöneldi. Her ikisi de: "Demek siz Resûlullah'tan onda olmayan şeyi istiyorsunuz ha!" diyordu. Onlar: "Allah'a yemin olsun! Biz ondan asla olmayan şeyi istemiyoruz!" dediler. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlardan bir ay ayrı durdu. Arkadan şu âyet nâzil oldu. (Meâlen): "Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: "Eğer dünya hayatını ve zevkini istiyorsanız, gelin boşanma bedelini verip sizi güzellikle serbest bırakayım. Eğer Allah'ı, Resûlünü ve âhiret yurdunu istiyorsanız, şüphesiz ki, sizden iyilik yapan ve iyi kullukta bulunanlar için Allah pek büyük bir mükâfaat hazırlamıştır" (Ahzâb, 28-29) Hz. Câbir devamla der ki: "Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Aişe'den (radıyallahu anhâ) başlayarak şöyle dedi: "Ben sana bir husus arzedeceğim. Cevap vermede acele etmemeni dilerim, ebeveyninle de istişâre ettikten sonra cevap ver." "O husus nedir ey Allah'ın Resûlü?" diye Aişe sorunca, Aleyhissalâtu vesselâm âyeti tilavet buyurdu. Bunun üzerine Hz. Aişe hemen: "Yani sizi tercih meselesinde mi âilemle

[31] Tirmizî, *Tefsir*, *Mü'minun*.

istişâre edeceğim? Asla! Ben Allah'ı ve Resûlünü ve âhiret yurdunu tercih ediyorum. Senden ricam, kadınlarından hiçbirine benim şu söylediğimi haber vermemendir!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Onlardan biri sormaya görsün, ben hemen cevap veririm. Zira Allah beni zorlaştırıcı ve şaşırtıcı olarak değil, öğretici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi!" buyurdular."[32]

35. Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kılıncının kabzasında şu ibareyi bulduk. "Sana zulmedeni affet. Sana küsene git, sana kötülük yapana iyilik yap! Aleyhine de olsa hakkı söyle!" Rezin tahric etmiştir.

36. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Allah adına sığınma talebinde bulunursa ona sığınma, verin, kim Allah adına isterse ona verin, kim sizi davet ederse ona icabet edin; kim size bir iyilik yaparsa karşılıkta bulunun, şayet verecek bir şey bulamazsanız kendinizi, ona karşılığını vermiş görünceye kadar dua edin."[33]

37. Hz. Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her nerede olursan ol Allah'tan ittikâ et ve kötülüğün arkasından iyilik yap, bu onu yok eder. İnsanlara iyi ahlakla muamele et."[34]

38. Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sakın sizden kimse kararsız olup da: "Ben insanlarla beraberim, eğer insanlar iyilik yaparsa ben de iyilik yaparım, kötülük yaparsa ben de kötülük yaparım" demesin. Aksine, nefsinizi sâbit tutun, halk iyilik yaptımı siz de iyilik yapın, kötülük yaparsa zulme yer vermeyin."[35]

39. Sevban (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ömrü ancak birr (her çeşit hayırlar, iyilikler, ihsanlar) uzatır; kaderi de ancak dua geri çevirir. Kişi, işlediği günah sebebiyle rızkından mahrum kalır!"

---

32 Müslim, *Talâk* 29.

33 Nesai, *Zekât* 72; Ebû Dâvûd, *Zekât* 38.

34 Tirmizî, *Birr* 55.

35 Tirmizî, *Birr* 63.

40. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min kişiye, hayatta iken yaptığı amel ve iyiliklerden, öldükten sonra ulaşanlar, öğretip neşrettiği bir ilim, geride bıraktığı salih bir evlad, miras bıraktığı bir mushaf (kitap), inşa ettiği bir mescid, yolcular için yaptırdığı bir bina, akıttığı bir su, hayatta ve sağlıklı iken verdiği bir sadakadır. Ölümünden sonra kişiye işte bunlar ulaşır."

41. Bilal İbn Rabâh (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana, Müzdelife vakfesinin sabahında: "Ey Bilâl! Halkı sustur –veya Halkı dinlet!" buyurdular. Sonra halka şu hitabede bulundular: "Allah Teâla hazretleri, şüphesiz, şu Müzdelife'nizde, sizlere iyilik ve ihsanda bulunarak, günahkârlarınızı, hayır sahipleriniz hatırına bağışladı. İyilerinize dilediğini verdi. Öyleyse Allah'ın adıyla (buradan Mina'ya) hareket edin!"

42. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, erginlik çağına varan iki kızına, onlar yanında kaldıkları veya kendisi onların yanında kaldığı müddetçe iyilik yapar ihsanda bulunursa, bu kızlar onu mutlaka cennete dahil ederler."

43. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslümanlar içinde en hayırlı ev kendisine iyilik yapılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanlar içinde en kötü ev de kendisine kötülük yapılan bir yetimin bulunduğu evdir."

44. Abdullah İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm): "Yaptığım işin iyilik veya kötülük olduğunu nasıl anlayabilirim?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Komşunun "iyi yaptın!" dediğini işitirsen iyilik yaptın demektir. Eğer "kötülük yaptın!" dediklerini işitirsen, kötülük yaptın demektir" buyurdular."

2.
EMÂNETE DİKKAT ETMEK

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللهَ رَبَّهُ وَلاَ تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

"Eğer yolculuk halinde iseniz ve kâtip bulamazsanız, o takdirde alınan rehinler yeter. Şayet kiminiz kiminize itimad ederse güvenilen kimse Rabbi olan Allah'tan korksun da üzerindeki emaneti ödesin. Bir de şahitliği, görüp bildiğinizi gizlemeyin, onu gizleyenin kalbi günahkâr olur. Allah her ne yaparsanız bilir." (Bakara, 2/283)

وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لاَ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلاَّ مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"Ehl-i Kitaptan öylesi vardır ki kendisine yüklerle altın emanet bıraksan onları sana öder. Ama öylesi de vardır ki, bir altın bile versen başında dikilip durmadıkça onu sana geri vermez. Bunun sebebi, onların: "Ümmiler hakkında ne yaparsak mübahtır, ondan dolayı sorumlu olmayız." demeleri ve o düşünceye sahip olmalarıdır. Onlar bile bile, Allah hakkında yalan uydururlar." (Âl-i İmrân, 3/75)

(Ümmîlerden burada, yahudi olmayan ve kendi çevrelerinde bulunan "Araplar"ı kasdediyorlardı.)

وَآتُوا الْيَتَامَى أَمْوَالَهُمْ وَلاَ تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلاَ تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا

"Yetimlere mallarını verin, temizi verip murdarı almayın, onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin. Çünkü böyle yapmanız gerçekten büyük bir günahtır." (Nisâ, 4/2)

إِنَّ اللهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا

"Allah size emanetleri layık olan ehline verme-nizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adalete uygun tarzda hüküm vermenizi emreder. Allah bununla, size ne de güzel öğüt veriyor! Şüphe yok ki Allah sözlerinizi de, hükümlerinizi de hakkiyle işitir, bütün yaptıklarınızı hakkıyle görür." (Nisâ, 4/58)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَخُونُوا اللهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlüne hıyanet etmeyin, bile bile aranızdaki emanetlerinize de hıyanet etmeyin." (Enfâl, 8/27)

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ

"O müminler üzerlerindeki emanetleri gözetirler, verdikleri sözleri tam tamına tutarlar." (Mü'minûn, 23/8) (Ahidler: Gerek kendi aralarındaki akitler, gerekse Allah Tealaya karşı verdikleri ahidlerdir.)

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ

"Onlar üzerlerine aldıkları emanetlere ve verdikleri sözlere riayet ederler." (Meâric, 70/32)

(Emanet: Allah'ın kullarına veya insanların birbirlerine güvenerek verdikleri şeylerdir. Ahid ise: Allah'ın kulları ile veya insanların birbirleri ile sözleşmeleridir. Bunlara riayet, imanın ayrılmaz vasfıdır.)

Emanetle İlgili Hadisler

1. Huzeyfetu'bnu'l-Yemân (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bize iki hadis irad buyurmuştu. Ben bunlardan birini gördüm, diğerini de bekliyorum. Buyurmuştu ki: Emanet (din,

adalet duyguları) insanların kalplerinin derinliklerine (yaratılışlarında, fıtrî meyiller olarak) konmuştur. Sonradan Kur'ân-ı Kerîm indi. (İnsanlar kalplerine konmuş olan bu fıtrî temâyüllerin) Kur'ân ve hadiste te'yîdini buldular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize bu emanetin kalplerden kalkmasından da bahsetti ve buyurdu ki: "Kişi uykuda imiş gibi farkında olmadan kalbinden emanet alınır. Geride, benek izi gibi bir iz kalır. Sonra ikinci sefer, yine uykuda imişcesine, kişi farkında olmadan kalbindeki emânet duygusundan bir miktar daha alınır. Bunun da, kalpte bir kabarcık izi gibi bir izi kalır, yâni şöyle ki, ayağın üzerinden bir kor parçasını yuvarlayacak olsan değdiği yerleri kabarmış görürsün. Ne var ki, içinde işe yarar bir şey yoktur. Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir çakıl tanesi aldı, onu ayağının üzerinde yuvarladı. (Ve sözüne devam etti:) "Emanet bu şekilde peyder pey azalmaya devam eder, o hâle gelinir ki artık) alış verişe giden insanlarda (itimad, güven, doğruluk ve) emanet tamamen kaybolur. Hatta dürüstler "falanca kabilede dürüst insanlar varmış" diye parmakla gösterilirler. Bazan da, kalbinde zerre miktar iman olmayan bir kimsenin "ne civanmerd, ne kibar, ne akıllı kişi" diye övüldüğü olur." (Huzeyfe devam etti:) –Ben öyle günler gördüm ki, hanginizle alış veriş yaptığıma aldırmazdım. Muhâtabım Müslüman idiyse, bana karşı hile yapmasına dindarlığı mâni olurdu. Muhatabım Yahudi veya Hıristiyan idiyse, onu da, âmiri(nden vâliden gelen korku ve disiplin) bana hile yapmaktan alıkoyardı. Fakat bugün sizden sadece falanca falanca ile (gönül huzuruyla) alış veriş yapabilirim."[36]

2. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Emanet kaybedilince kıyameti bekleyin." "Emanet nasıl kaybolur?" diye sordular. "İşler ehil olmayanlara teslim edilince" diye cevapladı."[37]

3. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) Hz. Peygamber'in (aleyhissalâtu vesselâm) şu sözünü rivayet etmiştir: "Sana emanet bırakanın emânetini geri ver. Sana ihânet edene ihânet etme"[38]

---

[36] Buhârî, *Rikâk* 35, *Fiten* 13; Müslim, *İmân* 230.

[37] Buhârî, *Rikâk* 35, *İlm* 2.

[38] Ebû Dâvûd, *Büyû* 81; Tirmizî, *Büyû* 38.

4. Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim, beni memur ta'yin etmez misin?" Bu sözüm üzerine, elini omuzuma vurdu ve sonra da: "Ey Ebû Zerr, sen zayıfsın, memurluk ise bir emanettir. (Hakkını veremediğin taktirde) kıyamet günü rüsvaylık ve pişmanlıktır. Ancak kim onu hakederek alır ve onun sebebiyle üzerine düşen vazifeleri eksiksiz edâ ederse o hâriç" buyurdu."[39]

5. Hz. Berâ (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yatağına girdiğin zaman şu duayı oku: "Allah'ım nefsimi sana teslim ettim, yüzümü sana çevirdim, işlerimi sana emanet ettim sırtımı sana dayadım. Senin rahmetinden ümitvarım, gazabından da korkuyorum. Senin ikabına karşı, senden başka ne melce var, ne de kurtarıcı. İndirdiğin Kitab'a, gönderdiğin Peygamber'e (aleyhissalâtu vesselâm) iman ettim" "Eğer bunu okuduğun gece ölecek olursan fıtrat üzere ölmüş olursun. Şayet sabaha erersen hayır bulursun."[40]

Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), uyumak isteyince sağ yanı üzerine dayanır ve şöyle dua ederdi: "Allahım! Kullarını topladığın –veya yeniden dirilttiğin– gün, beni azâbından koru".

6. Ebû Sa'id (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şüphesiz ki Kıyamet günü, Allah'ın en çok ehemmiyet vereceği emanet, kadın-koca arasındaki emanettir. Kadınla koca bir-biriyle içli dışlı olduktan sonra, kadının esrarını erkeğin neşretmesi, o gün en büyük ihanettir."[41]

7. Ma'rûr İbn Süveyd rahimehullah anlatıyor: "Ebû Zerr'i gördüm, üzerinde bir takım (hulle) vardı, kölesi de aynı şekilde bir takım giyiyordu. Bunun sebebini sordum. Bana şu cevabı verdi: "Resûlullah'dan (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle söylediğini işitmiştim: "Onlar sizin kardeşleriniz ve yakın adamlarınızdır. Allah Teâla Hazretleri onları ellerinizin altına (emaneten) koymuştur. Kimin kardeşi

---

[39] Müslim *İmâret* 17; Ebû Dâvûd, *Vesâyâ* 4; Nesâî, *Vesâyâ* 10.

[40] Buhârî, *Daavât* 7, 9; *Tevhid* 34; Müslim, *Zikr* 56.

[41] Müslim, *Nikâh* 123; Ebû Dâvûd, *Edeb* 37.

eli altında ise, yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin, yapamayacağı iş buyurmayınız, eğer buyurursanız onlara yardım edin."[42]

8. Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Aldığı şeyi sahibine ödemek "el'e vecibedir." Katade der ki: "Hasan (bunu rivayet ettiğini) unuttu ve dedi ki: "O, (yani ariyet) emanetindir. (Zayi olması halinde) sana tazmin gerekmez." [43]

9. İmam Mâlik'e ulaştığına göre, İyâs İbn Muâviye'ye, "Kader hakkında fikrin nedir?" diye sorulmuş da o şu cevabı vermiştir: "(Benim fikrim) kızımın fikridir!" Bu sözle, onun sırrını ancak Allah'ın bildiğini söylemek istemiştir. İyas, anlayışta darb-ı mesel olmuştu. (Bir gün) bir adam ona kader hakkında sordu: "Kadere inanmıyor musun?" dedi. Adam: "Elbette inanıyorum!" deyince: "Bu kadarı sana yeter! (Fazlası senin için mâlâyânîdir). Zira Ali İbn Hüseyin, babası (Hz. Ali İbn Ebi Talib)'ten (radıyallahu anhumâ) bana nakletti ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuşlardır: "Kişinin mâlâyânî şeyleri terketmesi, onun müslümanlığının güzelliğindendir!" Yine ona ulaştığına göre Lokmân'a: "Sende gördüğümüz (bu fazilet)in sebebi nedir?" diye sorulunca şu cevabı vermiştir: "Emaneti eda, doğru söz ve beni ilgilendirmeyen şeyleri terketmem!" Rezin tahric etmiştir. (Rivayette geçen "Kişinin mâlâyânîyi terketmesi İslâm'ının güzelliğindendir" şeklindeki Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) bu sözü şu kaynaklarda geçer:[44]

10. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), yanındaki cemaate konuşurken, bir adam gelerek: "(Ey Allah'ın Resûlü!) Kıyamet ne zaman kopacak?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm konuşmasına devam etti, sözlerini bitirdiği vakit: "Sual sâhibi nerede?" buyurdular. Adam: "İşte buradayım ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Emanet

42 Buhârî, *İmân* 22, *Itk* 15, *Edeb* 44; Müslim, *Eymân* 40.
43 Ebû Dâvûd, *Büyû* 90; Tirmizî, *Büyû* 39.
44 Muvatta, *Hüsnü Hulk* 3; Tirmizî, *Zühd* 11; İbn Mâce, *Fiten* 12.

zâyi edildiği vakit Kıyameti bekleyin!" buyurdular. Adam: "Emanet nasıl zâyi edilir?" diye sordu. Efendimiz: "İş, ehil olmmayana tevdi edildi mi Kıyamet'i bekleyin!" buyurdular."[45]

11. Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün): "Ümmetim onbeş şeyi yapmaya başlayınca ona büyük belanın gelmesi vâcip olur!" buyurmuşlardı. (Yanındakiler:) "Ey Allah'ın Resûlü! Bunlar nelerdir?" diye sordular. Aleyhissalâtu vesselâm saydı: –Ganimet (yani milli servet, fakir fukaraya uğramadan sadece zengin ve mevki sahibi kimseler arasında) tedavül eden bir metâ haline gelirse, –Emanet (edilen şeyleri emânet alan kimseler, sorumlu ve yetkililer, memurlar) ganimet (malı yerini tutup, yağmalayıp nefislerine helal) kıldıkları zaman, –Zekât (ödemeyi ibadet bilmeyip bir angarya ve) ceza telâkki ettikleri zaman. –Kişi annesinin hukukuna riayet etmeyip, kadınına itaat ettiği;-Babasından uzaklaşıp ahbabına yaklaştığı; –Mescidlerde (rızayı ilâhi gözetmeyen husûmet, alış-veriş, eğlence ve siyâsiyâta vs. müteallik) sesler yükseldiği zaman. –Kavme, onların en alçağı (erzel) reis olduğu; –(Devlet otoritesinin yetersizliği sebebiyle tedhiş ve zulümle insanları sindiren zorba) kişiye zararı dokunmasın diye hürmet ettiği; –(Çeşitli adlarla imal edilen) içkiler (serbestçe) içildiği; –İpek (haram bilinmeyip erkekler tarafından) giyildiği; –(San'at, bale, konser gibi çeşitli adlar altında; bar, gazino, dansing ve salonlarda ve hatta televizyon ve filim gibi çeşitli vasıtalarla yaygın şekilde) şarkıcı kadınlar ve çalgı aletleri edinildiği; –Bu ümmetin sonradan gelen nesilleri, önceden gelip geçenlere (çeşitli ithamlar ve bahanelerle) hakâret ettiği zaman artık kızıl rüzgârı, (zelzeleyi), yere batışı (hasfı) veya suret değiştirmeyi (meshi) (veya gökten taş yağmasını, (kazfi) bekleyin."[46]

12. İbn Şihâb anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, birkısım kadınlar, kendi yurtlarında müslüman oldular. Bunlar hicret de etmediler. Bunlar İslâm'a girdikleri zaman kocaları

45 Buhârî, *İlm* 2, *Rikâk* 35.

46 Tirmizî, *Fiten* 39.

kâfir idiler. Bunlardan biri Velîd İbn'l-Mugîre'nin kızıydı. Bu kadın Safvân İbn Ümeyye'nin nikâhı altında idi. Bu hanım Fetih günü müslüman olmuş, kocası Safvân da İslâm'dan kaçmıştı. Aleyhissalâtu vesselâm peşinden amcasının oğlu Vehb İbn Umeyr'i, kendisine bir emân alâmeti olarak şahsi rıdasıyla birlikte gönderdi. (Resûlullah onu İslâm'a çağırıyor ve yanına gelmeye davet ediyordu; (gelince bakacak), İslâm hoşuna giderse kabul edecekti, gitmezse kendisine iki ay müsaade edecekti. Safvân, Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına rıdasıyla birlikte gelince, yüksek sesle (halkın arasında) bağırarak: "Ey Muhammed! İşte Vehb İbn Umeyr! Senin rıdanı bana getirdi ve senin beni yanına davet ettiğini, İslâm hoşuma giderse kabul edeceğimi, gitmezse bana iki ay mühlet tanıyacağını söyledi" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalkıp: "Ey Ebû Vehb (devenden)in!" buyurdu. Fakat o: "Hayır, vallahi, meseleyi benim için açıklığa kavuşturmadıkça inmem!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Sana, daha fazla, dört ay mühlet tanıyorum" buyurdular. Sonra Resûlullah Havâzin tarafına Huneyn seferine çıktı. (Sefer hazırlığı sırasında) Safvân'a adam göndererek çağırtıp, emaneten silah ve başka harp malzemesi vermesini talep etti. Safvân: "Zorla mı, gönül rızasıyla mı istiyorsun?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Gönül rızasıyla!" buyurdu. Safvân (yanında bulunan) silah vs.yi iane olarak verdi. Sonra Safvân kâfir olduğu halde Resûlullah'la (aleyhissalâtu vesselâm) birlikte döndü. Huneyn gazvesine, Tâif'in fethine katıldı. Bu esnada henüz kâfirdi. Ama hanımı müslüman olmuştu. Aleyhissalâtu vesselâm aralarını ayırmadı. Bu hal Safvân'ın (radıyallahu anh) müslüman oluşuna kadar devam etti. Müslüman olduktan sonra hanımı eski nikâhıyla onun yanında kaldı. Safvân ile hanımının müslüman oluşu arasında iki ay kadar bir zaman mevcuttur."[47]

13. İbn Amr İbni'l-As (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Dört haslet vardır; kimde bu hasletler bulunursa o kimse halis münafıktır. Kimde de bunlardan biri

[47] Muvatta, *Nikâh* 44.

bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendinde nifaktan bir haslet var demektir: Emanet edilince hiyanet eder, konuşunca yalan söyler, söz verince sözünde durmaz, husûmet edince haddi aşar."[48]

14. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim emanetle yemin ederse bizden değildir!"[49]

15. İmam Malik anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, Lokman Hekîm'e: "Sende gördüğümüz bu (meziyetin mahiyeti) nedir? diye sormuşlardı. (Bununla onun faziletlerini kastetmişlerdi). Şu cevabı verdi: "Doğru sözlülük, emaneti yerine getirmek, beni ilgilendirmeyen şeyi terketmek." Bir rivayette şu ziyade gelmiştir: "Vaadime vefakârlık etmek."[50]

16. Hz. Ebû Eyyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Beş vakit namaz, cuma namazına kadar cuma namazı, emanetin edası, arada cereyan eden (küçük günah-lara kefarettir." Ben: "Emanetin edası nedir?" dedim. "Cenabetten gusuldür. Zira her kılın dibinde (yıkanması gereken) cenabetlik vardır" buyurdular."

17. İbn Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Aziz ve celil olan Allah, bir insanı helak etmek istedi mi, ondan önce hayayı çeker alır. Hayası bir kere gitti mi sen ona artık herkesin nefretini kazanmış bir kimse olarak rastlarsın. Herkesin nefretini kazanmış olarak rastladığın kimseden emanet çekilip alınır (artık o, güvenilmeyen, kuşkulu kişidir). Kişiden emanet (güven) çekilip alınınca ona artık hep hain ve herkesce hain bilinen biri olarak rastlarsın. Ona hep hain ve hıyanetle bilinen biri olarak rastladın mı, sıra ondan merhametin çekip çıkarılmasına gelmiştir. Ondan rahmetin çıkarıldığı vakit artık ona (Allah'ın rahmetinden) kovulmuş, lânetlenmiş olarak rastlarsın. Ona sen kovulmuş, lânetlenmiş olarak rastlayınca ondan İslâmiyet bağı çözülüp atılır."

---

48 Buhârî, *İmân* 24, *Mezâlim* 17, *Cizye* 17; Müslim, *İmân* 106.

49 Ebû Dâvûd, *Eymân* 6.

50 Muvatta, *Kelâm* 17.

3.
SABIR

Sabrın Emredilmesi ve Fazileti

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلاَّ عَلَى الْخَاشِعِينَ

"Sabır göstererek, namazı vesile ederek Allah'tanan yardım dileyin. Gerçi bu çok zor bir iştir, fakat içi saygı ile ürperenlere değil." (Bakara, 2/45)

(Bütün bu emirler ve yasaklar İsrailoğullarına hitab etmekle beraber, hükmü onlara mahsus değildir. "Bunlar İslâm şeriatında da vardır. Siz de bunlara İman ve itaat ediniz" demektir. Zira Tefsir usulündeki bir kurala göre "Sebebin hususiliği, hükmün umumiliğine mani değildir")

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ إِنَّ اللهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

"Ey iman edenler! Sabır göstererek ve namazı vesile kılarak Allah'tan yardım dileyin. Muhakkak ki Allah sabredenlerle bareberdir." (Bakara, 2/153)

("Namaz müminin miracıdır." Rûhun huzuru, bedenin temizliği ve intizama girmesi, ruhî ve bedenî her vazifenin, dünya ve ahiretle ilgili her türlü mükemmelliği, gerek ferdî gerek toplumsal özellikleri ihtiva eden namaz ile sağlanır. Hz. Peygamberin tavsifi ile "Dinin direği" olan namaz, imanı besler, kulu Rabbine bağlar. Sonsuz elemleri ve emelleri olan âciz insanı, her şeye kadir olan Rabb'inin dergâhına ulaştırır."

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ
وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ اَلَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَئِكَ

عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ

"Biz mutlaka sizi biraz korku ile, biraz açlık ile, yahut mala, cana veya ürünlere gelecek noksanlıkla deneriz. Sen sabredenleri müjdele! Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musibet geldiğinde, "Biz Allah'a aidiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz" derler. (Böyle demeye, bu âyetten alınan bir kelime ile istirca' denir. Bu âyet, İslâm ümmetine Allah'ın büyük lütuflarındandır. Özellikle musibet ve sıkıntı hallerinde "Biz Allah'a aidiz" diyerek mümin malını, canını, her şeyini Allah'a teslim etmekte, bütün kâinatın O'nun yaratıkları olduklarını, O'nun kendi mülkünde dilediği işi yapmasının yerinde olduğunu hatırlar. Kendisini o muazzam kuvvet kaynağına bağlayarak, kazandığı güçle musibetlerin üstesinden gelir.) İşte Rabb'leri tarafından bol mağfiret ve rahmete mazhar olanlar onlardır. Hidayete erenler de ancak onlardır." (Bakara, 2/155-157)

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَآتَى الزَّكٰوةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

"Takva, yüzlerinizi doğuya ya da batıya doğru çevirme değildir. Lakin takva Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaplara iman eden, hoşlandığı malını Allah'ı hoşnud etmek için yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, isteyenlere ve boyunduruk altında bulunup hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren, namazı hakkıyla ifa edip zekâtı veren, sözleştiği zaman sözlerinde duran, hele hele sıkıntı ve hastalık hallerinde, savaşın şiddetleri esnasında sabreden kimselerin davranışlarıdır. İşte onlardır iddialarında samimi olanlar ve işte onlardır her türlü fenalıktan korunan takvalılar." (Bakara, 2/177)

(Bu bir tek âyet İslâm'ın başlıca inanç (akaid), ibadet ve ahlâk esaslarını toplamaktadır. Buna işaret olarak Hz. Peygamber

(aleyhissalâtu vesselâm): "Kim bu âyete göre hareket ederse imanını kemale erdirmiş olur" buyurmuştur.)

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلاَّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلاَّ قَلِيلاً مِنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لاَ طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلاَقُو اللّٰهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ

"Talut ordusunu harekete geçirip sefere çıkınca askerlerine şöyle dedi: "Allah sizi, bir ırmakla imtihan edecektir. İmdi onun suyundan içen benden sayılmayacak; Sadece avucuyla aldığı mikdar muaf olmak üzere, kim onun suyunu tatmazsa o da benden sayılacaktır." Derken onların pek azı hariç, varır varmaz ondan içtiler.Talut ile yanındaki müminler ırmağı geçince o vakit beri yanda kalanlar "Bugün bizim Calut ve ordusuna karşı duracak takatimiz yoktur" dediler. Ölümden sonra diriltilip Allah'ın huzuruna çıkacaklarını bilenler ise şöyle dediler: "Nice küçük topluluklar vardır ki, Allah'ın izniyle, büyük cemaatlere galip gelmiştir. Doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara, 2/249)

إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لاَ يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

"Size bir ferahlığın, bir nimetin ulaşması onları tasalandırır. Bir fenalığın gelmesine ise, âdeta bayılırlar. şayet siz sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, onların tuzakları size hiçbir zarar veremez. Çünkü Allah, elbette onların yaptıklarını ilmiyle, kudretiyle kuşatmıştır, tamamen Onun kontrolü altındadırlar." (Âl-i İmrân, 3/120)

وَكَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ

"Nice peygamberler gelip geçti ki onlarla beraber kendisini Allah'a adamış birçok rabbaniler savaştı. Onlar, Allah yolunda başlarına gelen zorluklar sebebiyle asla yılmadılar, zayıflık da

göstermediler, düşmanlarına boyun da eğmediler. Allah da böyle sabırlı insanları sever." (Âl-i İmrân, 3/146)

لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

"Şu muhakkak ki gerek mallarınızda, gerek canlarınızda imtihana tabi tutulacaksınız, sizden önce kendilerine Kitap verilen Yahudi ve Hıristiyanlardan ve bir de müşriklerden inciten bir çok söz ve davranışlar işiteceksiniz. Ama siz sabreder ve takva ölçüleri içinde korunursanız, muhakkak ki bu davranış, yapılacak işlerin en değerlisidir." (Âl-i İmrân, 3/186)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Ey iman edenler! Sabredin, sabır yarışında düşmanlarınızı geçin, cihad için daima hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki felah bulup başarıya eresiniz." (Âl-i İmrân, 3/200) Allah Teala bu âyette felah (başarı) sırrını özetlemiştir. (1-Sabır (musibete karşı sabır, taate devamda sabır ve günahlardan uzak durmada sabır). 2-Sabır yarışında düşmanları geçmek. 3-Cihad için devamlı uyanıklık (cemaatle namaz vesilesiyle birbirine bağlanma, Allah'ın dinini koruma ve yayma konusunda daimi gayret, uyanıklık ve İslâm hudutlarını korumada nöbet tutma.) 4-Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınmak.)

قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ
وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

"Musa kavmine şöyle dedi: "Allah'tan yardım dileyin ve sabredin. Muhakkak ki dünya Allah'ın mülküdür; kullarından dilediğini oraya varis kılar. Güzel âkıbet, elbette müttakilerindir." (A'râf, 7/128)

وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ
وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا
صَبَرُواوَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ

"Horlanan, ezilen milleti de, bereketlerle donattığımız o ülkenin doğularına ve batılarına (yani tamamına) varis kıldık. Böylece sabretmelerine mükâfat olarak İsrail evlatlarına, senin Rabb'inin yaptığı güzel vaad tamamen gerçekleşti. Firavun ile kavminin yaptıkları binaları ve yetiştirdikleri bahçeleri ise imha ettik."(A'râf, 7/137)

(Bazı tefsirler İsrailoğullarının Mısırın efendileri kılındığını anlamışlardır. Fakat bu âyetten onların Filistine varis kılındıklarını anlamak daha makuldür. Zira Mısıra varis olduklarına dair Kur'anda bir işaret olmadığı gibi Mısır tarihinde de buna ait bilgi yoktur. İsrailoğulları Firavunun suda boğulduğu yerin doğusunda bulunan Mısıra bağlı toprakların büyük kısmına malik olmuşlardır.)

وَأَطِيعُوا اللهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ
وَاصْبِرُوا إِنَّ اللهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

"Allah'a ve Resûlüne itaat edin, sakın birbirinizle ihtilaf etmeyin; sonra korkuya kapılıp za'fa düşersiniz, rüzgârınız (kuvvetiniz) gider.Bir de tam manasıyla sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir." (Enfâl, 8/46)

(Bu âyet, müminler arasında ihtilaf ve tefrikanın pek büyük bir zarar olduğunu, ehl-i hakkın ittifaklarının ise tevfik-i ilahînin, yani Allah'ın muvaffakiyet vermesinin başlıca vesilesi olduğunu bildirmektedir.)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا
مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَ يَفْقَهُونَ

"Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. Eğer sizden tam sabırlı yirmi kişi olursa, ikiyüz kişiye galip gelir ve eğer siz müminlerden yüz kişi olursa, kâfirlerden bin kişiyi mağlup eder; çünkü o kâfirler gerçeği ve akıbeti anlamayan bir güruhtur. 66 – Ama şimdi Allah yükünüzü hafifletti, çünkü sizde savaşma konusunda bir zayıflık olduğunu müşahede etti. O halde sizden sabırlı yüz kişi, Allah'ın izniyle onlardan iki yüz kâfire üstün gelir ve eğer sizden bin kişi olursa, onlardan iki bin kişiye galip gelir. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir." (Enfâl, 8/65)

إِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُوْلَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ

"Ancak her iki halde de sabredip makbul ve güzel işler yapanlar başka! İşte onlar için pek geniş bir mağfiret ve pek büyük bir mükâfat vardır. (Bu son bölümün, daha önce 7. âyette geçen imtihan konusu ile sıkı sıkıya ilgisi vardır. Zira gerek nimetlerin verilmesi, gerek dertlerin verilmesi, imtihan mevsimlerinden birer mevsimdir ve o âyette mücmel olan imtihanın tafsilatı kabilindendir. Mümine düşen, her iki halde de itidal ve istikametten ayrılmamaktır." (Hûd, 11/11)

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ
وَلاَ قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ

"İşte bunlar gayb olan birtakım haberlerdir. Onları sana Biz vahyediyoruz. Halbuki bu vahiyden önce onları ne sen, ne de milletin bilmezdiniz. Öyleyse onların red ve inkârlarına karşı sabret, dişini sık ve şüphen olmasın ki hayırlı akıbet müttakilerindir." (Hûd, 11/49) (Sonunda kazananlar, Allah'ı sayıp Onun emirlerini çiğnemekten sakınanlar olacaktır.

وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

"Sabret, zira Allah iyi davrananların mükâfatını zayi etmez." (Hûd, 11/115)

قَالُوا أَئِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ
وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

"Aa! Sen, yoksa Sen Yusuf musun?" dediler. O da: "Evet ben Yusufum, bu da kardeşim! Gerçekten Allah bizi lütfuna mazhar etti. Şu kesindir ki kim Allah'ı sayıp haramlardan sakınır, itaatlara devam ve imtihanlara sabrederse, Allah da böyle güzel hareket edenlerin mükâfatını asla zayi etmez." (Yûsuf, 12/90)

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلاَئِكَةُ
يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ

"O güzel akıbet Adn Cennetleri olup, onlar babalarından, eşlerinden ve nesillerinden iyi olanlarla birlikte o cennetlere girerler. Öyle ki Melekler de her kapıdan yanlarına varıp: "Sabretmenize karşılık size selamlar, selametler! Dünya diyarının ne güzel akıbetidir bu!" diyecekler." (Ra'd, 13/23-24)

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ
وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Sizin elinizdekiler tükenir, ama Allah'ın elinde olanlar bakidir. Biz sabredenleri, işledikleri en güzel işleri esas alarak ödüllendirecek, kötülüklerini bağışlayacağız." (Nahl, 16/96)

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا
وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

"Bundan sonra şunu bil ki: Şüphesiz ki senin Rabbin, mihnet ve işkenceye, zulme ve baskıya uğradıktan sonra mücahede edip sabreden, ardından da hicret edenlerle beraberdir. Evet Rabbin, onların bütün bu güzel hareketlerine karşılık elbette onları bağışlayıp ihsanda bulunacaktır. Çünkü O Gafurdur, Rahimdir." (Nahl, 16/110) (Burada öncelikle Habeşistana hicret eden müminlere işaret edilmektedir.)

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ وَاصْبِرْ
وَمَا صَبْرُكَ إِلاَّ بِاللّٰهِ وَلاَ تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلاَ تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ

"Ceza verecek olursanız, size yapılan azap ve cezanın misliyle cezalandırın. Ama eğer bu hususta sabrederseniz, bilin ki bu, sabredenler için daha hayırlıdır. Sabret! Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir. Kâfirlerin yüz çevirmesinden mahzun olma, yaptıkları hilelerden dolayı da telaş edip darlanma." (Nahl, 16/126-127)

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ
وَجْهَهُ وَلاَ تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلاَ تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ
ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا

"Rabb'lerine, sırf Onun rızasını ve cemaline kavuşmayı umdukları için, sabah akşam yalvaranlarla beraber, sıkıntılara karşı candan sabret. Dünya hayatının süslerini arzulayarak sakın gözlerini onlardan başkasına çevirme. Kalbini Bizi zikretmekten gafil bıraktığımız, heva ve hevesine tabi olan ve işi hep aşırılık olan kimselere itaat etme." (Kehf, 18/28)

(Kureyş eşrafının Hz. Peygamber'e (aleyhisselâm): "Biz sana geleceğimiz vakit fakirleri yanından çıkar" demeleri vesilesi ile nazil olmuştur.)

رَبُّ السَّموَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

"Göklerin, yerin ve o ikisinin arasında olan herşeyin Rabbidir O. Öyleyse yalnız Ona kulluk et. Ona ibadetinde sabır ve sebat göster. Ona denk ve adaş olacak hiç kimse bilir misin?" (Meryem, 19/65)

اَلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ
وَالْمُقِيمِى الصَّلاَةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

"Onlar ki; yanlarında Allah anıldığında kalbleri saygı ile ürperir. Başlarına gelen dertlere sabrederler. Namazlarını hakkıyle ifa eder, Allah'ın kendilerine nasib ettiği nimetlerden, Onun rızasında harcayıp dururlar." (Hacc, 22/35)

إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ

"İşte Ben de sabretmelerine karşılık bugün onları ödüllendirdim. İşte umduklarına kavuşanlar onlardır." (Mü'minûn, 23/111)

وَما أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلاَّ إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ
وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا

"Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de yemek yer, çarşılarda ihtiyaçlarını temin ederlerdi. Böylece sizi birbirinizle imtihan ediyoruz: bakalım buna sabredecek misiniz, sabredemeyecek misiniz? Rabbin zaten her şeyi görmektedir." (Furkân, 25/20)

أُوْلَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا
وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلاَمًا خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

"İşte onlara, hak yolda sabır ve sebat göstermelerine karşılık, kendilerine cennetin üstün sarayları verilecek. Oraya selamla, hürmetle buyur edileceklerdir. Hem de devamlı kalmak üzere oraya gireceklerdir. Ne güzel varış yeri, ne güzel bir yerleşim yeridir orası!" (Furkân, 25/75-76)

أُوْلَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

"İşte onlar, gösterdikleri sabır ve sebattan dolayı çifte mükâfat alırlar. Onlar kötülüğü iyilikle mukabele ederek savarlar ve kendilerine nasib ettiğimiz mallardan, Allah yolunda harcarlar." (Kasas, 28/54)

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا وَلاَ يُلَقَّاهَا إِلاَّ الصَّابِرُونَ

"Ahirete dair ilimden nasibi olanlar ise: "Yazıklar olsun size, bu dünyalıkların böylesine peşine düşmeye değer mi? Oysa Allah'ın iman edip güzel ve makbul işler yapanlara cennette hazırladığı mükâfat elbette daha hayırlıdır. Buna da ancak sabredenler nail olur." (Kasas, 28/80)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا ٱلأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ

"İman edip güzel ve makbul işler yapanları, cennetin yüksek köşklerine yerleştireceğiz. İçinden ırmaklar akan o cennetlere, onlar devamlı kalmak üzere gireceklerdir. İyi iş yapanların mükâfatları ne güzel! Onlar, sabreden ve yalnız Rabb'lerine dayanıp güvenen müminlerdir." (Ankebût, 29/58-59)

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلاَ يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لاَ يُوقِنُونَ

"O halde sabret! Çünkü Allah'ın va'di kesindir. Sakın ona inanmayanlar seni paniğe düşürmesin, seni dayanıksız bulmasın ve seni endişelendirmesinler." (Rûm, 30/60)

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلٰوةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ
وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

"Evladım, namazı hakkiyle ifa et, iyiliği yay, kötülüğü de önlemeye çalış ve başına gelen sıkıntılara sabret. Çünkü bunlar azim ve kararlılık gerektiren işlerdendir." (Lokmân, 31/17)

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلاَ تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ
وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ

"Şu bir gerçektir ki, sana verdiğimiz gibi Musaya da Kitap vermiş, sana vahyettiğimiz gibi ona da vahyetmiştik. Dolayısıyla onun da böyle bir vahiy aldığından hiç tereddüdün olmasın. Biz ona verdiğimiz Kitabı, İsrailoğullarına rehber kıldık. Onlar sabrettiği ve âyetlerimize kesin olarak inandıkları müddetçe, Biz, emir ve irşadımızla onlardan doğru yolu gösteren önderler tayin ettik." (Secde, 32/23-24)

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ
وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ
وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ
وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

"Allah'a teslim olan erkekler ve teslim olan kadınlar, İslâm dinine iman eden erkekler ve iman eden kadınlar, taate devam eden erkekler ve taate devam eden kadınlar, dürüst erkekler ve dürüst kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazi erkekler ve mütevazi kadınlar, hayır yolunda infak eden erkekler ve infak eden kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar, Allah'ı zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya, işte Allah onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır." (Ahzâb, 33/35)

اِصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ

"Onlar ne derlerse desinler sen sabret ve güçlü kuvvetli bir kulumuz olan Dâvûdu hatırla. Çünkü o daima Allah'a yönelirdi." (Sad, 38/17)

(Hz. Dâvûd'ın (aleyhisselâm) "ze'l-eyd" sıfatı bedenî kuvvet, askerî ve siyasî kuvvet, ahlâki kuvvet veya ibadet kuvveti yönlerinden düşünülebilir.)

وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلاَ تَحْنَثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ

"Bir de ona: "Eline bir demet sap al, onunla vur! Yemininden dönen durumuna düşme" dedik. Doğrusu Biz onu pek sabırlı bulduk. Ne güzel kuldu o! O gerçekten Allah'a yönelirdi." (Sad, 44)

(Denildiğine göre, Hz. Eyyub (aleyhisselâm), bir hadise dolayısıyla eşine yüz değnek vuracağına dair yemin etmişti. Böylece bir demet yaparak vurmakla yeminin yerine geleceği kendisine bildirilmiştir. (Bu, belki de bu hususî durum ve benzeri durumlara mahsus bir fetvadır. Mesela eşi buna takat getiremezdi, yahut bu kadar ağır bir cezayı haketmemiş olabilirdi.)

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ
وَأَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

"Benden naklen onlara de ki: "Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyi işler yapanlar, mutlaka iyilik bulurlar. Allah'ın dünyası geniştir. Sadece Hak yolunda sabredenleredir ki ücretleri hesapsız bir tarzda ödenir." (Zümer, 39/10)

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ

"O halde, Sen sabret! Çünkü Allah'ın vâdi gerçetir. Hem günahından istiğfar et, sabah akşam Rabbine hamd ederek zikir ve ibadete devam et." (Mü'min, 40/55)

(Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) günah işlemekten korunmuştur. Ümmetine örnek olmak için ve ümmetinin fertlerinin günahları için istiğfar etmesi sözkonusudur. Yahut ima yolu ile, ümmetin af dilemesi emredilmektedir.)

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ

"Sabret! Çünkü Allah'ın vâdi gerçektir. Biz onlara vâdettiğimizin bir kısmını sana göstersek de, yahut senin ruhunu

yanımıza alsak da, onlar mutlaka sonunda dönüp huzurumuza geleceklerdir." (Mü'min, 40/77)

وَمَا يُلَقَّاهَا إِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا إِلاَّ ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ

"Ama kötülüğe karşı iyilik hasleti, ancak sabredenlerin kârıdır, faziletten yana nasibi bol olanların kârıdır." (Fussilet, 41/35)

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

"Her kim dişini sıkarak sabreder ve kusurları affederse, işte onun bu hareketi, ancak büyüklere yaraşan örnek alınacak davranışlardandır." (Şûrâ, 42/43)

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُوْلُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلاَ تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلاَّ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلاَغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلاَّ الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ

"O halde ey Resûlüm! O üstün azim sahipleri olan peygamberler nasıl sabrettilerse, sen de öyle sabret. Onlar hakkında azap gelmesi için acele etme! Onlar, tehdit edildikleri azabı gördükleri gün, dünyada gündüzün, sadece bir saatinden daha fazla kalmadıklarını düşüneceklerdir. Bu bir duyurudur. Sözün kısası: "Allah'ın yolundan çıkmış güruhtan başkası helâk edilmez." (Ahkâf, 46/35)

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Eğer onlar sen kendilerinin yanına çıkıncaya kadar bekleselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Bununla beraber Allah Gafurdur, Rahimdir." (Hucurat, 49/5)

فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ

"O halde sen onların söylediklerine karşı sabret. Gerek Güneşin doğuşundan, gerek batışından önce Rabbine hamd ederek ibadet et." (Kâf, 50/39)

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ
وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ

"Rabb'inin hükmü yerine gelinceye kadar sabret. Çünkü Sen

Bizim himayemiz altındasın. Namaza kalktığında Rabbini hamd ile tenzih et. Geceleyin de, gecenin sonunda yıldızların batışının ardından da Ona ibadet edip tenzih et." (Tûr, 52/48-49) (Namaza kalktığında: "Subhanekellahümme ve bi hamdike" demek manası mümkün olduğu gibi, "Uykudan kalktığında" veya "herhangi bir meclisten, bir yerden kalktığında" manasına da gelebilir.)

سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ اْلأَشِرُ إِنَّا مُرْسِلُو النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ
فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ

"Biz de Peygamberleri Salih'e dedik ki: Sen hiç üzülme. Asıl kimin yalancı ve küstah olduğunu yarın öğrenirler! Biz imtihan etmek için onlara bir deve göndereceğiz. Şimdi Sen onların ne yapacağını bekle ve eziyetlerine sabret." (Kamer, 54/26)

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلاَ تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ
لَوْلاَ أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ

"Sen Rabb'inin hükmünü sabırla bekle ve Balığın yoldaşı olan zat gibi olma! Hani o dertli dertli Rabbine yalvarmıştı: Hz. Yunus (aleyhisselâm) bütün dünyevi kuvvetleri, bütün sebepleri terkedip, onların dizginlerini elinde tutan Allah'a yönelerek: "Senden başka İlah yok! Sen Yüceler Yücesisin, bütün eksiklerden münezzehsin. Ama ben gerçekten kendisine zulmedenlerden biri oldum" zikrine devam etmişti. Şayet Rabbinden gelen bir lütuf onun imdadına yetişmeseydi, kınanmaya müstahak bir vaziyette, deniz tarafından karaya atılırdı!" (Kalem, 68/48-49)

وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلاً

"Onların söylediklerine karşı sabret, onlardan güzel bir tavırla uzak dur." (Müzzemmil, 73/10)

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنذِرْ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ
وَلاَ تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ
عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ

“Ey örtüye bürünen! Ayağa kalk ve insanları uyar. Rabb’inin büyüklüğünü an. Elbiseni tertemiz tut, maddi manevi kirlerden arın, Pis ve murdar olan her şeyden kaçın Verdiğini çok bularak minnet etme! Rabb’inin yolunda sabret Sûr’a üflendiği gün, doğrusu, o çok çetin bir gün! Kâfirlere hiç kolay olmayan bir gün!” (Müddessir, 74/1-10)

Sabırla İlgili Hadisler

1. “İbn Abbas’a (radıyallahu anhumâ) dedim ki: “Nevf el-Bekkâli, İsrailoğullarının peygamberi olan Hz. Musa (aleyhisselâm), Hızır’ın arkadaşı olan Musa olmadığını zannediyor.” Bana şu cevabı verdi: “Allah’ın düşmanı yalan söylüyor. Ben Übeyy İbn Ka’b’ı (radıyallahu anh) dinledim. Demişti ki: “Ben Resûlullah’tan (aleyhissalâtu vesselâm) işittim, şunu anlattı: “Musa (aleyhisselâm) Beni İsrail’e hutbe irad etmek üzere ayağa kalktı. Kendisine, “insanların en bilgini kimdir?” diye soruldu: “Benim” diye cevap verdi. Cenab-ı Hak, “Allahu a’lem (yani en iyi bilen Allah’tır)” demediği için Musa’yı azarladı. Ve: “İki denizin birleştiği yerde bulunan bir kulum senden daha alimdir” diye ona vahyetti. Hz. Musa (aleyhisselâm): – “Ey Rabbim ben onu nasıl bulabilirim? diye sordu. Kendisine:-”Bir zenbile bir balık koy, onu sırtına al. Balığı nerede yitirirsen o zat oradadır” dendi. Dendiği gibi yaparak yola çıktı. Kendisiyle beraber, hizmetçisi olan Yuşa İbn Nûn da yola çıktı. Beraberce yürüyerek bir kayanın yanına geldiler. Hz. Musa ve hizmetçisi dinlenmek üzere orada yattılar. Balık kımıldayarak zenbilden çıkıp denize kaydı. Allah ondan suyun akıntısını tuttu. Öyle ki su kemer gibi oldu. Balık için bir kanal meydana gelmişti. Hz. Musa (aleyhisselâm) ve hizmetçisi (balık için olduğunu bilmeksizin) bu manzaraya şaşırdılar. Günlerinin geri kalan kısmı ile o gece boyu da yürüdüler. Musa’nın arkadaşı ona, balığın gitmesini haber vermeyi unutmuştu. Sabah olunca Hz. Musa (aleyhisselâm) hizmetcisine: “Hele sabah kahvaltımızı getir. Biz bu yolculukta yorulduk” dedi. Ama emrolunduğu yere gelinceye kadar yorulmamıştı. Hizmetçi: – “Hani bir kayanın yanına gelmiş yatmıştık ya! Ben balığı orada unuttum. Onu hatırlatmayı, bana mutlaka

şeytan unutturdu. Balık denize şaşılacak şekilde sıvışıp gitmişti" dedi. Musa (aleyhisselâm): "Bizim aradığımız orasıydı" dedi ve hemen izlerinin üzerine geri döndüler. İzlerini takiben yürüyerek kayaya kadar geldiler. Musa (aleyhisselâm) orada örtüsüne bürünmüş bir adam gördü ve ona selam verdi. Hızır (aleyhisselâm) ona: – "Senin bu yerinde selâm ne gezer!" – "Ben Musa'yım." – "Benû İsrail'in Musa'sı mı?" – "Evet." – "Sen, Allah'ın sana öğrettiği bir ilmi bilmektesin ki ben onu bilmem. Ben de Allah'ın bana öğrettiği bir ilmi bilmekteyim ki, onu da sen bilemezsin." "Allah'ın sana öğrettiği hakkı bana öğretmen şartıyla sana uymamı kabul eder misin?" – "Sen benimle beraber olmak sabrını gösteremezsin. Mahiyet ve hikmetini bilmediğin şeye nasıl sabredeceksin ki?" – "İnşallah sen beni çok sabırlı bulacaksın. Hem ben senin hiç bir emrine karşı gelmeyeceğim." – "Öyleyse gel. Ancak, madem bana tabi olacaksın, ben sana haber vermedikçe bana hiç bir şey sormayacaksın!" dedi. Hz. Musa (aleyhisselâm): – "Tamam!" dedi. Hz. Musa ve Hz. Hızır (aleyhisselâm) beraberce gittiler. Deniz kıyısında yürüyorlardı. Bir gemiye rastladılar. Kendilerin gemiye almalarını söylediler. Gemi sahipleri Hızır'ı (aleyhisselâm) tanıdılar. Ve ücret istemeksizin onları gemiye aldılar. Hızır (aleyhisselâm), gidip, geminin tahtalarından birini deldi. Hz. Musa (aleyhisselâm) ona: – "Bak, bunlar bizi bedava gemilerine aldılar, sen gidip gemilerini deldin, adamları boğacaksın. Hiç de yakışık almayan bir iş yaptın!" dedi. Hızır:-"Ben sana, "benimle bulunmaya sabredemezsin" demedim mi?" dedi. Hz. Musa: "Unuttuğum şey sebebiyle beni sigaya çekme. Bu iş sebebiyle bana zorluk çıkarma!" ricasında bulundu. Sonra bunlar gemiden indiler. Sahil boyu yürürken, çocuklarla oynayan bir yavrucak gördüler. Hızır (aleyhisselâm) yavrucağı yakaladığı gibi eliyle başını koparak çocuğu öldürdü. Musa (aleyhisselâm): – "Masum bir çocuğu kısas hakkın olmaksızın niye öldürdün. Bu çok yadırganacak bir iş!" dedi. – "Ben sana demedim mi, sen benim beraberliğime sabredemezsin!" diye Hızır (aleyhisselâm), Musa'ya çıkıştı. Hz. Musa: – "Ama bu birinciden de şiddetli idi" dedi ve ilave etti: "Bundan sonra sana bir şey sorarsam, beni arkadaş etme, nazarımda bu hususta haklı sayılacaksın"

dedi. Yola devam ettiler. Bir köye geldiler. Halktan yiyecek birşeyler istediler. Ama kimse onları ağırlamadı. Köyde yıkılmak üzere olan bir duvara rastladılar. Hızır (aleyhisselâm) eliyle şöyle göstererek: "Eğilmiş" diyordu. Onu doğrulttu. Hz. Musa (aleyhisselâm) ona: – "Bir cemaat ki, kendilerine geliyoruz, bize ilgi gösterip, ağırlamıyorlar, yiyecek vermiyorlar. Sen onlara bedava iş yapıyorsun, dilesen ücret alabilirdin!" dedi. Hızır (aleyhisselâm), Hz. Musa'ya: – "Artık birbirimizden ayrılma zamanı geldi. Şimdi sana sabredemediğin şeylerin te'vilini haber vereceğim" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu ara ilave etti: – "Allah Musa'ya rahmet buyursun. Keşke, Hz. Hızır'la beraberliğe sabretseydi de maceralarını bize nakletseydi, bunu ne kadar isterdim!" Ravi devam ediyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Birinci (soru)su Musa'nın bir unutması idi. Bir serçe gelerek geminin kenarına kondu. Sonra denizden gagasıyla su aldı. Hz. Hızır bunu göstererek Hz. Musa'ya, "Bak, dedi. Benim ve senin ilmin ve diğer mahlukatın ilmi, Allah'ın ilminden, şu kuşun denizden eksilttiği kadar eksiltir."[51]

2. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (ölen) çocuğu için ağlamakta olan bir kadına rastlamıştı: "Allah'tan kork ve sabret!" buyurdu: Kadın (ızdırabından kendisine hitab edenin kim olduğuna bile bakmadan): "Benim başıma gelenden sana ne?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uzaklaşınca, kadına: "Bu Resûlullah idi!" dendi. Bunun üzerine, kadın çocuğun ölümü kadar da söylediği sözden dolayı (utanıp) üzüldü. (Özür dilemek için) doğru Aleyhissalâtu Vesselâm'ın kapısına koştu: Ama kapıda bekleyen kapıcılar görmedi, doğrudan huzuruna çıktı ve: "Ey Allah'ın Resûlü, (o yakışıksız sözü) sizi tanımadan sarfettim (bağışlayın!)" dedi. Aleyhissalâtu vesselam: "Makbul sabır, musibetle karşılaştığın ilk andakidir" buyurdu."[52]

3. Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) şunları söylerken işittim: "Kendisine bir musibet gelen

---

[51] Buhârî, *Tefsir*, Kehf 2, 3, 4, *İlm* 16, 19, 44, İcare 7, *Şurût* 12, *Bedu'l-Halk* 11, *Enbiya* 27, *Tevhid* 31; Müslim, *Fedâil* 170.

[52] Buhârî; *Cenâiz* 43; *Ahkâm* 11; Müslim, *Cenâiz* 14.

müslüman Allah'ın emrettiği: "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci'ün, allahümme ecirni fi musibeti vahluf li hayran minhâ. "Biz Allah'ınız ve ancak O'na döneceğiz. Bana bu musibetim için ücret ver. Ve bana bunun arkasından daha hayırlısını ver" derse Allah o musibeti alır ve mutlaka daha hayırlısını verir." Ümm-ü Seleme der ki: "Ebû Seleme (radıyallahu anh) vefat ettiği zaman ben: "Ebû Seleme'den daha hayırlı olan hangi müslüman var? Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) ilk hicret eden hâne, onun hânesiydi" dedim. Ben bunu söyledikten sonra Allah, onun yerine bana Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) verdi. Şöyle ki: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana Hâtib İbn Ebi Belte'a'yı göndererek kendisi için beni istetti. Ben: "Benim (küçük) bir kız çocuğum var, ayrıca ben kıskanç bir kadınım. (Resûlullah'ın ise birçok hanımı var, imtizacsızlıktan korkarım)" diye cevap verdim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kız çocuğuna gelince, Allah'a dua ederiz, onu kendisinden müstağni kılar, kıskançlığı için de Allah'a gidermesini dua ederim" buyurdular."[53]

4. Ebû Sinân anlatıyor: "Oğlum Sinan'ı defnettiğimde kabrin kenarında Ebû Talha el-Havlani oturuyordu. Defin işinden çıkınca bana: "Sana müjde vermeyeyim mi?" dedi. Ben: "Tabii, söyle!" dedim. "Ebû Musa el-Eş'ari (radıyallahu anh) bana anlattı" diye söze başlayıp Resûlullah'ın şu sözlerini nakletti: "Bir kulun çocuğu ölürse, Allah meleklere şöyle söyler: "Kulumun çocuğunu kabzettiniz mi?" "Evet" derler. "Yani kalbinin meyvesini elinden mi aldınız?" Melekler yine: "Evet" derler. Allah tekrar sorar: "Kulum (bu esnâda) ne dedi?" "Sana hamdetti ve istircâda bulundu" derler. Bunun üzerine Allah Teâla hazretleri şöyle emreder: "Öyleyse, kulum için cennette bir köşk inşa edin ve bunu Beytu'l-hamd (hamd evi) diye isimlendirin."[54]

5. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri şöyle demiştir: "Ben

---

53 Müslim, *Cenâiz* 3; Muvatta; *Cenâiz* 42; Ebû Dâvûd, *Cenâiz* 22; Tirmizî, *Da'avat* 88.
54 Tirmizî; *Cenâiz*, 36.

kimin iki sevdiğini almışsam ve o da sevabını umarak sabretmişse, ona cennet dışında bir mükafaat vermeye razı olmam."[55]

Bu hadisi Buhârî de tahric etti. Ondaki ibare şöyle: "Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle söylediğini işittim: "Allah Teâla hazretleri buyurdu ki: "Ben kulumu iki sevdiğiyle imtihan edersem o da sabır gösterir (ve sevap umarsa) onlara bedel cenneti veririm." (Buradaki "iki sevdiği" ile gözlerini kastediyor." Doğruyu Allah bilir.")[56]

6. Abdullah İbn Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min kul, arz ahalisi içindeki has sevdiği (evladı) elinden alındığı zaman sabreder ve mükâfaat umarsa Allah o kulu için cennetten aşağı bir mükâfaata razı olmaz."[57]

7. Atâ İbn Ebi Rabâh rahimehullah anlatıyor: "İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ) bana: "Sana cennet ehlinden bir kadın göstermeyeyim mi?" dedi. Ben de: "Evet göster!" dedim. "İşte dedi, şu siyah kadın var ya, o, Resûlullah'a gelip: "Ben saralıyım, (nöbet gelince) üstümü başımı açıyorum, Allah'a benim için dua ediver (hastalıktan kurtulayım)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm; "Dilersen sabret, sana cennet verilsin, dilersen sana şifa vermesi için Allah'a dua edivereyim" dedi. Kadın: "Öyleyse sabredeceğim, ancak üstümü başımı açmamam için dua ediver" dedi. Resûlullah da ona öyle dua etti."[58]

8. Atâ İbn Yesâr rahimehullah anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kul hastalandığı zaman Allah Teâlâ hazretleri ona iki melek gönderir ve onlara: "Gidin bakın, kulum yardımcılarına ne diyor bir dinleyin!" der. Eğer O kul, melekler geldiği zaman Allah'a hamdediyor ve senalarda bulunuyor ise, onlar bunu, her şeyi en iyi bilmekte olan Allah'a yükseltirler. Allah Teâla hazretleri, bunun üzerine şöyle buyurur: "Kulumun

---

55 Tirmizî, *Zühd* 58.

56 Buhârî, *Marzâ* 7.

57 Nesai, *Cenâiz* 23.

58 Buhârî, *Marzâ* 6; Müslim, *Birr* 54.

ruhunu kabzedersem; onu cennete koymam kulumun benim üzerimdeki hakkı olmuştur. Şâyet şifâ verirsem, onun etini daha hayırlı bir etle, kanını daha hayırlı bir kanla değiştirmem ve günahlarını da affetmem üzerimde hakkı otmuştur."[59]

9. Habbab b. Eret (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kâ'be'nin gölgesinde, bir bürdeye yaslanmış otururken, gelip (müşriklerin yaptıklarından) şikâyette bulunduk: "Bize yardım etmiyor musun, bize dua etmiyor musun?" dedik. Şu cevabı verdi: "Sizden. önce öyleleri vardı ki, kişi yakalanıyor, onun için hazırlanan çukura konuyor, sonra getirilen bir testere ile başının ortasından ikiye bölünüyordu. Bazısı vardı, demir taraklarla taranıyor, vücudunda sadece et ve kemik kalıyordu. Bu yapılanlar onları dininden çeviremiyordu. Allah'a kasem olsun Allah bu dini tamamlayacaktır. Öyle ki, bir yolcu devesine bindimi San'a'dan kalkıp Hadramevt'e kadar gidecek, Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacak, koyunu için de sadece kurttan korkacak. Ancak siz acele ediyorsunuz."[60]

10. Üsâme İbn Zeyd (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kızı (Zeyneb), babasına birisini göndererek "Oğlum ölmek üzere, son nefesini verirken yanında hazır ol" diye rica etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm); adamı geri çevirirken: "Selamımı söyle ve şunu hatırlat: Alan da Allah'tır, veren de Allah'tır. Her şeyin O'nun yanında muayyen bir eceli vardır. Sabretsin ve Allah'ın (sabredenlere vereceği) mükâfaatı düşünsün!"[61]

12. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ebû Talha'nın bir oğlu hastalandı. Sonunda Ebû Talha evde yokken vefat etti. Çocuğun öldüğünü bilmiyordu. Hanımı, çocuğun öldüğünü görünce, (çocuğun defni için gerekli) hazırlığı yaptı, onu evin bir kenarına koydu. Ebû Talha (akşam olup)eve gelince: "Çocuk nasıl oldu?" diye sordu. Hanımı, "Sükûnete erdi, istirahate kavuşmuş olmasını umarım" (diye yuvarlak bir) cevapta bulundu. Ebû Talha

---

59 Muvatta, *Ayn* 5.

60 Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensâr* 29, *Menâkıb* 25, *İkrâh* 1; Ebû Dâvûd, *Cihâd* 107; Nesâi, *Zinet* 98.

61 Buhârî, *Cenâiz* 33, *Marzâ* 9, Kader 4, *Eymân* 9, *Tevhid* 2, 25; Müslim, *Cenâiz* 11.

hanımının doğru söylediğini zannetti. Sonra hanımı, akşam yemeğini getirdi. Yatağını hazırladı. (Sonra kocası için süslendi. Ebû Talha temasta bulundu.) Sabah olunca Ebû Talha gusletti. Evden çıkacağı zaman hanımı çocuğun ölümünü haber verdi. Ebû Talha, Resûlullah'la (aleyhissalâtu vesselâm) sabah namazı kıldı. Sonra kadının yaptığını bir bir anlattı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah gecenizi hakkınızda mübarek kılmış olsun" buyurdular. Sonra onlara (Allah Teâla Hazretleri) dokuz evlat verdi, hepsi de Kur'an'ı okudular."[62]

13. Kâsım İbn Muhammed anlatıyor: "Hanımım vefat etmişti. Bana, Muhammed İbn Ka'b el-Kurazi, ta'ziye (baş sağlığı dilemek) maksadıyla uğradı. Ve şunu anlattı: "Beni İsrail'de fakih, alim, abid, gayretli bir adam vardı. Onun çok sevdiği karısı vefat etmişti. Onun ölümüne adam çok üzüldü, öyle ki, bir odaya çekilip kapıyı arkadan kapattı, yalnızlığa çekildi, kimse yanına giremedi. Onun bu halini, Beni İsrail'den bir kadın işitti. Yanına gelip: "Benim onunla bir meselem var, kendisine bizat sormam lazım" dedi. Halk oradan çekildi. Kadın kapıda kalıp: "Mutlaka görüşmem lazım" dedi. Birisi adama seslendi: "Burada bir kadın var, senden birşeyler sormak istiyor, "mutlaka bizzat görüşmem lazım, bizzat sormam lazım" diyor. Herkes gitti kapıda sadece o kadın var ve ayrılmıyor." İçerdeki adam: "O'na müsaade edin gelsin" dedi. Kadın yanına girdi. Ve: "Sana bir şey sormak için geldim" dedi. Adam: "Nedir o?" deyince, kadın anlattı: "Ben komşumdan iâreten bir gerdanlık almıştım. Onu bir müddet takındım ve iâreten kullandım. Sonra onu benden geri istediler. Bunu onlara geri vereyim mi?" Adam: "Evet, vallahi vermelisin!" dedi. Kadın: "Ama o epey bir zaman benim yanımda kaldı. (Onu çok da sevdim)" dedi. Adam: "Bu hal senin, kolyeyi onlara iâde etmeni daha çok haklı kılıyor, zira onu iare edeli çok zaman olmuş" demişti(ki, bu cevabı bekleyen kadın) atıldı: "Allah iyiliğini versin! Sen Allah'ın sana önce iâre edip, sonra senden geri aldığı şeye mi üzülüyorsun? O, verdiği şeye senden daha çok hak sahibi

62 Buhârî, *Cenâiz* 42, Akika 1.

değil mi?" dedi. Adam bu nasihat üzerine içinde bulunduğu duruma baktı (ve kendine geldi). Böylece Allah, kadının sözlerinden adamın istifade etmesini sağladı."[63]

14. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İşittiği şeyin verdiği ezaya aziz ve celil olan Allah'tan daha sabırlı kimse yoktur. Çünkü O'na şirk koşulur, evladlar nisbet edilir. O, yine de onlara afiyet ve rızık vermeye devam eder."[64]

15. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben, peygamberlerden (aleyhimüsselâm) birinin acıklı bir hikayesini anlatmış olan Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) şu anda sanki tekrar seyrediyor gibiyim. Demişti ki: "Kavmi ona şiddetle vurup yaralamıştı. O hem akan kanlarını siliyor, hem de: "Allah'ım, kavmimi mağfiret et, çünkü onlar bilmiyorlar" demişti."[65]

17. Abdurrahman İbn'l-Kasım anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benim (yokluğumdan hasıl olan) musibet, müslümanları musibetlerinde teselli etmelidir."[66]

Bir başka rivayette şöyle denmiştir: "Kim bir musibete uğrarsa, benim yokluğum sebebiyle maruz kaldığı musibetini hatırlasın. Çünkü bu, en büyük musibettir."

18. Yahya İbn Vessab, Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) Ashabından bir yaşlıdan naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlara karışıp onların ezalarına katlanan müslüman, onlara karışmayıp, ezalarına katlanmayandan hayırlıdır."[67]

---

63 Muvatta, *Cenâiz* 43.
64 Buhârî, *Edeb* 71, *Tevhid* 3; Müslim, *Sıfatu'l-Münafıkin* 49.
65 Buhârî, *İstitabe* 4, *Enbiya* 50; Müslim, *Cihâd* 105.
66 Muvatta, *Cenâiz* 41.
67 Tirmizî, *Kıyâmet* 56; İbn Mace, *Fiten* 23.

4.
DOĞRULUK VE İSTİKÂMET

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلاَئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَآتَى الزَّكٰوةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

"Takva, yüzlerinizi doğuya ya da batıya doğru çevirme değildir. Lakin takva Allah'a, ahiret gününe, meleklere, ki-taplara iman eden, hoşlandığı malını Allah'ı hoşnud etmek için yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, isteyenlere ve boyunduruk altında bulunup hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren, namazı hakkıyla ifa edip zekâtı veren, sözleştiği zaman sözlerinde duran, hele hele sıkıntı ve hastalık hallerinde, savaşın şiddetleri esnasında sabreden kimselerin davranışlarıdır. İşte onlardır iddialarında samimi olanlar ve işte onlardır her türlü fenalıktan korunan takvalılar."(Bakara, 2/177)

(Bu bir tek âyet İslâm'ın başlıca inanç (akaid), ibadet ve ahlâk esaslarını toplamaktadır. Buna işaret olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim bu âyete göre hareket ederse imanını kemale erdirmiş olur" buyurmuştur.)

اَلصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِين بِالْأَسْحَارِ

"Onlar sabırlı, imanlarında sadık ve samimi, Allah'ın huzurunda itaatla divan duran, mallarını hayırda harcayan, seher vakitlerinde Allah'tan af dileyen müminlerdir."(Âl-i İmrân, 3/17)

(Bu din ve bu dindarlık, bu niyazlar, bu sığınmalar, boş bir iddia, şunun bunun karşı çıkmasıyla zayıf düşecek bir özellik değil, şahitli, belgelidir. İşte en başta dayanağı, şahidi ve belgesi: Allahdır.)

قَالَ اللّٰهُ هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"Bunlardan sonra Allah buyurur ki: "Bu gün o gündür ki, doğruların doğruluğu kendilerine fayda verir. Onlara içinden ırmaklar akan cennetler var. Orada daimî kalırlar. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte o büyük kurtuluş ve saadet budur!" (Mâide, 5/119)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ

"Ey iman edenler! Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının ve dürüst insanlarla beraber olun." (Tevbe, 9/119)

قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلاَ تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ

"Allah buyurdu ki: "Dualarınız kabul edildi. Dürüst olmaya devam edin, müstakim olun ve sakın bilmezlerin yoluna tabi olmayın." (Yûnus, 10/89)

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلاَ تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Öyleyse ey Resûlüm, sen beraberinde olup tevbe edenlerle birlikte, sana nasıl emredilmişse öyle dosdoğru hareket et. Aşırı gitmeyin. Çünkü O, yaptığınız her şeyi görmekte olup işlerinizin karşılığını da size verecektir." (Hûd, 11/112)

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنْ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ
وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ
عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا

"Bir vakit, Biz peygamberlerden, kuvvetli bir söz almıştık: Senden, Nuh'dan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem'in oğlu İsa'dan. Evet onlardan pek sağlam söz almıştık ki vakti gelince

O, sadıklara sözlerine bağlılıklarını sorsun. Kâfir-lere ise gayet acı bir azap hazırladı." (Ahzâb, 33/7-8)

(Bu söz, elçilik görevini yerine getirmek, dini tebliğ ve öbür peygamberleri tasdik etmek konusundadır. Allah risaletlerini tebliğ ve ifa etme sözlerine gösterdikleri bağlılığı, ümmetleri önünde açıklayacaktır.)

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلاً لِيَجْزِيَ اللّٰهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

"Müminlerden öyle yiğitler vardır ki Allah'a verdikleri sözü yerine getirip sadakatlarını ispat ettiler. Onlardan kimi adağını ödedi, canını verdi, kimi de şehitliği gözlemektedir. Onlar verdikleri sözü asla değiştirmediler. Allah, böylece sadık kalanları, doğruluklarına karşılık ödüllendirecek, münafıkları da dilerse azaba uğratacak veya tevbe nasib edip tevbelerini kabul buyuracaktır. Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir." (Ahzâb, 33/23-24)

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

"Allah'a teslim olan erkekler ve teslim olan kadınlar, İslâm dinine iman eden erkekler ve iman eden kadınlar, taate devam eden erkekler ve taate devam eden kadınlar, dürüst erkekler ve dürüst kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazi erkekler ve mütevazi kadınlar, hayır yolunda infak eden erkekler ve infak eden kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar, Allah'ı zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya, işte Allah onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır." (Ahzâb, 33/35)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve hep doğru söz söyleyin ki Allah da işlerinizi ve hallerinizi düzeltsin, günahlarınızı mağfiret buyursun. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, pek büyük bir mutluluk ve başarıya nail olmuş olur." (Ahzâb, 33/70-71)

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ
وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ

"De ki: Ben de sizin gibi bir insanım. Yalnız bana şu vahyolunuyor: Sizin İlahınız, sadece bir tek İlahtır. O halde Ona yönelerek doğru yolda yürüyün, Ondan mağfiret dileyin. Ona eş, ortak uyduranların vay haline!" (Fussilet, 41/6)

لِذَلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ مِنْ
كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ اَللهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لاَ حُجَّةَ
بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اللهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ

"Onun için Sen durma hakka davet et ve sana emredildiği tarzda dosdoğru ol, sakın onların keyiflerine uyma ve şöyle de: "Allah hangi kitabı indirmişse ben ona inandım. Hem bana, aranızda adaletle hükmetmem emri verildi. Allah bizim de sizin de Rabbinizdir. Bizim işlerimizin sorumluluğu bize, sizinkilerinki ise size aittir. Bizimle sizin aranızda bir tartışma sebebi yoktur. Allah hepimizi bir arada toplayacaktır. Hepimiz de Onun huzuruna götürüleceğiz." (Şûrâ, 42/15)

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ
أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Onlar ki "Rabbimiz Allahtır" deyip sonra da dürüst hareket ederler. İşte onlara korku ve endişe yoktur, onlar kendilerini üzecek hiçbir durumla da karşılaşmazlar. Onlar cennetlik olup, yaptıkları güzel işlere karşılık olarak ebedî kalmak üzere o cennetlere girerler." (Ahkâf, 46/13-14)

طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ ٱلأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ

"Onlara düşen: İtaat etmek ve tatlı söz söylemektir. İş ciddiye

bindiğinde, Allah'a verdikleri sözde dursalardı kendileri için elbette daha hayırlı olurdu." (Muhammed, 47/21)

Doğruluk ve İstikametle İlgili Hadisler

1. Huzeyfetu'bnu'l-Yemân (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), bize iki hadis irad buyurmuştu. Ben bunlardan birini gördüm, diğerini de bekliyorum. Buyurmuştu ki: Emanet (din, adalet duyguları) insanların kalplerinin derinliklerine (yaratılışlarında, fıtrî meyiller olarak) konmuştur. Sonradan Kur'ân-ı Kerîm indi. (İnsanlar kalplerine konmuş olan bu fıtrî temâyüllerin) Kur'ân ve hadiste te'yîdini buldular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize bu emanetin kalplerden kalkmasından da bahsetti ve buyurdu ki: "Kişi uykuda imiş gibi farkında olmadan kalbinden emanet alınır. Geride, benek izi gibi bir iz kalır. Sonra ikinci sefer, yine uykuda imişcesine, kişi farkında olmadan kalbindeki emânet duygusundan bir miktar daha alınır. Bunun da, kalpte bir kabarcık izi gibi bir izi kalır, yâni şöyle ki, ayağın üzerinden bir kor parçasını yuvarlayacak olsan değdiği yerleri kabarmış görürsün. Ne var ki, içinde işe yarar bir şey yoktur. Sonra Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir çakıl tanesi aldı, onu ayağının üzerinde yuvarladı. (Ve sözüne devam etti:) "Emanet bu şekilde peyder pey azalmaya devam eder, o hâle gelinir ki artık) alış verişe giden insanlarda (itimad, güven, doğruluk ve) emanet tamamen kaybolur. Hatta dürüstler "falanca kabilede dürüst insanlar varmış" diye parmakla gösterilirler. Bazan da, kalbinde zerre miktar iman olmayan bir kimsenin "ne civanmerd, ne kibar, ne akıllı kişi" diye övüldüğü olur." (Huzeyfe devam etti:) –Ben öyle günler gördüm ki, hanginizle alış veriş yaptığıma aldırmazdım. Muhâtabım Müslüman idiyse, bana karşı hile yapmasına dindarlığı mâni olurdu. Muhatabım Yahudi veya Hıristiyan idiyse, onu da, âmiri(nden vâliden gelen korku ve disiplin) bana hile yapmaktan alıkoyardı. Fakat bugün sizden sadece falanca falanca ile (gönül huzuruyla) alış veriş yapabilirim."[68]

[68] Buhârî, *Rikâk* 35, *Fiten* 13; Müslim, *İmân* 230.

2. Ebû Sa'id el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "Emin ve doğruluktan ayrılmayan ticaret ehli (ayette sırat-ı müstakim ashabı olarak zikredilen) peygamberler, sıddikler, şehidler ve sâlihlerle beraberdir."[69]

3. Tirmizî'nin, Rifâ'a İbn Râfi'den yaptığı diğer bir rivayetinde şöyle buyrulmuştur: "Kıyamat günü tüccarlar fâcirler (günahkârlar) olarak diriltilecekler. Ancak Allah'tan korkanlar, iyilik yapanlar ve doğruluktan ayrılmayanlar müstesna"[70]

4. Hakim İbn Hizâm (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Alıp-satanlar" birbirlerinden ayrılmadıkça (vazgeçmekte) muhayyerdirler. Alıp-satanlar alış-verişi sıdk ve doğruluk üzere yapar (kusuru) beyan ederlerse alış-verişleri her ikisi hakkında da mübarek kılınır. Yalan söylerler (kusurları) gözlerlerse, belli bir kâr sağlasalar bile, alış-verişlerinin bereketini kaybederler." Bir rivayet şöyledir: "Alış-verişlerinin bereketi yok edilir: Yalan yemin malı rağbetli, kazancı bereketsiz kılar."[71]

5. Bir diğer rivayette, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şöyle demektedir: "Cenâb-ı Hakk'ın şu âyette: "Ey Muhammed! Kadınlar hakkında senden fetva isterler, de ki: "Onlar hakkında fetvayı size Allah veriyor: Bu fetva kendilerine yazılan şeyi vermediğiniz ve kendileriyle evlenmeyi arzuladığınız yetim kadınlara ve bir de zavallı çocuklara ve yetimlere doğrulukla bakmanız hususunda Kitab'ta size okunandır.." (Nisa, 127) âyetinde atıfta bulunan bahis, önceki âyettir ki orada şöyle denmektedir: "Eğer velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlarla evlenmekle onlara haksızlık yapmaktan korkarsanız, onlarla değil, hoşunuza giden başka kadınlarla iki, iç ve dörde kadar evlenebilirsiniz." Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) devamla şunu söyledi: "Sonraki âyette yani, "...kendileriyle evlenmeyi arzuladığınız yetim kadınlara..." (Nisâ, 4/127) ifadesinin geçtiği âyette, Cenab-ı Hakk'ın mevzubahis ettiği arzu, kişinin terbiyesi altında

---

69 Tirmizî, *Büyû* 4; İbn Mâce, *Ticârât* 1.
70 Tirmizî, *Büyû* 4; İbn Mâce, *Ticârât* 3.
71 Buhârî, *Büyû* 19, 22, 44, 46; Müslim, *Büyû*, 47.

bulunan yetimenin malı ve güzelliği az olması halındeki arzudur. Bu durumda onunla evlenmek istememektedir.

6. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Hayber halkı dediler ki: "Ey Muhammed, bizi bırak, burada kalalım, araziyi ıslâh edip işleyelim." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da her ekinin ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın uygun göreceği. her bir şeyin mahsulünün yarısı onların olmak şartıyla araziyi onlara bıraktı. Abdullah İbn Revâha (radıyallahu anh), her yıl oraya gelir, miktarı tahmin eder ve yarısının karşılığını onlardan alırdı. Yahudiler, Abdullah'ı tahminde gösterdiği titizlik sebebiyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e şikâyet ettiler. Hatta bir ara (lehlerine gevşek davranması için) rüşvet vermek istediler. Abdullah onlara: "Bana haram mı yedirmek istiyorsunuz. Vallahi ben en ziyâde sevdiğim insanın yanından geldim. Sizin topunuz bana maymunlar ve hınzırlardan daha menfurdur. Buna rağmen, benim size olan buğzum, size karşı âdil olmama mâni değildir." Yahudiler, Abdullah'ı (radıyallahu anh) takdir edip: "İşte bu adalet ve doğrulukla semâvat ve arz nizam içinde ayakta durur" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), her bir hanımına her yıl seksen vask hurma, yirmi vask arpa veriyordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) zamanında, Yahudiler Müslümanlara hile yaptılar İbn Ömer (radıyallahu anh)'i bir evin damında uyurken geceleyin aşağı attılar, el ve (ayak) bileklerini çıkardılar. Hz. Ömer İbn'l-Hattâb: "Hayber'de hissesi olan hazırlansın, aralarında taksim edelim" dedi. (Taksim edileceği zaman) reisleri: Bizi buradan çıkarma. Bizi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Hz. Ebû Bekir'in yaptıkları gibi yerlerimizde bırak" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona: "(Kararımızda) Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) sözüne ters düştüğümüzü mü zannediyorsun?!) Bineğin seni Suriye'ye doğru bir gün, sonra bir gün, sonra bir gün daha koşturmasına ne dersin?" diye cevap verdi. Hz. Ömer (radıyallahu anh), Hayber'i, Hudeybiye ashâbından Hayber Seferi'ne iştirak etmiş olanlar arasında taksim etti.[72]

---

[72] Buhârî, *Meğazi*, 38; Ebû Dâvûd, *Cihâd* 24.

7. Ebi'l-Cevzai rahimehullah anlatıyor: "Hasan İbn Ali'ye (radıyallahu anhumâ): "Resûlullah'dan (aleyhissalâtu vesselâm) ne ezberledin?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Aleyhissalatu vesselam'dan "Sana şüphe veren şeyi terket, emin olduğun şeye ulaşıncaya kadar git. Zira sıdk (doğruluk) kalbin itminanıdır, yalan şüphedir."[73]

8. Muhammed İbn Şihab ez-Zühri anlatıyor: "Bana Abdurrahmen İbn Abidllah İbni Ka'b İbni Malik nakletti: Abdullah İbn Ka'b –ki babası Ka'b gözlerini kaybettiği zaman kardeşleri değil, kendisi babasına rehberlik etmişti– kavmi içinde Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) ashabının hadislerini en iyi bilen ve en iyi öğrenmiş olanıydı. Abdullah dedi ki: "Babam Ka'b İbn Malik'in, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Tebûk seferine çıktığı zaman, sefere katılmayışı ile ilgili hikayeyi kendisinden dinledi. Şöyle anlatmıştı: "Ben Tebûk gazvesi hariç Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çıkardığı gazvelerden hiçbirine katılmamazlık etmemiştim. Gerçi Bedir gazvesine iştirak etmedim. Ancak buna katılmayanlardan kimseyi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kınamadı. O seferde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Müslümanlar savaşı değil, Kureyş'in kervanını ele geçirmeyi düşünüyorlardı. Ne var ki Cenab-ı Hakk bunlarla düşmanı beklenmedik anda karşı karşıya getirdi. Ben Akabe gecesinde İslâm'la müşerref olup ilk andlaşmayı yaptığımız esnada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la beraberdim. Ben Akabe'de hazır bulunmayı Bedir'de hazır bulunmaya değişmem, halk Bedir gazasını Akabe biatından daha çok ansa da. Benim TEbûk seferinden geri kalışımla ilgili habere gelince, gerçekten ben hiçbir zaman, o sıradaki kadar güçlü ve zengin olmamıştım. Allah'a kasemle söylüyorum, daha önce hiçbir zaman iki devem olmamıştı. Ama o gazve sırasında iki tane binmeye mahsus devem vardı. Bir de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gazaya niyet etti mi mübhem ifadeler kullanarak asıl hedefi belli etmezdi. Fakat bu gazvede öyle yapmadı. Çünkü TEbûk seferi çok sıcak bir mevsimde oluyordu. Uzak bir seferi ve tehlikeleri göze almış, büyük bir düşmanı

---

73 Tirmizî, *Kıyâmet* 61; Nesai, *Eşribe* 50.

hedef edinmişti. Müslümanlar gazve hazırlıklarını tam yapsınlar diye durumu bütün ciddiyetle açıklamış, gidecekleri istikameti gizlemeksizin bildirmişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la sefere katılacak Müslümanlar pek çoktu. Askerlerin künyelerini kayıt defteri almıyordu. Kayıt defterinden maksat künyelerin yazıldığı divandı." Ka'b (rivayetine devamla) der ki: "Pek az kimse gözden kaybolmayı (katılmamayı) arzu ediyordu. Bunlar da vahiy gelmedikçe, gizlendikleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından bilinilemiyeceğini zanneden kimselerdi. Bu gazve, tam meyvelerin erdiği, gölgelerin iyice tatlılaştığı bir zamana rastlamıştı. Ben de meyve ve gölgeye düşkün bir kimseydim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Müslümanlar yol hazırlığı yaptılar. Ben de onlarla yol hazırlığı yapmak üzere sabahleyin evden çıkar (kararsızlık içinde) hiçbir şey yapmadan geri dönerdim. Kendi kendime: "Bu da bir şey mi, dilersem hazırlığı çabucak yapabilirim" diye teselli olur, avunurdum. Bu hal böylece devam etti. Öyle ki, başkaları ciddi ciddi hazırlığını tamamlamıştı. Derken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Müslümanlar yola çıktılar. Ben hâlâ hiçbir hazırlık yapmamıştım. Yine hazırlık için gittim geldim ama bir şey yapmaya bir türlü elim varmıyordu. Bu hal de sürdü gitti. Askerler sür'atle yol aldılar. Gazve elimden kaçtı. Yine de yola çıkıp onlara kavuşmayı düşündüm. Keşke bunu yapsaydım. Bana bu da nasib olmadı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'den ayrıldıktan sonra halkın arasına çıkınca gördüğüm bir husus beni üzmeye başladı: Çarşı-pazarda benim gibi kalanlar meyanında gördüklerim ya münafıklık damgasını yemiş olanlardı veya zayıflıkları sebebiyle Cenâb-ı Hakk'ın mazur addettiği kimselerdi. Öte yandan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da beni TEbûk'e varıncaya kadar hiç anmamış. Orada kalabalığın arasında otururken: "Ka'b İbn Mâlik ne yaptı, (ondan ne haber var?)" diye sormuş. Benû Seleme'den birisi: "Ey Allah'ın Resûlü, onu, yakışıklı iki elbisesi ve çalımla iki tarafına bakması (Medine'de) hapsetti" demiş. Muaz da ona şu cevabı vermiş: "Ne kötü konuşuyorsun. Ey Allah'ın Resûlü

Allah'a kasem olsun Mâlik hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz" demiş. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sükût buyurmuşlar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu durumda iken, uzaktan beyazlara bürünmüş bir adamın silüetini görür ve: "Bu gelen Ebû Heyseme olmasın!"der. Gerçektende o Ebû Heyseme el-Sari'dir. Yani, sefer hazırlığı sırasında bir sâ'lık hurma verdi diye münafıkların birbirlerine kaş-göz ederek istihza ettikleri zât''. Kâ'b (sözlerine devamla) der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın TEbûk'ten ayrılıp yola çıktığı haberi bana ulaşınca keder ve üzüntüm tekrar arttı. Bir yalan hazırlamaya başladım. "Yarın, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öfkesinden, ne söyleyerek kurtulabilirim?" diyordum. Bu hususta ailemde aklı başında herkesin fikrine müracat ediyordum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gelmesi yaklaştı dendiği zaman benden yanlış düşünceler zâil oldu. İyice anladım ki, hiçbir yalan asla beni kurtaramaz. Doğruyu söylemeye karar verdim. Derken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir sabah Medine'ye geldiler. O, bir seferden dönünce ilk iş olarak mescide uğrar, iki rek'at namaz kılar, ondan sonra halka görünürdü. Bu gelişinde de namazını kılıp halkı kabul etmeye başlayınca sefere katılmayıp geride kalanlar gelip özür dilemeye, özürleri hususunda inandırıcı olmak için yeminler etmeye başladılar. Bunlar seksen kadar erkekti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onların özürlerini kabul ediyor, onlardan beyat alıyor, onlara istiğfarda bulunuyor, işlerini Allah'a havale ediyordu. Ben de geldim. Selam verdim. Selâmımı işitince öfkeli öfkeli tebessüm etti ve "Gel" dedi. Yaklaştım ve önüne oturdum. – "Niye geride kaldın, sen (Akabe'de) biat edip itaatı sırtına almış değil miydin?" dedi. Ben şu cevabı verdim: – "Evet ey Allah'ın Resûlü! Ben senin değil de dünya ehlinden bir başkasının yanında oturmuş olsaydım, inandırıcı bir özür söyleyip, mutlaka öfkesini gidererek yanından ayrılırdım. Çünkü, Allah bana yeterli bir ifade gücü vermiş bulunmaktadır. Ancak, Allah'a kasem olsun kesinlikle inanıyorum ki, bugün sizi, benden razı kılacak bir yalan söylesem çok geçmeden Allah sizi bana

öfkelendirecektir. Size doğruyu söylesem bana kızacaksınız. Ama ben de o hususta Allah'tan af dilerim. Gerçeği söylüyorum, kasem olsun hiç bir özrüm yoktu. Vallahi başka hiç bir vakit, sizden geri kaldığım zamanki kadar güçlü ve zengin değildim." Benim bu itirafım üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İşte bu doğru konuştu" dedi ve bana da: "Kalk, Allah senin hakkında hükmedinceye kadar bekle!" buyurdu. Ben de kalktım. Benû Seleme'den bir kısım insanlar da koşarak beni tâkip ettiler ve bana: – "Allah'a kasem olsun bundan önce herhangi bir günah işlediğini bilmiyoruz. Savaştan geri kalan diğerlerinin yaptığı gibi Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) senin için yapacağı istiğfar bu günâhını affettirmeye yeterdi" dediler." Mâlik (devamla) şunları anlattı: "Sonra: Benim vaziyetime düşen başka biri var mı? diye sordum. "Evet iki kişi daha tıpkı senin gibi itirafta bulundular. Onlara da sana söylenen söylendi" dediler. – "Mürâre İbn'r-Rebî el-Amiri ile Hilâl İbn Ümeyye el-Vâkıfî (radıyallahu anhumâ)" dediler. Bana çok sâlih iki kişi zikretmiş oldular. Bunlar Bedir gazvesinde bulunmuş, nümune-i imtisâl kişilerdi. Bunların ismini duyunca, geri gidip özür beyan etme fikrinden vazgeçtim. Derken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Müslümanlara gazveye katılmayanlardan sadece üçümüzle konuşmayı yasakladı. Bunun üzerine halk bizden çekindi ve yüz çevirdi. Öyle ki yeryüzü bana yabancılaştı. Dünya, önceden bilip tanıdığım dünya olmaktan çıktı. Bu minval üzere elli gece geçirdik. Diğer iki arkadaşım, halktan uzaklaşıp evlerinde oturup ağlayarak vakit geçirdiler. Onlardan daha genç, daha güçlü olan ben dışarı çıkıyor, namazlara katılıyor, çarşı pazar dolaşıyordum. Ama kimse benimle konuşmuyordu. Bazan namazdan sonra, ashabıyla oturmakta olan Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) uğrayıp selam veriyordum. İçimden, "Acaba, benim selamımı alarak dudaklarını kıpırdatır mı?" diye kendi kendime sorardım. Sonra yakınına durup namaz kılar, göz ucuyla da ona bakardım. Namaza durunca bana baktığını da görürdüm. Ama ben ona yönelecek olsam derhal benden yüzünü çevirirdi. Müslümanların

cefasından çektiğim bu ızdıraplı hal uzayınca bir gün dayanamayıp gittim. Ebû Katâde'nin bahçe duvarını aştım. O amcamın oğlu idi ve herkesten çok severdim. Yanına varınca selâm verdim. Hayret! Vallahi selâmımı almadı. Kendisine: Ey Ebû Katâde Allah aşkına söyle. Allah ve Resûlü'nü sevdiğimi bilmiyor musun? dedim. Sustu, cevap vermedi. Tekrar Allah aşkına diye yemin verdim, yine konuşmadı. Üçüncü sefer Allah adına yemin verdim. Bu defa: "– Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dedi. Bunun üzerine gözlerimden yaş boşandı. Geri döndüm, duvarı aştım." Ka'b hikayesine devamla der ki: "(Bir gün) Medine çarşısında yürürken Medine'ye buğday satmaya gelmiş, Şam ahalisinden Nabâti bir fellâh: "Ka'b İbn Mâlik'i bana kim gösterecek?" diyordu. Halk beni ona gösterdi. Adam bana yaklaştı. Gassan Kralı'ndan bir mektup getirdi. Ben okuma-yazma bilirdim, hemen okudum. Mektupta şöyle diyordu: "Bana gelen habere göre arkadaşın sana sıkıntı veriyormuş. Allah seni hakâret görmek, sıkıntı çekmek için yaratmadı. Bize gel, sana iyi davranalım." mektubu okur okumaz: "Bu da bir başka belâ" dedim. Tandıra götürüp attım ve yaktım. Nihayet bu (boğucu) elli günden kırkı geçmiş, (hakkımızda) vahiy de gecikmişti. Aniden Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) elçisi geldi. Bana: "Resûlullah, hanımını terketmeni emrediyor" dedi. ben: "Boşayacak mıyım, yoksa başka şekilde bir terk mi?" diye sordum. "Hayır, boşamıyacaksın, ondan ayrıl, sakın yaklaşma!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aynı haberi diğer iki arkadaşıma da göndermişti. Hanımıma: "Ailene dön, onların yanında kal, Allah bu meselede bir hüküm bildirinceye kadar da orada bekle" dedim. Hilâl İbn Ümeyye'nin hanımı Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) müracaat ederek: "Ey Allah'ın Resûlü, Ümeyye İbn Hilâl kendini kaybetmiş bir ihtiyardır, hizmetçisi de yoktur. Ona hizmetini yapıversem bir mahzuru var mı?" diye izin istemiş. Ve: "Hayır, hizmet edebilirsin, ancak sakın yakınlaşmada bulunma" cevabını almış. Kadın da: "Hayır ya Resûlullah! Vallahi, zaten onda kımıldayacak mecal kalmadı. Vallahi cezalandığı günden şu

ana kadar hiç ara vermeden habire ağlıyor" dedi. Ailemden bazısı bana: "Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) gidip hanımın, hizmetlerini yapıvermesi için izin istesen iyi olur. Nitekim o, Hilâl'in hanımına hizmet etmesi için müsaade etti" diye tavsiyede bulundu. "Hayır, dedim, böyle bir talepte bulunmayacağım. Bana ne diyeceğini nasıl bilebilirim, ben genç bir kimseyim." Böylece sıkıntısı daha da artan on gece daha geçirdim. Konuşmaktan yasaklandığımızın üzerinden tam elli gece geçti. Ellinci gecenin sabah namazını evlerimizden birinin damında kılmıştım. Ben Allahu Teâla'nın hakkımızda belirttiği o dehşetli hâl içinde oturmuş duruyordum. Ruhum sıkılmış, bütün genişliğine rağmen dünya daralmıştı. Sanki bir cendere içerisindeydim. Bir ses işittim. Bu, Sel dağı üzerine çıkmış yüksek sesle bağıran birinin sesiydi. (Dikkat kesildim: Bana sesleniyor ve): "Ey Kâ'b İbn Mâlik müjde!" diyordu. Hemen secdeye kapandım. Hakkımızda bir kurtuluşun geldiğini anlamıştım. Meğer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cenab-ı Hakk'ın bizi affettiğine dair müjdeli haberi o gün sabah namazında halka duyurmuş, halk da bize müjdelemek üzere koşuşmuş, bazıları da diğer iki arkadaşıma gitmişmiş. Bir zat bana at koşmuştu, Eslemli biri de yaya olarak seğirtip dağa çıkmış... Tabii ki ses, attan daha hızlı yol aldı. Müjdeci sesini duyduğum kimse bir müddet sonra bizzat yanıma gelince, derhal iki parça elbisemi çıkarıp müjde bedeli olarak kendisine giydirdim. Yemin olsun o gün için başka bir şeyim yoktu. Emanet iki giyecek te'min ettim, onları giyip, Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) görmek arzusuyla dışarı fırladım. Yolda halk grup grup beni karşılıyor. Cenab-ı Hakk'ın affı sebebiyle tebrik ediyordu. Bu minval üzere Mescid'e geldim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) etrafını saran ashabının ortasında oturuyordu. Beni görünce Talha İbn Ubeydillah (radıyallahu anh) kalktı, bana doğru koşup musafaha yaptı ve beni tebrik etti. Yemin olsun, onun dışında muhacirlerden başka kalkan olmadı." Ka'b onun bu samimi davranışını ömrü boyu unutmayacaktır. Ka'b, (sözlerine devam ederek) şunları söyledi: "Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm)

selam verince memnuniyetten ışıl ışıl, mütebessim bir yüzle: "Müjdeler olsun! Annenden doğalıdan beri yaşadığın en hayırlı gününü tebrik ederim" dedi. Ben hemen sordum: "Ey Allah'ın Resûlü, bu sizin bağışladığınız bir lütuf mu, Cenâb-ı Hak'tan gelen bir lütuf mu?" "Hayır, Allah'tan gelen bir lütuf!" dedi. Ka'b, ilaveten dedi ki: "Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) vech-i mübarekleri, sürurlu anlarında, bir ay parçası gibi nurlanır ve parlardı. Biz, bunu derhal anlardık. Ben önüne oturunca: "Ey Allah'ın Resûlü! Mazhar olduğum bu af sebebiyle ne var ne yok bütün malımı Allah ve Resûlü'ne bağışlıyorum" dedim. "Hayır, dedi. Hepsi olmaz, bir kısmını kendine ayır, bu senin için daha hayırlı." "Ey Allah'ın Resûlü, biliyorum ki, Allah beni sıdkımdan, doğru sözlülüğümden dolayı kurtardı. Benim tevbemden biri de artık, yaşadığım müddetçe hep doğru söylemek olacaktır." Allah'a yemin olsun, Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) bunu söylediğim günden beri, doğru söz hususunda, Allah'ın bana lutfettiği ihsandan daha güzeline mazhar olan birisini bilmiyorum. Yine Allah'a kasem ederek söylüyorum, Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) söz verdiğim günden beri bir kerecik olsun yalan söylemeyi düşünmedim. Geri kalan ömrümde de Allah'ın beni yalandan korumasını diliyorum." Ka'b şunu da söyledi: "Bizimle ilgili olarak Allahu Teâla şu âyeti indirmişti: "And olsun ki, Allah, sıkıntılı bir zamanda bir kısmının kalpleri kaymak üzere iken Peygambere uyan Muhâcirler'le Ensâr'ın ve Peygamber'in tevbelerini kabul etti. Tevbelerini, onlara karşı şefkatli ve merhametli olduğu için kabul etmiştir. bütün genişliğine rağmen dünya onlara dar gelerek nefisleri kendilerini sıkıştırıp Allah'tan başka sığınacak kimse olmadığını anlayan, (savaştan) geri kalmış üç kişinin tevbesini de kabul etti. Allah, tevbe ettikleri için onların tevbesini kabul etmiştir. Çünkü O, tevbeleri kabul eden, merhametli olandır. Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun!"(Tevbe, 117-119). Ka'b şunu da dermiş: "Allah'a yeminle söylüyorum, Allah beni İslâm'la şereflendirdikten sonra, bana göre, Resûlullah'a (aleyhissalâtu

vesselâm) söylediğim doğru sözden daha büyük bir nimet vermemiştir. (Allah'ın bana lutfettiği birinci büyük nimeti İslâm'la müşerref olmam, ikinci büyük nimeti de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a doğru söz söylememi nasib etmiş olmasıdır). Aksi takdirde, diğer yalan söyleyenler gibi ben de helâk olacaktım. Nitekim Cenâb-ı Hak, vahiy indirdiği zaman, yalan söyleyenler hakkında, bir kimse için söylenebilecek en kötü şeyi söylemiştir. Allahu Teâla şöyle buyurmuştur: "Döndüğünüzde, kendilerin çıkışmamanız için, Allah'a yemin edeceklerdir. Siz onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar pistirler. Yaptıklarının karşılığı olarak varacakları yer cehennemdir. Kendilerinden hoşnud olasınız diye, size yemin verirler. Siz onlardan razı olsanız bile, Allah yoldan çıkmış fasık kimselerden razı olmaz" (Tevbe, 95-96). Kâ'b şunu söyledi: "(Resûlullah TEbûk seferinden döndüğü zaman, sefere katılmayanlar gidip özür diledikleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da, yemin etmeleri üzerine özürlerini kabul buyurup kendileriyle bey'atlaşıp, haklarında istiğfarda bulunduğu kimselerden, biz üç kişi ayrı tutulmuş, (onların mazhar olduğu aftan istifade edememiştik.) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizim işimizi, Allah hakkımızda hükmedinceye kadar tehir etmişti. Hakkımızda gelen âyette, Cenab-ı Hakk'ın: "..geri kalmış üç kişi.." sözünden kasıd, savaştan geri kalmamız değildir, bu geri kalış Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in hakkımızdaki hükmü geri bırakması, yemin ederek özür dileyenlerin özrünü kabul ettiği kimselerden ayrı tutmasıdır."[74]

9. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Rüyamda kendimi Mekke'den, hurma ağaçları bulunan bir beldeye hicret ediyorum gördüm. Ben bunu, hicretimin Yemâme'ye veya Hacer'e olacağı şeklinde tahmin etmiştim, meğer Yesrib Şehrine imiş. Bu rüyamda kendimi bir kılıncı sallıyor gördüm, kılıncın başı kopmuştu. Bu, Uhud Savaşı'nda mü'minlerin maruz kaldıkları musibete delâlet

---

[74] Buhârî, *Vesâyâ* 16, *Cihâd* 103, *Menakıb* 23, *Menakıbu'l-Ensâr* 43, Meğazi 3, 78, *Tefsir*, *Berâe*, 17, 18, 19, *İsti'zân* 21, *Eymân* 24, *Ahkâm* 53; Müslim, *Tevbe* 53.

ediyormuş. Sonra kılıncımı tekrar salladım. Bu sefer, eskisinden daha iyi bir hal aldı. Bu da, Cenab-ı Hakk'ın fetih ve Müslümanların biraraya gelmeleri nevinden lutfettiği nimetlerine delâlet etti. O aynı rüyamda sığırlar ve Allah'ın (verdiği başka) hayrını gördüm. Sığırlar Uhud gününde mü'minlerden bir cemaate çıktı, (gördüğüm başka) hayır da Allah'ın Bedir'den sonra (nasib ettiği fetihlerin) hayrı ve bize Rabbimizin lutfettiği (Bedru'l-Mev'id) sıdkının sevabı olarak çıktı."[75]

10. Sehl İbn Huneyf (radıyallahu anh) anlatıyor:, "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim sıdk ile Allah'tan şehid olmayı taleb ederse, Allah onu şehidlerin derecesine ulaştırır, yatağında ölmüş bile olsa" buyurdu."[76]

11. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sıdk insanı birr'e (Allah'ı razı edecek iyiliğe) götürür, birr de cennete götürür. Kişi, doğru söyler ve doğruyu arar da sonunda Allah'ın indinde sıddik (doğru sözlü) diye kaydedilir. Yalan da kişiyi haddi aşmaya götürür. Haddi aşmak da ateşe götürür. Kişi yalan söyler ve yalanı araştırır da sorunda Allah'ın indinde yalancı diye kaydedilir."[77]

12. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Ömer İbn'l-Hattab (radıyallahu anh) , ashabtan bir grup içerisinde Resûlullah'la (aleyhissalâtu vesselâm) birlikte İbn Sayyâd'a doğru gittiler, Onu, Beni Megâle şatosunun yanında çocuklarla oynar buldular. O sıralarda bülûğa yaklaşmış durumdaydı. İbn Sayyâd, Aleyhissalâtu Vesselam, eliyle sırtına vuruncaya kadar (onların geldiğini) hissetmedi. Aleyhissalatu vesselam, omuzuna vurup: "Benim Allah'ın Resûlü olduğuma şehâdet ediyor musun?" diye sordu. İbn Sayyad ona bakıp: "Şehadet ederim ki, sen ümmilerin peygamberisin!" dedi. İbn Sayyad da Resûlullah'a: "Sen, benim Allah'ın Resûlü olduğuma şehadet eder misin?" dedi. Aleyhissalatu vesselam onu reddetti

---

75 Buhârî, *Ta'bir* 39, 44, *Menakıb* 25, *Meğazi* 9, 26, *Menâkıb*u'l-Ensâr 45; Müslim, *Rü'ya* 20.

76 Müslim, *Cihâd* 156, 157; Ebû Dâvûd, *Salât* 361; Tirmizî, *Fedâilu'l-Cihâd* 19; Nesâî, *Cihâd* 36; İbn Mâce, *Cihâd* 15.

77 Buhârî, *Edeb* 69; Müslim, *Birr* 102, 103.

ve: "Ben Allah'a ve O'nun resullerine iman ettim!" buyurdu ve sonra sordu: "Pekiyi, ne görüyorsun?" "Bana bir doğru sözlü (sadık), bir de yalancı (kâzib) gelmektedir" diye cevap verdi. Bunun üzerine Aleyhissalatu vesselam: "Sana bu iş karıştırıldı! (Sıdkı kizb; kizbi sıdk ile karıştırıyorsun)" buyurdular. Sonra da Aleyhissalatu vesselam ona: "Ben senin için (içimde) bir şey sakladım (bil bakalım!) dedi. İbn Sayyad: "O dumandır!" diye cevap verdi. Aleyhissalatu vesselam: "Sus, sen kendi kadrini hiçbir vakit aşamayacaksın!" buyurdular. bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ey Allah'ın Resûlü! Bana müsaade buyurun şunun boynunu vurayım!" dedi. Aleyhissalatu vesselam da: "Eğer (Deccal) bu ise, sen ona musallat edilecek değilsin, eğer bu Deccal değilse onu öldürmekte sana bir hayır yok!" buyurdular."[78]

13. Evs İbn İsmail el-Beceli (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) vefat ettiği zaman, Hz. Ebû Bekr'in şöyle söylediğini işitmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) benim şu makamımda ilk yıl, ayağa kalktı –böyle söyleyince Hz. Ebû Bekr gözlerinin yaşını tutamayıp ağladı– sonra dedi ki: "Size doğru olmanızı sıdkı, tavsiye ederim. Çünkü sıdk birr (denen Allah'ın rızasına götüren en iyi amelle beraberdir) ikisi de cennettedir. Yalandan sakının. Çünkü o, fücürla beraberdir ve ikisi de cehennemdedir. Allah'tan afiyet dileyin. Çünkü, kimseye Çünkü, kimseye yakinden sonra afiyetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir. Birbirinizle hasedleşmeyin. Birbirinizle aranızdaki iyi münasebetleri kesişmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları kardeşler olun!"

[78] Buhârî, *Cenâiz* 80, *Şehadat* 3, *Cihâd* 178, *Edeb* 97; Müslim, *Fiten* 85, 95.

5.
AF VE MAĞFİRET

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ
وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللّٰهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"O muttakiler ki çirkin bir iş yaptıklarında veya kendi nefislerine zulmettiklerinde, peşinden hemen Allah'ı anar, günahlarının affedilmesini dilerler. Zaten günahları Allah'tan başka kim affeder ki? Bir de onlar bile bile işledikleri günahlarda ısrar etmez, o günahları sürdürmezler." (Âl-i İmrân, 3/135)

إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ
وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيدًا

"Şu kesin ki: Allah Kendisine şirk koşulmasını affetmez, ama dilediği kimse hakkında bunun altındaki diğer günahları affeder. Her kim Allah'a şirk koşarsa, haktan çok uzağa sapmış olur." (Nisâ, 4/116)

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ فَأُوْلَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا

"Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler ve Allah'a sımsıkı sarılanlar ve bütün samimiyetleriyle sırf Allah'a itaat edenler müstesna. İşte bunlar müminlerle beraberdir. Allah müminlere de büyük mükâfat verecektir." (Nisâ, 4/146)

إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي اْلأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلاَفٍ أَوْ يُنفَوْا مِنَ اْلأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنيَا وَلَهُمْ فِي اْلآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Allah ve Resûlüne savaş açanların, (yol keserek terör eylemi yaparak) yeryüzünü ifsad etmek için koşuşanların cezası; öldürülmeleri veya asılmaları yahut sağ elleri ile sol ayaklarının kesilmesi yahut da bulundukları yerden sürülmelerinden başka bir şey olmaz. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Ahirette ise onlara başkaca müthiş bir ceza vardır. Ancak kendilerini ele geçirmenizden önce tevbe edenler, bu hükmün dışındadır. Biliniz ki Allah Gafurdur, Rahimdir: Affı ve merhameti boldur." (Mâide, 5/33-34)

(Bu âyet bir önceki âyetin uygulaması durumundadır. Hayatı korumanın yaptırım gücünü ortaya koymak kabilindedir. Burada harbden maksat, müslüman toplum içinde, gerek kırsal kesimde, gerek şehirlerde yol kesme, terör estirme, can emniyetini ortadan kaldırma veya mal gasp etmedir. Adam öldürene kısas olarak ölüm cezası uygulanır. Öldürmekle beraber mal alan kimse asılır. İdareciler duruma göre bu cezalardan birini uygulamada muhayyerdirler. Sağ elin kesilmesi, mal gasb etmeleri, sol ayağın kesilmesi ise yol kesme ve terör estirmekle halkın can güvenliğini ortadan kaldırdıkları içindir. Sürülme Hanefî mezhebine göre hapis cezasıdır. Şafiiye göre sürme, başka bir yere sürgün olarak uygulanır.)

فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Kim yaptığı zulüm ve haksızlıktan sonra tevbe edip halini ve işini düzeltirse Allah tevbesini kabul eder; Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir: Affı ve merhameti boldur." (Mâide, 5/39)

(Hırsızlık büyük günahlardandır. Hırsız tevbe etmezse ahirette büyük azaba uğratılır. Ancak dünyada cezasını çekerse veya suçu tesbit edilmediği için ceza çekmez ve fakat çaldığı malı sahibine teslim edip tevbe ederse Allah onu affedeceğini bildiriyor.)

وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللّٰهُ
أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Diğer bir kısmı ise günahlarını itiraf ettiler. Onlar iyi işlerle

kötü işleri birbirine karıştırdılar. Onlar tevbe ederlerse umulur ki Allah da onların tevbelerini kabul buyurur." (Tevbe, 9/102)

وَعَلَى الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لاَ مَلْجَأَ مِنَ اللّٰهِ إِلاَّ إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

"Allah, savaştan geri kalan ve haklarındaki hüküm ertelenen o üç kişinin de tevbelerini kabul buyurdu. Çünkü onlar öylesine bunaldılar ki dünya bütün genişliğine rağmen başlarına dar geldi. Vicdanları da kendilerini sıktıkça sıktı. Nihayet, Allah'ın hışmından, yine Allah'ın kapısından başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar da, bundan sonra, önceki iyi hallerine dönsünler diye, Allah onları tevbeye muvaffak kıldı. Çünkü Allah Tevvabdır, Rahimdir: tevbeleri çok kabul eder, tevbe edenleri sever, ve pek merhametlidir." (Tevbe, 9/118)

(Bu üç halis müslüman Kâ'b b. Malik, Hilal b. Ümeyye, ve Mürâre adlı sahabilerdi. Güçlü bir şair olan Kâ'bın bu kıssayı uzunca anlatımı okunmaya değer. Hz. Kâ'bın bu anlatımı, başta Buhârî'nin Sahihi olmak üzere birçok kaynakta bulunmaktadır. Bu üç zat gerçek mümin olduklarından Hz. Peygamber bunları dışladı. Elli gün süren, kendilerine ellibin sene gibi gelen, büyük bir imtihan geçirdiler. Sadakatlerini ispatladıklarından Allah da onların tevbelerini kabul etti.)

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

"Bundan sonra şunu bil ki: Rabbin, cahillik sebebiyle fenalık yapan, peşinden tevbe edip halini ve işini düzeltenleri bağışlar. Rabbin, onların bu hallerinden sonra elbette Gafurdur, Rahimdir." (Nahl, 16/119)

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى

"Şu da muhakkak ki inkârdan dönüş yapan, iman eden, güzel

ve makbul işler yapan, böylece doğru yola giren kimseyi de affederim." (Tâhâ, 20/82)

إِلاَّ مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلاً صَالِحًا فَأُوْلَئِكَ يُبَدِّلُ اللهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللهُ غَفُورًا رَحِيمًا وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللهِ مَتَابًا

"Ancak şu var ki dönüş yapıp iman edenler güzel ve makbul işler işleyenler bundan müstesnadır. Allah onların kötülüklerini iyiliklere, günahlarını sevaplara çevirir. Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir: Sınırsız mağfiret ve ihsan sahibidir. Kim tevbe edip, güzel ve makbul işler yaparsa, gereğince tevbe eden işte odur." (Furkân, 25/70-71)

إِلاَّ مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Benden korkanlar, zulüm ve günah işleyenlerdir. Fakat onlar da o fenalıktan sonra güzel işler yaparlarsa, onlara karşı da Ben çok affedici geniş merhamet ve ihsan sahibi olarak muamele ederim." (Neml, 27/11)

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لاَ تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ إِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

"De ki: "Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Allah dilerse bütün günahları mağfiret eder. Çünkü Gafur ve Rahimdir: Çok affedicidir, merhamet ve ihsanı fazladır." (Zümer, 39/53)

(Bu âyet, Kur'an-ı Kerimdeki en ümit verici âyet sayılabilir. Bununla beraber, yine de tevbeyi kabul etme Allah'ın dilemesine bağlıdır. Bu âyeti günah işle-meye teşvik sebebi saymak Kur'anı maksadı dışına çekmektir. Maksad tevbeye teşviktir. Müteakip âyet, günahların affını tevbenin yanında, Allah'ın gönderdiği hidayeti kabul etmenin de lüzumu ile birlikte düşünmemizi telkin etmektedir. Hz. Peygamber'den (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dediği nakledilir: "Bu âyeti, ne dünyaya, ne de dünyada bulunan hiçbir şeye değişmem")

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا

"Dedim ki onlara: "Rabbinizden mağfiret dileyiniz. Zira o Gafurdur." (Nûh, 71/10)

Aff ve Mağfiretle İlgili Hadisler

1. Ebû Eyyub (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah Teâla hazretleri sizi helak eder ve yerinize, günah işleyecek (fakat tevbeleri sebebiyle) mağfiret edeceği kimseler yaratırdı."[79]

2. Müslim'de Ebû Hureyre'nin bir rivayeti şöyledir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nefsim kudret elinde olan Zât'a yemin ederim ki, eğer siz hiç günah işlemeseniz, Allah sizi toptan helak eder; günah işleyen, arkadan da istiğfar eden bir kavim yaratır ve onları mağfiret ederdi."[80]

Rezin şu ziyadede bulundu: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Nefsim elinde bulunan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, günah işlemediğiniz takdirde ondan daha büyük olan ucb'e düşeceğinizden korkarım." Bu rivayet, Münziri'nin et-Terğib ve't-Terhib'inde kaydedilmiştir (4, 20).

3. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir hadis-i kudsi'de) Rabbinden naklen buyururlar ki: "Bir kul günah işledi ve: "Ya Rabbi günahımı affet!" dedi. Hak Teâla da: "Kulum bir günah işledi; arkadan bildi ki günahları affeden veya günah sebebiyle cezalandıran bir Rabbi vardır." Sonra kul dönüp tekrar günah işler ve: "Ey Rabbim günahımı affet!" der. Alllah Teâla Hazretleri de: "Kulum bir günah işledi ve bildi ki, günahı affeden veya günah sebebiyle cezalandıran bir Rabbi vardır." Sonra kul dönüp tekrar günah işler ve: "Ey Rabbim beni affeyle!" der. Allah Teâla da: "Kulum

79 Müslim, *Tevbe* 9; Tirmizî, *Da'avat* 105.
80 Müslim, *Tevbe* 9.

günah işledi ve bildi ki, günahı affeden veya günah sebebiyle muâhaze eden bir Rabbi olduğunu bildi. Dilediğini yap, ben seni affettim!" buyurdu."[81]

4. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla Hazretleri diyor ki: "Ey Ademoğlu! Sen bana dua edip, (affımı) ümid ettikçe ben senden her ne sâdır olsa, aldırmam, ben seni affederim. Ey Ademoğlu! Senin günahın semanın bulutları kadar bile olsa, sonra bana dönüp istiğfar etsen, çok oluşuna bakmam, seni affederim. Ey ademoğlu! Bana arz dolusu hata ile gelsen, sonunda hiç bir şirk koşmaksızın bana kavuşursan, seni arz dolusu mağfiretimle karşılarım."[82]

5. Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam: "Vallahi Allah falancayı mağfiret etmiyecek!" diye kesip attı. Allah Teâla Hazretleri de: "Falancaya mağfiret etmiyeceğim hususunda yemin eden de kim? Ben ona mağfiret ettim, senin amelini de iptal ettim!" buyurdu."[83]

6. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Beni İsrail'de birbirine zıd maksad güden iki kişi vardı: Biri günahkardı, diğeri de ibadette gayret gösteriyordu. Abid olan diğerine günah işlerken rastlardı da: "Vazgeç!" derdi. Bir gün, yine onu günah üzerinde yakaladı. Yine, "vazgeç" dedi. Öbürü: "Beni Allah'la başbaşa bırak. Sen benim başıma müfettiş misin?" dedi. Öbürü: "Vallahi Allah seni mağfiret etmez. Veya: "Allah seni cennetine koymaz!" dedi. Bunun üzerine Allah ikisinin de ruhlarını kabzetti. Bunlar Rabülâleminin huzurunda bir araya geldiler. Allah Teâla Hazretleri ibadette gayret edene: "Sen benim elimdekine kadir misin?" dedi. Günahkara da dönerek: "Git, rahmetimle cennete gir!" buyurdu. Diğeri için de: "Bunu ateşe götürün!" emretti." Ebû Hureyre (radıyallahu anh) der ki: "(Adamcağız

81 Buhârî, *Tevhid* 35; Müslim, *Tevbe* 29.
82 Tirmizî, *Da'avat* 106.
83 Müslim, *Birr* 137.

Allah'ın gadabına dokunan münasebetsiz) bir kelime konuştu, bu kelime dünyasını da, ahiretini de heba etti."[84]

7. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam vardı, (günah işleyerek nefsine zulmetmekte) çok ileri idi. Ölüm gelip çatınca oğullarına dedi ki: "Ben ölünce, cesedimi yakın, külümü iyice ezin ve rüzgarın önünde saçın. Allah'a yemin olsun, eğer Rabbim beni bir yakalarsa hiç kimseye vermediği azabı verir!" Ölünce, bu söylediği ona yapıldı. Allah da arz'a emrederek: "Sende ondan ne varsa bana toplayıver!" dedi. Arz da topladı. Adam ayakta duruyordu. "Sen böyle bir vasiyeti niye yaptın?" diye Rabb Teâla sordu. "Senden korktuğum için ey Rabbim!" cevabını verdi. Allah Teâla Hazretleri bu cevap üzerine onu affetti."[85]

8. Ümmü'd-Derdâ (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ebu'd-derda'yı (radıyallahu anh) işittim. Demişti ki: "Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) işittim, şöyle buyurdu: "Müşrik olarak ölenle, bir müslümanı haksız yere öldüren hariç, Allah bütün günahları affedebilir."[86]

---

84 Ebû Dâvûd, *Edeb* 51.

85 Buhârî, *Tevhid* 35, *Enbiya* 50; Müslim, *Tevbe* 25; Muvatta, *Cenâiz* 51; Nesai, *Cenâiz* 117.

86 Ebû Dâvûd, *Fiten* 6.

6.
DUA

Duada Samimi Olma

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ
وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ

"De ki: "Rabbim adalet ve itidalı emretti. Her secdenizde, her namaz zamanında veya mekânında, yüzünüzü Onun kıblesine yöneltiniz! İhlasla, ibadetinizi yalnız Onun rızası için yaparak Allah'a kulluk ediniz! Çünkü ilkin Sizi O yarattığı gibi, dönüşünüz de yine Ona olacaktır." (A'raf, 7/29)

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ

"Sizi karada olsun, denizde olsun gezdirip dolaştıran Odur. Gemide olduğunuz zamanı düşünün: Gemiler, tatlı bir rüzgarla içindeki yolcuları alıp götürdüğü ve yolcular da bundan ötürü keyiflendikleri bir sırada, birden gemiye şiddetli bir fırtına gelir, dalgalar her taraftan onları sarar ve artık kendilerinin tamamen kuşatılıp bir daha kurtulamayacaklarını zannedince, bütün niyaz ve ibadetlerini yalnız Allah'a tahsis edip gönülden Ona yalvarırlar: "Ahdimiz olsun ki, eğer bizi bu felaketten kurtarırsan, mutlaka şükreden kullarından olacağız!" derler." (Yûnus, 10/22)

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ
فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ

"Gemide yolculuk yaparken boğulma tehlikesine düşünce bütün kalbleriyle yalnız Allah'a yalvarırlar. O da onları kurtarıp karaya çıkarınca bir de bakarsanız ki yine müşrik oluvermişler!" (Ankebût, 29/65)

وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلاَّ كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ

"Denizde iken onları dağlar gibi dalgalar kapladığında, bütün kalbleriyle yalnız Allah'a yalvarırlar. Fakat onları kurtarıp karaya çıkarınca bir kısmı işi gevşetir, imanla inkâr arasında ortada kalır. Bizim âyetlerimizi gaddar ve nankör olandan başkası inkâr etmez." (Lokmân, 31/32)

فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

"O halde kâfirler hoşlanmasalar da siz, ibadeti gönülden ve yalnız Allah'a yaparak Ona dua edin." (Mü'min, 40/14)

هُوَ الْحَيُّ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Tam manasıyla Diri olan yalnız Odur. Ondan başka Tanrı yoktur. Öyleyse ibadeti gönülden olarak ve yalnız Ona yapın, yalnız Ona yalvarın. Bütün hamd ve övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır." (Mü'min, 40/65)

Duanın Fazileti

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

"Kullarım Beni Senden soracak olurlarsa, bilsinler ki Ben pek yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim. Öyleyse onlar da davetime icabet ve Bana hakkıyle inanıp tasdik etsinler ki doğru yolda yürüyüp selamete ersinler." (Bakara, 2/186)

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ أُوْلَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

"Bazıları da, "Ey bizim Kerim Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ve güzellik ver, ahirette de iyilik ve güzellikler ver, ve bizi cehennem ateşinden koru" derler. İşte bunlar kazandıkları şeylerin hayır ve bereketlerini fazlasıyla görürler. Allah hesabı çok çabuk görür." (Bakara, 2/201-202)

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ

"İşte o sırada Zekeriyya Rabbine niyaz edip "Ya Rabbi, dedi, bana senin tarafından tertemiz, hayırlı zürriyet ihsan eyle. Şüphesiz ki sen duaları işitip icabet edersin." (Bu Zekeriyya (aleyhisselâm) ile, Tevrat ekinde kendisine bu isimde Zekârya kitabı atfedilen zat arasında hiçbir ilişki yoktur.) Zekeriyya mihrabda namaz kılmakta iken melekler kendisine seslenip: "Allah sana, Allah'tan bir kelimeyi tasdik edecek, hem efendi, hem gayet zahid, hem peygamber olacak olan Yahya'yı müjdeler" dediler." (Âl-i İmrân, 3/38-39)

(Müfessirlerin ekseriyetine göre kelimeden maksad, Hz. İsa (aleyhisselâm) dır. Kün (ol) emri ve kelimesiyle babasız olarak yaratıldığı için böyle denilmiştir. Bununla beraber başka tevcihler de vardır.)

كٓهٰيٰعٓصٓ ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا

"Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd. Bu, Senin Rabb'inin, kulu Zekeriyya'ya olan lütuf ve ihsanının anlatımıdır. –O Rabbine gizlice seslenip şöyle niyaz etmişti: "Ya Rabbi, iyice yaşlandım, kemiklerim zayıfladı, eridi, başımdaki saçlarım ağardı, beyaz alevler gibi tutuştu. Ya Rabbi, Sana her ne için yalvardıysam, asla mahrum kalmadım, bedbaht olmadım." Doğrusu ben arkamdan yerime geçecek akrabamdan ötürü endişeliyim. Eşim de kısır. Bana lûtf-u kereminden öyle bir varis nasib et ki bana da, Yakub hanedanına da varis olsun. Onu, razı olacağın bir insan eyle ya Rabbi!" (Meryem sûresi, 19/1-7)

(Zekeriyya (aleyhisselâm) Harun (aleyhisselâm) neslindendi. İsrailoğulları Filistin'i fethettikten sonra ülkeyi 12 kabileye miras olarak dağıttılar. 13. olan ve Harun (aleyhisselâm) dan gelen Levililer'e de dinî hizmetler düştü. (Eski Ahid, I. Tarihler, 23) Zekeriyya! buyurdu, Biz, sana adı Yahya olacak bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce, kimseyi ona adaş yapmadık. (Bu adı alan olmadı).

وَنُوحًا إِذْ نَادَى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

"Nuh'u da önderlerden kıldık. O İbrahim ve Lut'dan çok önce, Bize yakarmıştı. Biz de duasını kabul buyurup onu ve yakınlarını evlatlarını ve halkından iman edenleri büyük bir beladan kurtardık." (Enbiya, 21/76)

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا
مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرَى لِلْعَابِدِينَ

"Eyyûbu da an. Hani o: "Ya Rabbi, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanısın" diye niyaz etmiş, Biz de onun duasını kabul buyurup katımızdan bir lütuf ve ibadet edenlere bir ders olmak üzere, hastalığını iyileştirmiş, kendisine aile ve dostlarını bir misliyle beraber vermiştik." (Enbiyâ, 21/83-84)

(Müfessirler derler ki: Hz. Eyyub (aleyhisselâm) Rûm diyarında Peygamber idi. Serveti ve hanedanı, evladu iyali geniş idi. Allah onun mallarını giderdi, sabretti. Çoluk çocuğunu aldı sabretti. Sonra bedenine hastalıklar ârız oldu, sabretti. Fakat halk: "Onun

başına bunca derdin gelmesi boşuna değil, büyük bir günahı olmalı!" deyince, şifa niyazında bulundu. Allah da şifa lutfetti. Tevrat'da "Eyyubun Kitabı"nda onun felsefi çizgiler taşıyan destani hikâyesini ayrıntılı olarak anlatır. Onun Yahudi veya Rum olmayıp Kuzey Arabistanda yaşayan Arap kökenli Nabat halkından olduğu da söylenmiştir.)

وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ

"Zünnûn'u da an. Hani o halkına kızmış, onlardan ayrılmış, Bizim kendisini sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Sonra karanlıklar içinde şöyle yakarmıştı: "Ya Rabbi! Sensin İlah, senden başka yoktur İlah. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, Yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!" ("Balığın yoldaşı" manasına gelen Zün-nûn, Yunus (aleyhisselâm) olarak tefsir edilir. Bu zat Tevrattaki Jonas olmaktadır. Jonas kitabı ona tahsis edilmiştir. Hz. Yunus halkını uzun zaman dine davet ettiği halde onlar kabul etmemiş, kendilerini tehdit ettiği azap da gecikmişti. Muhtemelen tövbe etmeleri sebebiyle azap geciktirilmişti, fakat o bunu bilmiyordu. Daha tutarlı bir izah şöyledir: Yunus (aleyhisselâm) azabın vâdesi geldi, diye başka bir yere sığınmak istedi. Bunda mahzur yoktu, fakat Allah'tan izin gelmeden yerinden ayrılması, onun için en güzel tutum değildi. Böyle bir halet-i ruhiye ile şehirden ayrılıp gemiye bindi. Fırtına gemiyi tehlikeye sokunca, kendi hatasının buna sebep olduğunu söyledi. Gemiciler onu denize attılar. Onu yutan balık üç gün sonra sahile bıraktı. Şehre gelip tebliğe devam etti. Belirlenen sürenin dolmasından hemen önce şehir halkı dönüş yapıp iman etti. Bu kıssada anafikir, tevbenin af sebebi olduğunu bildirmektir. Tevrata göre şehir Ninova'dır. Yunus Kudüs tarafında idi. Kral Hezekiel onun Ninova'ya gitmesini istemiş, o da gitmeyip gemiye binmişti. Çıkınca Ninova'ya gitti. İkinci ihtimal: Yunus Ninova'da iken oradan ayrılıp denize açılmıştı. Doğruyu Allah

bilir.) Onun da duasını kabul buyurduk ve o sıkıntıdan kurtardık. İşte Biz müminleri böyle kurtarırız."(Enbiya, 21/87-88)

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لاَ تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِين فَاسْتَجَبْنَا لَهُ
وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَى وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ
وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ

"Zekeriyyayı da an. Hani o: "Ya Rabbi, beni evlatsız, tek başıma bırakma ki bana varis olsun. Bununla beraber iyi biliyorum ki, herkes fanidir herkesten sonra baki kalan, bütün varislerin en iyisi olan Sensin Sen!" 90 – Onun da duasını kabul buyurduk. Ona Yahyayı armağan ettik. Bunun için de eşini çocuk doğurmaya elverişli hale getirdik. Doğrusu onlar hayırlı işlere koşuşur, iyilikte yarışır, hem ümit, hem endişe içinde Bize yakarırlardı. Gerçekten Bize derin saygı gösterirlerdi." (Enbiya, 21/89)

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي
سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

"Rabbiniz buyurdu ki: "Bana dua edin ki size karşılık vereyim. Zira Bana ibadet, yani dua etmeyi kibirlerine yediremeyenler, zelil ve rezil olarak cehenneme gireceklerdir." (Mü'min, 40/60)

(Bu âyetten "duanın ibadetin rûhu" olduğu anlaşılmaktadır. Dua etmek, Allah'a yönelmenin ta kendisidir. Nitekim Hz. Peygamber (aleyhisselâm): "Dua, tam tamına ibadettir" ve yine: "Dua ibadetin başıdır," "Dua ibadetin özüdür" buyurmuştur. "Allah, kendisine dua etmeyen kuluna azab eder" "Dua, başınıza gelmiş ve gelecek olan musibetlerden sizi korur. Ey Allah'ın kulları dua ediniz" buyurmuştur. Çünkü Allah'ın yardımı olmaksızın, bizim tedbirimiz fayda sağlamaz.)

Duaya Teşvik

اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ وَلاَ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ
إِصْلاَحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَةَ اللهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

“Rabbinize yalvararak, için için başka nazarlardan uzak, gizlice dua edin. Gerçekten O haddi aşan-ları hiç sevmez. 56 – Düzeltilmiş olan ülkeyi ifsad etmeyin. Hem endişe, hem de ümit ile Ona yalvarın. Muhakkak ki Allah’ın rahmeti iyi kimselere yakındır.” (A’raf, 7/55)

(Yüksek sesle dua etmek, makul olmayan şeyler (mesela nübüvvet gibi) veya günah olan şeyleri istemek, duayı uzatmak “duada haddi aşmak” kabilindendir.)

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا
وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلاَتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Onların mallarından zekât al ki, bununla onları temizleyesin ve arındırasın. Onlar için dua da et. Çünkü Senin onlar lehine duan, onlar için büyük bir huzur ve tatmin kaynağıdır. Allah her şeyi hakkıyla işitir, bilir.” (Tevbe sûresi, 9/103)

Duayla İlgili Hadisler

Duanın Fazileti ve Vakti

1. Nu’man İbn Beşîr (radıyallahu anh) anlatıyor: “Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): “Dua ibadetin kendisidir” buyurdular ve sonra şu âyeti okudular. (Meâlen): “Rabbiniz: ‘’Bana dua edin ki size icâbet edeyim. Bana ibadet etmeyi kibirlerine yediremeyenler alçalmış olarak cehenneme gireceklerdir” buyurdu.” (Gâfir, 60).[87]

2. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: “Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: “Kime dua kapısı açılmış ise ona rahmet kaıları açılmış demektir. Allah’a taleb edilen (dünyevî şeylerden) Allah’ın en çok sevdiği afiyettir. Dua, inen ve henüz inmeyen her çeşit (musibet) için faydalıdır. Kazayı sadece dua geri çevirir. Öyle ise sizlere dua etmek gerekir.”[88]

3. Ubâde İbn’s-Sâmit (radıyallahu anh) anlatıyor: “Resûlullah

[87] Tirmizî, *Tefsir*, Gâfir (3247); Ebû Dâvûd, *Salât* 358. Metin Tirmizî’ye aittir.
[88] Tirmizî, *Daavât* 112.

(aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yeryüzünde, mâsiyet veya sıla-i rahmi koparıcı olmamak kaydıyla Allah'tan bir talepte bulunan bir Müslüman yoktur ki Allah ona dilediğini vermek veya ondan onun mislince bir günahı affetmek suretiyle icabet etmesin."[89]

4. Ebû'd-Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), (bir gün) sordu: "En hayırlı olan ve derecenizi en ziyade artıran, melîkinizin yanında en temiz, sizin için gümüş ve altın paralar bağışlamaktan daha sevaplı, düşmanla karşılaşıp boyunlarını vurmanız veya boyunlarınızı vurmalarından sizin için daha hayırlı olan amelinizin hangisi olduğunu haber vereyim mi?" "Evet! Ey Allah'ın Resûlü!" dediler. "Allah'ın zikridir!" buyurdu.[90]

5. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allahu Teâlâ hazretleri şöyle seslenir: "Beni bir gün zikreden veya bir makamda benden korkan kimseyi ateşten çıkarın!"[91]

6. Hz. Muâz (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Akşamdan (abdestli olarak) temizlik üzere zikrederek uyuyan ve geceleyin de uyanıp Allah'tan dünya ve âhiret için hayır taleb eden hiç kimse yoktur ki Allah dilediğini vermesin."[92]

7. Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimse evine veya yatağına gir'ince hemen bir melek ve bir şeytan alelacele gelirler. Melek: "Hayırla aç!" der. Şeytan da: "Şerle aç!" der. Adam, şayet (o sırada) Allah'ı zikrederse melek Şeytanı kovar ve onu korumaya başlar. Adam uykusundan uyanınca, melek ve şeytan aynı şeyi yine söylerler. Adam, şayet: "Nefsimi, ölümden sonra bana geri iade eden ve uykusunda öldürmeyen Allah hamdolsun. İzniyle yedi semayı arzın üzerine düşmekten alıkoyan Allah'a hamdolsun"dese bu

---

89 Tirmizî, *Daavât* 126.

90 Tirmizî, *Daavat* 6; Muvatta, *Kur'ân* 24.

91 Tirmizî, *Cehennem* 9.

92 Ebû Dâvûd, *Edeb* 105.

kimse yatağından düşüp ölse şehit olur, kalkıp namaz kılsa faziletler içinde namaz kılmış olur." Rezîn ilâvesidir.

8. Hz.Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ı zikreden bir cemaatle sabah namazı vaktinden güneş doğuncaya kadar birlikte oturmam, bana İsmâil'in oğullarından dört tanesini âzad etmemden daha sevgili gelir. Allah'ı zikreden bir cemaatle ikindi namazı vaktinden güneş batımına kadar oturmam dört kişi âzad etmemden daha sevgili gelir."[93]

9. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her gece, Rabbimiz gecenin son üçte biri girince, dünya semasına iner ve; "Kim bana dua ediyorsa ona icabet edeyim. Kim benden bir şey istemişse onu vereyim, kim bana istiğfarda bulunursa ona mağfirette bulunayım" der."

Rivayetin Müslim'deki bir vechi şöyle: "Allahu Teâla gecenin ilk üçte biri geçinceye kadar mühlet verir. Ondan sonra yakın semâya inerek şöyle der: "Melik benim, Melik benim. Kim bana dua edecek?"[94]

10. Ebû Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Derdi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! En ziyade dinlenmeye (ve kabule) mazhar olan dua hangisidir?" "Gecenin sonunda yapılan dua ile farz namazların ardından yapılan dualardır!" diye cevap verdi."[95]

11. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ezanla kaamet arasında yapılan dua reddedilmez (mutlaka kabule mazhar olur.)" "Öyleyse, dendi, "ey Allah'ın Resûlü, nasıl dua edelim?" "Allah'tan, dedi, dünya ve âhiret için âfıyet isteyin!"[96]

12. Sehl İbn Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki şey vardır, asla reddedilmezler: Ezan esnasında yapılan dua ile, insanlar birbirine girdikleri savaş

---

93 Ebû Dâvûd, *İlim* 13.

94 Buhârî, *Tevhid* 35, *Teheccüd* 14, *Daavât* 13, Müslim, *Salâtu'l-Musâfirin* 166.

95 Tirmizî, *Daavât* 80.

96 Ebû Dâvûd, *Salât* 35; Tirmizî, *Salât* 46, *Daavât* 138.

sırasında yapılan dua."[97]

13. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kul Rabbine en ziyade secdede iken yakın olur, öyle ise (secdede) duayı çok yapın."[98]

14. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) anlatıyor: "(Allah'ın kabul ettiği) üç müstecab dua vardır, bunların icâbete mazhariyetleri hususunda hiç bir şekk yoktur. Mazlumun duası, misâfirin duası, babanın evladına duası."[99]

15. Abdullah İbn Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İcâbete mazhar olmada gâib kimsenin gâib kimse hakkında yaptığı duadan daha sür'atli olanı yoktur."[100]

16. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlulla: (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'a duayı, size icabet edeceğinden emin olarak yapın. Şunu bilin ki Allah celle şânuhu (bu inançla olmayan ve) gafletle (başka meşguliyetlerle) oyalanan kalbin duasını kabul etmez."[101]

Duanın Keyfiyeti

17. Fadâle İbn Ubeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) dua eden bir adamın, dua sırasında Hz. Peygamber'e (aleyhissalâtu vesselâm) salat ve selam okumadığını görmüştü. Hemen:

"Bu kimse acele etti" buyurdu. Sonra adamı çağırıp:

"Biriniz dua ederken, Allahu Teâlâ'ya hamd u senâ ederek başlasın, sonra Hz. Peygamber'e (aleyhissalâtu vesselâm) salât okusun, sonra da dilediğini istesin" buyurdu."[102]

18. Hz. Muâz (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu

97 Muvatta, Nidâ 7; Ebû Dâvûd, *Cihâd* 41.
98 Müslim, *Salât* 215; Ebû Dâvûd, *Salât* 152.
99 Tirmizî, *Birr* 7; *Cennet* 2, *Daavât* 139; Ebû Dâvûd, *Salât* 364; İbn Mâce, *Dua* 11.
100 Tirmizî, *Birr* 50, Ebû Dâvûd, *Salât* 364; Müslim, *Zikr* 88, Buhârî, *Mezâlim* 9.
101 Tirmizî, *Daavât* 66.
102 Tirmizî, *Daavat* 66; Ebû Dâvûd, *Salât* 358; Nesâî, *Sehv* 48.

vesselâm), bir kimsenin: "Ya Rabbi, senden nimetin kemâlini taleb ediyorum" dediğini işitmişti. Sordu: "Nimetin kemâli nedir?" "Bu bir duadır, onunla dua edip, onunla hayır (çok mal) ümîd ettim" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Sordum, zîra, nimetin kemâli cennete girmektir, ateşten kurtulmaktır" dedi. Bir başkasının da şöyle dediğini işitti: "Ey celâl ve ikrâb sâhibi Rabbim!" hemen şunu söyledi: "Duana icâbet edilmiştir, (ne arzu ediyorsan) durma iste" Derken ,bir başkasının: "Ya Rabbi senden sabır istiyorum!" dediğini işitmişti, ona da: "Allah'tan bela istedin, afiyet de iste!" dedi.[103]

19. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyudular ki: "Acele etmediği müddetçe herbirinizin duasına icâbet olunur. Ancak şöyle diyerek acele eden var: "Ben Rabbime dua ettim duamı kabul etmedi."[104]

Müslim'in diğer bir rivâyeti şöyledir: "Kul, günah taleb etmedikçe veya sıla-i rahmin kopmasını istemedikçe duası icâbet görmeye (kabul edilmeye) devam eder." Tirmizî'nin bir diğer rivâyetinde şöyledir: "Allah'a dua eden herkese Allah icâbet eder. Bu icâbet, ya dünyada peşin olur, ya da ahirete saklanır, yahut da dua ettiği miktarca günahından hafifletilmek süretiyle olur, yeter ki günah taleb etmemiş veya sıla-ı rahmin kopmasını istememiş olsun, ya da acele etmemiş olsun."

20. Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nefslerinizin aleyhine dua etmeyin, çocuklarınızın aleyhine de dua etmeyin, hizmetçilerinizin aleyhine de dua etmeyin. Mallarınızın aleyhine de dua etmeyin. Ola ki, Allah'ın duaları kabul ettiyi saate rastgelir de, istediğiniz kabul ediliverir."[105]

21. Ebû Hureyre hazretleri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla Hazretleri kendisinden istemeyene gadap eder."[106]

---

103 Tirmizî, *Daavât* 99.

104 Buhârî, *Daavât* 22; Müslim, *Zikr* 92.

105 Ebû Dâvûd, *Salât* 362.

106 Tirmizî, *Daavât* 3; İbn Mâce, *Dua* 1.

22. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allahu Teâla Hazretleri'nin fazlından isteyin. Zira Allah, kendisinden istenmesini sever. İbadetin en efdali de (dua edip) kurtuluşu beklemektir."[107]

23. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir kadın: "Ey Allah'ın Resûlü, bana ve kocama dud ediver!" diye ricada bulunmuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz: "Allah sana da, kocana da rahmet etsin!" diye dua buyurdu."[108]

24. Ebû'd-Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kardeşinin gıyabında dua eden hiçbir mü'min yoktur ki melek de: "Bir misli de sana olsun" demesin."[109]

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde şu ziyâde vardır: "Melekler: "Âmin, bir misli de sana olsun!" derler."

25. Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her kim, kendine zulmedene beddua ederse, ondan intikamını (dünyada) almış olur."[110]

26. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları ezberlerse cennete girer. Allah tektir, teki sever." Bir rivâyette: "Kim o isimleri sayarsa cenntete girer" buyurmuştur. Buhârî hadisi bu lafızla tahric etmiştir. Müslim'de "tek" kelimesi yoktur.[111]

Tirmizî'nin rivâyetinde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'ın isimlerini şöyle yazdı:

"O Allah ki O'nda başka ilâh yoktur. Rahman'dır. Rahim'dir. E1-Meliku'l-Kuddûsu, es-Selâmu, el-Mü'minu, el-Müheyminu, el-Azîzu, el-Cebbâru, el-Mütekebbiru, el-Hâliku, el-Bâriu, el-Musavviru, el-Gaffâru, el-Kahhâru, el-Vehhâbu, er-Rezzâku,

---

[107] Tirmizî, *Daavât* 126.
[108] Ebû Dâvûd, *Salât* 363.
[109] Müslim, *Zikr* 86, 88; Ebû Dâvûd, *Salât* 364.
[110] Tirmizî, *Daavât* 115.
[111] Buhârî, *Daavât* 68; Müslim, *Zikr* 5.

el-Fettâhu, el-Alîmu, el-Kâbizu, el-Bâsitu, el-Hâfidu, er-Râfiu, el-Muizzu, el-Müzillu, es-Semîu, el-Basîru, el-Hakemu, el-Adlu, el-Latîfu, el-Habîru, el-Halîmu, el-Azîmu, el-Gafûru, eş-Şekûru, el-Aliyyu, el-Kebîru, el-Hafîzu, el-Mukîtu, el-Hasîbu, el-Celîlu, el-Kerîmu, er-Rakîbu, el-Mucîbu, el-Vâsiu, el-Hakîmu, el-Vedûdu, el-Mecîdu, el-Bâisu, eş-Şehîdu, el-Hakku, el-Vekîlu, el-Kaviyyu, el-Metînu, el-Veliyyu, el-Hamîdu, el-Muhsî, el-Mubdiu, el-Muîdu, el-Muhyi, el-Mümîtu, el-Hayyu, el-Kayyûmu, el-Vâcidu, el-Mâcidu, el-Vâhidu, el-Ahadu, es-Samedu, el-Kâdiru, el-Muktediru, el-Muahhiru, el-Evvelu, el-Âhiru, ez-Zâhiru, el-Bâtinu, el-Vâli, el-Müte'âli, el-Berru, et-Tevvâbu, el-Müntekimu, el-Afuvvu, er-Raûfu, Mâliku'l-Mülki, Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm, el-Muksitu, el-Câmiu, el-Ganiyyu, el-Muğnî, el-Mâni', ed-Dârru, en-Nâfiu,en-Nûru, el-Hâdî, el-Bedîu, el-Bâki, el-Vârisu, er-Reşîdu es-Sâbüru."

İsimleri bu şekilde, sâdece Tirmizî saymıştır.

7.
TEVBE

Tevbe Nasıl Olmalı

فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

"Büyük pişmanlık duyan Âdem, Rabbinden birtakım kelimeler öğrenip onlara göre hareket etti. Rabbine yalvardı. Allah da tevbesini kabul etti. Zaten O tevbeyi kabul eder, merhameti boldur." (Bakara, 2/37)

(Allah insanın dünyadaki çilesini geçici kılmıştır. Halife olmak üzere yaratılan Âdem'in fıtratından ilim gücü yok edilmemiştir. Vuku bulan zelle henüz tabiat (huy) haline gelmemiştir. Onun için bu musibetten hemen sonra, bu yaratılışıyla Rabbine döndü ve O'nun kendisine bazı kelimeler telkin ettiğini sezdi ve o kelimeleri alıp onlarla amel etti. Bu kelimeler 7,23'de bildirilmiştir.)

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

"Musa kavmine dedi ki: "Ey kavmim! Sizler danaya tutulmakla kendinize çok yazık ettiniz. Derhal Yaradanınıza tevbe edin. Nefsinizin kötü arzularını kesin. Allah yolunda kendinizi öldürün. Böyle yapmanız sizi Yaratan nezdinde daha hayırlıdır." Böylece Allah da sizin tevbelerinizi kabul etsin. Çünkü o tevbeleri çok kabul eder, merhamet ve ihsanı boldur." (Bakara, 2/54)

(Ayetteki "nefislerinizi öldürün" mefhum olarak üç manaya gelebilir. 1-Hakiki manası ki herkesin kendi kendini öldürmesi,

yani intihar etmesidir. Lakin böyle olsaydı muhatap olarak kavim kalmaz veya ancak âsiler kalırdı. Şu halde kasdedilen mâna bu değildir. 2-Esasen kardeş olan bir kavmin fertlerine, haydi bakalım şimdi birbirinizi öldürünüz demektir. Tefsirciler çoğunlukla bu manayı gözetmişlerdir. Tur'a giden Hz. Musa (aleyhisselâm) ın arkasından Samirî, buzağı heykeli yapmış, önce bağırtmış ve Apis öküzüne tapan Mısırlılar ve diğer puta tapıcılar gibi İsrailoğullarının bir kısmını, "işte Musa bunu aramaya gitti." diyerek ona taptırmış çok yakın bir zamanda bizzat şahid oldukları nimetlere karşı nankörlük edip bir bozgun ve karışıklık çıkarmış, kavmin diğer bir kısmı Hz. Harun (aleyhisselâm) ile beraber bu gidişi önleyememişlerdi. Hz. Musa'nın dönüşüne kadar bu şirk iyice yayılmıştı. O dönünce Furkanın hükmüyle, hemuzağıya tapanlara, hem de onları önlemeyip bekleyenlere hemen tevbe etmelerini ve tevbe edenlerin, etmeyenleri derhal öldürmelerini emretmiştir. Bu iç savaş Allah'ın izniyle zaferle sonuçlanmıştı ki burada o nimet hatırlatılıyor. 3-Sırf mecazi manası ile "nefsani isteklerinizi öldürünüz." Bu gerçek tefsir olmayıp işarî bir mânadır. "Yani günahlarınıza pişman olarak gam ve kederden canınızı çıkarın yahut şehvetlerden menetmekle riyazet ediniz.")

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُوْلَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

"Ancak onlardan tevbe edip hallerini düzelten ve gerçekleri açıklayanlara gelince: Ben onların tevbelerini kabul ederim. Zira tevbeleri kabul eden, çok merhametli olan Benim." (Bakara, 2/160)

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ
يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللّٰهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"O muttakiler ki çirkin bir iş yaptıklarında veya kendi nefislerine zulmettiklerinde, peşinden hemen Allah'ı anar, günahlarının affedilmesini dilerler. Zaten günahları Allah'tan başka kim affeder ki? Bir de onlar bile bile işledikleri günahlarda ısrar etmez, o günahları sürdürmezler." (Âl-i İmrân, 3/135)

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلاَّ لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللّٰهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ
فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

"Biz hiç bir peygamberi, Allah'ın izni ile, kendisine itaat olunmaktan başka bir gaye ile göndermedik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri vakit sana gelip de Allah'tan af dileseler, sen de Resûl olarak onların affedilmelerini isteseydin, elbette Allah'ı Tevvab ve Rahîm: tevbeleri kabul eden, pek merhametli bulurlardı." (Nisâ, 4/64)

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلاَّ خَطَأً
وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلاَّ أَنْ يَصَّدَّقُوا
فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

"Müminin mümini öldürmesi olacak iş değildir, ancak yanlışlıkla olursa başka. Kim yanlışlıkla bir mümini öldürürse mümin bir esir (köle) âzad etmesi ve öldürülenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir; ancak onlar diyetten vazgeçip bağışlarsa o başka. Eğer yanlışlıkla öldürülen, kendisi mümin olmakla birlikte Size düşman bir kavimden ise, öldürenin mümin bir esir (köle) âzad etmesi gerekir. Eğer öldürülen, aranızda anlaşma bulunan bir topluluktan olursa, varislerine teslim edilecek bir diyet ile mümin bir esir âzad etmesi gerekir. Bunları yapmaya gücü yetmeyenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için ardarda iki ay oruç tutması gerekir. Allah her şeyi hakkiyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Nisâ, 4/92)

(Keffaret olarak bir köleyi hürriyetine kavuşturmak Allah'ın hakkı, diyet ödemek de kul hakkını karşılamak içindir. Yanlışlıkla bir hayata son veren kimse, bir köleyi toplum içinde adeta hayata kavuşturma ile o hatasını telâfi etmiş olmaktadır. Ölenin varislerine verilecek diyet Hz. Peygamber (aleyhisselâm) tarafından yüz deve veya onun değeri olarak tesbit edilmiştir. Bu da çok ağır bir tazminat olup, aileye verdiği zararı telafi etme maksadına yöneliktir.

Varisler isterlerse mikdarı hafifletebilirler. Köle âzad etme, diyet veya iki ay oruç ceza değil, suçun affedilmesi için birer keffarettir. Onun için katilin ayrıca vicdan azabı, pişmanlık duyup tevbe etmesi lazımdır. Ceza alması halinde bunlar sözkonusu değildir.)

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا

"Kim kötülük eder veya günah işleyerek nefsine zulmeder de sonra Allah'tan af dilerse, Allah'ı Gafur ve Rahim bulur." (Âl-i İmrân, 3/110)

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ فَأُوْلَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا

"Şu kesindir ki münâfıklar cehennemin en alt katındadırlar. Onları oradan kurtaracak bir yardımcı da bulamazsın. Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler ve Allah'a sımsıkı sarılanlar ve bütün samimiyetleriyle sırf Allah'a itaat edenler müstesna. İşte bunlar müminlerle beraberdir. Allah müminlere de büyük mükâfat verecektir."(Âl-i İmrân, 3/145-146)

فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Kim yaptığı zulüm ve haksızlıktan sonra tevbe edip halini ve işini düzeltirse Allah tevbesini kabul eder; Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir: Affı ve merhameti boldur." (Mâide, 5/39)

(Hırsızlık büyük günahlardandır. Hırsız tevbe etmezse ahirette büyük azaba uğratılır. Ancak dünyada cezasını çekerse veya suçu tesbit edilmediği için ceza çekmez ve fakat çaldığı malı sahibine teslim edip tevbe ederse Allah onu affedeceğini bildiriyor.)

أَفَلاَ يَتُوبُونَ إِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Hâla Allah'a dönüp Ondan af dilemeyecekler mi? Allah Gafurdur, Rahimdir: Affı ve merhameti boldur."(Mâide, 5/74)

وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ayetlerimize iman edenler sana geldikleri zaman onlara de ki: "Selam sizlere! Rabbiniz merhameti kendi Zatına temel bir ilke edinmiştir. Sizden kim bilmeyerek bir günah işler de sonra ardından tevbe eder ve halini düzeltirse Onun da Gafur ve Rahim olduğunu bilmelidir." (En'âm, 6/54)

فَدَلاَّهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

"Böylece onları aldatarak mevkilerinden düşürdü. Şöyle ki: O ağacın meyvesini tadar tadmaz, edep yerlerinin açık olduğunu farkettiler. Derhal, buldukları cennet yapraklarıyla edep yerlerini örtmeye başladılar. Onların Rabbi ise nida edip buyurdu: "Ben sizi o ağaçtan menetmedim mi? Ben Şeytanın sizin besbelli düşmanınız olduğunu söylemedim mi? Niçin Beni dinlemediniz de bu perişan duruma düştünüz?" "Ey bizim Rabbimiz, kendimize yazık ettik. Şayet Sen kusurumuzu örtüp, bize merhamet buyurmazsan, en büyük kayba uğrayanlardan oluruz" diye yalvarıp yakardılar." (A'râf, 7/23-24)

وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

"Günahları işledikten sonra, arkasından tevbe edip iman edenler için ise Rabbin elbette Gafur ve Rahimdir: Affı ve merhameti boldur." (A'raf, 7/153)

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ
وَنُفَصِّلُ اْلآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"Bununla beraber kâfirlikten vazgeçip tevbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse artık sizin din kardeşleriniz olurlar. Bilip anlayacak kimseler için Biz âyetlerimizi iyice açıklarız." (Tevbe, 9/11)

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلاَمِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلاَّ أَنْ أَغْنَاهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُنْ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ

"Onlar Allah'a yemin ederek, olumsuz bir şey söylemediklerini ileri sürerler Halbuki küfür sözünü söylediler, İslâm'a girdikten sonra inkâr ettiler, başaramadıkları, netice alamadıkları birtakım cinayetlere yeltendiler. Münafıkların Peygambere ve müminlere kin beslemelerinin tek sebebi, Allah ve Resûlünün kendi lütfu ile müminleri zenginleştirmiş olmasıydı. Onlar tevbe ederlerse, haklarında hayırlı olur. Yok yüz çevirirlerse, Allah onları dünyada da ahirette de acı bir azaba uğratır." (Tevbe, 9/74)

اَلتَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

"O tevbe edenler, o ibadet edenler, o hamd edenler, Allah'ın rızası için sefer edenler, o rükû edenler, o secdeye kapananlar, iyilikleri yayanlar, kötülükleri önleyenler ve Allah'ın hudutlarını bekleyip koruyanlar yok mu? İşte o müminleri müjdele!" (Tevbe, 9/112)

Allah rızası için sefere: İslâm'ı anlatmak, cihad, yerine göre hicret, ilim elde etmek, insanları eğitmek, çalışıp helal kazanç sağlamak gibi birçok alan girer. Allah'ın hudutlarını korumaya: İmanın gerekleri, ibadetler, İslâm ahlâkına uygun davranışlar, İslâm'ın her alandaki hükümleri dahildir.

الٓر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ اللّٰهَ إِنَّنِي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ

"Elif, Lâm, Râ. Bu öyle bir Kitaptır ki âyetleri en kesin delillerle desteklenmiş, sonra da güzelce açıklanmış, tam hüküm ve hikmet sahibi, her şeyden haberdar olan Hakîm ve Habîr tarafından gönderilmiştir. Bundan maksad, Allah'tan başkasına ibadet etmemenizdir. Gerçek şu ki: Ben sizi cennetle müjdelemek ve

cehennemle uyarmak için Onun tarafından gönderilmiş bulunuyorum. Bir maksad da şudur: Rabbinizden mağfiret dileyin. Sonra ona tevbe edin. Ona dönün ki belirlenmiş bir ömür süresinin sonuna kadar sizi nimetleriyle yaşatsın ve faziletli bir hayat sürenlere, lütuf ve fazlından mükâfatlarını versin. Fakat imandan yüz çevirirseniz sizin tepenize inecek o müthiş günün azabından korkarım." (Hûd, 11/1-3)

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا
وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلاَ تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ

"Ey milletim, haydi Rabbinizden af dileyin, sonra ona tövbe edin, Ona dönün ki gökten size bol bol yağmur göndersin, gücünüze güç katsın, n'olur, yüzçevirip suçlu duruma düşmeyin!" (Hûd, 11/52)

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ

"Rabbinizden af ve mağfiret dileyin, sonra günahlarınızdan tevbe edip Ona sığının. O sizi affeder ve korur. Çünkü Rabbim pek merhametlidir, kullarını çok sever." (Hûd, 11/90)

(Bu âyette, bir Peygamberin ağzından Cenab-ı Allah Vedûd olduğunu bildiriyor. İslâmda Allah ile kul münasebetlerinde sevginin yerinin ne derece yüksek olduğunu, tek başına bu isim göstermeye yeter. Zira Allah'ın yaratıklarını çok seven ve onlar tarafından çok sevilen olduğunu bildirir. Kulların en ideal vazifeleri Rabbe ibadetleri ki ibadet duyulan sevginin ifade edilmesinin en ileri şeklidir. Allah'ı çok seven Ona daha çok ibadet eder. Bu sevgi gerçeğini ispatlayan daha nice âyet ve hadis varken, birçok müsteşrikin bunu görmezlikten gelmeleri dikkate değer.)

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلأَوَّابِينَ غَفُورًا

"Rabbiniz ruhlarınızdaki duyguları pek iyi bilir. Eğer siz iyi iseniz şunu bilin ki Allah kötülüklerden, özellikle ana babasına yaptığı kötü muamelelerden, tövbe edenlere karşı Gafurdur, günahları bağışlar." (İsrâ, 17/25)

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

"Bundan sonra şunu bil ki: Rabbin, cahillik sebebiyle fenalık yapan, peşinden tevbe edip halini ve işini düzeltenleri bağışlar. Rabbin, onların bu hallerinden sonra elbette Gafurdur, Rahimdir." (Nahl, 16/119)

إِلاَّ مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُوْلَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلاَ يُظْلَمُونَ شَيْئًا جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا

"Ancak tevbe eden, iman edip makbul ve güzel işler yapanlar cennete girecekler ve asla haksızlığa uğramayacaklardır. Evet, onlar Rahmanın kullarına gıyabi olarak vâdettiği, dünyada iken görmeksizin inandıkları Adn cennetlerine gireceklerdir. Allah'ın vâdi muhakkak ki yerini bulacaktır." (Meryem, 19/60-61)

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى

"Şu da muhakkak ki inkârdan dönüş yapan, iman eden, güzel ve makbul işler yapan, böylece doğru yola giren kimseyi de affederim." (Tâhâ, 20/82)

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ama bu iftira suçundan sonra tevbe edip halini düzeltenler bu fasıklık damgasından kurtulurlar. Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir." (Nûr, 24/5)

إِلاَّ مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلاً صَالِحًا فَأُوْلَئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللّٰهِ مَتَابًا

"Ancak şu var ki dönüş yapıp iman edenler güzel ve makbul işler işleyenler bundan müstesnadır. Allah onların kötülüklerini iyiliklere, günahlarını sevaplara çevirir. Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir: Sınırsız mağfiret ve ihsan sahibidir. Kim tevbe edip, güzel ve makbul işler yaparsa, gereğince tevbe eden işte odur." (Furkân, 25/70-71)

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَى أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ

"Ama inkârdan dönüş yapıp iman eden, güzel ve makbul işler yapan kimseler felah bulanlardan olmayı umabilirler."(Kasas, 28/67)

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُودُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ

"Dâvûd: "Doğrusu, senin tek koyununu, kendi koyunlarına katmak istemekle o sana haksızlık etmiştir. Zaten malda ortak olanların çoğu birbirlerine haksızlık ederler. Ancak gerçekten iman edip makbul ve güzel davranışlarda bulunanlar böyle yapmazlar ki onlar da o kadar azdır ki!" Dâvûd kendisini imtihan ettiğimizi anladı, derhal Rabbinden mağfiret diledi, eğilip secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi." (Sâd, 38/24)

(22. âyette bahsi geçen iki kişi, muhtemelen Dâvûd (aleyhisselâm) a suikast için gizlice duvardan tırmanıp atlayan kimselerdi. Onun yanında başkaları bulunduğundan asıl maksadlarını gizleyip böyle bir sun'î mesele uydurdular (Razî). Bazı müfessirlerin, İsrailiyattan alınan Urya kıssasını, hafifleterek nakletmeleri büyük çapta tenkid edilmiştir. Mezkûr izahı, bazı müfessirler zorlamalı bulurlar. İbnü'l-Arabî Ahkâmu'l-Kur'anda şöyle der: Dâvûd (aleyhisselâm) bir şahsa, eşini boşaması halinde onunla evlenmek istediğini söylemişti. Şahsın kabul veya reddettiği bildirilmiyor. Böyle bir teklif o toplumda geçerli olmakla beraber, en uygun davranış biçimi olmadığından Allah Teala onu böylece uyardı 99 sayısı çokluktan kinayedir. Bu âyetin okunması ve dinlenilmesi halinde tilavet secdesi yapılması vaciptir.)

فَغَفَرْنَا لَهُ ذَلِكَ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ

"Biz de ondan bunu affettik. Muhakkak ki onun Bize yakınlığı ve güzel bir âkıbeti vardır." (Sâd, 38/25)

وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لاَ تُنْصَرُونَ

"Size azap gelip çatmadan önce, Rabbinize dönün ve O'na teslim olun, Ona itaat edin. Yoksa yardım göremezsiniz." (Zümer, 39/54)

اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ

"Arşı taşıyan, bir de onun çevresinde bulunan melekler devamlı olarak Rabb'lerine zikir ve hamd eder. Ona gerçekten iman ederler ve müminler için şöyle mağfiret diler ve dua ederler: "Ey Ulu Rabbimiz, senin rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır! O halde tevbe edenleri ve Senin yoluna tabi olanları, mağfiret eyle ve onları o cehennem azabından koru!" (Mü'min, 40/7)

(Hamele-i Arş dört olup, 69,17 gereği kıyamet günü sekize çıkarılacaklardır. Arşı yüklenmeleri; onların koruma ve organizasyon ile görevli olduklarını, mecazi olarak bildirmeden ibarettir. Yahut Arş Sahibi olan Allah'a yakınlıklarına da kinaye olabilir.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لاَ يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Ey iman edenler! Samimi ve kesin bir dönüşle Allah'a tevbe ediniz. Böyle yaparsanız Rabbinizin sizin günahlarınızı affedeceğini, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğini umabilirsiniz. O gün Allah, Peygamberini ve onun beraberindeki müminleri utandırmaz. Onların nûru, önlerinden ve sağ taraflarından sür'atle ilerler. Şöyle derler onlar: "Ey Kerim Rabbimiz, nûrumuzu daha da artır, tamamına erdir, kusurlarımızı affet, çünkü Sen herşeye Kadirsin." (Tahrim, 66/8)

(Hz. Ali (radıyallahu anh) bedevinin birinin istiğfar kelimelerini çabuk çabuk tekrarladığını işitince "Bu sahte bir tövbe!" dedi. Bedevi "Peki sahih tevbe nasıl olur?" deyince: "Tövbenin

sahih olması için şu 6 şart vardır: a-Yaptığına pişman olman. b-Gaflet ettiğin farzları yerine getirmen. c-Gasbettiğin hak varsa onu yerine getirmen. d-Eziyet ettiğin kimselerden özür dilemen. e-İşlediğin günahı tekrar işlememeye azmetmen. f-Günahtan zevk aldığın gibi Allah'a itaat ederken de zevk alman.)

Tevbenin Kabul Vakti

كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللّٰهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

"Kendilerine kesin ve açık delililler gelmiş ve Resûlün hak peygamber olduğuna şehadet etmiş iken imanlarından sonra küfre sapan bir topluluğu hiç Allah hidayete erdirir mi? Yok, yok Allah, zalimler güruhunu cennete giden yola koymaz." (Âl-i İmrân, 3/86)

(Zalimler, iradeleriyle küfrü tercih ettikleri müddetçe, Allah onlara hidayet vermez. Yahut "Onlar kâfir olarak ölürlerse Allah onları, Cennete giden yola koymaz" demektir (Nesefi)

أُوْلَئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلاَئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ خَالِدِينَ فِيهَا لاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلاَ هُمْ يُنْظَرُونَ إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلْءُ الأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدَى بِهِ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

"Böylelerinin cezası, Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların lânetine uğramaktır. Onlar bu lânetin içinde ebedi kalacaklardır. Ne cezaları hafifletilecek, ne de yüzlerine bakılacaktır. Ancak daha sonra tevbe edip nefislerini ıslah edenler, bu hükmün dışındadır. Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir. İmanlarından sonra küfre sapanlar, sonra inkârda daha da ileri gidenlerin tövbeleri asla kabul edilmez. İşte asıl sapıklar bunlardır. İnkâr yoluna sapan ve kâfir olarak can veren kimseler, kurtuluş fidyesi olarak dünya dolusunca altın verseler de, mümkün değil, hiçbirinden kabul

edilmeyecektir. Bunların hakkı çok acı bir azaptır ve kendilerini bundan kurtaracak olan da yoktur.” (Âl-i İmrân, 3/87-91)

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُوْلَئِكَ يَتُوبُ اللهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللهُ عَلِيمًا حَكِيمًا وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الآنَ وَلاَ الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُوْلَئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

“Allah’ın kabulünü vâd buyurduğu tevbe, kötülüğü ancak cahillik sebebiyle işleyip, sonra da çabucak vazgeçerek günahtan dönüş yapacak olanların tevbesidir. İşte Allah’ın, tevbelerini kabul edeceği kimseler bunlardır. Allah herkesin içini dışını hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir. Yoksa makbul tövbe, kötülükleri yapıp edip de sonra kendilerinden birine ölüm gelip çattığında: “İşte ben şimdi tevbe ettim” diyenlerin tevbesi değil. Kâfir olarak ölen kimselerin tevbesi de değil. İşte öylesi kimselere, çok acı veren bir azap hazırladık.” (Nisâ, 4/17-18)

(Tevbenin makbul olmasına dair âyet ve hadisleri bir arada değerlendiren müfessirlerin vardıkları sonuç şudur: Can çekişme durumundan önce, henüz hayattan ümitsiz değil iken küfürden tevbe ile iman etmek geçerlidir. Fakat can çekişme halinde hayattan ümit kesme durumunda küfürden tevbe etmek ve iman etmek geçerli değildir. İman ettikten sonra iyi işler yapabilecek bir zaman bulunmalıdır.)

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلاَّ أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلاَئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لاَ يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ

“Onlar imana gelmek için ne bekliyorlar? Meleklerin inmesini mi? Rabb’inin imha eden azabının veya Rabb’inin kıyamet alâmetlerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabb’inin alâmetlerinden biri geldiği gün, daha önce iman etmeyen yahut imanıyla hayır kazanmayan hiçbir kimseye o günkü imanı asla fayda vermez. De ki: “Bekleyin, biz de beklemekteyiz.” (En’âm, 6/158)

(Bir hadis meali: "Güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmaz. Güneş battığı yerden doğduğu zaman, bütün insanlar toptan iman edecekler. Fakat işte o gün, daha önce iman etmiş veya imanında bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye imanı asla fayda vermez.")

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ آمَنْتُ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ آلْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ

"Derken, İsrailoğullarını denizden geçirdik. Hemen Firavun, askerleriyle beraber zulmederek ve saldırarak peşlerine düştü. Nihayet boğulmak üzere iken: "İman ettim. İsrailoğullarının inandığı İlahtan başka Tanrı yokmuş. Ben de müslümanlardanım" dedi. Şimdi mi? Halbuki bundan önce isyan etmiştin, bozgunculardan olmuştun! Biz de bugün senin bedenini denizden kurtarıp karada bir yere çıkaracağız ki senden sonra gelecek nesillere ibret olasın." Doğrusu insanların birçoğu bizim âyetlerimizden, ibret alınacak delillerimizden gafildirler." (Yûnus, 10/90-92)

Tevbeyle İlgili Hadisler

1. Hâris İbn Süveyd anlatıyor: "Abdullah İbn Mes'ud (radıyallahu anh) bize iki hadis rivayet etti. Bunlardan biri Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'dendi, diğeri de kendisinden. Dedi ki: "Mü'min günahını şöyle görür: "O, sanki üzerine her an düşme tehlikesi olan bir dağın dibinde oturmaktadır. Dağ düşer mi diye korkar durur. Fâcir ise, günahı burnunun üzerinden geçen bir sinek gibi görür" İbn Mes'ud bunu söyledikten sonra eliyle, Şöyle diyerek, burnundan sinek kovalar gibi yapmıştır. Sonra dedi ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini duydum: "Allah, mü'min kulunun tevbesinden, tıpkı şu kimse gibi sevinir: "Bir adam hiç bitki bulunmayan, ıssız, tehlikeli bir çölde, beraberinde yiyeceğini ve içeceğini üzerine yüklemiş olduğu

bineği ile birlikte seyahat etmektedir. Bir ara (yorgunluktan) başını yere koyup uyur. Uyandığı zaman görür ki, hayvanı başını alıp gitmiştir. Her tarafta arar ve fakat bulamaz. Sonunda aç, susuz, yorgun ve bitap düşüp: "Hayvanımın kaybolduğu yere dönüp orada ölünceye kadar uyuyayım" der. Gelip ölüm uykusuna yatmak üzere kolunun üzerine başını koyup uzanır. Derken bir ara uyanır. Bir de ne görsün! Başı ucunda hayvanı durmaktadır, üzerinde de yiyecek ve içecekleri. İşte Allah'ın, mü'min kulunun tevbesinden duyduğu sevinç, kaybolan bineğine azığıyla birlikte kavuşan bu adamın sevincinden fazladır. " Müslim'in bir rivayetinde şu ziyâde var: "(Sonra adam sevincinin şiddetinden şaşırarak şöyle dedi: "Ey Allah'ım, sen benim kulumsun, ben de senin Rabbinim."[112]

2. Zirrü'bnü Hubeyş anlatıyor: "Saffân İbn Assâl el-Murâdî (radıyallahu anh) bize, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğ'ini rivayet etti: "Mağrib cihetinde bir kapı vardır. Bu kapının genişliği –veya bunun genişliği binekli bir kimsenin yürüyüşüyle– kırk veya yetmiş senedir. Allah o kapıyı arz ve semaları yarattığı gün yarattı. İşte bu kapı, güneş batıdan doğuncaya kadar tevbe için açıktır."[113]

3. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim güneş batıdan doğmazdan evvel tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder."[114]

4. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Son nefesini vermedikçe Allah, kulun tevbesini kabul eder."[115]

5. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Aziz ve Celil olan Allah, gündüz günah işleyenlerin tevbesini kabul etmek için geceleyin elini açar. Gece günah işleyenlerin tevbesini kabul etmek için de gündüz elini

---

[112] Buhârî, *Da'avat* 4; Müslim *Da'avat* 3.
[113] Tirmizî, *Da'avat* 102.
[114] Müslim, *Zikr* 43.
[115] Tirmizî, *Da'avat* 103; İbn Mâce, *Zühd* 30.

açar, bu hal, güneş batıdan doğuncaya kadar devam edecektir. Burada "el", Allah'ın ihsan ve fazlından kinayedir.[116]

6. Ebû Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden önce yaşayanlar arasında doksan dokuz kişiyi öldüren bir adam vardı. Bir ara yeryüzünün en bilgin kişisini sordu. Kendisine bir râhib tarifedildi. Ona kadar gidip, doksan dokuz kişi öldürdüğünü, kendisi için bir tevbe imkânının olup olmadığını sordu. Râhib: "Hayır yoktur!" dedi. Herif onu da öldürüp cinayetini yüze tamamladı. Adamcağız, yeryüzünün en bilginini sormaya devam etti. Kendisine âlim bir kişi tarif edildi. Ona gelip, yüz kişi öldürdüğünü, kendisi için bir tevbe imkânı olup olmadığını sordu. Âlim: "Evet, vardır, seninle tevben arasına kim perde olabilir?" dedi. Ve ilâve etti: "Ancak, falan memlekete gitmelisin. Zîra orada Allah'a ibadet eden kimseler var. Sen de onlarla Allah ibadet edeceksin ve bir daha kendi memleketine dönmeyeceksin. Zira orası kötü bir yer." Adam yola çıktı. Giderken yarı yola varır varmaz ölüm meleği gelip ruhunu kabzetti. Rahmet ve azab melekleri onun hakkında ihtilâfa düştüler. Rahmet melekleri: "Bu adam tevbekâr olarak geldi. Kalben Allah yönelmişti" dediler. Azab melekleri de: "Bu adam hiçbir hayır işlemedi" dediler. Onlar böyle çekişirken insan suretinde bir başka melek, yanlarına geldi. Melekler onu aralarında hakem yaptılar. Hakem onlara: "Onun çıktığı yerle, gitmekte olduğu yer arasını ölçün, hangi tarafa daha yakınsa ona teslim edin" dedi. Ölçtüler, gördüler ki, gitmeyi arzu ettiği (iyiler diyarına) bir karış daha yakın. Onu hemen rahmet melekleri aldılar." Bir rivayette şu ziyade var: "Bir miktar yol gidince, ölüm gelip çattı. Adamcağız yönünü sâlih köye doğru çevirdi. Böylece o köy ehlinden sayıldı."[117]

7. Bir diğer rivayette (aynı hikaye ile ilgili olarak) şöyle denmiştir: "Allah Teâla beriki köye adamdan uzaklaşmayı, öbür köye de

[116] Müslim, *Tevbe* 32.
[117] Buhârî, *Enbiya* 50; Müslim, *Tevbe* 46.

yaklaşmayı vahyetti, sonra da: "Adamın geldiği ve gitmekte olduğu köylere uzaklıklarını ölçüp kıyaslayın" dedi."[118]

8. Hz.Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanoğlunun herbiri hatakârdır. Ancak hatakârların en hayırlısı tevbekâr olanlarıdır."[119]

9. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Günahlarınız semaya ulaşacak kadar çok bile olsa, arkadan tevbe etmişseniz, günahınız mutlaka affedilir."

10. Ebû Sa'îd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, kulunun tevbesine şu adamın sevinmesinden daha çok sevinir (yani razı olur): Adam yolculuk halindedir. Bir susuz çölde bindiği devesini kaybetmiştir, onu aramaya koyulur. Sonunda aramaları adamı cidden yorup aciz bırakınca (susuzluk ve sıcaktan olduğu yerde ölmek üzere, yere yatar), elbisesini başına çekip örtünür. İşte kendisi o halde iken, devesini kaybettiği yerde hayvanın ayak seslerini duyar. Yüzünden örtüyü kaldırır ve karşısında devesini görür."

11. Abdullah İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Günahtan tevbe eden, bir günah işlememiş gibidir."

12. İbn Makıl anlatıyor: "Babamla birlikte Abdullah İbn Mes'ud'un (radıyallahu anh) yanına girdim. Bu ziyaret sırasında o: "Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) "pişmanlık tevbedir" dediğini nakletti. Babam: "Aleyhissalâtu vesselâm'dan bunu bizzat işittin mi?' diye sordu. Abdullah: "Evet!" dedi."

13. Abdullah İbn Amr (radıyallahu anh) arılatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teala hazretleri, kulun tevbesini, can boğaza gelmedikçe kabul eder."

---

[118] Buhârî, aynı bab.

[119] Tirmizî, *Kıyâmet* 50; İbn Mâce, *Zühd* 30.

8.
MERHAMET

وَلاَ يَأْتَلِ أُوْلُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُوْلِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلاَ تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَكُمْ وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"İçinizden fazilet ve imkân sahibi olanlar, akrabalara, fakirlere, Allah yolunda hicret etmiş olanlara sadaka vermeme hususunda yemin etmesinler. Affedip müsamaha göstersinler. Siz de Allah'ın sizi affedip müsamaha göstermesini arzu etmez misiniz? Allah gerçekten Gafurdur, Rahimdir." (Nûr, 24/22)

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

"Sen af ve müsamaha yolunu tut, iyiliği emret, cahillere aldırış etme." (A'raf, 7/199)

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

"Muhammed Allah'ın Resûlüdür. Onun beraberindeki müminler de kâfirlere karşı şiddetli olup kendi aralarında şefkatlidirler. Sen onları rükû ederken, secde ederken, Allah'tan lütuf ve rıza ararken görürsün. Onların alameti, yüzlerindeki secde izi, secde aydınlığıdır. Bunlar, Tevrattaki sıfatları olup İncildeki

meselleri ise şöyledir: Öyle bir ekin ki filizini çıkarmış, sonra da onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış da artık gövdesi üzerinde doğrulmuş. Öyle ki ekicilerin hoşuna gider, kâfirleri de öfkelendirir. İşte böylece Allah, onlar gibi iman edip makbul ve güzel işler yapanlara bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır." (Fetih, 48/29)

(Ashabın kâfirlere karşı sert olmaları, onların kâfirlere haşin ve katı davranmaları manasına gelmeyip imanlarının sağlamlığı, prensiplerinin kesinliği, dürüst ve düzenli hayatları sebebiyle kâfirlerin onları kolay kolay baş eğdirememeleri, korku vererek sindirememeleri, onları menfaat ve şehvetlerle satın alamayacakları, kolay bir lokma halinde dişleri arasında öğütemeyecekleri manasına gelir. Secde izi, maddi alanda görülebilen yuvarlak iz değildir. Müminin Allah'a yönelmesi neticesinde elde ettiği ruh yüceliği, güzel ahlak, vakar ve takva halidir. Öyle ki onları gören insanlar bunu sezerler. Nitekim İmam Malik, Suriyeyi fetheden ashab hakkında oranın Hristiyan halkının şöyle söylediklerini nakleder: "Bunlar, Hz. İsanın havarîleri hakkında bildiğimiz o yüce meziyetleri ve üstün değerleri taşıyan insanlar.")

Allah'ın Rahmetinin Gazabından Üstün Olması

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلاَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ

"Bundan sonra yine yüz çevirdiniz. Eğer üzerinizde Allah'ın lutuf ve merhameti olmasaydı elbette hüsrana uğrayanlardan olurdunuz." (Bakara, 2/64)

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ancak daha sonra tevbe edip nefislerini ıslah edenler, bu hükmün dışındadır. Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir." (Âl-i İmrân, 3/89)

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا
وَلَقَدْ عَفَا اللهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ

"İki ordunun karşılaştığı gün içinizden arkasına dönüp kaçanlar var ya, işte onları işlemiş oldukları birtakım hataları sebebiyle şeytan kaydırmak istemişti. Allah yine de onları affetti. Çünkü Allah Gafurdur, Halimdir." (Âl-i İmrân, 3/155)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ
تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلاَ تَقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda meşru olmayan yollarla yemeyin. Karşılıklı rıza ile yapılan bir ticaret yapmanız ise, elbette meşrûdur. Sakın haram yiyerek, başkasının hakkını gasbederek kendinizi öldürmeyin. Allah size pek merhametlidir." (Nisa, 4/29)

(Ayette: "kendi kendinizi öldürmeyin!" emri: a-"Birbirinizi öldürmeyin!" veya "intihar etmeyin!" demektir. Veya b-Haksız yere başkalarının mallarını alanlar toplumun nizamının bozulmasına sebeb olurlar; bu kendilerinin de sonunu hazırlayabilir.)

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلاَّ لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ
فَاسْتَغْفَرُوا اللهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

"Biz hiç bir peygamberi, Allah'ın izni ile, kendisine itaat olunmaktan başka bir gaye ile göndermedik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri vakit sana gelip de Allah'tan af dileseler, sen de Resûl olarak onların affedilmelerini isteseydin, elbette Allah'ı Tevvab ve Rahîm: tevbeleri kabul eden, pek merhametli bulurlardı." (Nisa, 4/64)

مَا يَفْعَلُ اللهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ وَكَانَ اللهُ شَاكِرًا عَلِيمًا

"Siz şükredip iman ettikten sonra Allah ne diye sizi cezalandırsın ki? Allah şükredenlerin mükâfatlarını bol bol verir ve her şeyi hakkıyle bilir." (Nisa, 4/147)

Şâkir: kul hakkında Allah'ın verdiği nimetlere şükreden, Allah'ın vasfı olarak ise kulunun yaptığı hizmetleri, şükürleri kabul eden anlamına gelir. Genellikle insanlar, öteki insanların yaptıkları hizmetleri takdir etmede cimri davranırlar, hatalarını ise büyüktürler. Oysa Allah Teala faydalı işleri ve hizmetleri cömertçe takdir eder, kat kat ödüllendirir, kusurları ise affeder.

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ
مَا يَشَاءُ كَمَا أَنشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ

"Rabbin Müstağnidir (herşey ona muhtaçtır, O hiçbir şeye muhtaç değildir), geniş merhamet sahibidir. Yoksa dilerse sizi ortadan kaldırır, peşinizden yerinize dilediğini getirir, nasıl ki sizi de başkalarının soyundan getirmiştir." (En'âm, 6/133)

وَلاَ تُفْسِدُوا فِي ٱلأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا
إِنَّ رَحْمَةَ اللّٰهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

"Düzeltilmiş olan ülkeyi ifsad etmeyin. Hem endişe, hem de ümit ile Ona yalvarın. Muhakkak ki Allah'ın rahmeti iyi kimselere yakındır." (A'râf, 7/56)

(Yüksek sesle dua etmek, makul olmayan şeyler (mesela nübüvvet gibi) veya günah olan şeyleri istemek, duayı uzatmak "duada haddi aşmak" kabilindendir.)

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّموَاتِ وَٱلأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ
ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ
تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ

"Peygamberleri onlara: "Hiç gökleri ve yeri yaratan Yüce Yaratıcı hakkında şüphe edilebilir mi? O günahlarınızı affetmeye çağırıyor ve muayyen bir süreye kadar size müsaade ediyor, mühlet veriyor" dediler. Onlarsa "Siz" dediler, "bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın ibadet ettiği tanrılardan vazgeçirmek istiyorsunuz. O halde bize açık delil getirin." (İbrâhim, 14/10)

وَلَوْلاَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا
وَٱلآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Hem dünyada, hem de ahirette Allah'ın lütuf ve merhameti sizinle olmasaydı, daldığınız bu yaygaradan dolayı mutlaka başınıza müthiş bir ceza gelirdi." (Nûr, 24/14)

وَلَوْلاَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللهَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلاَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَاللهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Eğer Allah'ın sizin üzerinizdeki lütfu inayeti olmasaydı ve eğer Allah pek şefkatli ne merhametli olmasaydı, başınıza müthiş bir azap gelirdi. Ey iman edenler! Sakın şeytanın izinden gitmeyin. Her kim şeytanın peşinden giderse bilin ki o kendisinden hep fena, çirkin ve meşrû olmayan şeyleri yapmasını ister. Eğer Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, sizden hiçbiriniz asla temize çıkamazdı. Ancak Allah dilediğini temizleyip arındırır. Çünkü Allah herşeyi hakkıyle işitir ve her şeyi kemaliyle bilir." (Nûr, 24/20-21)

إِلاَّ مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Benden korkanlar, zulüm ve günah işleyenlerdir. Fakat onlar da o fenalıktan sonra güzel işler yaparlarsa, onlara karşı da Ben çok affedici geniş merhamet ve ihsan sahibi olarak muamele ederim." (Neml, 27/11)

لِيَجْزِيَ اللهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

"Allah, böylece sadık kalanları, doğruluklarına karşılık ödüllendirecek, münafıkları da dilerse azaba uğratacak veya tevbe nasib edip tevbelerini kabul buyuracaktır. Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir." (Ahzâb, 33/24)

وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلاَ صَرِيخَ لَهُمْ وَلاَ هُمْ يُنقَذُونَ إِلاَّ رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ

"Şayet dileseydik boğardık onları, ne feryatlarına koşan bir kimse bulabilir, ne de başka türlü kurtarılırlardı. Meğer ki olsun katımızdan bir rahmet, ve hayatta bırakmak irâdesi bir müddet..." (Yâsin, 36/43-44)

Allah'ın Rahmetinden Ümit Kesilmemesi

يَابَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلاَ تَيْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ إِنَّهُ
لاَ يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

"Evlatlarım, haydi gidiniz, bütün duyularınızı, hislerinizi kullanarak vargücünüzle Yusuf ve kardeşi hakkında bilgi edinmeye çalışınız. Allah'ın rahmetinden asla ümidinizi kesmeyiniz. Çünkü kâfirler güruhu dışında hiç kimse Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez." (Yûsuf, 12/87)

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلاَمًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ قَالُوا لاَ تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلاَمٍ
عَلِيمٍ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَى أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلاَ
تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلاَّ الضَّالُّونَ

"Onun yanına girdiklerinde "Selam!" dediler. İbrahim: "Biz sizden korkuyoruz" dedi. Misafirlere ikram ettiği yiyecekleri yemediklerini görünce böyle dedi. "Korkma!" dediler. "Biz sana akıllı, bilgin bir oğlunuzun dünyaya geleceğini müjdeliyoruz." "Beni mi müjdeliyorsunuz?" dedi. "Bana ihtiyarlık gelip çatmışken, artık beni nasıl tebşir edersiniz?" "Sana gerçeği müjdeledik, onun için ümid kesenlerden olma!" dediler. O da: "Rabb'inin rahmetinden, hak yoldan sapanlardan başka kim ümit keser ki?" dedi." (Hicr, 15/52-56)

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَى بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَئُوسًا

"İnsana her ne zaman nimet versek, Allah'ı anmaktan yan çizer, umursamaz. Başına bir dert gelince de ümitsizliğe düşer." (İsrâ, 17/83)

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ
أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

"İnsanlara bir nimet, bir bolluk tattırdığımızda onunla sevinip şımarırlar. Şayet kendi yaptıkları sebebiyle başlarına bir fenalık gelirse, hemen ümitsizliğe düşerler. Görüp anlamıyorlar mı ki Allah dilediği kimsenin nasibini bol bol verir, dilediğinin nasibini kısar. Elbette bunda iman edecek kimseler için alınacak ibretler vardır." (Rûm, 30/36-37)

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لاَ تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ
إِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

"De ki: "Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Allah dilerse bütün günahları mağfiret eder. Çünkü Gafur ve Rahimdir: Çok affedicidir, merhamet ve ihsanı fazladır." (Zümer, 39/53)

(Bu âyet, Kur'an-ı Kerimdeki en ümit verici âyet sayılabilir. Bununla beraber, yine de tevbeyi kabul etme Allah'ın dilemesine bağlıdır. Bu âyeti günah işle-meye teşvik sebebi saymak Kur'anı maksadı dışına çekmektir. Maksad tevbeye teşviktir. Müteakip âyet, günahların affını tevbenin yanında, Allah'ın gönderdiği hidayeti kabul etmenin de lüzumu ile birlikte düşünme-mizi telkin etmektedir. Hz. Peygamber (aleyhisselâm)dan şöyle dediği nakledilir: "Bu âyeti, ne dünyaya, ne de dünyada bulunan hiçbir şeye değişmem")

Merhametle İlgili Hadisler

Merhametli Olmaya Teşvik

1. Abdullah İbn Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, merhametli olanlara rahmetle muamele eder. Öyleyse, sizler yeryüzündekilere karşı merhametli olun ki, semâda bulunanlar da size rahmet etsinler. Rahim (akrabalık bağı) Rahmân'dan bir bağdır. Kim bunu korursa Allah onunla (rahmet bağı) kurar, kim de koparırsa, Allah da ondan (rahmet bağını) koparır."[120]

2. Hz. Cerir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, insanlara merhamet etmeyene rahmette bulunmaz.[121]

3. Ebû Dâvûd ve Tirmizî'de Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den gelen bir diğer rivâyette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle

---

[120] Tirmizî, *Birr* 16; Ebû Dâvûd, *Edeb* 66.

[121] Buhârî, *Tevhid* 2, *Edeb* 27; Müslim, *Fedâil* 66.

buyurmuştur: "Merhamet; ancak şaki'nin (ebedi hüsrâna uğrayanın) kalbinden çıkarılabilir."[122]

4. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aIeyhissalâtü vesselâm) (bir gün), Hasan İbn Ali (radıyallahu anhumâ)'yı öpmüş idi. Bu sırada yanında bulunan Akra' İbn Hâbis, (sanki bunu tuhaf karşıladı ve:) "Benim on tane çocuğum var. Fakat onlardan hiçbirini öpmedim" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona bakıp: "Merhamet etmeyene merhamet edilmez" buyurdu."[123]

Rezin ilâve etti: "(Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şunu da söyledi: "Allah siz(in kalbiniz)den merhameti çıkardı ise ben ne yapabilirim?"

Allah'ın Rahmeti

5. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah celle şânühü mahlukâtın olmasına hükmettiği zaman –Müslim'in rivâyetinde: "Allah mahlükâtı yarattığı zaman"– yanında bulunan, Arş'ın gerisindeki bir kitaba şunu yazdı: "Muhakkak ki rahmetim gazabıma galebe çalmıştır."[124]

Buhârî nin bir diğer rivâyetinde: "Rahmetim gazabıma galebe çaldı" denmiştir. Buhârî ve Müslim'in bir rivâyetlerinde: "(Rahmetim) gazabımı geçti" denmiştir.

6. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah rahmeti yüz parçaya böldü. Bundan doksandokuz parçayı kendine ayırdı. Yer yüzüne geri kalan bir cüzü indirdi. (Bunu da –cin, insan ve hayvan mahlükatı arasında taksim etti.) Bu tek cüzden nasibine düşen pay sebebiyledir ki mahlükat birbirlerine karşı merhametli davranır. At, (hayvan) yavrusuna basmamak endişesiyle ayağını bu sayede kaldırır."[125]

7. Selmânu'l-Fârisi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "AIlah'ın yüz rahmeti var. Bunlardan

---

[122] Tirmizî, *Birr* 16; Ebû Dâvûd, *Edeb* 66.

[123] Buhârî, *Edeb* 18; Müslim, *Fedâil* 65.

[124] Buhârî, *Tevhid* 15, 22, 28, 55, *Bed'ü'l-Halk* 1; Müslim, *Tevbe* 14.

[125] Buhârî, *Edeb* 19, *Rikâk* 19; Tirmizî, *Daavât* 107-108.

biriyle mahlükat kendi aralarında birbirlerine merhamet gösterirler. Doksandokuz rahmet de Kıyamet günü içindir."[126]

8. Yine Müslim'de gelen bir diğer rivâyette Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, arz ve semayı yarattığı gün, yüz rahmet yarattı. Her bir rahmet göklerle yer arasını dolduracak kadardır. Ondan yeryüzüne tek bir rahmet indirmiştir. İşte anne, yavrusuna bununla şefkat eder. Vahşi hayvanlar ve kuşlar birbirlerine bununla merhamet ederler. Kıyamet günü geldiği vakit Allah, rahmetine bunu da ilâve ederek (tekrar yüze) tamamlayacaktır."[127]

9. Ömer İbn'l-Hattâb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir grup esir getirilmişti. İçlerinde bir kadın vardı, göğüsleri sütle dolu idi. Bu kadın (sağa sola) koşuyor, esirler arasında bir çocuk bulduğu zaman onu yakalayıp kucaklıyor, göğsüne bastırıyor ve emziriyordu. (Dikkatleri çeken bu manzara karşısında), Aleyhissalâtu Vesselâm: "Bu kadının, çocuğunu ateşe atacağına kanaatiniz olur mu?" dedi. Bizler: "Hayır!" diye cevap verince: "(Bilin ki), Allah'ın kullarına olan rahmeti, bu kadının çocuğuna olan şefkatinden fazladır" buyurdu."[128]

Hayvanlara Merhamet

10. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam yolda, yürürken susadı ve susuzluğu arttı. Derken bir kuyuya rastladı. İçine inip susuzluğunu giderdi. Çıkınca susuzluktan soluyup toprağı yemekte olan bir köpek gördü. Adam kendi kendine: "Bu köpek de benim gibi susamış" deyip tekrar kuyuya inip, mestini su ile doldurup ağzıyla tutarak dışarı çıktı ve köpeği suladı. Allah onun bu davranışından memnun kaldı ve günahlarını affetti." Resûlullah'ın yanındakilerden bazıları: "Ey Allah'ın Resülü! Yani bize hayvanlar(a yaptığımız iyilikler) için de ücret mi var?" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm:

---

126 Müslim, *Tevbe* 20.
127 Müslim, *Tevbe* 21.
128 Buhârî, *Edeb* 18; Müslim, *Tevbe* 22.

"Evet! Her "yaş ciğer" (sahibi) için bir ücret vardır" buyurdu."[129]

11. Bir diğer rivâyette şöyle denmiştir: "Fâhişe bir kadın, sıcak bir günde, bir kuyunun etrafında dönen bir köpek gördü, susuzluktan dilini çıkarmış soluyordu. Kadıncağız mestini çıkararak (onunla su çekip köpeği suladı). Bu sebeple kadın mağfret olundu."[130]

12. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kadın, eve hapsettiği bir kedi yüzünden cehenneme gitti. Kediyi hapsederek yiyecek vermemiş, yeryüzünün haşerâtından yemeye de salmamıştı."[131]

13. Abdullâh İbn Câfer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kazâ-i hâcet yaparken geri tarafından istitar (perdelenme) için en ziyâde tercih ettiği sütre, bir bina veya bir hurma kümesi idi. Bir seferinde Ensârdan bir zâtın bahçesine girdi. Orada bir deve vardı. Deve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı görünce inledi ve gözlerinden yaşlar aktı. Aleyhissalâtu vesselâm deveye yaklaştı ve gözyaşlarını sildi. Hayvan sâkinleşti. "Bu devenin sâhibi kim?" diye sorarak ilgi gösterdi. Ensar'dan bir genç: "O bana aittir ey Allah'ın Resülü!" deyip ortaya çıkınca Hz. Peygamber onu payladı: "Allah'ın sâna mülk kıldığı bu deve hakkında Allah'tan korkmuyor musun? Bâk! Bu bana şikâyette bulundu. Sen bunu acıktırıyor ve fazla çalıştırarak da yoruyormuşsun."[132]

14. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hayvanlarınızın sırtını minberler yerine koymayın. Şurası muhakkâk ki tek başınıza güçlükle gidebileceğiniz bir yere sizi götürmeleri için Allah onları sizlere musahhar (hizmetçi) kıldı. Arzı da sizin (durma yeriniz) kıldı, öyleyse ihtiyaçlarınızı (duran hayvanının sırtında değil) arz üzerinde görün."[133]

15. Abdurrâhman İbn Abdullah, babası Abdurrahman (radıyallahu anh)'dan rivâyet eder ki şöyle demiştir: "Biz bir seferde

---

[129] Buhârî, *Şirb* 9, *Vudü* 33, *Mezâlim* 23, *Edeb* 27; Müslim, *Selâm* 153.

[130] Müslim, *Tevbe* 155.

[131] Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 17, *Şirb* 9, *Enbiya* 50; Müslim, *Birr* 151.

[132] Ebû Dâvûd, *Cihâd* 47.

[133] Ebû Dâvûd, *Cihâd* 61.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber idik. Resûlullah bir ara bir ihtiyacı için yanımızdan ayrıldı. O sırada hummara denen bir kuş gördük, iki tane de yavrusu vardı. (Kuş kaçtı) yavrularını aldık. Kuşcağız etrafımıza yaklaşıp çırpınmaya, kanatlarını çırpıp havada inip çıkmaya başladı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) efendimiz gelince: "Kim bu zavallının yavrusunu alıp onu ızdıraba attı? Yavrusunu geri verin!" diye emretti. Bir ara, ateşe verdiğimiz bir karınca yuvası gördü. "Kim yaktı bunu?" diye sordu. "Biz!" dedik. "Ateşle azab vermek sadece ateşin Rabbine hastır" buyurdu."[134]

16. Muhammed İbn İshâk kendisine Ebû Manzür denen Şamlı bir zattan naklediyor, bu da amcasından, o da Hadır'ın kardeşi Âmiru'r-Râm'dan nakletmiştir. Âmir der ki: "Bizim için bayraklar ve sancaklar yükseltildiği zaman memleketimizde idik. Ben: "Bu nedir?" diye sordum. "Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) sancağı!" dediler. Yanına gittim. Bir ağacın altında oturuyordu. Ashâbı da etrafını sarmıştı. Ben de yanlarına oturdum. Bir ara Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hastalıklardan ve dertlerden bahsedip dedi ki: "Mü'mine bir hastalık gelir, sonra da Allah ona şifa verirse, bu hastalık onun geçmiş günâhlarına kefâret, geri kalan hayatı için de bir öğüt olur. Şâyet münâfik hastalanır, sonra da afiyet verilirse o, sahibi tarafından bağlanıp sonra da salıverilen fakat niçin bağlandığını, niçin salıverildiğini bilmeyen bir deve gibidir." Aleyhissalâtu vesselâm'ın etrafında oturanlardan biri: "Ey Allah'ın ResüIü, eskâm (hastalıklar) nedir? Ben aslâ hiç hastalanmadım?" diye sordu. Resülullâh (aleyhissalâtu vesselâm): "Kalk! sen bizden değilsin" buyurdu."[135]

17. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Peygamberlerden birini bir karınca ısırdı. O da (öfkelenerek) karıncanın yuvasının yakılmasını emretti ve yâkıldı. Allah Teâla Hazretleri ona şöyle vahyetti: "Seni bir karınca ısırmışken, sen tesbih eden bir ümmeti yaktın."[136]

---

[134] Ebû Dâvûd, *Cihâd* 122, *Edeb*,176.
[135] Ebû Dâvûd, *Cenâiz* 1.
[136] Buhârî, *Cihâd* 152, *Bed'ü'l-Halk* 14; Müslim, *Selâm* 148.

9.
SADAKA VE İNFAKTA BULUNMANIN FAZİLETİ

Sadakaya Teşvik

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللهِ وَلاَ تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا
إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"Allah yolunda malınızı harcayın da, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın ve hep güzel davranın. Çünkü Allah güzel hareket edenleri sever." (Bakara, 2/195)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لاَ بَيْعٌ فِيهِ
وَلاَ خُلَّةٌ وَلاَ شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Ey iman edenler! Ne alışverişin, ne bir dosttan yardım beklemenin, ne de bir kimseden şefaat ummanın mümkün olmadığı bir gün gelmeden önce, sizi rızıklandırdığımız şeylerden harcayın. Kâfirler, zalimlerin ta kendileridir." (Bakara, 2/254)

مَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ
سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak verip her başağında yüz dane bulunan danenin haline benzer. Allah dilediğine kat kat fazlasını da verir. Allah ihsanı bol olan, hakkiyle bilendir." (Bakara, 2/261)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ

وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ ٱلأَرْضِ وَلاَ تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ
إِلاَّ أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

"Ey iman edenler! Kazandığınız şeylerin ve yerden sizin faydanız için bitirdiğimiz ürünlerin temiz ve güzel olanlarından Allah yolunda harcayın. Siz göz yummadan, içinize yatmaksızın almayacağınız bayağı şeyleri vermeye kalkmayın.İyi bilin ki: Allah her şeyden müstağnidir, asıl hamde layık olan O'dur." (Bakara, 2/267)

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ ٱلآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ
وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا

"Allah'a ve ahiret gününe inansalar ve Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerden harcasalardı ne zararları olurdu sanki? Allah onları pek iyi bilmektedir." (Nisa, 4/39)

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ
إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ أُوْلَئِكَ
هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

"Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki yanlarında Allah zikredilince kalbleri ürperir, kendilerine Onun âyetleri okununca bu, onların imanlarını artırır ve yalnız Rabb'lerine güvenip dayanırlar. Namazı hakkıyle ifa edip kendilerine nasib ettiğimiz mallardan hayırlı işlerde harcarlar. İşte onlardır gerçek müminler. Onlara Rabblerinin nezdinde, cennette yüksek dereceler, bir mağfiret ve kıymetli bir nasip vardır." (Enfâl, 8/2-4)

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ
فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللّٰهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ

"Onlar Mısıra varıp Yusufun huzuruna girerek "Aziz Vezir!" dediler, "Bizi de, çoluk çocuğumuzu da kıtlık bastı, biz bu sefer pek az bir meblağ getirebildik.Lütfen bize tahsisatımızı tam ölçek ver de, parasını veremediğimiz kısmı da sadakanız olsun. Şüphesiz ki Allah tasadduk edenleri fazlasıyla ödüllendirir." (Yûsuf, 12/88)

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ

"Onlar, sırf Rabb'lerinin rızasını kazanmak için sabreder, namazı hakkiyle ifa ederler. Kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan gerek gizli gerek açık bir tarzda infak ederler ve kötülüğe iyilikle mukabele ederler. İşte onlardır dünya diyarının güzel akıbetini kazananlar." (Ra'd, 13/22)

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً عَبْدًا مَمْلُوكًا لاَ يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ

"Allah size bir temsil getiriyor: Bir tarafta bir şahsın kölesi olup hiçbir güç ve yetkisi olmayan aciz bir adam, öbür tarafta kendisine tarafımızdan bol bol rızık ve imkân nasib ettiğimiz bir zat ki o maldan gizli-açık dilediği gibi harcayıp kullanıyor. Hiç bu ikisi eşit tutulabilir mi? Bütün hamdler, övgüye vesile olan herşey, Allah'a aittir. Ne var ki onların çoğu bunu bilmezler." (Nahl, 16/75)

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Allah başkalarına adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı: en güzel davranışı, muhtaç oldukları şeyleri yakınlara vermeyi emreder. Hayasızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir." (Nahl, 16/90)

(Bu âyet iyiliğin ve fenalığın çeşitli derecelerini göstererek sağlıklı bir toplumun başlıca dayanaklarını zihinlere yerleştirmektedir. Dolayısıyla Cuma namazın-da hutbenin sonunda okunup bu esasların hatırlatılması pek isabetlidir.)

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ

"Allah'ın Kitabını okuyup ona uyanlar, namazı hakkiyle ifa edenlerve kendilerine nasib ettiğimiz imkânlardan, gizli ve aşikâr

olarak hayır yolunda harcayanlar, ziyan ihtimali olmayan bir ticaret umarlar.” (Fâtır, 35/29)

آمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ

“Allah’a ve Resûlüne iman edin ve Onun (mülkiyetini değil de) yönetimini size bıraktığı mallardan harcayın. İçinizden iman edip harcayanlara büyük ecir vardır.” (Hadîd, 57/7)

وَمَا لَكُمْ أَلاَّ تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّموَاتِ وَالْأَرْضِ لاَ يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُوْلَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلاًّ وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنَى وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Göklerin ve yerin yegâne varisi Allah olup, bütün mallarınız zaten Ona ait olduğu halde niçin Allah yolunda harcamıyorsunuz? Sizden, fetihden önce infak eden ve savaşan kimse ile bunları yapmayan elbette bir olmaz. İşte onlar, bundan sonra infak edip savaşanlardan derece bakımından daha yüksektirler. İşte onlar, bundan böyle infak edip savaşanlardan daha üstündürler. Bununla beraber Allah, herbirine de Cennet vaad eder. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.” (Hadid, 57/10)

(Mekke’nin fethinden önce, müminler her taraftan düşmanlarla çevrilmişti. İslâm’a girmek, onu müdafaa etmek büyük fedakârlık isterdi. Fetihden sonra cihad, eskisine göre oldukça kolaylaşmıştı.)

وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلاَ أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

“Sizden her hangi birinize ölüm gelip çatmadan önce, size nasib ettiğimiz imkânlardan Allah yolunda harcayın! Ölüm gelip çatınca: “Ya Rabbi, az mühlet ver bana, bak nasıl hayırlar yapacağım, tam takva ehlinden olacağım!” diyecek olsa da, Allah vâdesi gelen hiçbir kimseyi ertelemez. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.” (Münafikûn, 63/10-11)

Sadakanın Gizli-Açık Verilmesi

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ
وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Allah rızası için yaptığınız maddi yardımlarınızı açıkça verirseniz ne güzel! Ama bu hayırlarınızı saklı tutar ve muhtaçlara ulaştırırsanız, bu sizin için daha hayırlı olur ve Allah bu sebeple bir kısım günahlarınızı affeder. Allah, yaptığınız bütün şeylerden haberdardır." (Bakara, 2/271)

(Zekâtı açıktan diğer yardımları ve sadakaları ise gizli vermek en iyisidir. Aynı prensip diğer ibadetler için de geçerlidir. Farzlar, teşvik için, açıktan yapılmalıdır.)

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ
وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"Mallarını gece ve gündüz, gizli ve âşikâr olarak hayra harcayanlar var ya! işte onların Rabb'leri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir." (Bakara, 2/274)

(Bu âyette teşvik edilen hayırlardan, birinci derecede zekât kasdedilir. İslâm'ın emrettiği şekilde zekât noksansız verilirse fakirlik son derece azalır. Ancak zekâtın harcanacağı yerler sınırlı olduğundan, zekât sarfedilmeyen yerlere ayrıca teberrûlar yapılır. Hayır dernekleri ve vakıflar bunların başında gelir.)

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلاَنِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لاَ بَيْعٌ فِيهِ وَلاَ خِلاَلٌ

"Söyle o iman etmiş kullarıma: Namazı hakkıyle kılsınlar ve ne alışverişin, ne de dostluğun olmadığı gün gelmeden önce, gizli ve açık şekilde, kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan, nimetlerden infak etsinler." (İbrahim, 14/31)

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ

"Allah'ın Kitabını okuyup ona uyanlar, namazı hakkiyle ifa edenler ve kendilerine nasib ettiğimiz imkânlardan, gizli ve aşikâr olarak hayır yolunda harcayanlar, ziyan ihtimali olmayan bir ticaret umarlar." (Fâtır, 35/29)

Sadakada Başa Kakma ve Niyet

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لاَ يُتْبِعُونَ مَا أَنفَقُوا مَنًّا وَلاَ أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لاَ يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak verip her başağında yüz dane bulunan danenin haline benzer. Allah dilediğine kat kat fazlasını da verir. Allah ihsanı bol olan, hakkiyle bilendir. Mallarını Allah yolunda harcayıp da infaklarının ardından minnet etmeyenler, rahatsızlık vermeyenler yok mu? İşte onların Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlara hiç bir endişe yoktur ve onlar üzüntü de duymayacaklardır. Bir tatlı söz, bir kusur bağışlama, peşinden incitme gelen maddî yardımdan (sadakadan) çok daha iyidir. Zira Allah kullarının sadakalarından Müstağnidir, Halimdir. Ey iman edenler! Sadaka verdiğiniz kimselere minnet etmek, incitmek suretiyle o sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Allah'a da, ahirete de inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin. Onun durumu, üzerinde toprak bulunan kaypak bir kayaya benzer ki, şiddetli bir yağmur olur olmaz toprağı kayıverir, cascavlak kalır. Öyleleri işledikleri hiçbir şeyden sevap ve mükâfat elde edemezler. Zira Allah inkârcılar gürûhunu buna muvaffak eylemez." (Bakara, 2/261-264)

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللهِ
وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ
يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Allah'ın rızasını kollamak ve ruhlarındaki imanı kökleştirmek için mallarını harcayanların durumu ise, bir tepedeki güzel bir bahçenin haline benzer. Bir bahçe ki ona bol yağmur yağar, meyvelerini iki kat verir. Bol yağmur düşmese de hafif bir yağmur, bir çisinti de yetişir. Allah ne yaparsanız hepsini görür." (Bakara, 2/265)

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلأَنفُسِكُمْ
وَمَا تُنْفِقُونَ إِلاَّ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ

"Onları hak yola getirmek senin görevin değil, lakin Allahtır ki dilediğini doğru yola getirir. Hayır olarak yaptığınız her harcama sadece kendiniz içindir. Zaten siz Allah rızasını aramaktan başka bir gaye ile infak etmezsiniz. işlediğiniz her hayrın mükâfatı size tamamen verilir ve sizin hakkınız yenmez." (Bakara, 2/272)

لاَ خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلاَّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاَحٍ بَيْنَ النَّاسِ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

"Onların kendi aralarında yaptıkları gizli görüşmelerin, fısıldaşmaların çoğunda hayır yoktur. Bu görüşmelerde hayır olması için onların muhtaçlara yardımı, güzel bir davranışı yahut dargın insanların arasını bulmayı gözetmek gerekir. Kim Allah'ın rızasını arzulayarak bunu yaparsa, Biz de ona çok büyük mükâfat veririz." (Nisa, 4/114)

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللّٰهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ
اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ أَلاَ إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Kimi bedeviler, Allah yolunda harcamasını angarya ve ziyan sayar; bundan kurtulmak için başınıza türlü türlü belalar gelmesini gözler. O belalar kendi başlarına olsun! Allah, her şey gibi, onların söylediklerini de işitir, bütün hallerini bilir."

(Müslümanlar hissedilir bir kuvvet olunca bedeviler, çıkarcı bir tutumla İslâm'a girmeye koyuldular. Gerçek imana sahip olanlarının nisbeti azdı. Göçebe olduklarından İslâm'ın cihad, savaş, zekât, namaz vs. yükümlülüklerinden uzak durup ganimet ve menfaat sırasında pay almak işlerine geliyordu.)

"Kimi bedeviler de Allah'ı ve ahireti tasdik eder; Allah yolunda harcamasını, Allah'a yakın olmaya ve Resûlünün dualarını almaya vesile sayar. İyi bilin ki bu, onlar için Allah'a yakınlık vesilesidir. Allah onları rahmet diyarı olan cennete yerleştirecektir. Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir: Affı, merhamet ve ihsanı boldur." (Tevbe, 9/98-99)

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا
وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لاَ نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلاَ شُكُورًا

"Kendileri de ihtiyaç duydukları halde yiyeceklerini, sırf Allah rızasına ermek için fakire, yetime ve esire ikram ederler. (Borçlu, köle, mahpus olanlar da esir kapsamındadır.) Ve derler ki: "Biz size sırf Allah rızası için ikram ediyoruz, yoksa sizden karşılık istemediğimiz gibi bir teşekkür bile beklemiyoruz."(İnsan, 76/8-9)

وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى إِلاَّ ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى وَلَسَوْفَ يَرْضَى

"O, verdiğini kendisine yapılan bir iyiliğin karşılığı olarak vermez. Verdiğinden ötürü hiç kimseden mükâfat da beklemez. Sadece ve sadece Yüce Rabbini razı etmek ister. Ve buna kavuşarak elbet, Kendisi de ukbada hoşnut olur." (Leyl, 92/19-21)

Sadakanın Malı Artırması

اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ
وَفَضْلاً وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur, sizi cimriliğe ve çirkin şeylere teşvik eder. Allah ise kendi katından bir af ve lütuf vâd buyurur. Allah'ın ihsanı geniştir, her şeyi hakkıyla bilir." (Bakara, 2/268)

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللّٰهُ لاَ يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

"Allah faizin bereketini eksiltir, zekât ve sadakaları ise nemalandırır. Hem Allah kâfirlikte ileri giden, günahta ısrarlı hiç bir kimseyi sevmez." (Bakara, 2/276)

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا
وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلاَتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Onların mallarından zekât al ki, bununla onları temizleyesin ve arındırasın. Onlar için dua da et. Çünkü Senin onlar lehine duan, onlar için büyük bir huzur ve tatmin kaynağıdır. Allah her şeyi hakkıyla işitir, bilir." (Tevbe, 9/103)

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ
وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

"De ki: "Rabbim dilediği kimsenin rızkını, nasibini bollaştırır, dilediğinin nasibini de kısar. Siz hayır yolunda her ne harcarsanız Allah onun yerini doldurur. O rızık verenlerin en hayırlısıdır." (Sebe', 34/39)

Sadakayı Malın İyisinden Vermek

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ
وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلاَ تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ
إِلاَّ أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

"Ey iman edenler! Kazandığınız şeylerin ve yerden sizin faydanız için bitirdiğimiz ürünlerin temiz ve güzel olanlarından Allah yolunda harcayın. Siz göz yummadan, içinize yatmaksızın almayacağınız bayağı şeyleri vermeye kalkmayın. İyi bilin ki: Allah her şeyden müstağnidir, asıl hamde layık olan O'dur." (Bakara, 2/267)

İnfaka Teşvik

اَلصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِين بِالْأَسْحَارِ

"Onlar sabırlı, imanlarında sadık ve samimi, Allah'ın huzurunda itaatla divan duran, mallarını hayırda harcayan, seher

vakitlerinde Allah'tan af dileyen müminlerdir." (Âl-i İmrân, 3/17) (Bu din ve bu dindarlık, bu niyazlar, bu sığınmalar, boş bir iddia, şunun bunun karşı çıkmasıyla zayıf düşecek bir özellik değil, şahitli, belgelidir. İşte en başta dayanağı, şahidi ve belgesi: Allahdır.)

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِيمٌ

"Sevdiğiniz mallarınızdan Allah yolunda harcamadıkça birr mertebesine ulaşamazsınız. Bununla beraber her ne infak ederseniz, Allah mutlaka onu bilir." (Âl-i İmrân, 3/92)

(Birr: "fazilet, iyilik, hayır" demektir. Bu vasfı haiz olan kimseye berr (çoğulu: ebrar) denir. Müminin ibadetinin özünde Allah sevgisi olup Onun rızasını her şeyden üstün tutmalıdır. Ebrar defterine kaydedilmek için, kişinin sevdiği şeyleri Allah yolunda harcaması gerekir. Yoksa takva, bazı şeklî tarafları tamamlamakla elde edilmez.)

وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ
بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّموَاتِ
وَالْأَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Allah'ın kendilerine lütfu ile bol bol verdiği nimetlerde cimrilik edip harcamayanlar, sakın bu hâli kendileri için hayırlı sanmasınlar. Hayır, bu onların hakkında şerdir. Cimrilik edip vermedikleri malları kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah ne yaparsanız hepsinden haberdardır." (Âl-i İmrân, 3/180)

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً
مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لاَ بَيْعٌ فِيهِ وَلاَ خِلاَلٌ

"Söyle o iman etmiş kullarıma: Namazı hakkıyle kılsınlar ve ne alışverişin, ne de dostluğun olmadığı gün gelmeden önce, gizli ve açık şekilde, kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan, nimetlerden infak etsinler." (İbrahim, 14/31)

وَلاَ تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ وَلاَ تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا

"Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma ki herkes tarafından ayıplanan, kaybettiklerine hasret çeken bir hale düşmeyesin." (İsrâ, 17/29)

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

Rahman'ın o has kulları, harcamalarında ne israf eder, ne de eli sıkı davranırlar; bu ikisinin arasında bir denge tuttururlar." (Furkân, 25/67) (Masraf: mutlaka gerekli bir durum veya ihtiyaç yahut tamamlayıcı güzellik için olur. Bu sınırın ötesi israftır.)

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ فَلاَ تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Bizim âyetlerimize ancak o kimseler inanır ki kendilerine o âyetler hatırlatıldığında, derslerini hemen alır, secdeye kapanır, Rabb'lerine hamd, O'nu takdis ve tenzih ederler, asla kibirlenmezler. Teheccüd namazı kılmak için yataklarından kalkar, cezalandırmasından endişe ederek, rahmetinden ümid içinde olarak Rabb'lerine dua edip yalvarırlar ve kendilerine nasib ettiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar. İşte onların dünyada yaptıkları makbul işlere mükâfat olarak gözlerini aydın edecek, gönüllerini ferahlatacak hangi sürprizlerin, hangi nimetlerin saklandığını hiçkimse bilemez." (Secde, 32/15-17)

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلاَنِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ

"Allah'ın Kitabını okuyup ona uyanlar, namazı hakkiyle ifa edenler ve kendilerine nasib ettiğimiz imkânlardan, gizli ve aşikâr olarak hayır yolunda harcayanlar, ziyan ihtimali olmayan bir ticaret umarlar." (Fâtır, 35/29)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ
يَشَاءُ اللهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ فِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ

"Onlara ne zaman "Allah'ın size lütfettiğinden, siz de muhtaçlar için harcayın" denilse, kâfirler müminlere şöyle derler: "Size kalsa Allah'ın dilediği takdirde bol bol rızıklandıracağı kimseyi doyurmak bizim mi işimiz? Siz böyle ne sapık düşünürsünüz!" (Yâsîn, 36/47)

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

"Onlar öyle kimselerdir ki Rabb'lerinin çağrısına kulak verip, namazı hakkiyle ifa ederler. İşlerini istişare ile yürütürler, kendilerine nasib ettiğimiz imkânlardan hayırlı işlerde sarfederler." (Şûrâ, 42/38)

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ
إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ كَانُوا قَلِيلاً مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ
يَسْتَغْفِرُون وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

"Ama müttakiler bahçelerde, pınar başlarındadırlar. Rabb'lerinin kendilerine verdiği mükâfatları almaktadırlar. Çünkü onlar, daha önce dünyada iyi davranan kimselerdi. Geceleri pek az uyurlardı. Seher vakitleri istiğfar ederlerdi. Mallarında isteyenlerin ve yoksulların hakkını ayırırlardı." (Zâriyât, 51/15-18)

فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ
وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ إِنْ تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا
يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ

"Onun için gücünüz yettiğince Allah'a karşı gelmekten, haramlara girmekten sakının, hakkı dinleyip, itaat edin ve kendi iyiliğinize olarak hayır yolunda mal harcayın. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden kendini kurtarabilirse asıl felaha erenler işte onlardır. Eğer Allah'a ödünç verirseniz O sizin için, onun kârını kat kat artırarak verir, hem de sizin günahlarınızı bağışlar. Çünkü Allah Şekûr'dur: Halimdir: küçük iyiliklerden ötürü bile büyük mükâfat verir, müsamahakârdır, cezalandırmada acele etmez." (Teğâbûn, 64/16-17)

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ
مَعَكَ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ

مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَأَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Senin Rabbin, gecenin bazan üçte ikisine yakın bir kısmını, bazan yarısını, bazan üçte birini ibadetle geçirdiğini, senin yanında yer alan müminlerden bir cemaatın da böyle yaptığını elbette biliyor. Gece ve gündüzü yaratıp sürelerini ölçen Allahtır. O sizin bu gece ibadetini gözetemeyeceğinizi bildiği için, lütuf ve merhametiyle size yeniden bakıp muaf tuttu. Artık Kur'andan kolayınıza gelen mikdarı okuyun. Allah bilmektedir ki aranızda hastalananlar olacaktır. Kimileri Allah'ın lütfundan nasiplerini aramak için yol tepecek, dünyanın çeşitli yerlerinde dolaşacaklardır. Bazıları Allah yolunda muharebe için sefere çıkacaklardır. Haydi artık Kur'andan, kolayınıza gelen mikdarı okuyun. Namazı hakkıyle ifa edin, zekâtı verin ve bir de Allah'a güzel ödünç takdim edin. Unutmayın ki kendi iyiliğiniz için ahirete hazırlık olarak her ne gönderirseniz mutlaka onu Allah'ın nezdinde bulursunuz. Hem daha üstün ve hayırlı, mükâfatı kat kat artmış olarak! Allah'tan mağfiret dileyin. Muhakkak ki Allah Gafurdur, Rahimdir." (Müzzemmil sûresi, 73/20)

(Bu âyet, sûrenin başındaki gece kıyamını tekrar ele alıp, daha önce farz olan gece namazını, hafifletip sünnet yani nafile ibadete dönüştürmektedir. Dolayısıyla bu âyetin, ilk hükmü neshettiği söylenir. Nesheden bu 20. âyetin Medinede mi, Mekkede mi nazil olduğu konusunda farklı görüşler varsa da, kuvvetli ihtimale göre Medinede inmiştir. Savaşma izni ve zekât emri, bu ihtimalin karinelerindendir. Bu âyetin hepsi değilse de en azından bir iki cümlesi Medinede inmiş olmalıdır. Hicretten az önce Mekkede beş vakit namaz farz kılındıktan sonra, akşam ve yatsı namazları, gece ibadetinin bir parçası olarak kalmış ve teheccüd namazının vaciplik hükmü nâfileye çevrilmiştir.)

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ وَلاَ يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ

"Baksana şu dini, mahşer ve hesabı yalan sayana! O, yetimi şiddetle itip kakar. Muhtacı doyurmayı hiç teşvik etmez." (Mâûn, 107/1-3)

İnfak Edenlerin Misali

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak verip her başağında yüz dane bulunan danenin haline benzer. Allah dilediğine kat kat fazlasını da verir. Allah ihsanı bol olan, hakkiyle bilendir." (Bakara, 2/261)

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللّٰهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Allah'ın rızasını kollamak ve ruhlarındaki imanı kökleştirmek için mallarını harcayanların durumu ise, bir tepedeki güzel bir bahçenin haline benzer. Bir bahçe ki ona bol yağmur yağar, meyvelerini iki kat verir. Bol yağmur düşmese de hafif bir yağmur, bir çisinti de yetişir. Allah ne yaparsanız hepsini görür." (Bakara, 2/265)

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ

"Allah'ın Kitabını okuyup ona uyanlar, namazı hakkiyle ifa edenler ve kendilerine nasib ettiğimiz imkânlardan, gizli ve aşikâr olarak hayır yolunda harcayanlar, ziyan ihtimali olmayan bir ticaret umarlar." (Fâtır, 35/29)

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ

"Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse malını Allah yolunda harcarsa Allah bunu kat kat artırır. Ona değerli bir mükâfat da vardır." (Hadîd, 57/11)

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ

"Dini tasdiklerinin ifadesi olarak, hayır işlerinde mal harcayan erkekler, mal harcayan hanımlar ve Allah'a güzel bir ödünç verenlerin ödülleri kat kat artırılacak, ayrıca onlara değerli bir mükâfat da verilecektir." (Hadîd, 57/18)

Sadaka ve İnfakta Bulunmanın Faziletiyle İlgili Hadisler

1. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Temiz şeylerinden kim ne tasadduk ederse –ki Allah sadece temizi kabul eder– Rahman onu sağ eliyle alır –ki O'nun her iki eli de sağdır– bu sadaka bir tek hurma bile olsa, O, Rahman'ın avucunda dağdan daha iri oluncaya kadar büyür, tıpkı sizin bir tayı veya bir boduğu büyütmeniz gibi (O da sadakanızı büyütür)."[137]

2. Yine Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam boş bir arazide giderken bulut içinden gelen bir ses işitti: "Falancanın bahçesini sula!" diyordu. O bulut uzaklaşarak suyunu bir ketire (kayalığa) boşalttı. Derken oradaki sel yollarından biri bu suların tamamını akıtmaya başladı. Adam da suyun istikametini takiben yürüdü. Bir müddet sonra, suyu bahçesine çevirmek üzere elinde bir kürek, çalışan bir adam gördü. Ona: "Ey Allah'ın kulu ismin ne?" diye sordu. "Falan!" dedi. Bu isim, adamın buluttan işittiği isimdi. Bu sefer o sordu: "Ey Allah'ın kulu, peki sen benim adımı niye sordun?" "Ben sana şu suyu getiren buluttan bir ses işitmiştim, senin ismini söyleyerek "Falanın bahçesini sula!" diyordu. Sen bahçede ne yapıyorsun?" "Madem ki sordun söyleyeyim. Ben bu bahçeden çıkan mahsule nezaret ederim. Ondan çıkan mahsulün üçte birini tasadduk ederim. Üçte birini ben ve ailem yeriz, üçte birini de bahçeye iade ederim" dedi."[138]

---

[137] Buhârî, *Zekât* 8; Müslim, *Zekât* 63.
[138] Müslim, *Zühd* 45.

3. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir dirhem, yüzbin dirhemi geçmiştir." "Bu nasıl olur, ey Allah'ın Resûlü?" diye sordular. Şu cevabı verdi. "Bir adamın iki dirhemi vardı. Bunlardan daha iyisini tasadduk etti. Diğeri ise, malının yanına varıp, malından yüzbin dirhem çıkardı ve onu tasadduk etti."[139]

4. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ)'nın anlattığına göre, kendisine bir dilenci gelmiş o da dilenciye sormuştur: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'ın O'nun elçisi olduğuna şehadet ediyor musun?" Adam, "Evet!" deyince tekrar sormuştur: "Oruç tutuyor musun?" Adam tekrar "Evet!" demiştir. Bunun üzerine İbn Abbas: "Sen istedin. İsteyenin bir hakkı vardır. Bizim de isteyene vermek, üzerimize vazifedir" der ve ona bir elbise verir. Sonra ilaveten der ki: "Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) işittim şöyle demişti: "Bir müslümana elbise giydiren her müslüman mutlaka Allah'ın hıfzı altındadır, ta o giydirdiğinden bir parça onun üzerinde bulundukça."[140]

5. Ebû Sa'id (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir bedevi gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana hicretten haber ver!" dedi. Aleyhissalatu vesselam: "Vah sana! O ağır bir iştir. Senin develerin var mı?" dedi. adam, "Evet!" deyince: "Zekâtlarını veriyor musun?" diye sordu. Adam yine "Evet!" deyince: "öyleyse sen o uzaklarda kal ve çalış, zira Allah senin amelinden hiçbir şeyi eksiltmeyecektir" buyurdu."[141]

6. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor:ç "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadaka Rabbin öfkesini söndürür ve kötü ölümü bertaraf eder."[142]

İnfak

7. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kulların sabaha erdiği her günde iki melek

---

[139] Nesai, *Zekât* 49.
[140] Tirmizî, *Kıyâmet* 42.
[141] Buhârî, *Zekât* 36, *Edeb* 95; Müslim, *İmâret* 87.
[142] Tirmizî, *Zekât* 28.

semadan iner ve bunlardan biri şöyle dua eder: "Ey İlahımız! İnfak edene halef (devam) ver." Diğeri de şöyle dua eder: "Ey İlahımız! Cimriye de telef ver."[143]

Bir başka rivayette: "Allah Teâla Hazretleri şöyle der: "Ey Ademoğlu! Sen infak et, ben de sana infak edeyim" şeklinde gelmiştir.

8. Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslüman olan bir kul, sahib olduğu her bir maldan Allah yolunda bir çiftini infak ederse, cennetin kapıcıları onu mutlaka karşılar ve her biri kendi beklediği kapıdan girmesi için davet eder." "Bu nasıl olur?" diye sorulmuştu, şöyle cevap verdi: "Diyelim ki malı deve cinsindendir, iki deve; sığır cinsindendir, iki sığır (infak eder)."[144]

9. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir dinar var Allah yolunda harcadın, bir dinar var köle azad etmede harcadın, bir dinar var fakirler için tasadduk ettin, yine bir dinar var onu da ailen için harcadın. İşte (hep hayırda harcanan) bu dinarların sana en çok sevap getirecek olanı ehlin için harcadığındır."[145]

10. Ebû Mes'ud el-Bedri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslüman kişi, ailesinin nafakası için harcar ve bundan sevap umarsa bu ona sadaka olur."[146]

11. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim ailesine Aşure günü geniş (cömert) davranırsa Allah da ona senenin geri kalan günlerinde geniş davranır." Süfyan servi der ki: "Biz bunu denedik ve öyle bulduk."[147]

Tasadduk ve İnfaka Teşvik

12. Hârise İbn Vehb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadaka verin. Kişinin eline parayı

[143] Buhârî, *Zekât* 28; Müslim, *Zekât* 57.
[144] Nesai, *Cihâd* 45.
[145] Müslim, *Zekât* 39.
[146] Buhârî, *Nafakat* 1, *İmân* 41; Müslim, *Zekât* 48.
[147] Rezin tahric etmiştir. (*Camiu's-Sağir* (Şerhi *Feyzu'l-Kadir*'de mevcuttur) 6, 235.

alıp sadaka olarak vermek üzere çıktığı ve fakat kendisine bağışta bulunulan kimsenin "Bunu dün getirmiş olsaydın kabul ederdim, ama şu anda ona ihtiyacım yok" diye cevap vereceği ve böylece sadakasını kabul edecek bir kimseyi bulamadan sadakası elinde olduğu halde geri döneceği zaman yakındır."[148]

13. Ebû Müsa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Muhakkak ki insanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o vakit kişi altından sadaka ile (çarşı pazar) dolaşır da bunu kendisinden sadaka olarak kabul edecek tek kişi bulamaz. O zaman, tek bir erkeğe kırk tane kadının tâbi olduğunu ve kadınların çokluğu ve erkeklerin azlığı sebebiyle ona sığındıklarını görürsün."[149]

14. Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadaka vermede acele edin. Çünkü belâ sadakanın önüne geçemez."[150]

15. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah arzı yarattığı zaman, arz sallanmaya (tıpkı bir hurma ağacı gibi sağa sola) yalpalar yapmaya başladı, bunun üzerine dağlarla onu sabitleştirdi ve böylece arz istikrarını buldu. Melekler dağların şiddetine hayrette kaldılar. "Ey Rabbimiz, dediler, dağlardan daha şiddetli bir mahluk yarattın mı?" "Evet, buyurdu. Demiri yarattım." "Demirden daha şiddetli bir şey yarattın mı?" dediler. Hak Teâla: "Evet! dedi. Ateşi yarattım." "Ateşten daha ağır bir şey yarattın mı?" diye yine sordular. Hak Teala:

"Evet, dedi, suyu yarattım! " "Sudan daha şiddetli bir şey yarattın mı?" dediler. Hak Teala tekrar cevap verdi: "Evet, rüzgârı yarattım." "Rüzgârdan daha şiddetli bir şey yarattın mı?" diye yine sordular. Hak Teâla: "Evet insanoğlunu yarattım" dedi ve devam etti: "Eğer o, sağ eliyle sadaka verir, sol eli görmeyecek kadar gizlerse (daha şiddetlidir)."[151]

---

[148] Buhârî, *Fiten* 24, *Zekât* 9; Müslim, *Zekât* 58.

[149] Buhârî, *Zekât* 9; Müslim, *Zekât* 59.

[150] Rezin tahriç etmiştir. (*Camiu's-Sağir* (Şerhi *Feyzu'l-Kadir*'de mevcuttur) 3, 195).

[151] Tirmizî, *Tefsir*, *Muavvizateyn* 2.

16. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) minberde, sadakadan ve dilenmeye tevessül etmemekten bahsettiği sırada:

"Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır!" buyurdu. "Üstteki" infak eden "alttaki" de dilenen demektir."[152]

17. Adiyy İbn Hatim (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yarım hurma ile de olsa kendinizi ateşten koruyun" buyurdu."

18. Bir rivayette de: "Sizden kim, bir yarım hurma ile de olsa ateşten korunabilirse, bunu yapsın" buyurmuştur."[153]

19. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün: "Ey Allah'ın Resülü! dendi, hangi sadaka daha üstündür?" "Fakirin cömertliğidir. Sen bakımıyla mükellef olduklarından başla."[154]

20. Said İbn'l Müseyyeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sa'd İbn Ubâde (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek sordu: "Senin hoşuna giden sadaka hangisidir?" "Su!" cevabını verdi."[155]

21. Zeyd İbni Eslem (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Dilenci at üzerinde de gelse ona sadaka verin."[156]

22. Ebû Dâvûd'daki bir rivayette: "Dilenci için bir hak vardır, at üzerinde de gelse bile" buyurmuştur."[157]

23. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mal sadaka ile eksilmez." "Allah affı sebebiye kulun izzetini artırır." "Allah için mütevazi olan bir kimseyi Allah yüceltir."[158]

24. Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hurma mahsülünden her on vask miktara, fakirler için, bir salkım hurmanın mescide asılmasını emretti."[159]

---

[152] Buhârî, *Zekât* 18; Müslim, *Zekât* 94.

[153] Buhârî, *Zekât* 10, 9, *Menâkıb* 25, *Edeb* 34, *Rikâk* 49, 51, *Tevhid* 24, 36; Müslim, *Zekât* 66-67.

[154] Ebû Dâvûd, *Zekât* 40.

[155] Ebû Dâvûd, *Zekât* 41.

[156] Muvatta, *Sadaka* 3.

[157] Ebû Dâvûd, *Zekât* 33.

[158] Müslim, *Birr*, 69; Tirmizî, *Birr* 82; Muvatta, *Sadaka* 12.

[159] Ebû Dâvûd, *Zekât* 32.

25. Avf İbn Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), birgün elinde âsası olduğu halde çıktı. Adamın biri çürüklü bir hurma salkımı asmış idi. Aleyhissalatu vesselam salkıma değneğini dürtüyor ve: "Bu sadakanın sâhibi, keşke bundan daha iyisini tasadduk etmek isteseydi. Bu sadakanın sahibi, Kıyamet günü çürük hurma yiyecek" diyordu.[160]

26. Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a üstü başı yok, ayakları çıplak, sadece kaplan postu gibi çizgili bedei peştamalı –veya abalarına– sarınmış, kılıçları boyunlarında asılı oldukları halde hepsi de Mudarlı olan bir grup geldi. Onların bu fakir ve sefil halini görmekten Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) yüzü değişti. Odasına girdi tekrar geri geldi. Hz. Bilâl'e ezan okumasını söyledi. O da ezan okudu, sonra ikamet getirdi.Namaz kılındı. Aleyhissalatu vesselam namazdan sonra cemaate hitabetti ve: "Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratıp, ondan zevcesini halk eden ve ikisinden de pek çok erkek ve kadın var eden Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'ın ve akrabanın haklarına riayetsizlikten de sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir" (Nisâ, 1) âyetini okudu. Bundan sonra Haşir suresindeki şu âyeti okudu: "Ey insanlar, Allah'tan korkun. Herkes yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah işlediklerinizden haberdardır" (Haşr, 18). Resûlullah sözüne devamla: "Kişi dinarından, dirheminden, giyeceğinden, bir sa' buğdayından, bir sa' hurmasından tasaddukta bulunsun. Hiçbir şeyi olmayan, yarım hurma da olsa mutlaka bir bağışta bulunmaya gayret etsin" buyurdu. Derken Ensâr'dan bir zât, nerdeyse taşıyamayacağı kadar ağır bir bohça ile geldi. Sonra halk sökün ediverdi (herkes bir şey getirmeye başladı). Öyle ki, az sonra biri yiyecek, diğeri giyecek maddesinden müteşekkil iki yığının meydana geldiğini gördüm. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) memnun kalmıştı, yüzünün yaldızlanmış gibi parladığını gördüm. Şöyle buyurdular:

"İslâm'da kim bir hayırlı yol açarsa, ona bu hayrın ecri ile,

---

[160] Ebû Dâvûd, *Zekât* 16; Nesâi, *Zekât* 27.

kendisinden sonra o hayrı işleyenlerin ecrinin bir misli verilir. Bu, onların ecrinden hiçbir şey eksiltmez de. Kim de İslâm'da kötü bir yol açarsa, ona bunun günahı ile, kendinden sonra onu işleyenlerin günahı da verilir. Bu da onların günahından hiçbir eksilmeye sebep olmaz."[161]

27. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anIatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam: "Bu gece mutlaka bir sadaka vereceğim!" deyip, sadakasıyla çıktı. Fakat (farkına varmadan) onu bir hırsızın avucuna sıkıştırdı. Sabah olunca herkes: "Bu gece bir hırsıza sadaka verilmiş!" diye dedikodu yaptı. Adam: "Ya Rabbi bir hırsıza sadaka verdiğim için sana hamdediyorum" dedi ve ilâve etti: "Ancak mutlaka bir sadaka daha vereceğim!" Yine sadakasıyla çıktı. (Gece karanlığında bu sefer de) bir zaniyenin avucuna sıkıştırdı. Sabahleyin herkes: "Bu gece bir zâniyeye sadaka verilmiş!" diye dedikodu yaptı. Adam: "Allah'ım bir hırsız ve zâniyeye sadaka verdiğim için sana hamdolsun! yine de bir sadakada bulunacağım!" dedi. Sadakasıyla birlikte sokağa çıktı. (Karanlıkta) bu sefer de bir zenginin eline sıkıştırdı. Sabahleyin herkes: "Bu gece bir zengine sadaka verilmiş!" diye dedikodu yaptı. Adam: "Allah'ım, bir hırsız, bir zâniyeye ve bir zengine sadaka verdiğim için sana hamdediyorum!" dedi. (Bilahare rüyasında ona gelip şöyle denildi):

"Senin sadakaların kabul edildi. Şöyle ki: (İhlasla yani Allah rızası için vermen sebebiyle) hırsızın hırsızlıktan vazgeçip iffete gelmesi, zâniyenin ziinadan vazgeçmesi, zenginin ibret alıp Allah'ın kendine verdiklerinden tasadduk etmesi umulur."[162]

Sadakayla İlgili Bazı Ölçüler

28. "Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadakanın en hayırlısı zenginlik halinde verilendir. Nafakasını vermek zorunda olduklarından başla."[163]

[161] Müslim, *Zekât* 69; Nesâi, *Zekât* 64.
[162] Buhârî, *Zekât* 14; Müslim, *Zekât* 78.
[163] Buhârî, *Zekât* 18; *Nafakat* 2; Ebû Dâvûd, *Zekât* 39; Nesâi, *Zekât*, 53.

Yine Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün sadaka (nafaka) vermeyi emretmişti. Bir adam:

"Ey Allah'ın Resülü, dedi yanımda bir dinarım var!" "Onu kendine tasadduk et (kendi nafakan için harca)!" buyurdu. Adam: "Yanımda bir dinar daha var(sa)?" dedi. Aleyhissalatu vesselam: "Onu da çocuklarına tasadduk et" buyurdular. Adam tekrar: "Bir başka dinarım daha var(sa)?" deyince: "Onu da zevcene tasadduk et" emrettiler. Adam bu sefer: "Başka bir dinarım daha var(sa)?" dedi. Aleyhissalatu vesselam: "Onu da hizmetçine tasadduk et!" deyince, adam tekrar atıldı: "Bir başka dinarım daha var(sa)?" Aleyhissalatu vesselam: "Onun nereye verileceğini sen daha iyi bilirsin" cevabını verdi."[164]

29. Hz. Ebû Saidi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadaka vermeyi emrettiği sırada mescide, düşük kıyafetli bir adam girdi. Halk bağışta bulundu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama iki parça giyecek verdi. Sonra halka tekrar: "Sadaka verin!" diye hitabetti. Derken o adam üzerindeki iki parçalık elbisesinin bir parçasını çıkarıp (sadaka olarak) attı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Benim kılık kıyâfetini düşük görerek iki parça giyecek verdiğim şu adamı siz de görüyor musunuz? "Sadaka verin!" dediğim zaman, kendisine az önce verdiğim iki parçadan birini çıkarıp (sadaka olarak) attı." (Resûlullah adama yönelip:) "Elbiseni al!" dedi ve adamı (niye böyle yapıyorsun? diye) azarladı."[165]

30. Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Adamın biri yumurta büyüklüğünde bir altın getirip: "Ey Allah'ın Resülü, şunu bir mâdende ele geçirdim, bunu alın, tasadduk ediyorum! Bundan başka birşeyim de yok" dedi. Aleyhissalâtu vesselam (memnuniyetsizliğini ifâde için ondan yüzünü çevirdi. Sonra adam Resûlullah'ın sağ tarafından yaklaşıp aynı şeyleri söyledi. Efendimiz yine adamdan yüzünü çevirdi. Adam bu sefer sol

---

164 Ebû Dâvûd, *Zekât* 45; Nesâi, *Zekât* 54.

165 Ebû Dâvut, *Zekât* 39; Nesâi, Cuma 26, *Zekât* 59.

tarafından yaklaştı, aynı şeyleri söyledi. Resûlullah yine adamdan yüzünü çevirdi, sonra adam arka cihetinden yine yaklaşıp önceki sözlerini aynen tekrar etti. Bunun üzerine Aleyhissalatu vesselam onu aldı ve adama attı. Eğer değseydi canını yakacaktı. Buyurdular ki:

"Biriniz bütün sahib olduğu serveti getirip: "Bunu sadaka olarak veriyorum" diyor ve sonra da oturup halka avuç açıyor! Hayır. Sadakanın hayırlısı zenginlikten sonrakidir."[166]

31. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer kadın, evin yiyeceğinden zarar vermeyecek şekilde infak ederse, kadın infâk ettiği için, erkek de kazandığı için sevaba kavuşurlar, malı koruyan vekil harc için de aynı şekilde sevab vardır. Bunlardan birinin sevabı diğerinin sevabından hiçbir şey noksanlaştırmaz."[167]

32. Ebû Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kadın kocasının evinden, onun izni olmadan infak edemez!" buyurmuştu ki sordular: "Ey Allah'ın Resûlü! Yiyecek de mi veremez?" "Evet buyurdular, o, mallarımızın en kıymetlisidir."[168]

33. Abdullah İbn Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kadının ihsanda bulunması, ancak kocasının izniyle câizdir!" buyurdular. "

34. Bir rivayette şöyle buyurmuştur: "Koca, kadının ismetine (nikâhına) sahipse, kadının kendi malında da tasarrufu câiz olmaz."[169]

35. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Müslüman emin vekilharc, kendisine emredilen malı, gönül hoşluğu ile verdiği taktirde tasadduk edenlerden biri olur ve sevaba iştirak eder."[170]

---

[166] Ebû Dâvûd, *Zekât* 39.

[167] Buhârî, *Zekât* 26, 17, 25, *Büyû* 12; Müslim, *Zekât* 80.

[168] Tirmizî, *Zekât* 34.

[169] Ebû Dâvûd, *Büyû* 86; Nesâi, *Zekât* 58.

[170] Buhârî, *Zekât* 25; Müslim, *Zekât* 79.

36. Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Allah yolunda bir at tasadduk etmiş idim. Ona sâhip olan kişi, hayvanın bakımını ihmal etti. Bunun üzerine atı satın almak istedim. Biraz ucuza satar diye düşünüyordum. Önce Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) bir sorayım dedim. "Sakın ha! buyurdu, ne onu satın al ne de sadakana dön, hatta onu sana bir dirheme verse bile. Zira sadakasına dönen, kustuğuna dönen gibidir!." buyurdular."[171]

Muvatta'nın bir rivayetinde şu ziyade vardır: "(Sadakasına dönen) kusmuğuna dönen köpek gibidir."

37. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü, annem vefat etti. Ben onun için tasaddukta bulunsam ona faydası olur mu?" diye sordu. Aleyhissalatu vesselam: "Evet!" deyince, adam: "Benim bir meyveliğim var. Sizi şâhid kılıyorum, onu annem için tasadduk ediyorum!" dedi."[172]

38. Sa'd İbn Übâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, annem vefat etti, (onun adına) yapacağım sadakanın hangisi efdaldir?"

"Su!" buyurdular. Bu cevap üzerine Sa'd bir kuyu kazdı ve: "Bu kuyu Sa'd'ın annesi için" dedi."[173]

---

[171] Buhârî, *Zekât* 59, *Vesâyâ* 31, *Cihâd* 119, 137.
[172] Buhârî, *Vesâyâ* 15, 20, 26, Ebû Dâvûd, *Vesâyâ* 15 .
[173] Ebû Dâvûd, *Zekât* 42; Nesâi, *Vesâyâ* 9.

10.
İLMİN VE ÂLİMLERİN ÖNEMİ VE FAZİLETİ

İlim Öğrenmenin Farz-ı Kifaye Olması

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلاَ نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

"Bununla beraber müminlerin hepsinin topyekün sefere çıkmaları uygun değildir. Öyleyse her topluluktan büyük kısmı savaşa çıkarken, bir takım da din hususunda sağlam bilgi sahibi olmak, dinî hükümleri öğrenmek için çalışmalı ve savaşa çıkanlar geri döndüklerinde kötülüklerden sakınmaları ümidiyle, onları uyarmalıdır." (Tevbe, 9/122)

(Bu âyet, dini iyi öğrenmenin ve öğretmenin ne derece gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Zira dünya ve ahiret mutluluğu, Allah'ın hidayetinin, kurtarıcı prensip ve ölçülerinin, rûhu ve lafzı ile, İslâm'ın doğru bilinmesine bağlıdır.)

Âlimlerin Üstünlüğü

شَهِدَ اللهُ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ وَالْمَلاَئِكَةُ وَأُوْلُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"Allah'tan başka tanrı bulunmadığına şahid bizzat Allahtır. Bütün melekler, hak ve adaletten ayrılmayan ilim adamları da bu gerçeğe, Aziz ve hâkîm Allah'tan başka tanrı olmadığına şahittirler." (Âl-i İmrân, 3/18)

(Gerçek şahid, Allah'dır. Ondan başka hiçbir âlim, ne kendisine ne de başka varlıklara tamamen şahit değildir. İnsan bilgisinde varlıkların kendilerine uygunlukları izafi, eksik ve sadece muayyen bir yöndendir. İnsanın gerek kendisinde, gerek diğer varlıklarda gerçekten bilebildiği şeyler, Hakk'ın şahitliğini, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak sezebildiği yönlerdir. Mesela: "Güneş vardır" diyen bir şahit bile, aslında, kendisi ile şahitlik ettiği Güneş arasında Hak Tealanın koyduğu ölçüye uymaktan başka bir şey yapmış değildir.)

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا

"Onlara güvenlik veya korkuya dair bir haber geldiğinde doğru olup olmadığını araştırmadan ve yaymakta mahzur bulunup bulunmadığını danışmadan hemen onu yayarlar. Halbuki onlar bu haberi Peygambere ve aralarındaki yetkili zatlara arzetselerdi elbette işin içyüzünü araştırıp ortaya çıkaranlar, onun mahiyetini, haberin neye delâlet ettiğini bilirlerdi. Eğer Allah'ın lütuf ve rahmeti üzerinizde olmasaydı, pek azınız hariç hepiniz şeytana uymuş gitmiştiniz." (Nisâ, 4/83)

لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

"Bari, onların mürşitleri ve fakihleri onların günah olan şeyler söylemelerini ve haram yemelerini önleselerdi ya! Ama heyhât, ne gezer! Bunların yaptıkları da, ayrıca bir çirkin!" (Mâide, 5/63)

وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"İşte Biz, âyetleri iyice anlayıp kavramaları için farklı üslûplarla, türlü türlü beyan ederiz. Biliyoruz ki onlar neticede "Sen ders almışsın!" diyeceklerdir. Ayetleri böyle türlü türlü açıklamamız, bilmek isteyen kimselere, Kur'anı iyice beyan etmek içindir." (En'âm, 6/105)

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لاَ تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ سُجَّدًا

“De ki: “İster inanın ona, ister inanmayın. Şu bir gerçektir ki daha önce kendilerine ilim verilenlere Kur’an okununca derhal yüzüstü secdeye kapanırlar.” (İsrâ, 17/107)

(Bu âyeti okuyanın veya dinleyenin tilavet secdesi yapması vaciptir.)

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“Ve yine, ilimden nasibi olanların bu Kur’anın senin Rabbin tarafından gönderilen gerçeğin ta kendisi olduğunu iyice anlayıp da onu bütün kalbleriyle tasdik edip gönülden tazim ederek bağlanmaları içindir. Elbette Allah iman edenleri dosdoğru yola, isabetli tutuma yöneltir.” (Hacc, 22/54)

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ

“Ama nezdinde kitaptan ilim olan bir zat da: “Ben, sen gözünü açıp kapamadan onu getirebilirim” derdemez, Süleyman Kraliçenin tahtının yanıbaşında durdu-ğunu görünce: “Bu, Rabbimin lütuflarından. Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlerden mi olacağım diye beni sınamak içindir bu nimet. Şükreden sadece kendi lehine olarak şükreder, nankörlük eden ise bilmelidir ki “Rabbim onun şükründen müstağnidir, şükrüne ihtiyacı yoktur, ihsan ve keremi boldur.” (Neml, 27/40)

(Hz. Süleymanın oturduğu Filistin ile Sebe arasındaki mesafe ikibin kilometreden fazladır. Allah Teala mucize olarak o mesafeden Kraliçenin tahtını götürme imkanı vermiştir. Burada insanları, bu işin sırrını aramaya, bilim ve teknoloji yönünden incelemeye de gizli bir teşvik sezebiliriz.)

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

"Musa yiğitlik çağına erip olgunlaşınca Biz Ona hikmet ve ilim verdik. Biz iyilik edenleri işte böyle mükafâtlandırırız." (Kasas, 28/14)

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اِتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلاَّ الْعَالِمُونَ

"Allah'tan başka hâmi, sığınacak tanrı edinenlerin durumu, tıpkı kendine yuva yapan örümceğin haline benzer. Halbuki en çürük yuva, örümcek ağıdır. Keşke bu gerçeği bir bilselerdi! Allah, onların Kendisinden başka hangi varlıkları tanrılaştırıp yalvardıklarını elbette bilir. O, Aziz ve Hakimdir: mutlak galibdir, tam hüküm ve hikmet sahibidir. İşte bazı gerçekleri anlatmak için, Biz bu kabil temsiller getiriyoruz ama bunları, ancak ibret almasını bilenler anlar." (Ankebût, 29/41-43)

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلاَّ الظَّالِمُونَ

"(Şüpheye en ufak yer yok) O, kendilerine ilim nasib edilenlerin kalblerini aydınlatan parlak âyetlerdir. Evet, Bizim âyetlerimizi zalimlerden başkası inkâr etmez." (Ankebût, 29/49)

وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذٰلِكَ إِنَّمَا
يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

"İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan yine böyle türlü renkte olanlar vardır. Kulları içinde ancak âlimler, Allah'ı lâzım geldiği tarzda tazim ederler. Muhakkak ki Allah, Aziz ve Gafurdur: Üstün kudret sahibidir, affı ve rahmeti boldur." (Fâtır, 35/28)

(Kur'an, Allah'ı tanıtırken kalbe hitab ettiği gibi birçok defa da akla hitab eder. İçinde yaşadığımız âlemin fizik yapısının iyice incelenmesini ister. Böylece Allah'ın rahmet, kudret, hikmet ve san'atının oradaki görünümlerini de dikkat nazarlarına sunar. Bu iki âyette muhataplar, bitkiler âleminde, yer küresinin kabuğunda,

dağlarda ve topraklarda, insanlar ve hayvanlar âleminde tezahür eden muazzam ve muhteşem çeşitliliği incelemeye davet edilmektedirler. Aynı su ile sulanan, aynı toprakta yetişen, aynı Güneşten yararlanan bitkiler âleminde birbirinden güzel desenler, renkler, şekiller, tatlar, kokular, özellikler ve faydalar. Madenlerin depoları olan damar damar dağlardaki farklı toprak yapıları, renkler, çeşitler, özellikler, faydalar. Sadece bir petrolün milyonlarca yıllarla ifade edilen oluşumunu, mermer damarlarında Nakkaş-ı Ezelinin tecellilerini düşünelim: O harika renkler, şekiller, sağlam, muhkem özellikler. İnsanların ihtiyaçları için hazırlanmış demir, bakır, altın, gümüş, krom, çinko, kurşun, fosfat, kalay, uranyum, volfram, kömür, boraks... filizleri ve yatakları. Trilyonlarca yaratıkların yüzbinlerce yıl boyunca muhtaç oldukları ne varsa hazırlanmış. Tesadüfe en ufak bir yer bulunabilir mi? Azıcık bilenin buna ihtimal vermesi mümkün değil. O sadece bu âyette bildirildiği gibi Yüce Yaradanın azametine hayranlık duymaktan başka bir şey yapamaz. Böylece Kur'an fizik, kimya, jeoloji, botanik, zooloji gibi tabiat bilimlerini bu ve başka birçok âyetle teşvik eder.)

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ

"Şimdi iyi düşünün: Böyle olanın durumu mu iyi, yoksa gece saatlerinde, ahiretten endişe edip Rabb'inin rahmetini umarak gâh secdede, gâh kıyamda ibadet edenin durumu mu iyi? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akl-ı selim sahipleri, sağ duyulu olanlar düşünüp ibret alır." (Zümer, 39/9)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Ey iman edenler! Siz toplantı halinde iken "Biraz yer açıverin!" denildiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin. "Kalkın!" denilince de kalkıverin ki Allah sizin gibi iman, hele

hele bir de ilim nasib edilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.” (Mücâdele, 58/11)

(Bu âyetteki emri, toplantı âdabıyla sınırlı sanmak isabetli olmaz. Razi’nin dediği gibi, âyet şunu göstermektedir: “Bir kimse, Allah’ın kullarının mutluluğu için gerekli imkânları artırırsa, Allah da ona dünya ve ahiretteki lütuflarını artırır. Demek ki müslümanlardan beklenen, toplumun bütün fertlerine, özellikle muhtaçlara yeterli yaşama imkânları sağlamaktır.”)

İlim İsteme ve Onunla Amel

لَوْلاَ يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

“Bari, onların mürşitleri ve fakihleri onların günah olan şeyler söylemelerini ve haram yemelerini önleselerdi ya! Ama heyhât, ne gezer! Bunların yaptıkları da, ayrıca bir çirkin!” (Mâide, 5/63)

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

“Onlara, kendisine âyetlerimiz hakkında ilim nasib ettiğimiz kimsenin de kıssasını anlat: Evet, o adam bu ilme rağmen o âyetlerin çerçevesinden sıyrıldı, şeytan da onu peşine taktı, derken azgınlardan biri olup çıktı. Eğer dileseydik, onu o âyetler sayesinde yüksek bir mevkiye çıkarırdık, lakin o yere saplandı ve hevasının esiri oldu. Onun hali tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur; kendi haline bıraksan da yine dilini salar solur! İşte bu, tıpkı âyetlerimizi yalan sayan kimselerin misalidir. Sen olayı onlara anlat, olur ki düşünüp kendilerine çekidüzen verirler.” (A’râf, 7/175-176)

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلاَ نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ

"Bununla beraber müminlerin hepsinin top-yekün sefere çıkmaları uygun değildir. Öyleyse her topluluktan büyük kısmı savaşa çıkarken, bir takım da din hususunda sağlam bilgi sahibi olmak, dinî hükümleri öğrenmek için çalışmalı ve savaşa çıkanlar geri döndüklerinde kötülüklerden sakınmaları ümidiyle, onları uyarmalıdır." (Tevbe, 9/122)

(Bu âyet, dini iyi öğrenmenin ve öğretmenin ne derece gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Zira dünya ve ahiret mutluluğu, Allah'ın hidayetinin, kurtarıcı prensip ve ölçülerinin, rûhu ve lafzı ile, İslâm'ın doğru bilinmesine bağlıdır.)

قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا

"Üstadım" dedi Musa, "Sana öğretilen bu ilimden bana da bir şeyler öğretmen için sana tabi olabilir miyim, beni talebeliğe kabul eder misin?" (Kehf, 18/66)

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللهِ وَاللهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

"Tevratın mesajını ulaştırma ve onu uygulama yükümlülüğünü kabul ettikleri halde, sonra bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler, tıpkı ciltlerle kitap taşıyan merkebe benzer. Allah'ın âyetlerini yalan sayan kimselerin düştükleri durum ne feci! Allah böylesi zalim gürûhu, felaha ve hidayete erdirmez." (Cum'a, 62/5)

İlimle İlgili Hadisler

Alimlerin Fazileti

1. Ebû Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) biri âbid diğeri alim iki kişiden bahsedilmişti. "Alimin âbide üstünlüğü, benim, sizden en basitinize olan üstünlüğüm gibidir" buyurdu."[174]

---

[174] Tirmizî, *İlim* 19.

2. Yine Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "...Aleyhissalatu vesselam sonra buyurdular ki: "Allah Teâla Hazretleri, melekleri, semâvat ehli, deliğindeki karıncaya, denizindeki balıklara varıncaya kadar arz ehli, halka hayrı öğretene mağfiret duasında bulunur.""[175]

3. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Tek bir fakih, şeytana bin âbidden daha yamandır.""[176]

4. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Allah indinde en efdal insanın kim olduğu sorulmuştu: "Allah indinde en kıymetlileri en muttaki olanlardır!" buyurdular. "Biz bunu sormadık!" demeleri üzerine: "Öyleyse o, Halîlullah'ın oğlu, Nebiyyullah'ın oğlu Nebiyyullah'ın oğlu Yusuf'tur" buyurmuştu. Yine itirazla: "Hayır bunu da sormadık" dediler. Bunun üzerine Aleyhissalatu vesselam: "siz bana Arap hanedanlarından mı soruyorsunuz?" dedi. "Evet (Ey Allah'ın Resûlü!) dediler. "Onların cahiliye dönemindeki hayırlıları, fıkıh öğrendikleri takdirde, İslâm'da da en hayırlılarıdır!" cevabını verdi.""[177]

5. Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Dinde fakih (bilgili) olan kimse ne iyi kimsedir! Kendisine muhtaç olununca faydalı olur. Kendisine ihtiyaç olmayınca ilmini artırır.""[178]

6. Yine Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, benden sonra öldürülmüş olan bir sünnetimi ihya ederse beni seviyor demektir. Beni seven de benimle beraberdir.""[179]

7. Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle dediğini işittim: "Kim bir ilim öğrenmek için bir

---

[175] Tirmizî, *İlim* 19.
[176] Tirmizî, *İlim* 19.
[177] Buhârî, *Enbiya* 8, 14, 19, *Menakıb* 1; Müslim, *Fezâil* 168.
[178] Rezin tahric etmiştir.
[179] Rezin tahric etmiştir.

yola sülûk ederse Allah onu cennete giden yollardan birine dahil etmiş demektir. Melekler, ilim talibinden memnun olarak kanatlarını (üzerlerine) koyarlar. Semavat ve yerde olanlar ve hatta denizdeki balıklar âlim için istiğfar ederler. Âlimin âbid üzerindeki üstünlüğü dolunaylı gecede kamerin diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler, ne dinar ne dirhem miras bırakırlar, ama ilim miras bırakırlar. Kim de ilim elde ederse, bol bir nasib elde etmiştir."[180]

İlme Teşvik

8. Humeyd İbn Abdirrahman anlatıyor: "Hz. Muaviye (radıyallahu anh)'ı işittim, demişti ki: "Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle söylediğini işittim: "Allah kimin için hayır murad ederse onu dinde fakih kılar."[181]

9. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İlim talebi için yola çıkan kimse dönünceye kadar Allah yolundadır."[182]

10. Yine Tirmizî'nin Sahbere (radıyallahu anh)'tan kaydına göre, Aleyhissalatu vesselam: "Kim ilim taleb ederse, bu işi, geçmişteki günahlarına kefaret olur" buyurmuştur."[183]

11. Ukbe İbn Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zancılardan önce, ilim öğrenin yani zanlarıyla konuşanlardan önce." Rezin tahric etmiştir. Buhârî'de bunu bir bab başlığında muallak (senetsiz) olarak kaydetmiştir.[184]

12. Ebû Sa'id (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min, sonu cennet oluncaya kadar hayır işitmekten asla doymayacak."[185]

---

180 Ebû Dâvûd, *İlm* 1; Tirmizî, *İlm* 19; Mace, *Mukaddime* 17.
181 Buhârî, *Farzu'l-Humus* 7, *İlm* 13, *İ'tisam* 10; Müslim, *İmâret* 98.
182 Tirmizî, *İlim* 2; İbn Mace, *Mukaddime* 17.
183 Tirmizî, *İlim* 2.
184 Feraiz 2.
185 Tirmizî, *İlim* 19.

13. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hikmetli söz mü'minin yitiğidir. Onu nerede bulursa, onu hemen almaya ehaktır."[186]

14. Ebû Vâkid el-Leysi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde otururken üç kişi çıktı geldi. İkisi Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) yönelerek önünde durdular. Bunlardan biri, bir aralık bularak hemen oraya oturdu. Diğeri de onun gerisine oturdu. Üçüncü kimse ise, geri dönüp gitti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (dersinden) boşalınca buyurdular: "Size üç kişiden haber vereyim mi? Bunlardan biri Allah'a iltica etti, Allah da onu himayesine aldı. Diğeri istihyada bulundu, Allah da onun istihyasını kabul etti. Üçüncüsü ise geri döndü, Allah da ondan yüz çevirdi."[187]

İlim Âdabı

15. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, bir ilimden sorulur, o da bunu ketmedip söylemezse (Kıyamet günü) ateşten bir gem ile gemlenir."[188]

16. Sehl İbn sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Vallahi, senin hidayetinle bir tek kişiye hidayet verilmesi, senin için kıymetli develerden müteşekkil sürülerden daha hayırlıdır."[189]

17. Ebû Hârun el-Abdi anlatıyor: "Biz Ebû Sa'id el-Hudri (radıyallahu anh)'a uğrardık. O bize: "Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) (bize) vasiyetine merhaba" (derdi ve ilave ederdi): "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) demişti ki: "İnsanlar (dinde) size tabidirler. Size (aktar-ı âlemden yani) dünyanın her tarafından bir kısım erkekler gelip İslâm dinini öğrenecekler. Onlar geldikleri vakit, onlara hep hayrı tavsiye edin."[190]

---

[186] Tirmizî, *İlim* 19.

[187] Buhârî, *İlim* 8, *Salât* 84; Müslim, *Selâm* 26.

[188] Ebû Dâvûd, *İlm* 9; Tirmizî, *İlim* 3.

[189] Ebû Dâvûd, *İlm* 10; Buhârî, *Ashabu'n-Nebi* 9; Müslim, *Fedâilu'l-Ashâb* 34.

[190] Tirmizî, *İlim* 10.

18. Yezid İbn Seleme el-Cûfi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedim, ben senden pek çok hadis işittim. Ancak bunlardan, sonradan işittiklerimin, önceden işittiklerimi unutturacağından korkuyorum. Bana (hepsinin yerini tutacak) câmi bir kelime söyle!" "Bildiklerinde Allah'a karşı müttaki ol (bu sana yeter)!" buyurdular."[191]

Rezin şu ziyadeyi yaptı: "...ve onunla amel et!"

19. Rebi'a İbn Ebi Abdirrahman der ki: "Yanında bir miktar ilim olan kimseye, nefsini zayi etmesi münasib düşmez."[192]

İlim ve Öğrenme Adabı

20. İkrime rahimehullah anlatıyor: "İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) dedi ki: "İnsanlara haftada birkere hadis anlat. Buna uymazsan iki kere olsun. Daha çok yapmak istersen üç olsun. Sakın halkı şu Kur'an'dan usandırma! Halk kendi meselelerini konuşurken, senin onlara gelip, sözlerini keserek, bir şeyler anlatıp onları bıktırdığını görmeyeceğim. Onlar konuşurken sus ve dinle. Onlar sana gelip: "Konuş!" diye talebte bulununca, istiyorlar demektir, o zaman konuşursun. Dua'da seci meselesine dikkat et ve ondan kaçın. Zira ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ashab-ı Kiram'ın devrinde yaşadım, bunu yapmıyorlardı."[193]

21. Hz. Ali (radıyallahu anh) demiştir ki: "İnsanlara anlayacakları şeyleri anlatın. Allah ve resulünün tekzib edilmelerini ister misiniz?"[194]

22. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki: "Sen bir cemaate akıllarının almayacağı bir şey söylersen mutlaka bu, bir kısmına fitne olur."[195]

---

[191] Tirmizî, *İlim* 19.

[192] Buhârî bab başlığında kaydetmiştir. (*İlim* 21.)

[193] Buhârî, *Da'avat* 20.

[194] Buhârî, *İlim* 49.

[195] Müslim, *Mukaddime* 5.

Hadis Rivayeti ve Nakli

23. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benden bir şey işitip onu (artırıp eksiltmeden) işittiği şekilde başkasına ulaştıran kimsenin (Kıyamet günü) Allah yüzünü taze kılsın. Zira, kendisine ulaştırılan öyleleri var ki, bizzat işitenden daha iyi kavrar.""[196]

24. Abdullah İbn Amr İbni'l-As (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir âyet bile olsa benden başkasına götürün. Beni İsrail (hikâyelerin)den de rivayet edin, bunda bir mahzur yok. Ancak kim bile bile bana yalan nisbet ederse cehennemdeki yerini hazırlasın.""[197]

25. Ebû Zerr (radıyallahu anh) demiştir ki: "Eğer kılıncı şuraya koysanız –eliyle ensesini göstermiştir– ben bu esnada, Resûlullah'dan (aleyhissalâtu vesselâm) işitmiş bulunduğum bir hadisi, sizin işimi bitirmezden önce söyleyebileceğime kanaatim gelse onu mutlaka söylerim.""[198]

Hadisin Yazılması

26. İbn Amr İbni'l-As (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğim her şeyi yazıyordum. Kureyş bu işten beni men etti. Dediler ki: "Sen her (işittiğin) şeyi yazıyorsun, halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir insandır, memnun ve öfkeli halde de konuşur." Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim. Sonra durumu Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) anlattım. Parmağı ile ağzına işaret ederek: "Yaz, nefsimi elinde tutan Zâta yemin olsun, ondan haktan başka bir şey çıkmaz!" buyurdu.""[199]

27. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensardan bir zat Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) (hafızasını) şikayet ederek dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! ben senden hadis işitiyorum, çok hoşuma

---

[196] Tirmizî, *İlm* 7.
[197] Buhârî, *Enbiya* 50; Tirmizî, *İlm* 13.
[198] Buhârî, *İlim* 10.
[199] Ebû Dâvûd, *İlim* 3.

gidiyor, ancak hafızamda tutamıyorum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona şu cevabı verdi: "Sağ elini yardıma çağır!" ve eliyle yazma işareti yaptı."[200]

28. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün, halka) hitabetti, –(Ebû Hureyre, hadisin vürûdu ile ilgili) bir kıssa anlattı– (hadiste şu ibare de vardı:) "Ebû Şah dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! (bu hutbeyi) bana yazıverin!" Bu taleb üzerine Aleyhissalatu vesselam: "Evet Ebû Şâh'a yazıverin!" emir buyurdular."[201]

29. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki: "Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) Ashabı arasında İbn Amr hariç, benden daha çok hadis bilen yoktu. (Onun beni geçmesi şuradan ileri geliyordu:) O hadisleri yazıyordu, ben ise yazmıyordum."[202]

30. Zeyd İbn Sabit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana emretti, ben de onun için, Süryanice (yahudi) yazısını öğrendim. Şöyle demişti: "Allah'a yemin olsun, ben yazı işimde yahudiye emniyet edemiyorum!" (Zeyd) der ki: "Allah'a yemin olsun bir ayın yarısı geçmeden, o yazıyı öğrendim ve maharet kazandım. Resûlullah'ın onlara olan mektuplarını yazıyor, onların gönderdiklerini de ona okuyordum."[203]

31. el-Muttalib İbn Abdillah İbni Hantab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Zeyd İbn Sabit Hz. Muaviye'nin (radıyallahu anhumâ) yanına girmişti. Hz. Mu'aviye ona bir hadisten sual etti. Zeyd de hadisi ona söyledi. Hz. Muaviye (orada hazır bulunan bir adama) hadisi yazmasını emretti. Zeyd müdahalede bulunarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), hadislerinden hiç bir şey yazmamamızı emretmişti" dedi. Bunun üzerine Hz. Muaviye yazılanı derhal imha etti."[204]

32. Ebû Sa'idi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle emrettiler: "Benden kur'an dışında bir şey

---

200 Tirmizî, *İlm* 12.

201 Tirmizî, *İlim* 12; Buhârî, *İlm* 39, *Lukata* 7, *Diyât* 8; Ebû Dâvûd, *İlm* 3.

202 Buhârî, *İlm* 39; Tirmizî, *İlm*.

203 Buhârî, *Ahkâm* 40; Ebû Dâvûd, *İlm* 2; Tirmizî, *İsti'zân* 22.

204 Ebû Dâvûd, *İlm* 3.

yazmayın. Kim, Kur'an'dan başka bir şey yazmış ise, onu imha etsin."[205]

İlmin Kaldırılması

33. İbn Amr İbni'l-As (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah ilmi (verdikten sonra), insanların (kalbinden) zorla söküp almaz. Fakat ilmi, ülemayı kabzetmek suretiyle alır. Ülema kabzedilir, öyle ki, tek bir alim kalmaz. Halk da cahilleri kendine reis yapar. Bunlara meseleler sorulur, onlar da ilme dayanmaksızın (kendi reyleriyle) fetva verirler, böylece hem kendilerini hem de başkalarını dalâlete atarlar."[206]

34. Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. Gözünü semaya dikti. Sonra: "Şu anlar, ilmin insanlardan kapıp kaçırıldığı anlardır. Öyle ki, bu hususta insanlar hiçbir şeye muktedir olamazlar!" buyurdular.

Ziyad İbn Lebid el-Ensari araya girip: "Bizler Kur'an'ı okuyup dururken ilim bizlerden nasıl kapıp kaçırılır? Vallahi biz onu hem okuyacağız, hem de çocuklarımıza, kadınlarımıza okutacağız!" dedi. Resûlullah da: "Anasız kalasın, ey Ziyad, ben seni Medine fakihlerinden sayıyordum. (Bak) işte Tevrat ve İncil, yahudilerin ve nasranilerin elinde, onların ne işine yarıyor (sanki onunla amel mi ediyorlar)?" buyurdu. Cübeyr der ki: "Ubade İbn Samit'e (radıyallahu anh) rastladım. Kardeşin Ebu'd-Derda ne söyledi, işittin mi? dedim. Ve ona Ebu'd-Derda'nın söylediğini haber verdim. bana: "Ebu'd-Derda doğru söylemiş, dilersen kaldırılacak olan ilk ilmin ne olduğunu sana haber vereyim: İnsanlardan kaldırılacak olan ilk ilim huşu'dur. Büyük bir câmiye girip huşu üzere olan tek şahsı göremiyeceğin vakit yakındır!" dedi."[207]

35. Ömer İbn Abdilaziz rahimehullah'dan nakledildiğine göre, (Medine valisi) Ebû Bekr İbn Hazm'a şöyle yazmıştır: "Bak,

---

[205] Müslim, *Zühd* 72.
[206] Buhârî, *İlim* 34, *İ'tisam* 7; Müslim, *İlim* 13.
[207] Tirmizî, *İlm* 5.

Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) hadisinden ne varsa yaz. Zira ben, ilmin kaybolmasından ve ülemanın gitmesinden korkuyorum. Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) hadisinden başka bir şey kabul etme. Alimler ilmi yaysınlar, ilim için (herkese açık yerlerde) halkalar teşkil etsinler, ta ki bilmeyenler de böylece öğrensin. Zira ilim, gizli kalmazsa helak olmaz."[208]

Öğrenenler ve Öğretenler

36. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah kimin hakkında hayır murad ederse, onu dinde âlim kılar."

37. Hz. Muaviye (radıyallahu anh), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini anlatıyor: "Hayır bir alışkanlıktır, şer de düşmanlıktır; Allah kimin hakkında hayır murad ederse onu dinde fakih (âlim) kılar."

38. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "İlim talebi her müslümana farzdır. İlmi, ona layık olmayan kimseye öğretmek, domuzun boynuna mücevherat, inci, altın takmak gibidir."

39. Zir İbn Hubeyş anlatıyor: "Safvân İbn Assâl el-Murâdi'ye geldim. Bana: "Ne maksatla yanıma geldin?" dedi. "İlmi ortaya çıkarayım diye!" dedim. Bunun üzerine bana şunu söyledi: "Ben Resûlullah'dan (aleyhissalâtu vesselâm) işittim. Buyurmuşlardı ki: "İlim talep etmek üzere yola çıkan hiç kimse yoktur ki, melekler, onun bu yaptığından memnun olarak, ona kanatlarını germemiş olsunlar!"

40. Ebû Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yok edilmezden önce şu (dini) ilmi öğrenmeniz gerekir. Onun yok edilmesi kaldırılmasıdır." Aleyhissalatu vesselâm, sonra orta parmağı ile şehadet parmağını şöyle birleştirerek: "Alim ve talebe sevapta ortaktırlar, diğer insanIarda (öğretici ve öğrenici olmayanlarda) hayır yoktur!" buyurdular.

---

[208] Buhârî, *İlm* 34.

41. Abdullah İbn Amr (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir gün, hücrelerinden birinden çıkıp mescide girmişti. Mescidde ise iki halka vardı. Birinde halk, Kur'ân okuyor, Allah'a dua ediyordu. Diğerindekiler ilim öğrenip ilim öğretmekle meşguldü. Aleyhissalâtu vesselâm: "Her ikisi de hayır üzeredir: Şunlar Kur'ân okuyorlar, Allah'a dua ediyorlar, Allah (taleplerini) dilerse onlara verir, dilemezse vermez. Bunlar ise öğrenip öğretiyorlar. Ben de bir muallim olarak gönderildim!" buyurdular ve ilim halkasına oturdular."

İlmi Başkalarına Aktarma

43. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah benim sözümü işitip belleyen, sonra da onu benden (başkasına) ulaştıran kimsenin yüzünü Kıyamet günü ağartsın. Zira nice ilim taşıyıcılar vardır ki, alim değildir. Nice ilim taşıyıcıları ilmi, kendinden daha alim olana taşırlar."

44. Yine Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlardan öyleleri vardır ki, onlar hayrın anahtarları, şerrin de sürgüleridir. Allah'ın, ellerine hayırın anahtarlarını koyduğu kimselere ne mutlu! Şerr'in anahtarlarını Allah'ın ellerine koyduğu kimselere ne yazık!"

45. Sehl İbn Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Size getirdiğim) bu hayır, birkısım hazineler mesabesindedir. Bu hazinelerin anahtarları vardır. Allah'ın, hayır için bir anahtar, şerre karşı da sürgü kıldığı kimseye ne mutlu. Allah'ın şerre anahtar, hayra sürgü kıldığı kimseye de ne yazık!"

Halka Hayrı Öğretmek

46. Muaz İbn Enes'in babası anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir ilim öğretirse ona bu ilimle amel edenlerin sevabı vardır. Bu amel edenin ücretini eksiltmez."

47. Ebû Katâde babasından naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişinin (öldükten sonra) geride

bıraktıklarının en hayırlısı şu üç şeydir: "Kendisine dua eden salih bir evlad, ecri kendisine ulaşan bir sadaka-i cariye, kendinden sonra amel edilen bir ilim."

48. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min kişiye, hayatta iken yaptığı amel ve iyiliklerden, öldükten sonra ulaşanlar, öğretip neşrettiği bir ilim, geride bıraktığı salih bir evlad, miras bıraktığı bir mushaf (kitap), inşa ettiği bir mescid, yolcular için yaptırdığı bir bina, akıttığı bir su, hayatta ve sağlıklı iken verdiği bir sadakadır. Ölümünden sonra kişiye işte bunlar ulaşır."

49. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sadakanın en üstünü, kişinin bir ilim öğrenip sonra da onu müslüman kardeşine öğretmesidir."

Tevazu

50. Ebû Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Çok sıcak bir günde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Baki'u'l-Garkad cihetine geçti. Arkasında yürüyen kimseler vardı. Bir ara ayak seslerini işitince bu ona ağır geldi ve içine bir kibir düşer endişesiyle yere oturdu, halkın kendisini geçmesini bekledi."

51. Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolda yürüyünce Ashab, onun önünde yürürler. Aleyhissalâtu vesselâm'ın sırtını meleklere bırakırlardı."

İlim Talebine Teşvik

52. İsmail İbn Müslim anlatıyor: "Hasan Basri merhuma hastalığı sırasında geçmiş olsun ziyaretine uğramıştık; gelenler odayı doldurdu, öyle ki ayaklarını topladı ve şunları anlattı: "Biz, Ebû Hureyre'ye (radıyallahu anh) hastalanınca geçmiş olsun ziyaretinde bulunduk, ziyaretçiler odayı doldurmuştuk, öyle ki, ayaklarını kendine çekti ve: "Bir keresinde Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) yanına girmiş, odasını doldurmuştuk, o da yanı üzerine yatıyordu. Bizi görünce ayaklarını kendine çekerek topladı ve şöyle buyurdu:

"Haberiniz olsun, benden sonra, ilim talep etmek üzere, (size her taraftan) insanlar gelecekler. Onlara merhaba deyin, selam verin ve ilim öğretin!"

Hasan Basri hazretleri sözlerine devamla dedi ki: "*Allah'a yemin olsun! Biz öyle insanlarla karşılaştık ki, (kendilerine ilim talep etmek üzere uğradığımız zaman) bize, ne merhaba dediler, ne selam verdiler ne de ilim öğrettiler. Ancak kendilerine ilim için gittiğimiz zaman bir şeyler öğrenir idiysek de bize kaba davranırlardı.*"

İlimle Amel

53. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cühelâ takımıyla münakaşa veya ülemâya karşı böbürlenme veya halkın dikkatini kendine çekme gayesiyle ilim talep eden ateştedir."

54. Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İlmi, alimlere karşı böbürlenmek, cühelâ ile münakaşa etmek veya mevki-makam elde etmek için öğrenmeyin. Kim bunu yaparsa ona ateş gerekir, ateş!"

55. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetimden birkısım insanlar, dini ilimleri öğrenecekler. Kur'ân-ı Kerîm'i okuyacaklar ve şöyle diyecekler: "Ümerâya gidip, onların dünyalıklarından alırız, dinimizi de onların şerrinden uzak tutarız." Halbuki bu mümkün değildir, tıpkı katad (denen dikenli ağaçtan) dikenden başka bir şey elde edilemediği gibi. Aynen öyle de, ümerânın yakınlığından sadece... elde edilir." Muhammed İbn's-Sabbâh: "Aleyhissalâtu vesselâm sanki hataları kastetmiştir" der."

56. Abdullah İbn Mes'ud (radıyallahu anh) demiştir ki: "Eğer ilim ehli, ilmi koruyup, onu layık olanlara vermiş olsalardı, ilim sayesinde devirlerinin insanlarına efendi olacaklardı. Ne var ki onlar ilmi, dünyalıklarından menfaat sağlamak için ehl-i dünya için harcadılar. Dünya ehli de âlimleri aşağıladı. Halbuki ben, Peygamberimiz'in (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle söylediğini işittim:

"Kimin tasası sadece ahiret olursa, dünya tasalarına Allah kifâyet eder. Kim de dünya tasalarına kendini kaptırırsa, dünyanın hangi vadisinde helak olduğuna Allah aldırmayacaktır."

57. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "İlmi, ulemâya karşı böbürlenmek için veya cühelâ ile münakaşa için veya insanların dikkatini kendinize çekmek için öğrenmeyin. Kim böyle yaparsa yeri ateştir."

58. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim âlimlere karşı böbürlenmek, cahillerle münakaşa etmek ve halkın dikkatini üzerine çekmek maksadıyla ilim öğrenirse Allah onu cehenneme sokar."

İlmi Gizleme

59. Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bu ümmetin sonradan gelenleri önce gelenlerine lânet ettiği vakit, kim bir hadisi söylemez, ketmederse, Allah'ın indirdiğini ketmetmiş (gizlemiş) olur."

60. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir ilimden sorulur, o da bunu gizlerse, Kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlenir."

61. Ebû Sa'îdi'l-Hudrî anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim insanların dini işlerinde Allah'ın faydalı kıldığı bir ilmi gizlerse, Allah, Kıyamet günü onu ateşten bir gem ile gemler."

11.
ANA-BABAYA İYİLİK

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لاَ تَعْبُدُونَ إِلاَّ اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلاَّ قَلِيلاً مِنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُعْرِضُونَ

"Bir vakit İsrailoğullarından söz alıp: "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Anaya babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara güzel muamele edin, İnsanlara tatlı söz söyleyin, namazı hakkıyle eda edin, zekâtı verin" demiştik. Sonra pek azınız hariç sözünüzden döndünüz. Hâla da yüz çevirmektesiniz." (Bakara, 2/83)

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا

"Yalnız Allah'a ibadet edip Ona hiçbir şeyi şerik yapmayın. Anaya, babaya, akrabalara, yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara, yol arkadaşına, garip ve yolculara, elinizin altındaki (köle, cariye, hizmetçi, işçi) lere de güzel muamele edin. Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez." (Nisa, 4/36)

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلاَّ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلاَ تَقْتُلُوا أَوْلاَدَكُمْ مِنْ إِمْلاَقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلاَ تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"De ki: "Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını ben okuyup açıklayayım: Ona hiçbir şeyi şerik yapmayın, anaya babaya iyi davranın, fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin, çünkü sizin de onların da rızkını veren Biziz. Kötülüklerin, fuhşiyatın açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Allah'ın muhterem kıldığı cana nahak yere kıymayın. İşte aklınızı kullanırsınız diye Allah size bunları emrediyor." (En'âm, 6/151)

(Fuhşiyat (fevahiş) çirkinliği meydanda olan her türlü kötü davranışı kapsar. Kur'an; zina, eşcinsellik, edep yerlerini açma, üvey anne ile evlenme gibi davranışları, fuhşiyattan sayar. Hadislerde hırsızlık, sarhoş edici içki içme hakkında da bu tabir kullanılır.)

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللهُ آمِنِينَ وَرَفَعَ
أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ
جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ
بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

"Yakub ailesi Mısıra gelip Yusufun yanına girdiklerinde Yusuf annesi ile babasını kucakladı ve "Allah'ın dilemesiyle Mısıra emin olarak girin" dedi. 100 – Annesi ile babasını tahtına oturttu. Hepsi onun önünde saygı ile eğildiler. Yusuf: "Babacığım!" dedi, "işte küçükken gördüğüm rüyanın tabiri! Rabbim o rüyayı gerçekleştirdi. O, bana nice ihsanlarda bulundu: Beni zindandan kurtardı ve nihayet, Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirip bana kavuşturmakla da beni ihsanına mazhar etti. Gerçekten Rabbim dilediği hususları çok güzel, pek ince bir tarzda tedbir eder, ayarlar. Şüphesiz O Alimdir, Hakimdir: herşeyi hakkıyla bilen, tam hikmet sahibidir." (Yûsuf, 12/99-100)

(Bu âyetlere dikkat edilirse Yusuf (aleyhisselâm)ın, bütün müminlere örnek olacak nice davranışlar ihtiva ettiği görülür: Kendisini ölüme mahkûm eden yakınları üzerinde tam yetki sahibi iken gösterdiği olgunluk ve müsamaha, kendisinin zirveye yükselişini hep Allah'ın lutfuna bağlayıp nefsine en küçük pay çıkarmama,

müminler tarafından şahsına karşı yapılan en kötü bir hareketi bile te'vile gayret etme ve Şeytanın kardeşle-rine yaptırdıklarında "hikmet-i ilahiyyeye göre benim için bazı faydalar vardı," deme; hep ibadet ve ahiret iştiyakı ile dolu olma gibi; bu çok önemli ders ve hitâbe de Tekvin ve Talmud'da yer almamıştır. Gereksiz bir yığın ayrıntıyı anlatıp, uzun kıssanın en önemli dersini yazmama çok gariptir. "Kur'an, Tekvin ve Talmud birlikte incelendiğinde görülür ki Kur'an, bazı yerleri fazla anlatıyor, birçoğunu daha az anlatıyor, bazılarını ise düzeltiyor ve reddediyor. Dolayısıyla Hz. Muhammed'in bu kıssaları yahudilerden öğrendiğini iddia etmenin hiçbir gerekçesi olamaz.)

وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

"Rabbin şöyle buyurdu: Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Anaya babaya güzel muamele edin. Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa sakın onlara hizmetten yüksünme, "öff!" bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle. (22-39 bölümü, Medine döneminin başlamak üzere olduğu sırada gittikçe güçlenecek olan İslâm toplumunun hangi temel esaslar üzerine kurulacağını ilan etmektedir.) Şefkatle, tevazu ile kol kanat ger onlara ve şöyle dua et: "Ya Rabbi, onlar küçüklüğümde nasıl beni ihtimamla yetiştirdilerse, ona mükâfat olarak Sen de onlara merhamet buyur!" (İsrâ, 17/23-24)

يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا

"Yahya! Kitaba var kuvvetinle sarıl" dedik ve henüz çocuk iken ona hikmet verdik. Tarafımızdan bir merhamet, arı duru bir gönül de ihsan ettik. O haramlardan çok sakınan bir insandı. Anne ve babasına iyi davranan hayırlı bir evlattı, asla zorba ve isyankâr biri değildi." (Meryem, 19/12-14)

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلاَةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا

"Meryem, (bana değil, çocuğa sorun dercesine) çocuğu gösterdi: "Nasıl olur da, dediler, beşikteki bebekle konuşuruz?" Derken bebek: "Ben Allah'ın kuluyum, dedi, O bana kitap verdi, beni peygamber olarak görevlendirdi. "Nerede olursam olayım beni kutlu, mübarek kıldı, yaşadığım müddetçe bana namazı ve zekâtı farz kıldı." "Anneme saygılı, hayırlı evlat kılıp, asla zorba, bedbaht ve hayırsız biri eylemedi" (Meryem, 19/29-32)

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلاَ تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"Biz insana, yapacağı en hayırlı iş olarak, annesine ve babasına iyi davranmasını bildirdik. Ama bununla beraber, onlar senden, hakkında bilgin olmayan bir şeyi, Bana şirk koşmanı isterlerse itaat etme! Hepinizin dönüşü Banadır ve Ben de yapageldiğiniz şeyleri bir bir bildirip cezasını vereceğim." (Ankebût, 29/8)

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

"Biz insana, annesine babasına iyi davranmasını emrettik. Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımıştır. Sütten kesilmesi de iki yıl kadar sürer. İnsana buyurduk ki: "Hem Bana, hem de annene babana şükret, unutma ki sonunda Bana döneceksiniz." (Lokmân, 31/14)

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلاَثُونَ شَهْرًا حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

"Biz insana, anne ve babasına güzel muamele etmesini emrettik. Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımış ve nice güçlüklerle doğurmuştur. Çocuğun anne karnında taşınması ve sütten kesilmesi otuz ay sürer. Nihayet insan gücünü kuvvetini bulup daha sonra kırk yaşına girince "Ya Rabbi!" der. "Gerek bana, gerek anneme babama lutfettiğin nimetlerine şükür yoluna beni sevket. Senin razı olacağın makbul ve güzel iş yapmaya beni yönelt ve bana salih, dine bağlı, makbul nesil nasib et. Rabbim Sana tuttum yüzüm, ben sana teslim olanlardanım." (Ahkâf, 46/15)

Ana-Babaya Dua

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

"Ey Rabbimiz! Beni, anamı, babamı ve bütün müminleri kıyamet günü affeyle." (İbrâhim, 14/41)

(Hz. İbrahim (aleyhisselâm) vatanından ayrılırken babası için Allah'a dua edip af dileme sözü vermişti. Onu yerine getirmek üzere böyle dua ediyor. Fakat daha sonra onun din düşmanı olduğunu kesin anlayınca, onunla manevi ilişkilerini de kesti.)

قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَئِنْ لَمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا
قَالَ سَلاَمٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا

"Babası: "İbrahim, ne o, yoksa Sen benim tanrılarıma sırtını mı dönüyorsun. Vazgeçmezsen bu işten mutlaka taşa tutarım seni. Şöyle bir uzun müddet benden uzak dur. Gözüm görmesin seni buralarda." İbrahim: "Selamet, esenlik içinde kal, dedi. Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. O gerçekten bana karşı çok lütufkârdır." (Meryem, 19/46-47)

وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ

"(İbrahim): Babamı da affet, ona tevbe ve iman nasib et, Zira o yolunu şaşıranlar arasında." (Şuârâ, 26/86)

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لاَ تَذَرْ عَلَى ٱلأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلاَ يَلِدُوا إِلاَّ فَاجِرًا كَفَّارًا رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلاَ تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلاَّ تَبَارًا

"Nûh: "Ya Rabbî, dedi, yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!" "Zira bırakırsan onlar Senin kullarını, Senin yolundan saptırırlar ve sadece kendileri gibi kâfir, ahlaksız çocuklar dünyaya getirip yetiştirirler." "Ya Rabbî, beni, anamı, babamı ve evime mümin olarak girenleri, erkek ve kadın olarak bütün müminleri affeyle. O zalimleri ise, daha da beter eyle, daha da perişan eyle!" Nûh: "Ya Rabbî, dedi, yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!" "Zira bırakırsan onlar Senin kullarını, Senin yo-lundan saptırırlar ve sadece kendileri gibi kâfir, ahlaksız çocuklar dünyaya getirip yetiştirirler." "Ya Rabbî, beni, anamı, babamı ve evime mümin olarak girenleri, erkek ve kadın olarak bütün müminleri affeyle. O zalimleri ise, daha da beter eyle, daha da perişan eyle!" (Nûh, 71/26-28)

Ana-Babaya İnfak

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلْ مَا أَنفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَٱلأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللهَ بِهِ عَلِيمٌ

"Sana Allah yolunda kimlere ve ne harcayacaklarını sorarlar. De ki: İnfak edeceğiniz mal ana – baba, akrabalar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmış gariplere gidecektir. Hayır olarak daha ne yaparsanız Allah muhakkak onu bilir." (Bakara, 2/215)

Ana-Babaya İtaatta Ölçü

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى ٱلإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa babalarınızı ve kardeşlerinizi bile veli edinmeyin. İçinizden onları dost

edinenler, zalimlerin ta kendileridir." (Tevbe, 9/23) (Veli: hâmi, koruyucu, birinin işlerini deruhde eden kimse, yönetici, destek veren yardımcı, dost anlamlarına gelir.)

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلاَ تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي
الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"Eğer onlar seni, şerik olduğuna dair hiçbir bilgin olmadığı şeyleri, Bana ortak saymaya zorlarlarsa sakın onlara itaat etme. Ama o durumda da kendileriyle iyi geçin, makul bir tarzda onlara sahip çık. Bana yönelen olgun insanların yolunu tut. Sonunda hepinizin dönüşü Bana olacak ve Ben işlediklerinizi tek tek size bildirip karşılığını vereceğim." (Lokmân, 31/15)

("Kendileriyle iyi geçin, makul bir tarzda onlara sahip çık" demek günaha iştirak etmeksizin İslâm'ın razı olacağı iyilik ve insanlığın gerektireceği şekilde beraberlerinde bulun. Mesela yemek, içmek, giymek gibi ihtiyaçlarını düzene koymak, eziyet etmemek, ağır söylememek, hastalıklarını tedavi ettirmek, vefatlarında defnetmek gibi dünyaya ait yardımlarda bulunmak demektir.)

Ana-Babaya Kötü Davranmak Büyük Günahlardandır

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلاَّ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلاَ
تَقْتُلُوا أَوْلاَدَكُمْ مِنْ إِمْلاَقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلاَ تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَمَا بَطَنَ وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"De ki: "Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını ben okuyup açıklayayım: Ona hiçbir şeyi şerik yapmayın, anaya babaya iyi davranın, fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin, çünkü sizin de onların da rızkını veren Biziz. Kötülüklerin, fuhşiyatın açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Allah'ın muhterem kıldığı cana nahak yere kıymayın. İşte aklınızı kullanırsınız diye Allah size bunları emrediyor." (En'âm, 6/151)

(Fuhşiyat (fevahiş) çirkinliği meydanda olan her türlü kötü davranışı kapsar. Kur'an; zina, eşcinsellik, edep yerlerini açma, üvey anne ile evlenme gibi davranışları, fuhşiyattan sayar. Hadislerde hırsızlık, sarhoş edici içki içme hakkında da bu tabir kullanılır.)

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَهُمَا
يَسْتَغِيثَانِ اللّٰهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ
حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ

"Fakat bir de öyleleri var ki, kendisini imana davet eden anne ve babasına: "Öf be! Yetti artık! Benden önce nice nesiller ölüp de geri dönmediği halde, siz beni mezarımdan dirilip çıkarılmakla mı korkutuyorsunuz!" derken, onlar: Allah'a sığınıp yalvararak oğullarına: "Yazık ediyorsun kendine! derler, imana gel, Allah'ın vâdi elbette gerçektir." O ise yine de: "Bu ahiret inancı eskilerin masallarından başka bir şey değildir" diye diretir. İşte onlar, kendilerinden önce insanlardan ve cinlerden gelmiş geçmiş topluluklar içinde, haklarında azap hükmü kesinleşmiş olanlardır. Çünkü onlar hüsrana uğramış kimselerdir."(Ahkâf, 46/17-18)

Ana-Babaya İyilikle İlgili Hadisler

1. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü iyi davranıp hoş sohbette bulunmama en ziyaâde kim hak sâhibidir?" diye sordu. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Annen!" diye cevap verdi. Adam: "Sonra kim?" dedi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar: "Sonra kim?" dedi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yine: "Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar sordu: "Sonra kim?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu dördüncüyü: "Baban!" diye cevapladı."[209]

2. Küleyb İbn Menfa'a ceddi bulunan Küleyb el-Hanefi (radıyallahu anh)'den anlattığına göre, kendisi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek sormuştur: "Ey Allah'ın Resûlü kime karşı

[209] Buhârî, *Edeb* 2; Müslim, *Birr* 1.

iyilik yapayım?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı vermiştir: "Annene, babana, kızkardeşine, oğlan kardeşine, bunu takip eden azadlına. Bu iyiliği de, üzerine vâcib olan bir hakkın ödenmesi, yani, sıla-ı rahmin yerine getirilmesi olarak yapacaksın. (Nafile, ihtiyarî, hasbî bir davranış tatavvu grubuna giren bir amel olarak değil)".[210]

3. Behz İbn Hakîm babası tarikiyle dedesi Mu'aviye İbn Hayde el-Kuşeyrî (radıyallahu anh)'den naklediyor. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e: "Ey Allah'ın Resûlü, kime iyilik yapayım? diye sordum. Bana: "Annene" dedi. "Sonra kime?" diye tekrar ettim. "Annene" dedi. "Sonra kime?" dedim. "Annene" dedi. "Sonra kime?" dedim, bu dördüncüde "Babana, sonra da tedrici yakınlarına" diye cevap verdi."[211]

4. Abdullah İbn Amr İbn'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü benim malım ve bir de çocuğum var. Babam malımı almak istiyor" (ne yapayım?) diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sen ve malın babana aitsiniz. Şunu bilin ki, evladlarınız kazançlarınızın en temizlerindendir. Öyle ise evladlarınızın kazançlarından yiyin" buyurdu."[212]

5. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün: "Burnu sürtülsün, burnu sürtülsün, burnu sürtülsün" dedi. "Kimin burnu sürtülsün ey Allah'ın Resûlü?" diye sorulunca şu açıklamada bulundu: "Ebeveyninden her ikisinin veya sâdece birinin yaşlılığına ulaştığı halde cennete giremeyenin."[213]

6. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hiçbir evlad, babasının hakkını, bir istisna durumu dışında ödeyemez. O durum da şudur: Babasını köle olarak bulur, satın alır ve âzad eder."[214]

7. Abdullah İbn Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "Allah'ın rızası

---

210 Ebû Dâvûd, *Edeb* 129.

211 Ebû Dâvûd, *Edeb* 129; Tirmizî *Birr* 1.

212 Ebû Dâvûd, *Büyû* 79; İbn Mâce, *Ticârât* 64.

213 Müslim, *Birr* 9; Tirmizî, *Daavât* 110. Rivayetin yukarıdaki metni, Müslim'deki metindir.

214 Müslim, *Itk* 25; Ebû Dâvûd, *Edeb* 129; Tirmizî, *Birr* 8.

babanın rızasından geçer. Allah'ın memnuniyetsizliği de babanın memnuniyetsizliğinden geçer."[215]

8. İbn Amr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, cihada iştirak etmek için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den izin istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Annen baban sağlar mı?" diye sordu. Adam: "Evet" deyince: "Onlara (hizmet de cihad sayılır), sen onlara hizmet ederek cihad yap" buyurdu.[216]

Müslim'in bir diğer rivayetinde adam: "...Sana, hicret ve cihad etmek ecrini de Allah'tan istemek şartı üzerine biat ediyorum" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Anne ve babandan sağ olan var mı?" diye sorar. Adam: "Evet, her ikisi de sağ" deyince: "Yani sen Allah'tan ecir istiyorsun?" der. Adamın "evet"i üzerine: "Öyleyse vâlideyn'in yanına dön. Onlara iyi bak, (Allah'ın rızası ondadır)" emreder.

Ebû Dâvûd ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayette adam: "Ağlamakta olan ebeveynimi de geride bıraktım" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona "Yemen'de bir kimsen var mı?" diye sordu. Adam: "Ebeveynim var" deyince "Peki, onlar sana izin verdiler mi? diye tekrar sordu. "Hayır" cevabı üzerine: "Öyleyse onlara geri dön, onlardan izin iste. Şâyet izin verirlerse cihada katıl, vermezlerse onlara hizmet et!" emretti."

9. Muâviye İbn Câhime'nin anlattığına göre; Câhime (radıyallahu anh) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelir ve: "Ey Allah'ın Resûlü, ben gazveye (cihad) katılmak istiyorum, bu konuda sizinle istişâre etmeye geldim" der. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Annen var mı?" diye sorar. "Evet" deyince, "Öyleyse ondan ayrılma zira cennet onun ayağının altındadır" buyurur.[217]

10. İbn Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Nikâhım altında bir kadın vardı ve onu seviyordum da. Babam Ömer ise, onu sevmiyordu. Bana: "Boşa onu" dedi. Ben itiraz ettim ve boşamadım.

---

215 Tirmizî, *Birr* 3.

216 Buhârî, *Cihâd* 138, *Edeb* 3; Müslim, *Birr* 5.

217 Nesâî, *Cihâd* 6.

Babam Ömer (radıyallahu anh) Hz. Peygamber'e (aleyhissalâtu vesselâm) gelerek durumu arzetti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Boşa onu" dedi.[218]

11. Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Baba cennetin orta kapısıdır. Dilersen bu kapıyı terket dilersen muhafaza et" dediğini işittim.[219]

12. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir kadın: "Ey Allah'ın Resûlü, ben anneme bir cariye tasadduk etmiştim. Şimdi annem öldü" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sadaka yapmış olmanın) ecrini mutlaka alacaksın. Miras yoluyla cariye sana geri gelecek (tekrar senin olacak)" buyurdu. Kadın: "Ey Allah'ın Resûlü annemin bir aylık oruç borcu vardı, onun yerine tutabilir miyim?" diye sordu. "Annene bedel tut!" dedi. Kadın: "Ey Allah'ın Resûlü, annem hiç haccetmedi, onun yerine hac yapabilir miyim?" diye sordu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Evet, ona bedel haccet" buyurdu."[220]

13. Esma Bintu Ebî Bekr (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Henüz müşrik olan annem yanıma geldi. (Nasıl davranmam gerekeceği hususunda) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sorarak: "Annem yanıma geldi, benimle (görüşüp konuşmak) arzu ediyor, anneme iyi davranayım mı?" dedim. "Evet" dedi, ona gereken hürmeti göster."[221]

14. İbn Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Ben büyük bir günah işledim, buna tevbe imkanım var mı?" dedi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Annen var mı?" diye sordu. Adam: "Hayır yok" dedi. "Peki teyzen de mi yok?" dedi. Adam: "Hayır, var" deyince Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Öyle ise ona iyilik yap!" diye emretti."[222]

Tirmizî el-Berâ'dan kaydettiği diğer bir hadiste şu ziyadeye yer verir: "Teyze anne makamındadır."

---

218 Ebû Dâvûd, *Edeb* 129; Tirmizî, *Talâk* 13.
219 Tirmizî, *Birr*, 3.
220 Müslim, *Sıyâm* 157; Tirmizî, *Zekât* 31; Ebû Dâvûd, *Vesâyâ* 12.
221 Buhârî, *Hibe* 28, *Edeb* 8; *Zekât* 50; Ebû Dâvûd, *Zekât*, 34.
222 Tirmizî, *Birr* 6.

15. Ebû Üseyd Mâlik İbn Rebî'a es-Sâidî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü, anne ve babamın vefatlarından sonra da onlara iyilik yapma imkânı var mı, ne ile onlara iyilik yapabilirim?" diye sordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Evet vardır" dedi ve açıkladı: "Onlara dua, onlar için Allah'tan istiğfar (günahlarının affedilmesini) taleb etmek, onlardan sonra vasiyetlerini yerine getirmek, anne ve babasının akrabalarına karşı da sıla-i rahmi ifa etmek, anne ve babanın dostlarına ikramda bulunmak."[223]

16. İbn Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) işittim, şöyle diyordu: "Kişinin yapacağı en üstün iyiliklerden biri, ölümünden sonra babasının dostlarına sıla-ı rahimde bulunmasıdır."[224]

17. Ömer İbn's-Sâib'den rivayet edildiğine göre, şu haber kendisine ulaşmıştır: "Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün otururken süt babası çıkagelir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) hürmeten, onun için, giydiği şeylerden birini serer ve üzerine oturtur. Az sonra süt annesi gelir. Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm) bunun için de elbisenin diğer tarafını serer, kadın üzerine oturur. Biraz sonra süt-oğlan kardeşi gelir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalkarak onu da önüne oturtur."[225]

18. Zeyd İbn Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Kim ebeveyninden birine bedel haccederse, bu haccla onun borcunu ödemiş olur. Bu durum semâdaki ruhuna müjdelenir. Kişi, anne ve babasına karşı isyankâr (âkk) bile olsa (bu iyiliği sebebiyle) Allah'ın nezdinde (iyi kullar meyanında) yazılır." Diğer bir rivayette ise: "Babası için bir hacc, kendisi için yedi hacc yazılır" denmiştir. Bu rivayeti Rezîn tahric etti. Bu rivayet Heysemî'nin Mecmau'z-Zevâid'inde, Taberâni'nin Mu'cemu'l-Kebir'inden kaydedilmiştir (3, 282).

---

[223] Ebû Dâvûd, *Edeb* 129; İbn Mâce, *Edeb* 2.

[224] Müslim, *Birr*,11-13; Tirmizî, *Birr*, 5; Ebû Dâvûd, *Edeb* 129.

[225] Ebû Dâvûd, *Edeb* 129.

Anne Babaya İyilik

19. İbn Selame es-Sülemî (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişiye annesi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim. Kişiye annesi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim. Kişiye annesi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim" –diye üç kere tekrar etti. Sonra şöyle devam etti:– "Kişiye babası(nın hakkına riayeti) tavsiye ederim, kişiye kendi yerine işini takip eden velisi(nin hakkına riayeti) tavsiye ederim, hatta velisi kendisine eza vermiş bile olsa."

20. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Reslulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıntâr onikibin okiyyedir. Her okiyye, yerle gök arasında bulunan şeylerin hepsinden hayırlıdır." Yine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişinin ahirette derecesi yükseltilir. Bunun üzerine: "Bu yükselme (hakkım değildi), nereden gelmedir?" der. Kendisine: "Bu senin için evladının yaptığı istiğfar sebebiyledir" denilir."

21. Mikdam İbn Ma'dîkerb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri size annelerinizin haklarına riayeti tavsiye etmektedir. Bunu üç sefer tekrarladı Allah size babalarınızın haklarına riayet etmenizi tavsiye etmektedir. Allah size akrabalarınızın haklarına yakınlık derecesine göre riayet etmenizi tavsiye etmektedir."

22. Ebû Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resülü, anne ve babanın çocukları üzerinde hakları nedir?" diye sormuştu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Onlar senin cennet ve cehennemindirler" buyurdu."

12.
ÖLÜMÜ HATIRLAMAK

Ölüme Hazırlık

وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ
إِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Namazı hakkiyle eda edin, zekâtı verin. Dünyada hayır olarak ne yapıp gönderirseniz, mutlaka onun mükâfatını ahirette Allah katında bulursunuz. Zira Allah işlediğiniz her şeyi görmektedir." (Bakara, 2/110)

نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلاَقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

"Eşleriniz sizin nesil yetiştiren tarlanızdır. Tarlanıza dilediğiniz şekilde varın. Kendiniz için ilerisini düşünerek hazırlık yapın. Allah'ın haram kıldığı şeylerden korunun ve O'nun huzuruna varacağınızı iyi bilin." (Bakara, 2/223)

(Ey Resûlüm!) müminleri müjdele! (Sadece şehvet gidermeyi değil, size hayru'l-halef olacak salih, iyi yetişmiş evlat sahibi olmayı hedefleyin. Ayet soyu devam ettirmenin yanında, çocukları iyi yetiştirmek için birçok zorluklara katlanılacağını da hatırlatmaktadır.)

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ

"Öyle bir günde rüsvaylıktan sakının ki, O gün Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız, sonra her kişiye kazandığının karşılığı tamamen ödenecek ve kendilerine asla haksızlık edilmeyecektir." (Bakara, 2/281)

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ

"Her canlı ölümü tadacaktır. Siz ey insanlar, çalışmalarınızın ücretini ancak kıyamet günü tam bir şekilde alacaksınız. O vakit, kim ateşten uzaklaştırılıp Cennete yerleştirilirse, işte o muradına ermiştir. Yoksa bu dünya hayatı, aldatıcı ve geçici bir zevkten başka bir şey değildir." (Âl-i İmrân sûresi, 3/185)

قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ إِلاَّ الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ

"De ki! "Söylesenize bana: Eğer Allah'ın azabı, ansızın yahut göz göre göre size gelirse zalim topluluktan başkası mı helâk olacak?" (En'âm, 6/47)

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ

"Hiç düşünmezler mi göklerin ve yerin hükümranlığını, o muazzam saltanatı? Düşünmezler mi Allah'ın yarattığı herhangi bir mahluktaki ilahî düzenlemeyi? Onu da düşünmezlerse bari ecellerinin yaklaşmış olabileceği ihtimalini? O halde buna iman etmedikten sonra, daha hangi söze inanırlar?" (A'râf, 7/185)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُون وَلاَ تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللّٰهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"Ey iman edenler! Allah'ın azabına mâruz kalmaktan korunun, herkes yarın ahireti için ne gönderdiğine dikkat etsin. Allah'ın azabına dûçar olmaktan korunun, çünkü Allah yaptığınız her şeyden haberdardır. Sakın şunlar gibi olmayın ki onlar Allah'ı unuttukları için, Allah da kendi öz canlarını kendilerine unutturdu, fayda ve zararlarını bile bilemiyorlar. İşte yoldan çıkanlar bunlardır." (Haşr sûresi, 59/18-19)

(Rabbini unutup terkeden kimse, aslında kendi öz varlığını terketmiş, kendi kendisine yabancılaşmış demektir. Zira insanın

asıl kimliği Rabbine mensub olması, Onun kulu olmasıdır. Onu bırakıp, başka layık olmayan şeylere kulluk eden, perişan olur, heder olur gider.)

وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلاَ أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

"Sizden her hangi birinize ölüm gelip çatmadan önce, size nasib ettiğimiz imkânlardan Allah yolunda harcayın! Ölüm gelip çatınca: "Ya Rabbi, az mühlet ver bana, bak nasıl hayırlar yapacağım, tam takva ehlinden olacağım!" diyecek olsa da, Allah vâdesi gelen hiçbir kimseyi ertelemez. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır." (Münâfikûn, 63/10-11)

Ölümden Korkulması

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ اْلآخِرَةُ عِنْدَ اللهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

"De ki: Eğer Allah katında ahiret yurdu (cennet) bütün insanlar içinde yalnız size ait ise ve bu iddianızda samimi iseniz haydi ölümü istesenize! "Fakat elleriyle yaptıkları işler ortada iken, ölümü asla istemezler. Allah o zalimleri pek iyi bilir. İnsanlar içinde dünya hayatına en hırslı olanların onlar olduğunu görürsün. Hatta bu hırsta müşriklerden bile daha ileridirler. Onlardan her biri bin yıl yaşamak ister. Fakat uzun ömür onu cezadan uzaklaştıracak değildir. Allah, onların bütün yaptıklarını görür." (Bakara, 94-96)

("Ahiret sırf bizimdir" demek, öldükten sonra herkes ya mahvolup yok olacak, sadece biz kalacağız; ya da herkes cehenneme gidecek, yalnızca biz cennete gideceğiz ve orada biz mutlu olacağız" demek olur. Ölümden sonra böyle ebedi

bir mutluluğun yalnız kendilerine ait olduğuna cidden inanmış olanların, zahmetler, elemler ve kederlerle dolu olan şu üç – beş günlük dünya hayatına sımsıkı sarılmalarının hiçbir anlamı yoktur. Bu düşüncede olanların bir an önce ölümü temenni etmeleri gerekirken, onlar asla isteyemezler. Zira ahiret için hazırladıkları şeyler zulümler, cürümler, cinayetlerdir. Yani bunlar zaten sabıkalı kimselerdir. O kirli ellerin neler yaptığını, ahirete ne yüzle varacaklarını vicdanları duyar da dünya cennetinden vazgeçmezler, ölümü isteyemezler. Allah o zalimleri bilmez mi sanıyorlar ki, ahiret yurdu bizimdir, diyorlar. Oysa Allah bütün zalimleri bilir. Bu ruh hali, kaçınılmaz olarak iki sebebin birinden ayrı değildir. Ya bunlar: "ahiret sırf bizimdir" derken, bunun yalan olduğunu bilerek söylüyorlar. Böylece ahirete asla inanmıyorlar demektir. Ya da bunların maksadı gerçek ahiret olmayıp bekledikleri dünyevi bir gelecektir. Gerçekten yahudiler son devirlerde ahiret kavramını tahrif ve tevil ederek şu ideale sahip olmuşlardır: Kendilerine vâdedildiğini ileri sürdükleri kutsal topraklarda devlet kurduktan sonra, bütün dünyayı istila edecekler, dünyanın tek devleti olacaklardır.)

أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ فَمَالِ هَؤُلاَءِ الْقَوْمِ لاَ يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا

"Nerede bulunursanız bulunun: Sağlam, yüksek kulelerde, hatta eflâke ser çeken gökteki yıldız burçlarında bile olsanız, ölüm mutlaka size yetişir. Onlara bir iyilik ulaşınca "Bu, Allah'tandır" derler. Bir fenalık gelince "Bu, senin yüzündendir" derler. De ki: "Hepsi de Allah tarafındandır." Fakat bu adamlara ne oluyor da söz anlamaya bir türlü yanaşmıyorlar?" (Nisâ sûresi, 4/78)

(Yaratma bakımından hem iyilik, hem fenalık hem hayır, hem şer Allah'tandır. Fakat şerre sebebiyet veren, davet eden insan olması itibariyle şer insana izafe edilir.)

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلاَقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"De ki: "Sizin kaçtığınız o ölüm var ya, o mutlaka sizi karşılayacaktır. Sonra da görünmeyen ve görünen ne varsa hepsini bilen Allah'ın huzuruna götürüleceksiniz, O da sizin yaptıklarınızı tek tek bildirecek ve ondan ötürü karşılığını verecektir." (Cum'a, 62/8)

حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمْ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ
كَلاَّ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

"Ahireti inkâr edenlerden birine ölüm gelip çatınca, işte o zaman: "Ya Rabbi, der, ne olur beni dünyaya geri gönderin, ta ki zayi ettiğim ömrümü telafi edip iyi işler yapayım." Hayır, hayır! bu onun söylediği mânasız bir sözdür. Çünkü dünyadan ayrılanların önünde, artık, diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır." (Mü'minûn, 23/99-100)

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ
وَإِذًا لاَ تُمَتَّعُونَ إِلاَّ قَلِيلاً

"De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak asla size fayda vermez. Faraza başarsanız bile hayatta kalacağınız süre, nihayet çok sınırlıdır." (Ahzâb, 33/16)

Ölümün Herkes İçin Gerçek Olması

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا
ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَشْكُرُونَ

"Baksana, sayıları binlerce olmasına rağmen ölüm korkusuyla diyarlarını terkedip çıkan kimselere! Allah onlara: "Ölün" dedi sonra onları diriltti.Doğrusu Allah insanlara lütûfkârdır, fakat insanların çoğu şükretmezler." (Bakara, 2/243)

(Bunlar hakkında kesin olmayan rivayetler vardır. Mühim olan şudur: Burada Cenab-ı Allah, bütün bunları hatırlatırken ölümden, Allah'ın hükmü olan vazifeden kaçıp kurtulmanın mümkün

olmadığını ve böyle yapanların, korktuklarına daha çabuk ve daha fecî bir şekilde uğrayacaklarını, hülasa Allah'ın hükmünden kurtulmak için ne ölümden kaçmanın, ne de ölüme koşmanın akıl işi olmadığını bildirmek istemiştir.)

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ كِتَابًا مُؤَجَّلاً وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ

Allah izin vermedikçe hiç bir kişi ölemez. Bu belli bir vakte bağlanmış, takdir edilmiştir. Her kim dünya mükâfatını isterse, kendisine dünyalık birşeyler veririz. Kim ahiret mükâfatı isterse ona da bundan veririz. Biz, şükredenleri elbette ödüllendireceğiz." (Âl-i İmrân, 3/145)

اَلَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Onlar o münafıklardır ki kendileri savaşa çıkmayıp evde oturmaları yetmiyor gibi, bir de kalkıp bilgiçlik taslayarak savaşta şehid olan arkadaşları hakkında: "Sözümüze kulak verselerdi böyle öldürülmezlerdi" derler. De ki: "Eğer, iddianızda tutarlı iseniz haydin elinizden geliyorsa kendinizi ölümün elinden kurtarın bakalım." (Âl-i İmrân, 3/168)

وَاللهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لاَ يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ

"Sizi Allah yarattı. Sonra da sizi O öldürecek. İçinizden kimi –bilgi sahibi olmasından sonra çocuk gibi, bir şey bilmesin diye– ömrün en fena devrine vardırılır. Allah her şeyi hakkiyle bilir, her şeye kadirdir." (Nahl, 16/70)

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَائِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

"Senden önce hiçbir insana dünyada, ebedi hayat nasib etmedik. Sanki sen ölsen, onlar ebedi mi kalacaklar! Her can ölümü

tadacaktır. Biz, sizi sınamak için gâh şerle, gâh hayırla imtihan ederiz, sonunda Bize getirileceksiniz.”(Enbiyâ, 21/34-35)

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا
فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ
ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ

“Sonra nutfeyi alakaya, yapışkan döllenmiş hücreye, alakayı mudgaya, yani bir çiğnem et görünü-mündeki varlığa, mudgayı kemiklere dönüştürür, sonra da kemiklere et giydirip, derken yeni bir yaratılışa mazhar ederiz. İşte bak da Allah’ın ne mükemmel Yaratan olduğunu bir düşün! Ve bütün bunlardan sonra, siz ey insanlar, ölürsünüz. Sonra büyük Duruşma (kıyamet) günü diriltilirsiniz.” (Mü’minûn, 23/14-16)

وَلاَ تَدْعُ مَعَ اللهِ إِلَهًا آخَرَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلاَّ
وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

“Allah ile beraber başka hiç bir ilaha yalvarma. Ondan başka ilah yoktur. Onun vechi (zatı), hariç her şey yok olacaktır. Hüküm Onundur ve hepiniz Onun huzuruna götürüleceksiniz.” (Kasas, 28/88)

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ

“Her can ölümü tadacaktır. Sonunda Bizim huzurumuza getirileceksiniz. İman edip güzel ve makbul işler yapanları, cennetin yüksek köşklerine yerleştireceğiz. İçinden ırmaklar akan o cennetlere, onlar devamlı kalmak üzere gireceklerdir. İyi iş yapanların mükâfatları ne güzel!” (Ankebût, 29/57-58)

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ

“Hiç şüphe yok ki Sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra

da büyük Duruşmanın olacağı kıyamet gününde Rabbinizin huzurunda birbirinizle davalaşacaksınız.” (Zümer, 39/30-31)

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ

“Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çekiştiği sırada insana “İşte denir, senin en çok nefret edip kaçtığın şey!” (Kâf, 50/19)

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ

“Yerin üstünde olan herkes fanidir.” (Rahman, 55/26)

وَاللّٰهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا

“Allah sizi yerden nebat bitirircesine bitirip yetiştirdi. Sonra yine sizi oraya iade edip, tekrar sizi oradan çıkaracaktır.” (Nûh, 71/17-18)

فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ الْمُجْرِمِينَ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ
قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ
وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ

“Onlar mutlaka cennetlerde mücrimlerin hallerini hatırlarını soracaklar: “Neydi bu cehenneme sizi sürükleyen?” Onlar şöyle cevap verecekler: Biz namaz kılanlardan değildik. Fakirleri doyurmaz, onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmezdik. Batıl sözlere dalanlarla beraber biz de dalardık. Bu hesap gününü yalan sayardık. Ölüm bizi yakalayıncaya kadar hep böyle idik.” (Müddessir, 74/40-47)

كَلاَّ إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ
وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ

“Hayır, hayır! Ne zamanki can boğaza gelir. Can çekişenin yanındakiler: “Bunu iyileştiren, kurtaran yok mu?” der. Artık ayrılık vakti geldiğini kendisi de anlar. Bacağı bacağına dolaşır, ölüm acısıyla kıvranır. O gün sevkiyat, doğru Rabb’inin divanına olur!” (Kıyâmet, 75/26-30)

مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ
ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ

"Yaratan onu neden yarattı? Bir meni damlasından yarattı. Yarattı ve takdir etti. Sonra da yolunu gösterdi. En sonunda da onu öldürür ve kabre koyar. Daha sonra, istediği zaman onu diriltir." (Abese, 80/18-22)

أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ

"Dünyalıklarla böbürlenmek, oyaladı sizleri. Ta boylayıncaya kadar kabirleri." (Tekâsür, 102/1-2)

(Kur'anın kötülediği, mutlak çoklukla gururlanma değildir. Belki ilimde, taatte, güzel ahlâkta çokla gururlanma mümkündür ve hayırların aslı odur. Onun için et-Tekâsür'deki eliflam istiğrak değil, ahd-i sabık içindir ki o da geçici dünya zevkleriyle çok öğünmedir.)

Ölümü Hatırlamakla İlgili Hadisler

1. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte idim. Ensardan bir zat gelerek Aleyhissalâtu vesselâm'a selam verdi. Sonra da: "Ey Allah'ın Resülü! Mü'minlerin hangisi en faziletlidir?" diye sordu. (Aleyhissalâtu vesselâm): "Huyca en iyisidir!" buyurdular. Adam: "Mü'minlerin hangisi en akıllıdır?" diye sordu. (Aleyhissalâtu vesselâm): "Ölümü en çok hatırlayandır ve ölümden sonra en iyi hazırlığı yapandır. İşte bunlar en akıllı kimselerdir" buyurdular."

2. Abdullah İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Birinizin eceli bir yerde olduğu zaman ihtiyaç onu oraya sıçratır. Sonra kalan ömrünün sonuna varınca aziz ve celil olan Allah onun ruhunu orada alır. Kıyamet günü, o yer: "Ey Rabbim! İşte bu, bana emanet ettiğin (cesed)dir!" der."

3. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ölü kabre konulur. Salih kişi, kabrinde korkusuz ve endişesiz oturtulur. Sonra kendisine: "Hangi dinde idin?" denilir. "İslâm dinindeydim" der. "Şu adam nedir?" denilir. "O, Allah'ın Resülü Muhammed'dir, bize Allah indinden açık

delilller getirdi, biz de onu tasdik ettik" der. Ona: "Allah'ı gördün mü?" denilir. O: "Allah'ı görmek hiç kimseye mümkün ve muvafık değildir" der. Bu safhadan sonra cehenneme doğru bir delik açılır. Oraya bakar, ateş alevlerinin birbirini kırıp yok etmeye çalıştığını görür. Kendisine: "Allah'ın seni koruduğu ateşe bak!" denilir. Sonra ona cennet cihetinden bir delik açılır ve onun güzelliklerine ve içinde bulunan (nimet)lere bakar. Kendisine: "İşte senin makamın!" denilir ve yine ona: "Sen bunlar hususunda yakîn (kesin iman) sahibi idin. Bu iman üzere öldün, bu iman üzere yeniden diriltileceksin inşaallah!" denilir.

Kötü adam da kabrinde korku ve endişe ile oturtulur. Kendisine: "Hangi dinde idin?" diye sorulur. "Bilmiyorum" diye cevap verir. Kendisine: "Bu adam kimdir?" denilir. Halkı dinledim, bir şeyler söylüyorlardı, onu ben de söyledim" der. Ona cennet cihetinden bir delik açılır. Cennetin güzelliklerine, içinde bulunan nimetlerine bakar. Ona: "Allah'ın senden uzaklaştırdığı şu cennete bak!" denilir. Sonra ona cehenneme doğru bir delik açılır. Oraya bakar. Alevlerin birbirini yeyip yoketmekte olduğunu görür. Ona: "İşte makamın burasıdır. Sen cehennemin varlığı hususunda şekk (ve inkâr) içerisinde idin, bu şekk üzere öldün ve bu şekk üzere diriltileceksin inşaallah!" denilir."

4. Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Mü'min) ölü, kabre girdimi, güneş batışındaki haliyle ona temsil edilir. Bunun üzerine ölü oturup ellerini gözlerine sürer ve: "Beni bırakınız namaz kılayım" der."

5. Ebû Sa'îd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sûrun iki sahibinin ellerinde iki boynuz bulunur. Ne zaman (üflemekle) emrolunacaklarını dikkatle gözleyip düşünürler."

6. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yahudilerden bir adam Medine çarşısında: "Hz. Musa'yı insanlar üzerine seçen Zât'a yemin olsun!"demişti. Ensardan bir zât elini kaldırıp herife bir tokat indirdi.

"Demek böyle dersin ha! Üstelik Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aramızda olduğu halde!" dedi. Durum Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) anlatıldı. Aleyhissalâtu vesselâm: "Aziz ve celil olan Allah buyurmuştur ki: "Süra üfürülür ve Allah'ın dilediklerinden başka göklerde kim var, yerde kim varsa düşüp ölür. Sonra bir daha süra üflenir ve onlar kabirlerinden kalkıp bakışırlar" (Zümer, 58). Ben, başını ilk kaldıran olacağım. Ben, arşın ayaklarından birini tutan Hz. Musa (aleyhisselâm) ile karşılaşırım. Bilemem, o başını benden öncemi kaldırdı, yoksa o, Allah'ın çarpılıp yıkılmaktan istisna tuttuklarından mıdır? Kim de: Ben Yünus İbn Metta'dan daha hayırlıyım (üstünüm) derse şüphesiz yalan söylemiş olur."

7. Ebû Musa el-Eş'ari (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü, insanlar üç defa AIlah'a arzolunacaklar. İki arza mücadele ve mazeretlerden ibarettir. Üçüncü arzaya (sunuşa) gelince, (insanların işlediği amellerin yazılı olduğu defterler o zaman ellere uçacaklar (yani hızla verilecektir). Artık defteri kimisi sağ eliyle tutacak ve kimisi sol eliyle tutacaktır."

8. Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben Bedir ve Hudeybiye'ye katılanlardan hiç kimsenin cehenneme girmemesini ümid ederim" buyurdular. Ben: "Ey Allah'ın Resülü! Allah Teala hazretleri: "Sizden cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur. Bu senin Rabbin katında kesinleşmiş bir hükümdür" (Meryem, 71), buyurmadı mı?" dedim. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "(Ey Hafsa!) Sen Allah'ın: "Sonra biz, Allah'tan korkup (O'na karşı gelmekten) sakınanları kurtarır, zalimleri de toptan orada bırakırız" (Meryem, 72) buyurduğunu işitmedin mi?" buyurdu."

9. Rifa'a el-Cühenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah'la (aleyhissalâtu vesselâm) birlikte bir seferden dönmüştük. Buyurdular ki: "Muhammed'in nefsi elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun! İman edib, sonra doğru yoldan ayrılmayan hiçbir kul yoktur ki cennete sokulmasın. Siz ve iyi (dindar) nesliniz cennetteki meskenlere yerleşmedikçe (diğer ümmetlerin mü'minleri olan)

cennetliklerin cennete girmemelerini de ümit ederim ve Rabbim ümmetimden yetmişbin kişiyi hesapsız olarak cennete dahil etmeyi bana kesin vaadetti"

10. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biz, ümmetlerin sonuncusuyuz ve hesabı ilk görülecek olanlarız. Orada: "Ümmî ümmet ve peygamberi nerededir?" denilir. Bilesiniz, biz sonuncu olan ilkleriz (yani dünyaya gelişte sonuncuyuz, Kıyamet günü hesabı verip cennete girmede ilkleriz."

11. Ebû Bürde babasından anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü, Aziz ve celil olan Allah, mahlükâtı topladı mı Ümmet-i Muhammed'e secde etmeleri için izin verilir. Onlar Allah'a uzun bir secde yaparlar. Sonra: "Başlarınızı (secdeden) kaldırın. Biz sayınız kadar (kâfirleri) ateşten, kurtuluş için fidyeleriniz yaptık" buyurulacaktır."

Ölümü Temenni

12. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Sizden hiç kimse, maruz kaldığı bir zarar sebebiyle ölümü temenni etmesin. Mutlaka bunu yapmak mecburiyetini hissederse, bari şöyle söylesin: "Rabbim, hakkımda hayat hayırlı ise yaşat, ölüm hayırlı ise Canımı al!"[226]

13. Kays İbn Ebî Hâzım anlayıtor: "Habbâb İbn Eret (radıyallahu anh)'in yanına girmiştim. Karnından yedi yeri dağlatmıştı. Bana: "Eğer Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölümü taleb etmekten bizi men etmeseydi mutlaka onu taleb ederdim" dedi.[227]

---

226 Buhârî, *Merdâ* 19, *Da'avat* 30; Müslim, *Zikr* 10.

227 Nesâî, *Cenâiz* 2; Buhârî, *Merdâ* 19, *Da'avat* 30, *Rikâk* 7, Temennî 6; Müslim *Zikr* 12.

13.
ALLAH'I ANARKEN ÜRPERME

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ
وَالْآصَالِ وَلاَ تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ

"Sabah ve akşam Rabbini, içinden yalvararak, ürpererek ve yüksek olmayan, kendinin işitebileceği bir sesle zikret, gafillerden olma!" (A'râf, 7/205)

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ
زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki yanlarında Allah zikredilince kalbleri ürperir, kendilerine Onun âyetleri okununca bu, onların imanlarını artırır ve yalnız Rabb'lerine güvenip dayanırlar." (Enfâl, 8/2)

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لاَ تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ
يَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ سُجَّدًا وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً
وَيَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا

"De ki: "İster inanın ona, ister inanmayın. Şu bir gerçektir ki daha önce kendilerine ilim verilenlere Kur'an okununca derhal yüzüstü secdeye kapanırlar." (Bu âyeti okuyanın veya dinleyenin tilavet secdesi yapması vaciptir.) "Ulu Rabbimizin şanı yücedir. Ne vâdederse mutlaka gerçekleşir." derler. Yine yüzüstü secdeye kapanırlar." İşte Kur'an onların saygısını böyle artırır." (İsrâ, 17/107-109)

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ
نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ

آيَاتُ الرَّحْمٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا

"İşte bunlar Allah'ın nimetine mazhar olmuş olan bu zatlar, Adem neslinden, Nuh ile beraber gemide taşıdıklarımızın evlatlarından, İbrahim ve İsrailin nesillerinden ve hidayete erdirip seçtiğimiz kimselerdendir. Onlar Rahmanın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı. (Bu zatlar Hz. Zekeriya ile Hz. İdris arasında zikredilen peygamberlerdir. Bu âyet, Tilavet secdesini gerektiren âyetlerdendir.) Kendilerinden sonra yerlerine öyle bir nesil geldi ki namazı zâyi ettiler, şehvetlerinin peşine düştüler. İşte bunlar da azgınlıklarının cezasını bulacaklardır." (Meryem, 19/58-59)

(Namaz, mümini Rabbi ile irtibata koyan bağdır, kablodur. O olmazsa akım gelmez, karanlıkta kalır, rûh gıdasını alamaz. Ayet, ümmetlerin, çöküşlerinin, namazı gevşetmekle başladığına işaret ediyor.)

اَلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِى الصَّلاَةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

"Onlar ki; yanlarında Allah anıldığında kalbleri saygı ile ürperir. Başlarına gelen dertlere sabrederler. Namazlarını hakkıyle ifa eder, Allah'ın kendilerine nasib ettiği nimetlerden, Onun rızasında harcayıp dururlar." (Hacc, 22/35)

Allah'tan Korkma

اَلْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلاَ رَفَثَ وَلاَ فُسُوقَ وَلاَ جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِي يَا أُوْلِي الْأَلْبَابِ

"Hac malum aylardadır. Kim o aylarda haccı ifaya azmederse bilsin ki hacda ne cinsel yaklaşma, ne günah sayılan davranışlarda bulunma, ne de tartışma ve sürtüşme yoktur. Siz hayır olarak her ne yaparsanız Allah mutlaka onu bilir. Azıklanınız ve biliniz ki azığın en hayırlısı takvadır, haramlardan korunmadır. Öyleyse Bana karşı gelmekten korunun ey akıl sahipleri." (Bakara, 2/197)

لاَ يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللهِ فِي شَيْءٍ إِلاَّ أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً وَيُحَذِّرُكُمُ اللهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللهِ الْمَصِيرُ

"Müminler, müminleri bırakıp, kâfirleri velî edinmesin. "Kim böyle yaparsa, Allah ile ilişiğini kesmiş olur. Ancak onlar tarafından gelebilecek bir tehlike olursa başka! Allah sizi, kendisine isyan etmekten sakındırır. Dönüş yalnız Allah'adır." (Âl-i İmrân, 3/28)

(Velî: Hâmi, koruyucu, dost, yönetici, bir kimsenin işlerini deruhde eden, destekleyip yardım eden anlamlarına gelir. Yasaklanan dostluk, kâfirlere gönülden bağlanmak, müminleri bırakıp onlara sevgi beslemektir. Bu, müslüman yöneticilerin, diğer müslümanların aleyhine olmamak şartıyla, kâfirlerle antlaş-ma imzalamalarına ve meşrû maksadlarda işbirliği yapmalarına mani değildir.)

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللهُ نَفْسَهُ وَاللهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ

"Gün gelecek, her kişi gerek hayır olarak, gerek kötülük olarak ne işlemişse, hepsini önünde bulacak. Yaptığı kötülükten bucak bucak kaçmak isteyecek. Allah sizi, zatına karşı gelmekten sakındırır. Doğrusu Allah kullarına karşı pek şefkatlidir." (Âl-i İmrân, 3/30)

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ
فَلْيَتَّقُوا اللهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلاً سَدِيدًا

"Arkalarında eli ermez, gücü yetmez küçük çocuklar bıraktıkları takdirde, onların halleri nice olur diye endişe edenler, yetimlere haksızlık etmekten de öylece korksunlar da Allah'ın cezalandırmasından sakınsınlar ve doğru söz söylesinler." (Nisâ, 4/9)

أَلاَ تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ
وَهُمْ بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Ahitlerini ve yeminlerini bozup Peygamberi vatanından sürmeye teşebbüs eden bir toplulukla savaşmayacak mısınız ki, aslında savaşı size karşı ilk başlatanlar da onlar olmuştu. Ne o,

yoksa onlardan korkuyor musunuz? Ama eğer mümin iseniz, asıl Allah'tan çekinmeniz gerekir." (Tevbe, 9/13)

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ

"Rabbin tarafından sana gönderilenin hak ve gerçek olduğunu bilip, Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler. Rabb'leri olan Allah'tan çekinirler ve pek çetin bir hesaptan endişe ederler." (Ra'd, 13/21)

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ
وَقَالَ اللهُ لاَ تَتَّخِذُوا إِلَهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ

"Üstlerindeki Rabb'lerinden korkar ve kendilerine ne emredilirse onu yaparlar. Allah buyurdu ki: "İki tanrı edinmeyin. O ancak tek tanrıdır. O halde yalnız Benden korkun!" (Nahl, 16/50-51)

اَلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ

"O müttakiler, görmedikleri halde Rabb'lerini gıyabında tazim eder ve hem de kıyametten, o duruşma saatinden korkup titrerler." (Enbiyâ, 21/49)

وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللهَ وَيَتَّقْهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ

"Kim Allah'a ve Resûlüne itaat eder, Allah'ı tazim edip Ona karşı gelmekten sakınırsa, işte ebedi başarı ve mutluluğa erenler onlar olacaktır." (Nûr, 24/52)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لاَ يَجْزِي
وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَلاَ مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِهِ شَيْئًا إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ فَلاَ تَغُرَّنَّكُمُ
الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلاَ يَغُرَّنَّكُمْ بِاللهِ الْغَرُورُ

"Ey insanlar, Rabbinize karşı gelmekten sakının. Öyle bir günden çekinin ki o gün hiç bir baba evladına asla fayda veremez, evlad da babasına fayda sağlayamaz. Allah'ın vâdi elbette gerçektir. O halde sizi dünya aldatmasın ve çok hilekâr şeytan da sizi Allah ile aldatmasın, Allah'ın affına güvendirmesin." (Lokmân, 31/33)

تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا
وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

"Teheccüd namazı kılmak için yataklarından kalkar, cezalandırmasından endişe ederek, rahmetinden ümid içinde olarak Rabb'lerine dua edip yalvarırlar ve kendilerine nasib ettiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar." (Secde, 32/16)

اَلَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالاَتِ اللهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلاَ يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلاَّ اللهَ وَكَفَى بِاللهِ حَسِيبًا

"Onlar öyle seçkin kimselerdir ki Allah'ın buyruklarını tebliğ ederler. Onu sayıp çekinirler, Ondan başka kimseden çekinmezler. Hesaba çeken olarak Allah yeter." (Ahzâb, 33/39)

إِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ

"Sen ey Resûlüm, şu kimseyi uyar: İrşâda can kulağıyla tâbi olur, Görmediği Rahmanı sayıp çekinir. Müjdele onu: Mağfiret onun, şerefli mükâfat onun..." (Yâsîn, 36/11)

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ قُلِ اللهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي
فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ أَلاَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ
ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ

"De ki: "Rabbime isyan ettiğim takdirde müthiş bir günün azabından endişe ederim." De ki: "Ben ibadetimi yalnız Ona has kılarak yalnız Allah'a kulluk ederim." Siz Ondan başka dilediğinize kulluk edin! Asıl ziyan edenler, asıl hüsrana uğrayanlar, büyük duruşma günü olan kıyamette hem kendilerini hem de ailelerini hüsrana uğratanlardır. Unutmayın ki besbelli hüsran budur! Onların hem üstlerinde, hem altlarında ateşten kat kat örtüler vardır. İşte Allah böyle bir azabın varlığını bildirerek, kullarını korkutur. Ey kullarım, Bana karşı çıkmanızdan ötürü azabıma uğramaktan sakının." (Zümer, 39/13-16)

اَللهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ

رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللّٰهِ ذَلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

"Allah sözlerin en güzelini indirmiştir. Allah'ın vahiy yolu ile gönderdiği bu söz, her tarafı birbirini tutan, gerçekleri, farklı üsluplarla tekrar tekrar beyan eden bir Kitaptır. Rabb'lerini tazim edenlerin derileri onu okuyup dinlerken ürperti duyar, sonra derileri ve kalbleri Allah'ı anmakla ısınıp yumuşar, sükûnet bulur. İşte bu Allah'ın hidayetidir ki onunla dilediğine yol gösterir. Ama Allah'ın şaşırttığı kimseyi ise hiç kimse doğru yola koyamaz." (Zümer, 39/23)

(Ayette geçen "kitaben müteşabihen" şunu ifade eder: Kur'an-ı Kerimin âyetleri gerçeklikte, muhkemlikte, hakka ve sıdka istinad etmede, insanlara gerek dünya gerek ahiret mutluluğunu temin etmede, fesahat bakımından lafızlarının birbirine uyum sağlama-sında, muciz üslubunda birbirine benzer. Yani bu hususlarda âyetler müşterektir. Kur'an 23 senelik risalet boyunca çok farklı zamanlarda, farklı mekânlarda, farklı şartlarda nazil olduğundan âyetleri arasında irtibatsızlık, uyumsuzluk olması için her türlü sebep mevcut sayılırdı. Beşer eseri olsaydı bunlar kaçınılmaz olurdu. Fakat âyetler hep birbirini tasdik ve te'yid eder. Nüzul sebepleri, vakitleri, sorular çok fazla olduğu halde Kur'an adeta tek soruya verilen ve bir defada indirilen tutarlı bir cevap durumundadır. Ayrıca mesani özelliği vardır: Kur'an önemli konuları farklı üsluplarla tekrar tekrar anlatır.)

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Müminler sadece kardeştirler. O halde ihtilaf eden kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki Onun merhametine nail olasınız." (Hucurât, 49/10)

هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ

"Onlara: "İşte, denilir, buydu size vâdedilen mükâfat. Hakka yönelen, koruması gereken her şeyi koruyan, insanların görmediği

yerlerde bile Rahmana hep saygılı olan ve daima Rabbine dönen bir gönül ile gelen herkese bu mükâfat vardır." (Kâf, 50/32-33)

("Rahmanı görmediği halde Ona saygı duyan" mânası da mümkündür. "Onun Rahman olduğunu bilmesine rağmen, rahmetine güvenerek günah işlemedi, Ona saygısızlık etmedi" inceliğini düşündür-mesi de mümkündür.)

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ

"Rabb'inin huzuruna çıkmaktan endişe duyan mümine iki cennet var." (Rahmân, 55/46) (Muhtemel manalardan biri de, takvanın kazandırdığı dünya cenneti olabilir veya Râzî'nin muhtemel gördüğü üzere, maddî ve ruhanî zevkler için birer cennet düşünülebilir.)

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ

"Fakat Rabb'lerini görmedikleri halde, tazim edip ona karşı saygılı davrananlara büyük bir mükâfat vardır." (Mülk, 67/12)

وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ

"Rabb'lerinin cezasından korkarlar onlar. Çünkü Rabb'lerinin azabından kimse emin olamaz." (Meâric, 70/27-28)

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى

"Ama kim Rabb'inin divanında durmaktan korkarsa ve nefsini heva ve hevese uymaktan dizginlerse. Onun varacağı yer de cennettir, olsa olsa!" (Nâziât, 79/40-41)

جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ
اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ

"Bunların Rab'leri nezdindeki ödülleri, içinden ırmaklar akan, hem de devamlı kalmak üzere girecekleri, Adn cennetleridir. Allah onlardan, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. İşte bu rıza makamı da Rabbine saygı duyanlarındır." (Beyyine, 98/8)

Allah'tan Korkmayla İlgili Hadisler

1. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim korkarsa akşam karanlığında yol alır. Kim akşam karanlığında yol alırsa hedefine varır. Haberiniz olsun Allah'ın malı pahalıdır, haberiniz olsun Allah'ın malı cennettir.""[228]

2. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ölmek üzere olan bir gencin yanına girmişti. Hemen sordu: "Kendini nasıl buluyorsun?"

"Ey Allah'ın Resûlü, Allah'tan ümidim var, ancak günahlarımdan korkuyorum" diye cevap verdi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da şu açıklamayı yaptı: "Bu durumda olan bir kulun kalbinde (ümit ve korku) birleşti mi Allah o kulun ümid ettiği şeyi mutlak verir ve korktuğu şeyden de onu emin kılar.""[229]

3. Hz. Aişe (radıyallahu anh) diyor ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı ciddi bir şekilde, küçük dili görünecek derecede güldüğünü görmedim. O, sadece tebessüm ederdi."[230]

Buhârî'in bir rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir bulut görecek olsa bu yüzünden bilinirdi. Ben (bir seferinde): "Ey Allah'ın Resûlü, halk bir bulut görecek olsa, yağmur getirebilir ümidiyle sevinir, halbuki sen bir bulut gördüğünde üzüldüğünü yüzünden okuyorum, sebebi nedir?" diye sordum. Bana şu cevabı verdi: "Ey Aişe! Bunda bir azab bulunmadığı hususunda bana kim te'minat verebilir? Nitekim geçmişte bir kavim rüzgarla azaba uğratılmıştır. O kavim azabı gördükleri vakit: "Bu gördüğümüz, bize yağmur getirecek bir buluttur" demişlerdi."

4. Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben sizin görmediğinizi görür, işitmediğinizi işitirim. Nitekim sema uğuldadı, uğuldamak da ona hak oldu. Semada dört parmak sığacak kadar boş bir yer yoktur, her tarafta Allah'a secde için alnını koymuş bir melek vardır. Allah'a yemin olsun, benim bildiğimi siz bilse idiniz az güler, çok ağlardınız,

---

[228] Tirmizî, *Kıyâmet* 19.

[229] Tirmizî, *Cenâiz* 11; İbn Mâce, *Zühd* 31.

[230] Buhârî, *Tefsir*, *Ahkâf* 2, *Edeb* 68; Müslim, *İstiska* 16.

yataklarda kadınlarla telezzüz etmezdiniz, yollara, çöllere dökülür, (belanızı defetmesi için) Allah'a yalvar yakar olurdunuz."[231]

5. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min, Allah indindeki ukubeti bilseydi, cennetten ümidini keserdi. Eğer kâfir Allah'ın rahmetini bilse idi, cennetten ümidini kesmezdi."[232]

6. Ebû Bürde Âmir İbn Ebî Mîsa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bana, Abdullah İbn Ömer (radıyallahu anhumâ): "Biliyor musun babam babana ne demiş?" diye sordu. Ben: "Bilmiyorum" dedim. Bunun üzerine: "Babam, senin babana: "Ey Ebû Musâ! Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la olan İslâm'ımız, onunla olan hicretimiz, onunla olan bütün amellerimiz bizim için sâbit ve devamlı olsa, ondan sonra işlediğimiz amellerin de herbirinden başa baş kurtulsak bu seni memnun eder mi?" dedi. Baban, babama şu cevabı verdi:

"Vallahi hayır! Biz ondan sonra cihad yaptık, namaz kıldık, oruç tuttuk, çok hayırlar işledik. Bizim elimizde çok insan Müslüman oldu. Biz bütün bunların ecrini ümid ediyoruz." Babam tekrar dedi ki: "Fakat ben, Ömer'in ruhu yed-i kudretinde olan Zat-ı Zülcelâl'e kasem olsun, bunların bize sabit kalmasını, O'ndan sonra yaptıklarımızdan da başa baş kurtulmayı isterim." Ben atılıp: "Senin baban, vallahi benim babamdan daha hayırlıymış" dedim."[233]

Allah Korkusundan Ağlamak

7. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Çok gülmeyin, çünkü çok gülmek kalbi öldürür."

8. Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte bir cenazede beraberdik. Aleyhissalâtu vesselâm

---

[231] Ebû Zerr (radıyallahu anh) ilâve etti: "Keşke sökülen bir ağaç olsaydım." Tirmizî, *Zühd* 9, (2313); İbn Mâce, *Zühd* 19, (4190).

[232] Rezîn ilavesidir. Hadis'i Müslim tahric etmiştir: *Tevbe* 23; Keza, Tirmizî de tahric etmiştir: *Da'avat* 108.

[233] Buhârî, *Menâkıbu'l-Ensar* 45.

kabrin kenarına oturup ağladılar, öyle ki (göz yaşlarıyla) toprak ıslandı. Sonra da: "Ey kardeşlerim İşte (başımıza gelecek) bu aynı (ölüm hadisesi) için iyi hazırlanın" buyurdular."

9. Abdullah İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sinek başı kadar bile olsa, gözünden Allah korkusuyla yaş çıkan ve bu yaşı yanak yumrusuna değecek kadar akan hiçbir mü'min kul yoktur ki, Allah onu (ebedi) ateşe haram etmesin!"

10. Hz. Muaviye İbn Ebi Süfyan (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ameller kap(ta bulunan madde) gibidir. En aşağısı (yani dipteki kısım) güzelse en yukarısı (yani üst kısmı) da güzel olur; en aşağısı bozulursa en üstü de bozulur."

11. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer kişi namazını herkesin gözü önünde kılınca (edebine uygun kılar) güzel yapar, tek başına kimsenin görmediği durumda kılınca da (edebine uygun kılar) güzel yaparsa, Allah Teâla hazretleri (onun ibadetinden memnun kalır ve:) "Bu (kulluğunu riyasız yapan) gerçek bir kulumdur" der."

12. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Ey mü'minler! Amel ve ibadetlerinizi) itidal üzere yapın, ifrattan kaçının. Zira sizden hiç kimseyi (ateşten) ameli kurtaracak değildir."

Sahabiler: "Seni de mi amelin kurtarmaz, ey Allah'ın Resülü!" dediler. Aleyhissalatu vesselâm: "Beni de, buyurdular. Eğer Allah kendi katından bir rahmet ve fazl ile benim günahlarımı bağışlamazsa beni de amelim kurtarmaz!" buyurdular."

14.
KANAATİN ÖVÜLMESİ VE ONA TEŞVİK

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لاَ يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِيمٌ

"Bu yardımlar, kendilerini Allah yoluna vakfeden yoksullar içindir. Bunlar yeryüzünde dolaşma imkânı bulamazlar. Halktan istemekten geri durmaları sebebiyle, onların gerçek hallerini bilmeyen kimse, onları zengin sanır. Ey Resûlüm, sen onları simâlarından tanırsın. Onlar yüzsüzlük ederek halktan bir şey istemezler. Hem hayır adına her ne verirseniz mutlaka Allah onu bilir. Sadakalar din uğrunda kendilerini ilime, cihada adamış, Allah yolunda meşguliyetlerinden veya hastalık ve acz gibi engellerden dolayı nafakalarını kazanamayan fakirler içindir." (Bakara, 2/273)

(Bu âyette Allah Teala, kendilerini tamamen İslâm hizmetine adamış, bu sebeple geçimlerini kazanamayan müminlere yardımcı olunmasını istemektedir. Ashab-ı Suffa bu sınıfın başında gelir. Efendimiz onlara İslâm'ı öğretir, başkalarına da öğretmek ve diğer hizmetler için onları hazır kuvvet olarak bulundururdu.)

وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ

"Eğer onlar Allah'ın ve Resûlünün kendilerine verdiklerine razı olsalar ve: "Allah'ın lutfu bize yeter. Allah bize lütfundan yine

verir, Resûlü de. Bizim isteğimiz sadece Allah'ın rızasıdır!" deselerdi, kendileri için elbette daha iyi olurdu." (Tevbe, 9/59)

وَلاَ تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنيَا
لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَى

"Onlardan bazı zümrelere, sırf kendilerini denemek için verdiğimiz dünya hayatının süslerine gözünü dikme. Rabb'inin sana verdiği nimet, hem daha hayırlı ve değerli, hem de daha devamlıdır." (Tâ Hâ, 20/131)

Kanaatla İlgili Hadisler

1. Ubeydullah İbn Mihsan el-Hutami (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kim nefsinden emin, bedeni sıhhatli ve günlük yiyeceği de mevcut ise sanki dünyalar onun olmuştur.""[234]

2. Hz. Osman (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ademoğlunun şu üç şey dışında (temel) hakkı yoktur: İkamet edeceği bir ev, avretini örteceği bir elbise, katıksız ekmek ve su.""[235]

3. Fudâle İbn Ubeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İslâm hidayeti nasip edilen ve yeterli miktarda maişeti olup, buna kanaat edene ne mutlu!""[236]

4. Ebû Saidi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensar (radıyallahu anhum)'den bazı kimseler, Resûlullah'dan (aleyhissalâtu vesselâm) bir şeyler talep ettiler. Aleyhissalâtu vesselâm da istediklerini verdi. Sonra tekrar istediler, o yine istediklerini verdi. Sonra yine istediler, o istediklerini yine verdi. Yanında mevcut olan şey bitmişti; şöyle buyurdular: "Yanımda bir mal olsa, bunu sizden ayrı olarak (kendim için) biriktirecek değilim. Kim iffetli davranır (istemezse), Allah onu iffetli kılar. Kim istiğna gösterirse

---

[234] Tirmizî, *Zühd* 34; İbn Mâce, *Zühd* 9.
[235] Tirmizî, *Zühd* 30.
[236] Tirmizî, *Zühd* 35.

Allah da onu gani kılar. Kim sabırlı davranırsa Allah ona sabır verir. Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir ihsanda bulunulmamıştır."[237]

Rezin rahimehullah şu ziyadede bulunmuştur: "İslâm'a girip, yeterli miktarla rızıklandırılan ve verdiği bu miktara Allah'ın kanaat etmeyi nasip ettiği kimse kurtuluşa ermiştir."

5. Ebû Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ey âdemoğlu! Eğer fazla malını Allah yolunda harcarsan bu senin için daha hayırlıdır, kendine saklarsan senin için zararlıdır. Kefâf (yeterli miktar) sebebiyle levm edilmezsin. (Harcamaya), bakımları üzerinde olanlardan başla. Üstteki el (yani veren), alttaki elden (yani alandan) daha hayırlıdır."[238]

6. Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Siz Allah'a hakkıyla tevekkül edebilseydiniz, sizleri de, kuşları rızıklandırdığı gibi rızıklandırırdı: Sabahleyin aç çıkar, akşama tok dönerdiniz."[239]

Tokgözlülük

7. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zenginlik mal çokluğuyla değildir. Bilakis zenginlik göz tokluğuyladır."[240]

8. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Hakiki) fakir, kapı kapı dolaşırken verilen bir iki lokmanın veya bir iki hurmanın geri çevirdiği kimse değildir. Fakat gerçek fakir, ihtiyacını giderecek bir şey bulamayan ve halini anlayıp kendisine tasaddukta bulunacak biri çıkmayan, (buna rağmen) kalkıp halktan birşey istemeyen kimsedir."[241]

---

237 Buhârî, *Zekât* 50, *Rikâk* 20; Müslim, *Zekât* 124.
238 Müslim, *Zekât* 97; Tirmizî, *Zühd* 32.
239 Tirmizî, *Zühd* 33.
240 Buhârî, *Rikâk* 15; Müslim, *Zekât* 120.
241 Buhârî, *Zekât* 53, *Tefsir*, Bakara 48; Müslim, *Zekât* 102.

Aza Rıza

9. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri, mal ve yaratılışça kendisinden üstün olana bakınca, nazarını bir de kendisinden aşağıda olana çevirsin. Böyle yapmak, Allah'ın üzerinizdeki nimetini küçük görmemeniz için gereklidir.""[242]

Rezin bir rivayette şu ziyadede bulundu: "Avn İbn Abdillah İbn Utbe rahimehullah dedi ki: "Ben zenginlerle düşüp kalkıyordum. O zaman benden daha heveslisi yoktu. Bir binek görsem benimkinden daha iyi görürdüm; bir elbiseye baksam, benimkinden daha iyi olduğuna hükmederdim. Ne zaman ki bu hadisi işittim, fakirlerle düşüp kalktım ve rahata erdim."

Dilenciliğin Zemmi

10. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri dilenmeye devam ettiği takdirde yüzünde bir parça et kalmamış halde Allah'a kavuşur.""[243]

11. Semüre İbn Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İstemeler bir nevi cırmalamalardır. Kişi onlarla yüzünü cırmalamış olur. Öyle ise, dileyen (hayasını koruyup) yüz suyunu devam ettirsin, dileyen de bunu terketsin. Şu var ki, kişi, zaruri olan (şeyleri) iktidar sahibinden istemelidir.""[244]

12. Âiz İbn Amr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir şeyler istedi. Aleyhissalâtu vesselâm da verdi. Adam dönmek üzere ayağını kapının eşiğine basar basmaz, Aleyhissalâtu vesselâm: "Dilenmede olan (kötülükleri) bilseydiniz kimse kimseye birşey istemek için asla gitmezdi!" buyurdular."[245]

---

[242] Buhârî; *Rikâk* 30; Müslim, *Zühd* 8.
[243] Buhârî, *Zekât* 52; Müslim, *Zekât* 103.
[244] Ebû Dâvûd, *Zekât* 26; Tirmizî, *Zekât* 38; Nesai, *Zekât* 92.
[245] Nesâi, *Zekât* 83.

13. Hz. Zübeyr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişinin iplerini alıp dağa gitmesi, oradan sırtında bir deste odun getirip satması, onun için, insanlara gidip dilenmesinden daha hayırlıdır. İnsanlar istediğini verseler de vermeseler de.""[246]

14. Sevbân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün): "Cenneti garanti etmem mukabilinde, insanlardan hiçbir şey istememeyi kim garanti edecek?" buyurdular. Sevbân (radıyallahu anh) atılıp: "Ben, (Ey Allah'ın Resûlü!)" dedi. Sevbân (bundan böyle) hiç kimseden bir şey istemezdi.""[247]

15. Hz. Muâviye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İstemede ısrar etmeyin. Vallahi, kim benden bir şey ister, ben ona vermek arzu etmediğim halde, ısrarı (sebebiyle) bir şey kopartırsa, verdiğim o şeyin bereketini görmez.""[248]

16. İbn'l-Firasi'nin anlattığına göre, babası (radıyallahu anh): "Ey Allah'ın Resûlü! (İhtiyacımı başkasından) isteyeyim mi?" diye sormuş, Aleyhissalâtu vesselâm da: "Hayır, isteme! Ancak istemek zorunda kalmışsan, bari sâlihlerden iste!" buyurmuşlardır.""[249]

17. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, kendisini müstağni kılacak miktarda malı olduğu halde isterse, Kıyamet günü, istediği şey suratında bir tırmalama veya soyulma veya ısırma yarası olarak gelir!" Yanında bulunanlar: "Kişiyi müstağni kılan (miktar) nedir?" diye sordular. "Kırk dirhem altın veya o kıymette bir başka şey!" buyurdular.""[250]

18. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim (malını artırmak için) insanlardan

---

[246] Buhârî, *Zekât* 50, *Büyû* 15.

[247] Ebû Dâvûd, *Zekât* 27; Nesai, *Zekât* 86.

[248] Müslim, *Zekât* 99; Nesai, *Zekât* 88.

[249] Ebû Dâvûd, *Zekât* 28; Nesai, *Zekât* 84.

Ebû Dâvûd, *Zekât* 23; Tirmizî, *Zekât* 22; Nesai, *Zekât* 87; İbn Mace, *Zekât* 26.[250]

dilenirse, o mutlak surette ateş talep etmiş olur. Öyleyse ister azla yetinsin isterse çoğaltmayı istesin, (artık kendisi bilir)!"[251]

19. Kabîsa İbn Muhârik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sulh için diyet (hamâle) ödemeyi kabullenmiştim. Bu hususta yardım istemek için Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) aradım ve karşılaştık. (Meseleyi açınca): "Bekle, bize sadaka malı gelecek. O zaman ondan sana da verilmesini emrederim" buyurdular. Sonra da: "ey Kabisa! İstemek, üç kişi dışında hiç kimseye helal olmaz:

– Sulh diyeti (hamâle) kabullenen kimse. Buna, gereken miktarı buluncaya kadar, istemesi helaldir. Ama o miktara ulaşınca, artık istemez.

– Afete uğrayıp malını kaybeden kimse. Buna da maişetini temin edecek miktarı elde edinceye kadar istemesi helaldir.

– Fakirliğe uğrayan adam. Eğer kavminden üç kişi, "Falancaya fakirlik isabet etti" diye ittifak ederlerse, geçimine yetecek miktarı elde edinceye kadar istemesi helaldir. Bunlar dışında istemek, ey Kabîsa haramdır."[252]

20. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensari bir zat gelip Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan birşeyler istemişti. "Evinde hiçbir şey yok mu?" buyurdular. Adam: "Evet, dedi. Bir çulumuz var. Bir kısmıyla örtünüp, bir kısmını da yaygı olarak yere seriyoruz! Bir de su içtiğimiz kabımız var." "Onları bana getir!" diye emrettiler. Adam gidip getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm eşyaları eline alıp: "Şunları satın alacak yok mu?" buyurdular. Bir adam: "Ben bir dirheme satın alıyorum" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bir dirhemden fazla veren yok mu?" dedi ve iki üç sefer tekrarlayarak (açık artırmaya çıkardı). Orada bulunan bir adam: "Ben onlara iki dirhem veriyorum" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm eşyaları ona sattı. İki dirhemi alıp Ensari'ye verdi ve:

"Bunun biriyle ailen için yiyecek al, aline ver. Diğeriyle de bir balta al bana getir!" buyurdular. Adam gidip bir balta alıp getirdi.

---

251 Müslim, *Zekât* 105.

252 Müslim, *Zekât* 109; Ebû Dâvûd, *Zekât* 26; Nesai, *Zekât* 86.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), ona eliyle bir saplık geçirdi. Sonra: "Git, odun eyle, sat ve onbeş gün bana gözükme!" buyurdu. Adam aynen böyle yaptı, sonra yanına geldi. Bu esnada on dirhem kazanmış, bunun bir kısmıyla giyecek, bir kısmıyla da yiyecek satın almıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bak, bu senin için, Kıyamet günü alnında dilenme lekesiyle gelmenden daha hayırlıdır!" buyurdu ve sözlerine şöyle devam etti: "Dilenmek, sersefil, fakra düşmüş veya rüsvay edici borca batmış veya elem verici kana bulaşmış insanlar dışında, kimseye caiz değildir."[253]

21. Habeşi İbn Cünade es-Selûli (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Arafat'ta vakfede iken bir bedevi gelerek ridasının bir ucundan tutup, ondan bunu istedi. Aleyhissalâtu vesselâm da onu ona verdi. Adam ridayı beraberinde alıp gitti. Tam o sırada dilenmek haram kılındı. bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sadaka zengine helal değildir; sağlığı yerinde güç kuvvet sahibine de helal değildir. O, sersefil edici, fakre düşen, haysiyeti kırıcı borca giren, eleme boğan kana bulaşan kimseler dışında hiç kimseye helal değildir. Öyleyse, kim malını artırmak için insanlara el açarsa, bu, Kıyamet günü suratında cırmalama yaralarına ve cehennemde yiyeceği kızgın taşlara dönüşür. Öyleyse (buyursun) dileyen azla yetinsin, dileyen de çoğaltmaya çalışsın."[254]

Rezin merhum şu ziyadede bulunmuştur: "Ben, bir adama ihsanda bulunurum. Adam da onu koltuğunun altına koyarak alıp gider veya yiyip midesine indirir. Halbuki bu, (eğer layık değilse) o adam için ateşten başka bir şey değildir."

Resûlullah'ın bu sözü üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ey Allah'ın Resûlü! Öyleyse ateş olan bir şeyi niye veriyorsunuz?" diye sordu. Aleyhissalatu vesselam: "Allah benim cimri olmamı kabul etmedi, insanlar da benden istememeyi kabul etmedi!"

---

253 Ebû Dâvûd, *Zekât* 26; Tirmizî, *Büyû* 10; İbn Mace, *Ticârat* 25.
254 Tirmizî, *Zekât* 23.

cevabını verdi. Orada bulunanlar: "Dilenmeyi haram kılan zenginlik nedir?" diye sordular. Aleyhissalatu vesselâm: "Sabah veya akşam yetecek kadar yiyecektir!" buyurdular."

22. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kendisine gelen bir fakirliği hemen halka intikal ettirirse (yani onlara açarak dilenmeye kalkarsa), onun fakirliğinin önüne geçilmez. Kime de fakirlik gelir, o da bunu Allah'a açarsa, Allah ona er veya geç rızkıyla imdat eder."[255]

23. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanların en şerlisi, "Allah rızası için" diyerek dilenip de, istediği verilmeyen kimsedir." İbn Abbas derdi ki: "Al lah rızası için" diyerek istekte bulunmayın. Bu tabiri sadece Allah'tan isterken kullanın:"

Rezin tahric etti. Hadis Suyuti'nin el-Câmiu's-Sağir'inde mevcuttur. (Feyzu'l-Kadir Şerhi 4, 159); Nesâi'de de, hadisin birinci kısmı, uzun bir rivayetin bir parçası olarak geçer. Zekât 74.

24. Hz. Ali (radıyallahu anh)'tan anlatıldığına göre, Arafe günü (dilenerek) insanlardan (sadaka) isteyen bir adam görür ve: "Yani şu günde, şu yerde Allah'tan başkasından mı istiyorsun?" der ve adama çubuğunu vurur."[256]

25. Hz. Ömer (radıyallahu anh) şöyle hitap etmiştir:

"Ey insanlar! Bilin ki tamahkârlık fakirliktir, yeis (tamahkâr olmamak) zenginliktir. Kişi bir şeye tamah göstermezse ondan müstağni olur." Rezin tahric etmiştir.

İhsanı Kabul Etmek

26. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "(Babası) Ömer İbn'l-Hattab (radıyallahu anh) dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), (zaman zaman) bana ihsânda bulunuyordu. (Her seferinde ben): "(Ey

---

255 Tirmizî, *Zühd* 18; Ebû Dâvûd, *Zekât* 28.

256 Rezin tahric etmiştir.

Allah'ın Resûlü!) bunu, buna benden daha muhtaç olan birine verseniz!" diyordum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:

"Al bunu! Bu maldan, sen istemediğin ve gelmesini bekler durumda olmadığın halde gelen birşey olursa onu al ve temellük et (yani kendi malın kıl, malın olduktan sonra) dilersen ye, dilersen sadaka olarak bağışla. (Bu vasıfta) olmayan mala nefsini bağlama!" buyurdular."

(Hadisi İbn Ömer'den rivayet eden) Sâlim der ki: "Bu (hadis) sebebiyle Abdullah, kimseden bir şey istemezdi, (kendiliğinden) gelen bir şey olursa onu da reddetmezdi."[257]

27. Amr İbn Tağlib anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir mal –veya bir şey– getirilmişti. Hemen onu taksim edip dağıttı. (Ancak, bunu yaparken) bir kısmına verdi, birkısmına vermedi. Kendilerine verilmemiş olan kimselerin, sonradan hakkında dedikodu yaptıkları kulağına geldi. Bunun üzerine, (uygun bir fırsatta, halka hitap etmek üzere doğruldu). Allah'a hamd ve sena ettikten sonra:

"Sadede gelince; vallahi ben, birine verip diğerine vermediğim olur (bu doğrudur, ancak) vermediğim, nazarımda, verdiğimden daha çok sevgiye mazhardır. Ben birkısım insanlara, kalplerinde gördüğüm sabırsızlık ve hırs sebebiyle veririm; bir kısmını da, Allah Teâla'nın kalplerine koymuş bulunduğu zenginlik ve hayra havale eder (ve onlara bir şey vermem). "Vallahi, Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) (hakkımda telaffuz buyurduğu) bu kelamına bedel kırmızı develerim olsaydı bu kadar sevinmezdim."[258]

---

[257] Buhârî, *Ahkâm* 17, *Zekât* 51; Müslim, *Zekât* 110; Nesai, *Zekât* 94.
[258] Buhârî, *Cum'a* 29, Humus 19, *Tevhid* 49.

15.
ARKADAŞ VE ARKADAŞLIK

Arkadaşa İyilik Etmek

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا

"Yalnız Allah'a ibadet edip Ona hiçbir şeyi şerik yapmayın. Anaya, babaya, akrabalara, yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara, yol arkadaşına, garip ve yolculara, elinizin altındaki (köle, cariye, hizmetçi, işçi) lere de güzel muamele edin. Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez." (Nisâ, 4/36)

Peygamber, Sıddık ve Şehitlerin Arkadaşlığı

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُوْلَئِكَ رَفِيقًا ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ وَكَفَى بِاللّٰهِ عَلِيمًا

"Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse işte onlar, Allah'ın nimetlerine mazhar ettiği nebiler, sıddîkler, şehidler, salih kişilerle beraber olacaklardır. Bunlar ne güzel arkadaşlar! 70 – Bu Allah'tan bir lütuftur. Bu lütfa layık olanların kadrini Allah'ın bilmesi yeter de artar!" (Nisâ, 4/69)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ

"Ey iman edenler! Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının ve dürüst insanlarla beraber olun." (Tevbe, 9/119)

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

"Ya Rabbi, bana hikmet ver ve beni salihler arasına dahil eyle!" (Şuarâ, 26/83)

Şeytanın Arkadaşlığı

وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا

"Mallarını halka gösteriş için harcayıp Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen kimseleri de Allah elbette sevmez. Şeytan kimin arkadaşı olursa, artık o arkadaşların en kötüsüne düşmüş demektir." (Nisâ, 4/38)

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ

"Biz onların yanına birtakım arkadaşlar katarız. Bunlar onların önlerinde ve arkalarında ne varsa yaptıkları her türlü işi süsler, cazip gösterirler. Böylece cinlerden ve insanlardan gelmiş geçmiş toplumlar hakkında yürürlükte olan cezalandırma hükmü, onlar hakkında da gerekli olur. Çünkü onların hepsi kendilerini hüsrana atmışlardı." (Fussilet, 41/25)

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ حَتَّى إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَالَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ وَلَنْ يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ

"Kim Rahmanın hikmetlerle dolu ders olarak gönderdiği Kur'anı gözardı ederse, Biz de ona bir şeytan sardırırız; artık o, ona arkadaş olur. Bu şeytanlar onları yoldan çıkarırlar, ama onlar kendilerinin hâla doğru yolda olduklarını sanırlar. Ta ki huzurumuza gelinceye kadar böyle devam eder. Huzurumuza çıktığında arkadaşına: "Keşke seninle aramız Doğu ile Batı arası kadar uzak olsaydı, meğer sen ne kötü arkadaşmışsın!" der. Allah buyurur:

"Bu temenniniz bugün size hiçbir fayda vermez. Çünkü hayat boyunca, birlikte zulmettiniz. Burada da azabı birlikte çekeceksiniz." (Zuhruf, 43/36-39)

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ اَلَّذِي جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ إِلَهًا آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلاَلٍ بَعِيدٍ قَالَ لاَ تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلاَّمٍ لِلْعَبِيدِ

"Allah muhafızla şahide veya cehennem görevlisi iki meleğe: "Atın! buyuracak, atın cehenneme her nankör, inatçı kâfiri: Hayra mani olan, haddi aşıp azan, şüpheye dalanı! Allah'ın yanısıra başka bir tanrı benimseyeni! Atın onu o çetin azaba!"

(Hayır; bazan mal, bazan iyilik mânasına kullanılır. Burada her ikisi de mümkündür. O şahsın, malından Allah'ın ve kullarının haklarını vermediğini ifade eder. Yahut hayır ve iyilikten, hem kendisini hem de başkalarını engellediği manasına gelir.) Yanındaki arkadaş: "Ya Rabbi, der, onu ben saptırmadım, kendisi zaten haktan iyice uzak bir sapıklık içinde idi." (Yanındaki arkadaşı Şeytan onun cehenneme atılacağını anlayınca böyle diyecektir. Burada siyaktan Allah'ın mahkemesinde bu iki yoldaşın birbirini suçladıkları anlaşılmaktadır. Anlaşılan kâfir insan şeytan arkadaşının kendisini saptırdığını ileri sürünce o, bu cevabı vermektedir.) "Çekişmeyin huzurumda! buyurur Allah. Çünkü Ben daha önce gelecek tehlikeyi size bildirmiştim. Benim verdiğim kararlar değiştirilmez. Ben, kullarıma karşı asla zulmetmem!" (Kâf, 50/24-29)

Arkadaşlıkla İlgili Hadisler

1. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar yalnızlıktaki (mahzuru) benim kadar bilselerdi, hiçbir atlı tek başına bir gececik olsun yol yapmazdı."[259]

---

[259] Buhârî, *Cihâd* 135; Tirmizî, *Cihâd* 4.

2. Said İbn'l-Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şeytan tek başına olanla, iki kişi beraber olana sıkıntı verir. Eğer üç kişi olurlarsa onlara sıkıntı veremez.""[260]

3. Amr İbn Şuayb an ebîhî an ceddihi (radıyallahu anh) tarikinden naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir atlı bir şeytandır, iki atlı iki şeytandır, üç atlı bir gruptur.""[261]

4. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir sefere üç kişi beraber çıkınca birini emîr (başkan) yapsınlar.""[262]

Arkadaşa Yardım

5. Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kimin yanında fazla hayvan varsa, onu hayvanı olmayana versin. Kimin de fazla azığı varsa onu azığı olmayana versin."

Resûlullah, bazı mal çeşitlerini bu suretle saymaya devam etti. Öyle ki, bizden hiç kimsenin (yol sırasında) herhangi bir fazlalıkta hakkı olmadığı düşünvesine vardık."[263]

6. Hz.Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) gazveye çıkmak arzu etti ve: "Ey Muhâcir ve Ensâr topIuluğu! Kardeşlerinizden öyleleri var ki ne malları var ne de aşîretleri. Herbiriniz, iki veya üç kişiyi yanına alsın" dedi."

(Hz. Câbir devamla der ki): "Bu tamim üzerine ben iki veya üç kişiyi yanıma aldım. (Yol boyu) devemde, diğerlerinin sırası gibi benim de bir (binme) sıram vardı."

7. Yine Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yürüme sırasında geride kalır, (kafileye kavuşturmak için)

---

260 Muvatta, *İsti'zân* 36.

261 Muvatta, *İsti'zân* 25; Ebû Dâvûd, *Cihâd* 86; Tirmizî, *Cihâd* 4.

262 Ebû Dâvûd, *Cihâd* 87.

263 Müslim, *Lukata* 18; Ebû Dâvûd, *Zekât* 32.

zayıf hayvanı sürer, üzerindekini terkisine alır ve onlara dua ederdi."[264]

8. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İyi arkadaşla kötü arkadaşın misali, misk taşıyanla körük çeken insanlar gibidir. Misk sahibi ya sana kokusundan verir veya sen ondan satın alırsın. Körük çekene gelince ya elbiseni yakar yahut da sen onun pis kokusunu alırsın."[265]

---

[264] Ebû Dâvûd, *Cihâd* 103.

[265] Buhârî, *Büyû* 38, *Zebaih*, 31; Müslim, *Birr* 146.

16.
DİLE SAHİP OLMAK

وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولاً

"Bilmediğin şeyin peşine düşme! Çünkü kulak, göz, kalb gibi azaların hepsi de sorguya çekilecektir." (İsrâ, 17/36)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلاَ تَجَسَّسُوا وَلاَ يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللهَ إِنَّ اللهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ

"Ey iman edenler! zandan çok sakının. Çünkü zanların bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın. Kiminiz kiminizi gıybet etmesin. Hiç sizden biriniz ölmüş kardeşinin cesedini dişlemekten hoşlanır mı? İşte bundan hemen tiksindiniz. Öyleyse Allah'ın azabından korkun da bu çirkin işten kendinizi koruyun. Allah Tevvabdır, Rahîmdir: tevbeleri kabul eder, merhamet ve ihsanı boldur." (Hucurât sûresi, 49/12)

(Zannın çeşitleri vardır. Hüsnüzan kısmı makbul olup müminin Allah, Resûlü, müminler ve aksine sebep olmadıkça bütün insanlar hakkında beslemesi gerekir. Bazan başka çare kalmayınca zanna dayanarak hüküm verme ihtiyacı olur. Günah olan kısım ise, insanlar hakkında haksız yere suizan besleyip onlar hakkında iyi tarafa değil de kötü tarafa yorumlar yapmaktır. Tecessüs, insanların gizli hallerini araştırmak, keza onların gıybetini yapmak da bu âyetle şiddetle yasaklanmıştır. Gizli halleri araştırmak

fertlere olduğu gibi devlet yetkililerine de haramdır. Zira hadis-i şerifte "İdareci halkın mahrem ve gizli hallerini araştırırsa onların ahlâkını ve düzenlerini bozar.") denilmiştir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

"Ey iman edenler! Benim de sizin de düşmanlarınızı dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği reddettikleri halde, siz onlara sevgi sunuyorsunuz. Resûlullahı ve sizi, sırf Rabbiniz olan Allah'a inandığınız için, vatanınızdan kovuyorlar. Siz Benim yolumda cihad etmek ve Benim rızamı kazanmak için yurdunuzdan çıkarılmayı göze aldıysanız, nasıl olur da onlara sevgi gösterip sır verirsiniz? Halbuki Ben sizin gizlediğiniz ve açıkladığınız her şeyi bilmekteyim. Doğrusu içinizden kim bunu yaparsa, artık dümdüz yoldan sapmış olur." (Mümtehine, 60/1)

(Kureyşliler Hudeybiye antlaşmasını çiğneyince Hz. Peygamber (aleyhisselâm) Mekkeyi fethetme hazırlıklarına başla-dı. Yalnız bu hedefini ashabdan birkaç kişi dışında kimseye hissettirmemişti. Hatıb b. Ebî Beltea (aleyhisselâm) nasılsa bunu öğrenmiş ve Mekkeye giden bir cariye ile çok gizli kaydı ile mektup göndermişti. Allah Teala Hz. Peygamber (aleyhisselâm)a bunu bildirdi. O da Abdullah İbn Zübeyr ile Mikdad (radıyallahu anh) yı gönderip "Medineden 22 mil mesafede bulacakları kadından" mektubu almalarını istedi. Getirdikleri mektupta Mekkeye sefer hazırlığı bildiriliyordu. Peygamberimiz Hatıb'a sebebini sorunca o: "Ya Resûlullah, ben küfre sempati duyduğumdan değil, ama ailem orada, Mekkede onları koruyacak akrabalarım da yok. Bu davranışımı gözönünde bulundurarak Kureyşliler aileme sıkıntı vermezler ümidiyle bu işi yaptım" dedi. Öldürmek isteyen Hz. Ömere (radıyallahu anh) Efendimiz şöyle dedi: "Hatıb,

Bedire katılanlardandır. Allah'ın Bedir savaşına katılanlara nazar buyurup "Ben sizleri affettim, demediğini kim biliyor?" Hz. Peygamber onu affetmekle beraber, sebep ne olursa olsun, küfre yardım yerine geçecek bir davranışın kesin haram olduğunu bildirmiştir.)

Dile Sahip Olmakla İlgili Hadisler

1. Ebû Sa'idi'l-Hudri (radıyallahu anh), Resûlullah'dan (aleyhissalâtu vesselâm) anlatıyor: "Ademoğlu sabaha erdimi, bütün azaları, dile temenna edip: "Bizim hakkımızda Allah'tan kork. Zira biz sana tabiyiz. Sen istikamette olursan biz de istikâmette oluruz, sen sapıtırsan biz de sapıtırız!" derler."[266]

2. Süfyan İbn Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, uyacağım bir amel tavsiye et bana!" şu cevabı verdi: "Rabbim Allah'tır de, sonra doğru ol!" "Ey Allah'ın Resûlü dedim tekrar. Benim hakkımda en çok korktuğunuz şey nedir?" Eliyle dilini tutup sonra: "İşte şu!" buyurdu."[267]

3. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse ya hayır koşuşsun ya da sussun."[268]

Tirmizî'nin İbn Ömer'den (radıyallahu anh) yaptığı diğer bir rivayette Resûlullah: "Kim susarsa kurtulur" buyurmuştur.

4. Ali İbn'l-Huseyn, Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişinin mâlâyâni şeyleri terki İslâm'ının güzelliğinden ileri gelir."[269]

5. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam ölmüştü, diğer biri, Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) işiteceği şekilde onun için şöyle söyledi: "Cennet mübarek olsun!" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)

---

[266] Tirmizî, *Zühd* 61.
[267] Tirmizî *Zühd* 61.
[268] Tirmizî, *Kıyâmet* 51.
[269] Tirmizî, *Zühd* 11; Muvatta, *Hüsnü'l-Hulk* 3.

sordu: "Nereden biliyorsun? Belki de o mâlâyâni konuştu veya kendisini zengin kılmayacak bir miktarda cimrilik etti!"[270]

6. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kul (bazan), Allah'ın rızasına uygun olan bir kelamı, ehemmiyet vermeksizin sarfeder de Allah onun sebebiyle cennetteki derecesini yükseltir. Yine kul (bazan) Allah'ın hoşnutsuzluğuna sebep olan bir kelimeyi ehemmiyet vermeksizin sarfeder de Allah, o sebeple onu cehennemde yetmiş yıllık aşağıya atar."[271]

7. Kays İbn Ebi Hâzım rahimehullah anlatıyor: "Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh), Zeyneb adında Ahmesli bir kadının yanına girmişti. Onun hiç konuşmadığını gördü: "Nesi var, niye konuşmuyor?" diye sordu. Oradakiler: "Hiç konuşmadan hacc yapıyor!" dediler. Hz. Ebû Bekr kadına: "Konuş. Zira bu yaptığın helal değil, bu cahiliye işidir" dedi. Kadın da konuşmaya başladı. Önce: "Sen kimsin?" diye sordu. Hz. Ebû Bekr:

"Muhacirlerden biriyim!" dedi. "Hangi muhacirlerdensin?" "Kureyş'ten." "Kureyş'ten kimlerdensin?" "Oo! Sen çok soru sordun! Ben Ebû Bekr'im." "Allah'ın cahiliyeden sonra bize lutfettiği bu güzel din üzerine ne kadar baki kalacağız?" "İmamlarınız müstakim (doğru yolda) oldugu müddetçe bakisiniz. "İmamlar ne demek?" "Kavmindeki reisler ve eşraflar var ya, halka emrederler halk da onlara itaat eder?" "Evet!" "İşte onlar imamlardır."[272]

8. Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Münafığa "efendi" demeyin. Zira eğer o, seyyid olursa Allah'ı kızdırırsınız."[273]

9. Ümmü Habibe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ademoğlu'nun, emr-i bi'l-ma'ruf veya nehy-i ani'l-münker veya Allah Teâla hazretlerine zikir hariç bütün sözleri lehine değil, aleyhinedir."[274]

---

[270] Tirmizî, *Zühd* 11.

[271] Buhârî, *Rikâk* 23; Müslim, *Zühd* 49.

[272] Buhârî, *Menakıbu'l-Ensâr* 26.

[273] Ebû Dâvûd, *Edeb* 83.

[274] Tirmizî, *Zühd* 63.

10. İbn Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri, insanlardan, sığırların dilleriyle toplamaları gibi, dilleriyle toplayan belâgat sahiplerine buşzeder.""[275]

11. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, insanların kalbini çelmek için kelamın kullanılışını öğrenirse, Allah Kıyamet günü, ondan ne farz ne nafile hiçbir ibadetini kabul etmez!""[276]

12. İbn Mesûd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kelamda ileri gidenler helak oldular. Kelamda ileri gidenler helâk oldular!.Kelamda ileri gidenler helak oldular!""[277]

13. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Meşrık cihetinden iki adam geldi ve bir hitabede bulundular. Onların beyanlarındaki güzellik herkesin hoşuna gitti. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Beyanda mutlaka bir sihir var!" buyurdular."[278]

14. Ebû Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben, haklı bile olsa münâkaşayı terkeden kimseye cennetin kenarında bir köşkü garanti ediyorum. Şaka bile olsa yalanı terkedene de cennetin ortasında bir köşkü, ahlakı güzel olana da cennetin en üstünde bir köşkü garanti ediyorum.""[279]

15. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sana günah olarak, husümeti devam ettirmen yeterlidir (çünkü bu, gıybete kapı açar).""[280]

16. Hz. Ebû Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse: "Ramazanın tamamında (namaza) kalktım, tamamında orucumu tuttum" demesin."

---

[275] Tirmizî, *Edeb* 82.
[276] Ebû Dâvûd, *Edeb* 94.
[277] Müslim, *İlm* 7; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 6.
[278] Buhârî, *Tıbb* 51; Muvatta, *Kelâm* 7; Ebû Dâvûd, *Edeb* 94; Tirmizî, *Birr* 81.
[279] Ebû Dâvûd, *Edeb* 7.
[280] Tirmizî, *Birr* 58.

(Hadisi Ebû Bekre'den rivayet eden Hasan Basri der ki:) "Bilemiyorum, Aleyhissalatu vesselam bu sözüyle kişinin nefsini tezkiye etmiş olmasını mı mekruh addetti veya "uyumak da lazım yatmak da" mı de(mek iste)di?"[281]

17. Sehl İbn Hanif (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sakın biriniz: "Nefsim pis oldu!" demesin, aksine: "Nefsim kötü oldu" desin."[282]

18. İmam Mâlik'e Yahya İbn Saidden ulaştığına göre "Hz. İsa yolda bir domuza rastlar. Ona: "Selametle yoldan çekil!" der. Yanında bulunanlar: "Bunu şu domuz için mi söylüyorsun?" diye sorarlar. (O ise domuz kelimesini diliyle telafuz etmekten çekindiğini ifade eder ve:) "Ben, dilimin, çirkin şeyi söylemeye alışmasından korkuyorum!" cevabını verir."[283]

19. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir adamdan kendisine menfi bir söz ulaştığı vakit: "Falan niye böyle söylemiş?" demezdi. Fakat: "İnsanlara ne oluyor da şöyle şöyle söylüyorlar?" derdi."[284]

20. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) huyurdular ki: "Allah'ın zikri dışında kelamı çok yapmayın. Zira, Allah'ın zikri dışında çok kelam, kalbe kasvet (katılık) verir. Şunu bilin ki, insanların Allah'a en uzak olanı kalbi katı olanlardır."[285]

21. Ebû Mâlik el-Eş'ari (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetimde dört şey vardır, cahiliye işlerindendir, bunları terketmeyeceklerdir:

– Haseble iftihar

– Nesebi sebebiyle insanlara ta'n,

– Yıldızlardan yağmur bekleme,

---

281 Ebû Dâvûd, *Savm* 47; Nesâî, *Sıyâm* 6.

282 Buhârî, *Edeb* 100; Müslim, *Elfaz* 17; Ebû Dâvûd, *Edeb* 84.

283 Muvatta, *Kelâm* 4.

284 Ebû Dâvûd, *Edeb* 6.

285 Tirmizî, *Zühd* 62.

– (Ölenin ardından) mâtem!"

Resûlullah sözlerine şöyle devam etti: "Matemci kadın, şayet tevbe etmeden ölecek olursa, Kıyamet günü üzerinde katrandan bir elbise, uyuzlu bir gömlek olduğu halde (kabrinden) kaldırılır."[286]

22. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna girmek için izin istemişti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu aşiretin kardeşi ne kötü!" buyurdu. Ama adam girince ona iyi davrandı, yumuşak sözle hitap etti. Adam gidince:

"Ey Allah'ın Resûlü! Adamın sesini işitince şöyle şöyle söyledin. Sonra yüzüne karşı mültefit oldun, iyi davrandın" dedim. Şu cevabı verdi:

"Ey Aişe! Beni ne zaman kaba buldun? Kıyamet günü, Allah Teâla hazretlerinin yanında mevkice insanların en kötüsü, kabalığından korkarak halkın kendini terkettiği kimsedir."[287]

23. Adiyy İbn Hatim (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında bir adam bir hitabede bulundu ve dedi ki: "Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse doğru yolu bulmuş, kim de o ikisine isyan ederse doğru yoldan sapmıştır."

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sen ne kötü hatipsin. Şöyle söyle: "...Kim Allah ve Resülüne isyan ederse..." buyurdular."[288]

24. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın istediği ve falanın istediği" demeyin, lâkin şöyle deyin: "Allah'ın istediği, sonra da falanın istediği."[289]

25. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimsenin "İnsanlar helak oldu!" dediğini duyarsanız, bilin ki o, kendisi, herkesten çok helak olandır."[290]

---

[286] Müslim, *Cenâiz* 9.

[287] Buhârî, *Edeb* 38, 48; Müslim, *Birr* 73.

[288] Müslim, *Cum'a* 48; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 85, *Salât* 229; Nesai, *Nikâh* 40.

[289] Ebû Dâvûd, *Edeb* 84.

[290] Müslim, *Birr* 139; Muvatta, *Kelâm* 2; Ebû Dâvûd; *Edeb* 85.

26. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetimin hepsi affa mazhar olacaktır, günahı aleni işleyenler hariç. Kişinin geceleyin işledigi kötü bir ameli Allah örtmüştür. Ama, sabah olunca o: "Ey falan, hu gece ben şu şu işleri yaptım!" der. Böylece o, geceleyin Allah kendini örtmüş olduğu halde, sabahleyin, üzerindeki Allah'ın örtüsünü açar. İşte bu, günahı aleni işlemenin bir çeşididir.""[291]

27. Avf İbn Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Halka kıssa (mevize, nasihat) anlatma işini emir veya (emirin tayin edeceği) memur veya tekebbür sahibi yapar.""[292]

---

[291] Buhârî, *Edeb* 60; Müslim, *Zühd* 52.
[292] Ebû Dâvûd, *İlm* 13.

17.
KUR'ÂN VE SÜNNETE UYMA

Kur'ân'a Uymanın Fazileti

ذَلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ

"İşte Kitab! Şüphe yoktur onda. Rehberdir müttakîlere." (Bakara, 2/2)

اَلَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاَوَتِهِ أُوْلَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

"Kendilerine verdiğimiz Kitabı, layık olduğu şekilde okuyup izleyenler var ya, işte onlardır onu tasdik edenler. Kim onu inkâr ederse, işte onlar hüsrana uğrayacakların ta kendileridir." (Bakara, 2/121)

وَهَذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"İşte bu Kur'an da, indirdiğimiz kutlu bir kitaptır. Artık ona tabi olun, inkâr ve isyandan sakının ki rahmete nail olasınız." (En'âm, 6/155)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

"Ey insanlar! İşte size, Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdeki dertlere bir şifa, müminlere doğru yolu gösteren bir hidayet ve rahmet geldi. De ki: "Allah'ın lütfuyla, rahmetiyle, evet sadece bununla ferahlanın. Çünkü bu, onların dünya malı olarak topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır." (Yûnus, 10/57-58)

أَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً أُوْلَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلاَ تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يُؤْمِنُونَ

"Rabbi tarafından gönderilen kesin delile (Kur'ana) dayanan, peşinden de o delili destekleyen icaz ve diğer mûcizelerden şahitleri bulunan, daha önce de rehber ve rahmet olarak gönderilmiş Musa'nın Kitabı ile tasdik edilen kimse, yalnız dünya hayatını arzu eden gibi olur mu? İşte bu kesin delile dayananlar Kur'an'a iman ederler. Hangi zümre de onu reddederse bilsin ki varacağı yer ateştir. Bunda hiç şüphen olmasın. Çünkü o Rabbinden gelen hakikatin ta kendisidir, fakat insanların çoğu buna iman etmezler." (Hûd, 11/17) (Bunda hiç şüphen olmasın. Yani Kur'anın Allah tarafından gönderildiğinde şüpheye yer yoktur.)

الٓر كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ اَللهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ اَلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُوْلَئِكَ فِي ضَلاَلٍ بَعِيدٍ

"Elif, Lâm, Râ. Bu, Rabb'lerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, üstün kudret sahibi ve her işi övgüye layık olan Allah'ın yoluna, göklerde ve yerdeki her şeyin sahibinin yoluna insanları çıkarman için sana indirdiğimiz bir Kitaptır. Kendilerini bekleyen o çetin azaptan ötürü vay o inkârcıların hallerine! Vay onlara ki, ahirete inanmalarına rağmen, bile bile dünyayı ahirete tercih ederler. İnsanları Allah yolundan çevirir de o yolu eğri büğrü göstermek isterler. İşte onlar haktan, doğru yoldan çok uzak bir sapıklık içindedirler." (İbrâhim, 14/1-3)

(Kâfirler, Allah'ın rızasına tabi olmayıp, Allah'ın dininin kendilerine tabi olmasını isterler. Bu din, bütün örf, âdet, gelenek ve alışkanlıklarını doğrulasın ama hoşlanmadıkları bir tek inanç ve ibadeti bile şart koşmasın. Ancak bu hale getirdikten sonra dini kabul ederlermiş!)

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلاَءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ

"Gün gelir, her ümmetten kendilerine birer şahit getiririz. Seni de ümmetin üzerine bir şahit olarak getirip dinleriz. Ey Resûlüm, işte sana bu kutlu Kitabı indirdik ki her şeyi açıklasın, doğru yolu göstersin, Allah'a teslimiyetle itaat edecek olanlara, rahmetin ve müjdenin ta kendisi olsun." (Nahl, 16/89)

(Kur'an-ı Kerim hidayet ve dalaletin, ahiretteki kurtuluş veya azabın sebeplerini bildirmiş, dinin hükümlerini ayrıntılı veya mücmel olarak ihtiva etmiştir. Mücmel (çok özlü) hükümleri ise Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) Sünneti açıklamıştır.)

طس تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ

"Tâ sîn. Şunlar Kur'anın ve gerçekleri açıklayan Kitabın âyetleridir. Müminler için hidayet, rehber ve müjdedir. Hem Kur'an müminler için hidayet rehberidir, rahmettir." (Neml, 27/1-2, 77)

اَللّٰهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللّٰهِ ذَلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

"Allah sözlerin en güzelini indirmiştir. Allah'ın vahiy yolu ile gönderdiği bu söz, her tarafı birbirini tutan, gerçekleri, farklı üsluplarla tekrar tekrar beyan eden bir Kitaptır. Rabb'lerini tazim edenlerin derileri onu okuyup dinlerken ürperti duyar, sonra derileri ve kalbleri Allah'ı anmakla ısınıp yumuşar, sükûnet bulur. İşte bu Allah'ın hidayetidir ki onunla dilediğine yol gösterir. Ama Allah'ın şaşırttığı kimseyi ise hiç kimse doğru yola koyamaz." (Zümer, 39/23)

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لاَ تَشْعُرُونَ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَاحَسْرَتٰى عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللّٰهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ

"Size azap farkına varmadığınız yerden ansızın gelip çatmadan

önce Rabbiniz tarafından size gönderilen hükümlerin en güzeline tabi olun." ("İndirilenin en güzeli" "Kur'an-ı Kerim" olarak tefsir edilir. Ayrıca: 1- Nehyedilen, yasaklanan şeyler değil, emredilen şeyler. 2- Ruhsatlar değil de azimetler. 3- Mensuh değil de nâsih hükümler diye de tefsir edilir.) Ta ki kişi şöyle demeye mecbur kalmasın: "Rabbime karşı yaptığım bunca kusurdan dolayı yazıklar olsun bana. Yazıklar olsun bana ki ben Onun diniyle, kitabıyla alay edenler arasında yer aldım!" (Zümer, 39/55-56)

وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ
وَلاَ اْلإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا
وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

"İşte böylece sana da emrimizden bir rûh vahyettik. Halbuki sen daha önce Kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Lakin Biz onu, kullarımızdan dilediklerimize doğru yolu gösteren bir nûr kıldık. Sen gerçekten insanlara doğru yolu gösterirsin."(Şûrâ, 42/52)

فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ

"O halde sen sana vahyedilen buyruklara sımsıkı sarıl, muhakkak ki sen dosdoğru yoldasın. Bu Kur'an hem sana, hem milletine güzel bir namdır, şereftir. İleride ondan dolayı sorguya çekileceksiniz." (Zuhruf, 43/43-44)

هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

"Bu Kur'an, delilleri ile, fikirleri ve kalbleri aydınlatan basiret nurlarıdır ve iman edecek kimseler için hidayet rehberi ve rahmettir." (Câsiye, 45/20)

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ يَاقَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ

"Hani Biz bir vakit cinlerden bir takımını Kur'an dinlemeleri için sana göndermiştik. Kur'anı işitip dinleyecek yere gelince birbirlerine: "Susun, dinleyin!" dediler. Okuma tamamlanınca kendi toplumlarına birer uyarıcı olarak döndüler.

(Sahabe ve tabiundan birçok zat, cinlerin Batn-ı Nahleye gelip dinledikleri hususunda ittifak ederler. İbn İshak gibi Siyer sahipleri bu hadisenin, Peygamberimiz (aleyhisselâm)ın Taif'ten çok üzgün bir şekilde döndüğü ve bu yerde konakladığı sırada vaki olduğunu bildirirler.) "Ey kavmimiz dediler, biz Musadan sonra gönderilen, kendisinden önceki vahiyleri tasdik eden, gerçeğe ve dosdoğru yola götüren bir kitap dinledik." Cinlerin Hz. Musa (aleyhisselâm)'ı ve diğer semâvî kitapları bilip inandıkları anlaşılıyor. "Ey kavmimiz! Allah yoluna davet eden bu Elçinin çağrısını kabul edin ve Ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızı affetsin ve gayet acı bir azaptan sizi kurtarsın." (Ahkâf, 46/29-31)

إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ

"Bu, olsa olsa bütün âlemlere bir öğüttür, bir uyarıdır. İstikamet sahibi olmak isteyenler onu dinlerler." (Tekvîr, 81/27-28)

Sünnete Uyma

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Resûlüne ve sizden olan ülülemre de itaat edin. Eğer Allah'a ve ahirete iman ediyorsanız, hakkında ihtilafa düştüğünüz meseleyi Allah'a ve Resûlüne arzediniz. Böyle yapmanız hem daha hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir." (Nisâ, 4/59)

(Ülülemr kelimesi geniş kapsamlıdır; müslümanların herhangi bir işinin başında olan her yöneticiye şamildir. Din alimleri, ülke yöneticileri, onların başında gelirler. Hadis-i şerife göre:

"Emrettiği şey günah olmadığı sürece, bir müslümanın, hoşlansın veya hoşlanmasın, yöneticinin emirlerine itaat etmesi gerekir."

Bir başka hadis: "Allah'a isyanda (günah olan bir konuda) başkasına itaat haramdır. İtaat ancak meşru hususlardadır." Bir başka hadis: "Sizin başınızda doğru olduğu gibi yanlışı da uygulayan yöneticiler olacaktır. Böyle bir durumda kim yanlış şeylerden nefret ederse sorumluluktan kurtulacaktır." Bunun üzerine ashabdan bazıları: "Böyle yöneticilere karşı savaşmayacak mıyız?" diye sorunca Hz. Peygamber (aleyhisselâm): "Namazı kıldıkları müddetçe, hayır!" diye cevap vermiştir.[293]

فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ
ثُمَّ لاَ يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

"Hayır, hayır! Senin Rabbin hakkı için, onlar aralarında ihtilaf ettikleri meselelerde seni hakem kılıp, sonra da verdiğin hükümden ötürü içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın sana tam bir teslimiyetle bağlanmadıkça iman etmiş olmazlar."(Nisâ, 4/65)

(Hz. Muhammedi (aleyhissalâtu vesselâm) Allah'ın Resûlü kabul etmenin mânası, onun tebliğ ve tatbik ettiği inanç, düşünce ve yaşayış tarzını kabul etmek, bu hususlarda onu örnek almaktır. Yoksa Allah onu, insanlar peygamberliğine şehadet etsinler, fakat başkalarına tabi olsunlar diye göndermemiştir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Arzu ve heveslerini, benim getirdiğim ölçülere uydurmadıkça, sizden hiç biriniz mümin olduğunu iddia edemez.")

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا

"Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse işte onlar, Allah'ın nimetlerine mazhar ettiği nebiler, sıddîkler, şehidler, salih kişilerle beraber olacaklardır. Bunlar ne güzel arkadaşlar!" (Nisâ, 4/69)

---

[293] Müslim.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا اَلَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَاْلأَرْضِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ اْلأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

"De ki: Ey insanlar ben sizin hepinize Allah tarafından gönderilen Peygamberim. O ki, göklerin ve yerin hakimiyeti Ona aittir. Ondan başka ilah yoktur. Hayatı veren de, ölümü yaratan da Odur. Öyleyse siz de Allah'a ve Onun bütün kelimelerine iman eden Nebiyy-i Ümmi olan o Resûlüne inanın. Ona tabi olun ki doğru yolu bulasınız." (A'râf, 7/158)

يَسْأَلُونَكَ عَنِ اْلأَنْفَالِ قُلِ اْلأَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Sana ganimetlerin taksimini soruyorlar. De ki: Onun taksimi Allah'a ve Resûlüne aittir. Onun için siz gerçek müminler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, birbirinizle aranızı düzeltin, Allah'a ve Resûlüne itaat edin." (Enfâl, 8/1)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ

"Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin, Kur'anı ve Resûlullahın öğütlerini işitip dururken ondan yüzçevirmeyin." (Enfâl, 8/20)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

"Ey iman edenler! Allah ve Resûlü size hayat verecek hakikatlere sizi davet ettiğinde ona icabet edin. Bilin ki Allah insan ile kalbi arasına girer (dilediği takdirde arzusunu gerçekleştirmesini önler) ve siz dönüp Onun huzurunda toplanacaksınız." (Enfâl, 8/24)

وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

"Allah'a ve Resûlüne itaat edin, sakın birbirinizle ihtilaf etmeyin; sonra korkuya kapılıp za'fa düşersiniz, rüzgârınız (kuvvetiniz)

gider. Bir de tam manasıyla sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir." (Enfâl, 8/46)

(Bu âyet, müminler arasında ihtilaf ve tefrikanın pek büyük bir zarar olduğunu, ehl-i hakkın ittifaklarının ise tevfik-i ilahînin, yani Allah'ın muvaffakiyet vermesinin başlıca vesilesi olduğunu bildirmektedir.)

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ
أُوْلَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır. Onlar iyilikleri teşvik edip kötülükleri menederler. Namazı hakkiyle yerine getirir, zekâtı verir, Allah'a ve Resûlüne itaat ederler. İşte onları Allah geniş rahmetine mazhar edecektir. Çünkü Allah Azîzdir, Hakîmdir: Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Tevbe, 9/71)

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ
وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

"Evet, belgeler, mûcizeler ve kitaplarla gönderdik onları. Sana da ey Resûlüm bu Zikri indirdik ki kendilerine indirileni insanlara açıklayasın. Umulur ki düşünüp anlarlar." (Nahl, 16/44)

(Bu âyetteki Zikir: Kur'an-ı Kerim veya Sünnet-i Nebeviye olarak tefsir edilir. İkinci tefsir daha az yaygın olmakla beraber daha tutarlıdır. Zira indirilen Kur'anı Hz. Peygamberin (aleyhissalâtu vesselâm) açıklaması, yine ona indirilen bu Zikir sayesinde olmaktadır. Bu âyet, Kur'anın Sünnet ile açıklanması gerektiğine en kuvvetli delillerdendir. "Dinin tek kaynağı Kur'andır" diyenler şöyle derler: a) Peygamberin görevi sadece tebliğdir. b) Bugün için sadece Kitap gereklidir, zira Peygamberin açıklaması olarak rivayet edilen bilgiler gerekliliğini yitirmiştir. c) Peygambere maledilen rivayetler güvenilir yolla ulaşmamıştır. Bunların her üçü de batıldır. Zira, a) Allah'ın muradı sırf mesajı ulaştırmak olsaydı onu melekle veya başka bir

tarzda gönderirdi. İnsanlardan bir Resûl ile gönderdiğine göre, birçok âyette açıkça bildirdiği üzere, ona açıklama ve uygulama görevi vermiştir. b) Hz. Peygamberin Kur'anı tebliğ vazifesinden başka tebyin (açıklama) ve tatbik görevi de vardır. c) Kur'anın birçok hükmünü hatta namaz ve zekât gibi en kesin emirlerini Sünnetin açıklaması olmaksızın uygulamak mümkün değildir. d) Hz. Peygamberden sahih surette nakledilen çok hadis vardır. Bunları inkâr edenin tarihi de inkâr etmesi gerekir.)

وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Öyleyse ey müminler, siz namazı hakkiyle ifa etmeye devam edin, zekâtı verin, Peygambere itaat edin ki merhamete mazhar olasınız." (Nûr, 24/56)

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللّٰهَ
وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيرًا

"Hakikaten, Allah'ın Resûlünde sizler için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı bekleyenler ve Allah'ı çok zikredenler için en mükemmel bir nümune vardır." (Ahzâb, 33/21)

(Hislerine kapılan bazı kimseler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)ın Mekkede müşriklerin baskı ve takibatına maruz kaldığı zaman asil bir örnek olduğunu, fakat Medineye hicretten sonra savaşlar, birçok evlilik, ganimet, dünya hakimiyeti ile manevi tarafının azaldığını ileri sürerler. Fakat Resul-i Ekremin gelmesinden murat, bu hislerine mağlup insanları memnun etmek, onlara pratik kıymetten mahrum birtakım esaslar öğretmek değildi. Hz. Muhammed'in hedefi, bu dünyada yaşayan, çalışan insanlara pratik kaideler öğretmek, onlara bu kuralları kendi yaşayışıyla izah ve tarif etmekti. Ordu kurmasa, yaptırım gücü kazanmasa, hükümler koymasa, evlenmese, dâvaları hükme bağlamasa, düşmanları mağlup ettikten sonra onları affetmese, insanlara tam örnek olamazdı. Asıl bu gibi bütün beşeri faaliyetleri yapması, onların her birinde örnek tutumun ne olduğunu sözleriyle ve uygulamalarıyla göstermesi ile en mükemmel nümune olmuştur.)

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلاَ مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ
أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً مُبِينًا

"Allah ve Resûlü herhangi bir meselede hüküm bildirdikten sonra, hiçbir erkek veya kadın müminin o konuda başka bir tercihte bulunma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne isyan ederse besbelli bir sapıklığa düşmüş olur." (Ahzâb, 33/36)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلاَ تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ

"Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin de emeklerinizi boşa çıkarmayın." (Muhammed, 47/33)

أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا
وَتَابَ اللهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَأَطِيعُوا اللهَ وَرَسُولَهُ
وَاللهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

"Özel görüşmeden önce sadaka vermeniz halinde fakir düşeceğinizden mi korktunuz? Size emredilen bir tasadduku yapmadığınıza göre, Allah da sizi bundan muaf tuttu. Artık namazı hakkiyle ifa edin, zekâtı verin, Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Mücâdele, 58/13)

مَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى
وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لاَ يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ
فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللهَ إِنَّ اللهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Savaş olmaksızın fethedilen ülkeler halkının mallarından Allah'ın Peygamberine verdiği ganimetler Allah'a, Resûlüne, akrabalara (Peygamber'in yakın akrabalarına), yetimlere, fakirlere ve yolda kalmış gariplere aittir. Ta ki o mallar, sizden yalnız zenginler arasında el değiştiren bir servet haline gelmesin. Resûl size ne verirse onu alınız, o sizi neden menederse onu terkediniz. Allah'a karşı gelmekten sakınınız. Muhakkak ki Allah'ın cezası pek çetindir." (Haşr, 59/7)

وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

"Allah'a itaat edin. Resûlüne itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki Elçimizin görevi sadece açık bir tebliğden ibarettir." (Teğâbun, 64/12)

Kur'ân ve Sünnete Uymamakla İlgili Hadisler

1. İmam Malik'e ulaştığına göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şunu söylemiştir: "Size iki şey bırakıyorum. Bunlara uyduğunuz müddetce asla sapıtmayacaksınız: Allah'ın Kitab'ı ve Resûlünün sünneti".[294]

2. Yezid İbn Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Size, uyduğunuz takdirde benden sonra asla sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum. Bunlardan biri diğerinden daha büyüktür. Bu, Allah'ın Kitabı'dır. Semâdan arza uzatılmış bir ip durumundadır. (Diğeri de) kendi neslim, Ehl-i Beytim'dir. Bu iki şey, cennette Kevser havuzunun başında bana gelip (hakkınızda bilgi verinceye kadar) birbirlerinden ayrılmayacaklardır. Öyleyse bunlar hakkında, ardımdan bana nasıl bir halef olacağınızı siz düşünün"[295]

3. İrbâz İbn Sâriye (radıyallahu anh) dedi ki: "Bir gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize namaz kıldırdı. Sonra yüzünü cemaate çevirerek çok beliğ, çok mânidar bir vaazda bulundu. Öyle ki dinleyenlerin gözleri yaşla, kalpleri de heyecanla doldu. Cemaatten biri: "Ey Allah'ın Resûlü, sanki bu, bir veda konuşmasıdır, bize ne tavsiye ediyorsunuz?" dedi. "Size, buyurdu, Allah'a karşı takvada bulunmanızı, başınızda Habeşli bir köle olsa bile emirlerini dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Zira, sizden hayatta kalanlar benden sonra nice ihtilaflar görecek. Öyle ise size sünnetimi ve hidayet üzere olan Hülefâ-i Râşidîn'in sünnetini hatırlatırım, bunlara uyun ve dört elle sarılın. Sonradan çıkarılan şeylere karşı da son derece dikkatli ve

[294] Muvatta, *Kader* 3.
[295] Tirmizî, *Menâkıb* 77.

uyanık olun. Zira (sünnette bulunana zıt olarak) her yeni çıkarılan şey bir bid'attır, her bid'at de dalalettir, sapıklıktır."[296]

4. Mikdâm İbn Ma'dîkerib (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Haberiniz olsun, rahat koltuğunda otururken kendisine benim bir hadisim ulaştığı zaman kişinin: "Bizimle sizin aranızda Allah'ın kitabı vardır. Onda nelere helâl denmişse onları helâl biliriz. Nelere de haram denmişse onları haram addederiz" diyeceği zaman yakındır. Bilin ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın haram kıldıkları da tıpkı Allah'ın haram ettikleri gibidir"[297]

Ebû Dâvûd'un rivayetinin baş kısmında şu ziyâde vardır: "Haberiniz olsun, bana Kitap ve bir o kadar da (sünnet) verildi." Rivayetin gerisi yukarıdaki mânada devam eder. Ebû Dâvûd'un rivayetinin sonunda şu ziyade de mevcuttur: "Haberiniz olsun (Kur'an'da zikri geçmiyen) ehlî eşeğin eti de size helâl değildir, vahşi hayvanlardan parçalayıcı dişi (köpek dişi) olanlar, keza muâhedeli olanların yitikleri de haramdır. Ancak eşya sâhibi, ihtiyacı olmadığı için, kasden terketmişse o müstesna. Bir kimse bir kavme uğradığı zaman, ona ikram etmek, o kavme vazife olur. Şayet ikram etmezlerse, o kimse, hak ettiği ikramın mislince onları cezalandırır."

5. Ebû Mûsa Abdullah İbn Kays el-Eş'arî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Allah'ın benimle gönderdiği ilim ve hidâyetin misali, bir araziye düşen yağmur gibidir. (Bilindiği üzere), bazı araziler var, tabiatı güzeldir, suyu kabul eder, bol bitki ve ot yetiştirir. Bir kısım arazi var, münbit değildir, ot bitirmez, ama suyu tutar. Onun tuttuğu su ile Cenab-ı Hakk insanları yararlandırır: Bu sudan kendileri içerler, hayvanlarını sularlar ve ziraat yaparlar. Diğer bir araziye daha isabet eder ki, bu ne su tutar ne ot bitirir. Bu temsilin biri Allah'ın dininde ilim sâhibi kılınana delalet eder, böylesini Allah benimle göndermiş olduğu hidâyetten yararlandırır; yani hem öğrenir, hem öğretir. Temsilden

---

[296] Tirmizî, *İlim* 16; Ebû Dâvûd, *Sünne* 6.
[297] Ebû Dâvûd, *Sünne*, 6; Tirmizî, *İlm* 60; İbn Mace, *Mukaddime* 2.

biri de, buna iltifat etmeyen Allah'ın benimle gönderdiği hidâyeti hiç kabul etmeyen kimseye delalet eder".[298]

6. Yine aynı sahâbe (Ebû Musa) (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Benim misalimle Cenab-ı Hakk'ın benimle göndermiş bulunduğu şeyin misâli şu adamın misali gibidir: "Bir adam kendi kavmine gelip: "Ben gözlerimle düşman ordusunu gördüm, tehlikeyi haber veriyorum, tedbir alın!" der. Kavminden bir kısmı tavsiyesine uyup, geceleyin, telaşa düşmeden oradan uzaklaşır. Bir kısmı da bu haberciyi yalanlar ve yerinden ayrılmaz. Ancak sabahleyin ordu onları yakalar ve imha eder. İşte bu temsil bana itaat edip getirdiklerime uyanlarla, bana isyan edip Cenab-ı Hakk'tan getirdiklerimi tekzip edip yalanlayanları göstermektedir."[299]

7. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: " Benim misâlimle sizin misâliniz, şu temsile benzer: Bir adam var ateş yakmış. Ateş etrafı aydınlatınca, pervaneler (gece kelebekleri) ve aydınlığı seven bir kısım hayvanlar bu ateşe kendilerini atmaya başlarlar. Adamcağız onları kurtarmaya (mâni olmaya) çalışır. Ancak hayvanlar galebe çalarak çoklukla ateşe atılırlar. Ben (tıpkı o adam gibi) ateşe düşmemeniz için belinizden yakalıyorum, ancak siz ateşe ateşe koşuyorsunuz"[300]

8. İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'un şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Muhakkak ki, en güzel söz Allah'ın kitabıdır. En güzel yol da Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in yoludur. İşlerin en kötüsü de dine aykırı olarak sonradan çıkarılanıdır. Size vâdedilen mutlaka yerine gelecektir. Siz Allah'ı aciz bırakamazsınız."[301]

9. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) validemiz anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Kim şu dine uymayan bir şey uyduracak olursa, bu merduddur kabul edilmez"[302]

---

[298] Buhârî, *İlm* 20; Müslim, *Fedâil* 15.
[299] Buhârî, *Rikâk* 26; Müslim, *Fezâil* 15.
[300] Buhârî, *Rikâk* 26, *Enbiya* 40; Müslim, *Fezâil* 17.
[301] Buhârî, *İ'tisam* 2, *Edeb* 70.
[302] Buhârî, *İ'tisam* 5, *Büyû* 60, *Sulh* 5; Müslim, *Akdiye* 18.

Bir rivayette de şöyle denmektedir: "Bizim sünnetimize uymayan bir amel işleyenin yaptığı amel de merduddur."

10. Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Kim cemaat'(imiz)den bir karış uzaklaşırsa (kendini dine bağlayan) İslâm bağını boynundan çıkarıp atmış olur"[303]

11. Hz. Ali (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Daha önce hükmettiğiniz şekilde hükmedin. Zira ben (kargaşaya, nizâya götürecek) muhalefeti sevmem, tâ ki halk tek bir cemaat teşkil etsinler veya arkadaşlarımın öldüğü gibi ben de öleyim." İbn Sîrîn merhum, Hz. Ali (radıyallahu anh)'den yapılan rivayetlerin çoğunun uydurma ve yalan olduğu görüşünde idi.[304]

12. Enes (radıyallahu anh) şöyle der: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde mevcut olan şeylerden (kelime-i şehadet dışında) hiçbirini artık göremiyorum." Kendisine "namazı da mı?" diye itiraz edilince: "Namaza da ne yaptığınızı bilmiyor musunuz, (öğleyi akşama yakın kılmadınız mı)?" cevabını verir.[305]

13. Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den rivâyet edildiğine göre bir gün kendisi çarşıya uğrar ve: "Mescidde Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mirası taksim edilirken ben sizleri burada görüyorum (Bu ne biçim iş, siz de koşun) buyurur. Herkes mescide koşuşur, bir şey göremeyince: "Taksim edilen bir şey göremedik, sâdece bazıları Kur'ân okuyordu" derler. O cevabı yapıştırır. "İyi ya, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mirası zaten bu değil mi?"[306]

14. İbn Mes'ûd (radıyallahu anh)'dan rivayet edildiğine göre, şöyle buyurmuştur. "Bir yol takip etmek isteyen, bu yolu, ölmüş olanların yolundan seçsin. Zira hayatta olanların fitnesinden emin olunamaz. Ölmüş olanlar ise Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Ashâbıdırlar. Onlar bu ümmetin en efdalidir. Kalpçe en temizleri, ilimce en derînleri, amelce en ihlaslıları yine onlardır. Allah, Hz. Peygamber

---

303 Ebû Dâvûd, *Sünne* 30; Tirmizî, *Emsâl* 3.

304 Buhârî, *Fedâilu'l-Ashâb* 9.

305 Buhârî, *Mevâkît* 7; Tirmizî, *Kıyâmet* 17.

306 Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*'de, Taberânî'nin *el-Mu'ce'mu'l-Evsat*'ından nakleder (1, 123, 124).

(aleyhissalâtu vesselâm)'in sohbeti ve dininin yerleşmesi için onları seçmiştir. Öyleyse sizler onların üstünlüğünü idrak edin, onların yolundan gidin, elinizden geldikçe onların ahlâkını ve yaşayış tarzlarını kendinize örnek kılın. Zira onlar en doğru yolda idiler."[307]

15. İbn Abbâs (radıyallahu anh)'dan rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur: "Kim Allah'ın Kitabını öğrenir ve sonra da onda bulunanlara uyarsa, Allah onu, dünyada dalâletten çıkarıp doğru yola sevkeder, âhirette de kötü hesabtan korur."

16. Ömer İbn'l-Hattâb (radıyallahu anh)'dan rivayet edilir ki, şöyle buyurmuştur; "Gecesi gündüz gibi olan çok aydınlık bir şeriat üzere terkedildiniz. Çöldeki bedevîlerin ve mahalle mekteplerindeki çocukların dini üzere olun. (Âyet ve hadisten öğretilenleri olduğu gibi takib edin, kendinizden katıp karıştırmadan taklid edin.)[308]

17. Hz. Ali (radıyallahu anh) şöyle buyurmuştur: "Sizler geniş bir caddeye bırakıldınız. Bu, üzerinde Ümmü'l-Kitap olan (yâni Allah'ın kesin hükümlü âyetleriyle istikameti tesbit edilmiş) bir yoldur."

(Ashâb'ın büyüklerine ait son beş rivayeti Rezîn merhum tahric etmiştir).

Sünnete Uyma

18. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bana itaat ederse, muhakkak ki Allah'a itaat etmiştir. Kim de bana isyan ederse muhakkak ki Allah'a isyan etmiştir."

19. Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bir gün) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza çıkageldi. Biz o sırada fakirlikten söz ediyor ve korkumuzu dile getiriyorduk. "Fakirlikten mi korkuyorsunuz? Ruhumu kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun! Mutlaka dünya malı üzerinize akıtılacaktır. Öyleki, sizden birinin kalbini (haktan başka istikametlere) sadece ve sadece

---

[307] İbn Abdilberr, *Câmi'ul-Beyâni'l-İlm ve Fadlihi*'de kaydetmiştir 2, 9.

[308] Bunun benzeri merfu olarak Ahmed İbn Hanbel (Müsned 4, 126) ve İbn Mace (*Sünen, Mukaddime* 6) rivayet etmişlerdir.

dünyalık meylettirecektir. Allah'a yemin ederim! Ben sizleri, gecesi ve gündüzü apaydın olması bakımından eşit olan tertemiz kalplere sahip olarak bırakıyorum!" buyurdular."

Ebu'd-Derda devamla der ki: "Vallahi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) doğru söyledi. Vallahi o bizi, gecesi ve gündüzü aydınlık olması bakımından eşit olan tertemiz kalplere sahip olarak bırakmıştı."

20. Abdullah İbn Mes'ud (radıyallahu anh) demiştir ki: "Ben size Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan bir hadis naklettiğim vakit, Resûlullah'ın bu sözünün hakka en uygun, hidayete en muvafık ve takvaya en mutabık olduğuna inanın."

21. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden birinin, benden rivayet edilen hadisleri, rahat koltuğuna kurulmuş vaziyette dinleyip: "(Rivayeti bırak! Bana) Kur'an'dan oku!" dediğini sakın duymayayım! Söylenen güzel sözü ben söylemişimdir."

Amelde İtidal

22. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in zevce-i pâklerinin hâne-i saâdetlerine bir gurub erkek gelerek Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (evdeki) ibadetinden sordular. Kendilerine sordukları husus açıklanınca sanki bunu az bularak: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kim, biz kimiz? Allah O'nun geçmiş ve gelecek bütün günahlarını affetmiştir (bu sebeple O'na az ibadet de yeter) dediler. İçlerinden biri: "Ben artık hayatım boyunca her gece namaz kılacağım" dedi. İkincisi: "Ben de hayatımca hep oruç tutacağım, hiç bir gün terketmeyeceğim" dedi. Üçüncüsü de: "Kadınları ebediyen terkedip, onlara hiç temas etmeyeceğim" dedi. (Bilâhere durumdan haberdar olan) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onları bularak: "Sizler böyle böyle söylemişsiniz. Halbuki Allah'a yemin olsun Allah'tan en çok korkanınız ve yasaklarından en ziyade kaçınanınız benim. Fakat buna rağmen, bazan oruç tutar, bazan yerim: namaz kılarım, uyurum da; kadınlarla beraber de olurum.

(Benim sünnetim budur), kim sünnetimi beğenmezse benden değildir" buyurdu.[309]

23. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), ruhsat ifade eden bir amelde bulunmuştu. Bazılarının bundan kaçındıklarını işitti. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir hutbe okudu: Âdeti vechile Cenâb-ı Hakk'a hamd ve senâda bulunduktan sonra şöyle buyurdu: "Allah için söyleyin, bazıları benim yaptığım şeyi beğenmeyip, kaçınıyorlarmış, doğru mudur bu? Allah'a yeminle söylüyorum, ben Allah'ı onlardan çok daha iyi biliyorum. Allah'tan duyduğum korku da onların duyduklarından çok daha fazladır."[310]

24. Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bil ki, ben, hem uyurum, hem namaz kılarım; oruç da tutarım, kadınlarla evlenirim de, Ey Osman, Allah'tan kork, zira ehlinin senin üzerinde hakkı var, misafirin senin üzerinde hakkı var, nefsinin senin üzerinde hakkı var. Öyle ise bâzan oruç tut, bâzan ye. Namaz da kıl, uykunu da al"[311]

Rezîn merhum, şunu ilâve ediyor: Osman (radıyallahu anh) bütün gece namaz kılmak, gündüzleri de hep oruç tutmak, kadınlarla da hiç nikah yapmamak üzere yemîn etmişti. Osman Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yemininden sordu. Bunun üzerine meali şu olan âyet nâzil oldu: "Allah sizi rastgele yeminlerinizden (lağv) dolayı değil, fakat kalplerinizin kasdettiği yeminden dolayı sorumlu tutar" (Bakara, 225).

25. Abdullah İbn Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e benim "Hayatta kaldığım müddetçe vallahi gündüzleri oruç tutacağım geceleri de namaz kılacağım" dediğim haber verilmiş. Beni çağırtarak: "Sen böyle böyle söylemişsin doğru mu?" dedi. "Annem babam sana feda olsun, evet böyle söyledim ey Allah'ın Resûlü" dedim. "İyi ama, dedi, sen buna güç yetiremezsin, bazan oruç tut, bazan ye; gece kalk,

---

[309] Buhârî, *Nikâh* 1; Müslim, *Nikâh* 5; Nesâî, *Nikâh* 4.
[310] Buhârî, *İ'tisam* 5, *Edeb* 72; Müslim, *Fedâil* 127.
[311] Ebû Dâvûd, *Salât* 317.

uyu da. Ayda üç gün tut (bu yeter), zira hayırlı işleri Allah on misliyle kabul ederek ücret veriyor. Bu üç gün, aynen yıl orucu yerine geçer" buyurdu. Ben: "Söylediğinizden daha fazlasına güç yetiririm" dedim. "Öyleyse, dedi, bir gün oruç tut, iki gün ye" Ben tekrar "Bundan başkasına da güç yetiririm" dedim. "Öyleyse, dedi, bir gün tut, bir gün ye. Bu Hz. Dâvûd 'ın (aleyhisselâm) orucudur. Bu en kıymetli oruçtur –veya en efdal oruçtur.-" Ben yine: "Ben bundan daha fazlasına güç yetiririm" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bundan efdali yoktur" buyurdu.[312]

Bir başka rivayette şöyle gelmiştir: "Bana haber verildiğine göre sen yıl orucu tutuyor, her gece de "Kur'ân'ı (hatmen) okuyormuşsun, doğru mu?" dedi. Ben: "Evet ey Allah'ın Resûlü, doğrudur, ancak bunda maksadım sadece hayırdır" dedim." Rivayette konuşma şöyle devam eder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana:

"– Kur'ân'ı ayda bir kere oku" dedi. Ben:

"– Daha fazlasına da güç getirebilirim" dedim.

"– Öyleyse her gün günde bir kere oku" dedi. Ben tekrar:

"– Bundan fazlasına da güç getirebilirim" dedim.

"– Öyleyse, buyurdu, her yedi gecede bir kere oku, daha aşağı düşme" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana şunu da söyledi:

"– Bilmezsin, belki uzun bir ömrün olur (yaşlılığında ahdi yerine getiremezsin)". Abdullah der ki: Ben nefsime şiddetli davrandıkça, (bundan vazgeçmem için) bana da şiddet gösterildi. İhtiyarladığım zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in tanıdığı ruhsatı kabul etmiş olmayı temenni ettim."

Bir başka rivayet de buna benzer, ancak şu ziyade var: "Bunu yaparsan gözün (uykusuzluktan) ferini kaybeder, nefsin de yorulur. Devamlı tutulan oruç, oruç sayılmaz."

Rivayette: "Dâvûd'un (aleyhisselâm) orucunu tut: O, bir gün tutar bir gün yerdi. Düşmanla karşılaşınca da gücü kuvveti yerinde olduğu için kaçmazdı" ziyadesi de var.

---

[312] Buhârî, *Savm* 54, 55, 56, 57, 58, 59, Teheccük 7, 19, *Enbiya* 37, *Fedâilu'l-Kur'ân* 34, *Nikâh* 89, *Edeb* 84, *İsti'zân* 38; Müslim, *Sıyâm* 181-194.

Bir başka rivayette: "Allah'a en hoş gelen oruç, Hz. Dâvûd'un (aleyhisselâm) namazıdır. O, gecenin yarısını uyur, üçte birini kalkar, altıda birini uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün yerdi" buyrulmuştur.

26. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şunu anlatır: Hz. Peygamber'in (aleyhissalâtu vesselâm) bir hasırı vardı, geceleri perde yapıp gerisinde namaz kılardı, gündüzleri de yayıp üzerine otururdu. Halk da Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) yanına dönep (gelip) aynen onun gibi namaz kılmaya başladılar. Sayı gittikçe arttı. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara yönelerek şunu söyledi: "Ey insanlar, takat getireceğiniz işleri yapın. Zira siz (dua etmekten) usanmadıkça Allah da sevap yazmaktan usanmaz. Allah'a en hoş gelen amel, az da olsa devamlı olanıdır." Ravi der ki: Muhammed'in (aleyhissalâtu vesselâm) ailesi bir iş yapınca onu sâbit kılardı (artık terketmez devamlı yapardı).[313]

Buhârî'nin Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den yaptığı bir rivayette: "Orta yolu tutun, güzele yakın olanı arayın, sabah vaktinde, akşam vaktinde, bir miktar da gecenin son kısmında yürüyün (ibadet edin), ağır ağır hedefe varabilirsiniz. Unutmayın ki sizden hiç kimseye, yaptığı amel, cenneti kazandırmayacaktır" buyurdu. "Sen de mi (amelinle cennete gidemiyeceksin) ey Allah'ın Resûlü?" dediler. "Evet, ben de, dedi, Allah affı ve rahmeti ile muâmele etmezse ben de!"[314]

Buhârî ve Nesâî'de gelen bir başka rivayette: "Bu din kolaylıktır. Kimse (aşırı gayretle) dini geçmeye çalışmasın, (başa çıkamaz, yine de yapamadığı eksiklikleri kalır ve) galebiyet dinde kalır" buyrulmuştur.[315]

27. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın ve müjdeleyin." Bir rivayette de: "...Isındırın, nefret ettirmeyin..." buyrulmuştur.[316]

---

313 Buhârî, *İmân* 16, *Ezân* 81, *Rikâk* 18; Müslim, *Salât* 283.

314 Buhârî, *Rikâk* 18.

315 Buhârî, *İmân* 29.

316 Buhârî, *İlm* 12, *Edeb* 80; Müslim, *Cihâd* 6, 7.

28. Sehl İbn Ebî Ümâme (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, Sehl ve babası beraberce Hz. Enes (radıyallahu anh)'in yanına girerler. Enes'i yolcu namazı kılıyormuşcasına çok hafif bir namaz kılıyor bulurlar. Selam verip namazdan çıkınca: "Allah sana mağfiret buyursun bu kıldığın namaz farz mı yoksa nafile miydi? dedik. "Farz namazdı. Bu (eksiksiz). Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in namaz tarzıdır. Bilerek hiç bir değişiklik de yapmadım" dedi ve ilave etti: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki:

"(Yıl orucu, her gece teheccüt, kadınları terk gibi kararlarla) kendinize zorluk çıkarmayın, zorluğa uğrarsınız. Zira (geçmişte) bir kavim (bir kısım zahmetli işlere azmederek) kendisini zora attı. Allah Da zorluklarını artırdı. Manastır ve kiliselerdekiler bunların bekâyasıdır. "Onlar, üzerlerine, bizim farz kılmadığımız, fakat, güya Allah'ın rızasını kazanmak için kendilerinin koydukları ruhbaniyete bile gereği gibi riâyet etmediler" (Hadîd, 27).[317]

29. Enes (radıyallahu anh) buyurdu ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) mescide girmişti ki, iki direk arasına gerilmiş bir ip gördü. "Bu da ne?" diye sordu. Bu, Zeyneb (radıyallahu anh)'in ipidir, namaz kılarken uykusu gelince buna takılıyor (ip onun düşmesini önlüyor)" dediler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm):"Hayır (olmaz öyle şey) çözün ipi. Şevkiniz varken namaz kılın, uykunuz gelince de yatın" emretti.[318]

30. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) diyor ki: "Yanımda BenîEsed kabilesinden bir kadın vardı. Bu sırada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) içeri girdi ve: "Bu kimdir?" buyurdu. "Falancadır, geceleri hiç uyumaz, (ibadet yapar)" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sus, yeter! Size, tâkat getirebileceğiniz amel yaraşır. Siz (ibadet yapmaktan) usanmadıkça, Allah da (sevab vermekten) usanmaz. Allah'a en hoş gelen dinî amel, kişinin devamlı olarak yaptığı ameldir" buyurdu.[319]

---

[317] Ebû Dâvûd, *Edeb* 52.

[318] Buhârî, *Teheccüd* 18; Müslim, *Müsâfirîn* 219.

[319] Buhârî, *İmân* 32, *Teheccüd* 18; Müslim, *Salâtu'l-Musâfirin* 220-221.

31. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Her şeyin bir şevki vardır. Her şevkin de bittiği bir zaman vardır. (Yapacağı işe karşı bu şevki) duyan kişi işini yaparken mutedil hareket eder ve bu itidali devam ettirirse, muvaffak olacağını ümid edin, (çünkü bu şekilde takibine devam edebilir). Şayet (aşırılığa düşerek dikkat çekmiş ve) parmakla gösterilecek hâle gelmişse ona itibar edip (sâlihlerden) saymayın""[320]

32. Ebû Cuheyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Selman'la Ebu'd-Derda (radıyallahu anhumâ)'yı kardeşlemişti. Selman bir defasında Ebu'd-Derdâ'yı ziyaret etti. Evde, Ebu'd-Derdâ'nın hanımını düşük bir kıyafet içinde buldu. "Bu halin ne?" diye sordu, kadın: "Kardeşiniz, Ebu'd-Derdâ'nın dünya ile alakası kalmadı" diye açıkladı.

Ebu'd-Derda geldi ve Selman (radıyallahu anh)'a yemek getirerek: "Buyur, ye!" dedi ve ilave etti: "Ben orucum!". Selman: "Hayır sen yemezsen ben de yemem" dedi. Beraber yediler. Akşam olunca Ebu'd-Derdâ (Selman'dan gece namazı için müsaade istediyse de, Selman: "Uyu" dedi. Beraber uyudular. Bir müddet sonra Ebu'd-Derda namaza kalkmak istedi. Selman tekrar: "Uyu!" dedi. Uyudular. Gecenin sonuna doğru Selman "Şimdi kalk!" dedi. Kalkıp beraber namaz kıldılar. Sonra Selman şu nasihatta bulundu: "Senin üzerinde Rabb'inin hakkı var, nefsinin hakkı var, ehlinin de hakkı var. Her hak sâhibine hakkını ver." Ertesi gün Ebu'd-Derdâ, durumu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e anlattı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Selman doğru söylemiş" buyurdu.[321]

33. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kâtibi Hanzala İbn'r-Rebî el-Esedî (radıyallahu anh) anlatıyor: Birgün Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'la karşılaştık. Bana:

"– Nasılsın?" diye sordu.

"– Hanzala münafık oldu"dedim.

---

320 Tirmizî, *Kıyâmet* 21.

321 Buhârî, *Edeb* 86, *Savm* 51, *Teheccüd* 15; Tirmizî, *Zühd* 64 .

"– Sübhanallah, sen neler söylüyorsun?" diye şaşırdı. Ben açıkladım.

"– Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in huzurunda olduğumuz sırada bize cennet ve cehennemden söz edilir, sanki gözlerimizle görmüş gibi oluruz. Oradan ayrılıp çoluk çocuğumuza, bağ bahçemize karışınca çoklukla unutup gidiyoruz". Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) de:

"– Allah'a yemin olsun ben de aynı şeyi hissediyorum" dedi. Beraberce Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gittik ve bu durumu açtık. Bize:

"– Nefsimi kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e kasem olsun siz, benim yanımdaki hâli dışarda da devam etirip (cennet ve cehennemi) hatırlama işini koruyabilseniz melekler sizinle yataklarınızda, yollarda müsafaha ederdi. Fakat ey Hanzala, bazan öyle bazan böyle olması normaldir (münâfıklık değildir)" dedi ve (son cümleyi üç kere tekrarladı."[322]

34. İmam Mâlik'in kaydettiğine göre Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) yatsıdan sonra ailesine birini yollayarak: "(Boş sözleri keserek) yazıcı melekleri rahatlatmak istemez misiniz?" diye haber gönderdi."[323]

35. İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e azadlı bir cariyenin geceleri namaz, gündüzleri de oruçla geçirdiği haber verilince şöyle buyurur: "Her çalışanda bir şevk mevcuttur, her şevkin de bir sonu vardır. Kimin şevkinin sonu sünnetimde kalırsa doğru yoldadır. Kim de hata eder (sünnetimin hâricinde kalır) ise o da sapıtmıştır."

36. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "İşlerin en hayırlısı orta ve itidal üzere olanıdır". (Bu son iki hadisi Rezîn tahric etti).

---

322 Müslim, *Tevbe* 12; Tirmizî, *Kıyâmet* 60.
323 Muvatta, *Kelâm* 9.

18.
İYİLİĞİ TAVSİYE KÖTÜLÜKTEN İHTAR ETME

وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ

"O adama: "Allah'tan kork da fesat çıkarma!" denildiğinde, kendini benlik ve gurur kaplar ve bu, onu daha fazla günaha sürükler. Böylesinin hakkından cehennem gelir. Gerçekten ne fena yataktır o cehennem!" (Bakara, 2/206)

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

"Allah'ın âyetlerini inkâr edenleri, nâhak yere peygamberleri öldürenleri, adaleti isteyip yaymak isteyenlerin canlarına kıyanları, can yakıcı bir ceza ile müjdele!" (Âl-i İmrân, 3/21)

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Ey müminler! İçinizden hayra çağıran, iyiliği yayıp kötülükleri önlemeye çalışan bir topluluk bulunsun. İşte selâmet ve felahı bulanlar bunlar olacaktır." (Âl-i İmrân, 3/104)

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ

"Ey Ümmet-i Muhammed! Siz insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz: İyiliği yayar, kötülüğü önlemeye çalışırsınız, çünkü Allah'a inanırsınız. Ehl-i Kitap da bu imana

gelseydi, elbette kendileri için iyi olurdu. İçlerinden iman edenler varsa da ekserisi dinden çıkmış fasıklardır."(Âl-i İmrân, 3/110)

(Hz. Muhammed ümmetinin ayrıca özelliği: Tevhid, iyiliği yayma ve kötülüğü önleme olarak bildirilip bu itibarla en hayırlı ümmet vasfını kazandığı vurgulanıyor. İyilik diye çevirdiğimiz ma'ruf: İslâm'ın ve aklın meşrû ve makbul saydığı şeydir. Kötülük, yani münker ise: İslâm'ın ve aklın gayri meşrû, kötü saydığı şeydir. Bu görev, yalnız yöneticilerin değil, imkânlarına göre bütün müminlerindir. Hayırlı ümmet olmak için, çoğunluğun bu vasfı taşıması gerekir. Ehl-i Kitabın kınanmasının sebebi, çoğunluğun kötü tarafta yer alıp, az olan iyilerin de bu görevi terketmeleri idi.)

لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللّٰهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ

"Ehl-i Kitabın hepsi bir değildir. Onların içinde öyle dosdoğru bir cemaat vardır ki, gece saatlerinde Allah'ın âyetlerini okuyarak secdelere kapanırlar. Bunlar Allah'ı ve ahireti tasdik eder, iyiliği yayar, kötülükleri önler ve hayırlı işlere yarışırcasına koşarlar. İşte onlar salihlerdendirler." (Âl-i İmrân, 3/113-114)

لاَ خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلاَّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاَحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

"Onların kendi aralarında yaptıkları gizli görüşmelerin, fısıldaşmaların çoğunda hayır yoktur. Bu görüşmelerde hayır olması için onların muhtaçlara yardımı, güzel bir davranışı yahut dargın insanların arasını bulmayı gözetmek gerekir. Kim Allah'ın rızasını arzulayarak bunu yaparsa, Biz de ona çok büyük mükâfat veririz." (Nisâ, 4114)

لَوْلاَ يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

“Bari, onların mürşitleri ve fakihleri onların günah olan şeyler söylemelerini ve haram yemelerini önleselerdi ya! Ama heyhât, ne gezer! Bunların yaptıkları da, ayrıca bir çirkin!” (Mâide, 5/63)

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ كَانُوا لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

“İsrailoğullarından küfre sapanlar hem Dâvûdun, hem de Meryem oğlu İsanın lisanı ile lanetlendiler. Bunun sebebi onların isyan etmeleri ve taşkınlık edip haddi aşmaları idi. (Hz. Musa (aleyhisselâm) dan sonra, İsrail tarihinde pek önemli iki şahsiyet olan Dâvûd ile İsa (aleyhisselâm) Yahudileri yola getirmeye çalışmışlar, fakat sözlerini dinlemeyen yahudiler, Babil ve Roma imparatorluklarının işgallerine maruz kalmışlardır. Her iki Zat da Hz. Muhammed (aleyhisselâm)i müjdelemişlerdir.) Onlar kötülük yaptıkları zaman, birbirlerini kötülükten vazgeçirmeye çalışmazlardı. Ne çirkin davranıştı bu tutumları!” (Mâide, 5/78-79)

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلاَ تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلاَ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَلاَ تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلاً فَكَثَّرَكُمْ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

“Medyen ahalisine de içlerinden biri olan Şuaybı gönderdik. “Ey benim halkım!” dedi, “yalnız Allah’a kulluk edin, sizin Ondan başka tanrınız yoktur. İşte size Rabbinizden açık delil geldi.” “Artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların haklarını eksiltmeyin, halka haksızlık etmeyin, ülkede düzen sağlanmışken fesat çıkarıp huzuru bozmayın. Bana inanıp bu dediklerimi yapmanız sizin için elbette hayırlıdır.” “Hem öyle tehditler savurarak, yol başlarını tutup, Allah’a iman edenleri Allah’ın yolundan çevir-meyin

ve yolun eğri büğrü olduğuna dair, şüpheler verip halkı yanıltmayın." "Hem düşünün ki bir zaman siz sayıca pek az idiniz. Öyle iken Allah sizi çoğalttı. Ülkeyi bozan o müfsitlerin sonunun nasıl olduğuna bakın da ibret alın!" "Eğer benimle gönderilen gerçeğe içinizden bir kısmı inanıyor, bir kısmınız inanmıyorsanız, eh ne diyeyim, o halde, aramızda Allah hükmünü verinceye kadar bekleyin. Zaten hüküm verenlerin en iyisi O'dur." (A'raf, 7/85-87)

اَلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve incillerde vasıfları yazılı o Peygambere tâbi olurlar. O Peygamber ki kendilerine meşrû şeyleri emre-der, kötülükleri yasaklar. Kendilerine güzel ve hoş şeyleri mübah, murdar şeyleri ise haram kılar, üzerlerindeki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar. Ona iman eden, onu destekleyen, ona yardımcı alan ve onunla beraber indirilen nûra tabi olanlar var ya, işte felaha erenler onlardır." (A'raf, 7/157)

(Hz. Musa (aleyhisselâm) rahmeti kendisi ve halkı için istedi. Allah Teala da bunun, ancak bütün insanlığa gönderilecek "Rahmet Peygamberi" olan âhirzaman elçisine uymaya bağlı olduğunu buyurmak sûretiyle bu müjdeyi, tüm insanlığa vâd buyurdu. İşte Musa kıssasının sonuçta vardığı nokta, bu rahmet şeriatının ve ahirzaman Peygamberinin ileride geleceği meselesidir. Burada Hz. Peygamber hakkında ümmi sıfatının kullanılması çok dikkate değer. Bu kelimenin "öğrenim görmemiş, okuma yazma bilmeyen" manasından başka bir de Yahudiler arasında "Kitap sahibi, yani Yahudi olmayan" (Gentil) anlamı vardır. Burada her ikisi de kastedilmiştir. Yahudiler ümmilere değer vermezlerdi (3,75). Allah onların yersiz kavmî gurur ve küstahlıklarını kırmak istemiştir. Hz. Peygamber (aleyhisselâm)ın Tevrat ve İncilde müjdelenmesi hk. bkz. 6,20)

وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُون فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ

"Hani onlardan bir cemaat: "Allah'ın yerle bir edeceği veya şiddetli bir felaket göndereceği şu gürûha ne diye boşuna öğüt verip duruyorsunuz?" demişti. O salih kişiler de: "Rabbinize mazeret arzedebilmek için! Bir de ne bilirsiniz, olur ki Allah'a karşı gelmekten nihayet sakınırlar ümidiyle öğüt veriyoruz" diye cevap verdiler. Kendilerine verilen öğütleri ve uyarıları kulak ardı edip onları bir tarafa bırakınca, içlerinden kötülükleri önlemeye çalışanları kurtarıp o zalimleri fasıklıkları yüzünden şiddetli bir azaba uğrattık. Şöyle ki: Onlar serkeşlik edip yasakları çiğnemekte ısrar edince onlara "hor ve hakir maymunlar haline gelin" diye emrettik." (A'raf, 7/164-166) (Şiddetli azabın, maymuna çevirme olduğu, yani bunun daha önceki cümleyi tekid ettiği söylenmiştir. Meal buna göredir.)

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ

"Sen af ve müsamaha yolunu tut, iyiliği emret, cahillere aldırış etme." (A'raf, 7/199)

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ أُوْلَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır. Onlar iyilikleri teşvik edip kötülükleri menederler. Namazı hakkiyle yerine getirir, zekâtı verir, Allah'a ve Resûlüne itaat ederler. İşte onları Allah geniş rahmetine mazhar edecektir. Çünkü Allah Azîzdir, Hakîmdir: Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Tevbe, 9/71)

اَلتَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ اْلآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ

وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

"O tevbe edenler, o ibadet edenler, o hamd edenler, Allah'ın rızası için sefer edenler, o rükû edenler, o secdeye kapananlar, iyilikleri yayanlar, kötülükleri önleyenlerve Allah'ın hudutlarını bekleyip koruyanlar yok mu? İşte o müminleri müjdele!" (Tevbe, 9/112)

(Allah rızası için sefere: İslâm'ı anlatmak, cihad, yeri-ne göre hicret, ilim elde etmek, insanları eğitmek, çalışıp helal kazanç sağlamak gibi birçok alan girer. Allah'ın hudutlarını korumaya: İmanın gerekleri, ibadetler, İslâm ahlâkına uygun davranışlar, İslâm'ın her alandaki hükümleri dahildir.)

فَلَوْلاَ كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُوْلُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي اْلأَرْضِ إِلاَّ قَلِيلاً مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ

"Sizden önceki nesillerde, dünyada fesat ve düzensizliği menedecek, böylece onları helâk olmaktan koruyacak idrak ve fazilet sahipleri bulunmalı değil miydi? Onların içinden görevlerini yaptıklarından ötürü kurtardığımız az kimse var. Zalimler ise içinde bulundukları refahın ardına düştüler. Doğrusu onlar suçlu kimselerdi." (Hûd, 11/116)

(Bu âyet, iyiliği yayıp kötülüğü önlemeye çalışmanın lüzumunu belirtmektedir. Ayetten anlaşılan diğer bir husus şudur: Eğer bir toplumda, iyilik için çalışanlar yeterli sayıda iseler, genel azap, bir fırsat tanımak için bir süre ertelenir. Eğer toplum, salihlere hakka hizmet için izin vermiyorsa, o toplum helâkini hazırlamış demektir.

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَاْلإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Allah başkalarına adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı: en güzel davranışı, muhtaç oldukları şeyleri yakınlara vermeyi emreder. Hayasızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir." (Nahl, 16/90)

(Bu âyet iyiliğin ve fenalığın çeşitli derecelerini göstererek sağlıklı bir toplumun başlıca dayanaklarını zihinlere yerleştirmektedir. Dolayısıyla Cuma namazında hutbenin sonunda okunup bu esasların hatırlatılması pek isabetlidir.)

اَلَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ
وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ

"Onlar öyle mükemmel insanlardır ki şayet kendilerine dünyada hakimiyet nasib edersek namazlarını hakkıyla ifa eder, zekâtlarını verir, iyi ve meşrû olanı yayar, kötülüğü önlerler. Bütün işlerin âkıbeti elbette Allah'a aittir." (Hacc, 22/41)

(Bu âyet, özellikle iktidarı ellerinde bulunduran müslümanların hayatında intizam ve istikametin gerekliliğini ifade etmektedir. Namaz ve zekât görevlerinin hemen ardından iyiliği yayma, kötülükleri önleme görevine yer verilmesi, toplumun ahlak ve nizamını koruyup geliştiren yöneticilerin üstün değerlerini ifade etmektedir.)

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلٰوةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ
وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

"Evladım, namazı hakkiyle ifa et, iyiliği yay, kötülüğü de önlemeye çalış, ve başına gelen sıkıntılara sabret. Çünkü bunlar azim ve kararlılık gerektiren işlerdendir." (Lokmân, 31/17)

İyiliği Tavsiye Kötülükten İhtar Etme ile İlgili Hadisler

1. Târık İbn Şihâb anlatıyor: "Bayram hutbesini okuma işini namazdan öne alanın ilki Mervan'dır. O, bu işe tevessül edince cemaatten birisi ayağa kalkarak: "Yanlış iş yapıyorsun, namazın hutbeden önce kılınması gerekir" dedi. Mervan: "Artık o usül terkedildi" diyerek devam etmek istedi. Ebû Saîdu'l-Hudrî ortaya atılarak: "Bu adam, üzerine düşen vazifesini yaptı. Zira ben Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim: "Sizden kim (sünnetimize uymayan) bir münker görürse (seyirci

kalmayıp) onu eliyle düzeltsin. Buna gücü yetmezse lisanıyla düzeltsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin. Bu kadarı imanın en zayıf mertebesidir."[324]

2. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "Benden önce Allah'ın gönderdiği her peygamberin mutlaka ümmetinden havarîleri ve arkadaşları olmuştur. Bunlar onun sünnetiyle amel ederler emirlerini de yerine getirirlerdi. Sonra, bu peygamberlerin ardından öylesi kötülükler zuhûr etmişti ki, yapmadıklarını söyleyip, kendilerine emredilmeyeni de yapmışlardır. Kim bu güruhla eliyle mücahede ederse mü'mindir. Kim onunla diliyle mücahede ederse o da mü'mindir. Kim de onlarla kalbiyle mücahede ederse o da mü'mindir. Bunun gerisine, artık zerre miktar iman yoktur.[325]

3. Yine İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "İsrailoğulları bir kısım günahlar işlemeye başlayınca âlimleri onları bu işlerden menettiler. Ancak onlar dinlemediler, vazgeçmediler. Zamanla âlimler de onlarla oturmaya, dayanışmaya ve beraber içmeye başladılar. Allah da bunun üzerine, berikinin dalâletini öbürüne katarak, biriyle diğerinin küfrünü artırdı. "Dâvûd'un ve Meryem oğlu İsâ'nın diliyle onları lânetledi..." (Maide, 78).

Sonra, ayakta bulunan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) oturarak sözünü tamamladı: "Hayır, nefsimi kudret elinde tutan Zat'a yemin ederim, onları hak adına kötülüklerden men etmezseniz (siz de rızaya eremezsiniz).[326]

4. Kays İbn Ebî Hâzım anlatıyor: "Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) Cenâb-ı Hakk'a hamd ve senadan sonra buyurdu ki: "Ey insanlar! Sizler şu âyeti okuyor ve fakat yanlış anlıyorsunuz: "Ey iman edenler, siz kendinize bakın. Doğru yolda iseniz sapıtan kimse size zarar veremez" (Maide, 105). Biz Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: "İnsanlar, zâlimi görüp elinden tutmazlarsa, Allah'ın,

---

[324] Buhârî, *Melâhim* 17; Müslim, *İmân* 78.
[325] Müslim, *İmân* 80.
[326] Ebû Dâvûd, *Melâhim* 17; Tirmizî, *Tefsir*, Mâide; İbn Mâce, *Fiten* 20.

hepsine ulaşacak umumî bir belâ göndermesi yakındır" dediğini işittik." Keza ben, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "İçlerinde kötülükler işlenen bir cemiyet, bu kötülükleri bertaraf edecek güçte olduğu halde, seyirci kalır, müdâhale etmezse, Allah'ın hepsini saran umumî bir belâ göndermesi yakındır" dediğini işittim.[327]

5. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Nefsimi kudret elinde tutan Zat'a kasem olsun, ya ma'rufu emreder ve münkerden de yasaklarsınız veya Allah'ın katından umumî bir belâ göndermesi yakındır. O zaman yalvar yakar olursunuz da duanız kabul edilmez."[328]

6. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizler yardım görecek, ganimetler elde edecek ve birçok memleketleri fethedeceksiniz. Sizden kim bu vakte ererse, Allah'tan çekinsin, ma'rufu emredip, münkerden de nehyetsin. Kim de bile bile bana yalan nisbet ederse, ateşteki yerini hazırlasın."[329]

7. Urs İbn Amîre el-Kindî (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yeryüzünde bir kötülük işlendiği vakit, ona şâhid olan bunu takbîh ederse (kötü olduğunu te'yîd ederse), o kötülüğü görmemiş gibi zararından kurtulur. O kötülüğe şâhid olmadığı halde, işittiği zaman memnun kalan kimse, sanki şâhid olmuş gibi mânen zarar görür."[330]

8. Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zâlim sultanın yanında gerçeği söylemek en büyük cihaddandır."[331]

---

[327] Ebû Dâvûd, *Melâhim* 17; Tirmizî, *Tefsir*, Mâide, *Fiten* 8; İbn Mâce, *Fiten* 20.
[328] Tirmizî, *Fiten* 9.
[329] Tirmizî, *Fiten* 70.
[330] Ebû Dâvûd, *Melâhim* 17.
[331] Ebû Dâvûd, *Melâhim* 17; Tirmizî 13; İbn Mace, *Fiten* 20.

19.
NİYET VE İHLAS

بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ
وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"Hayır, iş öyle değil! Kim ihsan makamına yükselerek yüzünü Allah'a yöneltirse onun Rabbi katında mükafatı olacaktır. Onlar ne korkuya maruz kalacak ve ne de üzüntü duyacaklardır." (Bakara, 2/112)

(Cibril hadisi diye meşhur olan ve Cebrail (aleyhisselâm)ın İslâm'ı mükemmel bir özetlemesini ihtiva eden hadis-i şerife göre İhsan: "Senin Allah'ı görüyormuşcasına O'na ibadet etmendir. Çünkü Sen O'nu göremiyorsan da O seni görüyor" Burada bu anlamda veya geniş manası ile ihsan (iyilik yapmak, iyi davranışlarda bulunmak) kasdedilebilir.)

قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ

"Allah hem bizim Rabbimiz, hem de sizin Rabbiniz olduğu halde, siz bizimle Allah hakkında mı münakaşa ediyorsunuz? Bizim yaptıklarımızın karşılığı bize, sizin yaptıklarınızınki ise size ait. Biz tam bir samimiyetle yalnız O'na bağlıyız."(Bakara, 2/139)

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلاً وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ
مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ

"Allah izin vermedikçe hiç bir kişi ölemez. Bu belli bir vakte bağlanmış, takdir edilmiştir. Her kim dünya mükâfatını isterse, kendisine dünyalık birşeyler veririz.Kim ahiret mükâfatı isterse ona da bundan veririz. Biz, şükredenleri elbette ödüllendireceğiz." (Âl-i İmrân, 3/145)

لاَ خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلاَّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاَحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

"Onların kendi aralarında yaptıkları gizli görüşmelerin, fısıldaşmaların çoğunda hayır yoktur. Bu görüşmelerde hayır olması için onların muhtaçlara yardımı, güzel bir davranışı yahut dargın insanların arasını bulmayı gözetmek gerekir. Kim Allah'ın rızasını arzulayarak bunu yaparsa, Biz de ona çok büyük mükâfat veririz." (Nisâ, 4/114)

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ فَأُوْلَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا

"Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler ve Allah'a sımsıkı sarılanlar ve bütün samimiyetleriyle sırf Allah'a itaat edenler müstesna. İşte bunlar müminlerle beraberdir. Allah müminlere de büyük mükâfat verecektir." (Nisâ, 4/146)

وَلاَ تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ

"Sabah akşam Rabb'lerine, sırf Onun cemaline ve rızasına müştak olarak niyaz edenleri yanından kovma. Ne sen onlardan, ne de onlar senden sorumlu değilsiniz ki o biçareleri kovup da zalimlerden olasın." (En'âm, 6/52)

(İlk müslüman cemaat arasında Habbab, Bilal, Ammar, Suheyb (radıyallahu anhum) gibi köleler ve fakirler vardı. Kureyşin ileri gelenleri Hz. Peygamber (aleyhisselâm)a: "Ne o, kavmine bedel bunlara mı razı oldun?" Biz onların mı peşinden gideceğiz! Onları yanından uzaklaştırsan belki biz de sana tabi olabiliriz" demeleri üzerine 52-53. âyetleri indirildi. 54. âyet, gerekli tutumu bildirmektedir.)

قُلْ إِنَّ صَلاَتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

"De ki: "Benim namazım da, her türlü ibadetlerim de, hayatım

da ölümüm de hep Rabbülalemin olan Allah'a aittir. Eşi ortağı yoktur Onun. Bana verilen emir budur. Ona ilk teslim olan da benim." (En'âm, 6/162-163)

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ
وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ

"De ki: "Rabbim adalet ve itidalı emretti. Her secdenizde, her namaz zamanında veya mekânında, yüzünüzü Onun kıblesine yöneltiniz! İhlasla, ibadetinizi yalnız Onun rızası için yaparak Allah'a kulluk ediniz! Çünkü ilkin Sizi O yarattığı gibi, dönüşünüz de yine Ona olacaktır." (A'râf, 7/29)

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلاَ أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَلاَ تَدْعُ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لاَ يَنْفَعُكَ وَلاَ يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِنَ الظَّالِمِينَ

"De ki: "Ey insanlar! Eğer benim dinimden şüphede iseniz, iyi bilin ki, ben sizin Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeylere asla ibadet etmem; lakin sadece ve sadece, sizin ruhunuzu teslim alacak olan Allah'a ibadet ederim. Bana müminlerden olmam emredildi ve "yüzünü, özünü Allah'ı bir tanıyarak dine ver ve sakın müşriklerden olma." "Sakın Allah'tan başka, sana ne fayda ne zarar vermeyecek olan putlara yalvarma, şayet böyle yaparsan, o takdirde kesinlikle zalimlerden olursun" diye talimat verildi." (Yûnus, 10/104-106)

وَيَا قَوْمِ لاَ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالاً إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى اللهِ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا
إِنَّهُمْ مُلاَقُو رَبِّهِمْ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ

"Hem ey halkım! Bu tebliğimden ötürü sizden maddi bir karşılık istiyor değilim. Benim mükâfatımı verecek olan yalnız Allah Tealadır. Ben o iman edenleri kovacak da değilim. Elbette onlar Rab'lerine kavuşacaklar (O da onları imanlarından dolayı ödüllendirecektir) Ama ben sizin cehalet içinde yuvarlanan bir toplum olduğunuzu görüyorum." (Hûd, 11/29)

يَا قَوْمِ لاَ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلاَ تَعْقِلُونَ

"Ey milletim! Risaleti tebliğden dolayı sizden hiçbir ücret beklemiyorum. Ben mükâfatımı yalnız ve yalnız beni Yaratandan beklerim. Hiç düşünmez misiniz?" (Hûd, 11/51)

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلاَ تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلاَ تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا

"Rabb'lerine, sırf Onun rızasını ve cemaline kavuşmayı umdukları için, sabah akşam yalvaranlarla beraber, sıkıntılara karşı candan sabret. Dünya hayatının süslerini arzulayarak sakın gözlerini onlardan başkasına çevirme. Kalbini Bizi zikretmekten gafil bıraktığımız, heva ve hevesine tabi olan ve işi hep aşırılık olan kimselere itaat etme." (Kehf, 18/28)

(Kureyş eşrafının Hz. Peygamber'e: "Biz sana geleceğimiz vakit fakirleri yanından çıkar" demeleri vesilesi ile nazil olmuştur.)

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلاً صَالِحًا وَلاَ يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

"De ki: Ben sadece sizin gibi bir insanım ancak şu farkla ki bana "sizin ilahınız tek ilahtır" diye vahyediliyor. Artık kim Rabbine âhirette kavuşacağını umuyorsa makbul ve güzel işler işlesin ve sakın Rabbine ibadetinde hiç bir şeyi Ona ortak koşmasın." (Kehf, 18/110)

حُنَفَاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ

"Allah'a eş-ortak tanımayan halis muvahhidlerden olun. Çünkü bilin ki Allah'a şirk koşan kimse, gökten düşüveren ve kuşların didik didik edip kapıştığı birine yahut rüzgârın uzak ve ıssız bir yere savurduğu kimseye benzer." (Hacc, 22/31)

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلاَّ مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلاً

"De ki: "Benim bu hizmet için sizden istediğim hiç bir ücret yoktur. Tek isteğim, Rabbine doğru bir yol tutmak isteyen insanlardır." (Furkân, 25/57)

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ
إِلاَّ عَلَى ربِّ الْعَالَمِينَ

"Kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti. Hâla inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Bu hizmetten ötürü sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak Rabbülalemîndir." (Şuarâ, 26/106-109)

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلاَ تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ وَمَا
أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِي إِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Kardeşleri Hûd onlara şöyle dedi: "Hâla inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Öyleyse Alaha karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Bu hizmetten ötürü sizden hiç bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülalemindir." (Şuarâ, 26/124-127)

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلاَ تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِين فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Kardeşleri Salih onlara şöyle dedi: "Hâla inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Bu hizmetten dolayı sizden hiç bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülalemindir." (Şuarâ, 26/142-145)

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلاَ تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ وَمَا
أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِي إِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Kardeşleri Lût onlara şöyle dedi: "Hâla inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız. Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat

edin. Bu hizmetten ötürü sizden hiç bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülalemindir.” (Şuarâ, 26/161-164)

إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلاَ تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Şuayb onlara şöyle dedi: “Hâla inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız? Ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Öyleyse Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Bu hizmetten ötürü sizden hiçbir ücret istemiyorum.Benim ücretimi verecek olan, ancak Rabbülalemindir.” (Şuarâ, 26/177-180)

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى اللّٰهِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

“De ki: “Sizden bu hizmetim için hiçbir ücret istemiyorum, ücret sizin olsun!Benim ücretim yalnız Allah’a aittir ve o her şeye şahittir.” (Sebe’, 34/47)

إِلاَّ عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ

“Ancak, içlerinden Allah’ın imana ve ihlasa muvaffak kıldığı kullarımız elçileri dinleyip o kötü âkıbetten kurtuldular.” (Saffat, 37/74)

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُون إِلاَّ عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ

“Fakat bunlar onu yalancı saydılar. Bundan ötürü de, onlar tutuklanıp hesap günü mutlaka yargılanacak ve cehenneme götürüleceklerdir. Ancak Allah’ın ihlasa erdirdiği kulları böyle olmaz.” (Saffat, 37/127)

قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلاَّ عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

“Allah buyurdu: “İblis! Benim ellerimle yarattığım mahlûkuma neden secde etmedin? Gururlandın mı, yoksa kendini çok yükseklerde mi görüyorsun?

Kur'an-ı Kerimde Allah Tealaya yed (el) kelimesi bazan tekil olarak (yedullah, 48,1) bazan çoğul olarak (eydina 36,71), bazan da burada olduğu gibi tesniye olarak (iki el, yedeyye) izâfe edilir. Bunların herbirinde Allah'ın şanına yaraşan bir mâna kasdedilmiştir. Bu durum, bir yönden de şuna delâlet eder: Allah mutlaktır, beşer ifadesindeki kayıtlar onun vasıflarını ve icraatını anlatmaya yetmez. Birçok müfessire göre burada ihtimamla yaratmasından kinayedir. Yahut biri bedeni biçimlendirmeye, öbürü ruh üflenmesine işaret olmak üzere insanın ruh ve bedenini cemeden varlığını da hatıra getirebilir. İblis: "Ben ondan üstünüm, çünkü beni ateşten, onu ise topraktan yarattın" dedi. Allah: "Defol oradan. Sen artık kovulmuş birisin. Lânetim de, hesap gününe kadar senin üstündedir." "Ya Rabbi, dedi, bana insanların dirileceği güne kadar mühlet verir misin?" Allah: "Haydi sana mühlet verildi!" "Sen belirli bir vakte kadar izinlisin." İblis: "Öyle ise, dedi, senin izzetine yemin ederim ki ben de onların hepsini şaşırtacağım, ancak Senin ihlasa erdirdiğin kullar bundan müstesnadır." (Sâd, 38/75-83)

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

"Bana, din ve ibadetimi yalnız Allah'a has kılarak gönülden Ona kulluk etmem emredildi." (Zümer, 39/11)

قُلِ اللّٰهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي

"De ki: "Ben ibadetimi yalnız Ona has kılarak yalnız Allah'a kulluk ederim." (Zümer, 39/14)

فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

"O halde kâfirler hoşlanmasalar da siz, ibadeti gönülden ve yalnız Allah'a yaparak Ona dua edin." (Mü'min, 40/14)

هُوَ الْحَيُّ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Tam manasıyla Diri olan yalnız Odur. Ondan başka Tanrı yoktur. Öyleyse ibadeti gönülden olarak ve yalnız Ona yapın, yalnız Ona yalvarın. Bütün hamd ve övgüler âlemlerin Rabbi Allah'adır." (Mü'min, 40/65)

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا
وَأَسِيرًا إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللهِ لاَ نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلاَ شُكُورًا

"Kendileri de ihtiyaç duydukları halde yiyeceklerini, sırf Allah rızasına ermek için fakire, yetime ve esire ikram ederler. (Borçlu, köle, mahpus olanlar da esir kapsamındadır.) Ve derler ki: "Biz size sırf Allah rızası için ikram ediyoruz, yoksa sizden karşılık istemediğimiz gibi bir teşekkür bile beklemiyoruz."(İnsân, 76/8-9)

وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى إِلاَّ ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى وَلَسَوْفَ يَرْضَى

O, verdiğini kendisine yapılan bir iyiliğin karşılığı olarak vermez. Verdiğinden ötürü hiç kimseden mükâfat da beklemez. Sadece ve sadece Yüce Rabbini razı etmek ister. Ve buna kavuşarak elbet, Kendisi de ukbada hoşnut olur."(Leyl, 92/19-21)

Niyet ve İhlasla İlgili Hadisler

1. Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şey vardır. Öyleyse kimin hicreti Allah'a ve Resülüne ise, onun hicreti Allah ve Resülünedir. Kimin hicreti de elde edeceği bir dünyalığa veya nikâhlanacağı bir kadına ise, onun hicreti de o hicret ettiği şeyedir."[332]

2. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah bir kavme azap indirdi mi, o azab, kavmin içinde bulunan herkese isabet eder. Sonra, (Kıyamet gününde) herkes niyetlerine (ve amellerine) göre diriltilirler."[333]

3. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kırk sabah Allah'a ihlâslı olursa, kalbinden lisanına hikmet çeşmeleri akmaya başlar."[334]

---

[332] Buhârî, *Bed'u'l-Vahy* 1, *Itk* 6, *Menâkıbu'l-Ensâr* 45, *Nikâh* 5, *Eymân* 23, *Hiyel* 1; Müslim, *İmâret* 155.
[333] Buhârî, *Fiten* 19; Müslim, *Sıfatu'l-Cenne* 84.
[334] Rezîn tahric etmiştir. Hadis *Hilyetü'l-Evliya*'da Ebû Eyyüb el-Ensari'den merfu olarak kaydedilmiştir, (5,189); keza hadisi *Cami'u's-Sagîr*'de de bulmaktayız (*Feyzu'l-Kadir* 6, 43).

Niyet

4. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şurası muhakkak ki insanlar Kıyamet günü niyetleri üzere diriltilecekler."

5. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anIatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam: "Bu gece mutlaka bir sadaka vereceğim!" deyip, sadakasıyla çıktı. Fakat (farkına varmadan) onu bir hırsızın avucuna sıkıştırdı. Sabah olunca herkes: "Bu gece bir hırsıza sadaka verilmiş!" diye dedikodu yaptı. Adam: "Ya Rabbi bir hırsıza sadaka verdiğim için sana hamdediyorum" dedi ve ilâve etti: "Ancak mutlaka bir sadaka daha vereceğim!" Yine sadakasıyla çıktı. (Gece karanlığında bu sefer de) bir zaniyenin avucuna sıkıştırdı. Sabahleyin herkes: "Bu gece bir zâniyeye sadaka verilmiş!" diye dedikodu yaptı. Adam: "Allah'ım bir hırsız ve zâniyeye sadaka verdiğim için sana hamdolsun! yine de bir sadakada bulunacağım!" dedi. Sadakasıyla birlikte sokağa çıktı. (Karanlıkta) bu sefer de bir zenginin eline sıkıştırdı. Sabahleyin herkes: "Bu gece bir zengine sadaka verilmiş!" diye dedikodu yaptı. Adam: "Allah'ım, bir hırsız, bir zâniyeye ve bir zengine sadaka verdiğim için sana hamdediyorum!" dedi. (Bilahare rüyasında ona gelip şöyle denildi): "Senin sadakaların kabul edildi. Şöyle ki: (İhlasla yani Allah rızası için vermen sebebiyle) hırsızın hırsızlıktan vazgeçip iffete gelmesi, zâniyenin ziinadan vazgeçmesi, zenginin ibret alıp Allah'ın kendine verdiklerinden tasadduk etmesi umulur."[335]

6. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: ""'Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla Hazretleri, Bedir Ehli(nin yaptığı fedakârlık ve ihlasları)na muttali oldu da: artık ne isterseniz yapın. Ben sizi affetmişim!" buyurdu."[336]

7. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "İki kişi Resûlullah'ın (aleyhissâlatu vesselâm) huzurunda murâfaa olundular. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) müddeiden (davacıdan) beyyine (delil, şahid) talep etti. Adamın beyyinesi yoktu. Bunun üzerine davalıdan yemin talep etti. O, kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a kasem etti. Resûlullah

[335] Buhârî, *Zekât* 14; Müslim, *Zekât* 78.
[336] Ebû Dâvûd, *Sünnet* 9.

(aleyhissâlatu vesselâm): "Hayır, sen (iddia edileni) yaptın. Velâkin Lailahe illallah sözündeki ihlas sebebiyle mağfiret olundun" buyurdu."[337]

8. Cübeyr İbn Mut'im (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mina'da Hayf (denilen dere kenarın)da ayağa kalkarak şunları söyledi: "Benim sözümü işitip aynen tebliğ edenin yüzünü (Kıyamet günü) Allah ak eylesin. Çünkü fıkıh (dolu hadisleri) yüklenen nice kimseler vardır ki, fakih değildir. Nice hadis taşıyıcıları vardır ki kendilerinden daha fakih olana hadis götürürler. Üç haslet vardır ki, bunlar oldukça mü'min kalbi kin ve husûmet taşımaz: Ameli Allah rızası için ihlaslı yapmak, müslüman idarecilere hayırhah olmak, müslümanların cemaatine devam etmek... Çünkü müslümanların duaları ona katılanların hepsini kuşatır."

9. Ebû Râfi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ) oğlu Hasan (radıyallahu anh)'ı doğurduğu zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kulağına ezan okurken gördüm."[338]

10. Said İbn Cübeyr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam gelerek, İbn Abbas (radıyallahu anhumâ)'a "Ben Kur'ân'da bazı âyetler görüyorum onlar bana aralarında ihtilaflı geliyor" dedi. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ): "Nelermiş onlar?" diye sorunca adam şu âyetleri okudu: "Sûr'a üflendiği zaman, aralarında o gün (böbürlenecekleri) soyları sopları olmadığı gibi, (birbirlerinin halini) de soramazlar" (mü'minun, 101). Halbuki şu âyet de var: "Birbirlerine dönüp soruşurlar" (Saffat, 27). Bir âyette şöyle denir: "O gün inkâr edip peygambere baş kaldırmış olanlar, yerle bir olmayı ne kadar isterler ve Allah'tan bir söz gizleyemezler" (Nisa, 42). Halbuki şu âyet var: "Sonra, Rabbimiz Allah'a and olsun ki bizler puta tapanlar değildik, demekten başka çare bulamazlar"(En'âm, 23). Nâzi'ât suresinde: "Ey inkârcılar! Sizi yaratmak mı daha zordur, yoksa göğü yaratmak mı? Ki onu Allah bina edip yükseltmiş ve ona şekil vermiştir. Gecesini karanlık yapmış, gündüzünü aydınlatmıştır. Ardından yeri düzenlemiştir" (27-30) buyuruyor. Burada göğün yaratılışı yerin yaratılışından öncedir: "Ey Muhammed onlara de ki: "Siz yeri iki günde yaratanı mı inkar

[337] Ebû Dâvûd, *Eymân* 16.

[338] Ebû Dâvûd, *Edeb* 116; Tirmizî, *Edâhî* 17. Tirmizî hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Rezîn şu ziyadeyi kaydeder: "Kulağına İhlas sûresini okudu, hurma ile tahnik etti ve ismini koydu."

ediyor ve O'na eşler koşuyorsunuz! O âlemlerin Rabbi'dir. O yeryüzüne sâbit dağlar yerleştirdi, onu bereketli kıldı. Arayanlar için yeryüzünde gıdalarını normal olarak dört gün (dört mevsim) içinde yetiştirmesi kanununu koydu. Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi. Ona ve yeryüzüne "İsteyerek veya istemeyerek buyruğuma gelin" dedi, ikisi de: "İsteyerek geldik" dediler (Fussilet, 9-11). Kur'ân'da: "Allah affedici, merhametli oldu", "Allah aziz ve hakim oldu", "Allah işitici ve görücü oldu" denmektedir. Sanki, Allah eskiden böyle olmuş bitmiş gibi ifâde edilmektedir." İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) şu cevabı verdi: "Sûr'a ilk üflemede onların aralarında hiçbir bağ olamaz, Allah'ın diledikleri dışında herkes gökte olsun yerde olsun bu ilk üflemede baygın düşer. İşte bu baygınlık anında bağ da yok, hal hatır sorma da yok. Sonra ikinci üflemede birbirlerine gelip soruşurlar." İbn Abbas devam etti: "... Rabbimiz Allah'a and olsun ki biz puta tapanlar değildik" âyeti ile; "... Allah'tan bir şey gizleyemezler" âyetine gelince: "Allah Teala ihlas sahiplerinin günahlarını affeder. Bunun üzerine müşrikler: "Gelin bir de "Müşrik değildik" diyelim" derler. Allah da onların ağızlarını mühürler. Vücudlarındaki her bir uzuv yaptığı işleri söyler. O sırada, Allah'ın hiçbir sözü gizlemediği bilinir. O'nun yanında: "İnkâr edenler: "Keşke Müslüman olsaydık" temennisinde bulunacaklardır" (Hicr, 2). diğer soruna gelince: Allah yeri iki günde yarattı. Sonra göğe yöneldi, başka iki günde de onu yedi kat olarak tanzim etti, sonra diğer iki günde arzı düzenledi yani yaydı, arzdan su ve otlak çıkardı. Arzda dağlar, ağaçlar, tepeler ve arzla sema arasında bulunan şeyleri yarattı. Bunu Cenab-ı Hakk: "Ardından yeri düzenlemiştir" (Nâziât, 30) kelam-ı şerifleriyle ifade buyurmaktadır. Böylece arz ve içindekiler dört günde yaratılmış olmaktadır. Semâvat da iki günde yaratılmış olmaktadır. "Allah affedici, Merhametli oldu" kelâmına gelince, Allah kendisini bu şekilde isimlemiştir, yani O hep böyle olmuştur ve böyle olacaktır, Allah her ne irade buyurdu ise irade buyurduğu şey mutlaka olmuştur. Yazık sana, Kur'ân (ayetleri) sana ihtilaflı gelmemeli. Çünkü onun tamamı Aziz ve Celil olan Allah'tandır."[339]

[339] Buhârî, *Tefsir*, *Ha-Mim*, *Secde* (*Fussilet*) 1.

20.
KUR'ÂN OKUMANIN FAZİLETİ

Eûzu ile Başlamak

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

"İmdi, Kur'an okuyacağın zaman, o kovulmuş Şeytandan Allah'a sığın." (Nahl, 16/98)

Kur'ân Okunurken Huzur Duyulur

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُوْلِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

"Peygamberlerin kıssalarında elbette tam akıl sahipleri için alacak dersler vardır. İyi bilin ki, bu Kur'an uydurulmuş bir söz değildir. Sadece daha önceki Kitapları tasdik eden, dine ait her şeyi açıklayan, iman edecek kimseler için hidayet, rehber ve rahmet olan Kitabullahtır." (Yûsuf, 12/111)

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلاَ أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ أَلاَ بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

"Yine o inkar edenler diyorlar ki: "Peygambere Rabbi tarafından bir mûcize verilmeli değil miydi?" De ki: "Allah dilediğini bu tür iddiaları sebebiyle saptırır. Kendisine yöneleni de hidayete erdirir. İşte onlar iman edip gönülleri Allah'ı zikretmekle, Onu anmakla huzur bulan kimselerdir. İyi bilin ki gönüller ancak Allah'ı anmakla huzur bulur." (Ra'd,13/27-28)

Anlamını Düşünmek

أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا

"Kur'anı gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer Kur'an Allah'tan başkasına ait olsaydı, elbette içinde birçok tutarsızlıklar bulurlardı." (Nisâ, 4/82)

(Bu gibi yerlerde münâfıkların ve zayıf inançlı kişilerin hataları dile getirilirken, bu yanlışların kaynağının, Hz. Muhammedin Allah'tan gelen bir Elçi olduğunu, Kur'anın Allah Kitabı olduğu konusunda şüpheleri olduğunu bildirir. Allah Teala onları Kur'anı iyice incelemeye davet ediyor. Gerçekten, iyi düşünen insan şu hakikati anlamakta gecikmez: 23 yıl gibi uzun bir dönemde, çok çeşitli durumlar sebebiyle ve son derece farklı konularda yavaş yavaş hazırlanan bir metnin içinde tutarsızlık olmaması mümkün değildir. Bir insan ne kadar akıllı olursa olsun bunu başaramaz. Öyle ise bu Kitap ancak Allah'ın eseri olabilir.)

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْإِنسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلاً

"Biz bu Kur'anda, insanlar için her türlü misal ve öğüdü, farklı üsluplarla tekrar tekrar ifade ettik. Fakat birçoğu bunları anlamadı. Zirâ bütün varlıklar içinde tartışmaya en düşkün olan insandır." (Kehf, 18/54)

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ

"Peki onlar Allah'ın sözünü anlamaya çalışmadılar mı? Yoksa önce geçip gitmiş babalarına hiç gelmemiş olan, ömürlerinde ilk defa duydukları bir şeyle mi karşılaştılar?" (Mü'minûn, 23/68)

وَالَّذِينَ لاَ يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَاماً وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ
رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا

"O kullar, yalan şahitlik etmezler. Boş söz ve işlere rastladıklarında vakarla oradan geçip giderler. Kendilerine Rabb'lerinin âyetleri hatırlatıldığında onlara karşı sağırlar ve körler gibi davranmazlar." (Furkân, 25/72-73)

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ
وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُم أُوْلَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُم أَفَلاَ
يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

"Demek ki ey münafıklar! Siz işbaşına geçecek olursanız, ülkede fesat çıkaracak, nizamı bozacak, akrabalık bağlarını parçalayacaksınız! (Allah'a verdiği söze bile sadık kalmayandan, böylesi hakları gözetmesi de beklenemez). İşte bunlar, Allah'ın lânet edip kulaklarını sağırlaştırdığı, gözlerini kör ettiği kimselerdir. Öyle olmasa, Kur'anı düşünmezler mi? Yoksa kalblerinin üzerinde üst üste kilitler mi var?" (Muhammed, 47/22-24)

لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللهِ
وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

"Eğer Biz bu Kur'anı bir dağın tepesine indirseydik onun, Allah'a tazimi sebebiyle başını eğip parçalandığını görürdün. İşte bunlar bir takım misallerdir ki düşünüp istifade etmeleri için, Biz onları insanlara anlatıyoruz." (Haşr, 59/21)

قُمِ اللَّيْلَ إِلاَّ قَلِيلاً نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلاً أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً

"Geceleyin kalk da, az bir kısmı hariç geceyi ibadetle geçir. (Bu âyet, gecenin büyük bir kısmını ibadetle geçirmeyi emretmektedir. Gelen 3. âyet, normal olarak gece müddetinin yarısını esas almak gerektiğini ifade etmektedir.) Duruma göre gecenin yarısında, veya bundan biraz daha azında veya fazlasında ibadet etmen de yeterlidir. Kur'anı ağır ağır düşünerek oku." (Müzzemmil, 73/2-4)

(Maksat şudur: Kur'an okurken hızlı değil, kelime kelime yavaş yavaş okuyun, ta ki Allah kelamının mânası iyice zihninize yerleşsin ve muhtevası size tesir etsin. Üzerinde tefekkür etmeden, kelimelerini telaffuz etmek, matlub olan kıraat değildir. Efendimizin (aleyhissalâtu vesselâm) bu şekilde okuduğuna dair Sünnet-i Seniyyede çok örnekler vardır.)

Abdestsiz Dokunmamak

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ لاَ يَمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Bu Kitap, pek değerli, şerefli bir Kur'andır. O iyi korunmuş bir Kitapta, Levh-i Mahfuzdadır. (Kur'an vahyine şeytan müdahalesi şöyle dursun, ona tertemiz olan melaikeden başkası yanaşamaz. Dört mezhebe göre Kur'anın yazılı şekli olan Mushaf-ı Şerife abdestsiz dokunmak caiz değildir. Yalnız İbn Hazm gibi Zâhirîler caiz görmektedirler.) Ona tertemiz (abdestli) olanlardan başkası dokunamaz. Rabbulalemin tarafından indirilmiştir." (Vâkıa, 56/77-80)

Onu Huşû ile Dinlemek

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Öyle ise, Kur'an okunduğunda hemen ona kulak verin, susup dinleyin ki merhamete nail olasınız. Gerek namazda, gerek namaz dışında Kur'an okunurken sükût edip sükûnet ve huşû ile, bilenlerin manalarını da düşünmeye çalışarak dinlemeleri gerekir." (A'râf, 7/204)

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ
زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki yanlarında Allah zikredilince kalbleri ürperir, kendilerine Onun âyetleri okununca bu, onların imanlarını artırır ve yalnız Rabb'lerine güvenip dayanırlar." (Enfâl, 8/2)

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لاَ تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ
لِلأَذْقَانِ سُجَّدًا وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً وَيَخِرُّونَ
لِلأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا

"De ki: "İster inanın ona, ister inanmayın. Şu bir gerçektir ki daha önce kendilerine ilim verilenlere Kur'an okununca derhal

yüzüstü secdeye kapanırlar." Bu âyeti okuyanın veya dinleyenin tilavet secdesi yapması vaciptir. "Ulu Rabbimizin şanı yücedir. Ne vâdederse mutlaka gerçekleşir." derler. Yine yüzüstü secdeye kapanırlar." İşte Kur'an onların saygısını böyle artırır." (İsrâ, 17/107-109)

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا

"Kendilerine Rabb'lerinin âyetleri hatırlatıldığında onlara karşı sağırlar ve körler gibi davranmazlar." (Furkân, 25/73)

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ

"Bizim âyetlerimize ancak o kimseler inanır ki kendilerine o âyetler hatırlatıldığında, derslerini hemen alır, secdeye kapanır, Rabb'lerine hamd, O'nu takdis ve tenzih ederler, asla kibirlenmezler." (Secde, 32/15)

اَللهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللهِ ذَلِكَ هُدَى اللهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

"Allah sözlerin en güzelini indirmiştir. Allah'ın vahiy yolu ile gönderdiği bu söz, her tarafı birbirini tutan, gerçekleri, farklı üsluplarla tekrar tekrar beyan eden bir Kitaptır. Rabb'lerini tazim edenlerin derileri onu okuyup dinlerken ürperti duyar, sonra derileri ve kalbleri Allah'ı anmakla ısınıp yumuşar, sükûnet bulur. İşte bu Allah'ın hidayetidir ki onunla dilediğine yol gösterir. Ama Allah'ın şaşırttığı kimseyi ise hiç kimse doğru yola koyamaz."(Zümer, 39/23)

(Ayette geçen "kitaben müteşabihen" şunu ifade eder: Kur'an-ı Kerimin âyetleri gerçeklikte, muhkemlikte, hakka ve sıdka istinad etmede, insanlara gerek dünya gerek ahiret mutluluğunu temin etmede, fesahat bakımından lafızlarının birbirine uyum sağlama-sında, muciz üslubunda birbirine benzer. Yani bu hususlarda âyetler müşterektir. Kur'an 23 senelik risalet boyunca

çok farklı zamanlarda, farklı mekânlarda, farklı şartlarda nazil olduğundan âyetleri arasında irtibatsızlık, uyumsuzluk olması için her türlü sebep mevcut sayılırdı. Beşer eseri olsaydı bunlar kaçınılmaz olurdu. Fakat âyetler hep birbirini tasdik ve te'yid eder. Nüzul sebepleri, vakitleri, sorular çok fazla olduğu halde Kur'an adeta tek soruya verilen ve bir defada indirilen tutarlı bir cevap durumundadır. Ayrıca mesani özelliği vardır: Kur'an önemli konuları farklı üsluplarla tekrar tekrar anlatır.)

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ
فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ

"Hani Biz bir vakit cinlerden bir takımını Kur'an dinlemeleri için sana göndermiştik. Kur'anı işitip dinleyecek yere gelince birbirlerine: "Susun, dinleyin!" dediler. Okuma tamamlanınca kendi toplumlarına birer uyarıcı olarak döndüler." (Ahkâf, 46/29)

(Sahabe ve tabiundan birçok zat, cinlerin Batn-ı Nahleye gelip dinledikleri hususunda ittifak ederler. İbn İshak gibi Siyer sahipleri bu hadisenin, Peygamberimiz (aleyhisselâm)ın Taif'ten çok üzgün bir şekilde döndüğü ve bu yerde konakladığı sırada vaki olduğunu bildirirler.)

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلاَ يَكُونُوا
كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ

"İman edenlerin kalplerinin Allah'ı ve Cenab-ı Hak tarafından inen hakikatleri hatırlayarak yumuşayıp saygı ile dirilme vakti gelmedi mi? Sakın onlar daha önce Kitap verilen ümmetler gibi olmasınlar. Zira Kitabı tanımalarının üzerinden kendilerince uzun zaman geçmesi sebebiyle, onlarda ülfet ve kanıksama meydana gelmiş, neticede kalbleri katılaşmıştı. Hatta onların çoğu büsbütün yoldan çıkmışlardır." (Hadîd, 57/16)

(Ayette bir azarlama vardır, fakat bu azarlama, âyetin inişine sebep olan sahabiler için dinî neş'ede bir tahkir azarlaması değil, imanda kemal izlerini göstermek sûretiyle, İslâm'ın faaliyete geçmesi için

aşk ve heyecan yükselişini uyandırmak, istikbalde neş'enin sönmemesi için şart olan ruhi bir kanuna işaret etmekle, heyecan ifade eden bir teşvik azarlamasıdır. Burada siyakdan bir tahkir olmayıp "henüz vakti gelmedi mi?" diye hitap edilerek bir olgunlaşmanın meydana gelmesine sevk ve teşvik etme bulunmaktadır.)

Kur'ân'ın Rahmet ve Şifa Olması

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

"Gerçekten onlara tam bir vukufla manalarını bir bir bildirdiğimiz ve iman edecek kimseler için bir hidayet, bir rahmet olan bir Kitap getirdik." (A'râf, 7/52)

(Ayette geçen tafsil etme: Akaid esasları, fıkhî hükümler, mev'izalar, kıssalar gibi çeşitli bölümlere girecek âyetleri, ayrı ayrı bildirme manasına gelir.)

وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلاَ اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَى إِلَيَّ مِنْ رَبِّي
هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا
لَهُ وَأَنصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Onlara keyfi olarak istedikleri bir âyet veya mûcize getirmediğin zaman "hiç değilse birşeyler bulup buluştursaydın yâ!" derler. De ki: "Ben, sadece Rabbimden ne vahyolunursa ona tabi olurum. Bütün bu Kur'an Rabbinizden gelen basiretlerdir, gönül gözlerini açan gerçekleri gösteren nurlardır. İman edecek kimseler için bir hidayet ve rahmettir." Öyle ise, Kur'an okunduğunda hemen ona kulak verin, susup dinleyin ki merhamete nail olasınız." (A'râf, 7/203-204)

(Gerek namazda, gerek namaz dışında Kur'an okunurken sükût edip sükûnet ve huşû ile, bilenlerin manalarını da düşünmeye çalışarak dinlemeleri gerekir.)

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَلاَ يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلاَّ خَسَارًا

"Biz Kur'anı müminlere şifa ve rahmet olarak indiririz. Ama o, zalimlerin ise sadece ziyanını artırır." (İsrâ, 17/82)

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلاَ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُوْلَئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ

"Eğer biz Kur'anı yabancı bir dille gönderseydik derlerdi ki: "Neden, onun âyetleri açıkça beyan edilmedi. Dil yabancı, muhatap arap! Olur mu böyle şey?" De ki: "O iman edenler için hidayet ve şifadır." Ama iman etmeyenlerin kulaklarında ağırlıklar vardır. Kur'an onlara kapalı ve karanlık gelir. Onların, çok uzak bir yerden sesleniliyor da söyleneni hiç anlamıyorlar gibi bir halleri vardır." (Fussilet, 41/44)

(Bu, kâfirlerin inatlarının tezahürlerinden biridir. Hz. Peygambere: "Senin anadilin olan Arapça ile bir şeyler söylemeni vahiy kabul etmemizi bekleme! Ama sen durup dururken "Farsça, Rumca gibi bir dille kusursuz bir beyanda bulunursan işte o zaman "Bu bir mucizedir!" diye kabul edebiliriz" demek istiyorlar. Onlara verilen cevapta: "Biz onlar anlasınlar diye kendi dilleriyle indirdik. Eğer yabancı dilden olsaydı bu sefer de: "Ne tuhaf! Arap olana yabancı dille hitap ediliyor!" Yani şöyle demek isteyeceklerdi: "Gelin de görün: Araplara gönderilen peygamber yabancı dil konuşuyor. Öyle ki ne kendisi, ne de halkı bu dili bilmiyor!")

Gece Okunması

لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ

"Ehl-i Kitabın hepsi bir değildir. Onların içinde öyle dosdoğru bir cemaat vardır ki, gece saatlerinde Allah'ın âyetlerini okuyarak secdelere kapanırlar." (Âl-i İmrân, 3/113)

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ

"Rabb'inin hükmü yerine gelinceye kadar sabret. Çünkü Sen Bizim himayemiz altındasın. Namaza kalktığında Rabbini hamd

ile tenzih et. Geceleyin de, gecenin sonunda yıldızların batışının ardından da Ona ibadet edip tenzih et." (Tûr, 52/48-49)

(Namaza kalktığında: "Subhanekellahümme ve bi hamdike" demek manası mümkün olduğu gibi, "Uykudan kalktığında" veya "herhangi bir meclisten, bir yerden kalktığında" manasına da gelebilir.)

Kurân İnsanı Muhtemel Tehlikelerden Korur

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

"Hepiniz toptan, Allah'ın ipine (dinine) sımsıkı sarılın bölünüp ayrılmayın. Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman idiniz de Allah kalblerinizi birbirine ısındırmış ve onun lütfu ile kardeş oluvermiştiniz. Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oraya düşmekten de sizi O kurtarmıştı. Allah size âyetlerini böylece açıklıyor, ta ki doğru yola eresiniz." (Âl-i İmrân, 3/103)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُوْلِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Resûlüne ve sizden olan ülülemre de itaat edin. Eğer Allah'a ve ahirete iman ediyorsanız, hakkında ihtilafa düştüğünüz meseleyi Allah'a ve Resûlüne arzediniz. Böyle yapmanız hem daha hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir." (Nisâ, 4/59)

(Ülülemr kelimesi geniş kapsamlıdır; müslümanların herhangi bir işinin başında olan her yöneticiye şamildir. Din alimleri, ülke yöneticileri, onların başında gelirler. Hadis-i şerife göre: "Emrettiği şey günah olmadığı sürece, bir müslümanın, hoşlansın veya hoşlanmasın, yöneticinin emirlerine itaat etmesi

gerekir." Bir başka hadis: "Allah'a isyanda (günah olan bir konuda) başkasına itaat haramdır. İtaat ancak meşru hususlardadır." Bir başka hadis: "Sizin başınızda doğru olduğu gibi yanlışı da uygulayan yöneticiler olacaktır. Böyle bir durumda kim yanlış şeylerden nefret ederse sorumluluktan kurtulacaktır." Bunun üzerine ashabdan bazıları: "Böyle yöneticilere karşı savaşmayacak mıyız?" diye sorunca Hz. Peygamber (aleyhisselâm): "Namazı kıldıkları müddetçe, hayır!" diye cevap vermiştir.[340]

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ

"Ey Ehl-i Kitap! Kitaptan (Tevrattan) gizlediklerinizin çoğunu size beyan eden, bir çoğunu da yüzünüze vurmayarak affeden Resûlümüz size gelmiş bulunuyor. İşte size Allah tarafından bir nûr ve hakikatleri açıklayan bir Kitap geldi. Allah onunla, rızasını izleyenleri selamet yollarına iletir, onları izni ile karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve onları dosdoğru yola iletir." (Mâide, 5/15-16)

وَهَذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ

"İşte bu Kur'an da, indirdiğimiz kutlu bir kitaptır. Artık ona tabi olun, inkâr ve isyandan sakının ki rahmete nail olasınız. O kitabı indirmemiz, "Bizden önce kitap yalnız iki topluluğa indirildi, biz ise onların okuduklarından habersizdik" dememeniz, Yahut: "Eğer bize de kitap indirilseydi, biz onlardan daha başarılı olurduk" dememeniz içindir. İşte size de Rabbinizden açık bir delil, hidayet ve rahmet geldi. Allah'ın âyetlerini yalan sayıp insanları ona yönelmekten alıkoyandan daha zalim kim olabilir?

[340] Müslim.

Ayetlerimizden yüzçevirerek engelleyenleri bu engellemeleri sebebiyle yaman bir azapla cezalandıracağız.”(En’âm, 6/155-157)

وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلاَ اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَى إِلَيَّ مِنْ رَبِّي هَذَا
بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

“Onlara keyfi olarak istedikleri bir âyet veya mûcize getirmediğin zaman “hiç değilse birşeyler bulup buluştursaydın yâ!” derler. De ki: “Ben, sadece Rabbimden ne vahyolunursa ona tabi olurum. Bütün bu Kur’an Rabbinizden gelen basiretlerdir, gönül gözlerini açan gerçekleri gösteren nurlardır. İman edecek kimseler için bir hidayet ve rahmettir.” (A’râf, 7/203)

وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

“Hem Kur’an müminler için hidayet rehberidir, rahmettir.” (Neml, 27/77)

Kur’an’la Hemhal Olmaya Teşvik

اُتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ إِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ
وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللهِ أَكْبَرُ وَاللهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

“Sana vahyedilen Kitabı okuyup tebliğ et, namazı hakkiyle ifa et. Muhakkak ki namaz, insanı, ahlak dışı davranışlardan, meşrû olmayan işlerden uzak tutar. Allah’ı namazla anmak, elbette en büyük fazilettir. Allah bütün işlediklerinizi bilir.” (Ankebût, 29/45)

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا

“Oturun da evlerinizde okunan Allah’ın âyetlerini ve Resûlullahın hikmetlerini anın. Allah muhakkak ki Latif ve Habirdir: en gizli şeylere bile ilmi nüfuz eder.” (Ahzâb, 33/34)

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلاَنِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ

"Allah'ın Kitabını okuyup ona uyanlar, namazı hakkiyle ifa edenler ve kendilerine nasib ettiğimiz imkânlardan, gizli ve aşikâr olarak hayır yolunda harcayanlar, ziyan ihtimali olmayan bir ticaret umarlar." (Fâtır, 35/29)

Kur'ân Okumaya Teşvikle İlgili Hadisler

1. Ebû Mûsa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şu Kur'ân'ı muhafazaya itina gösterin. Muhammed'in nefsini kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl, kasem olsun Kur'ân-ı Kerim'in (hafızalardan) kaçması, develerin bağlarından boşanıp kaçmasından daha kolaydır."[341]

2. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) Resûlullah'ın şöyle söylediğini rivayet etmiştir: "Kur'ân-ı Kerim'i ezberlemiş olan kimse, bağlı devesi olan kimse gibidir, bu adam devesine itina gösterirse onu elinde tutar, salıverirse deve çeker gider."[342]

3. Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Aramızda bedevî ve gayr-ı Arapların da bulunduğu bir cemaatte Kur'ân okuyorduk. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanımıza geldi. "Okuyun, dedi. Her okuyuş güzeldir. Öyle kimseler gelecek ki, onlar, Kur'ân'ın kelime ve lafızlarını, ok yapılacak çubuğun düzlenmesi gibi düzleyecekler. Ondan elde edilecek ücreti âhirete bırakmayıp dünyada alacaklar."[343]

Okumanın Âdâbı

4. Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "Kur'ân-ı Kerim'i sesinizle güzelleştirin."[344]

Derim ki: Buhârî, bu rivayeti Sahih'inin sonunda bab başlığında (tercümede) kaydetmiştir (Tevhid 52). "Kur'ân'ın sesle tezyininden maksad, kıraat sırasında sesin yükseltilmesidir (Doğruyu Allah bilir).

---

341 Buhârî, *Fedâilu'l-Kur'ân* 23; Müslim, *Salâtu'l-Müsâfirîn* 231.
342 Buhârî, *Fedâilu'l-Kur'ân* 23; Müslim, *Salâtu'l-Musâfirin* 226.
343 Ebû Dâvûd, *Salât* 139.
344 Ebû Dâvûd, *Salât* 355; Nesâî,*Salât* 83; İbn Mâce, *İkâmet* 176.

5. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kur'ân'ı Arap lahn'ı ve Arap sesleri üzere okuyun. Sakın ha ehl-i aşk ve ehl-i kitabeyn'in lahn'ı üzere okumayın. Bilesiniz, benden sonra bir kavm gelecek ki, onlar Kur'ân'ı okurken, şarkı ve mâtem tercîi gibi terci' ile okuyacaklar. Onların (imanları laftadır) gırtlaklarından öte geçmez. KaIbleri fitne ve fesada uğramıştır. Böylelerinden hoşlanan kimselerin kalpleri de fitne ve fesad içindedir."[345]

6. Ebû Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mescidde i'tikâf'a girmişti. Cemaatin Kur'ân'ı cehrî olarak okuduklarını işitti. Perdeyi aralayıp şöyle seslendi: "Bilin ki, herkes Rabbine hususî şekilde münâcaatta bulunuyor, bir birinizi (seslerinizle) rahatsız etmeyin. Biriniz okurken (veya namazda iken) diğerinin kıraatini bastırmasın."[346]

7. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir gece bir adam kalkıp yüksek sesle Kur'ân okudu. Sabah olunca, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "(Şu kimseye Allah rahmet buyursun) iskat etmiş olduğum bir âyeti bana hatırlatmış oldu" dedi."[347]

8. Ümmü Hânî (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ben evimin damında otururken Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) kıraatini işitirdim."[348]

9. Abdullah İbn Ebî Kays anlatıyor: "Hz. Aişe'ye, "Resûlullah'ın geceleyin kıraati nasıldı? gizli mi okurdu, sesli mi okurdu?" diye sordum. Bana: " Her iki şekilde de okurdu: Bazan gizli, bazan sesli!" diye cevap verdi. Ben: "Bu işte genişlik yapan Allah'a hamdolsun" dedim..[349]

10. Katâde (merhum) anlatıyor: "Hz. Enes'e (radıyallahu anh) Hz. Peygamber'in (aleyhissalâtu vesselâm) kıraatından sordum. Şu cevabı verdi: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) medleri (uzun heceleri) uzatırdı." Sonra örnek olarak Bismillâhirrahmânirrahim'i okudu ve

345 Rezîn rivayet etmiştir. (Suyutî, *Camiu's-Sağîr*'de kaydeder (*Feyzu'l-Kadir* 2, 65).
346 Ebû Dâvûd, *Salât* 315.
347 Buhârî, *Şehâdât* 11, *Fedâilu'l-Kur'ân* 26; Müslim, *Musâfirin* 225; Ebû Dâvûd, *Salât* 315.
348 Nesâî, *İftitah* 81; İbn Mâce, *İkamet* 179.
349 Tirmizî, *Salât* 330, *Sevâbu'l-Kur'ân* 23; Ebû Dâvûd, *Salât*, 343; Nesâi, *Salâtu'l-Leyl* 23.

uzatılacak yerleri belirgin şekilde uzattı: Bismillaahi'yi uzattı, er-rahmaan'ı uzattı, er rahiim'i uzattı."[350]

11. Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'den, "Onun Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kıraatını açık bir şekilde harf harf tavsif ettiği rivâyet edilmiştir."[351]

12. Abdullah İbn Muğaffel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı devesinin üstünde Feth suresini okurken gördüm. Sureyi terci' üzere okuyordu."[352]

13. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anılatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Bismillahirrahmanirrahim, elhamdu lillâhi rabbilâlemin diye Fâtiha süresini âyet âyet tertil üzere okurdu."[353]

14. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Kur'ân'ı bana oku!" dedi. Ben (hayretle): "– Sana indirilmiş bulunan Kur'ân'ı mı sana okuyayım?" diye sordum. Bana:

"Evet, ben onu kendimden başkasından dinlemeyi seviyorum!" dedi.

Ben de ona Nisa süresini okumaya başladım. Ne zaman ki, "Her ümmete her şâhid getirdiğimiz ve ey Muhammed, seni de bunlara şâhid getirdiğimiz vakit durumları nasıl olacak?" mealindeki âyete (41. âyet) geldim.

"Dur!"dedi. Durdum ve dönüp Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a baktım. Bir de ne göreyim, iki gözünden de yaşlar akıyordu."[354]

15. Esma (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Seleften hiç kimse Kur'ân-ı Kerim'in tilâveti sırasında bayılıp düşmezdi. Onlar ağlarlar ve ürperirlerdi. Sonra bedenleri ve kalpleri zikrullah için yumuşardı."[355]

16. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu

---

[350] Buhârî, *Fedâilu'l-Kur'ân* 42, 29; Ebû Dâvûd, *Salât* 355.

[351] Tirmizî, *Sevâbu'l-Kur'ân* 23; Ebû Dâvûd, *Salât* 335; Nesâi, *Salât* 83.

[352] Buhârî, *Fedâilu'l-Kur'ân* 24, 30, *Meğâzi* 48, *Tefsir*, Feth 1, *Tevhid* 50; Müslim, *Musâfırin* 237; Ebû Dâvûd, *Salât* 355.

[353] Rezîn ilavesidir.

[354] Buhârî, *Fedâilu'l-Kur'ân* 32, 33, 35; Müslim, *Musâfırin* 247.

[355] Rezîn ilavesidir. (Bağavî *Tefsir*i'nden alınmıştır 7, 238).

vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kim Vettîni ve'z-zeytüni sûresini okuyup son âyeti olan: "Allah hâkimlerin hâkimi değil mi?" (8. âyet) âyetine gelince: "Evet, ben buna şehâdet edenlerdenim" desin. Kim de Lâ uksimu bi-yevmi'l-kıyâme'yi okuyup son âyeti olan "(Bütün bunları yapan Allah) ölüleri tekrar diriltmeye kâdir değil midir?" (Kıyamet, 40) âyetini de okudu mu: "Rabbimizin izzetine andolsun evet!" desin. Kim de Mürselât süresini okuyup en sondaki, "Artık bundan sonra hangi söze inanacak onlar?" (50. âyet) âyetini de tamamladı mı: "Allahu Teâla'ya inandık" desin."[356]

17. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri geceleyin kalkınca Kur'ân diline dolaşıp ne dediğini anlamamaya başlayınca hemen yatsın."[357]

18. Huzeyfe (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Ey Kurrâ cemâati, doğru yolda gidin. Siz çok öne geçmiş kimselersiniz. Eğer (doğru yoldan ayrılarak, ifrat ve tefritle), sağa sola meyledecek olursanız (kötülükte çok öne geçmiş bulunarak) büyük bir dalâlete düşmüş olacaksınız."[358]

Kur'ân'ı Hizb ve Evrad Kılma

19. Abdurrahmân İbn Abdi'l-Kârî (rahimehullah) anlatıyor: "Ömer İbn'l-Hattab (radıyallahu anh)'ın şöyle söylediğini işittim: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim geceleyin hizbini veya hizbinden bir kısmı okumadan uyursa bunu sabah namazı ile öğle namazı arasında tamamlasın. Bu takdirde, sanki gece (mütad vaktinde) okumuş gibi aynı Sevâba nail olur."[359]

---

[356] (Ebû Dâvûd, *Salât* 154, (887); Tirmizî, *Tefsir*, *Tin*, (3344), Hadis; Ebû Dâvûd'da tam olarak, Tirmizî'de, "Ben buna şehâdet edenlerdenim"e kadar olan kısmı rivâyet edilmiştir.

[357] Müslim, *Musâfirin* 223; Ebû Dâvûd, *Salât* 308.

[358] Buhârî, *İ'tisam* 2.

[359] Müslim, *Musâfirin* 142; Muvatta, *Kur'ân* 3; Tirmizî, *Salât* 20; Ebû Dâvûd, *Salât* 309.

21.
CENNET-CEHENNEM

Cennetin Ebediliği

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"İman edip makbul ve güzel işler yapanları müjdele: Onlara içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Öyle cennetler ki ne zaman, meyvelerinden kendilerine birşey ikram edilirse: "Bu, daha önce de dünyada yediğimiz şey!" diyecekler. Oysa bu, onların aynısı olmayıp, benzeri olarak kendilerine sunulacaktır. Orada onların tertemiz eşleri de olacak ve onlar orada devamlı kalacaklardır." (Bakara, 2/25)

(Cennetlikler için, cennetlerde tertemiz, pampâk eşler, yani erkekler için hanımlar, hanımlar için kocalar vardır. Bunlar sadece temiz değil, her yönden temizlenmiştirler. Hem her türlü maddi pisliklerden hem de ahlaksızlık, geçimsizlik gibi manevi kirlerden. Dünyada da bu mutlulukların benzeri bulunabilir. Fakat başta gelen önemli fark, dünyanın geçiciliğine karşı, Cennetin daimi olmasıdır. Birtakım kimseler, bu gibi müjdelerde, bilhassa yemek, içmekten, kadınlardan bahsedilmesine itiraz etmek istiyorlar ve: "Dine ait duygular, insanı bunlardan kesip, yalnız ruhani lezzetler ile uğraştırmalı" diyorlar. Fakat şurası gariptir ki, böyle diyenlerin hepsi bedene ait bu iki çeşit zevk için can verenlerin yanında ortaya çıkıyor. Halbuki bu müjdeler, görüldüğü üzere, her yönü

kapsayan eksiksiz zevkleri bir araya getirmektedir. Ve ahiret zevklerinde dünyadaki zevklerden hiçbirinin benzerinin eksik olmadığını ve bunun karşısında dünyaya ait şehvetlerin adiliğini, çirkinliğini de gösteriyor.)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"İman edip makbul ve güzel işler yapanlar ise, işte onlar da cennetliktir. Hem de orada ebedi kalacaklardır."(Bakara, 2/82)

قُلْ أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

"De ki: "Size, ihtirasla istediğiniz o şeylerden çok daha iyisini bildireyim mi? İşte Allah'a karşı gelmekten sakınan müttakiler için Rabb'leri nezdinde içinden ırmaklar akan cennetler olup, kendileri orada ebedi kalacaklardır. Hem orada onlara tertemiz eşler ve hepsinin de üstünde Allah'ın rızası vardır. Allah bütün kullarını hakkiyle görmektedir." (Âl-i İmrân, 3/15)

وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللّٰهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Yüzü ak olanlar ise Allah'ın rahmetindedirler. Hem de orada ebedi kalacaklardır." (Âl-i İmrân, 3/107)

أُوْلَئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ
وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ

"İşte onların mükâfatları, Rabb'leri tarafından büyük bir af ile, kendilerinin ebedî olarak kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetler olacaktır. Güzel iş yapanların mükâfatı ne de güzel!" (Âl-i İmrân, 3/136)

لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلاً مِنْ
عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِلأَبْرَارِ

"Lakin Rabbine karşı gelmekten sakınanlara Allah tarafından bir ikram olarak içinden ırmaklar akan cennetler var. Onlar orada ebedî kalacaklardır." (Âl-i İmrân, 3/198)

تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse Allah onu, içinden ırmaklar akan cennetlere ebedî kalmak üzere yerleştirir. İşte en büyük başarı da budur." (Nisâ, 4/13)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلاًّ ظَلِيلاً

"Fakat iman edip güzel ve makbul işler yapanları ise, ebedî kalmak üzere içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz. Onların orada tertemiz eşleri olacak. Hem onları nimetlerle sâyebân edecek bir sayeye koyacağız." (Nisâ, 4/57)

(Sâyebân: Ayetin sonundaki "zıllen zalîlâ" koyu gölgelik manasına gelir. Diğer birçok meal böyle karşılık vermiştir. Bu doğru olmakla birlikte, biz Elmalılı M. Hamdi Yazırın mealini tercih ettik. O zıl kelimesinin mecazi anlamına dikkat çekmektedir. Gerçekten zıl, Farsçada sâye ve Türkçe'deki gölge karşılıkları gibi mecazen geniş nimetler hakkında kullanılmaktadır. "Zıllen zalîlâ" koyu gölge ki tam daimi nimete işarettir. Çünkü refah sahipleri genellikle ferah gölgelerde yaşarlar. Nitekim dilimizde "sâyedâr olmak, sâyebân olmak" "sâyesinde yaşamak" tabirleri, nimet ve saadet mefhumlarındandır.)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيلاً

"İman edip makbul ve güzel işler yapanları, ebedi kalmak üzere içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz. Bu Allah'ın gerçek vâdidir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?" (Nisâ, 4/122)

فَأَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
وَذٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ

"Böyle demelerine mukabil Allah onları, içinden ırmaklar akan ve ebedi kalacakları cennetlerle ödüllendirdi. İşte iyi hareket edenlerin mükâfatı böyle olur!" (Mâide, 5/85)

قَالَ اللّٰهُ هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"Bunlardan sonra Allah buyurur ki: "Bu gün o gündür ki, doğruların doğruluğu kendilerine fayda verir. Onlara içinden ırmaklar akan cennetler var. Orada daimî kalırlar. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte o büyük kurtuluş ve saadet budur!" (Mâide, 5/119)

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ
مُقِيمٌ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

"Onların Rabbi kendilerinin, katından bir rahmete, bir rıdvana ve içinde daimi nimetler bulunan cennetlere gireceklerini müjdeler. "Onlar o cennetlerde ebediyyen kalacaklardır. Muhakkak ki en büyük mükâfat Allah'ın yanındadır." (Tevbe, 9/21-22)

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"Allah mümin erkeklere de, mümin kadınlara da, ebedi kalmak üzere girecekleri, içinden ırmaklar akan cennetler vâdetti. Hem Adn cennetlerinde hoş hoş konaklar! Hepsinden âlası ise Allah'ın kendilerinden razı olmasıdır. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı budur." (Tevbe, 9/72)

أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"Allah onlara, içinden ırmaklar akan cennetler hazırladı. Onlar oraya ebediyyen kalmak üzere gireceklerdir. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı!" (Tevbe, 9/89)

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ

وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"İslâmda birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensar ile onlara güzelce tabi olanlar yok mu? Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razı oldular. Allah onlara içinden ırmaklar akan cennetler hazırladı. Onlar oralara devamlı kalmak üzere gireceklerdir. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı!"(Tevbe, 9/100)

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ وَلاَ يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ
وَلاَ ذِلَّةٌ أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"İyi ve güzel davranışlarda bulunanlara en güzel mükâfat yani cennet ile daha da fazlası olarak Allah'ın cemalini görmek var. Onların yüzlerine ne bir leke bulaşır, ne de bir zillet! İşte onlar cennetliktir. Onlar orada ebedi kalacaklardır." (Yûnus, 10/26)

وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ
وَالْأَرْضُ إِلاَّ مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ

"Mutlu olanlar ise cennettedirler. Senin Rabb'inin dilemesi hariç gökler ve yer durdukça orada ebedi kalacaklardır. Kesintisi olmayan bir ihsan içinde olacaklardır." (Hûd, 11/108)

Cennet ve Nimetlerinin Özellikleri

وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ
وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

"Rabbiniz tarafından bir mağfirete, genişliği göklerle yer kadar olan ve müttakiler için hazırlanmış olan bir cennete doğru yarışırcasına koşuşun!" (Âl-i İmrân, 3/133)

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لاَ أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى بَعْضُكُمْ
مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا

لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ

"Onların Rabbi de dualarına şöyle icabet buyurdu: "Sizden gerek erkek, gerek kadın hayır işleyen hiçbir kimsenin çalışmasını zayi etmem. Çünkü siz birbirinizdensiniz, birbirinizden farkınız yoktur. Benim rızam için hicret edenlerin, vatanlarından sürülenlerin, Benim yolumda işkenceye, ziyana uğrayanların, Benim yolumda savaşanların ve öldürülenlerin elbette kusurlarını örtecek ve elbette onları Allah tarafından mükâfat olarak içinden ırmaklar akan cenetlere yerleştireceğim. En güzel mükâfatlar Allah'ın yanındadır." (Âl-i İmrân, 3/195)

وَلَقَدْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللّٰهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

"Allah İsrail oğullarından kesin söz aldı. Biz onlardan (on iki boydan her birinden bir kefil olmak üzere) on iki de kefil tayin etmiştik. Allah buyurdu ki: "İyi bilin ki Ben sizinle beraberim. Eğer siz namazı dikkatli bir şekilde tamtamına eda eder, zekâtı verir, resûllerime iman eder, onlara sahip çıkar, Allah rızası için gerekli yerlere harcayarak Allah'a güzel bir tarzda ödünç verirseniz, Ben elbette sizin kusurlarınızı örter ve elbette sizi içinden ırmaklar akan cennete yerleştiririm. Ama kim bundan sonra nankörlük edip küfre saparsa, düz yolun ortasında sapmış, kendini zayi etmiş olur." (Mâide, 5/12)

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدَانَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلاَ أَنْ هَدَانَا اللّٰهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"Öyle bir halde ki içlerinde kin kabilinden ne varsa hepsini söküp çıkarmışızdır, önlerinden ırmaklar akar. "Hamdolsun bizi bu cennete eriştiren Allah'a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmasaydı

kendiliğimizden biz yol bulamazdık. Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır" derler. Kendilerine de: "İşte güzel işlerinize karşılık, karşınızda duran şu muhteşem cennete varis kılındınız, buyurun!" diye nida edilir." (A'râf, 7/43)

(Cennetliklerin bu başarıyı kendilerinden değil, sırf Allah'ın lütfundan bilerek hamdetmelerinden sonra Allah tarafından onların bu başarılarına dünyadaki güzel davranışlarının vesile olduğunun bildirilmesinde pek latif bir durum vardır. Hem kulluk âdabı öğretiliyor, hem de Allah'ın, az ameli büyük bir takdir ve teşekkürle karşılamasındaki ilahî lütfu tecelli ediyor. Şu halde insan çalışmalı, fakat işlerine güvenmeyip daima ilahi hidayete sığınmalıdır. Amel cennete girmeye sebep olur, fakat Allah'ın yardımı ile! Ayetteki varis kılınma kavramını, Peygamberimiz şu hadisle açıklamıştır: "Cehenneme girenlerin her biri iman etmiş olması halinde, cennette kendisine ayrılan konağı görecek ve diyecek ki: "Keşke Allah bizi hidayet etseydi!" Böylece bu görmeleri onlar için pişmanlık olur. Cennete girenlerden her biri de iman etmemiş olması halinde cehennemde varacağı yeri görüp diyecek ki: "Allah bizi hidayet etmemiş olsaydı halimiz ne olurdu! İşte bu da onların şükürleri olur.")

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ

"İman edip makbul ve güzel işler yapanları ise Onların Rabbi, imanları sebebiyle kendilerini ayaklarının altından, ırmaklar akan, o nimet dolu cennetlerdeki mutluluklara erdirir." (Yûnus, 10/9)

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلاَئِكَةُ
يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ

"O güzel akıbet Adn Cennetleri olup, onlar babalarından, eşlerinden ve nesillerinden iyi olanlarla birlikte o cennetlere girerler. Öyle ki Melekler de her kapıdan yanlarına varıp: "Sabretmenize karşılık size selamlar, selametler! Dünya diyarının ne güzel akıbetidir bu!" diyecekler." (Ra'd, 13/23-24)

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا ٱلأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ
وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ

"Müttakilere vâdolunan cennetin durumu şuna benzer: Bahçelerinin içinden ırmaklar akar: Meyveleri gibi gölgeleri de devamlıdır. İşte, haramlardan korunan müttakilerin akıbeti! Kâfirlerin akıbeti ise ateştir." (Ra'd, 13/35)

وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا ٱلأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلاَمٌ

"İman edip makbul ve güzel işler yapanlar, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirilecekler, Rabb'lerinin izniyle orada devamlı kalacaklardır. Orada karşılaştıklarında iyi dilek temennileri "Selam" olacaktır." (İbrâhim, 14/23)

(Selam: güvenlik, esenlik, her türlü zarardan kurtulma, barış anlamlarına gelip en kapsamlı bir temenni olduğundan, kaynağını da Allah'ın es-Selam ism-i şerifinden aldığından dünyada müminlere bahşedilen bir İslâm nimeti olarak cennette de devam edecektir.)

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ اُدْخُلُوهَا بِسَلاَمٍ آمِنِينَ
وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ لاَ يَمَسُّهُمْ فِيهَا
نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ

"Şeytana uymaktan korunan müttakiler ise cennetlerde ve pınar başlarındadırlar. Onların kalblerindeki kini söküp çıkarmışızdır. Dost ve kardeş olarak, divanlar üzerinde karşı karşıya otururlar. Orada kendilerine hiç bir zahmet ve meşakkat dokunmaz, oradan hiç çıkarılmazlar." (Hicr, 15/45-48)

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ
وَلَدَارُ ٱلآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
ٱلأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ كَذٰلِكَ يَجْزِي اللهُ الْمُتَّقِينَ

"Allah'a karşı gelmekten sakınanlara ise: "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde: "Hayır indirdi" derler. Bu dünyada güzel işler yapanlara güzel bir mükâfat var. Ahiret yurdu cennet, dünyadan ve içindeki her şeyden elbette daha hayırlıdır. Ne hoş yurttur o takva sahiplerinin yurdu!" Adn Cennetleri, oraya girecek onlar... Zemininden ırmaklar akar. Onlara arada ne isterlerse var. İşte Allah müttakilere böyle mükafat eder!" (Nahl, 16/30-31)

أُوْلَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ ٱلأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى ٱلأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا

"İşte onlara, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine kurularak kendilerine altın bilezikler takılacak, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler. Ne güzel mükâfattır bunlar ve ne güzel bir meskendir o Cennet!" (Kehf, 18/31)

لاَ يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلاَّ سَلاَمًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا

"Orada onlar boş ve anlamsız söz işitmezler, sadece selam ve selamet sözleri duyarlar. Orada ziyafetleri sabah akşam kendilerine sunulacaktır." (Meryem, 19/62)

(Müslim (müslüman) ile selam aynı köktendir. Selam: Selamet, esenlik, barış demektir. Müslim: hem Rabbi, hem kendi nefsi hem de başkaları ile barış içinde yaşayıp ahirette de adı Daru's-Selam (Selam ülkesi) olan cennete girer.)

جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا ٱلأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى

"Zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri var. Onlar oraya ebedi kalmak üzere girecekler. İşte kötülüklerden arınanların mükâfatı budur." (Tâ Hâ, 20/76)

إِنَّ لَكَ أَلاَّ تَجُوعَ فِيهَا وَلاَ تَعْرَى وَأَنَّكَ لاَ تَظْمَأُ فِيهَا وَلاَ تَضْحَى

"Sen cennette asla açlık çekmeyecek, asla çıplak kalmayacaksın.

Orada asla susuzluk çekmez ve Güneşin kavurucu sıcağına maruz kalmazsın." (Tâ Hâ, 20/118-119)

لاَ يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ

"Onlar cehennemin hışıltısını bile işitmeyecek, canlarının çektiği nimetler içinde ebedi kalacaklardır." (Enbiyâ, 21/102)

إِنَّ اللهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا اْلأَنْهَارُ
يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ

"İman edip makbul ve güzel işler yapanları ise Allah, zemininden ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Orada altın bilezikler ve incilerle bezenirler. Orada giyim kuşamları da ipekten olacak." (Hacc, 22/23)

(Krallar ve zenginler altın ve kıymetli taşlardan yapılmış zinetler takınırlardı. Bu âyet, bu tasvirle, Cennetliklere verilecek büyük ödülü, insanlara anlatma gayesine yöneliktir.)

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا اْلأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا

"Hayır ve bereketi ne muazzamdır O Zatın ki dilediği takdirde senin için bundan daha iyisini, içinden ırmaklar akan cennetleri verir. Senin için orada saraylar yaptırır." (Furkân, 25/10)

أُوْلَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً
وَسَلاَمًا خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

"İşte onlara, hak yolda sabır ve sebat göstermelerine karşılık, kendilerine cennetin üstün sarayları verilecek. Oraya selamla, hürmetle buyur edileceklerdir. Hem de devamlı kalmak üzere oraya gireceklerdir. Ne güzel varış yeri, ne güzel bir yerleşim yeridir orası!" (Furkân, 25/75-76)

فَلاَ تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"İşte onların dünyada yaptıkları makbul işlere mükâfat olarak

gözlerini aydın edecek, gönüllerini ferahlatacak hangi sürprizlerin, hangi nimetlerin saklandığını hiçkimse bilemez." (Secde, 32/17)

(Bu âyet cennet nimetlerini pek güzel tavsif etmektedir. Hiç kimse kendisine saklanan nimetleri bilemez. Çünkü bu nimetler maddi gözlerden saklıdır. İbn Abbas'ın dediği gibi, bu dünyada, cennete dair bileceğimiz şeyler, sadece birtakım isimlerden ibarettir. Onların gerçek mahiyetleri dünyadaki hallerinden farklıdır. Hadis-i Kudsi "Salih kullarıma öyle nimetler hazırladım ki: ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne de beşerden birinin hatırından geçmiştir.")

هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلاَلٍ عَلَى ٱلأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ
وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ سَلاَمٌ قَوْلاً مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ

"Hem kendileri, hem eşleri gölgeliklerde, tahtlarına kurulurlar. Orada turfanda yemişler onlara, hâsılı istedikleri her şey onlara... Rabb-i Rahim'den sözle olan bir selâm yine onlara..." (Yâsîn, 36/56-58)

أُوْلَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ فَوَاكِهُ وَهُمْ مُكْرَمُونَ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ
عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ
لاَ فِيهَا غَوْلٌ وَلاَ هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ

"Onların, tarife hacet olmayan, her yönden mükemmel bir nasipleri vardır, onlara meyveler vardır. Ve onlar hep izzet ve ikramla ağırlanırlar. Cennette meyveler, sadece lezzet için yenir. Cennette acıkma duygusu olmayacaktır. Naim cennetlerinde, karşılıklı tahtlar üzerinde otururlar. Kaynağından taze doldurulmuş, berrak mı berrak, içenlere pek hoş gelen, içinde zararlı ve sersemletici şey olmayan, sarhoş da etmeyen içecekler, dolu dolu kadehlerle etraflarında fır dönen hizmetçiler tarafından ikram edilir." (Saffât, 37/41-47)

(Başka yerlerden, cennette hizmet edenlerin, çocuklar olduğu anlaşılmaktadır. Bâliğ olmamış müşrik çocukları cennetlik olup, annesi baba-sı cehenneme gitmiş bu çocuklar, mutlu olsunlar diye, cennetliklere hizmet etmek üzere vazifelendirilirler. Dünya

içkilerinin kokusu ve tadı pis olup mideyi olumsuz yönde etkiler. Daha sonra beyine tesir edip baş döndürür, karaciğerin çalışmasını aksatarak bünyeyi harap eder.)

وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ
كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ

"Yanlarında, kocalarından başkasının yüzüne bakmayan, yumuşak bakışlı, güzel gözlü, gün yüzü görmemiş yumurtanın pembe beyaz renginde eşleri de olacak. Birbirleriyle sohbete girerler." (Saffât, 37/48-49)

مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ وَعِنْدَهُمْ
قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ

"Onlar orada kanapelere dayanarak birçok meyveler ve içecekler isterler. "Onların beraberinde, gözleri kocalarından başkasını görmeyen yumuşak bakışlı, aynı yaşta güzeller vardır." (Sâd, 38/51-52)

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ
وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ

"Altın tepsi ve kâselerle kendilerine ikram eden hizmetçiler etraflarında fır döner. Hülasa orada canınız ne isterse, gözleriniz hangi manzaralardan hoşlanırsa hepsi var! Hem siz burada devamlı kalacaksınız. İşte dünyada yaptığınız makbul işlerden dolayı varisi yapıldığınız cennet! Size orada, istediğiniz şekilde yiyeceğiniz her türlü meyve vardır." (Zuhruf, 43/71-73)

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ
كَذٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ لاَ يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ
إِلاَّ الْمَوْتَةَ الْأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ فَضْلاً مِنْ رَبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"Müttakiler güvenli bir makamdadırlar: Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar. İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler

giymiş olarak karşılıklı otururlar. Hem Biz onları güzel gözlü hurilerle evlendiririz. Onlar canlarının çektiği her meyveden rahatlıkla isterler. İlk ölüm dışında artık orada ölüm tatmazlar. Allah kendilerini, tarafından bir lütuf eseri olarak cehennem azabından korur. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı budur.” (Duhân, 44/51-57)

فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ
امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا
كَأْسًا لاَ لَغْوٌ فِيهَا وَلاَ تَأْثِيمٌ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ

“Rabb’lerinin kendilerine verdikleriyle sefa sürerler. Rabb’leri onları yakıcı ateşin azabından korumuştur. Ve onlara denilir ki: “Dünyada yaptığınız güzel davranışlardan ötürü: “Yeyin, için, afiyetler olsun!” Onlar sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanırlar. Kendilerine temiz ve güzel hurileri de eş yaparız. Kendileri iman edip zürriyetleri de iman ile kendilerinin izinden gidenlerin nesillerini de kendilerine kavuştururuz. Onların emeklerinden hiçbir şeyin mükâfatını eksiltmeyiz. Onlardan her biri kazandığı güzel neticeleri ile daimdir.

(Verdiğimiz mâna Ebu’s-Suud’un tercihidir. Müfessirlerin çoğu ise şöyle derler: “Her nefis, kazançları karşılığında bir rehindir.” Allah’ın insana bahşettiği sıhhat, mal, mülk, kabiliyetler âdeta Onun kullarına verdiği borç durumundadır. Borçlunun teminatı ise kişinin nefsidir. Kim bu nimetleri meşru şekilde kullanıp sevap kazanarak borcunu öderse rehin olan nefsini kurtaracak, aksi halde mahpus kalacaktır.)

“Onlara canlarının istediği meyve ve et çeşitlerinden bol bol veririz. Onlar orada meşrubat dolu kadehleri elden ele dolaştırırlar. Bunları içmede ne saçma sapan konuşma olur, ne de günaha girilir. Etraflarında kendi hizmetlerine tahsis edilmiş, sedef içinde saklı inci gibi pırıl pırıl civanlar dolaşır.”(Tûr, 52/18-24)

فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ مُتَّكِئِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلاَ جَانٌّ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلاَّ الْإِحْسَانُ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ مُدْهَامَّتَانِ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلاَ جَانٌّ فَبِأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ

"İkisinde de akıp giden iki pınar vardır. (Kaynaklardan birine "Tesnim", öbürüne "Selsebil" denir. Bunlar, insanın ulaşabileceği iki bilgi kaynağına, zâhir ve bâtın ilme de işaret edebilir.) İkisinde de her çeşit meyveler, çift çift vardır. Her meyveden: yaşı da kurusu da; yahut dünyada bilineni de bilinmeyeni de vardır. O cennetlikler, astarları kalın atlasdan döşeklere yaslanırlar. Her iki cennetin devşirilecek meyveleri, hemen ellerinin altında olacaktır. O cennetlerde gözleri eşlerinden başkasını görmeyen, tatlı bakışlı öyle güzeller vardır ki, daha önce cin ve insten hiç kimse kendilerine dokunmamıştır. O hanımlar parlaklıkta sanki yakut ve mercandırlar. Öyle ya, iyiliğin neticesi iyilikten başka mı olacaktı? Bunlarda da meyveler, hurmalar, narlar... Onların da içinde iyi huylu, güzel hanımlar. Otaklarda eşlerine hasredilmiş güzeller. Öyle güzeller ki daha önce ins u cinden kimse kendilerine dokunmadı. Beyleri yeşil yastıklara ve hârikulade güzel güzel döşemelere yaslanırlar." (Rahmân, 55/50-76)

أُوْلَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ثُلَّةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ عَلَى سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ لاَ يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلاَ يُنزِفُونَ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ

وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ وَحُورٌ عِينٌ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ لاَ يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلاَ تَأْثِيمًا إِلاَّ قِيلاً سَلاَمًا سَلاَمًا وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ وَظِلٍّ مَمْدُودٍ وَمَاءٍ مَسْكُوبٍ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ لاَ مَقْطُوعَةٍ وَلاَ مَمْنُوعَةٍ وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا عُرُبًا أَتْرَابًا لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ

"İşte onlardır Allah'a en yakın olanlar. Naîm cennetlerindedir onlar. Mücevheratla işlenmiş tahtlara yaslanarak karşılıklı otururlar. Etraflarında, cennet şarabından dolu testiler, sürahiler, kadehlerle, ebediliğe ermiş çocuklar dolaşıp hizmet ederler. (Bu gençlerin yaşları değişmez. Bunlar, dünyada ne günahları ne de sevapları olmayan çocuklardır. Müşriklerin bülüğdan önce vefat eden çocukları, cennetliklere hizmet edecekler. Böylece onlar da büyük bir lutfa mazhar olacaklardır. Zira Cennete girmelerine vesile olacak yükümlülükleri yerine getirmedikleri halde cennetlik olacaklardır.) Bu içkiden ötürü baş ağrısı çekmezler, sarhoş da olmazlar. Bir de... tercih edecekleri meyveler... Canlarının istediği kuş etleri. Ve gün görmemiş saklı inciler gibi güzel eşler. Bütün bunlar dünyada yaptıkları güzel işlere mükâfat olarak verilecek. Onlar cennette ne boş bir söz, ne de günaha sokan bir laf işitmezler. İşittikleri söz, hep: "Selam! selam!" sesleridir. Ashab-ı yemin ki ne ashab-ı yemin! Ne mutludur onlar! Dalbastı kirazlar, Dolgun salkımlı muzlar, Yayılmış gölgeler... Şarıl şarıl akan sular... Tükenmeyen, eksilmeyen, hiçbir surette esirgenmeyen birçok meyveler içindedirler. Onlara, pek kaliteli yatak odalarında, değerli eşler de verdik. Biz o eşleri, yepyeni bir yaratılışla yaratıp, sûret ve sîretlerini son derece güzelleştirdik .(Yepyeni yaratılışa mazhar olanlar, bir hadis-i şerife göre, dünyada kocakarı olarak vefat etmiş olan eşlerdir. Yaşlı bir kadın Peygamber Efendimize: "Ya Resûlallah, beni cennete yerleştirmesi için Allah'a dua eder misin?" dedi. O: "İhtiyarlar cennete giremez!" buyurunca kadın ağlayarak huzurundan ayrıldı. Az sonra Efendimiz: "Ona söyleyin ki cennete, bu yaşlı haliyle giremez. Zira Allah Teala: "Biz,

o eşleri yepyeni bir yaratılışla yarattık (...) "buyurur.") Böylece onları, Ashab-ı yemin için bakire kızlar, kocalarına aşık yaşıtlar kıldık." (Vâkıa, 56/11-38)

Cehennemin Ebediliği

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Dedik ki: İnin oradan hepiniz, artık ne zaman Benden size doğru yolu gösteren rehber gelir de kim ona uyarsa, onlara hiç bir korku olmayacak, hiç üzülmeyecekler de. İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlar ise cehennemliktirler, hem de orada ebedi kalacaklardır." (Bakara, 2/38-39)

بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Hayır, durum hiç de öyle değil. Günah işleyip de günahın kendisini her taraftan kuşatıp kapladığı kimseler var ya! işte onlar cehennemliktir. Hem de orada ebedi kalacaklardır." (Bakara, 2/81)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلاَئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ خَالِدِينَ فِيهَا لاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلاَ هُمْ يُنظَرُونَ

"İnkâr edenler ve inkârcı olarak da ölenler var ya, işte Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların lâneti hep onların üstünedir. Onlar bu lânet içinde ebedî olarak kalırlar. Onların azapları hafifletilmeyeceği gibi kendilerine yeni bir mühlet de verilmez." (Bakara, 2/161-162)

وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Sizden her kim dininden döner ve kâfirlikte devam ederek ölürse, işte onların dünyada da, ahirette de yaptıkları boşa gider. Bunlar cehennemlik olup orada ebedi kalacaklardır." (Bakara, 2/217)

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Allah iman edenlerin yardımcısıdır, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin dostları ise tağutlar olup onları aydınlıktan karanlıklara götürürler. işte onlar Cehennemlik kimselerdir ki orada ebedi kalacaklardır." (Bakara, 2/257)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا إِلاَّ طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا

"İnkâr edip zulmedenleri Allah affedecek değil. Onları cehennem yolundan başka bir yola çıkaracak da değil. Onlar cehennemde ebedî kalacaklardır. Bu da Allah'a göre çok kolaydır." (Nisâ, 4/168-169)

Cehennemliklerin Konuşması

قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرٰيهُمْ لِأُولٰيهُمْ رَبَّنَا هَؤُلاَءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لاَ تَعْلَمُونَ وَقَالَتْ أُولٰيهُمْ لِأُخْرٰيهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ

"Hak Teala: "Girin bakalım sizden önce gelip geçen cin ve insan topluluklarıyla beraber ateşe!" buyurur. Her ümmet girdikçe, yoldaşına lânet eder. Nihayet hepsi birbiri ardından gelip orada bir araya gelince, sonrakiler öndekileri göstererek: "Ey Rabbimiz, derler. İşte şunlar bizi saptırdılar, onun için onlara iki kat ateş azabı çektir." O da: "Herbirinize iki kat azap var, lakin siz bunu bilmiyorsunuz" buyurur. Bu sefer öndekiler de sonrakilere derler ki: "Gördünüz ya, sizin bize karşı bir ayrıcalığınız olmadı, artık kendi işlediklerinizin cezası olarak tadın azabı!" (A'râf, 7/38-39)

وَنَادٰى أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ

"Cennetlikler cehennemliklere: "Biz, Rabbimizin bize vâdettiği şeylerin gerçek olduğunu gördük; siz de Rabbinizin size vâdettiklerinin gerçekleştiğini gördünüz mü?" deyince onlar: "Evet" diye cevap verirler. Derken bir görevli aralarında: "Allah'ın lâneti o zalimlere olsun ki onlar insanları Allah yolundan uzaklaştırır, onu eğri büğrü göstermek isterlerdi ve onlar âhireti de inkâr ederlerdi" diye nida eder." (A'râf, 7/44-45)

(Geçmiş asırlarda cennet ile cehennem arasında çok uzun mesafe olması itibariyle sesin nasıl gideceği sorusu sorulmuştur. 20. asırdaki iletişim keşifleri on binlerce km. ötesi ile konuşmayı çocuklar için bile günlük iş haline getirmiştir.)

وَنَادٰى أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ

"Cehennemlikler cennetliklere: "Ne olur, lütfen suyunuzdan, Allah'ın size nasib ettiği nimetlerden biraz da bize gönderin!" diye seslenirler. Onlar da: "Allah bunları kâfirlere haram etmiştir, bunlar kâfirlere yasaktır." diye cevap verirler." (A'râf, 7/50)

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ قَالَ اخْسَئُوا فِيهَا وَلاَ تُكَلِّمُونِ

"Ey Ulu Rabbimiz", derler, "azgınlığımız, kötü talihimiz ağır bastı, biz de yoldan sapan kimseler olduk bir kere. Ama ne olur ey Kerim Rabbimiz, kurtar bizi bu ateşten, eğer bir daha o kötülükleri yaparsak işte o zaman, kendimize iyice yazık eder, zalimin teki oluruz." "Kesin sesinizi, sakın bir daha Bana bir şey söylemeye kalkışmayın!" buyurur." (Mü'minûn, 23/106-108)

قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ تَاللّٰهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ وَمَا أَضَلَّنَا إِلاَّ الْمُجْرِمُونَ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ وَلاَ صَدِيقٍ حَمِيمٍ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

"Orada putlarıyla çekişirken şöyle derler: Vallahi de, tallahi de biz besbelli bir sapıklık içinde imişiz! Çünkü biz sizi

Rabbülalemin ile bir tutuyorduk. Ama bizi saptıranlar da, o mücrimler oldu. Şimdi artık ne şefaatçimiz var bizim, ne candan bir dostumuz! Ah! Ne olurdu, imkân olsa da dünyaya bir dönsek ve müminlerden olsaydık!" (Şuarâ, 26/96-102)

(Siyaktan iyice anlaşıldığı üzere âyet, kâfirler lehindeki şefaati reddetmektedir. Yoksa müminler hakkındaki şefaati inkâr edenlerin bu âyeti ileri sürmeleri geçersizdir.)

يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَالَيْتَنَا أَطَعْنَا اللهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولاَ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلاَ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا

"Yüzleri ateşte gâh bu yana, gâh öbür yana çevirileceği gün "Ah! derler, ah ne olurdu. Keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygambere itaat etseydik!" "Ey Ulu Rabbimiz, derler, sözün doğrusu, biz önderlerimizin ve büyüklerimizin dediklerine uyduk, ama onlar bizi yoldan saptırdılar." "Ey Ulu Rabbimiz! Onlara azabın katmerlisini ver, en dehşetli lânetle lânet et onlara!" (Ahzâb, 33/66-68)

هَذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْ لاَ مَرْحَبًا بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ لاَ مَرْحَبًا بِكُمْ أَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ وَقَالُوا مَا لَنَا لاَ نَرَى رِجَالاً كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ

"İşte şunlar dünyada körü körüne maiyetinizde koşup giden gûruhtur. "Merhaba" olmasın, rahat yüzü görmesin o zalimler. Zira onlar cehenneme gireceklerdir. Tabi olanlar onlara: "Hayır, asıl size merhaba olmasın, rahat yüzü görmeyin sizler! Bu azabı bize getiren sizsiniz. O ne kötü yerdir!" Sonra hep birden dua edip derler ki: "Ya Rabbena, kim bunları önümüze yığdı ise, Sen onun azabını kat kat artır!" Azgınlar: "Neden acaba dünyada kendilerini değersiz saydığımız birtakım adamları burada görmüyoruz? Bize kalsa, onlarla alay ederdik! Yoksa gözlerimiz onlardan kaydı da onun için mi kendilerini

göremiyoruz?" İşte bu, yani cehennemliklerin davalaşması kesin bir gerçektir." (Sâd, 38/59-64)

وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ قَالُوا أَوَ لَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَى قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلاَّ فِي ضَلاَلٍ

"Ateşin içinde bir birleriyle tartışırlarken zayıflar, o dünyada büyükklük taslayanlara: "Biz bunca zaman size tabi olduk, bari ateş azabının bir kısmını olsun kaldırabilir misiniz?" büyüklük taslayanlar da: "Bizim hepimiz ateşin içindeyiz. Allah kulları arasında vereceği hükmü verdi, iş bitti." Ateşte olanlar bu sefer, cehennem bekçilerine: "Ne olur, Rabbinize bizim için yalvarın. Bir gün olsun, azabımızı hafifletsin!" derler. Onlar: "Peygamberleriniz size açık açık delillerle gelmediler mi?" deyince: "Evet" diye cevap verirler. Bu defa onlar: "O halde siz kendiniz yalvaracaksanız yalvarın (biz sizin durumunuzdaki kimseler için dua etmeyiz) derler. Kâfirlerin duaları ise neticesiz kalır." (Mü'min, 40/47-50)

Cehennem Ateşinin Özellikleri

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

"Eğer kulumuza indirdiğimiz Kur'anın Allah'ın sözü olduğu hakkında şüpheniz varsa, haydi onun sûrelerinden birine benzer bir sûre meydana getirin ve Allah'tan başka güvendiklerinizin hepsini çağırın, iddianızda haklı iseniz. Bunu yapamazsanız –ki hiçbir zaman yapamayacaksınız– çırası insanlarla taşlar olan kâfirler için hazırlanmış o ateşten sakının." (Bakara, 2/23-24)

لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ

"Onlara cehennem ateşinden bir döşek ve üzerlerinde de yine ateşten örtüler var. İşte zalimleri Biz böyle cezalandırırız!" (A'raf, 7/41)

فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ

"Bedbahtlar cehenneme atılacaklar. Çektikleri azabın dehşetinden, devamlı surette anırıp canları çıkasıya feryad edecekler." (Hûd, 11/106)

وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ مِنْ
وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَى مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ يَتَجَرَّعُهُ وَلاَ يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ
كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ

"Resûller Allah'tan fütuhat ve yardım istediler. Neticede her inatçı, zorba zalim hüsrana uğradı. İş bununla bitmeyecek, ardından cehenneme girecek. Orada kendisine kanlı irinli su içirilecek, yutmaya çalışacak ama boğazından geçiremeyecek. Ölüm her yandan ona geldiği halde yine de ölmeyecek. Bunun arkasından da pek şiddetli bir azap daha vardır." (İbrâhim, 14/15-17)

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ
وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى وَجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا
خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا

"Allah kimi doğru yola iletirse işte odur doğru yolda olan. Kimi şaşırtırsa, artık Allah'tan başka ona hâmi ve yardımcı bulamazsın. Kıyamet günü onları kör, sağır ve dilsiz olarak yüzü koyun haşrederiz. Varacakları yer cehennemdir. Onun ateşi zayıfladıkça onlara çılgın alevi artırırız." (İsrâ, 17/97)

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ
إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ
يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا

"De ki: "İşte Rabbiniz tarafından gerçek geldi. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin." Şu da bir gerçektir ki Biz o zalimlere, duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmış olan müthiş bir ateş hazırladık. Eğer susuzluktan feryad edecek olurlarsa kendilerine erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su verilir. O ne fena bir içecektir ve cehennem ne fena bir barınaktır!" (Kehf, 18/29)

هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودِ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

"Şu iki hasım takım Rabb'leri hakkında çekişip durmaktalar. Dini inkâr edenlere ateşten elbiseler biçilmiştir. Başlarının üstünden kaynar sular dökülür. Öyle ki onunla içlerinde olan her şey, bütün organları, hatta derileri bile eritilir. Bir de bunlara demirden kamçılar vardır. Bunalmaları sebebiyle, her ne vakit cehennemden çıkmak isterlerse, gerisin geriye oraya itilirler ve kendilerine: "Çıkmak yok! İster istemez, bu yakıcı azabı sonuna kadar tadacaksınız!" denir." (Hacc, 22/19-22)

إِذَا رَأَتْهُم مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا

"Bu ateş onları, daha uzaktan görünce, onun hışımlanmasını ve korkunç homurtusunu işitirler. Elleri boyunlarına kelepçelenmiş, ayakları bukağılı olarak cehennemin daracık bir yerine tıkılınca, orada yok olmak için can atarlar."(Furkân, 25/12-13)

اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَى وُجُوهِهِمْ إِلَى جَهَنَّمَ أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلاً

"O halde Sen o kâfirlere de ki: "Yüzleri üstünde sürünen sürüler halinde cehenneme tıkılacak olanlar yok mu, işte onlar yerce en fena, yolca da en sapıktırlar." (Furkân, 25/34)

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

"Ey Ulu Rabbimiz, derler, cehennem azabını bizden uzaklaştır. Zira onun azabı tahammülü zor, devamlı bir helaktır. Ne kötü bir varış yeri, ne fena bir yerleşim yeridir orası!" (Furkân, 25/65-66)

أَذَلِكَ خَيْرٌ نُزُلاً أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ

"Şimdi iyi düşünün." buyurur Yüce Allah, "Sonuç olarak böylesi bir mutluluk mu iyidir, yoksa zakkum ağacı mı? Biz onu zalimler için bir dert ve azap yaptık. O öyle bir ağaçtır ki cehennemin ta dibinden çıkar. Meyveleri: sanki şeytanların başları!" (Saffât, 37/62-65)

(Zakkum: Tadı çok acı, pek fena kokan bir bitki olup ondan çıkan sıvı bedene bulaşması halinde deriyi tahriş eder. İnsanlar şeytanları görmediklerinden bu benzetmeyi anlayamayanlar bulunabilir. Fakat bu kabil teşbihler dile yerleşmiştir. Nasıl ki temiz ve nuranî bir insan meleğe, güzel bir kadın periye, çirkin bir kadın cadıya benzetilir.)

فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ

"İşte o zalimler bunları yer ve karınlarını tıka basa doldururlar. Zakkum yemeğinin üstüne, bağırsakları parçalayan irin karışık kaynar su içerler. Yedikleri zakkum boğazlarına durunca ve acıtınca bu acıyı dindirmek için su veya meşrubat ararlar. Ama irinli kaynar sudan başka bir şey bulamazlar." (Saffât, 37/66-67)

إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعَامُ الْأَثِيمِ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ

"Muhakkak ki zakkum ağacı, günahkârların yiyeceğidir. Kaynar su nasıl fokurdarsa, o da erimiş maden gibi karınlarında fokurdar. Allah Zebanilere: "Tutun onu da, buyurur, cehennemin ta ortasına sürükleyin. Sonra da başının üstünden kaynar su dökün!" ve deyin ki: "Tat bakalım: Hani üstündün, kudretliydin,

asildin!" İşte budur hakkında şüphe ve mücadele ettiğiniz o gerçek." (Duhân, 44/43-50)

فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ لاَ بَارِدٍ وَلاَ كَرِيمٍ

"Onlar kızgın ateşte ve kaynar sularda... Ne serin, ne de faydalı olmayan, kapkara duman tabakası altındadırlar." (Vâkıa, 56/42)

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ

"Ama eğer dini yalan sayan sapıklardan ise onun ziyafeti kaynar su, peşinden de Cehenneme atılış olacak." (Vâkıa, 56/92-94)

Cennetin Özellikleriyle İlgili Hadisler

1. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri ferman etti ki: "Ben Azimu'ş-Şân, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım." Ebû Hureyre ilaveten dedi ki: "Dilerseniz şu âyet-i kerimeyi okuyun. (Mealen): "Yaptıklarına karşılık Allah katında onlar için göz aydınlığı olacak ne mükâfaatların saklandığını kimse bilemez" (Secde, 17).[360]

2. Buhârî, bir diğer rivayetinde şu ziyadeyi kaydeder: "Sehl İbn Sa'd anlatıyor –deyip, hadisin aynısını kaydettikten sonra– der ki: "Muhammed İbn Ka'b dedi ki: "Onlar Allah için ameli gizli tuttular. Allah da onların sevabını gizli tuttu. Kullar yanına gelince onları nimete boğacak."[361]

3. Yine Sa'd İbn Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, insanlar neden yaratıldı?" "Sudan!" buyurdular. "Ya cennet?" dedim, o neden inşa edildi?" "Gümüş tuğladan ve altın tuğladan! Harcı da kokulu misk. Cennetin çakılları inci ve yakuttan, toprağı da zâferandır. Ona giren nimete mazhar olur,

[360] Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 8, *Tefsir*, Secde 1, *Tevhid* 35; Müslim, *Cennet* 2.

[361] Hadis, bu muhtevada olarak Buhârî'de mevcut değildir. Hâkim'in el-Müstedrek'inde mevcuttur (2, 413-414).

eziyet görmez, ebediyet kazanır, ölümle karşılaşmaz. Elbisesi eskimez, gençliği kaybolmaz."

Aleyhissalâtu vesselâm sözlerine şöyle devam buyurdular: "Üç kişi vardır duaları reddedilmez (mutlaka kabul edilir): – Âdil imâm (devlet başkanı). –İftarını yaptığı zaman oruçlu. –Zulme uğrayanın duası. Allah, (mazlumun) duasını bulutların fevkine çıkarır ve onlara sema kapıları açılır ve Allah Teâla Hazretleri: "İzzetime yemin olsun! Vakti uzasa da, duanı mutlaka kabul edeceğim!" buyurur."[362]

4. Hz. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gümüşten iki cennet vardır. Kapları ve içinde bulunan diğer şeyleri de gümüştendir. Altından iki cennet vardır, kapları ve içlerinde bulunan diğer eşyaları da hep altındandır. Adn cennetinde, cennetliklerle Rabb'lerini görmeleri arasında Allah'ın veçhindeki rıdâu'l-kibriyadan (büyüklük perdesinden) başka bir şey yoktur."[363]

5. Yine aynı kaynaklarda şu rivayet gelmiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette, mü'min için, içi boş tek bir inciden bir çadır vardır. –Bir rivayette– Genişliği altmış mildir. Her köşesinde bir refikası bulunur, hiçbiri diğerini görmez, mü'min bunların herbirini dolaşır."[364]

6. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette yüz derece vardır. Her iki derece arasında yüz yıl(lık yürüme mesafesi) vardır."[365]

7. Ubâde İbn's-Sâmit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette yüz derece vardır. Her bir derecenin diğer derece ile arası, sema ile arz arası kadar geniştir. Firdevs bunların en yukarıda olanıdır. Cennetin dört nehri buradan çıkar. Bunun üstünde Arş vardır. Allah'tan cennet istediğiniz vakit Firdevs'i isteyin."[366]

---

[362] Tirmizî, *Cennet* 2.

[363] Buhârî, *Tefsir*, Rahman 1, 2, *Bedu'l-Halk* 8, *Tevhid* 24.

[364] Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 8, *Tefsir*, Rahman 1, 2, *Tevhid* 24; Müslim, *Cennet* 23.

[365] Tirmizî, *Cennet* 4.

[366] Tirmizî, *Cennet* 4.

8. Ebû Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette yüz derece vardır. Bütün alemler bunlardan birinin içinde toplansalar, hepsini de kuşatır, istiab eder."[367]

9. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette bir ağaç vardır ki, binekli bir kimse yüz yıl gölgesinde yürüse onu katedemez. İsterseniz şu âyeti okuyun: (Mealen) "Daimi gölgededirler, çağlayıp duran su başlarındadırlar" (Vâkı'a, 30-31).[368]

10. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Cennette hiçbir ağaç yoktur ki gövdesi, altından olmasın."[369]

11. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette, yay kadar bir yer, güneşin üzerine doğduğu veya battığı şeyden (dünyadan) daha hayırlıdır."[370]

12. Sa'd İbn Ebi Vakkâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette olan şeyden bir tırnağın azalttığı miktar, semavat ve dünya arasında dört ciheti de tezyin etmiş olarak görünürdü. Eğer cennet ehlinden bir adam dünya ehline zuhûr etse ve bilezikleri görünse o(nun şavkı) güneşin ziyasını bastırırdı, tıpkı güneşin, yıldızların ziyasını bastırması gibi."[371]

13. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sidretü'l-Müntehâ'ya çıkarıldım. Orada dört nehir gördüm: İki nehir zâhirdi, iki nehir de bâtın. Zâhir olan iki nehir Nil ve Fırat nehirleriydi. Bâtın olanlar da cennetin iki nehri idi."[372]

14. Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Cennette at var mı?" diye sordu. Aleyhissalatu vesselam da: "Allah Teâla Hazretleri seni cennete koyduğu

---

367 Tirmizî, *Cennet* 4.
368 Tirmizî, *Tefsir*, Vakıa, *Cennet* 1.
369 Tirmizî, *Cennet* 1.
370 Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 8, *Tefsir*, Vakı'a 1; Müslim, *Cennet* 6.
371 Tirmizî, *Cennet* 7.
372 Buhârî, *Eşribe* 12; Müslim, *İmân* 264.

takdirde, kızıl yâkuttan bir at üzerinde orada dolaşmak isteyecek olsan, o seni istediğin her yere uçuracaktır" buyurdular. Bunun üzerine diğer biri de: "Cennette deve var mı?" diye sordu. Ama buna Aleyhissalatu vesselam öncekine söylediği gibi söylemedi. Şöyle buyurdular: "Eğer Allah seni cennete koyarsa, orada canının her çektiği, gözünün her hoşlandığı şey bulunacaktır."[373]

15. Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette siyah gözlülerin (hurilerin) toplanma yerleri vardır. Orada, benzerini mahlukâtın hiç işitmediği güzel bir sesle şarkı okurlar ve şöyle söylerler: "Bizler ebedileriz, hiç ölmeyiz! Bizler nimetlere mazharız, fakr bilmeyiz! Rabbimizden razıyız, mükedder olmayız! Kendisinin olduğumuz beylerimize ne mutlu!"[374]

16. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet ehlinin bir çarşısı vardır. Her cuma oraya gelirler. Derken kuzey rüzgârı eser, elbiselerini ve yüzlerini okşar. Bunun tesiriyle hüsün ve cemalleri artar. Böylece ailelerine, daha da güzelleşmiş olarak dönerler. Hanımları: "Vallahi, bizden ayrıldıktan sonra sizin cemal ve güzelliğiniz artmış!" derler. Erkekler de: "Sizler de, Allah'a kasem olsun, bizden sonra çok daha güzelleşmişsiniz!" derler."[375]

17. Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennette bir çarşı vardır. Ancak orada ne alış, ne de satış vardır. Sadece erkek ve kadın sûretleri vardır. Erkek bunlardan bir suret arzu ederse o sûrete girer."[376]

Cehennemin Özellikleri

18. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yaktığınız ateş var ya, bu, cehennem ateşinin yetmiş cüzünden bir cüzdür!" buyurmuştu. (Yanındakiler): "Zaten bu ateş, vallahi (âsileri cezalandırmaya ahirette) yeterliydi" dediler. Aleyhissalâtu

---

[373] Tirmizî, *Cennet* 11.
[374] Tirmizî, *Cennet* 24.
[375] Müslim, *Cennet* 13.
[376] Tirmizî, *Cennet* 15.

vesselâm: "Cehennem ateşi öbürüne altmışdokuz kat üstün kılındı. Her bir kat'ın harareti, bunun mislindedir."[377]

19. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cehennem ateşi bin yıl yakıldı. Öyle ki kıpkırmızı oldu. Sonra bin yıl daha yakıldı, öyle ki beyazlaştı. Sonra bin yıl daha yakıldı. Şimdi o siyah ve karanlıktır."[378]

20. Ebû Saidi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cehennemi kuşatan surun dört (ayrı) duvarı vardır. Her duvarın kalınlığı kırk yıllık yürüme mesafesi kadardır."[379]

21. Hasan Basri rahimehullah anlatıyor: "Utbe İbn Gazvân (radıyallahu anh), Basra'da minberde (hutbe esnasında) dedi ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize şöyle buyurmuşlardı: "Cehennemin kıyısından büyük bir taş bırakıldı. Bu taş yetmiş yıl aşağı doğru düştü de henüz dibe ulaşmadı." (Utbe İbn Gazvân, devamla) der ki: "Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ateşi çok zikredip hatırlayın. Zira onun harareti pek şiddetlidir; derinliği çok fazladır, çengelleri demirdendir" buyurdu."[380]

22. Ebû Said el-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Veyl, cehennemde bir vadidir. Kâfir orada, kırk yıl batar da dibine ulaşamaz."[381]

23. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Eğer zakkûmdan, dünyaya tek damla damlatılacak olsa, bu dünya ehlinin yiyeceklerini ifsad ederdi. Öyleyse, yiyecek ve içeceği zakkum olan cehennemliğin hali ne olur (anlayın)!"[382]

24. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah

---

[377] Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 10; Müslim, *Cennet* 29.
[378] Tirmizî, *Cehennem* 8; Muvatta, *Cehennem* 2.
[379] Tirmizî, *Cehennem* 4.
[380] Tirmizî, *Cehennem* 2.
[381] Tirmizî, *Tefsir*, *Enbiya*.
[382] Tirmizî, *Cehennem* 4.

(aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cehennem, Rabbine şikayet ederek: "Ey Rabbim! Bir parçam diğer bir parçamı yemektedir" dedi. bununn üzerine, Allah Teâla hazretleri ona, iki nefes almaya izin verdi: Bir nefes kışta, bir nefes de yazda. (Yazdaki nefesi) sizin rastladığınız en şiddetli sıcaktır. (Kıştaki nefesi de) sizin rastladığınız en şiddetli (soğuk olan) zemherirdir."[383]

25. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü, ateşten bir parça, boyun şeklinde uzanır. Bunun, gören iki gözü, işiten iki kulağı, konuşan bir dili vardır. Der ki: "Ben üç takım (insanı cezalandırmak) için vazifelendirildim: Allah'la birlikte bir başka ilaha dua eden kimse, bile bile zulmeden cebbâr, tasvirciler."[384]

26. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü cehennem, yetmişbin yuları olduğu halde getirilir. Her yularında, onu çeken yetmişbin melek vardır."[385]

27. Mücahid anlatıyor: "İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ) bana: "Cehennemin genişliği ne kadardır, biliyor musun?" diye sordu. Ben: "Hayır!" deyince: "Doğru, Allah'a yemin olsun, bilemezsin!" dedi ve ilave etti: "Bana Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) dedi ki: "Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm): "Kıyamet günü Arz toptan O'nun bir kabzasıdır (tam tasarrufundadır). Gökler de O'nun sağ eliyle dürülmüşlerdir" (Zümer, 67) âyetinden sormuş ve: "Bu sırada insanlar nerede olurlar (ey Allah'ın Resûlü)" demiştim. Aleyhissalatu vesselam: "Cehennem köprüsünde!" cevabını verdi."[386]

Cennet ve Cehennemin Müşterek Yönleri

28. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla Hazretleri cenneti yarattığı zaman Cibril'a (aleyhisselâm): "Git ona bir bak!" buyurdular. O da

---

[383] Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 10; Müslim, *Mesacid* 185.
[384] Tirmizî, *Cehennem* 1.
[385] Müslim, *Cennet* 29; Tirmizî, *Cehennem* 1.
[386] Tirmizî, *Tefsir*, *Zümer*.

gidip cennete baktı ve: "(Ey Rabbim!) Senin izzetine yemin olsun, onu işitip de ona girmeyen kalmayacak, herkes ona girecek!" dedi. (Allah Teâla Hazretleri) cennetin etrafını mekruhlarla çevirdi. Sonra: "Hele git ona bir daha bak!" buyurdu. Cebrail gidip ona bir daha baktı. Sonra da: "Korkarım, ona hiç kimse girmeyecek!" dedi. Cehennemi yaratınca, Cebrail'e: "Git, bir de şuna bak!" buyurdu. O da gidip ona baktı ve: "İzzetine yemin olsun, işitenlerden kimse ona girmeyecektir!" dedi. Allah Teâla hazretleri de onun etrafını şehvetlerle kuşattı. Sonra da: "Git ona bir kere daha bak!" dedi. O da gidip ona baktı. Döndüğü zaman: "İzzetine yemin olsun, tek kişi kalmayıp herkesin ona gireceğinden korkuyorum!" dedi."[387]

29. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennetin etrafı mekârihle (nefsin hoşlanmadığı şeylerle) sarılmıştır. Cehennemin etraf ı da şehevi (nefsin arzuladığı, cazip) şeylerle sarılmıştır." Sahiheyn'de, Ebû Hureyre'den bu rivayet aynen gelmiştir. Ancak iki yerde "huffet" (sarılmış) kelimesine bedel "hucibet" (örtülmüş) kelimesi kullanılmıştır.

30. Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cehennem, içerisine âsiler atıldıkça: "Daha var mı?" demekten geri durmaz. Bu hal, Rabbu'l-İzze'nin cehennemin üzerine ayağını koyup, iki yakasını dürüp birleştirmesine kadar devam eder. İşte o zaman cehennem: "Yeter, yeter. İzzet ve keremine yemin olsun yeter!" der. Cennette fazlalık devam eder. Allah, ona mahsus yeni bir halk yaratır ve bunları cennetin fazla kısmına yerleştirir."[388]

Cennetlikler

31. Sehl İbn Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet ehli, gurfelerde kalanları seyrederler, tıpkı gökteki yıldızları seyretmeniz gibi."[389]

---

387 Ebû Dâvûd, *Sünnet* 25; Tirmizî, *Cennet* 21; Nesai, *Eymân* 3.

388 Buhârî, *Tefsir*, Kaf 1, *Eymân* 12, *Tevhid* 7; Müslim, *Cennet* 37; Tirmizî, *Tefsir*, Kâf.

389 Buhârî, *Rikâk* 51; Müslim, *Cennet* 10.

32. Ebû Sa'id (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet ehli gurfelerde kalanları (ehl-i guraf) görürler. Tıpkı, ufukta doğudan batıya giden inci gibi parlak yıldızları gördüğünüz gibi. Aralarındaki fazilet farkı, (gurfe ehlini) böyle yukarıda gösterir." Bunun üzerine Ashâb: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu söylediğiniz, peygamberlerin makamı olmalı, başkaları oraya ulaşamamalı!" dedi. Ancak Aleyhissalatu vesselâm: "Hayır! Ruhumu kudret elinde tutan Zât'a yemin olsun! Gurfelerde kalanlar (peygamberler değiller), Allah'a inanıp peygamberleri tasdik eden kimselerdir!" buyurdular."[390]

33. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennete ilk girecek zümre, dolunay gecesindeki ay suretindedir. Onu takip eden zümre, parlaklık yönüyle gökteki en büyük yıldız gibidir. Cennetlikler bevletmezler, büyük abdest de bozmazlar, tükürmezler, sümkürmezler de. Tarakları altındandır, terleri misktir. Buhurdanları öd ağacından, zevceleri kara gözlü hurilerden olacak. Onlar ataları Âdem'in yaratılışı üzere, altmış zirâ boyunda tek bir adam suretinde olacaklar."[391]

34. Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Cennet ehli cennette yerler ve içerler. ancak tükürmezler, küçük ve büyük abdest bozmazlar, sümkürmezler de!" buyurmuştu. Ashab: "Peki yedikleri ne olur?" diye sordular. Aleyhissalatu vesselam: "Geğirmek ve misk sızıntısı gibi ter! Onlara tıpkı nefes ilham olunduğu gibi tesbih ve tahmid ilham olunur."[392]

35. Ebû Said el-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimse cennetlik olarak ölünce, büyük veya küçük, yaşı ne olursa olsun, otuz yaşında bir kimse olarak cennete girer ve artık bu yaş ebediyyen değişmez. Cehennemlikler için de durum böyledir."[393]

---

[390] Buhârî, *Bedu'l-Halk* 8; Müslim, *Cennet* 11.

[391] Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 8, *Enbiya* 1; Müslim, *Cennet* 15; Tirmizî, *Cennet* 7.

[392] Müslim, *Cennet* 18; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 23.

[393] Tirmizî, *Cennet* 23.

36. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet ehlinin vücudu kılsız, yüzü sakalsız, gözleri sürmelidir, gençlikleri zail olmaz, elbiseleri eskimez."[394]

Tirmizî'nin bir rivayetinde şu ziyade var: "Cennetliklerin başlarında taçlar vardır. Taçtaki tek bir inci, doğu ile batı arasını aydınlatır."

37. Ebû Rezin el-Ukayli (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet ehlinin çocuğu olmaz, (orada doğum yoktur)."[395]

38. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Mü'mine cennette şu şu kadar (kadınla) cima gücü verilir!" buyurmuşlardı. Kendisine: "Ey Allah'ın Resûlü! Buna tâkat getirilebilir mi?" diye soruldu. "Yüz (kişinin) gücü verilir! (Böyle olunca takat getirir!)" buyurdular."[396]

39. el-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü arz, tek bir çörek olacak. Cebbâr (olan Allah Teâla hazretleri), onu, cennetliklere azık olarak elinde çevirecektir, tıpkı sizin sefer sırasında çöreğinizi çevirdiğiniz gibi!" Bu sırada bir yahudi gelerek: "Ey Ebu'l-Kâsım! Rahman (olan Allah) seni mübarek kılsın! Kıyamet günü cennet ehlinin (iştah açıcı) ikramı ne olacak haber vereyim mi?" dedi. Efendimiz: "Söyle bakalım!" buyurdular. Adam, tıpkı Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediği gibi: "Arz, tek bir çörek olur!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize baktılar. Sonra azı dişleri görününceye kadar tebessüm buyurdular ve: "Peki cennet ehlinin katıklarını sana haber vereyim mi?" dediler. Adam: "Buyurun!" dedi. Aleyhissalatu vesselam: "Bâlâm ve nûn!" buyurdular. Adam: "Bu nedir?" dedi. Aleyhissalatu vesselam: "Öküz ve balıktır. Bunların ciğerlerinin kenarından yetmişbin kişi yer" buyurdular."[397]

---

394 Tirmizî, *Cennet* 8.
395 Tirmizî, *Cennet* 23.
396 Tirmizî, *Cennet* 6.
397 Buhârî, *Rikâk* 44; Müslim, *Münafikûn* 30.

40. el-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet ehlinden derecesi en düşük olanın seksenbin hizmetçisi, yetmişiki zevcesi vardır. Onun için inciden, zebercedden ve yakuttan bir çadır kurulur. Bu çadır, Câbiye'den San'a'ya kadar uzanan bir büyüklüktedir."[398]

41. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennet ehlinin mertebece en düşük olanı o kimsedir ki: Bahçelerine, zevcelerine, nimetlerine, hizmetçilerine, koltuklarına bakar. Bunlar bin yıllık yürüme mesafesini doldururlar. Cennetliklerin Allah nezdinde en kıymetli olanları ise, vech-i ilahiye sabah ve akşam nazar ederler." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sonra şu âyeti okudu. (Meâlen): "Yüzler vardır, o gün ter ü tâzedir, Rabb'lerini görecektir" (Kıyamet, 22-23).[399]

42. Mugire İbn Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hz. Musa (aleyhisselâm) Rabbine sordu: "Derece itibariyle cennet ehlinin en düşüğü nasıldır?" Rab Teâla buyurdu: "O, cennet ehli cennete dahil edildikten sonra gelecek olan bir adamdır ki kendisine: "Cennete gir!" denilir. Adam: "Ey Rabbim nasıl gireyim. Herkes yerlerine yerleşti, mekanlarını tuttu!" der. Ona şöyle denilir: "Sana dünya meliklerinden birinin mülkü kadar mülk verilmesine razı mısın?" "Rabbim, razıyım!" der. Rab Teâla: "Sana bu verilmiştir. Onun misli, onun misli, onun misli, onun misli de." Adam beşincide: "Ey Rabbim razı oldum (yeter!)" der. Rab Teâla: "Bu sana verildi, on misli daha verildi. Ayrıca gönlün her ne isterse, gözün neden zevk alırsa, sana hep verilmiştir!" buyurur. Adam: "Rabbim razı oldum(yeter!)" der. (Hz. Musa sormaya devam eder): "Ya derecesi en üstün olan (nasıldır)?" "İşte irade ettiklerim bunlardı. Onların keramet fidanlarını kendi elimle diktim ve üzerlerine mühür vurdum. Onlara hazırladığımı, ne bir göz görmüş ne bir kulak işitmiştir, hiçbir beşer kalbine de hutur etmemiştir."[400]

---

[398] Tirmizî, *Cennet* 23.

[399] Tirmizî, *Cennet* 17, *Tefsir*, *Kıyâmet*.

[400] Müslim, *İmân* 312; Tirmizî, *Tefsir*, Secde.

43. Ebû Sa'id el-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri cennet ehline; "Ey cennet ahalisi!" diye seslenir. Onlar: "Ey Rabbimiz, buyur! Ebrine âmâdeyiz! Hayır senin elindedir!" derler. Rab Teâla: "Razı oldunuz mu? diye sorar. Onlar: "Ey Rabbimiz! Razı olmamak ne haddimize! Sen bize mahlûkatından bir başkasına vermediğin nimetler verdin!" derler. Rab Teâla: "Ben sizlere bundan daha fazlasını vereyim mi?" der. Onlar: "Bu verdiklerinden daha üstün ne olabilir?" derler. Rab Teâla: "Size rızamı helal kıldım. Artık, size ebediyen gadab etmeyeceğim!" buyururlar."[401]

44. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: Bana cennete giren ilk üç kişi arzedildi. Bunlardan biri şehid, biri iffetli olan (ve azla yetinerek) iffetini koruyan, biri de Allah'a ibadetini güzel yapan ve efendilerine hayırhah olan bir köle idi."[402]

45. Harise İbn Vehb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Size cennet ehlini haber vereyim mi?" buyurdular. Ashab: "Evet ey Allah'ın Resûlü" dedi. Aleyhissalatu vesselâm: "Her bir biçare addedilen zayıf kimsedir. Bu kimse, bir hususta Allah'a yemin etse, Allah onun dilediğini yerine getirirek tebrie eder ve hânis kılmaz" buyurdu ve tekrar sordu: "Size cehennem ehlini haber vereyim mi? Bunlar kaba, cimri ve kibirli kimselerdir."[403]

46. Ebû Dâvûd'da Harise (radıyallahu anh)'tan gelen bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Cennete ne zengin cimri, ne de kaba merhametsiz girer."[404]

Cehennemlikler

47. Nu'mân İbn Beşir (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cehennemliklerin azab cihetiyle

---

[401] Buhârî, *Rikâk* 51, *Tevhid* 38; Müslim, *Cennet* 9; Tirmizî, *Cennet* 18.
[402] Tirmizî, *Fezâilu'l-Cihâd* 13.
[403] Buhârî, *Tefsir*, Nûn 1, *Edeb* 61, *Eymân* 9; Müslim, *Cennet* 46; Tirmizî, *Cehennem* 13.
[404] Ebû Dâvûd, *Edeb* 8.

en hafif olanı, ayağında ateşten bir nalın ve nalın bağı olan kimsedir ki, ayağındakiler sebebiyle, tıpkı tencerenin kaynaması gibi, başında dimağı kaynar. Öyle tahammülfersa bir azam duyar ki, azabca insanların en hafifi olduğu halde, kendinden şiddetli azab çeken olmadığını zanneder."[405]

48. Semüre İbn Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Cehennemlikler derece derecedir.) Bir kısmı vardır, ateş onları topuğuna kadar yakalar, bir kısmı vardır, dizlerine kadar yakalar, bir kısmı vardır kemere kadar yakalar, bir kısmı vardır köprücük kemiğine kadar yakalar."[406]

49. Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cehennem ehline açlık musallat edilir. Bu, içinde bulundukları azaba eşit dereceye ulaşır. Açlığa karşı yardım talep ederler. Onlara besleyici olmayan ve açlığı gidermeyen darî' (denen dikenli bir ot) verilir. Tekrar yiyecek isterler, bu sefer de boğazda tıkanıp kalan bir yiyecekle imdat edilir. (Bu da boğazlarında takılır kalır, ne ileri geçer, ne de geri gelir.) Derken, dünyada iken, bu durumda, bir içecekle takılan lokmaları kaydırdıklarını hatırlarlar ve bir içecek talep ederler. Kendilerine demir kancalar bulunan kaplarda kaynar sular verilir. Bu kaplar, yüzlerine yaklaştırılınca, yüzlerini dağlayıp atar. Su karınlarına girince, içerilerini param parça eder. Bu sefer de:

"Cehennemin bekçilerini çağırın, ola ki azabımızı biraz hafifletir!" derler. Onları çağırırlar. Onlar gelince: "Size peygamberleriniz bu halleri açıklayan haberleri getirmemiş miydi?" derler. Onlar: "Evet getirmişti (ama dinlemedik)" derler. Bunun üzerine, bekçiler: "Siz isteyin durun! Kâfirlerin istekleri (burada) boşadır!" derler" (Gâfir, 50). Cehennemlikler bekçilerden ümidi kesince: "(Cehenneme müvekkel melek) Mâlik'i çağırın!" derler. (Mâlik gelince): "Ey Mâlik, (söyle de) Rabbin bizim hakkımızda ölüme

---

405 Buhârî, *Rikâk* 8; Müslim, *İmân* 363; Tirmizî, *Cehennem* 12.
406 Müslim, *Cennet* 33.

hükmetsin!" derler. Mâlik de onlara: "Hayır! (Siz burada canlı olarak ebedi) kalıcılarsınız!" diye cevap verecek" (Zuhruf, 77). (Hadisin ravilerinden) A'meş rahimehullah der ki: "Bana bildirildi ki, cehennemliklerin Mâlik'e yalvarmaları ile Mâlik'in onlara verdiği cevap arasında bin yıllak zaman geçecektir. Cehennemlikler, bu sefer aralarında: "Rabbinize dua edin, sizin için O'ndan daha hayırlı kimse yok!" diyecekler ve elbirlik şöyle yakaracaklar: "Ey Rabbimiz, bedbahtlığımız bize galebe çalmıştı, biz gerçekten sapıtmış kimselerdik. Ey Rabbimiz bizi bundan çıkar. Eğer (yine) küfre dönersek artık hiç şüphesiz ki zâlimlerden oluruz" (Mü'minûn, 106-107). Rab Teâla, onlara: "Cehennemin içine yıkılıp gidin! Bana bir şey söylemeyin!" diyecek" (Mü'minûn, 108). Resûlullah devamla dedi ki: "Bu cevap üzerine, cehennem ehli her çeşit hayırdan ümidlerini keserler; hıçkırmaya, nedâmet etmeye, dövünüp yırtınmaya başlarlar."[407]

50. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cehennemliklerin tepelerine kaynar su dökülür. Bu su, vücudlarının içine nüfuz eder, öyle ki karınlarına kadar ulaşır; içlerinde ne var ne yok, söker atar ve ayaklarını delip geçer. Bu hâdise "Bununla karınlarının içinde ne varsa hepsi ve derileri eritilecektir" (Hacc, 20) âyetinde zikri geçen eritme (es-Sahru) hâdisesidir. Sonra (eriyen cesedleri) eski haline iade edilir."[408]

51. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kâfirin cehennemdeki bir azı dişi Uhud dağı kadardır. Derisinin kalınlığı da üç gecelik yol mesafesidir."[409]

52. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kâfir, bir iki fersah uzunluğundaki dilini Kıyamet günü yerde sürür, (Mevkıf'te) insanlar onun üzerine basarlar."[410]

---

[407] Tirmizî, *Cehennem* 5.
[408] Tirmizî, *Cehennem* 4.
[409] Müslim, *Cennet* 44; Tirmizî, *Cehennem* 3.
[410] Tirmizî, *Cehennem* 3.

53. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü ilk çağrılacak olan, Hz. Âdem'dir. Hak Teâla Hazretleri: "Ey Âdem!" der. Hz. Âdem: "Buyur ey Rabbim, emrindeyim!" der. Rabb Teâla: "Zürriyyetinden cehenneme girecekleri ayır!" emreder. Âdem: "Ey Rabbim ne miktarını ayırayım?" diye sorar. Rabb Teâla: "Her yüzden doksandokuzunu!" ferman buyurur." (Ashab bu esnada atılıp): "Ey Allah'ın Resûlü! Bizden geriye ne kaldı?" derler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Benim ümmetim, diğer ümmetler yanında siyah öküzün başındaki beyaz tüy gibi (az)dır!" buyurdular."[411]

54. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hz. İbrahim (aleyhisselâm), Kıyamet günü, babası Azer'i (yüzü) üzerinde bir siyahlık ve toz toprak olduğu halde görür. Babasına: "Ben sana dünyada iken, "Bana, âsi olma!" demedim mi?" der. Babası ona: "İşte bugün ben artık sana âsi olmayacağım!" der. Bunun üzerine İbrahim (aleyhisselâm): "Ey Rabbim! Sen yeniden diriltilme gününde beni rüsvay etmeyeceğini vaadetmiştin. Rahmetten uzak babamın halinden daha rüsvay edici başka ne var?" diye yakarır. Allah Teâla Hazretleri: "Ben cenneti kâfirlere haram kıldım!" cevabında bulunur. Sonra şöyle nida edilir: "Ey İbrahim, ayaklarının altında ne var, biliyor musun?" İbrahim yere bakar ve kana bulanmış bir sırtlan görür. Derhal ayaklarından tutulup ateşe atılır. (İşte bu, İbrahim'in babasıdır, o çirkin surete sokulmuştur)."[412]

Cennette Allah'ın Görülmesi

55. Cerîr İbn Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir dolunay gecesi, aya baktı ve: "Siz şu ayı gördüğünüz gibi, Rabbinizi de böyle perdesiz göreceksiniz ve O'nu görmede bir sıkışıklığa düşmeyeceksiniz (herkes rahatça

411 Buhârî, *Rikâk* 45.
412 Buhârî, *Enbiya* 8, *Tefsir*, *Şu'arâ* 1.

görecek). Artık, güneşin doğma ve batmasından önce hiç bir namaz hususunda size galebe çalınmamasına gücünüz yeterse bunu yapın (namazları vaktinde kılın, vaktini geçirmeyin)." Cerir der ki: "Resûlullah, sonra şu âyeti okudu: "Rabbini güneşin doğmasından ve batmasından önce hamd ile tesbih et" (Tâ-ha, 13).[413]

56. Hz. Süheyb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Cennetlikler cennete girince Allah Teâla Hazretleri: "Bir şey daha istiyorsanız söyleyin, onu da ilaveten vereyim!" buyurur. Cennetlikler: "Sen bizim yüzlerimizi ak etmedin mi? Sen bizi cennete koymadın mı? Sen bizi cehennemden kurtarmadın mı (daha ne isteyeceğiz?)" derler. Derken perde açılır. Onlara, yüce Rabb'lerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiştir." Süheyb der ki: "Resûlullah bu sözlerinden sonra şu âyeti tilavet buyurdular. (Mealen): "İyi iş, güzel amel yapanlara daha güzel iyilik bir de ziyade vardır" (Yunus, 26).[414]

57. Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Sen Rab Teâla'nı hiç gördün mü?" diye sordum. "Nurdur, ben O'nu nasıl görürüm" buyurdular."[415]

58. Mesrûk rahimehullah anlatıyor: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya dedim ki: "Ey anneciğim! Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) Rabbini gördü mü?" Bu soru üzerine: "Söylediğin sözden tüylerim ürperdi. Senin üç hatalı sözden haberin yok mu? Kim onları sana söylerse yalan söylemiş olur. Şöyle ki: Kim sana: "Muhammed Rabbini gördü" derse yalan söylemiş olur. (Hz. Aişe bu noktada, sözüne delil olarak) şu âyeti okudu. (Mealen): "Onu gözler idrak edemez, O ise gözleri idrak eder" (En'âm, 103). Devamla dedi ki: "Kim sana derse ki Muhammed yarın olacak şeyi bilir, yalan söylemiştir. Zira âyet-i kerimede (mealen): "Hiçbir nefis yarın ne kesbedeceğini bilemez" (Lokman, 34) buyrulmuştur. Kim sana

---

[413] Buhârî, *Mevâkîtu's-Salât* 6, 26, *Tefsir*, Kâf 1, *Tevhid* 24; Müslim, *Mesacid* 211; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 20.

[414] Müslim, *İmam* 297; Tirmizî, *Cennet* 16.

[415] Müslim, *İmân* 291; Tirmizî, *Tefsir*, Necm.

"Muhammed'in vahiyden birşey gizlediğini söylerse o da yalan söylemiştir. Çünkü âyet-i kerimede (Mealen): "Ey Peygamber! Sana Rabbinden her indirileni tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan Allah'ın risaletini tebliğ etmiş olmazsın" (Maide, 67) buyrulmuştur. Lakin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Cibril'i (suret-i asliyesinde) iki sefer görmüştür."[416]

[416] Buhârî, *Tefsir*, Maide 7, *Bed'ü'l-Halk* 6, *Tefsir*, Necm 1, *Tevhid* 4; Müslim, *İmân* 287.

22.
ŞÜKÜR (NİMETLERDEN DOLAYI ALLAH'A TEŞEKKÜR)

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلاَ تَكْفُرُونِ

"Nitekim, size âyetlerimizi okuması, sizi tertemiz hale getirmesi, size Kitap ve hikmeti ve bilmediğiniz nice şeyleri öğretmesi için sizden birini elçi gönderdik. Öyleyse siz Beni zikredin ki Ben de sizi anayım. Şükredin Bana, sakın nankörlük etmeyin." (Bakara,2/151-152)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

"Ey iman edenler! Size kısmet ettiğimiz rızıkların temiz ve helalinden yeyiniz. Eğer yalnız Allah'a ibadet ediyorsanız, O'na şükrediniz." (Bakara, 2/172)

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Gerçekten, sizler birkaç biçare iken, Bedirde Allah sizi nusratına mazhar eylemişti. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız." (Âl-i İmrân, 3/123)

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَائِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلاً وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ

"Muhammed, sadece Resûldür, elçidir. Nitekim Ondan önce de nice resûller gelip geçmiştir. şayet o ölür veya öldürülürse, Siz hemen gerisin geriye dinden mi döneceksiniz? Kim geri döner, dinden çıkarsa, bilsin ki Allah'a asla zarar veremez. Ama Allah hidayetin kadrini bilip şükredenleri bol bol mükâfatlandıracaktır." (Âl-i İmrân, 3/144)

(Bu âyet Uhud savaşında münâfıkların yıkıcı dedikodularına cevap mahiyetindedir. Savaşta Hz. Peygamber (aleyhisselâm) ın öldürüldüğü haberi yayılınca müminler üzüldü, münâfıklar ise çeşitli planlar, dinden dönme vs. düşüncelerine girdiler. Cenab-ı Allah ebedi dâvanın fanî şahıslar üzerine bina edilmediğini hatırlatmak üzere böyle buyurmuştur. Hz. Peygamber (aleyhisselâm)ın vefat ettiği gün, o müthiş üzüntü sırasında Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) Mescide gelerek ashaba şöyle hitap etti: "Bakın! Kim Muhammede tapıyor idiyse, bilsin ki Muhammed öldü. Kim Allah'a tapıyorsa, Allah diridir, asla ölmez" deyip peşinden bu âyeti okuyunca, ashab bu âyeti âdeta tamamen unutmuş olduklarını hayretle görmüşlerdi.) Allah izin vermedikçe hiç bir kişi ölemez. Bu belli bir vakte bağlanmış, takdir edilmiştir. Her kim dünya mükâfatını isterse, kendisine dünyalık birşeyler veririz. Kim ahiret mükâfatı isterse ona da bundan veririz. Biz, şükredenleri elbette ödüllendireceğiz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاَةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُم وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Ey iman edenler! Namaza kalkmak istediği-nizde yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınızı meshedip topuklarınızla birlikte ayaklarınızı da yıkayın. Cünüp iseniz tastamam yıkanın boy abdesti alın. Eğer hasta veya yolcu iseniz veya tuvaletten gelmişseniz, yahut kadınlarla münasebette bulunmuş olup da su

bulamazsanız temiz toprağa teyemmüm edin, mânen arınma niyeti ile ondan yüzlerinize ve ellerinize meshedin. Allah size güçlük çıkarmak istemez, fakat şükredesiniz diye sizi temizleyip arındırmak ve size olan nimetlerini tamama erdirmek ister." (Mâide, 5/6)

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لاَ يَخْرُجُ إِلاَّ نَكِدًا
كَذٰلِكَ نُصَرِّفُ اْلآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ

"Toprağı verimli güzel bir diyarın bitkisi, Rabb'inin izniyle yeşerip çıkar. Çorak, verimsiz olan bir yerin bitkisi ise çıkmaz, çıkan da bir şeye yaramaz. İşte şükredecek kimseler için Biz, âyetleri böyle farklı üsluplarla tekrar tekrar açıklarız." (A'râf, 7/58)

قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالاَتِي وَبِكَلاَمِي
فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ

"Buyurdu ki: "Musa! Ben seni risaletlerim, mesajlarımla ve hitabıma mazhar etmemle öbür insanlar arasından seçip mümtaz kıldım. Şimdi şu sana verdiğim nübüvveti al ve bu nimetime şükreden kullarımdan ol!" (A'râf, 7/144)

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا
فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ
آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ

"O'dur ki sizi bir tek candan yarattı ve bundan da, gönlü kendisine ısınsın diye eşini yarattı. Erkek eşini sarıp bürüdü, o da hafif bir yük yüklendi, hamile kaldı. Onu bir müddet taşıdı. Hamileliği ağırlaşınca her ikisi de Rabb'leri olan Allah'a yönelip "Eğer bize sağlıklı, kusursuz bir evlat verirsen mutlaka Sana şükreden kullarından oluruz" diye yalvardılar." (A'râf, 7/189)

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ

"Ve düşünün ki: Rabbiniz şöyle ilan buyurdu: "Eğer şükrederseniz, Ben nimetlerimi daha da artırırım, ama nankörlük ederseniz haberiniz olsun ki azabım pek şiddetlidir!" (İbrâhim, 14/7)

قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ

"Ama nezdinde kitaptan ilim olan bir zat da: "Ben, sen gözünü açıp kapamadan onu getirebilirim" derdemez, Süleyman Kraliçenin tahtının yanıbaşında durduğunu görünce: "Bu, Rabbimin lütuflarından. Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlerden mi olacağım diye beni sınamak içindir bu nimet. Şükreden sadece kendi lehine olarak şükreder, nankörlük eden ise bilmelidir ki "Rabbim onun şükründen müstağnidir, şükrüne ihtiyacı yoktur, ihsan ve keremi boldur." (Neml, 27/40)

(Hz. Süleymanın oturduğu Filistin ile Sebe arasındaki mesafe ikibin kilometreden fazladır. Allah Teala mucize olarak o mesafeden Kraliçenin tahtını götürme imkanı vermiştir. Burada insanları, bu işin sırrını aramaya, bilim ve teknoloji yönünden incelemeye de gizli bir teşvik sezebiliriz.)

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"O, rahmetinin eseri olarak gece ile gündüzü var etti ki, geceleyin istirahat edesiniz, gündüzün de hayatınız için çalışıp Allah'ın lütfundan nasibinizi arayasınız ve Onun nimetlerine şükredesiniz." (Kasas, 28/73)

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لاَ يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

"Siz Allah'tan başka bir takım putlara tapıyorsunuz. Bunları Allah'a şerik yapmakla, açıkça yalan uyduruyorsunuz. Oysa Allahtan başka ibadet ettiğiniz putlar, sizin rızıklarınızı yaratıp sizi rızıklandırmaya güç yetiremezler. O halde rızkınızı Allah nezdinde arayın, yalnız Ona ibadet edin ve Ona şükredin, sonunda yine Onun huzuruna götürüleceksiniz." (Ankebût, 29/17)

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

"Biz Lokmana "Allah'a şükret" diye hikmet verdik. Kim şükrederse kendisi için şükreder. Kim nankörlük ederse bilsin ki Allah müstağnidir, hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye layıktır." (Lokmân, 31/12)

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اِعْمَلُوا آلَ دَاوُودَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ

"O cinler ona kaleler, heykeller, havuz büyüklüğünde çanak ve leğenler, sabit kazanlar gibi istediği şeyleri yaparlardı.Ey Dâvûd hanedanı, şükür gayreti içinde olun. Kullarımdan gereği gibi şükredenler çok azdır." (Sebe, 34/13)

(Timsal: Canlı veya cansız bir şeyin biçimine benzer yapılan herhangi bir şekile denir. Onun için Razî bunun izahında "nakışlar" demekle yetinmiştir. Canlıların tasvirleri hadislerle yasaklanmış ise de, bir şeriatte mahzurlu olan şeyin bir başkasında mübah bırakılması mümkündür. Fakat Hz. Süleyman (aleyhisselâm) Tevrat ahkâmına bağlı idi. Tevratta ise sûret yapmak yasaklandığından (Çıkış 20,4) Hz. Süleyman (aleyhisselâm)ın yaptırdığı resimlerin cansızlara aid manzaralar ve nakışlar olduğu ihtimali ağır basmaktadır.)

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ

"Halbuki sana da, senden önceki peygamberlere de şu gerçek vahyolunmuştur ki: "İyi dikkat et! Şirke düşersen yaptığın bütün makbul işler boşa gider ve Sen ahirette kaybedenlerden olursun!" "Bilakis, Sen yalnız Allah'a kulluk et ve Ona şükredenlerden ol!" (Zümer, 39/65-66)

Şükürle İlgili Hadisler

1. Üsâme İbn Zeyd (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu

vesselâm) buyurdular ki: "Kim, kendisine yapılan bir iyliğe karşı, bunu yapana: "Cezâkellâhu hayran (Allah sana hayırlı mükâfaat versin!)" derse teşekkürü en mükemmel şekilde yapmış olur."[417]

2. Hz.Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim bir ihsana mazhar olursa, bulduğu takdirde karşılığını hemen versin, bulamazsa, verene senâda bulunsun. Zira onu övmekle, teşekkürünü yerine getirmiş olur. Ketmeden (karşılık vermeyen) nankörlük etmiş olur" dedi. Tirmizî'nin rivayetinde şu ziyâde var: "Kim de kendisine verilmeyenle süslenirse iki yalan elbisesi giyen gibi olur."[418]

3. Ebû Saîd (radıyallahu anh)'den gelen bir rivayette, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Halka teşekkürde bulunmayan Allah'a da şükretmez."[419]

4. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Muharcirler hicretle Medine'ye gelip (Ensar'ın yardımlarını gördükleri) vakit şöyle dediler: "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz, çok maldan böylesine cömertce veren, az maldan da yardımı böylesine güzel yapan aralarına inmiş bulunduğumuz şu Medinelilerden başka bir kavmi hiç görmedik! Bize bedel işlerimizi yaptılar, hayatımızı düzene koymada yardımcı oldular. Biz (hicret ve ibadetlerimizle kazandığımız) sevapların hepsini onlar alacak diye korkuyoruz !" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onlara şu cevabı verdi: " Hayır! Onlar sizin dua ve teşekkürlerinizden hâsıl olan sevabı alacaklar."[420]

---

417 Tirmizî, *Birr* 86.
418 Tirmizî, *Bir* 86; Ebû Dâvûd, *Edeb* 12.
419 Tirmizî, *Bir* 35; Ebû Dâvûd, *Edeb* 12.
420 Tirmizî, *Kıyâmet* 45; Ebû Dâvûd, *Edeb* 12.

23.
TEVEKKÜL

إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلاَ وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

"Ve hani sizden iki fırka, Allah da kendilerinin yardımcıları olduğu halde korkarak geri çekilmeye yeltenmişlerdi. Halbuki müminlere düşen, yalnız Allah'a dayanıp güvenmeleridir." (Âl-i İmrân, 3/122)

(Bunlar Beni Seleme ile Beni Harise olup münafıkların başkanı İbn Übeyy 300 adamı ile ayrıldığında onlar da tereddüde düşmüşlerdi. İbn Ubeyy, istişare sırasında Medine dışına çıkmamayı önermişti. Hz. Peygamberin de şahsî görüşü bu şekilde idi. Onun için, gönülsüz olarak Uhuda çıkmıştı.)

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لاَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلاَ غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

"İnsanlara yumuşak davranman da Allah'ın merhametinin eseridir. Eğer katı yürekli kaba biri olsaydın insanlar senin etrafından dağılıverirlerdi. Öyleyse onların kusurlarını affet, onlar için mağfiret dile, ve işleri onlarla müşavere et, bir kere de azmettin mi, yalnız Allah'a tevekkül et. Allah muhakkak ki mütevekkilleri sever."

(Bu âyet istişarenin ne derece önemli olduğunu gösterir. şöyle ki: Düşman saldırısı karşısında Hz. Peygamber (aleyhisselâm) savaş stratejisi konusunda ashabını toplayıp danıştı. şahsî fikrine göre şehir dışına çıkmak yerine Medinede kalarak savunma savaşı yapılmalıydı. Karşı görüş taraftarları fazla olunca onların fikrine uyup Uhuda

çıktı. Savaş neticesinde bunun iyi sonuç vermediği anlaşıldı. Buna rağmen hemen bu savaş akabinde gelen bu âyet istişareyi emrediyor. Demek ki danışmada büyük bir hayır ve bereket vardır.)

“Eğer Allah size yardım ederse, size üstün gelecek hiç kimse olamaz. şayet o sizi yardımsız bırakırsa, artık Ondan sonra kim size yardım edebilir ki? Öyleyse müminler yalnız Allah’a güvenmelidirler.” (Âl-i İmrân, 3/159-160)

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

Onlar öyle kimselerdir ki halk kendilerine: “Düşmanlarınız olan insanlar size karşı ordu hazırladılar, aman onlardan kendinizi koruyun” dediklerinde, bu tehdit onların imanlarını artırmış ve “hasbunallah ve ni’me’l-vekil” “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” demişlerdir.” (Âl-i İmrân, 3/173)

وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفَى بِاللّٰهِ وَكِيلاً

“Münâfıklar sana “Baş üstüne!” derler. Fakat yanından çıkınca, onlardan bir güruh gece karanlığında senin söylediklerinin tersine planlar kurarlar. Allah onların o gizli planlarını bir bir kaydediyor. Onun için sen yüzlerine vurmaktan vazgeç de Allah’a havale et, Ona tevekkül et. Sana vekil olarak Allah yeter.” (Nisâ, 4/81)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

“Ey iman edenler! Allah’ın size olan şu nimetini hatırlayın: hani bir topluluk size el uzatmaya, sizi öldürüp yok etmeye teşebbüs etmişti de O, bunların ellerini size zarar vermekten menetmişti. Allah’ın hukukuna haksızlık etmekten sakının. Müminler yalnız Allah’a dayansınlar.” (Mâide, 5/11)

(Bi’r-i meûne faciasından hemen sonra çok nazik bir ortamda ashabdan Amr ed-Damrî, kasdî olmaksızın, antlaşmalı Benî

Âmir kabilesinden iki kişiyi öldürmüş, gergin bir durum ortaya çıkmıştı. Hz. Peygamber bizzat gidip Benî Nadîr yahudilerinden diyet ödemede yardım istedi. Aslında onları göreve çağırdı. Zira sözleşme gereği, diyet konusunda yardımlaşma görevleri vardı. Bunlar içlerinden suikast planı hazırlamışlardı. Cibril haber verdi, iş anlaşıldı, Allah Resûlünü korudu.)

قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللّٰهُ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ

"Allah bizi sizin o batıl dininizden kurtardıktan sonra kalkıp tekrar dininize dönecek olursak Allah'a büyük bir iftira atmış oluruz. Allah göstermesin, sizin inancınıza dönmemiz ke-sinlikle mümkün değil! Rabbimizin ilmi her şeyi kapsar. Biz yalnız Allah'a dayanırız. Ey bizim Rabbimiz! Bizimle şu halkımız arasında Sen hak hükmünü ver, haklı haksız açığa çıksın. Sen elbette hüküm verenlerin en iyisisin!" (A'râf, 7/89)

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki yanlarında Allah zikredilince kalbleri ürperir, kendilerine Onun âyetleri okununca bu, onların imanlarını artırır ve yalnız Rabb'lerine güvenip dayanırlar." (Enfal, 8/2)

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَؤُلاَءِ دِينُهُمْ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَإِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ وَلَوْ تَرَى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلاَئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

"O zaman münafıklar ve kalplerinde şüphe bulunanlar diyorlardı ki: "Bu müslümanları dinleri aldatmış, (çünkü kendilerinden çok üstün bir ordu ile savaşa girişiyorlar.)" Halbuki kim Allah'a güvenip dayanırsa Allah ona yeter. Şüphe yok ki Allah Azizdir, Hakimdir: mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak "tadın bakalım cayır cayır yanmanın acısını!" diyerek canlarını alırken bir görmeliydin!" (Enfal, 8/49-50)

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلاَّ مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلاَنَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

"De ki: "Allah bizim hakkımızda ne takdir etmiş, ne yazmışsa başımıza ancak o gelir. Mevlamız, Sahibimiz Odur. Onun için müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler." (Tevbe, 9/51)

وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ

"Eğer onlar Allah'ın ve Resûlünün kendilerine verdiklerine razı olsalar ve: "Allah'ın lutfu bize yeter. Allah bize lütfundan yine verir, Resûlü de. Bizim isteğimiz sadece Allah'ın rızasıdır!" deselerdi, kendileri için elbette daha iyi olurdu." (Tevbe, 9/59)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

"Buna rağmen aldırmaz, yüz çevirirlerse, ey Resûlüm! de ki: "Allah bana yeter. Ondan başka tanrı yoktur. Ben yalnız Ona dayanırım. Çünkü O, büyük Arşın, muazzam hükümranlığın sahibidir." (Tevbe, 9/129)

إِنْ نَقُولُ إِلاَّ اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ
مِمَّا تُشْرِكُونَ مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لاَ تُنْظِرُونِ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّي
وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلاَّ هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

"Galiba tanrılarımızdan biri seni pek fena çarpmış!" demekten başka bir şey söyleyemeyiz. Hûd dedi ki: "Ben Allah'ı şahit tutuyorum, siz de şahid olun ki ben sizin Allah'a şerik koştuklarınızdan hiç birini tanımıyorum. Artık hepiniz toplanın, bana istediğiniz tuzağı kurun, hiç göz açtırmayın, hiç süre tanımayın. Ben benim de, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayanıp güvendim. Hiç bir canlı yoktur ki mukadderatı Onun elinde olmasın. Rabbim elbette tam istikamet üzeredir." (Hûd, 11/54-56)

(Allah'ın yaptığı her iş doğrudur, güzeldir. Onun rızası hakta, doğruluk ve adalettedir. Dürüstlüğün hâmisi, doğruların yardımcısıdır.)

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا
وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلاَّ الْإِصْلاَحَ مَا اسْتَطَعْتُ
وَمَا تَوْفِيقِي إِلاَّ بِاللّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

"Şuayb: "Ey halkım!" dedi, "ya ben Rabbimden gelen açık delile dayanıyorsam ve O kendi katından bana güzel bir nasip lutfetmişse? Ona nankörlük etmem doğru olur mu? Hem ben sizi birtakım şeylerden menederek kendim onları işlemek istemiyorum ki! İstediğim tek şey, gücüm yettiğince ortamı düzeltmektir. Muvaffak olmam sadece Allah'ın yardımı ile olur. Onun için ben de yalnız Ona dayanıyorum, Ona yöneliyorum." (Hûd, 11/88)

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ
وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Bununla beraber, göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah'a mahsustur. Bütün işler hükmetmesi için Ona götürülür. Öyleyse sen yalnız Ona ibadet et, yalnız Ona dayan Ona güven. Rabbin yaptıklarınızdan asla habersiz değildir." (Hûd, 11/123)

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لاَ تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي
عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

"Ve "evlatlarım!" diye ilave etti: "Şehre aynı kapıdan değil de, ayrı ayrı kapılardan girin. Gerçi ben ne yapsam, Allah'tan gelecek takdiri önleyemem. Zira hüküm yetkisi, yalnız Allah'ındır. Onun içindir ki ben ancak Ona dayanır, Ona güvenirim. Tevekkül edenler de yalnız Ona dayanıp güvenmelidirler." (Yûsuf, 12/67)

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلاَّ بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلَى مَنْ يَشَاءُ
مِنْ عِبَادِهِ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّٰهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

الْمُؤْمِنُون وَمَا لَنَا أَلاَّ نَتَوَكَّلَ عَلَى اللهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

"Resûlleri onlara: "Evet, dediler, biz sizin gibi beşerden başka bir şey değiliz. Fakat Allah peygamberlik nimetini kullarından dilediğine ihsan eder. Allah'ın izni olmadıkça size mûcize göstermemiz mümkün değildir. O halde müminler yalnız Allah'a dayanıp güvenmelidirler." "Biz neden Allah'a tevekkül etmeyelim ki gireceğimiz yolları bize O gösterdi. Bize verdiğiniz her türlü eza ve sıkıntıya sabredeceğiz. Tevekkül edenler yalnız Allah'a dayanıp güvenmelidirler." (İbrahim, 14 11-12)

اَلَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"O muhacirler hak yolda sabreder ve yalnız Rabb'lerine dayanıp güvenirler." (Nahl, 16/42)

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"İmdi, Kur'an okuyacağın zaman, o kovulmuş Şeytandan Allah'a sığın. (Kur'an okumaya başlarken Şeytandan Allah'a sığınmak yetmeyip tilavet boyunca da onun vesveselerinden sığınıp korunmaya çalışmak gerekir. Şeytanın, insanı Kur'an hidayetinden alıkoymak için çalıştığını unutmamalıdır.) Aslında iman edip Rabb'lerine güvenen ve dayananlar üzerinde onun bir nüfuzu yoktur." (Nahl, 16/98-99)

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لاَ يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا

"Öyleyse sen ölmeyen, o mutlak hayat sahibi Allah'a dayan ve Onu hamd ile tesbih et. Onun kendi kullarının günahlarından haberdar olması yeter." (Furkân, 25/58)

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ

"Sen o Aziz-u Rahime, o mutlak Galib ve geniş rahmet sahibine güvenip dayan." (Şuara, 26/217)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"İman edip güzel ve makbul işler yapanları, cennetin yüksek köşklerine yerleştireceğiz. İçinden ırmaklar akan o cennetlere, onlar devamlı kalmak üzere gireceklerdir. İyi iş yapanların mükâfatları ne güzel! Onlar, sabreden ve yalnız Rabb'lerine dayanıp güvenen müminlerdir." (Ankebût, 29/58-59)

وَلاَ تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلاً

"Sakın kâfirlere, münafıklara itaat etme, onların verdikleri sıkıntılara şimdilik aldırma ve yalnız Allah'a dayan. Koruyucu olarak Allah yeter." (Ahzâb, 33/48)

إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

"Böyle meşrû olmayan kulisler, müminleri üzüntüye boğmak için şeytan tarafından telkin edilir. Ama, Allah dilemedikçe bu fiskos, onlara asla zarar veremez. Onun için müminler de yalnız Allah'a güvenip dayansınlar." (Mücâdele, 58/10)

Tevekkülle İlgili Hadisler

Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), rükü yaptığı zaman: "Allahümme leke reka'tu ve bike âmentü ve leke eslemtü ve aleyke tevekkeltü ente Rabbiye, haşaa sem'i ve basari ve Iahmî ve demi ve izâmi lillahi Ràbbi'l-âlemin. (Ey Allahım sana rükü yapıyorum, sana inandım, sana teslim oldum, sana tevekkül ettim. Sen Rabbimsin, kulağım, gözüm, etim, kanım ve kemiklerim Âlemlerin Rabbi olan Allah önünde haşyette, tezellüldedir."[421]

2. Hz. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) teheccüt namazı kılmak üzere geceleyin

[421] Nesâi, *İftitâh* 104. Bu rivâyet Müslim'de gelen uzun bir rivayetin bir parçasıdır Müslim, *Salâtu'l-Musâfirin* 201.

kalkınca şu duayı okurdu: "Allahım, Rabbimiz! Hamdler sanadır. Sen arz ve semâvatin ve onlarda bulunanIarın kayyumu ve ayakta tutanısın, hamdler yalnızca senin içindir. Sen semâvat ve arzın ve onlarda bulunanların nûrusun, hamdler yalnızca sanadır. Sen haksın, va'din de haktır. Sana kavuşmak haktır, sözün haktır. Cennet haktır, cehennem de haktır. Peygamberler hàktır, Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) de haktır. Kıyamet de haktır. Allahım! Sana teslim oldum, sana inandım, sana tevekkül ettim. Sana yöneldim. Hasmına karşı senin (bürhanın) ile dâva açtım. Hakkımı aramada senin hakemliğine başvurdum. Önden gönderdiğim ve arkada bıraktığım hatalarımı affet. Gizli işlediğim, aleni yaptığım, benim bilmediğim, senin benden daha iyi bildiğin hatalarımı da affet! İlerleten sen, gerileten de sensin. Senden başka ilah yoktur".[422]

3. Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) evinden çıktığı zaman şu duayı okurdu: "Allah'ın adıyla Allah'a tevekkül ettim. Allahım! zillete düşmekten, dalâlete düşmekten, zulme uğramaktan, cahillikten, hakkımızda cehalete düşülmüş olmasından sana sığınırız".[423]

Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Evinden çıkınca kim: "Allah'ın adıyla, Allah'a tevekkül ettim, güç kuvvet Allah'tandır" derse kendisine: "İşine bak, sana hidâyet verildi, kifâyet edildi ve korundun da" denir, ondan şeytan yüz çevirir".[424]

5. Ebû Mâlik el-Eş'àri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi evine girince şu duayı okusun: "Allahım! Senden hayırlı girişler, hayırlı çıkışlar istiyorum. Allah'ın adıyla girdik, Allah'ın adıyla çıktık, Rabbimiz Allah'a tevekkül ettik". Bu duayı okuduktan sonra ailesine selam versin".[425]

---

422 Buhârî, *Teheccüd* 1, *Daavât* 10 *Tevhid* 8, 24, 35; Müslim, *Salâtu'l-Musâfirin* 199.
423 Tirmizî, *Daavât* 35; Ebû Dâvûd, *Edeb* 112; Nesâi *İstiâze* 30.
424 Tirmizî, *Daavât* 34; Ebû Dâvûd, *Edeb* 112.
425 Ebû Dâvûd, *Edeb* 112.

6. İmran İbn Husayn (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ümmetimden yetmişbin kişi (Mahşer'de) hesaba çekilmeden cennete girecektir!" buyurdular. Kendisine: "Ey Allah'ın Resûlü! Bunlar kimlerdir?" diye sual edildi. "Onlar, kendilerine dağlamayanlar, rukyeye başvurmayanlar, teşâ'üme (uğursuzluğa) inanmayanlar ve Rabb'lerine tevekkül ederlerdir!" buyurdu. Ukkâşe (radıyallahu anh) kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Dua buyur, Allah beni onlardan kılsın!" dedi. Aleyhissalatu vesselam: "Sen onlardansın!" müjdesini verdi. Bir başkası daha kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Beni de onlardan kılması için Allah'a dua ediver!" dedi. Aleyhissalatu vesselam: "O hususta Ukkâşe senden önce davrandı!" cevabını verdi."[426]

7. Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Siz Allah'a hakkıyla tevekkül edebilseydiniz, sizleri de, kuşları rızıklandırdığı gibi rızıklandırırdı: Sabahleyin aç çıkar, akşama tok dönerdiniz."[427]

8. Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sûr'un sahibi (İsrafil aleyhisselâm), sûr denen sorusunu ağzına dayamış, yüzünü çevirmiş, kulağını dikmiş, üfleme emrini beklerken ben nasıl tereffühle (dünya nimetlerinden) istifade edebilirim?" buyurmuşlardı. Bu, sanki ashabına çok ağır gelmişti: "Peki biz ne yapalım –veya ne diyelim– ey Allah'ın Resûlü?" diye sordular. Onlara: "Hasbünallah ve ni'mel-vekil (Allah bize yeter, o ne güzel vekildir!), Allah'a tevekkül ettik. –belki de "tevekkülümüz Allah'adır!" demişti– deyiniz!" diye emir buyurdular."[428]

9. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Hayvanımı bağlayarak mı yoksa serbest bırakarak mı Allah'a tevekkül edeyim?" diye sormuştu. Ona: "Bağla ve tevekkül et!" buyurdu."[429]

---

[426] Müslim, *İmân* 371.
[427] Tirmizî, *Zühd* 33.
[428] Tirmizî, *Kıyâmet* 9.
[429] Tirmizî, *Kıyâmet* 61.

24.
MÜTEVÂZİ OLMA

وَلاَ تَمْشِ فِي ٱلأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ ٱلأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولاً كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا

"Hem kibirli kibirli yürüme! Zira ne kadar kibirlenirsen kibirlen, ne yeri yarabilirsin, ne de dağların boyuna erişebilirsin. Böylesi davranışların hepsi kötü olup, Rabb'inin nazarında hoş görülmeyen şeylerdir." (İsrâ, 17/37-38)

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ ٱلأَنْعَامِ فَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ

"Biz her ümmete kurban ibadeti koyduk ki Allah'ın kendilerine erzak olarak verdiği hayvanları keserken Allah'ın adını ansınlar. Şunu unutmayın ki hepinizin Tanrısı bir tek İlahtır. Öyleyse yalnız Ona teslim olun. Sen ey Resûlüm: O alçak gönüllü, samimi ve ihlaslı olanları müjdele!" (Hacc, 22/34)

(Bu âyet kurban keserken Besmele çekmenin vacib olduğuna delildir. Kurban sadece hacılara değil, bütün müslümanların ittifakiyle müslüman olan herkese şamildir. Fark sadece bazı müçtehidlerin vacip görmeyip, müekked sünnet saymalarındadır.)

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلأَرْضِ هَوْنًا
وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلاَمًا

"Rahman'ın has kulları o kimselerdir ki onlar yerde tevazu ile yürürler. Cahiller kendilerine laf atarsa "Selametle!" derler." (Furkân, 25/63)

(Zorba, mağrur, saygısız, kaba ve haşin değil, sükûnet ve vakar ile alçak gönüllü bir şekilde, terbiyeli ve nazik yürürler. Etrafa sıkıntı vermezler. Cahillik edenlere çatmaya tenezzül etmezler.)

وَلاَ تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلاَ تَمْشِ فِي اْلأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللهَ لاَ يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنكَرَ اْلأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

"Kibirli davranarak insanlara yüzünü dönme, yerde çalımlı çalımlı yürüme! Çünkü Allah kibirle kasılan, kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri asla sevmez. Yürürken ölçülü, mûtedil yürü. Konuşurken sesini ayarla, bağırarak konuşma. Unutma ki seslerin en çirkini, avazı çıktığınca bağıran eşeklerin sesidir." (Lokmân, 31/18-19)

Mütevazi Olma ile İlgili Hadisler

1. Hz. Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç kişi vardır, Allah onları sever, üç kişi de vardır Allah onlara buğzeder. Allah'ın sevdiği üç kişiye gelince: "Bir adam bir cemaate gelir, onlardan Allah adına birşeyler ister, kendisiyle onlar arasında mevcut bir karâbet sebebiyle istemez. Onun başvurduğu kimseler, istediğini vermezler. İçlerinden biri cemaatin arkasına kayıp, isteyen kimseye gizlice ihsanda bulunur. (Öyle gizli verir ki) onun verdiğini sadece Allah'la ihsanda bulunduğu adam bilir. (İkinci adam ise:) Bir cemaat yoldadır. Gece boyu da yürürler. Derken (yorulurlar ve) uyku herşeyden kıymetli bir hal alır. Konaklarlar, (başlarını koyup yatarlar.) Bir adam kalkıp bana karşı tevazu ve tazarruda bulunur, âyetlerimi okur. (Üçüncü adama gelince): Seriyyeye katılmıştır. Seriyye düşmanla karşılaşır, hezimete uğrarlar. Ancak o ilerler, öldürülünceye veya başarıncaya kadar savaşmaya devam eder. Allah'ın buğzettiği üç kişiye gelince: Bunlar zâni ihtiyar, kibirli fakir, zâlim zengindir."[430]

[430] Tirmizî, *Cennet* 25; Nesai, *Zekât* 75.

2. Muâz İbn Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim muktedir olduğu halde tevazu maksadıyla (Allah için) (kıymetli) elbise giymeyi terkederse, Allah Kıyamet günü, onu mahlukatın başları üstüne çağırır ve dilediği iman elbisesini giymekte onu muhayyer bırakır.""[431]

3. Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) vahiy indiği zaman, yüzünün yakınlarında arı uğultusu gibi bir ses işitilirdi. Bir gün, O'na vahiy indirildi. Bir müddet öyle kaldı. Sonra o hal açıldı. O da Mü'minûn suresinden ilk on âyeti okudu: "Mü'minler kurtuluşa ermiş, umduklarına kavuşmuşlardır. Onlar namazlarını Allah'tan korkarak, hürmet ve tevazu içinde ve tâdil-i erkân ile kılarlar. Onlar dünya ve ahiretlerine faydası dokunmayan her türlü şeyden yüz çevirirler. Onlar nail oldukları her türlü nimetin zekâtını aksatmadan verirler. Onlar namuslarını korurlar. Ancak hanımlarına ve cariyelerine karşı müstesna; bunlarla olan yakınlıklarından dolayı kınanmazlar. Kim helal sınırını aşarak bunların ötesine geçmek isterse, işte öyleleri haddini aşmış olanlardır. O mü'minler ki, Allah'a ve kullara karşı olan emânet ve mesuliyetlerini yerine getirirler ve sözlerinde dururlar. Onlar namazlarını devamlı olarak, vaktinde ve şartlarına riayet ederek kılarlar. İşte onlar vârislerin ta kendileridir. Onlar Firdevs cennetine vâris olurlar. Onlar orada ebedi olarak kalacaklardır" (Mü'minûn, 1-11). Arkadan dedi ki: "Kim bu on âyeti yerine getirirse cennete girer." Sonra kıbleye yöneldi ve ellerini kaldırıp: "Allah'ım (hayrımızı) artır, bizi (iyilik yönüyle) noksanlaştırma. Bize ikram et, zillete düşürme. Bize ihsanda bulun, mahrum etme. Bizi tercih et, (düşmanlarımızı) bize tercih etme. Allah'ım, bizi râzı kıl, bizden de razı ol!" buyurdular.""[432]

4. Ebû Sa'îdi'l-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Allah Teâla hazretlerinin rızası için bir derece tevazu izhar eder (alçak gönüllü) olursa,

---

[431] Tirmizî, *Kıyâmet* 40.

[432] Tirmizî, *Tefsir*, *Mü'minun* (3173).

Allah, onu bu sebeple, bir derece yükseltir. Kim de Allah'a bir derece kibirde bulunursa, Allah da onu bu sebeple bir derece alçaltır, böylece onu esfel-i safilîne (aşağıların aşağısına) atar."

5. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Medine ehlinden bir cariye bile Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elinden tutardı ve Aleyhissalatu vesselâm elini onun elinden çekmezdi de, cariye ihtiyacı için, O'nu Medine'nin istediği semtine çeker götürürdü. (Resûlullah tevazu gösterir, itiraz etmezdi)."

25.
NAMAZIN FARZİYETİ

وَأَقِيمُوا الصَّلوةَ وَآتُوا الزَّكَوةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللهِ إِنَّ اللهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Namazı hakkiyle eda edin, zekâtı verin. Dünyada hayır olarak ne yapıp gönderirseniz, mutlaka onun mükâfatını ahirette Allah katında bulursunuz. Zira Allah işlediğiniz her şeyi görmektedir." (Bakara, 2/110)

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلاَئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلوةَ وَآتَى الزَّكَوةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

"Takva, yüzlerinizi doğuya ya da batıya doğru çevirme değildir. Lakin takva Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaplara iman eden, hoşlandığı malını Allah'ı hoşnud etmek için yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, isteyenlere ve boyunduruk altında bulunup hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren, namazı hakkıyla ifa edip zekâtı veren, sözleştiği zaman sözlerinde duran, hele hele sıkıntı ve hastalık hallerinde, savaşın şiddetleri esnasında sabreden kimselerin davranışlarıdır. İşte onlardır iddialarında samimi olanlar ve işte onlardır her türlü fenalıktan korunan takvalılar." (Bakara, 2/1177)

(Bu bir tek âyet İslâm'ın başlıca inanç (akaid), ibadet ve ahlâk esaslarını toplamaktadır. Buna işaret olarak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim bu âyete göre hareket ederse imanını kemale erdirmiş olur" buyurmuştur.)

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ إِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"Namazı tamamladıktan sonra, gerek ayakta durarak, gerek oturarak ve gerek yanlarınız üzerinde uzanarak hep Allah'ı zikredin. Derken, korkudan güvene kavuştunuz mu, o vakit namazı tam erkâniyle eda edin. Çünkü namaz belirli vakitlerde müminlere farz kılınmıştır." (Nisa, 4/103)

لَكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا

"Fakat onlardan geniş ilmi olanlar ile müminler, hem sana indirilen Kur'ana, hem de senden önce indirilen kitaplara iman ederler. O namaz kılanlar, zekât verenler, Allah'a ve âhirete hakkiyle iman edenler var ya, işte onlara yarın büyük mükâfat vereceğiz." (Nisa, 4/162)

قُلْ أَنَدْعُو مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لاَ يَنْفَعُنَا وَلاَ يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَى أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللّٰهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ إِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدَى وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

"De ki: "Allah'ın gösterdiği yol, tek doğru yoldur ve bize âlemlerin Rabbine teslim olmamız emrolundu." "Bir de namazı hakkıyle ifa edin ve Allah'a karşı gelmekten sakının." diye de emrolundu. Hepinizin sonunda toplanacağı yer, Onun huzurudur." (En'âm, 6/71-72)

وَهَذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلٰوتِهِمْ يُحَافِظُونَ

"İşte bu da bir feyiz kaynağı ve daha önceki kitapları tasdik edici olarak, bir de hem Anakenti, hem de bütün çevresindeki insanları uyarman için indirdiğimiz bir kitap! Ahirete iman edenler, buna da inanırlar ve onlar namazlarını hakkıyla kılmaya devam ederler." (En'âm, 6/92)

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

"Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki yanlarında Allah zikredilince kalbleri ürperir, kendilerine Onun âyetleri okununca bu, onların imanlarını artırır ve yalnız Rabb'lerine güvenip dayanırlar. Namazı hakkıyle ifa edip kendilerine nasib ettiğimiz mallardan hayırlı işlerde harcarlar. İşte onlardır gerçek müminler. Onlara Rable-rinin nezdinde, cennette yüksek dereceler, bir mağfiret ve kıymetli bir nasip vardır." (Enfâl, 8/2-4)

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ
وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"Bununla beraber kâfirlikten vazgeçip tevbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse artık sizin din kardeşleriniz olurlar. Bilip anlayacak kimseler için Biz âyetlerimizi iyice açıklarız." (Tevbe, 9/11)

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلاَّ اللّٰهَ فَعَسَى أُولَئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

18 – Allah'ın mescidlerini ancak Allah'ı ve ahireti tasdik eden, namazı gereği gibi kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başka kimseden çekinmeyen müminler bina edip şenlendirir. İşte onlar cennete ve diğer ümitlerine kavuşmayı umabilirler."(Tevbe, 9/18)

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ

الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır. Onlar iyilikleri teşvik edip kötülükleri menederler. Namazı hakkiyle yerine getirir, zekâtı verir, Allah'a ve Resûlüne itaat ederler. İşte onları Allah geniş rahmetine mazhar edecektir. Çünkü Allah Azîzdir, Hakîmdir: Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Tevbe, 9/7)

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ

"Onlar, sırf Rabb'lerinin rızasını kazanmak için sabreder, namazı hakkiyle ifa ederler. Kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan gerek gizli gerek açık bir tarzda infak ederler ve kötülüğe iyilikle mukabele ederler. İşte onlardır dünya diyarının güzel akıbetini kazananlar." (Ra'd, 13/22)

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لاَ بَيْعٌ فِيهِ وَلاَ خِلاَلٌ

"Söyle o iman etmiş kullarıma: Namazı hakkıyle kılsınlar ve ne alışverişin, ne de dostluğun olmadığı gün gelmeden önce, gizli ve açık şekilde, kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan, nimetlerden infak etsinler." (İbrahim, 14/31)

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لاَ نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى

"Ailene ve ümmetine namaz kılmalarını emret, kendin de namaza devam et. Biz senden rızık istemiyoruz, bilakis senin rızkın Bize aittir. Güzel akıbet, takvadadır, yani Allah'ı sayıp haramlardan korunmaktadır." (Tâhâ, 20/132)

(Razi'nin belirttiği üzere, Allah, kullarına ihtiyacı olmadığını, namazı, ibadeti kullarının kendi faydaları için emrettiğini böylece belirtmiş olmaktadır. Tevratın elimizdeki muharref nüshasında

sık rastlanan bir tanımlamaya göre, “kıskanç bir Tanrıya ödenen bir vergi veya haraç olarak değil”, fakat sadece namazı ifa edenin kendi yararına bir fiil olarak anlaşılmalıdır. “Senden Rızık istemiyoruz: Kendinin ve ailenin rızkını temin için çalışmanı ve bu yüzden risalet görevini ihmal etmeni istemiyoruz” demektir.)

وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلاَكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

“Allah yolunda gereği gibi cihad edin. Sizi insanlar içinde bu emanete ehil bulup seçen Odur. Din konusunda, Size hiçbir zorluk da yüklemedi. Haydin öyleyse babanız İbrahimin milletine ve yoluna! Bundan önce de, bu Kur’anda da, size müslüman adını veren O’dur. Ta ki Resûl size şahid olsun siz de diğer insanlar nezdinde Hakkın şahitleri olasınız. Haydi namazı hakkiyle ifa edin, zekâtı verin ve Allah’a sımsıkı bağlanın. O sizin biricik Mevlanız, Efendinizdir. Ne güzel Mevla ve ne güzel Yardımcıdır O!” (Hacc, 22/78)

(Cihad, düşmana karşı bütün gücünü harcamak demek olup üç kısımdır. Birincisi; açıkça kendisini belli etmiş düşman ile yapılan cihad. İkincisi; Şeytan ile yapılan cihad. Üçüncüsü; Nefisle yapılan cihad. Buradaki emir bu üç kısmı da kapsamaktadır. Zira âyette mücahede tabiri kullanılmış olup mukatele (savaşmak) kavramından daha gereklidir. Allah’ın elçisi yeryüzünde Hakkın şahididir. Rabbine olan muazzam iman ve güveni, adalet, takva, mükemmel ahlak örneği olması, yaşayan bir Kur’an olması ile Allah’ın rızasının tecessüm etmiş şeklidir. Onu gören Hakkı görmüş gibi olur. Kendisinden sonra da müminler bu hususta onu örnek almalıdırlar. Müminlerin hallerine davranışlarına bakanlar, bunda Allah’ın varlığının delillerini, müminlerin de Onun varlığına ve birliğine şahitliklerini okumalıdırlar. Hülasa hakkiyle cihad yapmanın, dine uymanın ve müslümanlığı yaşamanın nasıl olacağını Peygamber size bizzat gösterip öğretsin. Hakkın şahidi, peşinden gidilecek bir

örnek olsun. Siz de ona uymak sûretiyle, bütün insanlar için, Hakkın örnek tutulacak birer şahidleri olasınız.)

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَلاَ تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا
دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

"Başka her şeyden geçerek Ona tam gönül verin, Ona karşı gelmekten sakının, namazı hakkiyle ifa edin. Ve asla dinlerini parça parça edip kendileri de öbek öbek olan o müşriklerden olmayın. Öyle ki her hizip, kendi yanındakiyle böbürlenmektedir." (Rûm, 30/31-32)

Namazın Fazileti ve Mükafaatı

لَكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ
وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا

"Fakat onlardan geniş ilmi olanlar ile müminler, hem sana indirilen Kur'ana, hem de senden önce indirilen kitaplara iman ederler. O namaz kılanlar, zekât verenler, Allah'a ve âhirete hakkiyle iman edenler var ya, işte onlara yarın büyük mükâfat vereceğiz." (Nisâ, 4/162)

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ إِنَّا لاَ نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ

"Kitaba sarılanlar ve namazı hakkı ile ifa edenler bilsinler ki, Biz iyilik için çalışanların mükâfatlarını asla zâyi etmeyiz." (A'raf, 7/170)

وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ
إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ

"Gündüzün iki tarafında, gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl. Zira böyle güzel işler insandan uzak olmayan günahları silip giderir. Bu, düşünen ve laftan anlayanlara bir nasihattır." (Hûd, 11/114)

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلٰوتِهِمْ خَاشِعُونَ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُون وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ إِلاَّ عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُون وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Muhakkak ki müminler, mutluluk ve başarıya erdiler. Onlar namazlarında tam bir saygı ve tevazu içindedirler. Onlar boş şeylerden uzak dururlar. Onlar zekâtı ifa ederler. Onlar mahrem yerlerini günahlardan korurlar. Yalnız eşleri ve cariyeleri ile ilişki kurarlar. Çünkü bunu yapanlar ayıplanamazlar. Ama bu sınırın ötesine geçmek peşinde olanlar işte onlardır haddi aşanlar. O müminler üzerlerindeki emanetleri gözetirler, verdikleri sözleri tam tamına tutarlar. (Ahidler: Gerek kendi aralarındaki akitler, gerekse Allah Tealaya karşı verdikleri ahidlerdir.) Onlar namazlarını vaktinde eda edip zayi etmekten korurlar. Namazlarını vakti vaktine huşû içinde devam ettirirler. İşte onlardır vâris olanlar. Onlardır ebedi kalacakları Firdevs cennetine vâris olanlar." (Mü'minûn, 23/1-11)

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ رِجَالٌ لاَ تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلاَ بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللهِ وَإِقَامِ الصَّلوةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ لِيَجْزِيَهُمُ اللهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

"O nûra, Allah'ın yükseltilmesine ve içlerinde kutlu isminin zikredilmesine izin verdiği evlerde (mescidlerde) kavuşulur. Oralarda, sabah akşam Onun şanını yücelterek tenzih eden öyle yiğitler vardır ki, ne ticaretler, ne alım ve satımlar onları Allah'ı zikretmekten, namazı hakkıyle ifa etmekten, zekâtı vermekten alıkoymaz. Onlar kalblerin ve gözlerin dehşetten halden hale döneceği, alt üst olacağı bir günden endişe ederler."

(Ayetteki "evler" mescitler olarak tefsir edilmekle beraber aynı zamanda "müminlerin evleri" diye de tefsir edilir. Hatta bazı

müfessirler bu ikinci izahın ağır bastığı kanaatini taşırlar (Tefhimu'l-Kur'an). Zira İslâmda ibadet mabadlerle ve ruhban sınıfı ile sınırlı değildir.) Allah Teala onlara yaptıklarına karşılık en güzel mükâfatı verecek, onların mükâfatlarını kendi lütfundan artıracaktır. Allah dilediği kimseyi hesapsız rızıklandırır." (Nûr, 24/36-38)

وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Öyleyse ey müminler, siz namazı hakkiyle ifa etmeye devam edin, zekâtı verin, Peygambere itaat edin ki merhamete mazhar olasınız." (Nûr, 24/56)

الٓمٓ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ هُدًى
وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ
يُوقِنُونَ أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Elif, Lâm, Mim. Şunlar hikmet dolu Kitabın âyetleridir. İyi davrananlar için hidayet rehberidir, rahmettir. Onlar namazı hakkiyle ifa ederler, zekâtı verirler, ahirete de tam olarak iman ederler. İşte onlardır Rabb'lerinden bir hidayet üzere olanlar ve işte onlardır felah bulanlar." (Lokmân, 31/1-5)

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً
يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ

"Allah'ın Kitabını okuyup ona uyanlar, namazı hakkiyle ifa edenler ve kendilerine nasib ettiğimiz imkânlardan, gizli ve aşikâr olarak hayır yolunda harcayanlar, ziyan ihtimali olmayan bir ticaret umarlar." (Fâtır, 35/29)

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلٰوتِهِمْ يُحَافِظُونَ أُولَئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ

"Onlar namazlarına tam bir dikkatle sahip çıkarlar. (Ayette geçen "namazı korumak" demek: Namazı tam vaktinde eda etmek, namazın şartları olan maddî ve manevî temizliğe riayet etmek; farzlara, vaciplere, sünnetlere riayet ederek tadil-i erkânla, huşû ile namaz kılmak, demektir.) İşte bunlar cennetlerde ikrama nail olacaklar." (Meâric, 70/34-35)

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلّٰى

"Kendisini kötülüklerden arındıran, Rabb'inin adını anıp namaz kılan, felaha erer." (A'lâ, 87/14-15)

Namazı Kılmayanın Kötü Âkıbeti

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا

"Kendilerinden sonra yerlerine öyle bir nesil geldi ki namazı zâyi ettiler, şehvetlerinin peşine düştüler. İşte bunlar da azgınlıklarının cezasını bulacaklardır." (Meryem, 19/59)

(Namaz, mümini Rabbi ile irtibata koyan bağdır, kablodur. O olmazsa akım gelmez, karanlıkta kalır, rûh gıdasını alamaz. Ayet, ümmetlerin, çöküşlerinin, namazı gevşetmekle başladığına işaret ediyor.)

فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ الْمُجْرِمِينَ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ

"Onlar mutlaka cennetlerde mücrimlerin hallerini hatırlarını soracaklar: "Neydi bu cehenneme sizi sürükleyen?" Onlar şöyle cevap verecekler: Biz namaz kılanlardan değildik." (Müddessir, 74/40-43)

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ كَلاَّ إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِي وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ فَلاَ صَدَّقَ وَلاَ صَلّٰى وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطّٰى أَوْلٰى لَكَ فَأَوْلٰى ثُمَّ أَوْلٰى لَكَ فَأَوْلٰى أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى

"Ve nice suratlar vardır o gün asılır. Belini kıran darbeyi yediğini hisseder. Hayır, hayır! Ne zamanki can boğaza gelir. Can çekişenin yanındakiler: "Bunu iyileştiren, kurtaran yok mu?" der. Artık ayrılık vakti geldiğini kendisi de anlar. Bacağı bacağına dolaşır, ölüm acısıyla kıvranır. O gün sevkiyat, doğru Rabb'inin divanına olur! Ne dini tasdik eder, ne namaz kılardı. Hep hakkı yalan sayıp ona sırtını dönerdi. Bir de yaptığından memnun olarak, çalımlı çalımlı kendi taraftarlarının yanına varırdı. Yazık sana

yazık! Yazık ki sana ne yazık! İnsan başıboş bırakılacağını mı sanır?" (Kıyâmet, 75/24-36)

Namazın İnsan Davranışlarını Düzenlemesi

اُتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ إِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ أَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

"Sana vahyedilen Kitabı okuyup tebliğ et, namazı hakkiyle ifa et. Muhakkak ki namaz, insanı, ahlak dışı davranışlardan, meşrû olmayan işlerden uzak tutar. Allah'ı namazla anmak, elbette en büyük fazilettir. Allah bütün işlediklerinizi bilir." (Ankebût, 29/45)

وَلاَ يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ كَلاَّ إِنَّهَا لَظٰى نَزَّاعَةً لِلشَّوٰى تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلّٰى وَجَمَعَ فَأَوْعٰى إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا إِلاَّ الْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلٰوتِهِمْ دَائِمُونَ

"Birbirlerine gösterildikleri halde hiçbir candan dost, dostunun hâlini sormaz. Her mücrim o günkü azaptan kurtulmak için fidye olarak: oğullarını, eşini, kardeşini, kendisine sahip çıkan sülalesini, hatta dünyada olanların tamamını verip de kurtulmak ister. Lakin ne mümkün! O cehennem alev alev yanan bir ateştir. Eli, ayağı, bütün uzuvları söküp atar. İmana sırtını dönüp haktan yüz çevireni, bir de servet toplayıp yığan ve hayırda harcamayanı o ateş kendine çağırır. Gerçekten insan cimri olarak yaratılmıştır. Başı derde düştü mü sızlanır durur. Ama servet sahibi olunca da pinti kesilir. Ancak namazlarını devamlı kılan musalliler böyle değildir. (Çünkü bir insanın namaz kılması onun Allah'a, Resûlüne, ahirete inanıp davranışlarını ona göre düzenlediğini gösterir.)" (Meâric, 70/10-23)

Namazın Fazileti ve Önemiyle İlgili Hadisler

1. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim: "Sizden birinizin

kapısının önünden bir nehir aksa ve bu nehirde hergün beş kere yıkansa, acaba üzerinde hiç kir kalır mı, ne dersiniz?" "Bu hal, dediler, onun kirlerinden hiçbir şey bırakmaz!" Aleyhissalâtu vesselâm: "İşte bu, beş vakit namazın misalidir. Allah onlar sayesinde bütün hataları siler" buyurdu."[433]

2. Sa'd İbn Ebî Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "İki erkek kardeş vardı. Bunlardan biri öbür kardeşinden kırk gün kadar önce vefat etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)ın yanında bunlardan birincinin faziletleri zikredildi. Bunun üzerine Efendimiz (aleyhissalâtu vesselâm): "Diğeri müslüman değil miydi?" diye sordu. "Evet, müslümandı ve fena da değildi!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öldükten sonra, namazının ona ne kazandırdığını biliyor musunuz? Namazın misali, sizden birinin kapısının önünde akan ve her gün içine beş kere girip yıkandığı suyu bol ve tatlı bir nehir gibidir. Bu (nehrin) onun üzerinde kir bıraktığını göremezsiniz. Öyleyse, siz ona namazının neler ulaştırdığını bilemezsiniz."[434]

3. Ebû Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber mescidde idik. O esnada bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Resülü, ben bir hadd işledim, bana cezasını ver!" dedi, Resûlullah adama cevap vermedi. Adam talebini tekrar etti. Aleyhissalâtu vesselâm yine sükut buyurdu. Derken (namaz vakti girdi ve) namaz kılındı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namazdan çıkınca adam yine peşine düştü, ben de adamı takip ettim. Ona ne cevap vereceğini işitmek istiyordum. Efendimiz adama: "Evinden çıkınca abdest almış, abdestini de güzel yapmış mıydın?" buyurdu. O: "Evet ey Allah'ın Resülü!" dedi. Efendimiz: "Sonra da bizimle namaz kıldın mı?" diye sordu. Adam: "Evet ey Allah'ın Resülü!" deyince, Efendimiz: "Öyleyse Allah Teâlâ hazretleri haddini –veya günahını demişti– affetti" buyurdu."[435]

4. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında idim. Bir adam huzuruna gelerek: "Ey Allah'ın

---

433 Buhârî, *Mevâkît* 6; Müslim, *Mesâcid* 282.
434 Muvatta, *Kasru's-Salât* 91.
435 Buhârî, *Hudûd* 27, Müslim, *Tevbe* 44, 45.

Resülü, dedi, ben bir hadd (suçu) işledim, cezasını tatbik et!" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) adama (birşey) sormadı. Derken namaz vakti girdi. Resûlullah'la birlikte o da namaz kıldı. Aleyhissalâtu vesselâm namazını tamamlayınca, adam yanına geldi ve: "Ey Allah'ın Resülü! dedi, ben hadd (çeşidine giren bir suç) işledim. Bana Allah'ın Kitabını tatbik et!" Efendimiz: "Sen bizimle birlikte namazını eda etmedin mi?" diye sordu. Adam: "Evet!" dedi. Efendimiz: "Öyleyse git. Zîra Allah, senin günahını affetti" veya –hadd'ini affetti" dedi."[436]

5. Âsım İbn Süfyan es-Sakafi (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, bunlar Selâsil gazvesine gitmişler. Fakat fiilen gazveye iştirak edememişlerdi. Bunun üzerine kendilerini Allah yoluna verdiler. Sonra Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'nin yanına döndüler. Hz. Muâviye'nin yanında Ebû Eyyüb el-Ensârî ve Ukbe İbn Âmir vardı. Âsım: "Ey Ebû Eyyüb! dedi. Bu sene gazveyi kaçırdık. Bize, (bunun telafisi için bir çare) haber verildi. Buna göre, kim dört mescitte namaz kılarsa, günahları affedilirmiş." Ebû Eyyüb: "Ey kardeşimin oğlu! dedi. Ben sana bundan daha kolayını haber vereyim. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şu sözünü işittim: "kim emredildiği şekilde (mükemmel olarak) abdestini alır, emredildiği şekilde namazını kılarsa, önceden yapmış olduğu (kusurlu) ameli sebebiyle affolunur. " Ey Ukbe! (Resûlullah'ın tebşiri) böyleydi değil mi?" Ukbe: "Evet!" dedi."[437]

6. Ukbe İbn Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Rabbin, koyun güden bir çobanın, bir dağın zirvesine çıkıp namaz için ezan okuyup sonra da namaz kılmasından hoşlanır ve Allah Teâlâ hazretleri şöyle der: "Benim şu kuluma bakın! Ezan okuyor, namaz kılıyor, yani benden korkuyor. Kasem olsun, kulumu affettim ve onu cennetime dahil ettim."[438]

7. İmam Mâlik (radıyallahu anh)'e ulaştığına göre, Resûlullah

---

[436] Buhârî, *Hudûd* 17; Müslim, *Tevbe* 44, 45, *Hudûd* 24.
[437] Nesâî, *Tahâret* 108.
[438] Ebû Dâvûd, *Salât* 272; Nesâî, *Ezân* 26.

(aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "İstikamet üzere olun. (Bunun sevabını) siz sayamazsınız. Şunu bilin ki, en hayırlı ameliniz namazdır. (Zâhirî ve bâtînî temizliği koruyarak) abdestli olmaya ancak mü'min riayet eder."[439]

8. Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı herhangi bir şey üzecek olursa namaz kılardı."[440]

9. Abdullah İbn Selmân, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından birisinden naklediyor: "Hayberin fethedildiğii gün bir adam Hz. Peygamber'e gelerek: "Ey Allah'ın Resülü, bugün ben öyle bir kâr ettim ki böyle bir kârı şu vadi ahalisinden hiçbiri yapmamıştır" dedi. Efendimiz: "Bak hele! Neler de kazandın?" diye sordu. Adam: "Ben alıp satmaya ara vermeden devam ettim. Öyle ki üçyüz okiyye kâr ettim dedi. Aleyhissalâtu vesselâm efendimiz: "Sana kârların en hayırlısını haber vereyim mi?" diye sordu. Adam: "O nedir, ey Allah'ın Resülü?" dedi. Efendimiz açıkladı: "(Farz) namazdan sonra, kılacağın iki rekattir."[441]

10. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bana kadın ve güzel koku sevdirildi, gözümün nuru namazda kılındı."[442]

11. Rebî'a İbn Ka'b el-Eslemî anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber gecelemiştim, kendisine abdest suyunu ve başkaca ihtiyaçlarını getirdim. Bana: "Dile benden (ne dilersen)!" buyurdu. Ben: "Senden cennette seninle beraberlik diliyorum!" dedim. Bana: "Veya bundan başka birşey?" dedi. Ben: "Hayır, sadece bunu istiyorum!" dedim. "Öyleyse kendin için çok secde ederek bana yardımcı ol!" buyurdu."[443]

12. Ma'dan İbn Ebî Talha el-Ya'merî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın azadlısı Sevbân (radıyallahu anh)'a rastladım. Kendisine: "Bana bir amel söyle de onu yapayım. Allah da onun sayesinde beni cennetine koysun" dedim. –Veya şöyle

---

439 Muvatta, *Tahâret* 36; İbn Mâce, *Tahâret* 4.
440 Ebû Dâvûd, *Salât* 312; Nesâî, *Mevâkît* 46.
441 Ebû Dâvûd, *Cihâd* 180.
442 Nesâî, *İşretu'n-Nisâ* 1.
443 Müslim, *Salât* 226; Ebû Dâvûd, *Salât* 312.

demişti: "Dedim ki: "..Allah nezdinde en hayırlı ameli bana bildir."– Sevbân sükut etti. Sonra ben tekrar aynı şeyi sordum. O yine sükut etti. Ben üçüncü sefer sordum. Sonunda dedi ki: "Aynı şeyleri ben de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)a sormuştum. Bana şu cevabı vermişti: Çokça secde yapman gerekir. Zîra sen secde ettikçe, her secden sebebiyle Allah dereceni artırır, onun sebebiyle günahını döker." Ma'dan der ki: "Sonra Ebu'd-Derdâ'ya geldim. Aynı şeyi ona da sordum. O da Sevbân'ın bana söylediğinin aynısını söyledi."[444]

Namazın Edasının ve Kazasının Gerekliliği

13. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Allah, kullarına kaç vakit namazı farz kıldı?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Allah, kullarIna beş vakit namazı farz kıldı" diye cevap verdi. Adam tekrar sordu: "Bunlardan önce veya sonra başka bir şey var mı?" "Allah kullarına beş vakti –farz kıldı. " Bu cevap üzerine adam, bunlar üzerine hiçbir ilavede bulunmayacağına, onlardan herhangi bir eksiltme de yapmayacağına dair yemin etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu adam sözünde durursa mutlaka cennete girecektir!" buyurdu."[445]

14. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Mi'râc'a çıktığı gece elli vakit namaz farz kılındı. Sonra bu azaltılarak beşe indirildi. Sonra da şöyle hitap edildi: "Ey Muhammed! Artık, nezdimde (hüküm kesinleşmiştir), bu söz değiştirilmez. Bu beş vakit, (Rabb'inin bir lüftu olarak on misliyle kabul edilerek) senin için elli vakit sayılacaktır."[446]

15. Abdullah İbn Fudâle, babası (Fudâle'den) naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bana öğrettikleri arasında: "Beş vakit namaza devam edin!" emri de vardı. Ben: "Bu beş vakit, benim meşguliyetlerimin bulunduğu anlardır. Bana (bunların yerine geçecek) cami (kapsamlı) bir şey emret, öyle ki onu

---

444 Müslim, *Salât* 225, 226; Nesâî, *Tatbik* 81; Tirmizî, *Salât* 169.

445 Müslim, *İmân*,10; Tirmizî, *Zekât* 2; Nesâi, *Salât* 4.

446 Buhârî, *Bedu'l-Halk* 6, *Enbiya* 22, 43, *Menâkıbu'l-Ensâr* 42; Müslim, *İmân* 259.

yaptım mı, benden beş vakit namaz borcunun yerine geçsin!" dedim. Bunun üzerine: "Öyleyse Asreyn'e devam et!" buyurdu. Bu kelime bizim dilimizde yoktu. Bu sebeple: "Asreyn nedir?" diye sordum. "Güneş doğmazdan önceki namazla güneş batmazdan önceki namaz" buyurdu."[447]

17. Amr İbn'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Çocuklarınıza, onlar yedi yaşında iken namazı emredin. On yaşında olunca namaz(daki ihmalleri) sebebiyle onları dövün, yataklarını da ayırın."[448]

18. "Resûlullah'a bundan (namazın çocuğa ne zaman emredileceğinden) sorulmuştu: "Çocuk sağını solundan ayırmasını bildi mi ona namazı emredin" buyurdu."[449]

19. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir namaz unutacak olursa hatırlayınca derhal kılsın. Unutulan namazın bundan başka kefareti yoktur."[450]

Buhârî ve Müslim'in bir diğer rivayetinde şöyle denmiştir: "Sizden biriniz namaz sırasında yatmış idiyse veya namaza karşı gaflet etmiş (ve unutmuş) ise, hatırlar hatırlamaz onu kılsın. Zîra Allah Teâlâ Hazretleri şöyle buyurmuştur: "Beni anmak için namaz kıl!" (Tâ-hâ, 14).[451]

20. Ebû Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'la beraber bir gece boyu yürüdük. Cemaatten bazıları: "Ey Allah'ın Resülü! Bize mola verseniz!" diye talepte bulundular. Efendimiz: "Namaz vaktine uyuya kalmanızdan korkuyorum" buyurdu. Bunun üzerine Hz. Bilâl: "Ben sizi uyandırırım!" dedi. Böylece Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mola verdi ve herkes yattı. Nöbette kalan Bilâl de sırtını devesine dayamıştı ki gözleri kapanıverdi, o da uyuyakaldı. Güneşin doğmasıyla Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) uyandı ve: "Ey BiIâI! Sözün ne oldu?" diye seslendi ve Hz. Bilâl: "Üzerime

---

[447] Ebû Dâvûd, *Salât* 9.
[448] Ebû Dâvûd, *Salât* 25.
[449] Ebû Dâvûd, *Salât* 26.
[450] Buhârî, *Mevakîtu's-Salât* 37; Müslim, *Mesâcid* 314.
[451] Buhârî, *Mevakîtu's-Salât* 37; Müslim, *Mesâcid* 314.

böyle bir uyku hiç çökmedi" diyerek cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Allah Teâlâ Hazretleri, ruhlarınızı dilediği zaman kabzeder, dilediği zaman geri gönderir. Ey BiIâI! Halka namaz için ezan oku" buyurdu. Sonra abdest aldı ve güneş yükselip beyazlaşınca kalktı, kafileye cemaatle namaz kıldırdı."[452]

21. Bu hadis Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Güneşin harareti onları uyandırınca kalktılar, bir müddet yürüdüler, sonra tekrar konaklayıp abdest aldılar. Hz. Bilâl (radıyallahu anh) ezan okudu. Sabahın iki rekatlik (sünnet) namazını kıldılar, sonra da sabah namazını (kazaen) kıldılar. Namazdan sonra hayvanlara binip yola koyuldular. Giderken birbirlerine: "Namazımızda ihmalkârlık ettik" diye yakınıyorlardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Uyurken (vâki olan namaz kaçması) ihmal sayılmaz, ihmal uyanıklıktadır. Sizden biri, herhangi bir namazda gaflete düşer kaçırırsa, hatırlayınca onu hemen kılsın. Ertesi sabahın namazı da mütad vaktinde kılınır" buyurdu."[453]

22. Ebû Dâvûd'un bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Namaz(ın kaçmış olmasın)dan korkarak kalktık, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ağır olun, ağır olun, bunda bir taksiriniz yok!" buyurdu. Güneş yükselince de: "Sizden kim sabahın iki rekat sünnetini (mütad olarak) kılıyor idiyse yine kılsın" dedi. Bu emir üzerine kılan da, kılmayan da kalkıp sünnetini kıldı. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz için kâmet emretti. Kâmet getirildi. Efendimiz kalktı ve bize namaz kıldırdı. Namaz bitince: "Haberiniz olsun, Allah'a hamdediyoruz ki, bizi namazımızdan, dünyevî işlerimizden herhangi biri alıkoymuş değildir. Ancak ruhlarımız AIlahu Teâlâ'nın kabza-i tasarrufundadır, dilediği zaman onu salar. Sizden kim sabah namazına, sabahleyin mütad vaktinde kavuşursa, sabah namazıyla birlikte bir mislini de kaza etsin!" dedi."[454]

23. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir: "Şunu bilin ki, uykuda ihmal sözkonusu değildir.

---

[452] Buhârî, *Mevâkît* 35, *Tevhîd* 31; Müslim, *Mesâcid* 309-311.
[453] Buhârî, *Mevâkît* 35, *Tevhîd* 31; Müslim, *Mesâcid* 309-311.
[454] Buhârî, *Mevâkît* 35, *Tevhîd* 31; Müslim, *Mesâcid* 309-311.

İhmal (yani taksir), diğer bir namazın vakti girinceye kadar namazını kılmayan için mevzubahistir."[455]

24. Müslim'in Ebû Hureyre'den kaydettiği bir diğer rivayette şöyle gelmiştir: "...Güneş doğuncaya kadar uyanmadı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Herkes bineğinin başından tutsun (ve burayı terketsin). Zîra burası bize şeytanın musallat olduğu bir yerdir!" dedi. Biz de emri yerine getirdik."[456]

25. İmam Mâlik, Zeyd İbn Eslem'den naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdu ki: "Muhakkak ki, Allah, ruhlarımızı kabzetmektedir. Dilerse onu, bize bundan başka bir vakitte iade eder." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle söyledikten sonra Hz. Ebû Bekri's-Sıddîk (radıyallahu anh)'a yönelerek: "Şeytan (bu gece) namaz kılmakta iken Bilâl'e geldi ve onu yatırdı. Uyuması için bir çocuk nasıl sallanarak avutulursa öylece onu da sallayarak uyuttu" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sonra Bilâl'i çağırdı. Gelince Bilâl, Resûlullah'a onun Hz. Ebû Bekr'e anlattığının tıpkısını haber verdi. Hz. Ebû Bekr bu işittikleri karşısında: "Şehadet ederim ki, sen Allah'ın Resülüsün!" demekten kendini alamadı."[457]

26. İbn Mes'üd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Müşrikler Hendek günü Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı fazlaca meşgul ederek dört vakit namazı kazaya bıraktırdılar, geceden Allah'ın dilediği bir müddet geçinceye kadar onları kılamadı. Sonra Bilâl (radıyallahu anh)'e emretti, o da ezan okudu. Sonra kâmet getirdi. Resûlullah öğleyi (kazâen) kıldı. (Bilâl tekrar) kâmet getirdi, Resûlullah ikindiyi kıldı. Sonra (Bilâl tekrar) kâmet getirdi. Resûlullah akşamı kıldı. Sonra (Bilâl yatsı için) kâmet getirdi ve Resûlullah yatsıyı kıldı."[458]

27. Hz. Câbir (radıyallahu anh)'in anlattığına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işitmiştir "Kişiyle şirk arasında namazın terki vardır."[459]

---

455 Buhârî, *Mevâkît* 35, *Tevhîd* 31; Müslim, *Mesâcid* 309-311.
456 Buhârî, *Mevâkît* 35, *Tevhîd* 31; Müslim, *Mesâcid* 309-311.
457 Muvatta, *Vükûtu's-Salât* 26.
458 Tirmizî, *Salât* 132; Nesâî, *Mevâkît* 55.
459 Müslim, *İmân* 134; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 15; Tirmizî, *İmân* 9. Tirmizînin metni şöyledir: "Küfürle

28. Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un bir diğer rivayetinde: "Kulla küfür arasında namazın terki vardır."[460]

29. Abdullah İbn Şakik merhum anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashâb'ı ameller içerisinde sadece namazın terkinde küfür görürledi."[461]

30. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İkindi namazını kaçıran bir insanın (uğradığı zarar yönünden durumu), malını ve ehlini kaybeden kimsenin durumu gibidir."[462]

31. Ebû'l-Melih (rahimehümullah) anlatıyor: "Biz bulutlu bir günde Büreyde (radıyallahu anh) ile bir gazvede beraberdik. Dedi ki: "İkindi namazını erken kılın, zîra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kim ikindi namazını terkederse ameli boşa gider" buyurdu."[463]

Namazda Tadili Erkan

32. Ebû Mes'üd el-Bedrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden biri, rükü ve secdelerde belini (tam olarak) doğrultmadıkça namazı yeterli olmaz."[464]

33. Nu'man İbn Mürre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "İçki içen, zina yapan ve hırsızlıkta bulunan kimse hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Bu sual, bunlar hakkında henüz hadd cezası gelmezden önce sorulmuştu. "Allah ve Resülü daha iyi bilir!" diye cevap verdiler. Aleyhissalâtu vesselam: "Bu fiiller ağır suçtur, onlar hakkında ceza vardır. Hırsızlığın en kötüsü de namazını çalmaktır" buyurdu. Bunun üzerine: "Ya Resûlullah, kişi namazını nasıl çalar?" diye sordular. Şu cevabı verdi: "Rükûsunu ve secdelerini tamamlamaz."[465]

îman arasında namazın terki vardır."

460 Tirmizî, *İmân* 9; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 15; İbn Mâce, *Salât* 77.

461 Tirmizî, *İmân* 9.

462 Buhârî, *Mevâkît* 14; Müslim, *Mesâcid* 200.

463 Buhârî, *Mevâkît* 15, 34; Nesâî, *Salât* 15.

464 Ebû Dâvûd, *Salât* 148; Tirmizî, *Salât* 196; Nesâî, *İftitah* 88.

465 Muvatta, *Kasru's-Salât* 72.

34. Sâlim el-Berrâd anlatıyor: "Ebû Mes'ud'a gelerek: "Bize Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namazından anlat!" dedik. Hemen önümüzde kalktı, tekbir getirdi. Rüküya varınca ellerinin ayalarını dizlerinin üzerine koydu. Parmaklarını dizinin alt kısmına getirdi. Dirseklerini yan taraflarına uzattı. Bu halde her uzvu hareketsiz; sâbıit durdu. Sonra semi'allâhu li-men hamideh dedi ve her uzvu düz oluncaya kadar doğruldu."[466]

35. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Secdede ta'dîle riayet edin, kimse kollarını köpeklerin yayışı gibi yaymasın."[467]

36. Yine Hz. Enes anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Rükü ve secdeleri yerine getirin. Allah'a yemin oIsun siz secde rükü ettikçe ben arkamda olanları da görüyorum." –Belki "sırtımın gerisini" demişti–"[468]

Secde Azaları

37. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize yedi âzâ üzerine secde etmemizi, saçımızı ve elbisemizi toplamamamızı emretti. Bu âzâlar Şunlardır: "Alın, eller, diz kapakları, ayaklar."

38. Bir diğer rivayette şöyle demiştir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben yedi kemik üzerine secde etmekle emrolundum: Alın, –ve eliyle burnunu işaret etti– eller, diz kapakları, ayakların etrafları. Ne elbiseleri ne de saçı (secde sırasında) toplamayız."[469]

39. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet ederek buyurdu ki: "Eller de secde eder, tıpkı alnın secde etmesi gibi. Öyleyse, biriniz alnını secdeye koyunca ellerini de koysun. Alnı secdeden kaldırdı mı onları da kaldırsın."[470]

---

[466] Ebû Dâvûd, *Salât* 148; Nesâî, *İftitah* 93.
[467] Buhârî, *Ezân* 141; Müslim, *Salât* 233; Ebû Dâvûd, *Salât* 158.
[468] Buhârî, *Eymân* 3, *Ezân* 88; Müslim, *Salât* 110.
[469] Buhârî, *Ezân* 133, 134, 137; Müslim, *Salât* 227-231.
[470] Ebû Dâvûd, *Salât* 155; Nesâî, *İftitah* 129.

26.
GIYBET

Gıybetin Çirkinliği

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلاَ تَجَسَّسُوا وَلاَ يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ

"Ey iman edenler! Zandan çok sakının. Çünkü zanların bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın. Kiminiz kiminizi gıybet etmesin. Hiç sizden biriniz ölmüş kardeşinin cesedini dişlemekten hoşlanır mı? İşte bundan hemen tiksindiniz. Öyleyse Allah'ın azabından korkun da bu çirkin işten kendinizi koruyun. Allah Tevvabdır, Rahîmdir: tevbeleri kabul eder, merhamet ve ihsanı boldur." (Hucurât, 49/12)

(Zannın çeşitleri vardır. Hüsnüzan kısmı makbul olup müminin Allah, Resûlü, müminler ve aksine sebep olmadıkça bütün insanlar hakkında beslemesi gerekir. Bazan başka çare kalmayınca zanna dayanarak hüküm verme ihtiyacı olur. Günah olan kısım ise, insanlar hakkında haksız yere suizan besleyip onlar hakkında iyi tarafa değil de kötü tarafa yorumlar yapmaktır. Tecessüs, insanların gizli hallerini araştırmak, keza onların gıybetini yapmak da bu âyetle şiddetle yasaklanmıştır. Gizli halleri araştırmak fertlere olduğu gibi devlet yetkililerine de haramdır. "İdareci halkın mahrem ve gizli hallerini araştırırsa onların ahlâkını ve düzenlerini bozar." (hadis-i şerif)

وَلاَ تُطِعْ كُلَّ حَلاَّفٍ مَهِينٍ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ عُتُلٍّ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ

"Sakın uyma: Servet ve hanedan sahibi diye, o bol bol yemin eden, değersiz adama. O gammaz, söz gezdiren, hayrın önünü kesene, o saldırgan, günaha dadanmışa. Şerefsiz, kaba, bir de soysuz olana. Kendisine âyetlerimiz okunduğunda "Bu eski insanların masalları!" diyene, yakında dağlayıp damga basarız onun burnuna." (Kalem, 68/10-16)

Zulme Uğrayanın Durumunu Bildirmesi

لاَ يُحِبُّ اللهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاَّ مَنْ ظُلِمَ وَكَانَ اللهُ سَمِيعًا عَلِيمًا

"Allah, ağır ve inciten sözlerin açıktan söylenmesini hiç sevmez, ancak söyleyen zulme uğramışsa o başka. Allah her şeyi hakkıyla işitir ve görür." (Nisa, 4/148)

Gıybetle İlgili Hadisler

1. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Gıybetin ne olduğunu biliyor musunuz?" "Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler. Bunun üzerine: "Birinizin, kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmasıdır!" açıklamasını yaptı. Orada bulunan bir adam: "Ya benim söylediğim anda varsa, (Bu da mı gıybettir?)" dedi. Aleyhissalatu vesselam: "Eğer söylediğin onda varsa gıybetini yapmış oldun. Eğer söylediğin onda yoksa bir de bühtanda (iftirada) bulundun demektir."[471]

2. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, sana Safiyye'deki şu şu hal yeter!" demiştim. (Bundan memnun kalmadı ve:) "Öyle bir kelime sarfettin ki, eğer o denize karıştırılsaydı (denizin suyuna galebe çalıp) ifsad edecekti" buyurdu. Hz. Aişe

[471] Ebû Dâvûd, *Edeb* 40; Tirmizî, *Birr* 23; Müslim, *Birr* 70.

ilaveten der ki: "Ben Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) bir insanın (tahkir maksadıyla) taklidini yapmıştım. Bana hemen şunu söyledi: "Ben bir başkasını (kusuru sebebiyle söz veya fiille) taklid etmem. Hatta (buna mukabil) bana, şu şu kadar (pek çok dünyalık) verilse bile!"[472]

3. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mirac gecesinde, bakır tırnakları olan bir kavme uğradım. Bunlarla yüzlerini (ve göğüslerini) tırmalıyorlardı. "Ey Cebrail! Bunlar da kim?" diye sordum. "Bunlar, dedi, insanların etlerini yiyenler ve ırzlarını (şereflerini) payimal edenlerdir."[473]

4. Müstevrid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir müslüman(ı gıybet ve şerefini payimal etmek) sebebiyle tek lokma dahi yese, Allah ona mutlaka onun mislini cehennemden tattıracaktır. Kime de müslüman bir kimse(ye yaptığı iftira, gıybet gibi bir) sebeple (mükafaat olarak) bir elbise giydirilirse, Allah Teâla Hazretleri mutlaka, onun bir mislini cehennemden ona giydirecektir. Kim de (malı, makamı olan büyüklerden) bir adam sebebiyle bir makam elde eder (orada salâh ve takva sahibi bilinerek para ve makama konmak için riyakarlıklara girer)se Allah Teâla Hazretleri Kıyamet günü onu mürâiler makamına oturtarak (rezil eder ve mürailere münasib azabla azablandırır.)"[474]

5. Sa'id İbn Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ribânın en kötüsü, haksız yere müslümanın ırzını (manevi şahsiyetini) rencide etmektir."[475]

6. Muaz İbn Esed el-Cüheni (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir mü'mini bir münafığa (gıybetçiye) karşı himaye ederse, Allah da onun için, Kıyamet günü, etini cehennem ateşinden koruyacak bir melek gönderir. Kim de müslümana kötülenmesini dileyerek bir iftira atarsa, Allah

---

472 Ebû Dâvûd, *Edeb* 40; Tirmizî, *Sıfatu'l-Kıyame* 52.
473 Ebû Dâvûd, *Edeb* 40.
474 Ebû Dâvûd, *Edeb* 40.
475 Ebû Dâvûd, *Edeb* 40.

onu, Kıyamet günü, cehennem köprülerinden birinin üstünde, söylediğinin (günahından paklanıp) çıkıncaya kadar hapseder."[476]

7. Hz. Cabir ve Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ne fâsık ne de mücâhir (günahı açıktan işleyen) kimse için söylenen gıybet sayılmaz. Mücâhir olan hariç, bütün ümmetim affa mazhar olmuştur."Rezin ilavesidir. Buhârî'de ikinci kısım mevcuttur.[477]

8. Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kattat (söz taşıyan) cennete girmeyecektir."[478]

9. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bana kimse, ashabımın birinden (canımı sıkacak bir) şey getirmesin. Zira ben, sizin karşınıza, içimde hiç bir şey olmadığı halde çıkmak istiyorum."[479]

---

[476] Ebû Dâvûd, *Edeb* 41.
[477] *Edeb*, 60; Müslim, *Zühd* 52.
[478] Müslim'in rivayetinde "nemmâm cennete girmeyecektir" şeklinde gelmiştir. Buhârî, *Edeb* 50, Müslim, *İmân* 169; Ebû Dâvûd, *Edeb* 38.
[479] Tirmizî, *Menakıb* 38-39; Ebû Dâvûd, *Edeb* 33.

27.
ÖFKELENMEK VE ÖFKESİNİ YENMEK

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ
وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"O muttakîler ki bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, kızdıklarında öfkelerini yutar, insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyi davrananları sever." (Âl-i İmrân, 3/134)

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ
وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ

"Onlar öyle kimselerdir ki büyük günahlardan ve hayasız çirkin işlerden kaçınırlar, kızdıkları zaman öfkelerini yutar, karşıdakinin kusurlarını affederler." (Şûrâ, 42/37)

Öfkeyi Yenmekle İlgili Hadisler

1. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün): "Siz aranızda kimi pehlivan addedersiniz?" diye sordu. Ashab (radıyallahu anhum): "Erkeklerin yenmeye muvaffak olamadığı kimseyi!" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hayır, dedi, gerçek pehlivan öfkelendiği zaman nefsine hakim olabilen kimsedir."[480]

2. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kuvvetli kimse, (güneşte hasmını

[480] Müslim, *Birr* 106; Ebû Dâvûd, *Edeb* 3.

yenen) pehlivan değildir. Hakiki kuvvetli, öfkelendiği zaman nefsini yenen kimsedir."[481]

3. Ebû Vail (radıyallahu anh) anlatıyor: "Urve İbn Muhammed es-Sa'di'nin yanına girdik. Bir zat kendisine konuştu ve Urve'yi kızdırdı. Urve kalkıp abdest aldı ve:

"Babam, dedem Atiyye'den (radıyallahu anh) anlattı ki, o, Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle söylediğini nakletmiştir: "Öfke şeytandandır, şeytan da ateşten yaratılmıştır, ateş ise su ile söndürülmektedir; öyleyse biriniz öfkelenince hemen kalkıp abdest alsın."[482]

4. Ebû Zerr el-Gıfari (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize buyurmuştu ki: "Biriniz ayakta iken öfkelenirse hemen otursun. Öfkesi geçerse ne ala geçmezse yatsın."[483]

5. Hz. Mu'az İbn Cebel (radıyallahu anh) anlatıyor. "İki kişi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda küfürleştiler. (Öyle ki) birinin yüzünde (diğerine karşı) öfkesi gözüküyordu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ben bir kelime biliyorum, eğer onu söyleyecek olsa, kendinde zuhur eden öfke giderdi: Eûzu billahi mineşşeytanirracim" buyurdular."[484]

6. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana kısa bir nasihatta bulun, uzun yapma! Tâ ki nasihatini unutmayayım" demişti (ve birkaç kere tekrar etmişti). Aleyhissalatu vesselam (bir kelimeyle): "Öfkelenme!" cevabını verdi!"[485]

7. Sehl İbn Mu'az İbni Enes el-Cüheni, babası (radıyallahu anh)'tan nakilediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öfkesinin gereğini yerine getirebilecek güçte olduğu halde öfkesini tutan kimseyi, Allah Teâla Hazretleri, Kıyamet günü, mahlukatın

[481] Buhârî, *Edeb* 76, Müslim, *Birr* 107.
[482] Ebû Dâvûd, *Edeb* 4.
[483] Ebû Dâvûd, *Edeb* 4.
[484] Tirmizî, *Da'avat* 53; Ebû Dâvûd, *Edeb*b 4.
[485] Buhârî, *Edeb* 76; Tirmizî, *Birr* 73; Muvatta, *Hüsnü'l-Hulk* 11.

başları üstüne davet eder; tâ ki, (onlardan önce) dilediği huriyi kendine seçsin."[486]

8. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Uyeyne İbn Hısn (Medine'ye) gelince, kardeşinin oğlu Hürr İbn Kays'ın yanına indi. Hürr İbn Kays ise Hz. Ömer'in yakınlarındandı. Onun meclisinde yaşlı veya genç bir kısım kurrâ ve fakihler müşavere heyeti olarak bulunurdu. Uyeyne İbn Hısn: "Ey kardeşimin oğlu! Emirü'l-mü'minin'in yanına girmem için izin taleb et!" dedi. O da izin istedi. Ancak yanına girince: "Yeter artık! Ey İbn'l-Hattab sen bize bol vermediğin gibi, aramızda adaletle de hükmetmiyorsun!" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) pek öfkelendi. Neredeyse dövmek için üzerine yürüyecekti ki, Hürr (radıyallahu anh) atılıp:

"Ey emire'l-mü'minin! Allah Teâla Hazretleri, Resûlüne: "Affı eses tut, ma'rufu emret ve cahillerden de yüz çevir!" (A'raf, 199) emretmiştir. Bu adam da cahillerden biridir" dedi. Vallahi, Hürr âyeti okuyunca, Hz. Ömer olduğu yerde kalıp hiçbir şey yapmadı. Hz. Ömer Kitabullah'ın yanında hemen durur, onu koyup geçmezdi (radıyallahu anh)."[487]

---

[486] Tirmizî, *Birr* 74; Ebû Dâvûd, *Edeb* 3.

[487] Buhârî, *İ'tisam* 2, *Tefsir*, A'raf 5.

28.
HASED (ÇEKEMEMEZLİK)

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلاَّ الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

"Bütün insanlar bir tek ümmet teşkil ediyorlardı. Aralarında ihtilaflar başlayınca, Allah onlara içlerinden müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberler gönderdi. Onların beraberinde, gerçekten insanlar arasında hükmetmek için, kitap ve hikmeti gönderdi ki, ihtilaf ettikleri konularda aralarında hükmetsin. Halbuki, o meselelerde anlaşmazlığa düşenler, kendilerine apaçık âyetlerimiz geldikten sonra, sırf aralarındaki haset yüzünden ihtilafa düşen Ehl-i Kitaptan başkası değildi. Allah da, onların hakkında ihtilaf ettikleri gerçeği izn-i ilahîsi ile bu iman edenlere bildirdi. Öyle ya, Allah dilediğini doğru yola eriştirir." (Bakara, 2/213)

(İnsanlar dünyaya geldikleri ilk andan itibaren dinsiz ve toplumsuz yaşamış değillerdir. Allah insan toplumlarını irşad edecek peygamberler ve kitaplar göndermiş, fakat zamanın geçmesiyle insanlar ihtilafa düşünce yeni peygamberler göndermiştir. Neticede, çeşitli milletlere anlatılan hakk tekrar anlaşılmaz olunca, bütün milletlere, bütün insanlığa hakkı anlatacak, hepsini "müşterek hak söze" (Ali İmran, 64) davet edecek son Peygamberin zuhur ettiğini bu âyet bildirmektedir.)

وَلاَ تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ وَاسْأَلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

"Bir de Allah'ın kiminize kiminizden daha fazla verdiği şeyleri temenni ettmeyin. Erkeklere çalışmalarından nasipleri olduğu gibi kadınlara da çalışmalarından nasipleri vardır. Çalışın da siz daha hayırlı şeyleri Allah'ın fazlından isteyin. Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Nisâ, 4/32)

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ

"De ki: Sabahın Rabbine sığınırım. Yarattığı şeylerin şerrinden, Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden Düğümlere üfleyip büyü yapan büyücü kadınların şerrinden, Ve hased ettiği zaman hasetçinin şerrinden." (Felak, 113)

Kıskançlıkla İlgili Hadisler

1. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Şu iki kişi dışında hiç kimseye gıbta etmek caiz değildir: Biri, Allah in kendisine verdiği hikmetle hükmeden ve bunu başkasına da öğreten hikmet sahibi kimse. Diğeri de Allah'ın kendisine verdiği malı hak yolda sarfeden zengin kimse."[488]

2. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "İki kişiye karşı hased caizdir: Birincisi o kimsedir ki, Allah kendisine Kur'ân-ı Kerim'i nasib etmiştir, o da onu, gece ve gündüz boyu ikame eder. İkincisi de o kimsedir ki, Allah Teâla ona mal vermiştir de o da gece ve gündüz (hak yolda) infak eder."[489]

3. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hasedden kaçının. Çünkü o, ateşin odunu

---

[488] Buhârî, *İlm* 15, *Zekât* 5 *Ahkâm* 3, *İ'tisam* 13; Müslim, *Salâtu'l-Musâfirin* 268.
[489] Buhârî, *Fedâilu'l-Kur'ân* 20, *Tevhid* 45; Müslim, *Musâfrin* 266; Tirmizî, *Bir* 24.

–râvi dedi ki: Veya kuru otu– yiyip tükettiği gibi, bütün hayırları yer tüketir."[490]

4. Hz. Zübeyr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Size ümem-i kadime hastalığı sirayet etti: Bu, hased ve buğzdur. Bu kazıyıcıdır. Bilesiniz; kazıyıcı derken saçı kazır demiyorum. O dini kazıyıcıdır. Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim, sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Birbirinizi sevmeye yardımcı olacak şeyi haber vereyim mi: Aranızda selâmı yaygınlaştırın."[491]

5. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hased (çekememezlik) hayırları yer bitirir, tıpkı ateşin odunu yeyip tükettiği gibi. Sadaka hataları söndürür, tıpkı suyun ateşi söndürmesi gibi. Namaz, mü'minin nûrudur. Oruç ateşe karşı perdedir."

---

[490] Ebû Dâvûd, *Edeb* 52.

[491] Tirmizî, *Sıfatu'l-Kıyâme* 57.

29.
YALANIN VE YALANCININ YERİLMESİ

اُنظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ وَكَفَى بِهِ إِثْمًا مُبِينًا

"Bak nasıl da Allah adına yalan uydurup Ona iftira ediyorlar! Bu da, onlara belli bir günah olarak fazlasıyla yeter!" (Nisâ, 4/50)

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لاَ يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللهِ شَيْئًا أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللهُ أَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Ey Peygamber! Kalbleri iman etmediği halde ağızlarıyla "iman ettik" diyen münafıklarla, Yahudilerden kâfirlikte yarışanlar seni üzmesin. Zirâ: Onlar yalancılık etmek için dinlerler. Senin yanında olmayan bir grup hesabına casusluk için dinlerler. Kelimeleri konuldukları yerlerden çıkarıp tahrif ederler. "Size şu fetva verilirse onu kabul edin, o verilmezse onu kabul etmekten geri durun" derler. Allah birini şaşırtmak isterse, sen onun lehine Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın. Onlar öyle kimselerdir ki Allah onların kalblerini arındırmak istememiştir. Onların hakkı dünyada rüsvaylık olduğu gibi, ahirette de müthiş bir cezadır." (Mâide, 5/41)

(Yahudi bilginleri okur-yazar olmayan dindaşlarına, Hz. Muhammedin öğretileri kendilerine uyarsa kabul etmelerini, aksi halde reddetmelerini söylüyorlardı. Fıtratını iyice değiştirmiş kişinin, arınmaya hiç niyeti yoksa Allah da arındırmaz. Azıcık isteği olanı Allah elbette ihmal etmez.)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلاَئِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ

"Allah adına yalan uydurandan, yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde "Bana da vahyolundu" diyenden, bir de, "Allah'ın indirdiği âyetler gibi ben de indiririm" diye iddia edenden daha zalim kimse olabilir mi? Ölümün şiddetleri içinde kıvranırken, ölüm meleklerinin de yakalarına yapışıp kendilerine: "Haydi, derhal ruhlarınızı çıkarıp teslim edin! Bugün zillet azabıyla cezalanacaksınız; çünkü Allah hakkında gerçek dışı şeyler söylüyordunuz ve çünkü kibirlenerek Onun âyetlerinden yüzçeviriyordunuz!" diye haykırdıkları sırada sen o zalimlerin halini bir görsen!" (En'âm, 6/93)

(Allah adına yalan şöyle olur: Onun söylemediği söz Ona maledilir, şeriki olmadığı halde ortak koşulur, Ona eksik sıfatlar verilir.)

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُولَئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ حَتَّى إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ

"İftira ederek, Allah'ın söylemediği bir sözü Ona mal eden, yahut Allah'ın âyetlerini yalan sayan kimseden daha zalim biri olabilir mi? Kaderden nasipleri ne ise, onlara erişecektir. Nihayet elçilerimiz (ölüm melekleri) gelip canlarını alırken: "Hani nerede o Allah'tan gayri taptıklarınız?" dediklerinde "Onlar bizden uzaklaşıp ortadan kayboldular" derler. Böylece kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerinde şahitlik ederler." (A'râf, 7/37)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا
أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ

"Uydurduğu yalanı Allah'a isnad edenden veya kendisine gelen hakikati yalan sayandan daha zalim kim olabilir? Kâfirler için cehennemde yer mi yok!" (Ankebût, 29/68)

Yalan Söylemenin Sonu

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

"Onlardan kimi de Allah'a şöyle kesin söz vermişlerdi: "Eğer Allah bize lütfundan verirse, biz de mutlaka zekât ve teberrûda bulunacak ve elbette iyi insanlardan olacağız." Fakat Allah lütfundan onlara servet verince cimrilik edip onun hakkını vermediler. "Allah'a verdikleri sözden dönmeleri ve yalan söylemeyi âdet edinmeleri sebebiyle, Allah da bu işlerinin neticesini, kalblerinde kıyamet gününe kadar sürecek bir münafıklık kıldı." (Tevbe, 9/75-77)

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَى لاَ جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ

"Hem utanmadan, kendilerinin beğenmedikleri şeyleri Allah'a yakıştırıyor, Onun dinini, peygamberini hafife alıyorlar, hem de en güzel akıbetin kendilerini beklediği yalanını uyduruyorlar. Beklesinler bakalım! Onlara olsa olsa ateş vardır! Hem de oraya gireceklerin önünde olacaklardır." (Nahl, 16/62)

Yalanın Kötülüğü ile İlgili Hadisler

1. Safvân İbn Süleym (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dedik, mü'min korkak olur mu?" "Evet!" buyurdular. "Pekiyi cimri olur mu?" dedik, yine: "Evet!" buyurdular. Biz yine: "Pekiyi yalancı olur mu?" diye sorduk. Bu sefer: "Hayır!" buyurdular."[492]

[492] Muvatta, *Kelâm* 19.

2. İmam Mâlik'e ulaştığına göre, İbn Mes'ud (radıyallahu anh) şöyle demiştir: "Kul yalan söylemeye ve yalan söyleme niyetini taşımaya devam edince bir an gelir ki, kalbinde önce siyah bir nokta belirir. Sonra bu nokta büyür ve kalbinin tamamı simsiyah olur. Sonunda Allah nezdinde "yalancılar" arasına kaydedilir."[493]

3. Behz İbn Hakim an ebihi an ceddihi anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yazıklar olsun o kimseye ki, insanları güldürmek için konuşur ve yalan söylerler! Yazık ona, yazık ona!"[494]

4. Esma (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir kadın gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Benim bir kumam var. Ona karşı (yalan söyleyerek) kocamın vermediği şeyle karnımı doyurmuş göstersem bana bir mahzur getirir mi?" diye sordu. Aleyhissalatu vesselam: "Verilmeyenle karnını doyurmuş gösterip övünen, tıpkı, iki yalan elbisesini giyen gibidir" cevabını verdi."[495]

5. Abdullah İbn Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), evimizde otururken, annem beni çağırdı ve: "Hele bir gel sana ne vereceğim!" dedi. Aleyhissalatu vesselam anneme: "Çocuğa ne vermek istemiştin?" diye sordu. "Ona bir hurma vermek istemiştim" deyince, Aleyhissalatu vesselam: "Dikkat et! Eğer ona bir şey vermeyecek olursan, üzerine bir yalan yazılacak!" buyurdular."[496]

6. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetimin sonunda yalancı Deccaller olacak. Onlar, ne sizin ne de atalarınızın hiç işitmediği şeyleri anlatacaklar. Onlardan sakının!"[497]

7. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şeytan insan suretinde temessül eder ve bir cemaate gelerek onlara yalan şeyler söyler. Bir müddet sonra cemaattekiler dağılırlar. Onlardan biri: "Bir

---

493 Muvatta, *Kelâm* 18.

494 Ebû Dâvûd, *Edeb* 88; Tirmizî, *Zühd* 10.

495 Buhârî, *Nikâh* 106; Müslim, *Libâs* 127; Ebû Dâvûd, *Edeb* 91.

496 Ebû Dâvûd, *Edeb* 88.

497 Müslim, *Mukaddime* 6.

adam dinledim, yüzünü de tanırım ama ismini bilmiyorum. Şöyle şöyle söylemişti" diyerek (onun yalanını bilmeden tekrar eder)"[498]

Yalanın Helal Olduğu Yerler

8. Esmâ Bintu Yezîd (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ey insanlar! Pervanenin ateşe atılması gibi sizi yalanın peşine düşmeye sevkeden şey nedir? Halbuki, üç yer hariç yalanın her çeşidi âdemoğluna haramdır: Bu üç yere gelince: 1. Erkeğin, rızasını sağlamak için hanımına yalanı, 2. Harpte söylenecek yalan. Çünkü harp bir hileden ibarettir. 3. İki müslümanın arasında sulhü sağlamak kasdıyla söylenen yalan."[499]

9. Ümmü Külsüm Bintu Ukbe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, diyordu ki: "İki kişinin arasını düzelten, hayır söyleyip, hayır tebliğ eden kimse yalancı değildir."[500]

10. Safvan İbn Süleym ez-Zühri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben karıma yalan söyleyeyim mi?" demişti. Aleyhissalatu vesselam: "Yalanda hayır yoktur!" buyurdular. Adam: "Vaadde bulunmama, lehinde söylememe ne dersiniz?" diye tekrar sordu. Aleyhissalatu vesselam da: "Öyleyse sana bir vebal yok!" buyurdular."[501]

11. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İbrahim (aleyhisselâm) sadece üç yalan söylemiştir: Bunlardan ikisi Allah'ın zatıyla ilgili; biri "İnne sagimü" sözüdür; diğeri de "Bel fegalehu kebiruhum haza" sözüdür. Bir tanesi de zevce-i pâkleri Sâre Hatun hakkındadır. Hz. İbrahim zalim birinin diyarına (Mısır'a) beraberinde Sâre de olduğu halde gelmişti. Sâre güzel bir kadındı. Sâre'ye: "Bu cebbâr herif, bilirse ki sen karımsın, senin için bana galebe çalar. Eğer sana soracak olursa, kızkardeşim olduğunu söyle! Çünkü sen, zaten İslâm yönünden kardeşimsin, din kardeşiyiz. Ben yeryüzünde senden ve benden başka bir müslüman

---

498 Müslim, *Mukaddime* 7. hadisin arkasında).
499 Tirmizî, *Birr* 26.
500 Buhârî, *Sulh* 2; Müslim, *Birr* 101.
501 Muvatta, *Kelâm* 18.

bilmiyorum" dedi. Bunlar zâlim kralın memleketine girince, adamlarından biri bunları gördü. Hemen gidip:

"Senin memleketine öyle güzel bir kadın girdi ki, sizden başkasının olması münasib değildir" dedi. Kral derhal adamlar gönderip, Sâre'yi yanına getirtti. Hz. İbrahim namaza durdu. Sâre adamın yanına girince, kraI (onu ayakta karşıladı, fakat) elini ona uzatamadı. Eli şiddetli şekilde tutuldu. Sâre'ye: "Elimi salması için Allah'a dua et! Sana zarar vermeyeceğim!" dedi. Sâre de dediğini yaptı. Ama kral tekrar Sâre'ye sataşmak istedi. Eli, öncekinden daha şiddetli tutulup kaldı. Sâre'ye aynı şekilde ricada bulundu. O da kabul etti. (Adam normal hale dönünce tekrar) sataşmak istedi. Eli önceki iki seferden daha şiddetli şekilde tutuldu. Sâre'ye yine:

"Allah'a dua et, elimi salsın, sana zarar vermeyeceğim!" diye rica etti. Sâre dua etti, adamın elleri açıldı. Kral kadını getiren adamı çağırdı ve ona: "Sen bana insan değil bir şeytan getirmişsin. Bunu diyarımdan çıkar!" dedi. Sâre'ye, Hâcer'i bağış olarak verdi. Sâre yürüyerek geldi. İbrahim onu görünce: "Nasılsın, ne haber?" dedi. Sâre:

"Hayır var! Allah cebbârın elini tuttu ve (bana) bir hâdim verdi!" dedi." Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) der ki: "Ey sema suyunun oğulları! Bu kadın (Hâcer) sizin annenizdir."[502]

Resûlullah Hakkında Yalan

12. Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benim hakkımda yalan söylemeyin. Zira benim üzerime yalan uyduran cehenneme girer."[503]

13. İbn'z-Zübeyr (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Babama dedim ki: "Ben niye senin Resûlullah'tan hadis rivayetini işitmiyorum. Halbuki falan ve falandan çokça işitiyorum?" Bana şu cevabı verdi: "Evet ben, müslüman olduğum günden beri Aleyhissalâtu

---

502 Buhârî, *Enbiyâ* 9, *Büyû* 100, *Hibe* 36, *Nikâh* 12, *İkrâh* 6; Müslim, *Fezâil* 154; Ebû Dâvûd, *Talâk* 16.

503 Buhârî, *İlm* 38; Müslim, *Mukaddime* 1.

vesselâm'ı hiç terketmedim. Hep beraber olduk. Ancak O'nun şöyle söylediğini de işittim: "Kim bile bile bana yalan nisbet ederse ateşteki yerini hazırlasın."[504]

14. Muğire İbn Şu'be (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Benim üzerime söylenen yalan, bir başkası üzerine söylenen yalan gibi değildir. Öyleyse kim bile bile bana yalan nisbet ederse cehennemdeki yerini hazırlasın!"[505]

15. Mücâhid merhum anlatıyor: "Büşeyr el-Aşevi, Hz. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ)'ya gelip: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki..." diyerek birşeyler anlatmaya kalktı. Ancak İbn Abbâs onu konuşmaya bırakmadı ve kendisine iltifat etmedi. Büşeyr: "Sözlerimi niye dinlemiyorsunuz? Ben size Resûlullah'dan (aleyhissalâtu vesselâm) anlatıyorum, hiç tınmıyorsunuz, niçin?" diye sordu. İbn Abbâs ona şu cevabı verdi: "Biz vaktiyle, bir kimsenin "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki" dediğini işitince, gözlerimizi ona çevirip kulaklarımızı da dinlemek üzere uzatıyorduk. Ne zaman ki, insanlar hadis rivayetinde laubalileştiler, biz de onlardan ancak bildiklerimizi almaya başladık."[506]

---

[504] Buhârî, *İlm* 38; Ebû Dâvûd, *İlm* 4.
[505] Buhârî, *Cenâiz* 34; Müslim, *Mukaddime* 4.
[506] Müslim, *Mukaddime* 7.

30.
KİBİRLENME, ÖVÜNME, GURURLANMA VE BÜYÜKLENME

Kibir ve Övünmenin Yerilmesi

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا

"Yalnız Allah'a ibadet edip Ona hiçbir şeyi şerik yapmayın. Anaya, babaya, akrabalara, yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara, yol arkadaşına, garip ve yolculara, elinizin altındaki (köle, cariye, hizmetçi, işçi) lere de güzel muamele edin. Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez." (Nisâ, 4/36)

وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ

"Fakat başına gelen bir dertten sonra kendisine bir nimet tattırırsak: "Artık bütün dertler ve belalar bir daha gelmemek üzere bitti gitti!" der, sevinir, övünür durur." (Hûd, 11/10)

وَلاَ تَمْشِ فِي اْلأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ اْلأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولاً كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا

"Hem kibirli kibirli yürüme! Zira ne kadar kibirlenirsen kibirlen, ne yeri yarabilirsin, ne de dağların boyuna erişebilirsin. Böylesi davranışların hepsi kötü olup, Rabb'inin nazarında hoş görülmeyen şeylerdir." (İsrâ, 17/37-38)

تِلْكَ الدَّارُ ٱلآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لاَ يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي ٱلأَرْضِ
وَلاَ فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

"Ama ahiret diyarına gelince: Biz orayı dünyada büyüklük taslamayanlara, fesatçılık ve bozgunculuk peşinde olmayanlara veririz. Hayırlı akıbet günahlardan sakınanlarındır." (Kasas, 28/83)

وَلاَ تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلاَ تَمْشِ فِي ٱلأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللهَ لاَ يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

"Kibirli davranarak insanlara yüzünü dönme, yerde çalımlı çalımlı yürüme! Çünkü Allah kibirle kasılan, kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri asla sevmez." (Lokmân, 31/18)

اِعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي ٱلأَمْوَالِ
وَٱلأَوْلاَدِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي
ٱلآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ

"İyi bilin ki ahirete yer vermeyen dünya hayatı, bir oyundur, bir oyalanmadır, bir süstür. Kendi aranızda karşılıklı övünme, mal ve nesli çoğaltma yarışıdır. Tıpkı o yağmura benzer ki bitirdiği ürün, çiftçilerin hoşuna gider. Ama sonra kurur, sen onu sapsarı kurumuş görürsün. Sonra da çerçöp haline gelir. İşte dünya hayatı da böyledir. Ahirette ise kâfirler için şiddetli bir ceza, Müminler için ise Rabb'leri tarafından bir mağfiret ve rıza. Evet, dünya hayatı bir aldanma metaından başka bir şey değildir." (Hadid, 57/20)

Böbürlenmenin Sonu

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ
شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ ٱلأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ

"Şu kesindir ki Allah size birçok savaş yerlerinde yardım etti, Huneyn günü de... O gün ki sayıca çokluğunuz sizi böbürlendirmiş ama bu, size fayda etmemişti. Olanca genişliğine rağmen, dünya başınıza dar gelmişti. Sonra da bozguna uğrayarak düşmana arka çevirip kaçmaya başlamıştınız."(Tevbe, 9/25)

إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ فَلاَ صَدَّقَ وَلاَ صَلَّى وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى ثُمَّ أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى

"O gün sevkiyat, doğru Rabb'inin divanına olur! Ne dini tasdik eder, ne namaz kılardı. Hep hakkı yalan sayıp ona sırtını dönerdi. Bir de yaptığından memnun olarak, çalımlı çalımlı kendi taraftarlarının yanına varırdı. Yazık sana yazık! Yazık ki sana ne yazık!" (Kıyâmet, 75/30-35)

Çocuk ve Mal Sahibi Olmakla Övünme

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ آتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلاَلَهُمَا نَهَرًا وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالاً وَأَعَزُّ نَفَرًا وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنقَلَباً قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلاً لَكِنَّا هُوَ اللهُ رَبِّي وَلاَ أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا وَلَوْلاَ إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللهُ لاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ إِنْ تَرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالاً وَوَلَدًا فَعَسَى رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا أَوْ يُصْبِحَ مَاؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَى مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَالَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا

"Onlara şu iki kişinin halini misal getir: Onlardan birine iki üzüm bağı lûtfettik, bağların etrafını hurma ağaçları ile donattık ve bahçelerin arasında da ekin bitirdik. Her iki bağ da meyvesini verdi, hiç bir şeyi eksik bırakmadı. O iki bağın arasında da bir ırmak akıttık. O şahsın başka serveti de vardı. Arkadaşıyla konuşurken ona: "Benim, dedi, malım ve servetim senden çok olduğu gibi, maiyyet, çoluk çocuk bakımından da senden daha ilerideyim." Bu adam gururu yüzünden kendi öz canına zulmeder vaziyette bağına girdi ve: "Zannetmem ki bu

bağ bozulup yok olsun; kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Bununla beraber şayet Rabbimin huzuruna götürülecek olursam o zaman elbet bundan daha iyi bir akıbet bulurum." dedi. Konuşma esnasında arkadaşı bu şahsa: "Ne o" dedi, "yoksa sen, senin aslını topraktan, sonra da bir damla meniden yaratan, bilahere de seni böyle tam mükemmel bir insan olarak yaratan Rabbini mi inkâr ediyorsun yoksa? Fakat Allah benim Rabbimdir, Rabbime hiç bir şeyi ortak sayamam. Benim servetimin ve çoluk çocuğumun sayısının seninkinden daha az olduğunu düşündüğüne göre, bağına girdiğinde: "Maşaallah! Allah ne güzel dilemiş ve yapmış! Ondan başka gerçek güç ve kuvvet sahibi yoktur." demeli değil miydin? Olur ki Rabbim senin bahçenden daha iyisini bana verir ve senin o bahçene gökten bir afet indirir de bağın kupkuru toprak kesilir; yahut bağının suyu çekilir de ondan artık büsbütün ümidini kesersin." Çok geçmeden, bütün serveti kül oldu... Sahibi bu halini görünce, bağın çökmüş çardakları karşısında yaptığı masraflarına, harcadığı emeklere acıyıp avuçlarını oğuştura kaldı! "Ah!" diyordu, "n'olaydım, Rabbime ibadette hiçbir şeyi ortak yapmamış olaydım!" (Kehf sûresi, 18/32-42)

اِعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ

"İyi bilin ki ahirete yer vermeyen dünya hayatı, bir oyundur, bir oyalanmadır, bir süstür. Kendi aranızda karşılıklı övünme, mal ve nesli çoğaltma yarışıdır. Tıpkı o yağmura benzer ki bitirdiği ürün, çiftçilerin hoşuna gider. Ama sonra kurur, sen onu sapsarı kurumuş görürsün. Sonra da çerçöp haline gelir. İşte dünya hayatı da böyledir. Ahirette ise kâfirler için şiddetli bir ceza, Müminler için ise Rabb'leri tarafından bir mağfiret ve rıza. Evet, dünya hayatı bir aldanma metaından başka bir şey değildir." (Hadid, 57/20)

أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ كَلاَّ سَوْفَ تَعْلَمُونَ
ثُمَّ كَلاَّ سَوْفَ تَعْلَمُونَ كَلاَّ لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا
عَيْنَ الْيَقِينِ ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ

"Dünyalıklarla böbürlenmek, oyaladı sizleri. Ta boylayıncaya kadar kabirleri. (Kur'anın kötülediği, mutlak çoklukla gururlanma değildir. Belki ilimde, taatte, güzel ahlâkta çokla gururlanma mümkündür ve hayırların aslı odur. Onun için et-Tekâsür'deki eliflam istiğrak değil, ahd-i sabık içindir ki o da geçici dünya zevkleriyle çok öğünmedir.) Hayır (geçici dünya zevklerine bağlanmak doğru değil, sakının bundan) Hayır, bileceksiniz ileride, Evet, evet! bileceksiniz ileride. Sakının bundan! Eğer kesin bir tarzda (ilmelyakin) bilseydiniz böyle yapmazdınız. Siz cehennemi göreceksiniz. Evet, evet onu mutlaka gözlerinizle göreceksiniz. Sonra o gün nimetlerden hesaba çekileceksiniz." (Tekâsür, 102/1-8)

Gururlanma-Büyüklenme

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

"O vakit meleklere: "Adem için secde edin!" dedik. İblis dışındaki bütün melekler secde ettiler. İblis bunu yapmadı, kibrine yedirmedi ve kâfirlerden oldu." (Bakara sûresi, 2/34)

وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ

"O adama: "Allah'tan kork da fesat çıkarma!" denildiğinde, kendini benlik ve gurur kaplar ve bu, onu daha fazla günaha sürükler. Böylesinin hakkından cehennem gelir. Gerçekten ne fena yataktır o cehennem!" (Bakara, 2/206)

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلاَ الْمَلاَئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ
عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَمِيعًا فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَيُوَفِّيهِمْ اُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاَمَّا الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ
عَذَابًا اَلِيمًا وَلاَ يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا

"Ne Mesih, ne de Allah'a en yakın büyük melekler Allah'a kul olmaktan kaçınmazlar. Kim Ona kulluktan kaçınır ve kibirlenirse bilsin ki Allah, yarın hepsini huzuruna toplayıp hesaba çekecektir. İman edip iyi ve yararlı işler yapanların mükâfatlarını Allah, tam tamına ödeyecek, hatta lutfundan onlara hakettiklerinden daha fazlasını da verecektir. Kulluktan kaçınıp kibirlenenleri ise can yakıcı bir azaba sokacak ve onlar Allah'tan gayrı ne bir hâmi, ne de bir yardımcı bulamayacaklardır." (Nisa, 4/172-173)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلاَئِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ

"Allah adına yalan uydurandan, yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde "Bana da vahyolundu" diyenden, bir de, "Allah'ın indirdiği âyetler gibi ben de indiririm" diye iddia edenden daha zalim kimse olabilir mi? Ölümün şiddetleri içinde kıvranırken, ölüm meleklerinin de yakalarına yapışıp kendilerine: "Haydi, derhal ruhlarınızı çıkarıp teslim edin! Bugün zillet azabıyla cezalanacaksınız; çünkü Allah hakkında gerçek dışı şeyler söylüyordunuz ve çünkü kibirlenerek Onun âyetlerinden yüzçeviriyordunuz!" diye haykırdıkları sırada sen o zalimlerin halini bir görsen! Allah adına yalan şöyle olur: Onun söylemediği söz Ona maledilir, şeriki olmadığı halde ortak koşulur, Ona eksik sıfatlar verilir." (En'âm, 6/93)

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Ayetlerimizi yalan sayanlar ve onları kabule tenezzül etmeyenler ise, işte onlar cehennemliktirler. Hem de orada ebedî kalacaklardır." (A'râf, 7/36)

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لاَ تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلاَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ

"Ayetlerimizi yalan sayanlara ve onları kabule tenezzül etmeyenlere gök kapıları açılmayacak ve deve iğne deliğinden geçmedikçe onlar da cennete giremeyeceklerdir. İşte mücrimleri Biz böyle cezalandırırız!" (A'râf, 7/40)

وَنَادَى أَصْحَابُ ٱلأَعْرَافِ رِجَالاً يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ أَ هَؤُلاَءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لاَ يَنَالُهُمُ اللهُ بِرَحْمَةٍ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لاَ خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلاَ أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ

"A'raf ashabı, simalarından tanıdıkları bir kısım kimselere seslenip: "Gördünüz ya, ne topladığınız mallarınızın, ne onca taraftarlarınızın, ne de büyüklük taslamalarınızın ve o çalımlarınızın size hiç bir faydası olmadı!" O cennetlikleri göstererek "Sahi, şunlar "Allah, bunları asla lütfuna nail etmez" diye yeminler edip hor gördüğünüz kimseler değil miydi? İşte onların ne yüce mevkide olduklarını şimdi anladınız değil mi? derler ve sonra o cennetliklere dönerek: "Buyurun girin cennete derler, Size korku ve endişe olmadığı gibi, siz asla üzüntü de görmeyeceksiniz." (A'râf, 7/48-49)

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ

"Kavminden büyüklük taslayanlar, içlerinden zayıf görünen müminlere alay yollu: "Siz, gerçekten Salihin Rabbi tarafından size elçi olarak gönderildiğini bilebiliyor musunuz? dediler. Onlar da: "Elbette, biz onunla gönderilen her şeye inandık, iman ettik" diye cevap verdiler. O büyüklük taslayanlar: "Doğrusu, biz sizin iman ettiğiniz şeyi inkâr ediyoruz" dediler. Derken deveyi boğazladılar ve Rab'lerinin emrinden çıkıp Ona isyan ettiler ve dediler ki: "Hey Salih! Sen gerçekten resûllerden isen, bizi tehdit edip durduğun o azabı getir de görelim!" Bunun üzerine o şiddetli sarsıntı onları kıskıvrak yakaladı da yurtlarında çöke kaldılar." (A'râf, 7/75-78)

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ
وَالدَّمَ آيَاتٍ مُفَصَّلاَتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ

"Biz de kudretimizin ayrı ayrı delilleri olarak onların üzerine tufan gönderdik, çekirgeler gönderdik, haşerat gönderdik, kurbağalar gönderdik, kan gönderdik. Yine de inad edip büyüklük tasladılar ve suçlu bir topluluk oldular." (A'râf, 7/133)

(Firavun halkına gönderilen bu felaketlerin gerek nitelikleri, gerek süreleri hakkında, Kur'an'da hiçbir bilgi ve işaret bulunmuyor. İsrailiyat kaynaklı ayrıntılı hikayeler bazı tefsirlerde yer almıştır.)

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ

"Rabbine yakın melekler Ona kulluk ve ibadet etmekten asla kibirlenmez, hep Onu tenzih ederler ve yalnız Ona secde ederler." (A'râf, 7/206)

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى
وَهَارُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ

"Onlardan sonra da, Firavun ile ileri gelen yöneticilerine Musa ile Harun'u delillerimiz, mûcizelerimizle gönderdik. Ama onlar büyüklük taslayıp kabul etmeyi kibirleri-ne yediremediler ve suçlu bir halk oldular." (Yûnus, 10/75)

فَسَجَدَ الْمَلاَئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ
قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلاَّ تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ
مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ

"İblis hariç bütün melekler secdeye kapan-dılar. O ise kibirlenip, secde edenler arasında yer almadı. Allah İblis'e: "sen niye secde edenlerle bera-ber olmadın?" diye sordu. "Benim" dedi, "kuru çamurdan şekillenmiş balçıktan yarattığın bir beşere secde etmem mümkün değildir." (Hicr, 15/30-33)

لاَ جَرَمَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ

"Hiç şüphe yok ki Allah, onların neleri gizleyip, neleri açığa vurduklarını pek iyi bilir ve şu kesindir ki kibirlenenleri hiç sevmez." (Nahl, 16/23)

اَلَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلاَئِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ
فَأَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلَى إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ فَادْخُلُوا
أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ

"Kendi öz canlarına zulmederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler azabı görünce: "Biz, bir kötülük olsun diye yapmıyorduk!" diye başlarını öne eğerler. İman ilmine sahip olanlar da: "Hayır, hayır! Allah yaptığınız işi ne maksadla yaptığınızı pek iyi biliyor! O halde girin bakalım içinde ebediyyen kalmak üzere cehennemin kapılarından! Ne fena bir yerdir o kibirlililerin yeri!" derler." (Nahl, 16/28-29)

وَلاَ تَمْشِ فِي ٱلْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ ٱلْأَرْضَ
وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولاً كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا

"Hem kibirli kibirli yürüme! Zira ne kadar kibirlenirsen kibirlen, ne yeri yarabilirsin, ne de dağların boyuna erişebilirsin. Böylesi davranışların hepsi kötü olup, Rabb'inin nazarında hoş görülmeyen şeylerdir." (İsrâ, 17/37-38)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلاَ هُدًى وَلاَ كِتَابٍ مُنِيرٍ ثَانِيَ عِطْفِهِ
لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ

"Hal böyleyken öyle insanlar vardır ki hiç bir bilgiye, hiç bir delile ve hiç bir aydınlatıcı kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışır durur. 9–Allah yolundan saptırmak için kibirle kabararak tartışmasını sürdürür. Onun hakkı dünyada bir rüsvaylık olduğu gibi, kıyamet günü de ona can yakıcı azap tattıracağız." (Hacc, 22/8-9)

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَى وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا
وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ

"Sonra da Mûsa ile kardeşi Hârunu âyetlerimizle ve apaçık delille Firavun ile ileri gelen yardımcılarına gönderdik. Onlar da hakkı kabulden kibirlendiler."

قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ
مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ

"Ayetlerim size okunduğunda, siz kibirlenerek sırtınızı çevirirdiniz, geceleyin onun aleyhinde ileri geri konuşarak şaçmalıyordunuz." (Mü'minûn, 23/66-67)

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلاَ بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلاَ أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ

"Kâfirler: "Biz ne bu Kur'ana, ne de bundan öncekilere inanırız" derler. O zalimleri; sen, Rabb'lerinin huzuruna duruşma için getirildiklerinde, birbirlerine laf atarken bir görseydin! Zebûn edilen, dünyada güçsüz bırakılanlar o kibirli olan önderlerine: "Ah! sizin yüzünüzden bu hallere düştük, siz olmasaydınız biz de iman edecektik!" diyecekler." (Sebe, 34/31)

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ فَسَجَدَ الْمَلاَئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ إِلاَّ إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

"Bir vakit Rabbin meleklere: "Ben dedi, çamurdan bir beşer yaratacağım. Onu iyice biçimlendirip ona Rûhumdan üfleyince hep birden, hürmet göstermek için ona secde ediniz." Meleklerin hepsi secde ettiler. Lakin İblis secde etmedi. O kibirlendi ve kâfirlerden oldu. Allah buyurdu: "İblis! Benim ellerimle yarattığım mahlûkuma neden secde etmedin? Gururlandın mı, yoksa kendini çok yükseklerde mi görüyorsun? İblis: "Ben ondan

üstünüm, çünkü beni ateşten, onu ise topraktan yarattın" dedi. Allah: "Defol oradan. Sen artık kovulmuş birisin. Lânetim de, hesap gününe kadar senin üstündedir." (Sâd, 38/71-78)

Kibir ve Gururlanma ile İlgili Hadisler

1. Ebû Said ve Ebû Hureyre (radıyallahu anhumâ) anlatıyorlar: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri şöyle dedi: "büyüklük ridâmdır, izzet de izarımdır. Kim bu iki şeyde benimle niza ederse ona azab veririm."[507]

2. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Kalbinde zerre miktar kibir bulunan kimse asla cennete girmeyecektir!" buyurmuştu. Bir adam: "Kişi elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının güzel olmasını sever!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da: "Allah Teâla hazretleri güzeldir, güzelliği sever! Kibir ise hakkın ibtali, insanların tahkiridir" buyurdular."

3. Bir diğer rivayette: "Kalbinde hardal tanesi kadar iman bulunan bir kimse cehenneme girmez. Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse de cennete girmez."[508]

4. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yakışıklı bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Ben güzelliği seviyorum. Gördüğünüz gibi bana güzellik de verilmiş. Kimsenin beni, ayakkabı bağı bile olsa bu hususta geçmesinden hoşlanmıyorum. Ey Allah'ın Resülü! Bu (haram olan) kibre girer mi?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hayır! buyurdular. Ancak kibr, hakkı ibtal, halkı tahkirdir!"[509]

5. Amr İbn Şu'ayb an ebihi an ceddihi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü, mütekebbirler küçük karıncalar gibi haşrolunurlar. Onları her yönden zillet bürümüştür. Cehennemde Bûles denen bir

---

[507] Müslim, *Birr* 136; Ebû Dâvûd, *Libâs* 29.
[508] Müslim, *İmân* 147; Ebû Dâvûd, *Edeb* 29..
[509] Ebû Dâvûd, *Libâs* 29.

hapishâneye sevkedilirler Ateşlerin ateşi onları bürür. Cehennem ehlinin irinleri kendilerine içecek olarak verilir. Bu içeceğe tînetu'l-habâl denir."[510]

6. Selemetu'bnu'l-Ekvâ' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişi kendisini (halktan büyük görüp) uzak tuta tuta cebbarlar arasına kaydedilir de onların başına gelen musibete düçar olur."[511]

7. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulûllah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlar, ya cehennem kömüründen başka bir şey olmayan ölmüş ecdadlarıyla övünmekten vazgeçerler, yahut da Allah katında, burnuyla pislik yuvarlayan mayıs böceğinden daha adi bir derekeye düşerler. Allah Teâlâ hazretleri sizlerden cahiliye kibrini temizledi. Artık o, muttaki bir mü'min yahut bedbaht bir,fâcirdir. İnsanların hepsi Hz. Âdem'in evlatlarıdır. Adem ise topraktan yaratılmıştır."[512]

8. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah, Kıyamet günü, büyüklenerek elbisesini sürüyenin yüzüne bakmayacaktır." Bir diğer rivayette: "Elbisesini çalımla sürüyene bakmayacaktır" denmiştir.[513]

9. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim namazda izarını (gömleğini) çalımla yere değecek kadar uzatırsa, Allah onun ne günahını affeder, ne de onu kötü amellere karşı korur."[514]

10. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir adam, nefsinin hoşuna giden bir takım elbise içinde saçları da yapılmış olarak giderken yürüme sırasında kibre düşmüştü ki, birden yere battı. Kıyamet kopuncaya kadar orada zorlukla batmaya devam edecek."[515]

---

510 Tirmizî, *Kıyâmet* 48.

511 Tirmizî, *Birr* 61.

512 Ebû Dâvûd, *Edeb* 120.

513 Buhârî, *Libâs* 1, 2, 5, *Fezâilu'l-Ashab* 5, *Edeb* 55; Müslim, *Libâs* 42.

514 Ebû Dâvûd, *Salât* 83.

515 Buhârî, *Libâs* 5; Müslim, *Libâs* 49.

11. Câbir İbn Atik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıskançlıktan bir nevi var ki Allah sever; bir kısmı da var ki Allah onu sevmez. Allah'ın sevdiği kıskançlık, kişinin (mehariminden haram kılınmış bir fiil görmesi ile) şüphe halinde duyduğu kıskançlıktır. Allah'ın sevmediği kıskançlık, şüphe olmadan kıskançlık duymasıdır.

Aynı şekilde birkısım gurur vardır ki Allah hoşlanmaz, birkısmı da var, Allah hoşlanır. Allah Teâlâ'nın sevdiği gurur, kişinin savaş sırasında ve sadaka verme esnasında nefsine güvenerek duyduğu gururdur. Allah'ın buğzedip sevmediği gurur ise, taşkınlık ve övünme sırasında duyduğu gururdur."[516]

12. Cübeyr İbn Mut'im (radıyallahu anh) demiştir ki: "Benim hakkımda "Sende kibr var" diyorsunuz. Ben eşeğe binmiş, (dikişsiz) kumaşı (elbise olarak) sarınmış, keçiyi sağmış birisiyim. Üstelik Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Bun(lar)ı yapan kimsede hiçbir kibir bulunmaz" buyurdular."[517]

---

[516] Ebû Dâvûd, *Cihâd* 114; Nesâi, *Zekât* 66.
[517] Tirmizî, *Birr* 61.

31.
ADAM ÖLDÜRME VE İNTİHAR

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لاَ تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلاَ تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ
أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلاَءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ
مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ
مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ
يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلاَّ خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ
وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

"Hani sizden, birbirinizin kanını dökmeyin, birbirinizi ülkenizden çıkarmayın diye söz almıştık, siz de bunu kabul etmiştiniz. Buna siz de şahitlik edersiniz. Ama işte siz birbirinizi öldürüyor, bir kısmınızı yurdunuzdan çıkarıyor, onlara karşı günahta ve zulümde birbirinizi destekliyorsunuz. Bununla beraber, onlar esir olarak gelirlerse fidyelerini verip onları kurtarıyorsunuz. Halbuki aslında onların çıkarılması size haram kılınmıştı. Ne o, Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını red mi ediyorsunuz? İçinizden böyle yapanların elde edeceği netice dünya hayatında rüsvaylıktan başka bir şey değildir. Kıyamet günü ise en şiddetli azaba itilirler. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir." (Bakara, 2/84)

(Hicretten önce Medine'deki Yahudi kabilelerinden biri Evs, öbürü Hazrec ile antlaşma yapmışlardı. Bunlar, birbiri ile savaşınca Yahudi müttefikleri de savaşa katılıyor, Böylece Yahudiler de birbiri ile savaşıyorlardı. Fakat esir düşenler arasında Yahudi varsa fidye alarak serbest bırakıyorlardı. Fidye almaları ayıplanınca "Cevaz var" demeleri üzerine, "savaşma" yasağını ne yapacaksınız?" diye sıkıştırılıp çelişkileri sergileniyor.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلاَ تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda meşru olmayan yollarla yemeyin. Karşılıklı rıza ile yapılan bir ticaret yapmanız ise, elbette meşrûdur. Sakın haram yiyerek, başkasının hakkını gasbederek kendinizi öldürmeyin. Allah size pek merhametlidir." (Nisâ, 4/29)

(Ayette: "kendi kendinizi öldürmeyin!" emri: a-"Birbirinizi öldürmeyin!" veya "intihar etmeyin!" demektir. Veya b-Haksız yere başkalarının mallarını alanlar toplumun nizamının bozulmasına sebeb olurlar; bu kendilerinin de sonunu hazırlayabilir.

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلاً كَرِيمًا

"Kim sınırları aşarak ve haksızlık ederek bunu yaparsa Biz onu ateşe sokacağız. Bu da Allah'a çok kolaydır. Eğer size yasaklanan günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin öbür küçük günahlarınızı örtüp affederiz ve sizi değerli bir mevkiye yerleştiririz." (Nisâ, 4/30-31)

(Büyük günahlar, Allah'ın kesin olarak haram kılmakla beraber işleyenleri ahirette azap ile tehdit ettiği günahlardır. Bir hadis-i şerife göre bunlar: Şirk, sihir, adam öldürmek, yetim malı yemek, zina, meşrû savaşta ordudan kaçmak, namuslu mümin kadınlara zina isnad etmektir. Bazı rivayetlerde ana babaya isyan, faiz yemek de bunlardan sayılmıştır Öyle anlaşılıyor ki en büyük günahlar, kaçınmayı temin etmek için müphem bırakılmıştır.)

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلاَّ خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلاَّ أَنْ يَصَّدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا

"Müminin mümini öldürmesi olacak iş değildir, ancak yanlışlıkla olursa başka. Kim yanlışlıkla bir mümini öldürürse mümin bir esir (köle) âzad etmesi ve öldürülenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir; ancak onlar diyetten vazgeçip bağışlarsa o başka. Eğer yanlışlıkla öldürülen, kendisi mümin olmakla birlikte Size düşman bir kavimden ise, öldürenin mümin bir esir (köle) âzad etmesi gerekir. Eğer öldürülen, aranızda anlaşma bulunan bir topluluktan olursa, varislerine teslim edilecek bir diyet ile mümin bir esir âzad etmesi gerekir. Bunları yapmaya gücü yetmeyenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için ardarda iki ay oruç tutması gerekir. Allah her şeyi hakkiyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir." (Nisâ, 4/92)

(Keffaret olarak bir köleyi hürriyetine kavuşturmak Allah'ın hakkı, diyet ödemek de kul hakkını karşılamak içindir. Yanlışlıkla bir hayata son veren kimse, bir köleyi toplum içinde adeta hayata kavuşturma ile o hatasını telâfi etmiş olmaktadır. Ölenin varislerine verilecek diyet Hz. Peygamber (aleyhisselâm) tarafından yüz deve veya onun değeri olarak tesbit edilmiştir. Bu da çok ağır bir tazminat olup, aileye verdiği zararı telafi etme maksa– ına yöneliktir. Varisler isterlerse mikdarı hafifletebilirler. Köle âzad etme, diyet veya iki ay oruç ceza değil, suçun affedilmesi için birer keffarettir. Onun için katilin ayrıca vicdan azabı, pişmanlık duyup tevbe etmesi lazımdır. Ceza alması halinde bunlar sözkonusu değildir.)

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا
وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

"Kim bir mümini kasden öldürürse onun cezası, içinde ebedi kalmak üzere gireceği cehennemdir. Allah ona gazab etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır." (Nisâ, 4/93)

(Kasden adam öldürmenin dünyadaki cezası kısastır. Vârisleri kısastan vazgeçerlerse, diyet alabilirler. İsterlerse bunu da bağışlayabilirler. Ahiretteki cezası, Allah Teala affetmezse ebedi cehennemdir. 4,48. âyeti, Allah Tealanın, şirk dışındaki

günahları dilediği takdirde affedeceğini bildirerek bu âyeti takyid etmektedir.)

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ

"Onlara Âdemin iki oğlunun gerçek olan haberini oku: Onların her ikisi birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş, öbürününki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, kardeşine: "seni öldüreceğim" dedi. O da: "Allah, ancak muttakilerden kabul buyurur, dedi. Yemin ederim ki, sen beni öldürmek için el kaldırırsan ben seni öldürmek için sana el kaldırmam. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." "Ben isterim ki sen, kendi günahınla beraber benim günahımı da yüklenesin de cehennemliklerden olasın. Zalimlerin cezası işte budur!" (Mâide, 5/27-29)

(Hz. Âdem (aleyhisselâm)ın iki oğlunun kıssası, Hz. Muhammed (aleyhisselâm)ın çağdaşı bazı yahudilerin suikast girişimlerini kınama gayesini de gütmüş olabilir (Mesela 5,11). Benzerlik vecihlerinden en kuvvetlisi kıskançlıktır. Kabil Habili çekemediği gibi, (Tevrat, Tekvin, bölüm:4) o yahudiler de Hz. Muhammed (aleyhisselâm) ile ashabını çekemiyorlar, liderliğin onlara geçmesini hazmedemiyorlardı.)

فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ فَبَعَثَ اللهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي ٱلأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْأَةَ أَخِيهِ قَالَ يَاوَيْلَتَا أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْأَةَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي ٱلأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي ٱلأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ

"Bu sözler Kabilin hırsını kamçıladı. Nefsi, kardeşini öldürmeyi ona kolay bir şey gösterdi. O da onu öldürüp ziyan

edenlerden oldu. Allah, yeri eşen bir karga gönderdi ki kardeşinin cesedini nasıl örteceğini göstersin. Kabil: “Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar bile olup da kardeşimin cesedini örtemedim!” dedi ve pişmanlığa düşenlerden oldu. İşte bundan dolayı İsrail oğullarına Kitapta şunu bildirdik: Kim kâtil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kişiyi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa sanki bütün insanların hayatını kurtarmış olur. Resûllerimiz onlara açık âyetler ve deliller getirmişlerdi. Ne var ki onların çoğu bütün bunlardan sonra, hâla yeryüzünde fesat ve cinayette aşırı gitmektedirler.” (Mâide, 5/30-32)

(Bu âyet insan hayatının kutsallığını vurgulayan en mükemmel bir beyandır. Hayatın korunması için, her bir kişi, başkasının hayatının kutsallığını kabul edip onu korumaya çalışmalıdır. Mevdûdinin dediğine göre bu hüküm mevcut Tevratta yer almaz. Ama onun tefsiri olan Talmudda değiştirilmiş olarak: “İsrailden tek bir kişiyi öldüren, tüm ırkı öldürmüş gibi cezalandırılacaktır” tarzında yer alır. (Tefhim, bu âyetin açıklamasında)

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلاَدِهِمْ شُرَكَاؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا
عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

“Yine bunun gibi, onların, Allah’a ibadette ortak saydıkları putlarının hizmetçileri, müşriklerden çoğuna evlatlarını öldürmeyi iyi bir iş gösterdiler ki hem onları mahvetsinler, hem de dinlerini bozup karıştırsınlar. Allah dileseydi bunu yapamazlardı. O halde onları, uydurdukları yalanlarla başbaşa bırak!”(En’âm, 6/137)

(Şerikler burada, putun kendisi değil, hizmetçileri, bekçileri veya şeytanlardır. Şerik denilmesi, mallarına ortak olmaları veya itaatlerinde onları Allah’a ortak kıldıkları içindir. Fakirlik endişesi veya kızlar evlendiklerinde yahut esir olduklarında ar sebebi olabilirler diye kız çocuklarını öldürme âdetinin çirkinliği bildiriliyor. Ayrıca Cahiliye araplarının “Şu kadar oğlum olursa birini kurban edeyim” diye Allah’a yaklaşma zannı ile de böyle yaptıkları olurdu. Ayet çocuk öldürmenin hem katil ebeveyn, hem de millet

hakkında "mahvetme" olduğunu bildirmektedir. Bu da oldukça düşündürücüdür.)

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلاَدَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ
وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَاءً عَلَى اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ

"Bilgisizlik ve düşüncesizlik yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine ihsan ettiği rızkı Allah'a iftira ederek haram sayanlar, elbette tam hüsrana uğradılar. Saptılar bunlar, doğru yolu da bulamadılar!" (En'âm, 6/140)

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلاَّ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلاَ تَقْتُلُوا أَوْلاَدَكُمْ مِنْ إِمْلاَقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلاَ تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"De ki: "Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını ben okuyup açıklayayım: Ona hiçbir şeyi şerik yapmayın, anaya babaya iyi davranın, fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin, çünkü sizin de onların da rızkını veren Biziz. Kötülüklerin, fuhşiyatın açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Allah'ın muhterem kıldığı cana nahak yere kıymayın. İşte aklınızı kullanırsınız diye Allah size bunları emrediyor."(En'âm, 6/151)

(Fuhşiyat (fevahiş) çirkinliği meydanda olan her türlü kötü davranışı kapsar. Kur'an; zina, eşcinsellik, edep yerlerini açma, üvey anne ile evlenme gibi davranışları, fuhşiyattan sayar. Hadislerde hırsızlık, sarhoş edici içki içme hakkında da bu tabir kullanılır.)

وَلاَ تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلاَ يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنصُورًا

"Haklı bir gerekçe olmaksızın Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın. bir kimse zulmen öldürülürse onun velisine (mirasçısına) bir yetki vermişizdir; artık o da kısas hususunda aşırı

davranmasın, meşrû hakla yetinsin. Zaten kendisine yetki verilmekle gerekli destek sağlanmıştır.” (İsrâ, 17/33)

(Öldürme yasağına insanın kendisi de dahildir. Onun için intikam da katil gibi haramdır. Ayette yetkiden maksat kısas veya diyet olup uygulama işi yönetime aittir.)

وَالَّذِينَ لاَ يَدْعُونَ مَعَ اللهِ إِلَهًا آخَرَ وَلاَ يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَلاَ يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا

“Onlar, Allahla beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar. Allah’ın muhterem kıldığı bir canı haksız yere öldürmezler. Zina etmezler onlar. Kim de bunları yaparsa günahının cezasını bulur.” (Furkân, 25/68)

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلاَنِ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَزَهُ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ

“Mûsa, bir gün, halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. İki adamı, birbiriyle kavga eder vaziyette gördü. Onlardan biri kendi kavminden, öbürü ise düşmanının kabilesinden idi. Hemşehrisi, düşman olana karşı yardım istedi. Mûsa da bir yumruk atıp onu öldürdü. Arkasından: “Bu, dedi, şeytanın işindendir, kötü bir iştir. O gerçekten saptırıcı açık bir düşmandır.” (Kasas, 28/15)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لاَ يُشْرِكْنَ بِاللهِ شَيْئًا وَلاَ يَسْرِقْنَ وَلاَ يَزْنِينَ وَلاَ يَقْتُلْنَ أَوْلاَدَهُنَّ وَلاَ يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلاَ يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللهَ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Ey Peygamber! Mümin hanımlar Allah’a hiç bir sûrette ortak tanımamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, hiç yoktan yalan uydurup iftira atmamak, bulduğu bir çocuğu, kocasına isnat etmemek veya gayrı meşrû bir çocuk dünyaya getirip onu kocasına mal etmemek, senin kendilerine emredeceğin meşrû olan herhangi bir konuda sana karşı

gelmemek hususlarında sana biat etmeye geldiklerinde, sen de onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan af dile. Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir: Affı ve ihsanı boldur." (Mümtehine, 60/12)

(Bu âyet Mekkenin fethi günü inmiş, erkeklerden sonra kadınlardan da biat alınmıştır. Çocuk öldürmekten maksat: "kız çocuklarını öldürüp gömmek" tir. Meşrû bir hususta: Senin onlardan istediğin meşrû bir şey, yahut nehyedeceğin bir münker hususunda demektir. Resûlullahın meşrû olmayan bir şeyi istemeyeceği kesin olduğu halde böyle buyurulması, müminlere "Halık'a isyan olan hiç bir işte mahluka itaat edilmez." prensibini hatırlatmak içindir.)

Adam Öldürme
İntiharın Haramlığı ile İlgili Hadisler

1. Saîd İbn'l-Âs (radıyallahu anh) hazretleri İbn Ömer (radıyallahu anhumâ)'dan naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'min, haram kana bulaşmadıkça dininde genişlik içindedir." Said İbn'l-Âs der ki: "İbn Ömer (radıyallahu anhum) (Resûlullah'ın sözünden sonra şunu) söylediler: "Kişi, nefsini bulaştırdığı takdirde, kurtuluşu olmayan çok ciddi amellerden biri, haksız yere haram kan dökmesidir."[518]

2. Muâviye İbn Ebi Süfyân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her günahı Allah'ın mağfiret buyurması muhtemeldir. Ancak bilerek mü'mini öldüren veya kâfir olarak ölen kimse hâriç..."[519]

3. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'minin öldürülmesi, Allah katında, dünyanın zevalinden daha büyük (bir hâdise)dir."[520]

4. Ebu'l-Hakem el-Becelî anlatıyor: "Ebû Hureyre ve Ebû Saîd (radıyallahu anhumâ)'yı dinledim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın

[518] Buhârî, *Diyât* 1.
[519] Nesâi, *Tahrim* 1.
[520] Nesâi, *Tahrim* 2.

şöyle söylediğini müzâkere ediyorlardı: "Eğer semâ ve arz ehli bir mü'minin kanını (haksız yere dökmede) iştirak etselerdi, Allah her ikisini birden cehenneme atardı."[521]

5. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İman, ihanetle öldürmeye bağdır, mü'min ihanet suretiyle öldürülmez."[522]

6. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yeryüzünde haksız yere öldürülen bir insan yoktur ki katilin günahından bir misli Hz. Âdem'in ilk oğluna (Kâbil'e) gitmemiş olsun. Çünkü o, haksız öldürme yolunu ilk açandır."[523]

7. Yine İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "(Kıyamet günü) bir adam bir başkasının elinden tutmuş olarak gelir ve: "Ey Rabbim! Bu, beni öldürdü!" der. Aziz ve celil olan Allah da: "Onu niye öldürdün?" diye sorar. Adam: "İzzet senin için olsun diye öldürdüm!" der. Rab Teâla: "İzzet benim içindir!" buyurur. Bir başka adam da bir başkasının elinden tutmuş olarak gelir ve: "Ey Rabbim! Bu, beni öldürdü!" der. Azîz ve Celîl olan Allah: "Onu niye öldürdün?" diye sorar. Adam: "İzzet falancanın olsun diye öldürdüm!" der Rab Teâla: "İzzet falancanın değildir!" buyurur. Adam (öbürünün) günahıyla döner."[524]

8. Mikdâd İbn'l-Esved (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben küffardan bir adama rastlasam ve aramızda mukâtele çıksa. O kılıcıyla vurup elimin birini kesip atsa. Sonra adam (sıkışıp) bana karşı bir ağaca sığınsa ve: "Allah için müslüman oldum!" dese, bu sözünden sonra ben onu öldürebilir miyim?" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hayır! Sakın onu öldürme" buyurdu. Ben ısrar ettim: "Ama ey Allah'ın Resûlü! O benim bir elimi kesti ve sonra müslüman olduğunu

---

521 Tirmizî, *Diyât* 8.

522 Ebû Dâvûd, *Cihâd* 169.

523 Buhârî, *Diyât* 2, *Enbiya* 1, *İ'tisâm* 15; Müslim, *Kasâme* 27.

524 Nesai, *Tahrim* 2.

söyledi" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Hayır! Sakın onu öldürme, eğer öldürürsen, o adam, sen onu öldürmezden önceki senin makamındadır ve sen de, onun söylediği kelimeyi söylemezden önceki durumunda olursun!" buyurdular."[525]

9. Hârise İbn Mudarrıb anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Furât İbn Hayyân'ın öldürülmesini emretti. Bu adam Ebû Süfyân'ın casusu ve aynı zamanda Ensar'dan bir zâtın halîfi (müttefiki) idi. Derken o, ensar'dan müteşekkil bir halkaya uğradı ve: "Ben müslümanım!" dedi. Bunun üzerine: "Ey Allah'ın Resûlü! Furât İbn Hayyân "Ben müslümanım" diyor!" denildi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da: "Sizden bir kısım erkekler var. Kendilerini (dilleriyle itiraf ettikleri) imanlarına havale ediyor (söylediklerini tasdik ediyor)uz. İşte onlardan biri de Furât İbn Hayyân'dır!" buyurdular."[526]

İntiharın Hükmü

10. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kendisini dağdan atarak intihar ederse o cehennemlik olur. Orada ebedî olarak kendini dağdan atar. Kim zehir içerek intihar ederse, cehennem ateşinin içinde elinde zehir olduğu halde ebedî olarak ondan içer. Kim de kendisine demir saplayarak intihar ederse, cehennemde ebedî olarak o demiri karnına saplar."[527]

11. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Hayber gazvesinde hazır bulunduk. Müslüman olduğunu söyleyen bir adam için, Efendimiz: "Bu, ateş ehlindendir!" buyurdular. Savaş başlayınca çok şiddetli şekilde savaştı ve yara aldı. Ashabtan bazısı: "Ey Allah'ın Resûlü dedi, az önce ateş ehlinden dediğiniz kimse, çok şiddetli şekilde kahramanca savaştı ve de öldü!" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu

---

525 Buhârî, *Diyât* 1, *Meğâzi* 11; Müslim, *İmân* 155.
526 Ebû Dâvûd, *Cihâd* 109.
527 Buhârî, *Tıbb* 56; Müslim, *İmân* 175.

vesselâm), yine: "Cehenneme (gitmiştir)" buyurdular. Bu cevap üzerine müslümanlardan bazıları nerdeyse şüpheye düşecekti. Askerler bu halde iken, Aleyhissalâtu vesselâm'a: "O asker henüz ölmemiş, ancak ağır şekilde yaralanmış!" dediler. Gece olunca, adam yaraya dayanamadı. Kılıncının keskin tarafını alıp üzerine yüklendi ve intihar etti. Durum Aleyhissalâtu vesselâm'a haber verildi. Bunun üzerine: "Allahuekber!" buyurdular ve devam ettiler: "Şehâdet ederim ki, ben Allah'ın kulu ve Resûlüyüm!" Sonra Hz. Bilal'e (radıyallahu anh) halk içinde şöyle ilan etmesini emrettiler: "Cennete sadece müslüman nefisler girecek. Şurası muhakkak ki, (İslâm'ın lehine olan ameller kişinin imanına delil değildir), Allah bu dini, fâcir bir kimse ile de güçlendirir."[528]

12. Câbir İbn Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, intihar eden bir kimse haber verilmişti: "Ben üzerine namaz kılmıyorum!", buyurdular."[529]

---

[528] Buhârî, *Cihâd* 182, *Meğâzi* 38, *Kader* 5; Müslim, *İmân* 178.
[529] Ebû Dâvûd, *Cenâiz* 51.

32.
MÜNAFIKLIK (İKİ YÜZLÜLÜK) VE BELİRTİLERİ

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لاَ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ أَلاَ إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لاَ يَشْعُرُونَ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلاَ إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لاَ يَعْلَمُونَ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَى شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلاَلَةَ بِالْهُدَى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لاَ يُبْصِرُونَ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَرْجِعُونَ أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللّٰهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Öyle insanlar da vardır ki "Allah'a ve ahiret gününe inandık" derler; Oysa iman etmemişlerdir. Akılları sıra Allah'ı ve iman edenleri aldatmayı kurarlar. Kendilerinden başkasını aldatamazlar da farkında değiller. Bu yalancılıkları, bu samimiyetsizlikleri sebebiyle bunlara gayet acı bir ceza vardır. Ne zaman onlara: "Yeryüzüne fesat saçmayın!" denilse "Biz sadece barışçıyız, ortalığı düzeltmekten

başka işimiz yok!" derler. Gözünüzü açın, bunlar bozguncuların ta kendileridir, lakin şuurları yok, farkında değiller. Ne zaman onlara: "Şu güzel insanların iman ettiği gibi siz de iman edin" denilse "Yani o beyinsizlerin inandıkları gibi mi inanalım?" derler. Asıl beyinsizler kendileridir de farkında değiller. Bunlar iman edenlerle karşılaştıkları vakit "Biz de müminiz" derler. Fakat şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında da: "Emin olun biz sizinle beraberiz, biz onlarla alay ediyoruz" derler. (Şeytan: Azgınlıkta, şer ve kötülükte kendi benzerlerini çok geçmiş kötü, inatçı anlamında cins ismi olup cinlerden olduğu gibi insanlardan da olabilir. Cin şeytanlarının ataları İblis olup, bazan özel isim olarak İblîs yerine eş-Şeytan kullanılır.) Allah da kendileriyle alay eder ve azgınlık-larında onlara mühlet verir; böylece onlar bir müddet başıboş dolaşırlar. (Allah'ın alay etmesinden maksad, münafıkların alay etmelerinin karşılığını vermesidir. Müşakele babından olarak, benzer lafızla tamamen farklı mana kasdetme söz konusudur. Mesela haylazlık ederken sinsice gülen çocuğunu tehdid eden annesi "Sen gül, ben de sana gülerim!" derken, onun gülmesinin tamamen farklı şekilde olması gibi. Kalbinde iman etmediği halde müslüman görünen kimseye münafık denir. Bunlara İslâm toplumunda müslüman muamelesi yapılır. Böylece: 1- İslâm'ın sabır ve müsamahası uygulanır. 2- Onların nesillerinden gerçek müminlerin yetişmesine imkân hazırlanır. İşte onlar hidayeti alacaklarına dalalete müşteri oldular. Ama bu, kârlı bir ticaret olmadı. Çünkü kâr yolunu tutmadılar. Bunların hali, o kimsenin haline benzer ki aydınlanmak için bir ateş yakar. Ateş çevresini aydınlatır aydınlatmaz Allah onların gözlerinin nurunu giderir ve karanlıklar içinde bırakır, onlar da göremez olurlar. Sağır, dilsiz ve kördürler onlar, Onun için Hakka dönmezler. Yahut onların durumu gökten sağnak halinde boşanan ve içinde yoğun karanlıklar, gök gürlemeleri ve şimşekler bulunan yağmura tutulmuş kimselerin durumuna benzer. Yıldırımların verdiği dehşetle, ölüm korkusundan, parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Fakat Allah kâfirleri çepeçevre kuşatır. Şimşek nerdeyse gözlerini köreltecek. Önlerini aydınlattı mı ışığında yürürler, karanlık çökünce de

dikilir kalırlar. Allah dileseydi kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah gerçekten her şeye kadirdir.” (Bakara, 2/7-20)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللهَ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللهُ لاَ يُحِبُّ الْفَسَادَ وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ

“İnsanlardan öylesi vardır ki dünya hayatına dair sözleri senin hoşuna gider. Üstelik sözünün özüne uyduğuna Allah’ı da şahit gösterir. Halbuki gerçekte o düşmanların en yamanıdır. Senin yanından ayrılınca, ülkede fesat çıkarmaya çalışır, ürünleri ve nesilleri mahvetmek için uğraşır. Allah, elbette fesadı (bozgunculuğu) sevmez. (Bu âyette ülkenin istikbalinin en önemli iki rüknüne dikkat çekilmektedir. Maddî hayatın, ekonomik hayatın esası ürün, manevî hayatın esası ise yeni nesillerin iyi yetiştirilip eğitilmesidir.) O adama: “Allah’tan kork da fesat çıkarma!” denildiğinde, kendini benlik ve gurur kaplar ve bu, onu daha fazla günaha sürükler. Böylesinin hakkından cehennem gelir. Gerçekten ne fena yataktır o cehennem!” (Bakara, 2/204-206)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لاَ يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

“Ey iman edenler! Sadaka verdiğiniz kimselere minnet etmek, incitmek suretiyle o sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Allah’a da, ahirete de inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin. Onun durumu, üzerinde toprak bulunan kaypak bir kayaya benzer ki, şiddetli bir yağmur olur olmaz toprağı kayıverir, cascavlak kalır. Öyleleri işledikleri hiçbir şeyden sevap ve mükâfat elde edemezler. Zira Allah inkârcılar gürûhunu buna muvaffak eylemez.” (Bakara, 2/264)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لاَ يَأْلُونَكُمْ خَبَالاً وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ

تَعْقِلُون هَاأَنْتُمْ أُولاَءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلاَ يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لاَ يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

"Ey iman edenler, siz müslümanlardan başkasını sırdaş edinmeyin. ÇÜnkü onlar size şer ve fesat çıkarmada ellerinden geleni bırakmazlar. Daima sizin sıkıntıya düşmenizi isterler. Size olan düşmanlıkları, zaten ağızlarından taşıp meydana çıkmıştır. Kalblerinin gizlediği düşmanlık ise daha fazladır. Eğer aklınızı kullanırsanız, âyetlerimizi size iyice açıkladık. İşte siz o kimselersiniz ki o düşmanlarınızı se-versiniz, halbuki siz bütün Kitaplara iman ettiğiniz halde, onlar sizi sevmezler. Hem huzurunuza geldiler mi "âmenna!" biz de "inandık!" derler. Aralarında başbaşa kaldıkları vakit de, size duydukları kin ve düşmanlık sebebiyle, parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: "Geberin kininizle!" Allah bütün kalblerin künhünü bilir. Size bir ferahlığın, bir nimetin ulaşması onları tasalandırır. Bir fenalığın gelmesine ise, âdeta bayılırlar. şayet siz sabreder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, onların tuzakları size hiçbir zarar veremez. Çünkü Allah, elbette onların yaptıklarını ilmiyle, kudretiyle kuşatmıştır, tamamen Onun kontrolü altındadırlar." (Âl-i İmrân, 3/118-120)

ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ يُخْفُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ مَا لاَ يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَاهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُم وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

"Sonra o kederin peşinden üzerinize bir güven duygusu indirdi. Sizden bir kısmını bürüyen tatlı bir uyku hali verdi. Bir kısmınız ise can derdine düşmüş, Allah hakkında Cahiliye devrindekine benzer gerçek dışı şeyler düşünüyorlar: Bu işin kararlaştırılmasında bizim yetkimiz mi var? Ne gezer! diye söyleniyorlardı. De ki: Bütün yetki

ve karar Allah'ındır" Onlar aslında içlerinde, sana karşı açığa vuramadıkları birşeyler saklıyor ve kendi aralarında: "Bu emir ve komuta işinde bir payımız olsaydı, şimdi burada olmaz, öldürülmezdik" diyorlardı. De ki: Siz evlerinizde dahi olsaydınız haklarında ölüm takdir edilenler, mutlaka düşüp ölecekleri yerlere doğru çıkacaklardı. Allah, sizin içinizde olanı sınamak ve kalblerinizi her türlü vesveseden ve kirden arındırıp pırıl pırıl yapmak içindir ki bunu başınıza getirdi. Allah sinelerin özünü dahi bilir." (Âl-i İmrân, 3/154)

(Bazı münâfıklar, müslümanlarla birlikte savaşa katıldıklarına pişman olmuşlardı. Aralarında konuşurken: "Yönetimde hissemiz olsaydı, fikrimizle hareket edilseydi, böyle perişan olmaz, bu kadar ölü vermezdik" diyorlardı. Böylece Peygamberimizi itham ediyor, müminlerin de maneviyatlarını bozuyorlardı.)

وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أَوِ ادْفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالاً لاَتَّبَعْنَاكُمْ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلإِيمَانِ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ

"İki ordunun karşılaştığı gün başınıza gelen musibet Allah'ın izniyle olmuştu. Bu da müminleri ayırd etmesi, münafıklık yapanlar, meydana çıkması için idi. O münafıklara: "Gelin, Allah yolunda savaşın veya hiç olmazsa düşmanınızın size ve ailelerinize saldırmasını önleyin" denildiğinde: "Biz savaş olacağını bilseydik size katılırdık" dediler. Doğrusu o gün onlar imandan ziyade küfre yakın idiler. Onlar, ağızlarıyla, kalblerinde olmayan şeyleri söylüyorlardı. Ama Allah onların gizlediklerini pek iyi bilir." (Âl-i İmrân, 3/166-167)

(Kureyş ordusunun saldırısı sebebiyle Uhud savaşı öncesinde Hz. Peygamber, ashabı ile istişare etti. şahsî görüşü, şehir dışına çıkmaksızın savunma yapmaktı. İbn Übeyy de bu görüşte idi. Gençler meydan savaşı isteyip ağır basınca, Hz. Peygamber de ordusunu gönülsüz olarak çıkardı. Onun bu halini ve şahsî fikrini bahane ederek, İbn Übey üç yüz kadar adamı ile ayrılıp Medineye döndüler. Müslümanlar yediyüz kişi olarak Medineyi savunmada yalnız kaldılar. Antlaşma gereği savaşa katılması gereken Yahudiler de, Cumartesine

rastlamasını bahane ederek katılmadılar. İbn Übeyy grubuna: "Ahdiniz gereği, gelin Medineyi beraberce savunalım" denilince onlar: "Savaş olacağını sanmıyoruz. Bugün savaşacağınızı bilseydik biz de sizinle savaşırdık!" diyerek çekip gittiler.)

اَلَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَءُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Onlar o münafıklardır ki kendileri savaşa çıkmayıp evde oturmaları yetmiyor gibi, bir de kalkıp bilgiçlik taslayarak savaşta şehid olan arkadaşları hakkında: "Sözümüze kulak verselerdi böyle öldürülmezlerdi" derler. De ki: "Eğer, iddianızda tutarlı iseniz haydin elinizden geliyorsa kendinizi ölümün elinden kurtarın bakalım." (Âl-i İmrân, 3/168)

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلاَلاً بَعِيدًا وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلاَّ إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا

"Baksana hem sana indirilen hem de senden önce indirilen kitaplara inandığını iddia eden o münâfıkların yaptıklarına! Kalkıp azgın şeytanın önünde muhakeme olmak istiyorlar. Halbuki onlara o şeytanı reddetmeleri emri verilmişti. Şeytan da onları haktan büsbütün saptırmak ister. Kendilerine "haydi Allah'ın indirdiği Kur'anın hükmüne ve Resûlün hükmüne gelin!" denildiğinde münafıkların senden iyice geri durduklarını görürsün. Fakat işlediklerinin cezası olarak başlarına bir musibet geldiği zaman ne olur? Onlar hemen sana gelir, yemin billah ederek "billahi maksadımız sırf iyilik yapmak ve ara bulmaktan ibaret idi" derler." (Nisâ, 4/60-62)

وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللّٰهِ لَيَقُولَنَّ كَأَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَالَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا

"Aranızda öylesi vardır ki, işi ağırdan alır. Başınıza bir felâket gelirse der ki: "Neyse ki, Allah bana lutfetti de onlarla beraber çıkmadım." Ama Allah'tan size nimet ve inayet erişirse –sanki daha önce kendisiyle sizin aranızda hiç tanışıklık yokmuş gibi– "Ah! n'olurdu, der, ben de onlarla beraber olaydım da büyük ganimete konaydım!" (Nisâ, 4/72-73)

وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفَى بِاللّٰهِ وَكِيلاً أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا

"Münâfıklar sana "Baş üstüne!" derler. Fakat yanından çıkınca, onlardan bir güruh gece karanlığında senin söylediklerinin tersine planlar kurarlar. Allah onların o gizli planlarını bir bir kaydediyor. Onun için sen yüzlerine vurmaktan vazgeç de Allah'a havale et, Ona tevekkül et. Sana vekil olarak Allah yeter. Kur'anı gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer Kur'an Allah'tan başkasına ait olsaydı, elbette içinde birçok tutarsızlıklar bulurlardı." (Nisâ, 4/81-82)

(Bu gibi yerlerde münâfıkların ve zayıf inançlı kişilerin hataları dile getirilirken, bu yanlışların kaynağının, Hz. Muhammedin Allah'tan gelen bir Elçi olduğunu, Kur'anın Allah Kitabı olduğu konusunda şüpheleri olduğunu bildirir. Allah Teala onları Kur'anı iyice incelemeye davet ediyor. Gerçekten, iyi düşünen insan şu hakikati anlamakta gecikmez: 23 yıl)

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُوْلِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلاَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لاَتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلاَّ قَلِيلاً

"Onlara güvenlik veya korkuya dair bir haber geldiğinde doğru olup olmadığını araştırmadan ve yaymakta mahzur bulunup bulunmadığını danışmadan hemen onu yayarlar. Halbuki onlar bu haberi Peygambere ve aralarındaki yetkili zatlara arzetselerdi elbette işin içyüzünü araştırıp ortaya çıkaranlar, onun mahiyetini, haberin neye delâlet ettiğini bilirlerdi. Eğer Allah'ın lütuf ve

rahmeti üzerinizde olmasaydı, pek azınız hariç hepiniz şeytana uymuş gitmiştiniz." (Nisâ, 4/83)

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً فَلاَ تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّى يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَلاَ تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلاَ نَصِيرًا

"Ne çok isterler ki siz de kendileri gibi küfre düşesiniz de böylece kendileriyle beraber olasınız. Allah yolunda hicret etmedikçe onlardan dost edinmeyin. Eğer aldırmazlarsa o vakit nerede bulursanız onları yakalayın, öldürün ve sakın onlardan ne hâmi, ne yardımcı edinmeyin." (Nisâ, 4/89)

سَتَجِدُونَ آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّ مَا رُدُّوا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأُولَئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا

"Bir de öyleleriyle karşılaşacaksınız ki onlar hem sizden, hem de kendi kavimlerinden emin kalmak isterler. Bunlar ne zaman müslümanlarla savaşmaya çağırılsalar derhal ona dalarlar. O halde bunlar sizden uzak durmaz, size barış teklif etmezler, ellerini sizden çekmezlerse onları nerede bulursanız yakalayın, öldürün. İşte bunlara karşı size kesin bir izin ve yetki vermişizdir." (Nisâ, 4/91)

وَلاَ تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللهَ لاَ يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلاَ يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لاَ يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا

"Ve kendi öz canlarına hıyanet edenleri savunma. Çünkü Allah, hainlikte ve günahkârlıkta çok aşırı olanları asla sevmez. İnsanlardan gizlemeye çalışırlar da, Allahdan gizlemeyi düşünmezler. Halbuki onlar Allah'ın razı olmayacağı tezviratı planlarken O hep yanıbaşlarındadır. Zaten Allah, onların yaptıkları ve yapacakları her şeyi ilim ve kudretiyle ihata etmiştir." (Nisâ, 4/107-108)

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلاَ تَفْتِنِّي أَلاَ فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلاَّ مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلاَنَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ قُلْ هَلْ تَتَرَبَّصُونَ بِنَا إِلاَّ إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ إِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلاَّ أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهِ وَلاَ يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ إِلاَّ وَهُمْ كُسَالَى وَلاَ يُنْفِقُونَ إِلاَّ وَهُمْ كَارِهُونَ فَلاَ تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ إِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلاً لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ

"İçlerinden bazıları: "Bana izin ver, beni fitneye ve isyana düşürme, başımı derde sokma!" der. Bilmiş ol ki, fitneye zaten kendileri düşmüşlerdir. Cehennem elbette kâfirleri her taraftan kuşatacaktır. Sana bir iyilik gelirse onlar üzülürler ve eğer başına bir musibet gelirse içlerinden, "Neyse ki biz daha önce tedbirimizi almıştık. Siz düşünün." deyip senin başına gelen felaketten dolayı keyifli keyifli döner giderler. De ki: "Allah yolunda, ister gönül rızasıyla verin, ister gönülsüz infak edin, verdikleriniz sizden hiçbir zaman kabul edilmeyecektir. Çünkü siz, hak yoldan çıkmış fasıklar güruhusunuz." (Bu âyet, nifaklarını gizlemek için bazı maddî katkılarda bulunmak isteyen münâfıklara sert bir uyarıdır.) Bu teberrûlarının kabul edilmemesinin tek sebebi şudur: Çünkü onlar Allah'a ve Resûlüne karşı inkâr ve nankörlük içindedirler. Namaza ancak üşene üşene gelirler. Yardımda bulunurken de istemeye istemeye verirler. O münafıklar yanınızda Allah'a yemin ederek sizden olduklarını ileri sürerler. Aslında onlar sizden değildirler. Doğrusu onlar kâfirlerin maruz kaldıkları durumdan endişe etmeleri sebebiyle ödleri kopan bir topluluktur.

Şayet sığınacakları bir yer, yahut barınabilecekleri mağaralar, hatta başlarını sokabilecekleri bir delik bulsalardı derhal o tarafa seğirtirlerdi. Onlardan bazıları da senin zekât ve sadakaları taksim edişine dil uzatırlar. Bu mallardan kendilerine pay verilirse memnun olurlar, verilmeyince hemen kızıp öfkelenirler." (Tevbe, 9/49-58)

(Zekât uygulaması sonucunda müslümanlar mallarından % 2,5 – % 20 nisbetinde Beytülmale veriyorlar. Bu da büyük bir yekün teşkil ediyordu. Münafıklar aç gözlülükle, bu serveti Hz. Peygamberin şahsınınmış gibi düşünüyor, kendilerine düşen paydan çok fazlasını bekliyorlardı. Zekâtı akrabasına bile yasaklayan, bu konuda çok hassas ve dikkatli davranan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onların bu aşırı isteklerini yerine getiremeyince dedikodu çıkarıyorlardı.)

وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ
وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ

"Eğer onlar Allah'ın ve Resûlünün kendilerine verdiklerine razı olsalar ve: "Allah'ın lutfu bize yeter. Allah bize lütfundan yine verir, Resûlü de. Bizim isteğimiz sadece Allah'ın rızasıdır!" deselerdi, kendileri için elbette daha iyi olurdu."(Tevbe, 9/59)

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضُوهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ
أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا ذَلِكَ الْخِزْيُ
الْعَظِيمُ يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِئُوا
إِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ

"Sizin yanınıza gelir, gönlünüzü hoş etmek için Allah'a yeminler ederler, Halbuki eğer bunlar mümin iseler, herşeyden önce Allah'ın ve Resûlünün rızasını düşünmeleri gerekirdi. Hâla şunu anlayıp öğrenmediler mi ki, kim Allah'a ve Resûlüne karşı çıkıp düşmanlık ederse, ona muhakkak cehennem ateşi var, hem de devamlı olarak orada kalacaktır. İşte en büyük zillet, en feci rezalet! Münafıklar, kalplerinde gizledikleri küfrü yüzlerine vuracak bir sûrenin tepelerine inmesinden çekinirler (bir yandan da

sizinle alay ederler). De ki: "Eğlenin bakalım. Allah sizin o çekinip endişe ettiğiniz şeyleri meydana çıkaracaktır!" (Tevbe, 9/62-64)

(Münafıklar içyüzlerini, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ve müslümanlar hakkında içlerinde sakladıkları gerçek düşüncelerini açıklayacak vahyin, ha geldi ha gelecek korkusu içinde idiler. Kur'anın Allah'ın buyruğu olduğuna tam inanmasalar da, Resûlullahın birçok gizli halleri ortaya çıkardığına dair yeterli tecrübeleri olduğundan, bu korku onları hiç terketmiyordu.)

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللّٰهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ

"Eğer kendilerine ettikleri alay hakkında soracak olursan, yaptıklarını gizler ve: "Ciddi bir şey konuşmuyorduk, sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk!" derler. Sen onlara kanmayıp, suçlarını itiraf etmişlercesine de ki: "Demek, siz Allah ile, Onun âyetleri ile ve Onun Resûlü ile eğleniyordunuz ha!" (Tevbe, 9/65)

(Tebûk seferine hazırlanan müslümanların, müthiş Bizans orduları karşısında ne hallere düşeceğine dair senaryolar üretip kulis yaparak müminlerin de cesaretlerini kırmaya girişiyorlardı. Ayet onların maskelerini indiriyor.)

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"Münafık erkeklerle münafık kadınlar size değil, birbirlerine benzerler: Kötülüğü teşvik edip iyiliği menederler ve cimriliklerinden dolayı ellerini sımsıkı tutarlar. Onlar Allah'ı unutup terkettiler, Allah da onları terketti. Şüphesiz ki münafıklar, hep itaat dışına çıkan fasık kimselerdir." (Tevbe, 9/67)

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلاَمِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلاَّ أَنْ أَغْنَاهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُنْ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ

"Onlar Allah'a yemin ederek, olumsuz bir şey söylemediklerini ileri sürerler. Halbuki küfür sözünü söylediler, İslâm'a

girdikten sonra inkâr ettiler, başaramadıkları, netice alamadıkları birtakım cinayetlere yeltendiler. Münafıkların Peygambere ve müminlere kin beslemelerinin tek sebebi, Allah ve Resûlünün kendi lütfu ile müminleri zenginleştirmiş olmasıydı. Onlar tevbe ederlerse, haklarında hayırlı olur. Yok yüz çevirirlerse, Allah onları dünyada da ahirette de acı bir azaba uğratır. Onlara bütün bir dünyada, ne bir hâmi, ne de bir yardımcı bulunamaz.” (Tevbe, 9/74)

(Küfür sözleri münafıklardan eksik olmuyordu. Meselâ: Tebûk seferinde Hz. Peygamberin (aleyhissalâtu vesselâm) develerinden biri kaybolunca müslümanlar onu oramaya koyuldular. Münafıklar sinsi sinsi: “Şu adamın peygamberliğine bakın: Gökten haber alıyor, fakat devesinin nerede olduğunu bilemiyor!” dediler. Öte yandan münafıklar, Hz. Peygamberin ordusunun Bizans tarafından hezimete uğratılmasına kesin gözüyle baktıklarından, Abdullah İbn Ubeyy’i Medineye kral yapma hazırlıklarına başlamışlardı.)

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ

“Onlardan kimi de Allah’a şöyle kesin söz vermişlerdi: “Eğer Allah bize lütfundan verirse, biz de mutlaka zekât ve teberrûda bulunacak ve elbette iyi insanlardan olacağız.” (Tevbe, 9/75)

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ
وَطَبَعَ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لاَ تَعْتَذِرُوا
لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى
عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُون سَيَحْلِفُونَ بِاللهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ
لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ
يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللهَ لاَ يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ

“Ayıplamak gerekirse, zengin ve imkânlı olmalarına rağmen savaşa katılmamak için bahaneler ileri sürenler ayıplanmalıdır. İşte onlar geride kalan güçsüz kadınlarla beraber kalmaya razı oldular. Allah da onların kalblerini mühürledi. Artık onlar işlerin gerçek mahiyetini bilemezler. Savaş dönüşü kendileriyle karşılaşınca,

katılmamaları hakkında mazeretler, bahaneler ileri sürerler. De ki: "Boşuna özür dilemeyin, zira size inanmayacağız. Çünkü sizin aleyhimizde çevirdiğiniz dolaplardan bir kısmını Allah bize bildirdi. Bundan böyle de, yapacağınız her şeyi Allah da, Resûlü de görüp değerlendirecek, daha sonra da, gizli olsun açık olsun, herşeyi bilen Allah'ın huzuruna götürüleceksiniz. O da bütün yaptıklarınızı bir bir önünüze koyacaktır." Dönüp yanlarına vardığınız zaman, kendilerini affetmeniz için Allah'a yeminler edeceklerdir. Siz onlardan yüzçevirin. Onlara muhatap bile olmayın. Çünkü onlar o kadar murdar kimseler ki, hesap sormak ve azarlamakla yola gelmezler. İşleyip durdukları günahlar sebebiyle onların konutları cehennem olacaktır. Kendilerinden razı olasınız diye, size karşı Allah'a nice yeminler edecekler... Bilesiniz ki siz onlardan hoşnud olsanız bile, o yoldan çıkmış, o pis güruhtan Allah asla razı olmaz." (Tevbe, 9/93-96)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اِطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ
اِنقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ

"Öyle insanlar vardır ki Allah'a, sırf bir hesaba binaen, imanla küfrün arasında bir yerde ibadet eder. Şayet umduğu faydayı elde ederse onunla huzur bulup sevinir, eğer bir sıkıntı ve imtihana maruz kalırsa yüzüstü dönüverir. Dünyayı da ahireti de kaybeder. İşte besbelli olan hüsran budur." (Hacc, 22/11)

(Bu âyet dine tam bir güvenle değil de, kuşkulu ve menfaatine bağlı olarak pamuk ipliği ile bağlananları temsili olarak anlatır. Bunlar ordunun bir kıyısında durur gibidirler. Ganimet elde edilirse işin içine dalarlar, tehlike belirir belirmez kaçarlar.)

قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلاَ يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلاَّ
قَلِيلاً أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي
يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى
الْخَيْرِ أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللّٰهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا يَحْسَبُونَ
الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ
يَسْأَلُونَ عَنْ أَنْبَائِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتَلُوا إِلاَّ قَلِيلاً

“Allah içinizden bozgunculuğa meyledip savaştan alıkoymak isteyenleri ve kardeşlerine: “Bize gelin” diyenleri elbet biliyor. Zaten bunlardan ancak pek az bir kısmı savaşa geliyorlardı. Savaşa katıldıklarında da size karşı pek cimri ve kıskanç davranırlar. Hücum eden düşmanın ortalığa saldığı büyük korku gelince, ölüm baygınlığına düşmüş kimsenin bakışı gibi, gözleri dönmüş bir tarzda sana baktıklarını görürsün. Korku hali geçince, Allah yolunda harcamada cimrice bir tavır içinde, keskin dilleriyle sizi incitirlerdi. İşte onlar iman etmemişler, Allah da onların yaptıkları bütün işleri boşa çıkarmıştır. Bu, Allah’a göre kolaydır. Münafıklar birleşik kuvvetlerin çekilip gitmediklerini sanıyorlardı. Şayet birleşik kuvvetler tekrar gelecek olsa, çok isterler ki çöldeki göçebeler içinde bulunsunlar da sizin savaşınız hakkındaki haberleri uzaktan sorsunlar. Esasen, yanınızda bulunsalardı dahi, onlardan pek azı savaşırlardı.” (Ahzâb, 33/18-20)

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللهِ وَاللهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللهُ
يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ اِتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ إِنَّهُمْ سَاءَ
مَا كَانُوا يَعْمَلُون ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لاَ يَفْقَهُونَ
وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ
يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ وَإِذَا
قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ
مُسْتَكْبِرُونَ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ إِنَّ اللهَ
لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لاَ تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ
حَتَّى يَنْفَضُّوا وَلِلّٰهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لاَ يَفْقَهُونَ

“Münafıklar sana geldiklerinde: “Biz, senin Allah’ın Resûlü olduğuna şahitlik ederiz.” derler. Allah da senin Kendisinin elçisi olduğunu elbet bilir. Bununla beraber, Allah, onların bunu söylerken yalan söylediklerine, samimi olmadıklarına şahitlik eder. Onlar yeminlerini kalkan olarak kullanıp insanları Allah’ın yolundan uzaklaştırırlar. Yaptıkları bu iş ne kötü bir iştir! Çünkü onlar önce inandıklarını iddia ettiler, sonra inkâra gittiler. Bu sebeple

kalbleri mühürlendi. Artık onlar hakkı anlamazlar. Onları gördüğünde kalıpları kıyafetleri senin hoşuna gider, beğenirsin onları. Konuştuklarında sözlerine kulak verirsin. Gerçekte ise onlar, âdeta koltuklarına dayanan, içi boş, ruhsuz kütüklere benzerler. İçleri boş, ödlek olduklarından çıkan her sesten pirelenir, her yeni haberi kendi aleyhlerinde sanırlar. Onlar düşmandır, sakının onlardan. Allah belalarını versin onların! Nasıl da Hakka hakikate sırtlarını dönüyorlar. Onlar hakkında "Allah belalarını versin!" ifadesi beddua olmayıp, onların cezaya müstahak olduklarının Allah tarafından bildirilmesidir. için dua etsin, Allah'tan size af dilesin." denildiğinde açıktan bir şey söyleyemediklerinden, kibirlerinden ötürü başlarını sağa sola büker, içten içe homurdanırlar ve onların kibirli bir şekilde tevbeye yanaşmayıp yan çizdiklerini görürsün. Ha mağfiret diledin, ha dilemedin, onlara göre birdir. Elbette Allah, fasıklığı tabiat haline getirenleri zorla hidayete erdirmez. (Hidayet istemeyen, doğru yola davet edildiğinde kibirlenerek reddeden kimseye ısrarda bulunmak Allah'ın âdeti değildir.) Onlar: "Resûlullahın etrafındaki fakirlere infak etmeyin, destek olmayın ki dağılsınlar" diyen bedbahtlardır. Halbuki göklerin ve yerin bütün hazineleri Allah'ındır, lakin münafıklar bilmezler, anlamazlar."(Münâfikûn, 63/ 1-7)

(Münâfıkların önderi Abdullah İbn Ubeyy idi. Peygamberimizin hicretinden önceki liderlik konumu sarsıldığı için, ömrünün sonuna kadar onu çekemedi. Her fırsatta Medineli hemşehrilerini, yabancı durumda olan muhacirler aleyhine kışkırtmaya çalıştı. Dünyevi şartlarda, her iki tarafı da tahrik edip çarpıştırmak pek kolaydı. Zaman zaman kritik, gergin anlar yaşandı, fakat Allah müminleri korudu. Peygamber Efendimizin rehberliği, Ensar ve Muhacirlerin basiretleri muhtemel olayları önledi. Hicretin 5. yılında gerçekleşen Benî Mustalık seferinde, suyu daha önce alma meselesinden dolayı Mekkeli Cehcah ile, Medineli Sinan arasında kavga çıkınca her biri kendi hemşehrilerini yardıma çağırdı. İbn Ubeyy olayı fırsat bilerek, "Besle kargayı oysun gözünü!" kabilinden sözler söyleyerek muhacirler aleyhinde kışkırtmaya başladı.

Bunları işiten pek genç yaştaki Zeyd İbn Erkam (radıyallahu anh) derhal durumu Hz. Peygamber (aleyhisselâm)a iletti. Huzura çağırılan İbn Ubeyy inkâr etti. Zeyd zor duruma düştü. Vahyin gelişi ile durum kesinleşti. İbn Ubeyy, Efendimizin huzuruna varıp özür dilemeyi ve Allah'a istiğfar etmeyi gururuna yediremedi.)

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ وَلاَ يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ اَلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلاَتِهِمْ سَاهُونَ اَلَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ

"Baksana şu dini, mahşer ve hesabı yalan sayana! O, yetimi şiddetle itip kakar. Muhtacı doyurmayı hiç teşvik etmez. Vay haline şöyle namaz kılanların. Ki onlar namazlarından gafildirler. (Kıldıkları namazın değerini bilmez, namaza gereken ihtimamı göstermezler.) İbadetlerini gösteriş için yaparlar, zekât ve diğer yardımlarını esirger, vermezler." (Mâûn, 107/1-7)

(Namazdan gafil olmak: Ona gereken önemi vermemek, vaktinin geçip geçmediğine pek aldırmamak, namazın manasından gaflet, dolayısıyla kıldığı namazların kendisi üzerinde güzel tesirler bulunmaması anlamlarına gelir. Namazda farkında olmadan zihnin başka düşüncelere dalması insanın elinde değildir. Bununla beraber, dikkatini toplamaya gayret etmelidir. Bu sûre ahirette hesap vermeye inanmanın başlıca iki alameti olarak namazı gereğince yerine getirme ve toplumsal yardımlaşmayı gerçekleştirme üzerinde yoğunlaşmaktadır.)

Nifakla İlgili Hadisler

1. İbn Amr İbni'l-As (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Dört haslet vardır; kimde bu hasletler bulunursa o kimse halis münafıktır. Kimde de bunlardan biri bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendinde nifaktan bir haslet var demektir: Emanet edilince hiyanet eder, konuşunca yalan söyler, söz verince sözünde durmaz, husûmet edince haddi aşar."[530]

---

[530] Buhârî, *İmân* 24, *Mezâlim* 17, *Cizye* 17; Müslim, *İmân* 106.

2. Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Nifak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) devrinde vardı. Şimdi ise, imandan sonra küfür vardır."[531]

3. Esved (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Abdullah İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'ın ders halkasında idik. Huzeyfe (radıyallahu anh) geldi ve yanımızda durup bize selâm verdi ve: "Nifak, siz en hayırlı bir kavme indirildi" dedi. Esved de (hayretle): "Sübhânallah, Azîz ve Celîl olan Allah: "Münafıklar cehennemin en aşağı derekesindedir" (Nisa, 145) buyuruyor" dedi. Bunun üzerine Abdullah tebessüm etti. Huzeyfe de mescidin bir kenarına oturdu. Derken Abdullah kalktı ve arkadaşları da dağıldılar. Huzeyfe beni çağırmak için bana bir çakıl attı, yanına geldim. Bana: "Abdullah'ın gülmesi tuhafıma gitti, halbuki o benim söylediğimi bilen birisi. Yemin olsun nifak, siz (Tâbiîler)den daha hayırlı bir kavme indirildi. Onlar (nifaktan) sonra tevbe ettiler. Allah da tevbelerini kabul etti" dedi."[532]

4. İbn Ebi Müleyke (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından olup da Bedir gazvesine katılanlardan otuz kadarına yetiştim. Hepsi de kendi hesabına nifaktan korkuyorlar ve dinlerinde fitneye düşmekten kendilerini emniyette hissetmiyorlardı."[533]

5. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kırk gün, iftitah tekbirini kaçırmadan cemaatle namaz kılarsa, kendisine iki beraet yazılır; ateşten beraet, nifaktan beraet."[534]

Münafıklıktan Korkmak

6. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kâtibi Hanzala İbn'r-Rebî el-Esedî (radıyallahu anh) anlatıyor: Birgün Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh)'la karşılaştık. Bana: "– Nasılsın?" diye sordu. "– Hanzala münafık

---

531 Buhârî, *Fiten* 21.
532 Buhârî, *Tefsir*, Nisâ 25.
533 Buhârî, *İmân* 36.
534 Tirmizî, *Salât* 178.

oldu"dedim."-Sübhanallah, sen neler söylüyorsun?" diye şaşırdı. Ben açıkladım. "– Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in huzurunda olduğumuz sırada bize cennet ve cehennemden söz edilir, sanki gözlerimizle görmüş gibi oluruz. Oradan ayrılıp çoluk çocuğumuza, bağ bahçemize karışınca çoklukla unutup gidiyoruz". Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) de: "– Allah'a yemin olsun ben de aynı şeyi hissediyorum" dedi. Beraberce Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gittik ve bu durumu açtık. Bize: "– Nefsimi kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e kasem olsun siz, benim yanımdaki hâli dışarda da devam etirip (cennet ve cehennemi) hatırlama işini koruyabilseniz melekler sizinle yataklarınızda, yollarda müsafaha ederdi. Fakat ey Hanzala, bazan öyle bazan böyle olması normaldir (münâfıklık değildir)" dedi ve (son cümleyi üç kere tekrarladı."[535]

Hz. Peygamberin Münafıkların Cenaze Namazını Kılması Hususu

7. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: Abdullah İbn Übey İbni Selül öldüğü zaman oğlu (radıyallahu anh) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzur-i âlîlerine çıkıp, mübarek gömleklerini babasına kefen olarak vermesini talep etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) talebi kabul edip verdi. Bunun üzerine, babasının cenâze namazını kıldırıvermesini talep etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu talebi de kabul etti ve namaz kıldırmak üzere kalktı. Ancak, Hz. Ömer (radıyallahu anh) kalkarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın elbisesinden tuttu ve: "Ey Allah'ın Resûlü, Rabbin seni, ona namaz kılmaktan men etmişken, sen nasıl ona namaz kılarsın?" diye müdahale etti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah beni muhayyer bırakmıştır, zira: "Onların ister bağışlanmasını dile, ister dileme, birdir. Onlara yetmiş defa bağışlanma dilesen de Allah onları bağışlamayacaktır" (Tevbe, 80) buyurmaktadır. ben yetmişden de fazla bağışlama talebinde bulunacağım" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh): "Ama, o münafıktır!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buna rağmen onun ardından namaz kıldı. Bunun

---

[535] Müslim, *Tevbe* 12; Tirmizî, *Kıyâmet* 60.

üzerine Cenab-ı Hakk şu âyeti inzal buyurdu: "Onlardan ölen hiç kimse için ebediyyen namaz kılmayacaksın, mezarı başında da durmayacaksın. Çünkü onlar Allah ve Resûlüne inanmadılar, fâsık olarak öldüler" (Tevbe, 84) Hz. Ömer (radıyallahu anh) der ki: "Sonra o gün Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı izhar ettiğim cür'ete hayret ettim. Allah ve Resûlü daha iyi bilirler." (Bu son cümlenin İbn Abbas'ın sözü olma ihtimali de mevcuttur).[536]

Münafıkların Hz. Aişe'ye İftiraları

Zühri merhum, Urve ve başkalarından almış olarak Hz. Aişe'nin şu rivayetini nakleder: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) buyurmuştur ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir sefere çıkacağı zaman kadınları arasında kur'a çeker, kur'a kime çıkarsa onu beraberinde sefere götürürdü. Bir sefer sırasında da benim okum çıktı ve yolculuğuna ben refakat ettim. Bu sefer, örtünme emri geldikten sonra idi. Ben yol sırasında deve sırtında giden bir mahmil içinde taşınıyordum. Konak yerlerinde de onun içinde iken iniyordum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o gazvesi sona erinceye kadar hep böyle yol aldık. Nihayet geri döndü ve Medine'ye yakın bir yerde konakladık. Geceleyin bir müddet kaldıktan sonra dönüş emri verildi. Dönüş emri çıktığı sırada ben kalkıp (kâza-yı hacet için tek başıma) sordudan ayrılıp gittim. İhtiyacımı gördükten sonra bineğime geri geldim. O sırada göğsümü yokladım. Yemen'in göz boncuğundan yapılmış gerdanlığım kopmuştu. Aramak üzere geri döndüm. Onu aramak beni epeyce oyaladı. Benim bineğimle meşgul olan askerler gelip mahmilimi deveme yüklemişler. Zannetmişler ki ben mahmilin içindeyim. O zamanlar kadınlar çok hafifti. Az yedikleri için şişman değillerdi. Askerler mahmilini kaldırırken hafifliğine şaşırmayıp yüklemişler. Ben zaten küçük yaşta bir kadındım: Hülâsa devemi sürüp gitmişler. Ordu gittikten sonra gerdanlığımı buldum. Ordugâha geri döndüğüm zaman kimseyi bulamadım. Herkes gitmişti. Önce bulunduğum yere geldim.

---

536 Buhârî, *Cenâiz* 85, *Tefsir*, *Berâe* 12; Müslim, *Fedâilu's-Sahâbe* 25.

Beni bir müddet sonra kaybetmiş olduklarını farkederek aramaya geleceklerini düşündüm. Bu halde iken uyku bastırmış ve uyuyup kalmışım. Safvan İbn Muattal es-Sülemî –ki bilâhere (Zekvan'da ikamet ederek) Zekvâni ünvanını da almıştır– (geri gözcülüğü vazifesiyle) ordugâhın gerilerinde geceyi geçirmişti. Sabah olunca benim menzilden geçerken uyuyan bir insan karaltısı görerek yanıma geldi. Görür görmez beni tanıdı. Zira örtünme emri gelmezden önce beni görmüştü. Ben onun istirca sesiyle "İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn=Biz Allah'ın kullarıyız ve Allah'a dönüp varacağız" uyandım. Derhal başörtümle yüzümü örttüm. Allah'a kasem olsun bana tek kelime konuşmadı, istircâından başka bir tek sözünü de işitmedim. İndi ve devesini ıhtırdı. Binmem için devenin ön ayaklarına ayağıyla bastı. Ben de bindim. Devemi önden çekti, böylece yol aldık. Ordu bir yerde konakladığı sırada onlara yetiştik. (Gecikme hadisesini iftira vesilesi yaparak) benim yüzümden helâk olanlar oldu. Bu işte en büyük vebal de Abdullah İbn Ubey İbni Selûl'e düşmüştü. Medine'ye geldiğimiz zaman bir ay kadar hasta yattım. Meğer bu esnada iftira edenlerin dedikoduları herkesi meşgul ediyormuş. Benim ise hiçbir şeyden haberim olmadı. Ancak bir husus bende kuşku uyandırmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'da, başka zaman hastalanınca gördüğüm iltifat ve alâkayı göremiyordum. Yanıma girip selam veriyor, sonra da: "Şu sizinki nasıl?" deyip çıkıyordu. Bu davranışından biraz işkilleniyordum ama yine de (ortalığı saran) fitneden bihaberdim. Bu halde nekâlet devresine girdim. Bir gece, ben ve Ümmü Mistah o zaman için helâ olarak kullandığımız menâsı (denen çukurların bulunduğu semte) doğru gitmiştik. Biz buraya, geceden geceye çıkardık. (Hicab âyetinden sonra) evlerde helâlar inşa edilince çıkmaz olduk. Bundan önce biz de, eski Arapların def-i hâcetteki usulüne uyuyorduk. Ben ve Ümmü Mistah –ki bu kadın Ebû Rühm İbn Muttalib İbni Abdi Menaf'ın kızıdır– böylece yürüdük. Onun annesi Ebû Bekri's-Sıddîk'ın teyzesi olan Sahr İbn Âmir'in kızıdır. Oğlu da Mistah İbn Üsâse İbn Ubâd İbni'l-Muttalib'dir. İşimiz bittikten sonra yürüyorduk. Ümmü Mistah, ayağı örtüsüne

takılarak düştü. Kadın (böyle can yakıcı durumlarda söylenmesi âdet olan "düşmanın helâk olsun demedi): "Mistah helâk olsun!" diye (oğluna) beddua etti. Ben kadına: – "Amma da yaptın!" Bedir gazvesine katılan bir kimseye beddua ediyorsun ha!" dedim. – "Anacığım! onun ne söylediğini işitmedin mi?" dedi. – "Ne söylemiş ki?" dedim. Bunun üzerine iftiracıların söylediklerini bir bir anlattı. Hastalığıma yeni hastalık katıldı. Eve dönünce, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) yanıma girdi ve: (İsmimi söylemeden) "Adamınız nasıl." dedi. Ben: – "Ebeveynimin yanına gitmeye izin ver" dedim. Ben, haberin aslını annemle babamdan işitmek istiyordum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) izin verdi, ben de ebeveynimin yanına geldim. Anneme: – "Ey anneciğim, halk arasında söylenen bu sözler nedir?" dedim. – "Ey kızım! Sen bu meseleyi büyültme. Allah'a kasem olsun güzel ve kocasının yanında sevgili olan, birçok kumaları (ortak) bulunan bir kadın hakkında her zaman çok dedikodu ederler" dedi. Ben: – "Sübhanallah, demek halk böyle söylüyor ha!" dedim. O gece sabaha kadar hiç durmadan ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne de gözüme uyku girdi. Sabah oldu, ben hâlâ ağlıyordum. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) o gün Ali İbn Ebi Talib'i ve Üsâme İbn Zeyd (radıyallahu anhumâ)'i çağırmıştı. Benimle ilgili vahyin gecikmesi üzerine ailesiyle ayrılma hususunda onlarla istişâre ediyordu. Üsâme (radıyallahu anh), ehlinin suçsuzluğu hususunda onlara karşı içinde beslediği sevgiye dayanarak, bildiği hususu şöyle dile getirmişti: – "Ey Allah'ın Resûlü! Onlar zevcelerinizdir. Allah'a kasem olsun, onlar hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz." Ali İbn Ebî Tâlib de şöyle demişti: – "Ey Allah'ın Resûlü, Allah sana darlık vermez. Ondan başka kadın çoktur. Sen câriyene sor, (onun hâlinni o daha iyi bilir), sana gerçeği haber verir." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu tavsiye üzerine cariyemiz Berîre'yi çağırdı ve: – "Ey Berîre, söyle! Aişe'de sana şüphe verici bir husus gördün mü?" diye sordu. Berîre: – "Hayır! Seni hak üzerine peygamber olarak gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, ben onda fena bulduğum bir şey görmedim. Ayıplanabilecek tek gördüğüm şey şudur: "Yaşı genç olduğu için, ailesi için yoğurduğu

hamurun üzerine uyur, bu sırada gelen keçi, hamurdan yerdi." (Bu soruşturma sonunda) Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kalkıp mescidde bir hutbe okur. Bu iftirayı ilk defa çıkaran Abdullah İbni Ubey İbni Selûl hakkında söz etmekten özür dileyerek, minberde şunları söyler: – "Ehlim hakkında bana sıkıntı veren adamı cezalandırmada, intikamımı almada bana kim yardım edecek? Allah'a yemin olsun ehlim hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Adı iftiraya karıştırılan bir adamdan söz ettiler. Onun hakkında da hayırdan başka bir şey bilmiyorum. O ailemin yanına ben olmayınca hiç girmemiştir." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sözleri üzerine (Evs kabilesinin reisi) Sa'd İbn Muâz (radıyallahu anh) kalktı ve: – "Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a yemin olsun biz ondan senin intikamını alırız! Eğer Evs kabilesindense boynunu vururuz. Hazreçli kardeşlerimizden ise, bize sen emredersin, biz emrini aynen yerine getiririz!" dedi. Hazreç kabilesinin reisi olan Sa'd İbn Ubâde ayağa kalktı. Sa'd aslında salih bir kimseydi. Ancak (Sa'd İbn Muaz'ın konuşmasından alınarak) kabile hamiyet ve gayretine kapılmıştı. Sa'd İbn Muâz'a dönerek şu sert cevabı verdi: – "Vallahi sen yalan söylüyorsun! Sen onu (Abdullah İbn Ubey İbn Selül'ü) öldüremezsin. Öldürtmeye gücün de yetmez." (Ensar'ın ileri gelenlerinden) Useyd İbn Hudayr (radıyallahu anh) –ki bu zât da Sa'd İbn Muaz'ın amcaoğludur– kalkarak Sa'd İbn Ubâde'ye çıkıştı: – "Allah'a yemin olsun yalan söyleyen sensin. Onu mutlaka öldürürüz. (Abdullah İbn Ubey'e arka çıkıyorsan) sen de münâfıksın, münafıklar hesabına kavga ediyorsun!" Derken (Ensâr'ın iki kabilesi) Evs ve Hazreç ayağa kalkmışlar ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) daha minberde iken, birbirlerine girmeye ramak kalmıştı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sükûneti sağlayıncaya kadar gayret sarfetmiş ve minberden inmişti. Ben o gün de ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne de gözüme uyku girdi. Müteakip gece de hep ağladım: Ne gözümün yaşı dindi ne de bir parça olsun uykum geldi. Sabahleyin annem ve babam yanıma geldiler. Böylece ben, iki gece bir gündüz aralıksız ağlamıştım. Öyle ki artık ağlamaktan ciğerlerim parçalanacak diye düşünüyordum. Onlar yanımda

oturuyorlar, ben de ağlamaya devam ediyordum. Derken Ensar'dan bir kadın izin istedi. Ona, gir dedim. Yanıma oturup o da benimle ağlamaya başladı. Biz bu halde iken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) girdi. Sonra oturdu. Hakkımda söylenen şeyler söylenilenden beri yanımda hiç oturmamıştı. Bu arada bir ay geçmiş ve meselemle ilgili herhangi bir vahy gelmemişti. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) otururken şehâdet kelimesini de getirmişti. Sonra bana şunları söyledi: – "Ey Aişe, senin hakkında bana şöyle şöyle sözler ulaştı. Eğer bu dedikodulardan berî isen Allah seni vahiyle tebrie edecektir. Şayet bir günah işledi isen Allah Teâlâ'ya tevbe et. Zira kul bir günah işler, sonra da günahını itirafla tevbe ederse, Allah Teâlâ tevbesini kabul ve affeder." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözlerini tamamlayınca (ızdırabımın şiddetinden) gözlerimin yaşı kurudu, artık tek bir damla bile yaş hissetmiyordum. Babama: – "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sözlerine sen cevap ver" dedim. Babam: – "Vallahi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ne diyeceğimi bilemiyorum" dedi. Anneme yönelerek: – "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın söylediklerine sen bâri cevap ver" dedim. Annem de: – "Vallahi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ne söyleyeceğimi ben de bilemiyorum" dedi. Hz. Aişe devamla der ki: "Ben yaşı henüz küçük bir kadındım. Kur'ân'dan da fazla okumuyordum. Dedim ki: – "Vallahi ben biliyorum ki halkın söyleştiği şeyleri işittiniz. Onlar içinize yer etti ve hep inandınız. Size: "Günahsızım" dedim, inanmıyorsunuz. Yapmadığım bir şeyi size itiraf etsem, –Allah biliyor ki ben ondan berîyim– beni tasdik edeceksiniz. Allah'a kasem olsun, sizinle benim durumumu anlatacak en iyi örnek Hz. Yusuf'un babası ve onun şu sözüdür: "Bana güzelce sabır gerekir. Anlattıklarınıza ancak Allah'tan yardım istenir" (Yusuf, 18). Sonra yüzümü çevirip yatağıma sokuldum. Kasem olsun ben o zaman suçsuz olduğumu biliyordum ve Allah'ın benim suçsuzluğumu te'yid edeceğine inanıyordum. Ancak, kesinlikle, Allah'ın benim hakkımda bir vahiy indireceğini, bunun (kıyâmete kadar) okunacağını hiç aklımdan geçirmedim. Ben, kendimi, Allah'ın herhangi bir şekilde tekellüm buyurarak okunacak bir vahiy konusu

edilmeye değer bulmuyordum. Ancak, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın göreceği bir rüya yoluyla Allah'ın beni tebrie edeceğini ümid ediyordum. Allah'a kasem olsun, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) daha oturmuş olduğu yerden kalkmamış ve ev halkından kimse dışarı çıkmamıştı ki Allah, Resûlüne vahiy indirdi: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı vahiy sırasında her zaman gelen hâlet istila etti. Sonra da o hal zail oldu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tebessüm içindeydiler. Konuştuğu ilk kelime bana şunu söylemek oldu: – "Ey Aişe Allah'a hamdet. Zira, seni tebrie buyurdu." Annem de bana: – "Kalk Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a teşekkür et!" dedi. Ben ise: – "Vallahi hayır, ona teşekkür etmeyeceğim, sadece Allah'ıma hamdediyorum. Benim suçsuzluğumu Rabbim vahiy buyurdu" dedim. Allah'ın indirdiği vahiy şöyleydi: "Muhammed'in eşine o yalanı uyduranlar içinizden bir güruhtur. Bunu kendiniz için kötü sanmayın, o sizin için hayırlı olmuştur. O kimselerden herbirine kazandığı günah karşılığı ceza vardır. İçlerinden elebaşılık yapana ise büyük azab vardır. Onu işittiğiniz zaman, erkek-kadın mü'minlerin, kendiliklerinden hüsnüzanda bulunup da: "Bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi? Dört şâhid getirmeleri gerekmez miydi? İşte bunlar şâhid getirmedikçe, Allah katında yalancı olanlardır. Allah'ın dünya ve âhirette size lütuf ve merhameti olmasaydı, o kötü sözü yaymanızdan ötürü büyük bir azaba uğrardınız..." (Nur, 20). (Bir sayfa tutan) on âyeti, Cenâb-ı Hakk benim suçsuzluğumla ilgili bu âyetleri indirince, Ebû Bekri's-Sıddîk (radıyallahu anh) –ki Mistah İbn Üsâse'ye akrabalığı ve fakirliği sebebiyle maddi yardımda bulunuyordu– şunu söyledi: – "Aişe (radıyallahu anhâ)'ye bu iftirayı yaptıktan sonra, ona artık bir daha yardım yapmayacağım." Bunun üzerine şu vahiy indi: "İçinizde lütuf ve servet sahibi olanlar, yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda hicret edenlere, vermemek için yemin etmesinler, affetsinler geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah bağışlayandır, merhametli olandır" (Nur, 22). Bunun üzerine Ebû Bekri's-Sıddîk (radıyallahu anh): "Evet evet, Allah'a kasem olsun, Allah'ın beni affetmesini çok severim" dedi ve Mistah'a yapmakta

olduğu yardımı yapmaya devam etti ve: "Ebediyyen yardımı ondan kesmeyeceğim" dedi. Hz. Aieşe (radıyallahu anhâ) sözlerine devamla dedi ki: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) tahkik sırasında Zeyneb Bintu Cahş'a da hakkımda sormuş ve: – "Ey Zeyneb, bu hususta ne biliyorsun, ne gördün?" demişti. O da: – "Ey Allah'ın Resûlü, ben kulağımı, gözümü işitmediğim, görmediğim şeyden muhafaza ederim. Ben Aişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum!" demişti. Zeyneb (radıyallahu anhâ), Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i tâhireleri arasında (bazı faziletleri sebebiyle) benimle boy ölçüşen birisiydi. Allah verâ ve dindarlığı sebebiyle onu (bu meselede müfteriler tarafında yer almaktan) korudu. Onun kız kardeşi Hamna ise, onunla mücâdeleye koyuldu ve helâk olan müfteriler arasında helâk oldu. Müfteriler arasında (Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şairi) Hassân İbn Sâbit (radıyallahu anh) de vardı. Urve der ki: "Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) yanında Hassân'a kötü söz söylenmesinden hoşlanmazdı ve derdi ki: "O şu beyti söyleyen kimsedir: "Babam, babanın babası, ırzım, size karşı Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in ırzına bekçidir." Mesrûk İbn'l-Ecda der ki: – "Ben Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin huzuruna girmiştim. Yanında Hassân İbn Sâbit (radıyallahu anh)'i gördüm. Hz. Aişe'ye şiir okuyor, bazı beyitleri kendisiyle tezyin ediyordu. Şunu okudu: "Afifdir, ağırdır, iffetinden şüphe ne mümkün! Kötü düşünceden uzak olanların etleri bile onu aç bırakır." Hz. Aişe'ye dedi ki: "Sen nasıl olur da Hassân'ın yanına girmesine izin verirsin, o ki, hakkında Allah şöyle buyurmuştur: "İçlerinden elebaşılık yapana ise büyük azab vardır." Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) şu cevabı verdi: "Körlükten daha şiddetli bir azab var mı!" Hz. Aişe sonra şunu da söyledi "O, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı müdafaa ediyordu."[537]

[537] Buhârî, *Şehâdât*, 15, 30, *Hibe* 15, *Cihâd* 64, Megâzi 11, 34, *Tefsir*, *Yusuf* 3, *Nur* 6, 11, *Eymân* 18, *İ'tisam* 28, *Tevhid* 35, 52; Müslim, *Tevbe* 56.

33.
MÜNAKAŞA VE ÇEKİŞME

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلاَ تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

"Hepiniz toptan, Allah'ın ipine (dinine) sımsıkı sarılın bölünüp ayrılmayın Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman idiniz de Allah kalblerinizi birbirine ısındırmış ve onun lütfu ile kardeş oluvermiştiniz. Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oraya düşmekten de sizi O kurtarmıştı. Allah size âyetlerini böylece açıklıyor, ta ki doğru yola eresiniz." (Âl-i İmrân, 3/103)

(İslâmdan önce Arabistanda insan hayatının hiç değeri kalmamıştı. En ufak sebeple insanlar vicdan-sızca öldürülüyordu. Kabile savaşlarının, kan dâva-larının sonu gelmiyordu. Mesela Medinedeki Evs ve Hazrec kabileleri 120 yıldan beri sürekli savaş halinde idiler. İslâm sayesinde birbirlerinin kardeşi oldular.

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَلاَ تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Ey müminler! İçinizden hayra çağıran, iyiliği yayıp kötülükleri önlemeye çalışan bir topluluk bulunsun. İşte selâmet ve felahı bulanlar bunlar olacaktır. Kendilerine kesin delillerin gelmesinden sonra bölünüp ihtilafa düşenler gibi olmayın. Onlar için büyük bir azap vardır." (Âl-i İmrân, 3/104-105)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ
وَأُوْلِي اْلأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ اْلآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Resûlüne ve sizden olan ülülemre de itaat edin. Eğer Allah'a ve ahirete iman ediyorsanız, hakkında ihtilafa düştüğünüz meseleyi Allah'a ve Resûlüne arzediniz. Böyle yapmanız hem daha hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir." (Nisâ, 4/59)

(Ülülemr kelimesi geniş kapsamlıdır; müslümanların herhangi bir işinin başında olan her yöneticiye şamildir. Din alimleri, ülke yöneticileri, onların başında gelirler. Hadis-i şerife göre: "Emrettiği şey günah olmadığı sürece, bir müslümanın, hoşlansın veya hoşlanmasın, yöneticinin emirlerine itaat etmesi gerekir."

Bir başka hadis: "Allah'a isyanda (günah olan bir konuda) başkasına itaat haramdır. İtaat ancak meşru hususlardadır." Bir başka hadis: "Sizin başınızda doğru olduğu gibi yanlışı da uygulayan yöneticiler olacaktır. Böyle bir durumda kim yanlış şeylerden nefret ederse sorumluluktan kurtulacaktır." Bunun üzerine ashabdan bazıları: "Böyle yöneticilere karşı savaşmayacak mıyız?" diye sorunca Hz. Peygamber (aleyhisselâm): "Namazı kıldıkları müddetçe, hayır!" diye cevap vermiştir.[538])

وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا
وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

"Allah'a ve Resûlüne itaat edin, sakın birbirinizle ihtilaf etmeyin; sonra korkuya kapılıp za'fa düşersiniz, rüzgârınız (kuvvetiniz) gider. Bir de tam manasıyla sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir." (Enfâl, 8/46)

538 Müslim.

(Bu âyet, müminler arasında ihtilaf ve tefrikanın pek büyük bir zarar olduğunu, ehl-i hakkın ittifaklarının ise tevfik-i ilahînin, yani Allah'ın muvaffakiyet vermesinin başlıca vesilesi olduğunu bildirmektedir.)

Çekişmenin Kötülüğü ile İlgili Hadisler

1. Ebû Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kavm, içinde bulunduğu hidayetten sonra sapıttı ise bu, mutlaka cedel sebebiyle olmuştur." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu söyledikten sonra, delil olarak) şu âyeti okudu: "Onlar: "Bizim tanrımız mı yoksa O mu daha iyidir?" dediler. Sana böyle söylemeleri, sırf tartışmaya girişmek içindir. Onlar şüphesiz münakaşacı bir millettir" (Zuhruf, 58).[539]

2. Yine Ebû Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim haksız olduğu bir münakaşayı terkederse kendisine cennetin kenarında bir ev kurulur. Haklı olduğu bir münâkaşayı terkedene de cennetin ortasında bir ev kurulur."[540]

3. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Kur'an hakkında münakaşa küfürdür"[541]

4. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın en ziyade buğzettiği erkek, şiddetli düşmanlık yapan hasımdır."[542]

5. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz kader hususunda münâkaşa ederken Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıkageldi. Öylesine kızdı ki, öfkenin hâsıl ettiği kızıllıktan, yüzünde sanki nar taneleri ortaya çıkmıştı. Bize şöyle çıkıştı: "Bununla mı emredildiniz, yoksa ben size bunun için mi gönderildim. Bilin ki,

---

539 Tirmizî, *Tefsir*, Zuhruf; İbn Mâce,*Mukaddime* 7.

540 Tirmizî, *Birr* 58; Ebû Dâvûd, *Edeb* 8; İbn Mâce, *Mukaddime* 7.

541 Ebû Dâvûd, *Sünnet* 5.

542 Buhârî, *Ahkâm* 34, *Mezâlim* 15, *Tefsir*, Bakara 37; Müslim, *İlm* 5; Tirmizî, *Tefsir*, Bakara.

sizden öncekileri, dinî meselelerdeki münâkaşalarını çokluğu ve peygamberleri hakkında düştükleri ihtilafları helâk etmiştir."

Bir rivayette şu ziyade mevcuttur: "Kader hususunda münakaşa etmemeniz için yemin verdim."[543]

6. İbn'l-Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashâbının (radıyallahu anhum) arasında otururken, bir adam Hz. Ebû Bekir'e hakaretâmiz sözler sarfederek cefa verdi. Ancak Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) adama karşı sükût etti. Adam ikinci sefer aynı şekilde hakaret ederek eziyet verdi. O yine sükût etti. Adam üçüncü sefer de eziyet verince Hz. Ebû Bekir (adama hak ettiği cevabı vererek) intikamını aldı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hemen kalktı. Hz. Ebû Bekir: "Ey Allah'ın Resûlü, yoksa bana darıldınız mı?" diye sordu. "Hayır"dedi. "Ancak semadan bir melek inmiş, sana söylediklerini tekzib ediyordu. Sen intikamını alınca melek gitti, şeytan oturdu. Bir yere şeytan oturdu mu ben orada duramam."[544]

7. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ) hazretleri şöyle buyurmuştur: "Kardeşinle münâkaşa etme, zîra münâkaşanın hikmeti anlaşılmaz, sıkıntısı eksik olmaz, tutamayacağın bir vaadde de bulunma."[545]

543 Tirmizî, *Kader* 1; İbn Mâce, *Mukaddime* 10.
544 Ebû Dâvûd, *Edeb*, 49.
545 Rezîn ilavesidir.

34.
CİMRİLİK

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ
وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلاً وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur, sizi cimriliğe ve çirkin şeylere teşvik eder. Allah ise kendi katından bir af ve lütuf vâd buyurur. Allah'ın ihsanı geniştir, her şeyi hakkıyla bilir." (Bakara, 2/268)

وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ
هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Allah'ın kendilerine lütfu ile bol bol verdiği nimetlerde cimrilik edip harcamayanlar, sakın bu hâli kendileri için hayırlı sanmasınlar. Hayır, bu onların hakkında şerdir. Cimrilik edip vermedikleri malları kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah ne yaparsanız hepsinden haberdardır." (Âl-i İmrân, 3/180)

اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ
وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا

"O cimrilik eden, üstelik etrafındaki insanlara cimriliği tavsiye eden ve Allah'ın lutf u fazlından kendilerine verdiği nimetleri gizleyen nankörler yok mu, işte Biz onları zelil ve perişan edecek bir azap hazırladık." (Nisa, 4/37)

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"Münafık erkeklerle münafık kadınlar size değil, birbirlerine benzerler: Kötülüğü teşvik edip iyiliği menederler ve cimriliklerinden dolayı ellerini sımsıkı tutarlar. Onlar Allah'ı unutup terkettiler, Allah da onları terketti. Şüphesiz ki münafıklar, hep itaat dışına çıkan fasık kimselerdir." (Tevbe, 9/67)

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

"Onlardan kimi de Allah'a şöyle kesin söz vermişlerdi: "Eğer Allah bize lütfundan verirse, biz de mutlaka zekât ve teberrûda bulunacak ve elbette iyi insanlardan olacağız." Fakat Allah lütfundan onlara servet verince cimrilik edip onun hakkını vermediler. Allah'a verdikleri sözden dönmeleri ve yalan söylemeyi âdet edinmeleri sebebiyle, Allah da bu işlerinin neticesini, kalblerinde kıyamet gününe kadar sürecek bir münafıklık kıldı." (Tevbe, 9/75-77)

وَلاَ تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ وَلاَ تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا

"Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma ki herkes tarafından ayıplanan, kaybettiklerine hasret çeken bir hale düşmeyesin." (İsrâ, 17/29)

قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الإِنفَاقِ وَكَانَ الإِنْسَانُ قَتُورًا

"De ki: "Rabbimin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, harcamakla tükenir korkusuyla cimrilik ederdiniz." Çok cimridir insan!" (İsrâ, 17/100)

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

"Rahman'ın o has kulları, harcamalarında ne israf eder, ne de eli sıkı davranırlar; bu ikisinin arasında bir denge tuttururlar." (Furkân, 25/67)

(Masraf: mutlaka gerekli bir durum veya ihtiyaç yahut tamamlayıcı güzellik için olur. Bu sınırın ötesi israftır.)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ فِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ

"Onlara ne zaman "Allah'ın size lütfettiğinden, siz de muhtaçlar için harcayın" denilse, kâfirler müminlere şöyle derler: "Size kalsa Allah'ın dilediği takdirde bol bol rızıklandıracağı kimseyi doyurmak bizim mi işimiz? Siz böyle ne sapık düşünürsünüz!" (Yâsîn, 36/47)

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلاَ يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ إِنْ يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ هَا أَنْتُمْ هَؤُلاَءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لاَ يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ

"Dünya hayatı sadece bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Eğer siz iman eder ve haramlardan sakınırsanız, hem size mükâfatlarınızı verir, hem de mallarınızın tamamını istemez. Eğer onların hepsini isteyip de sizi iyice sıkıştırsaydı cimrilik eder, dayatırdınız. O zaman da, Allah, bütün kinlerinizi ortaya çıkarırdı. İşte sizler Allah yolunda harcamaya davet ediliyorsunuz. İçinizden bazıları cimrilik ediyor. Her kim cimri davranırsa, ancak kendine cimrilik eder. Ganî ve Müstağni Allahtır, muhtaç olan sizlersiniz. Şayet imandan ve takvadan yüz çevirirseniz, yerinize başka bir millet getirir de, onlar sizin gibi hayırsız, itaatsiz olmazlar." (Muhammed, 47/36-38)

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى وَأَعْطَى قَلِيلاً وَأَكْدَى أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَى

"Şimdi iyice dikkat edin şu sırtını çevirip uzaklaşana Azıcık verip de sonra cimrilik ederek vermeyene. Gaybların bilgisi onun yanındadır da onları kendisi mi görüyor?" (Necm, 53/33-35)

لِكَيْلاَ تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلاَ تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللّٰهُ لاَ يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

"Bu da, elinizden çıkan şeylerden dolayı gam yememeniz, Allah'ın size nasib ettiği nimetlerle de şımarmamanız içindir. Allah övünüp duran, kibirli, kendini beğenmiş kimseleri sevmez. Böyleleri hayır işlerinde hem kendileri cimri davranır, hem de başkalarına cimriliği öğütlerler. Ama bunlar bilsinler ki kim malını Allah yolunda harcamaktan yüzçevirirse Allah Ganiyy-i Hamîddir: hiçbir şeye ihtiyacı olmayan Müstağnidir, her türlü hamd ve övgüye layıktır." (Hadid, 57/23-24)

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلاَ يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Bunlardan önce Medineyi yurt edinip imana sarılanlar ise, kendi beldelerine hicret edenlere sevgi besler, onlara verilen ganimetlerden ötürü içlerinde bir kıskanma veya istek duymazlar. Hatta kendileri ihtiyaç duysalar bile o kardeşlerine öncelik verir, onlara verilmesini tercih ederler. Her kim nefsinin hırsından ve mala düşkünlüğünden kendini kurtarırsa, işte felah ve mutluluğa erenler onlar olacaklardır." (Haşr, 59/9)

فَاتَّقُوا اللهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ
وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Onun için gücünüz yettiğince Allah'a karşı gelmekten, haramlara girmekten sakının, hakkı dinleyip, itaat edin ve kendi iyiliğinize olarak hayır yolunda mal harcayın. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden kendini kurtarabilirse asıl felaha erenler işte onlardır." (Teğâbûn, 64/16)

(Bu konuda Kur'anda üç âyet vardır: 1-Bir âyette: "Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekirse öyle sakının [3,102] buyurulur. 2-Bir başka âyette de "Allah hiç kimseye takatini aşan yük yüklemez" buyurulur [2,286]. Birinci âyetin mümin için ulaşmayı ideal edineceği bir ölçü verdiği anlaşılır. İkinci âyette, ilke olarak, herkesin gücü nisbetinde sorumlu olacağı

bildirilir. Üçüncü âyette yani bu âyette ise, her mümine uygulamada, elinden geldiği nisbette Allah'ın emirlerine uyup günahlarından sakınması emredilmektedir.)

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ وَلاَ
يَسْتَثْنُونَ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ
فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ أَنِ اغْدُوا عَلَى حَرْثِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ فَانْطَلَقُوا وَهُمْ
يَتَخَافَتُونَ أَنْ لاَ يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ وَغَدَوْا عَلَى حَرْدٍ قَادِرِينَ
فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ
لَكُمْ لَوْلاَ تُسَبِّحُونَ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى
بَعْضٍ يَتَلاَوَمُونَ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ عَسَى رَبُّنَا أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا
إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَاغِبُونَ كَذٰلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ ٱلآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

"Biz tıpkı o bahçe sahiplerini sınadığımız gibi, bunları da sınadık. Onlar sabah erken mahsülü devşireceklerini yeminle pekiştirip kesin söylemiş, inşaallah dememiş, Allah'ın iznine bağlamamışlardı. Ayrıca fakirlerin payını düşünmemişlerdi. Fakat onlar henüz uykuda iken, Rabbin tarafından gönderilen bir afet bahçeyi kapladı. Bahçe sabahleyin siyah kül haline geliverdi. Onlarsa olup bitenden habersiz, neşeli neşeli birbirlerine seslendiler: "Haydi, mâdem devşireceksiniz, çabuk ekininizin başına!" Hemen yola koyuldular. Bir taraftan da aralarında şöyle fiskos ediyorlardı: "Sakın, bugün yanımıza fakir makir gelmesin, girmelerine hiç imkân vermeyin!" Yoksulları engelleme azmi içinde ilerlediler. Bahçeyi görünce: apışıp kaldılar, "yolu şaşırdık, yanlış yere geldik!" dediler. Çok geçmeden işi anlayınca: "Hayır! dediler, Doğrusu felakete uğramışız!" En insaflıları ise: "Ben size Allah'ı zikretmenizi söylememiş miydim!" dedi. Bunun üzerine "Sübhansın ya Rabbenâ, her türlü noksandan uzaksın! Doğrusu biz kendimize zulmetmişiz!" deyip, birbirlerini kınamaya başladılar. "Yazıklar olsun bize, ne azgın kimseler mişiz!" Ola ki Rabbimiz bize onun yerine daha hayırlısını verir. Biz Rabbimizin rahmetini arzu ediyor, Ona dönüyoruz." Azap

böyledir işte! Ahiretteki azap ise daha müthiştir. Keşke bunu bir bilselerdi!" (Kalem, 68/17-33)

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلاَهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلاَهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ كَلاَّ بَلْ لاَ تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ وَلاَ تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلاً لَمًّا وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا كَلاَّ إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا

"Rabbi, insanı denemek için ikram ve değer verip, nimetlere garkedince o: "Rabbim bana değer verdi" der. Ama yine denemek için nasibini daraltınca O: "Rabbim beni zelil, perişan etti" der. Hayır! Siz Allah'tan hep ikramı devam ettirmesini istersiniz ama, yetime değer vermezsiniz! Muhtaçları doyurmaya teşvik etmezsiniz. Mirasları helal haram demeden ne gelse yersiniz. (İslâmdan önce araplar kadınlar ve çocukları mirastan mahrum bırakırlardı. Bunların dışında kalanların miraslarını ise kim baskın çıkarsa o ele geçirirdi.) Mal mülk sevgisi ise bütün benliğinizi kaplamış! Hayır! Bu yaptıklarınız kesinlikle yanlış!" (Fecr, 89/15-21)

اَلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلاَتِهِمْ سَاهُونَ اَلَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ

"Ki onlar namazlarından gafildirler. (Kıldıkları namazın değerini bilmez, namaza gereken ihtimamı göstermezler.) İbadetlerini gösteriş için yaparlar, zekât ve diğer yardımlarını esirger, vermezler." (Mâûn, 107/5-7)

(Namazdan gafil olmak: Ona gereken önemi vermemek, vaktinin geçip geçmediğine pek aldırmamak, namazın manasından gaflet, dolayısıyla kıldığı namazların kendisi üzerinde güzel tesirler bulunmaması anlamlarına gelir. Namazda farkında olmadan zihnin başka düşüncelere dalması insanın elinde değildir. Bununla beraber, dikkatini toplamaya gayret etmelidir. Bu sûre ahirette hesap vermeye inanmanın başlıca iki alameti olarak namazı gereğince yerine getirme ve toplumsal yardımlaşmayı gerçekleştirme üzerinde yoğunlaşmaktadır.)

Cimriliğin Kötülüğü ile İlgili Hadisler

1. Ebû Saîd el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki haslet vardır ki bir mü'minde asla beraber bulunmazlar: Cimrilik ve kötü ahlâk."[546]

2. Ka'b İbn İyâz (radıyallahu anh) anlatıyor; "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şöyle derken işittim: "Her ümmet için bir fitne vardır, benim ümmetimin fitnesi de maldır."[547]

3. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Çiftlik edinmeyin, dünyaya bağlanır kalırsınız."[548]

4. Abdullah İbn'ş-Şihhîr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Elhâhümü't-tekâsür sûresini okurken yanına geldim. Bana: "İnsanoğlu malım malım der. Halbuki âdemoğlunun yiyip tükettiği, giyip eskittiği ve sağlığında tasadduk edip gönderdiğinden başka kendisinin olan neyi var? (Gerisini ölümle terkeder ve insanlara bırakır."[549]

5. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle söyledi: "Altına tapanlar mel'undur, gümüşe tapanlar mal'undur."[550]

6. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir keresinde, "Hanginiz, vârisinin malını kendi malından daha çok sever?" diye sordu. Cemaat: "Ey Allah'ın Resûlü içimizde, herkes kendi malını vârisinin malından daha çok sever" dediler. Bunun üzerine: "Öyleyse şunu bilin: Kişinin gerçek malı hayatında gönderdiğidir. Geriye koyduğu da vârislerinin malıdır."[551]

7. Ebû Vâil anlatıyor: "Hz. Muâviye (radıyallahu anh) bir gün Ebû Hâşim İbn Utbe'ye uğradı. Maksadı geçmiş olsun ziyaretinde bulunmaktı, çünkü Ebû Hâşim hastaydı. Yanına varınca ağlar

---

546 Tirmizî, *Bir* 41.
547 Tirmizî, *Zühd* 26.
548 Tirmizî, *Zühd* 20.
549 Müslim, *Zühd* 3, 4; Nesâî, *Vesâyâ* 1; Tirmizî, *Tefsir*, *Tekâsür* (3354).
550 Tirmizî, *Zühd* 42.
551 Buhârî, *Rikâk* 12; Nesâî, *Vesâyâ* 1.

buldu. "Ey dayıcığım niye ağlıyorsun? Dayanamadığın bir ağrı veya dünyaya karşı bir hırs mı seni böyle ağlatıyor?" diye sordu. Ebû Vâil: –Hayır, asla bu sebeplerle ağlamıyorum. Ne var ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizden bir söz almıştı, onu tutamadım (bu sebeple ağlıyorum) dedi. Hz. Muâviye:

– Neydi o? diye sordu. –Ben, dedi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı şöyle söylerken dinlemiştim: "Sizden birine, dünyalık olarak bir hizmetçi ve Allah yolunda cihadda kullanacağı bir binek edinecek kadar mal toplaması yeterlidir." Halbuki bugün ben kendimi bundan daha çok mal toplamış görüyorum.[552]

8. Câbir İbn Abdillah el-Ensâri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zulümden kaçının. Zira zulüm, Kıyamet günü karanlıklar olacaktır. Cimrilikten de kaçının, zira cimrilik, sizden öncekileri helak etmiş, onları birbirlerinin kanlarını dökmeye, haramlarını helal addetmeye sevketmiştir."[553]

---

552 Tirmizî, *Zühd* 19; Nesâî, *Zînet* 119; İbn Mâce, *Zühd* 1.
553 Müslim, *Birr* 56.

35.
ALAY ETMENİN ÇİRKİNLİĞİ

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَى شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ اللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

"Bunlar iman edenlerle karşılaştıkları vakit "Biz de müminiz" derler. Fakat şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında da: "Emin olun biz sizinle beraberiz, biz onlarla alay ediyoruz" derler."

(Şeytan: Azgınlıkta, şer ve kötülükte kendi benzerlerini çok geçmiş kötü, inatçı anlamında cins ismi olup cinlerden olduğu gibi insanlardan da olabilir. Cin şeytanlarının ataları İblis olup, bazan özel isim olarak İblîs yerine eş-Şeytan kullanılır.)

"Allah da kendileriyle alay eder ve azgınlıklarında onlara mühlet verir; böylece onlar bir müddet başıboş dolaşırlar." (Bakara, 2/14-15)

(Allah'ın alay etmesinden maksad, münafıkların alay etmelerinin karşılığını vermesidir. Müşakele babından olarak, benzer lafızla tamamen farklı mana kasdetme söz konusudur. Mesela haylazlık ederken sinsice gülen çocuğunu tehdid eden annesi "Sen gül, ben de sana gülerim!" derken, onun gülmesinin tamamen farklı şekilde olması gibi. Kalbinde iman etmediği halde müslüman görünen kimseye münafık denir. Bunlara İslâm toplumunda müslüman muamelesi yapılır. Böylece: 1-İslâm'ın sabır ve müsamahası uygulanır. 2- Onların nesillerinden gerçek müminlerin yetişme-sine imkân hazırlanır.)

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلاَ تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلُهُمْ إِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا

"Allah Size Kitapda şunu da bildirmiştir: "Allah'ın âyetlerinin inkâr ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, bunu yapanlar başka bir konuya geçmedikçe onların yanında oturmayın." Böyle yaparsanız siz de onlar gibi olursunuz. Şüphe yok ki Allah münâfıkları da kâfirleri de cehennemde bir araya getirecektir." (Nisâ, 4/140)

(Mümin, Allah'ın dini ile alay edilen yerde bunu engellemeye gücü yetmiyorsa, orayı terketmelidir. Ayrılamıyor ve o alayları soğukkanlılıkla dinliyorsa, o da küfürde pay sahibi olur.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللّٰهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَ يَعْقِلُونَ

"Ey iman edenler! Ne dininizi alay ve eğlence konusu yapan sizden önce, kendilerine ilahî Kitap verilenleri, ne de diğer kâfirleri dost (ve üzerinize idareci) edinmeyin. Mümin iseniz, Allah'ın bu buyruklarına karşı gelmekten sakının. Siz ezan okuyarak namaza davet edince, bunu alay ve eğlence konusu yaparlar. Onların böyle yapmalarının sebebi, akıllarını kullanmayıp bu güzelliği anlamamalarıdır." (Mâide, 5/57-58) (Bu âyet, ezanın dayanağıdır. Ayrıca ezanla alay edip hafife almanın küfür olduğuna delalet eder.)

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُون

"Senden önce de nice peygamberlerle alay edilmişti. Fakat alay ettikleri gerçek, o maskaralık edenlerin üzerine inip her taraflarından sararak mahvetti." (En'âm, 6/10)

اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ إِلاَّ جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Müminlerden gâh farz zekât dışında ayrıca gönlünden koparak bağışta bulunanları, gâh ancak çalışıp didinerek ele

geçirdikleri malları bağışlayanları dillerine dolayıp alaya alanlar var ya, işte Allah onları alay konusu yapıp maskara etmiştir ve onlara gayet acı bir azap vardır.” (Tevbe, 9/79)

(Münafıkların sırf olumsuz tipler olduğunu âyet ne güzel tasvir ediyor! Kendileri zengin oldukları halde, kamu hizmeti için vermiyorlar. Elinden geldiği kadar çok verenleri ise gösteriş yapmakla suçluyorlar. Fakir olduğu için az verenler hakkında: “Şuna bakın: Bizans İmparatorluğunun kaleleri bunların sadakalarıyla fethedilecekmiş!” diyorlar.)

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ

“Nuh gemiyi yapıyor, halkından ileri gelenler her ne zaman yanından geçseler onunla alay ediyorlardı. Nuh da: “Siz, dedi; şimdi bizimle alay ediyorsanız, elbet bizim de sizinle alay edeceğimiz bir gün gelir.” (Hûd, 11/38)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِيَعِ اْلأَوَّلِينَ
وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلاَّ كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

“Senden önce gelip geçen milletlere de Biz Peygamberler gönderdik. Ama onlara hiç bir resûl gelmedi ki onunla alay etmiş olmasınlar.” (Hicr, 15/10-11)

إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

“Seninle alay edenlerin haklarından gelmeye Biz yeteriz. Onlar Allah’tan başka tanrı uyduruyorlar ama yaptıklarının sonucunu yakında öğrenecekler!” (Hicr, 15/95-96)

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلاَّ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنْذِرُوا هُزُوًا

“Halbuki Biz resûlleri azap getirmeleri için değil, sadece iman edenleri Allah’ın rahmetiyle müjdelemeleri, inkâr edenleri ise bekleyen tehlikeleri haber verip uyarmaları için göndeririz.

Kâfirler ise hakkı batılla kaydırmak için mücadele verirler. Onlar bütün âyetlerimizi, bütün uyarmalarımızı hep alay konusu yaparlar." (Kehf, 18/56)

ذَلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا

"İşte kâfir olmaları, âyetlerimle ve kendilerine yapılan uyarılarla alay etmeleri sebebiyle, şu cehennem onların cezası olarak hazırlanmıştır." (Kehf, 18/106)

وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلاَّ هُزُوًا أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ
وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ

"Kâfirler seni görünce: "Bu mu sizin ilahlarınızı diline dolayan adam!" diye alay etmekten başka bir şey yapmazlar. Ama bütün kâinatı yaratan Rahmana gelince Onun anılmasını reddediyorlar." (Enbiya, 21/36) (Böylece, asıl kendilerinin alay edilmeye müstahak olduklarını düşünmüyorlar!)

(Müşrikler kendi âciz, cansız putlarına toz kondurmak istemezken, bütün kâinatı bunca hikmet, sanat, kudret ve rahmetiyle yaratıp varlıkta tutan Rahmanın birliğinin anılmasına tahammül edemiyorlar. Böylece asıl kendilerinin ne kadar akıldan uzak, alay edilmeye müstehak olduklarını düşünmüyorlar. Bu âyette Allah'ın Rahman vasfı ile anılmasına karşı Mekke müşriklerinin diretmesine işaret edilmektedir. Az sonra gelecek 42. âyet de bu mânayı teyid eder. Zira o âyet, Rahman sıfatını zihinlere yerleştirme gayesine matuftur. (Bu anlam verilmezse diğer meallerde düşülen boşluğa düşülür.)

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

"Nitekim işte bu mesajı da yalan saydılar, ama alay edip durdukları Kur'anın bildirdiği olaylar, yakında başlarına gelince, alay etmenin ne demek olduğunu anlayacaklardır." (Şuarâ, 26/6)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا
هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ

"Öyle insanlar vardır ki hiçbir delile dayanmaksızın halkı Allah yolundan saptırmak ve onunla alay etmek için laf eğlencesi satın alır. İşte onları zelil ve perişan eden bir azap vardır." (Lokmân, 31/6)

(Nadr İbn Haris adında Mekkeli bir müşrik, İran'la yaptığı ticaret esnasında acem masalları ihtiva eden kitaplar satın almış ve Mekkeli hemşehrilerine getirerek şöyle demişti: "Muhammed size Âd ve Semûd halklarının masallarını anlatıyor. Ben de size Rum ve Acem masallarını söyleyeceğim." Bunları okuyarak, aklı sıra halkı, Kur'andan uzak tutmaya çalışırdı. Bazı müfessirler lehv'i, "Allah yolundan alıkoyan şarkı" olarak tefsir ederler. Nüzul sebebi olarak zikredilen bu olaylarla beraber, âyetin beyanının genel olup Kur'anla alay edenlerin hepsini kapsadığı meydandadır.)

يَاحَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلاَّ كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ
أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لاَ يَرْجِعُونَ

"Yazıklar olsun o kullara ki, kendilerine gelen her Resûl ile, alay ederlerdi mutlaka. Kendilerinden önce nice nesilleri imhâ ettiğimizi, ve de onların kendilerine dönmediğini görmezler miydi?" (Yâsîn, 36/30-31)

بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ وَإِذَا ذُكِّرُوا لاَ يَذْكُرُونَ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ وَقَالُوا
إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُبِينٌ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ
قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ

"Ne var ki sen onların haşri inkâr etmelerine şaşırıyorsun, onlar ise seninle alay ederler. Kendilerine nasihat edildiğinde uyarmaları dikkate almazlar. Gerçeği gösteren bir delil veya bir mûcize görseler, başkalarını da onunla alay etmeye çağırır ve "Bu, derler, besbelli bir sihir! Demek biz öldükten, hem de çürümüş kemik ve toz toprak haline geldikten sonra, biz mi dirilecek miyiz! Gelmiş geçmiş babalarımız ve dedelerimiz de mi dirilecekler!" De ki: "Evet, diriltilecek, hem de zelil ve perişan bir vaziyette diriltileceksiniz!" (Saffât, 37/12-18)

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَاحَسْرَتَا عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ

"Ta ki kişi şöyle demeye mecbur kalmasın: "Rabbime karşı yaptığım bunca kusurdan dolayı yazıklar olsun bana. Yazıklar olsun bana ki ben Onun diniyle, kitabıyla alay edenler arasında yer aldım!" (Zümer, 39/56)

وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ

"Ayetlerimizden öğrendiği bir şeyler olursa, onları alaya alır. İşte onlara hor ve zelil edecek bir azabın geleceğini müjdele!" (Câsiye, 45/9)

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ذَلِكُمْ بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لاَ يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلاَ هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ

"Derken, yaptıkları ne kadar kötü, pis iş varsa karşılarına çıktı. Alay ettikleri cehennem azabı, kendilerini her taraftan sardı. Ve kendilerine şöyle denildi: "Siz Bizi, daha önce nasıl unutup terkettiyseniz, Biz de bugün sizi unutup kendi halinize bırakacağız! Kalacağınız yer ateştir. Hiçbir yardımcınız da yoktur. Bu böyle olacak, çünkü siz Allah'ın âyetlerini alay konusu yaptınız, dünya hayatı sizi aldattı." Bugün artık ne oradan çıkarılırlar, ne de özürleri kabul edilip dünyaya gönderilirler." (Câsiye, 45/33-35)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ يَسْخَرْ قَومٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلاَ نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلاَ تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلاَ تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الاِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Ey iman edenler! Sizden hiçbir topluluk bir başka toplulukla alay etmesin, ne mâlum, belki alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır. Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler. Belki de alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır. Birbirinizi, daha doğrusu kendilerinizi karalamayın. Birbirinize kötü lakaplar takmayın. İman ettikten sonra insanın adının kötüye çıkması, fasık damgası

yemesi ne fena bir şeydir! Kim tevbe etmezse işte onlar tam zalim kimselerdir." (Hucurât, 49/11)

Alay Etmenin Kötülüğü ile İlgili Hadisler

1. Ebû Mes'ud el-Bedrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sadaka vermeyi emreden âyet (Tevbe, 103) nazil olduğu zaman biz (ücret mukabilinde) sırtlarımızda yük taşıyor (bu yolla bir şeyler kazanıp ondan sadaka veriyor)duk. Bir adam (Abdurrahman İbn Avf) gelerek çok miktarda bağışta bulundu. (Münafıklar dedikodu yaparak onun hakkında, gösteriş yapıyor), mürâi dediler. Hemen şu âyet nazil oldu: "Sadaka vermekle gönülden davranan mü'minlere dil uzatan ve ancak ellerinden geldiği kadar verebilenlerle alay eden kimselere bu davranışlarının cezasını Allah verir. Onlara can yakıcı azab vardır" (Tevbe, 79).[554]

2. Ebû Cebîre İbn'd-Dahhâk (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir âyet, biz Benî Selime hakkında nâzil oldu. Şöyle ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bize geldiği vakit herkesin mutlaka iki veya üç adı vardı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu adlarından biriyle: "Ey falan!" diye bir kimseyi çağırınca kendisine: "– Ey Allah'ın Resûlü! O, bu isimle çağırılınca, kızar" diye ikaz ediyorlardı. İşte bu durum üzerine şu âyet indi: "Ey iman edenler, bir kavm diğer bir kavm ile alay etmesin. Olur ki (alay edilenler Allah indinde) kendilerinden (yani alay edenlerden) daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınları (eğlenceye almasın). Olur ki onlar (eğlenceye alınanlar) kendilerinden daha hayırlıdır. Kendi kendinizi ayıplamayın. Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü addır. Kim (Allah'ın yasak ettiği şeylerden) tevbe etmezse, onlar zalimlerin ta kendileridir" (Hucurât, 11).[555]

---

[554] Buhârî, *Zekât* 10, İcare 13, *Tefsir*, *Berâe* 11; Müslim, *Zekât* 72; Nesâî, *Zekât* 48.
[555] Tirmizî, *Tefsir*, *Hucurat*; Ebû Dâvûd, *Edeb* 71.

36.
İSRAF (SAVURGANLIK)

وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلاَ تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللهِ حَسِيبًا

"Yetimleri evlenme çağına varıncaya kadar gözetip deneyin. Akılca olgunlaştıklarını görürseniz mallarını kendilerine teslim edin. büyüyünce ellerine alacakları düşüncesiyle o malları israfla çarçur etmeyin, tüketmeyin. İhtiyacı olmayan veli, yetim malına tenezzül etmesin. Muhtaç olan ise meşrû sûrette, ihtiyaç ve emeğine uygun olarak yararlansın. Onlara mallarını teslim ettiğinizde bunu şahitlerle tesbit ettirin. Allah hesab sorandır ve Onun hesap sorması kâfidir." (Nisâ, 4/6)

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلاَ تُسْرِفُوا إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

"Asmalı-asmasız bağ ve bahçeleri, mahsûlleri, çeşit çeşit hurma ve ekinleri, birbirine şekil ve renk yönünden benzer, tat bakımından benzemez tarzda yaratıp yetiştiren hep Odur. Her biri mahsul verince ürününden yeyin, devşirildiği gün hakkını (öşürünü) da verin, israf etmeyin, çünkü O müsrifleri sevmez." (En'âm, 6/141)

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا
وَاشْرَبُوا وَلاَ تُسْرِفُوا إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

"Ey Âdem'in evlatları! Her namaz vaktinde mescide giderken, süsünüz olan elbisenizi giyinin. Yiyin, için fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri asla sevmez." (A'râf, 7/31)

وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلاَ تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا

"Yakınlarına, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver, sakın saçıp savurma.Çünkü savurganlar şeytanların kardeşleri olmuşlardır. Şeytan ise Rabbine karşı pek nankördür." (İsrâ, 17/26-27)

وَلاَ تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ
وَلاَ تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا

"Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma ki herkes tarafından ayıplanan, kaybettiklerine hasret çeken bir hale düşmeyesin." (İsrâ, 17/29)

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

"Rahman'ın o has kulları, harcamalarında ne israf eder, ne de eli sıkı davranırlar; bu ikisinin arasında bir denge tuttururlar. Masraf: mutlaka gerekli bir durum veya ihtiyaç yahut tamamlayıcı güzellik için olur. Bu sınırın ötesi israftır." (Furkân, 25/67)

İsrafla İlgili Hadisler

1. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) "Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyin, onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin, büyüyecekler de geri alacaklar diye onları israf ederek ve tez elden yemeyin. Zengin olan iffetli olmağa çalışsın, yoksul olan uygun bir şekilde yesin..."(Nisa, 6), âyeti hakkında şu açıklamayı yaptı: "Bu âyet, yetime bakan velinin fakir olması halinde, bakım hizmetine mukabil, yetimin malından uygun şekilde yiyebileceğini beyân için nâzil olmuştur." Bir başka rivayette şöyle denir: "Velî, muhtaçsa, çocuğun malından, malın miktarına göre uygun şekilde alır."[556]

[556] Buhârî, *Bûyu* 95, *Vesâyâ* 23, *Tefsir*, Nisa 2; Müslim, *Tefsir* 10.

2. Ukbe İbn Âmir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ehline takı ve ipeği yasakladı ve: "Eğer sizler cennet takılarını ve cennetin ipeğini seviyorsanız, bunları dünyada takınıp giymeyin" buyurdu."[557]

4. Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben çarşıdan et almış hamala vermiş eve dönüyordum. Hz. Ömer (radıyallahu anh) yolda bana yetişip: "Bu da ne?" diye sordu. "Canımız et çekmişti, gidip bir dirhemlik et satın aldım" dedim. Bunun üzerine: "Canın bir şey çektikçe gidip ondan alıyor musun? Herkese, israf olarak, canının her istediğini yemesi yeter!" diye çıkıştı."[558]

5. Amr İbn Şu'ayb an ebihi an ceddihi anlatıyor: "Bir adam Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek: "Ben fakirim, hiçbir şeyim yok, üstelik bir de yetimim var!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Yetimin malından ye! Ancak bunu yaparken ne israfa kaç, ne aceleci ol, ne de kendine mal et" buyurdular."[559]

6. İbn Amr İbni'l-As (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yiyiniz, tasadduk ediniz, giyiniz. Fakat bunları yaparken israfa ve tekebbüre kaçmayınız."[560]

7. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) abdest alan bir adam görmştü: "İsraf etme! İsraf etme!" buyurdular."

8. Abdullah İbn Amr (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), abdest almakta olan Sa'd'a uğramıştı: "Bu israf da ne?" buyurdular. Sa'd: "Abdestte dahi israf olur mu?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet! cevabını verdi, akan bir nehir üzerinde olsan bile!"

9. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her iştiha duyduğunu yemen israftandır."

---

[557] Nesâi, *Zinet* 39, (8,156).
[558] Muvatta, *Sıfatu'n-Nebi* 36.
[559] Ebû Dâvûd, *Vesâyâ* 8; Nesâî, *Vesaya* 11.
[560] Buhârî, *Libâs* 1; Nesâi, *Zekât* 66.

37.
RİYAKÂRLIK (GÖSTERİŞ)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لاَ يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

"Ey iman edenler! Sadaka verdiğiniz kimselere minnet etmek, incitmek suretiyle o sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Allah'a da, ahirete de inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin. Onun durumu, üzerinde toprak bulunan kaypak bir kayaya benzer ki, şiddetli bir yağmur olur olmaz toprağı kayıverir, cascavlak kalır. Öyleleri işledikleri hiçbir şeyden sevap ve mükâfat elde edemezler. Zira Allah inkârcılar gürûhunu buna muvaffak eylemez." (Bakara, 2/264)

وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا

"Mallarını halka gösteriş için harcayıp Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen kimseleri de Allah elbette sevmez. Şeytan kimin arkadaşı olursa, artık o arkadaşların en kötüsüne düşmüş demektir." (Nisâ, 4/38)

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلاَةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلاَ يَذْكُرُونَ اللهَ إِلاَّ قَلِيلاً

"Münâfıklar Allah'ı aldatmaya çalışırlar, Allah da onların hilelerini ve oyunlarını bozar. Onlar namaza kalkarken üşene üşene kalkarlar, müslümanlara gösteriş yaparlar. Yoksa aslında Allah'ı pek az hatırlarlar." (Nisâ, 4/142)

(Cemaatle namaz, mescide şevkle devam müminle münâfığı ayıran bir ölçüdür. Hz. Peygamber (aleyhisselâm) zamanında cemaate devam etmeyen, İslâm toplumunun üyesi sayılmazdı. Münâfıklar da ister istemez mescide devam ediyorlardı. Fakat isteksiz, üşene üşene geç gelip, namaz biter bitmez hapishaneden çıkar gibi çıkmaları, isteksiz ibadet ettiklerini gösteriyordu.)

وَلاَ تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ
وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَاللهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

"Memleketlerinden savaşa çalım satarak, halka gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan insanları uzaklaştıranlar gibi olmayın. Allah onların bütün yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır." (Enfâl, 8/47)

(Ne yapmışlar, ne yapmıyorlarsa Allah hepsini ilmiyle ve kudretiyle kuşatmıştır. Onların iyi veya kötü hiçbir işleri yoktur ki Ona ulaşmasın, Onun hakimiyeti alanına girmesin, taltif veya cezasına sebep olmasın.)

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ
وَلاَ يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ اَلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلاَتِهِمْ
سَاهُونَ اَلَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ

"Baksana şu dini, mahşer ve hesabı yalan sayana! O, yetimi şiddetle itip kakar. Muhtacı doyurmayı hiç teşvik etmez. Vay haline şöyle namaz kılanların. Ki onlar namazlarından gafildirler." (Mâûn, 107/1-7)

(Kıldıkları namazın değerini bilmez, namaza gereken ihtimamı göstermezler.) İbadetlerini gösteriş için yaparlar, zekât ve diğer yardımlarını esirger, vermezler. (Namazdan gafil olmak: Ona gereken önemi vermemek, vaktinin geçip geçmediğine pek aldırmamak, namazın manasından gaflet, dolayısıyla kıldığı namazların kendisi üzerinde güzel tesirler bulunmaması anlamlarına gelir. Namazda farkında olmadan zihnin başka düşüncelere dalması insanın elinde değildir. Bununla beraber, dikkatini toplamaya gayret etmelidir. Bu sûre ahirette hesap vermeye inanmanın başlıca

iki alameti olarak namazı gereğince yerine getirme ve toplumsal yardımlaşmayı gerçekleştirme üzerinde yoğunlaşmaktadır.)

Riyakârlığın Tehlikesiyle İlgili Hadisler

1. Şüfeyyü'l-Esmâi, Hz. Ebû Hureyre'den naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü iIk çağrılacaklar, Kur'ân-ı ezberleyen biri, Allah yolunda öldürülen biri ve bir de çok malı olan biridir. Allah Teâla Hazretleri Kur'ân okuyana: "Ben Resülüme inzal buyurduğum şeyi sana öğretmedim mi?" diye soracak. Adam: "Evet ya Rabbi!" diyecek. "Bildiklerinle ne amelde bulundun?" diye Rabb Teâlâ tekrar soracak. Adam: "Ben onu gündüz ve gece boyunca okurdum" diyecek. AlIâhu Teâlâ Hazretleri: "Yalan söylüyorsun!" diyecek. Melekler de ona: "Yalan söylüyorsun!" diye çıkışacaklar. Allahu Teâla Hazretleri ona: "Bilakis sen, "Falanca Kur'an okuyor" densin diye okudun ve bu da söylendi" der. Sonra, mal sahibi getirilir. Allah Teâlâ Hazretleri: "Ben sana bolca mal vermedim mi? Hatta o kadar bol verdim ki, kimseye muhtaç olmadın?" der. Zengin adam, "Evet yâ Rabbi" der. "Sana verdiğimle ne amelde bulundun?" diye Rabb Teâlâ sorar. Adam: "Sıla-i rahimde bulunur ve tasadduk ederdim" der. Allâhu Teâla Hazretleri: "Bilakis sen: "Falanca cömerttir" desinler diye bunu yaptın ve bu da denildi" der. Sonra Allah yolunda öldürülen getirilir. Allah Teâlâ Hazretleri: "Niçin öldürüldün?" diye sorar. Adam: "Senin yolunda cihadla emrolundum. Ben de öldürülünceye kadar savaştım" der. Hakk Teâlâ ona: "Yalan söylüyorsun!" der. Ona melekler de: "Yalan söylüyorsun!" diye çıkışırlar. Allah Teâla Hazretleri ona tekrar: "Bilakis sen: "Falanca cesurdur" desinler diye düşündün ve bu da söylendi" buyurur. Sonra (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebû Hureyre'nin dizine vurup): "Ey Ebû Hureyre! Bu üç kimse, Kıyamet günü, cehennemin, aleyhlerinde kabaracağı Allah'ın ilk üç mahlükudur!" dedi." Şüfey der ki: "Ben Ebû Hureyre'den aldığım bu hadisi, Hz. Muâviye'ye haber verdim. Bunun üzerine: "Böylelerine bu muâmele yapılırsa, insanların geri kalanlarına neler yapılır?"

dedi ve Hz. Muâviye Şiddetli bir ağlayışla ağlamaya başladı, öyle ki helak olacağını zannettim. Derken bir müddet sonra kendine geldi, yüzündeki (gözyaşlarını) sildi. Ve şunları söyledi: "Allah ve Onun Resülü doğru söylediler: "Dünya hayatını ve onun zinetini isteyenlere, orada işlediklerinin karşılığını tastamam veririz. Onlar orada bir eksikliğe de uğratılmazlar. İşte âhirette onlara ateşten başka bir şey yoktur. İşledikleri şeyler orada boşa gitmiştir. Zâten yapmakta oldukları da bâtıldır" (Hûd, 15-16).[561]

2. Ka'b İbn Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Kim âlim geçinmek, sefihlerle münâzara yapmak ve halkın dikkatlerini kendine çekmek gibi maksadlarla ilim öğrenirse Allah o kimseyi cehenneme atar."[562]

3. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün: "Hüzün kuyusundan Allah'a sığının!" buyurdular. Oradakiler: "Ey Allah'ın Resülü! Hüzün kuyusu da nedir?" diye sordular. "O, dedi, cehennemde bir vâdidir; cehennem, o vâdiden her gün yüz kere Allah (celle celâluhû)'a sığınma taleb eder." "Ey Allah'ın Resülü! denildi, oraya kimler girecek?" "Oraya dedi, amellerinde riya yapan kurrâlar girecektir!..."[563]

4. Ebû Hureyre ve İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ahir zamanda, dinle dünyayı taleb eden insanlar zuhur edecek. Bunlar, insanlar(a iyi görünüp, onları aldatmak) için öyle bir yumuşaklığa bürünürler ki koyun postu yanlarında kaba kalır. Diller de baldan daha tatlıdır. Ancak kalbleri kurtlarınkinden vahşidir. Cenâb-ı Hakk (bunlar için) şöyle diyecektir: "Beni aldatmaya mı çalışıyorsunuz, yoksa bana karşı cürete mi yelteniyorsunuz? Zât-ı Akdesime yemin olsun, bunlar üzerine, kendilerinden çıkacak öyle bir fitne göndereceğim ki, içlerinde halim olanlar bile şaşkına dönecekler."[564]

---

561 Müslim, *İmâret* 152; Tirmizî, *Zühd* 48; Nesâi, *Cihâd* 22.
562 Tirmizî, *İlm* 6.
563 Tirmizî, *Zühd* 48.
564 Tirmizî, *Zühd* 60.

5. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allahu Teâlâ Hazretleri diyor ki: "Ben ortakların şirkten en müstağni olanıyım. Kim bir amel yapar, buna benden başkasını da ortak kılarsa, onu ortağıyla başbaşa bırakırım."[565]

6. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den bir rivâyete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde, AIlah nazarında en kötü olanlardan bir kısmını da iki yüzlülerin teşkil ettiğini göreceksiniz. Bunlar bazılarına bir yüzle, diğer bazılarına da başka bir yüzle giden insanlardır."[566]

7. Ammâr İbn Yâsir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kimin dünyada iki yüzü varsa kıyamet günü, ateşten iki dili olacaktır."[567]

8. Ebû Vâil anlatıyor: "Hz. Üsâme (radıyallahu anh)'yi işittim diyordu ki: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kıyamet günü bir adam getirilip ateşe atılır. Karnındaki barsakları dışarı çıkar. Onları, eşeğin değirmen taşını dönderdiği gibi dönderir. Derken, cehennem ahâlisi etrafında toplanır ve: "Ey fülan, sen dünyada iken (bize) ma'rufu emderip, münkerden nehyetmiyor muydun?" derler. O: "Evet, ma'rufu emrederdim ama kendim yapmazdım, münkeri yasaklardım ama kendim yapardım" diye cevap verir."[568]

9. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'u Teâla hazretleri şöyle buyurmuştur: "Ben her çeşit şirkten müstağniyim. Öyleyse, kim benim için işlediği bir amele birden başkasını ortak ederse ben ondan uzağım ve benim için yaptığı o iş, bana değil, ortak ettiği kimseyedir."

10. Şeddâd İbn Evs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetim hakkında en ziyade korktuğum

565 Müslim, *Zühd* 46.

566 Buhârî, *Edeb* 52; Müslim, *Fedâil* 199.

567 Ebû Dâvûd, *Edeb* 39.

568 Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 10, *Fiten* 17; Müslim, *Zühd* 51.

şey, Allah'a şirktir. Bu sözümle, ümmetimin dönüp de tekrar güneşe veya kamere veya puta tapacaklarını demek istemiyorum. Fakat beni korkutan şey, Allah'tan başkası için yapacakları ameller ve (spor maksadıyla kılınan namazda, sıhhat niyetiyle tutulan oruçta olduğu üzere, amellerde Allah rızasından başka maksatları ön plana getirme gibi) gizli arzulardır."

11. Ebû Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her kim (ibadetini gösteriş için) halka işittirirse, Allah o kimseyi (yani gayesini halka) işittirir ve kim (ibadetinde) riyakarlık ederse Allah onun riyakârlığının cezasını (dünyada) verir."

38.
ZULÜM (BAŞKALARININ HAKLARINA TECAVÜZ)

Zulmün Sonu

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلاَّ خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي اْلآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Allah'ın mescidlerinde Allah'ın adının anılmasını engelleyip oraların ıssız ve harap hale gelmesine çalışanlardan daha zalim kim olabilir? Bunlar oralara ancak korka korka girebilirler. Onlar için dünyada zillet, ahirette ise müthiş bir azap vardır." (Bakara, 2/114)

وَإِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنْطَارًا فَلاَ تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا

"Bir eşinizden ayrılıp da yerine başka bir eşle evlenmek isterseniz, ayrıldığınız hanıma yüklerle mehir vermiş olsanız da, içinden ufak bir şey bile almayın. Boşanmaya sebep uydurup iftira ederek, göz göre göre günaha girerek bunu almanız hiç münasip olur mu?" (Nisâ, 4/20)

(Hz. Ömer (radıyallahu anh) halife iken evlenmeyi kolaylaştırmak için mehir mikdarına üst sınır koymak isteyince, mescidin arka tarafından bir hanım da bu âyeti okuyarak: "Ya Emire'l-müminin, Allah'ın verdiği imkânı almak doğru olur mu?" deyince Hz. Ömer derhal inceliğin farkına varmış, cemaatin huzurunda o hanımın haklı olduğunu kabul etmiştir.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلاَ تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda meşru olmayan yollarla yemeyin. Karşılıklı rıza ile yapılan bir ticaret yapmanız ise, elbette meşrûdur. Sakın haram yiyerek, başkasının hakkını gasbederek kendinizi öldürmeyin. Allah size pek merhametlidir." (Nisâ, 4/29)

(Ayette: "kendi kendinizi öldürmeyin!" emri: a-"Birbirinizi öldürmeyin!" veya "intihar etmeyin!" demektir. Veya b-Haksız yere başkalarının mallarını alanlar toplumun nizamının bozulmasına sebeb olurlar; bu kendilerinin de sonunu hazırlayabilir. (Ayette: "kendi kendinizi öldürmeyin!" emri: a-"Birbirinizi öldürmeyin!" veya "intihar etmeyin!" demektir. Veya b-Haksız yere başkalarının mallarını alanlar toplumun nizamının bozulmasına sebeb olurlar; bu kendilerinin de sonunu hazırlayabilir.)

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرًا

"Kim sınırları aşarak ve haksızlık ederek bunu yaparsa Biz onu ateşe sokacağız. Bu da Allah'a çok kolaydır." (Nisâ, 4/30)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا إِلاَّ طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرًا

"İnkâr edip zulmedenleri Allah affedecek değil. Onları cehennem yolundan başka bir yola çıkaracak da değil. Onlar cehennemde ebedî kalacaklardır. Bu da Allah'a göre çok kolaydır." (Nisâ, 4/168-169)

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ

"Onlara Âdemin iki oğlunun gerçek olan haberini oku: Onların her ikisi birer kurban takdim etmişlerdi de birininki kabul edilmiş,

öbürününki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen, kardeşine: "Seni öldüreceğim" dedi. O da: "Allah, ancak muttakilerden kabul buyurur, dedi. Yemin ederim ki, sen beni öldürmek için el kaldırırsan ben seni öldürmek için sana el kaldırmam. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." "Ben isterim ki sen, kendi günahınla beraber benim günahımı da yüklenesin de cehennemliklerden olasın. Zalimlerin cezası işte budur!" (Mâide, 5/27-29)

(Hz. Âdem (aleyhisselâm)ın iki oğlunun kıssası, Hz. Muhammed (aleyhisselâm)ın çağdaşı bazı yahudilerin suikast girişimlerini kınama gayesini de gütmüş olabilir (Mesela 5,11). Benzerlik vecihlerinden en kuvvetlisi kıskançlıktır. Kabil Habili çekemediği gibi, (Tevrat, Tekvin, bölüm: 4) o yahudiler de Hz. Muhammed (aleyhisselâm) ile ashabını çekemiyorlar, liderliğin onlara geçmesini hazmedemiyorlardı.)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

"Allah adına yalan uydurandan veya Onun âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir ki? Şu muhakkak ki o zalimler felah bulamayacak, muratlarına eremeyeceklerdir."(En'âm, 6/21)

وَكَذٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

"İşte biz, işledikleri günahlardan ötürü, zalimlerden kimini kimine musallat ederiz." (En'âm, 6/129)

(Kimini kimine idareci yahut dost yaparız, yahut "kimini kiminin peşine takarız" mânaları da verilmiştir.)

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

"De ki: "Ey halkım, vargücünüzle elinizden geleni yapın. Ben vazifemi yapıyorum. Güzel akıbetin kime ait olacağını yakında bileceksiniz. Şu muhakkak ki zalimler iflah olmazlar." (En'âm, 6/135)

فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا إِلاَّ أَنْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

"Azabımız gelip çattığında da itiraf ve yalvarmaları: "Biz gerçekten zalim adamlarmışız!" demekten başka bir şey olmadı." (A'râf, 7/5)

لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ

"Onlara cehennem ateşinden bir döşek ve üzerlerinde de yine ateşten örtüler var. İşte zalimleri Biz böyle cezalandırırız!" (A'râf, 7/41)

وَنَادَى أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ

"Cennetlikler cehennemliklere: "Biz, Rabbimizin bize vâdettiği şeylerin gerçek olduğunu gördük; siz de Rabbinizin size vâdettiklerinin gerçekleştiğini gördünüz mü?" deyince onlar: "Evet" diye cevap verirler. Derken bir görevli aralarında: "Allah'ın lâneti o zalimlere olsun ki onlar insanları Allah yolundan uzaklaştırır, onu eğri büğrü göstermek isterlerdi ve onlar âhireti de inkâr ederlerdi" diye nida eder." (A'râf, 7/44-45)

(Geçmiş asırlarda cennet ile cehennem arasında çok uzun mesafe olması itibariyle sesin nasıl gideceği sorusu sorulmuştur. 20. asırdaki iletişim keşifleri on binlerce km. ötesi ile konuşmayı çocuklar için bile günlük iş haline getirmiştir.)

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ

"Kendilerine verilen öğütleri ve uyarıları kulak ardı edip onları bir tarafa bırakınca, içlerinden kötülükleri önlemeye çalışanları kurtarıp o zalimleri fasıklıkları yüzünden şiddetli bir azaba uğrattık. Şöyle ki: Onlar serkeşlik edip yasakları çiğnemekte ısrar edince onlara "hor ve hakir maymunlar haline gelin" diye emrettik." (A'râf, 7/165-166)

(Şiddetli azabın, maymuna çevirme olduğu, yani bunun daha önceki cümleyi tekid ettiği söylenmiştir. Meal buna göredir.)

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ

"Evet, tıpkı Firavun hanedanının ve onlardan öncekilerin tutumu gibi: Rabb'lerinin âyetlerini yalan saydılar. Biz de günahları sebebiyle onları imha ettik. Firavun ve beraberindekileri de denizde boğduk. Doğrusu, bunların hepsi de zalim idiler." (Enfâl, 8/54)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أُولَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

"Uydurduğu bir yalanı Allah'a isnad edenden daha zalim kim olabilir? Onlar Rabb'lerinin huzuruna getirilecek ve şahitler de: "İşte Rabb'leri hakkında yalan uyduranlar! İyi biliniz ki Allah'ın lâneti zalimlerin üzerinedir" diyeceklerdir. O zalimler ki insanları Allah yolundan çevirirler ve onu eğri göstermek isterler. Ahireti de inkâr ederler." (Hûd, 11/18-19)

وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ
وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ

"Bir de sakın zulmedenlere meyletmeyin, sempati duymayın. Yoksa size ateş dokunur. Aslında sizin Allah'tan başka yardımcınız yoktur. Sonra Ondan da yardım görmezsiniz." (Hûd, 11/113)

(Bu âyetle ilgili olarak Hz. Peygamber (aleyhisselâm): "Hûd Sûresi ve benzerleri beni ihtiyarlattı" buyurmuştur. Kurtuluş doğruluktadır. Hedefe ulaşmanın en kısa yolu doğruluktur. Böyle olmakla beraber bir işte doğrunun hangi çizgide olduğunu tayin etmek çok zordur. Ayrıca çeşitli noktalardan ilgisini kesip sarsılmadan dosdoğru olan o çizgi üzerinde yürüyebilmek daha zordur ve yine, istenilen hedefe ulaştıktan sonra, doğruluk üzere sebat etmek

büsbütün zordur. İşte Efendimizi ihtiyarlatan, kendisinden ziyade, ümmetinin istikameti koruyup koruyamama endişesidir.)

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Allah başkalarına adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı: en güzel davranışı, muhtaç oldukları şeyleri yakınlara vermeyi emreder. Hayasızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir." (Nahl, 16/90)

(Bu âyet iyiliğin ve fenalığın çeşitli derecelerini göstererek sağlıklı bir toplumun başlıca dayanaklarını zihinlere yerleştirmektedir. Dolayısıyla Cuma namazında hutbenin sonunda okunup bu esasların hatırlatılması pek isabetlidir.)

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا

"Bütün yüzler hayatın ve hakimiyetin tam manasıyla sahibi olan Hayy-u Kayyum'a baş eğmiştir. Zulüm yüklenerek gelenler, gerçekten perişan olmuştur." (Tâhâ, 20/111)

Zâlimden İntikam Alma veya Affetme

لاَ يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاَّ مَنْ ظُلِمَ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا عَلِيمًا إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا

"Allah, ağır ve inciten sözlerin açıktan söylenmesini hiç sevmez, ancak söyleyen zulme uğramışsa o başka. Allah her şeyi hakkıyla işitir ve görür. Bununla beraber eğer bir iyiliği açıktan yapar veya gizlerseniz veya bir kusuru bağışlarsanız bunu yapın, çünkü Allah da Afüvdür, Kadirdir: Affı çoktur, herşeye kadir olduğu halde yine de affeder." (Nisâ, 4/148-149)

(Kusuru bağışlama: İnsanın, kusur işleyenden, kötülük yapandan hakkını almasına, bir önceki âyet cevaz verse de kusur bağışlamak daha iyidir. Kusur bağışlama işi, açıktan ve gizli yapılan iyiliğe dahil olmakla birlikte, açıkça zikredilmesi, açıklanmaya

layık olacak önem arzetmesinden ileri gelir, hatta iyiliği açık ve gizli işleme de buna zemin hazırlamak için zikredilmiştir. Keza şartın cevabı olarak "fe innellahe kâne Afuvven Kadîra" gelmesi de, makbul olan affın, güçlü iken yapılan af olduğunu gösterir.)

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الظَّالِمِينَ وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُوْلَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Onlar o kimselerdir ki zulme maruz kaldıklarında yardımlaşıp haklarını alırlar. Ama unutmayın ki haksızlığın karşılığı, yapılan haksızlık kadar olabilir, fazlası helal olmaz. Bununla beraber kim affeder, haksızlık edenle arasını düzeltirse onun da mükâfatı artık Allah'a yaraşan tarzda olur. Şu kesindir ki Allah zalimleri sevmez. Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, bunlara hiç bir sorumluluk yoktur. Sorumlu olanlar, ancak insanlara zulmedenler ve ülkede nâhak yere başkalarının hukukuna saldıranlardır. İşte böylelerinin hakkı gayet acı bir azaptır." (Şûrâ, 42/39-42)

Zulmün Kötülüğü ile İlgili Hadisler

1. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sevabı en çabuk gelen hayırlı amel mahlukâta iyilik ve sıla-i rahimdir. Cezası en çabuk gelen kötü amel de bağy (mahlukata kötü muamele, zulüm) ve sıla-ı rahm'i kesmektir."

2. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bana "mütevazi olun, birbirinizin hukukuna tecavüz etmeyin" diye Allah Teâla hazretleri vahiyde bulundu" buyurdular."

3. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki.: "Borcunu ödeyebilecek durumda olan zengin kimsenin ödemeyi geçiktirmesi zulümdür. Biriniz bir zengine havâle olunursa (havaleyi kabül etsin.)"[569]

---

[569] Buhârî, *İstikrâz* 12, *Havâlât* 1, 2; Müslim, *Müsâkât* 33.

4. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kardeşine zalim de olsa mazlum da olsa yardım et." "Mazlumsa yardım ederim, zalime nasıl yerdim ederim?" diye sorulmuştu. "Onu zulümden alıkoyarsan, bu da ona yardımdır" buyurdu."[570]

5. Vasile İbn'l-Eska' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, asabiyet nedir?" "Asabiyet, buyurdular, zulümde kavmine yardım etmendir."[571]

6. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Bir adam bana: "(Kıyamet günü Allah'ın kişiye hususi) hitabı hakkında ne işittin?" diye sordu. Şu cevabı verdim: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Mü'min Rabbine yaklaştırılır. Öyle ki, (Allah onun) üzerine himayesini indirir ve günahlarını itiraf ettirir. Ona sorar: "Şu şu günahlarını biliyor musun?" Mü'min kul, iki kere: "Evet ey Rabbim, biliyorum!" der. Rab Teâla da: "Dünyada iken bunları örterek seni teşhir etmemiştim. Bugün de onları senden affediyorum!" buyurur. Sonra ona hasenât defteri verilir. Amma, kâfirlere ve münâfıklara gelince, bunlarla ilgili olarak, bütün mahlukatın huzurunda: "Bunlar Allah namına yalan söylemişler (böylece büyük bir zulümde bulunmuşlardır). Haberiniz olsun! Allah'ın lâneti zâlimleredir" diye nida olunur."[572]

7. Ebû Kebşe el-Enmâri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Üç şey vardır, (bunların doğruluğu hususunda size) yemin ederim. Ayrıca bir de hadis söyleyeceğim, bunları iyi belleyin: Kişinin malı sadaka sebebiyle eksilmez. Bir kula haksız zulüm yapılır o da sabrederse, Allah onun izzetini (dünya ve ahirette) mutlaka artırır. Bir kul dilenme kapısını açtı mı, onunla birlikte Allah da o zavallıya fakirlik kapısını açar."[573]

---

[570] Buhârî, *Mezalim* 4, İkrah 7; Tirmizî, *Fiten* 68.
[571] Ebû Dâvûd, *Edeb* 121.
[572] Buhârî, *Mezalim* 2, *Tefsir*, Hud 4, *Edeb* 60, *Tevhid* 36; Müslim, *Tevbe* 52.
[573] Tirmizî, *Zühd* 17.

8. Câbir İbn Abdillah el-Ensâri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Zulümden kaçının. Zira zulüm, Kıyamet günü karanlıklar olacaktır. Cimrilikten de kaçının, zira cimrilik, sizden öncekileri helak etmiş, onları birbirlerinin kanlarını dökmeye, haramlarını helal addetmeye sevketmiştir.""[574]

9. Ebû Bekre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İşleyene daha dünyada cezası çarçabuk gelmeye en layık günah zulüm ve sıla-ı rahmin koparılmasıdır, bu cezanın dünyada gelmesi, ahiretteki cezaya kefaret değildir.""[575]

10. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kimin malı zulüm yoluyla elinden alınmak istenir ve bu yolda öldürülürse, o kimse şehittir.""[576]

---

574 Müslim, *Birr* 56.
575 Ebû Dâvûd, *Edeb* 51; Tirmizî, *Kıyâmet* 58.
576 Ahmed b. Hanbel, 2/221, 223.

39.
FESAT ÇIKARMAK

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا اَمَرَ اللّٰهُ بِهِ اَنْ يُوصَلَ
وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

“Ne zaman onlara: “Yeryüzüne fesat saçmayın!” denilse “Biz sadece barışçıyız, ortalığı düzeltmekten başka işimiz yok!” derler.” (Bakara, 2/11)

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا اَمَرَ اللّٰهُ بِهِ اَنْ يُوصَلَ
وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

“Bu fasıklar o kimselerdir ki Allah’a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah’ın riayet edilmesini emrettiği ilişkileri keserler ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte bunlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.” (Bakara, 2/27)

وَإِذِ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ
فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ
رِزْقِ اللّٰهِ وَلاَ تَعْثَوْا فِي ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

Bir zaman da Musa kavmi için su arayıp Allah’a yalvarmıştı. Biz de: “Asanı taşa vur!” demiştik. Bunun üzerine o taştan on iki pınar fışkırmış, her bölük kendine mahsus pınarı bilmişti. “Allahın rızkından yeyin için, fakat sakın yeryüzünde fesat çıkararak taşkınlık yapmayın” demiştik.” (Bakara, 2/60)

وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي ٱلْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللّٰهُ لاَ يُحِبُّ الْفَسَادَ

“Senin yanından ayrılınca, ülkede fesat çıkarmaya çalışır, ürünleri ve nesilleri mahvetmek için uğraşır. Allah, elbette fesadı (bozgunculuğu) sevmez.” (Bakara, 2/205)

(Bu âyette ülkenin istikbalinin en önemli iki rüknüne dikkat çekilmektedir. Maddî hayatın, ekonomik hayatın esası ürün, manevî hayatın esası ise yeni nesillerin iyi yetiştirilip eğitilmesidir.)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ

"Eğer yüz çevirirlerse, muhakkak ki Allah o fesadçıları hakkıyle bilir." (Âl-i İmrân, 3/63)

مِنْ أَجْلِ ذٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ

"İşte bundan dolayı İsrail oğullarına Kitapta şunu bildirdik: Kim kâtil olmayan ve yeryüzünde fesat çıkarmayan bir kişiyi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa sanki bütün insanların hayatını kurtarmış olur. Resûllerimiz onlara açık âyetler ve deliller getirmişlerdi. Ne var ki onların çoğu bütün bunlardan sonra, hâla yeryüzünde fesat ve cinayette aşırı gitmektedirler." (Mâide, 5/32)

(Bu âyet insan hayatının kutsallığını vurgulayan en mükemmel bir beyandır. Hayatın korunması için, her bir kişi, başkasının hayatının kutsallığını kabul edip onu korumaya çalışmalıdır. Mevdûdinin dediğine göre bu hüküm mevcut Tevratta yer almaz. Ama onun tefsiri olan Talmudda değiştirilmiş olarak: "İsrailden tek bir kişiyi öldüren, tüm ırkı öldürmüş gibi cezalandırılacaktır" tarzında yer alır. (Tefhim, bu âyetin açıklamasında)

إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Allah ve Resûlüne savaş açanların, (yol keserek terör eylemi yaparak) yeryüzünü ifsad etmek için koşuşanların cezası; öldürülmeleri veya asılmaları yahut sağ elleri ile sol ayaklarının kesilmesi yahut da bulundukları yerden sürülmelerinden başka bir

şey olmaz. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Ahirette ise onlara başkaca müthiş bir ceza vardır." (Mâide, 5/33)

(Bu âyet bir önceki âyetin uygulaması durumundadır. Hayatı korumanın yaptırım gücünü ortaya koymak kabilindedir. Burada harbden maksat, müslüman toplum içinde, gerek kırsal kesimde, gerek şehirlerde yol kesme, terör estirme, can emniyetini ortadan kaldırma veya mal gasp etmedir. Adam öldürene kısas olarak ölüm cezası uygulanır. Öldürmekle beraber mal alan kimse asılır. İdareciler duruma göre bu cezalardan birini uygulamada muhayyerdirler. Sağ elin kesilmesi, mal gasb etmeleri, sol ayağın kesilmesi ise yol kesme ve terör estirmekle halkın can güvenliğini ortadan kaldırdıkları içindir. Sürülme Hanefî mezhebine göre hapis cezasıdır. Şafiiye göre sürme, başka bir yere sürgün olarak uygulanır.)

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللّٰهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

"Yahudiler: "Allahın eli bağlıdır" dediler. Hay kendi elleri bağlanasılar! Hay dediklerinden dolayı mel'ûn olası adamlar! Hayır, hiç de öyle değil! Allahın iki eli de açıktır. Dilediği şekilde infak eder. Rabbinden sana indirilen âyetler, mutlaka onlardan birçoğunun azgınlığını ve gâvurluğunu artıracaktır. Bununla beraber, Biz onların aralarına, kıyamete kadar sürüp gidecek bir kin ve nefret bıraktık. Her ne zaman onlar savaş çıkarmak için bir yangın tutuşturdularsa Allah onu söndürdü. Sırf fesat çıkarmak için dünyanın her tarafında koşup dururlar. Allah müfsitleri sevmez." (Mâide, 5/64)

(Hicretten Sonra Medinedeki yahudiler iktisâdi sıkıntı ile imtihan edildiklerinde onlardan bir kısmı tarafından, Allahın ihsan ve merhametini itham eden böyle bir söz söylenmişti. Hepsi dememiş ise de, diyenlere itiraz etmemek sûretiyle razı olmuş sayıldıklarından, bu söz hepsine izafe edilmiştir.)

وَلاَ تُفْسِدُوا فِي ٱلْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَةَ اللّٰهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

"Düzeltilmiş olan ülkeyi ifsad etmeyin. Hem endişe, hem de ümit ile Ona yalvarın. Muhakkak ki Allahın rahmeti iyi kimselere yakındır." (A'râf, 7/56)

(Yüksek sesle dua etmek, makul olmayan şeyler (mesela nübüvvet gibi) veya günah olan şeyleri istemek, duayı uzatmak "duada haddi aşmak" kabilindendir.)

وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي ٱلْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوا آلاَءَ اللّٰهِ وَلاَ تَعْثَوْا فِي ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

"Bir de düşünün ki Allah sizi Âd halkına halef yaptı ve dünya üzerinde size imkânlar bahşetti. Arzın düzlüklerinde saraylar kurup, dağlarını yontarak evler yapıyorsunuz. Allahın nimetlerini düşünün de, bozgunculuk yaparak dünyada karışıklık çıkarmayın." (A'râf, 7/74)

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلاَ تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلاَ تُفْسِدُوا فِي ٱلْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Medyen ahalisine de içlerinden biri olan Şuayb'ı gönderdik. "Ey benim halkım!" dedi, "yalnız Allaha kulluk edin, sizin Ondan başka tanrınız yoktur. İşte size Rabbinizden açık delil geldi." "Artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların haklarını eksiltmeyin, halka haksızlık etmeyin, ülkede düzen sağlanmışken fesat çıkarıp huzuru bozmayın. Bana inanıp bu dediklerimi yapmanız sizin için elbette hayırlıdır." (A'râf, 7/85)

وَلاَ تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَلِيلاً فَكَثَّرَكُمْ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ

"Hem öyle tehditler savurarak, yol başlarını tutup, Allaha iman edenleri Allahın yolundan çevirmeyin ve yolun eğri büğrü

olduğuna dair, şüpheler verip halkı yanıltmayın." "Hem düşünün ki bir zaman siz sayıca pek az idiniz. Öyle iken Allah sizi çoğalttı. Ülkeyi bozan o müfsitlerin sonunun nasıl olduğuna bakın da ibret alın!" (A'râf, 7/86)

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ

"Onlardan sonra Musayı âyetlerimizle Firavuna ve onun ileri gelen yetkililerine gönderdik. Onlar âyetlerimize haksızlık ettiler. Ettiler de, bak o müfsitlerin âkıbeti nice oldu!" (A'râf, 7/103)

(Mele': Aynı görüş ve maksadla bir araya gelip şekil ve görünüşleri, kıymet ve önemleri ile göz dolduran hey'et. Meselâ bir dernek, bir kabine, bir parlamento, bir ordunun bütünü adına söz söylemeye yetkili kişilerin teşkil ettikleri hey'et. Firavunun bu danışma meclisine hitaben "Ne buyurursunuz?" (7,110) demesinden, bunların yönetimde önemli yerlerinin olduğu anlaşılıyor.)

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ إِلاَّ تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي ٱلْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ

"Dini inkâr edenler de birbirlerinin velileridir. Eğer siz bunu yapmazsanız, birbirinize yardımcı olmazsanız, dünyada bir fitne kopar, müthiş bir bozukluk, bir fesat ortaya çıkar." (Enfâl, 8/73)

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلاَّ الْحُسْنَى وَاللّٰهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

"Bir de şunlar var ki: müminlere zarar vermek için, küfür ve küfran için, müminlerin arasına ayrılık sokmak için ve daha önce Allah ve Resûlüne savaş açmış adamı buyur etmek için, tuttular bir mescid yaptılar. Bütün bunlardan sonra onlar: "Bundan, iyilikten başka maksad gütmedik" diye yemin edeceklerdir. Allah şahid ki bunlar kesinlikle yalancıdırlar." (Tevbe, 9/107)

(Bu savaş açan kişi Hazreç kabilesiden Ebû Âmir'dir. Hz. Peygamber'in Medineye hicretinden önce hıristiyan rahibi olmuştu. Peygamberimizi kendisine rakîp gördü ve düşman kesildi.

İslâm aleyhinde kampanya için kabileleri dolaştı. İslâm'ın güçlenmesini önleyemeyince, son olarak Bizans İmparatorunu harekete geçirmeye çalıştı. Tebûk seferine sebep de Bizansın savaş hazırlığı olmuştu. Medine münafıkları Ebû Amir'le işbirliği içinde idiler. Ebû Amirle, bir üs olarak kullanmak üzere cami yapmada mutabık kaldılar. Aslında Medinede cami ihtiyacı yoktu. İhtiyaç göstererek yaptıkları mescidde, ilk namazı kıldırmasını Hz. Peygamberden istirham ettiler. Tebûk Seferinin hazırlığını öne sürerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) meşgul olduğunu söyledi. Burayı kötü planlar için kullanmaya başladılar. Tebûk dönüşünde Peygamberimiz orayı yaktırdı.)

وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلاَ تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ
وَلاَ تَعْثَوْا فِي ٱلأَرْضِ مُفْسِدِينَ

"Ey milletim! Ölçü ve tartıyı dengi dengine tam tutun, halkın haklarını eksiltmeyin ve ülkede müfsitlik ederek fenalık yapmayın." (Hûd, 11/85)

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ
وَيُفْسِدُونَ فِي ٱلأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

"Ama Allah'a verdikleri sözü iyice pekiştirdikten sonra bozanlar ve Allahın gözetilmesini emrettiği şeyleri terkedenler ve yeryüzünde fesat çıkarıp nizamı bozanlar yok mu? İşte onlara sadece lânet vardır. En kötü yurt olan Cehennem vardır." (Ra'd, 13/25)

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ

"Onlar ki kendileri kâfir oldukları gibi başkalarını da Allah yolundan çevirirler... İşte başka insanları da ifsad ettikleri için, onların cezalarını kat kat artırırız." (Nahl, 16/88)

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا

"Herhangi bir beldeyi imha etmek istediğimizde oranın lüks içinde yaşayan şımarıklarına iyilikleri emrederiz, buna rağmen

onlar dinlemez, fısk-u fücura devam ederler. Bu sebeple onun hakkında cezalandırma hükmü kesinleşir. Biz de orayı yerle bir ederiz." (İsrâ, 17/16)

قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَى أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا

"Ey Zülkarneyn!" dediler, "Ye'cüc ve Me'cüc bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onlar arasında bir sed yapman için sana bir vergi vermeyi teklif ediyoruz, ne dersin?" (Kehf, 18/94)

وَلاَ تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ وَلاَ يُصْلِحُونَ

"Sakın işi gücü dünyada fesat çıkarıp nizamı bozmak olan, düzeltme için ise hiç bir gayretleri bulunmayan o haddi aşanların isteklerine uymayın." (Şuarâ, 26/151-152)

وَلاَ تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلاَ تَعْثَوْا فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ

"Doğru terazi ile tartın, halkın hakkından bir şey kısmayın. Ülkede bozgunculuk yaparak nizamı bozmayın." (Şuarâ, 26/183)

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ

"Vicdanları onların doğruluğuna şahitlik ettiği halde, sırf kibir ve haksızlık saikiyle, onları inkâr ettiler. İşte bak da fesatçıların, bozguncuların akıbetlerinin nasıl olduğunu gör!" (Neml, 27/14)

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلاَ فِي الأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ

"Doğrusu Firavun, ülkesinde (Mısırda) zorbalık yaptı, büyüklük tasladı. Halkını çeşitli fırkalara ayırdı. Onlardan bir taifeyi, erkek evlatlarını kesmek, kız evlatlarını ise hayata atmak suretiyle özellikle zayıflatmak istiyordu. O, bozguncunun teki idi." (Kasas, 28/4)

(Mısırlılar, İbranilerin dıştan gelecek tehlike ile işbirliği yaptığı endişesi ile İbrani nüfusunu azaltıyorlardı.)

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللّٰهُ الدَّارَ اْلآخِرَةَ وَلاَ تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللّٰهُ إِلَيْكَ وَلاَ تَبْغِ الْفَسَادَ فِي اْلأَرْضِ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

"Allah'ın sana ihsan ettiği bu servetle ebedî ahiret yurdunu mamur etmeye gayret göster, ama dünyadan da nasibini unutma, ihtiyacına yetecek kadar sakla. Allah sana ihsan ettiği gibi sen de insanlara iyilik et, sakın ülkede nizamı bozma peşinde olma, çünkü Allah bozguncuları sevmez." (Kasas, 28/77)

تِلْكَ الدَّارُ اْلآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لاَ يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي اْلأَرْضِ وَلاَ فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

"Ama ahiret diyarına gelince: Biz orayı dünyada büyüklük taslamayanlara, fesatçılık ve bozgunculuk peşinde olmayanlara veririz. Hayırlı akıbet günahlardan sakınanlarındır." (Kasas, 28/83)

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ اْلآخِرَ وَلاَ تَعْثَوْا فِي اْلأَرْضِ مُفْسِدِينَ

"Medyen halkına da kardeşleri Şuaybı gönderdik, onlara dedi di: "Ey benim halkım! Yalnız Allaha ibadet edin, ahiret gününü bekleyin ve ülkede fesatçılık yaparak düzeni bozmayın!" (Ankebût, 29/36)

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

"Allah'ın buyruklarını umursamayan şu insanların kendi tercihleri ile yaptıkları işler yüzünden karada ve denizde (bütün dünyada) bozukluk ortaya çıktı, nizam bozuldu. Doğru yola ve isabetli tutuma dönme fırsatı vermek için, Allah, yaptıklarının bazı kötü neticelerini onlara tattırır." (Rûm, 30/41)

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي اْلأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ

"Biz hiç iman edip makbul ve güzel iş yapanlara ülkede fesat çıkararak nizamı bozanlarla aynı muameleleri yapar mıyız? Yahut

Allahı sayıp kötülüklerden sakınanları, yoldan çıkanlarla bir tutar mıyız?" (Sâd, 38/28)

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلاَدِ وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ وَفِرْعَوْنَ ذِي الأَوْتَادِ الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلاَدِ فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ

"Görüp bilmez misin Rabbin neler yaptı: O Âd halkına? Yüksek sütunlarla dolu ve şehirler içinde benzeri yaratılmamış olan İrem'e?"

(İrem'den maksad Âd halkıdır. Bu azapla helâk olanlar Âd-ı ûlâ: ilk Âd olup, bu azaptan kurtulup geriye kalanlara Âd-ı Uhrâ: sonki Âd" denir. Hz. Nuh'un oğlu Sam'ın İrem adlı oğluna mensup olduklarından bu ad verilmiştir.)

"Vadideki kayaları oyup yontarak sağlam evler yapan Semûda. Çadırlı ordugâhlar, piramitler sahibi Firavuna."

(Zi'l-evtad: Mecazen Firavun'un büyük ordular sahibi olduğuna veya kazıklar dikerek insanlara işkence uygulatmasına veya Mısır piramitlerine işaret olabilir.)

"Bütün bunlar, bulundukları ülkelerde azdıkça azdılar. Oralarda fesat ve bozgun çıkarıp, nizamı altüst ettiler. Bu yüzden Senin Rabbin de onların üstüne azap kamçıları yağdırdı." (Fecr, 89/6-13)

Fesat Çıkarma ve Fitne ile İlgili Hadisler

1. Hâris el-A'ver anlatıyor: "Mescide uğramıştım, gördüm ki halk, zikri terkedip malâyanî konulara dalmış, konuşuyor. Hz. Ali (radıyallahu anh)'ye çıkıp durumdan haberdâr ettim. Bana:

– "Doğru mu söylüyorsun, öyle mi yapıyorlar?" dedi, Ben:

– "Ben Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle söylediğini işittim:

– "Haberiniz olsun bir fitne çıkacak!" Ben hemen sordum:

– "Bundan kurtuluş yolu nedir Ey Allah'ın Resûlü?" Buyurdu ki:

– "Allah'ın Kitabı (na uymak)dır. O'nda sizden önceki (milletlerin ahvâliyle ilgili) haber, sizden sonra (kıyamete kadar) gelecek fitneler ve kıyâmet ahvâli ile ilgili haberler mevcut. Ayrıca sizin aranızda (iman-küfür, taat-isyân, haram-helâl vs. nevinden) cereyân edecek ahvâlin de hükmü var. O, hak ile batılı ayırdeden ölçüdür. O'nda herşey ciddîdir, gâyesiz bir kelâm yoktur. Kim akılsızlık edip, O'na inanmaz ve O'nunla amel etmezse, Allah onu helâk eder. Kim O'nun dışında hidâyet ararsa Allah onu saptırır. O Allah'ın sağlam ipidir. O, hikmetli olan zikirdir, O dosdoğru yoldur. O, kendine uyan hevaları koymaktan, kendisini (kıraat eden) delilleri iltibastan korur. Alimler ona doyamazlar. Onun çokça tekrarı usanç vermez, tadını eksiltmez. İnsanı hayretlere düşüren mümtaz yönleri son bulmaz, tükenmez, O öyle bir kitaptır ki, cinler işittikleri zaman şöyle demekten kendilerini alamadılar: "Biz, hiç duyulmadık bir tilâvet dinledik. Bu doğruya götürmektedir, biz onun (Allah kelâmı olduğuna) inandık." (Cin, 1). Kim ondan haber getirirse doğru söyler. Kim onunla amel ederse ücrete mazhar olur. Kim onunla hüküm verirse adaletle hükmeder. Kim ona çağrılırsa, doğru yola çağrılmış olur. Ey A'ver, bu güzel kelimeleri öğren."[577]

2. Ma'kıl İbnu Yesar anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Herc (fitne) zamanında ibadet, tıpkı bana hicret gibidir."[578]

3. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın yanında idik. Bize:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın fitne hakkındaki hadisini kim hafızasında tutuyor?" dedi. Ben atılıp: "Ben biliyorum!" dedim.

"Sen iyi cür'etlisin, nasılmış söyle bakalım!" dedim.

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim. Demişti ki: "Kişinin fitnesi ehlinde, malında, çocuğunda, nefsinde ve komşusundadır. Oruç, namaz, sadaka, emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker bu fitneye kefaret olur!"

---

577 Tirmizî, *Sevâbu'l-Kur'ân* 14.

578 Müslim, *Fiten* 130; Tirmizî, *Fiten* 31.

Ömer (radıyallahu anh) atılıp: "Ben bu fitneyi kastetmemiştim. Ben öncelikle denizin dalgaları gibi dalgalanacak (bütün cemiyeti sarsacak) fitneyi kastetmiştim!" dedi. Bunun üzerine ben:

"Ey mü'minlerin emiri! O fitne ile sizin ne alakanız var! Sizinle onun arasında kapalı bir kapı mevcut!" dedim.

"Bu kapı kırılacak mı, açılacak mı?" dedi.

"Hayır açılmayacak, bilakis kırılacak!" dedim. Hz. Ömer (hayıflanarak):

"(Eyvah!) Öyleyse ebediyen kapanmayacak!" buyurdu." Ravi der ki: "Biz Huzeyfe'ye (radıyallahu anh) sorduk:

"Ömer bu kapının kim olduğunu biliyor muydu?"

"Evet dedi. Yarından önce bu gecenin olacağını bildiği katiyette onu biliyordu. Ben size hadis rivayet ettim; boş söz (ve efsane) anlatmadım."

Huzeyfe'ye (radıyallahu anh) soruldu:

"O kapı kimdir?"

"Ömer'dir (radıyallahu anh)!" buyurdu."[579]

4. Müslim'in (rahimehullah) bir rivayetinde Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) işittim. Demişti ki:

"Fitneler, tıpkı (kamışlardan örülen) hasır gibi, (insanların kalbine) çubus çubuk atılır. Hangi kalbe bir nüfuz ederse onda siyah bir leke hasıl olur. Hangi kalp de onu reddederse onda beyaz bir benek hasıl olur. Böylece iki ayrı kalp ortaya çıkar: Biri cilalı taş gibi bembeyazdır; dinyalar durdukça buna hiçbir fitne zarar vermez. Diğeri ise, alaca siyahtır. Tepetaklak duran testi gibidir; bu kalp, ne iyiyi iyi bilir, ne de kötüyü kötü. O, hevadan (beşeri değerlerden) kendisine ne yutturulmuşsa, onu (hak veya batıl) bilir."

Bu rivayette Huzeyfe (radıyallahu anh) der ki: "(Ey Ömer!) Seninle o fitne arasında kapalı bir kapı vardır, kırılması yakındır!"

---

[579] Buhârî, *Mevâkîtu's-Salât* 4, *Zekât* 23, *Savm* 3, *Menakıb* 25, *Fiten* 17; Müslim, *Fiten* 17; Tirmizî, *Fiten* 71.

Hz. Ömer atıldı: "Ey babasız kalasıca! O kırılacak mı? Keşke açılsaydı. Böylece tekrar (kapatılarak eski normal hale) dönülürdü!"

Huzeyfe der ki: "Ben ona bu kapı ile öldürelcek veya ölecek bir şahsın kinaye edildiğini bildiren bir hadis söyledim. Mugalata (ve efsane anlatıp boş laf) etmedim."

Ravi der ki: "Sa'd İbnu Tarık'a (hadiste geçen) "esvedü mürbad" tabiri ne demektir" diye sordum.

"Siyah üzerinde şiddetli beyazlıktır" dedi. Ben tekrar "el-Kûzu mechıyy" nedir? dedim. "Tepetaklak (ters çevrilmiş) testi!" diye cevap verdi."[580]

5. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Karanlık gecenin parçaları gibi olan fitnelerden önce, hayırlı ameller işlemede acele edin. O fitne geldi mi kişi mü'min olarak sabaha erer de kâfir olarak akşama girer. Mü'min olarak akşama erer de kâfir olarak sabaha ulaşır; dinini basit bir dünya menfaatine satar."[581]

6. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"İnsanlar öyle günler görecek ki, katil niçin öldürdüğünü, maktul de niçin öldürüldüğünü bilemeyecek."

"Bu nasıl olur?" diye soruldu. Şu cevabı verdi:

"Herçtir! Öldüren de ölen de ateştedir."[582]

7. Üsame İbnu zeyd (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Medine'nin Ütüm denen (eski ve yüksek) binalarından birine yaklaşmıştı:

"Benim gördüklerimi sizler de görüyor musunuz?" buyurdular. Yanındakiler: "Hayır" deyince, açıkladı:

---

[580] Müslim, *İmân* 231.

[581] Müslim, *İmân* 186; Tirmizî, *Fiten* 30.

[582] Müslim, *Fiten* 56.

"Ben, şu evlerinizin arasında bir kısım fitnelerin yerlerini görüyorum, tıpkı yağmur yerleri gibi."[583]

8. Ebû Sa'id (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Müslümanlar arasına tefrika girip (iki fırkaya ayrıldıkları) zaman dinden çıkan bir taife zuhur edecek. Onları, iki taifeden halka en yakın olanı öldürecektir."[584]

9. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetim çalımlı çalımlı yürüdü ve meliklerin evladları, Rumlar ve İranlılar hizmetini yaptı mı, şerirleri hayırlılarına musallat edilecektir."[585]

10. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ümeranız hayırlı olanlarınızdan iseler, zenginleriniz cömer kimselerse, işlerinizi aranızda müşavere ile hallediyorsanız, bu durumda yerin üstü (hayat), altından (ölümden) hayırlıdır. Eğer ümeranız şerirlerinizden, zenginleriniz cimri ve işleriniz kadınların elinde ise, yerin altı üstünden, (ölmek yaşamaktan) daha hayırlıdır. (Çünkü artık dini ikame imkanı kalmaz)."[586]

11. Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):

"Gençlerinizin fıska düştüğü, kadınlarınızın azdığı zaman haliniz ne olur?" diye sormuştu. (Yanındakiler hayretle):

"Ey Allah'ın Resûlü, yani böyle bir hal mi gelecek?" dediler.

"Evet, hatta daha beteri!" buyurdu ve devam etti:

"Emr-i bi'l-ma'rufta bulunmadığınız, nehy-i ani'l-münker yapmadığınız vakit haliniz ne olur?" diye sordu. (Yanındakiler hayretle:)

"Yani bu olacak mı?" dediler.

---

583 Buhârî, *Fezâilu'l-Medine* 8, *Mezalim* 25, *Menakıb* 25, *Fiten* 4; Müslim, *Fiten* 9.
584 Müslim, *Zekât* 150; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 13.
585 Tirmizî, *Fiten* 64.
586 Tirmizî, *Fiten* 78.

"Evet, hatta daha beteri!" buyurdular ve sormaya devam ettiler:

"Münkeri emredip, ma'rufu yasakladığınız zaman haliniz ne olur?" (Yanında bulunanlar iyice hayrete düşerek):

"Ey Allah'ın Resûlü! Bu mutlaka olacak mı?" dediler.

"Evet, hatta daha beteri!" buyurdular ve devam ettiler:

"Ma'rufu münker, münkeri de ma'ruf addettiğiniz zaman haliniz ne olur?" (yanindeki Ashab:) "Ey Allah'ın Resûlü! Bu mutlaka olacak mı?" diye sordular.

"Evet, olacak!" buyurdular."[587]

12. Abdurrahman İbnu Abdi'l-ka'be anlatıyor: "Mescide girmiştim. Abdullah İbnu Amr İbni'l-As'ı (radıyallahu anhumâ) gördüm: Ka'be'nin gölgesinde oturuyordu. Ka'be'nin gölgesinde birçok kimse ona müteveccih olarak oturmuştu. Ben de ona doğru oturdum. Şunu anlattı:

"Bir seferde Resûlullah'la (aleyhissalâtu vesselâm) beraberdik. Bir yerde konakladık. Kimimiz çadırını tamir ediyor, kimimiz yerini düzlüyor, kimimiz hayvanlarını güdüyordu. Derken Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) münadisi seslendi: "es-Salâtu câmi'a: "Haydin namaza!" Resûlullah'a gittik, yanında toplandık.

"Benden önce her peygamber, ümmeti için hayır bildiği şeyi onlara öğretmekle mükellef idi. Onlar için şer bildiği şeyden de onları inzar etmesi (korkutması) gerekli idi. Bilesiniz, şu ümmetinizin afiyeti önce gelenler hakkında kesin kılınmıştır. Sonrakiler belaya ve kötü addedeceğiniz bir kısım hallere maruz kalacaklardır. Birbirini takip eden fitneler gelecek. Mü'min: "Bu fitne helâkimdir" diyecek. Sonra bu kalkacak, başka bir fitne gelecek. "Helakim işte bundan, işte bundan" diyecek. Öyleyse, kim ateşten uzak kalmayı ve cennete girmeyi dilerse, Allah'a ve ahiret gününe inanır olduğu halde ölümü karşılasın. İnsanlara, onların kendisine nasıl muamele etmelerini dilerse öyle muamelede bulunsun. Kim

[587] Rezin tahric etmiştir. Bu rivayet daha muhtasar olarak Ebû Ya'lâ'nın Müsned'inde ve Taberâni'nin *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ında tahric edilmiştir. Heysemi, *Mecma'u'z-Zevaid*'de kaydetmiştir (7, 281).

bir imama biat edip, samimiyetle sadakat sözü vermiş ise, elinden geldikçe ona itaat etsin. Bir başkası gelip, önceki ile münâzaaya girişecek olursan sonradan çıkanın boynunu uçurun."

Ravi (Abdurrahman) der ki: "Abdullah İbnu Amr'a yanaştım ve:

"Allah aşkına söyle. Bu anlattıklarını bizzat kendin Resûlullah'dan (aleyhissalâm) işittin mi?" dedim. Sorum üzerine eliyle kulak ve kalbini tutarak:

"Evet kulaklarım işitti, kalbim de belledi" dedi. Ben:

"Ama, amcaoğlun Muaviye, bize mallarımızı aramızda batıl bir şekilde yememizi, birbirimizi öldürmemizi emrediyor. Halbuki Allah Teâla hazretleri (mealen): "Ey iman edenler! Birbirinizin malını haram şekilde yemeyin; ancak karşılıklı rıza ile yaptığınız ticaret başkadır. Birbirinizi ve kendinizi öldürmeyin. Canlarınızı da boşu boşuna tehlikeye atmayın. Şüphesiz ki Allah size merhametlidir" (Nisa, 29) buyuruyor" dedim. Biraz sustu sonra:

"Allah'a itaatte ona itaat et, Allah'a isyanda ona isyan et!" dedi."[588]

13. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurmuşlardır: "İnsanların arasını bozmak, (toplumu) parça parça eder."[589]

14. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "İnsanların en zararlısı, dostlar arsında söz getirirp götürerek onları birbirlerinden koparanlardır."[590]

---

[588] Müslim, *İmâret* 46; Nesai, *Bey'at* 25; Ebû Dâvûd, *Fiten* 1.
[589] Ebû Dâvûd, *Edeb* 50.
[590] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 6/459.

40.
BAŞA KAKMA

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لاَ يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلاَ أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"Mallarını Allah yolunda harcayıp da infaklarının ardından minnet etmeyenler, rahatsızlık vermeyenler yok mu? İşte onların Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlara hiç bir endişe yoktur ve onlar üzüntü de duymayacaklardır." (Bakara, 2/262)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لاَ يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

"Ey iman edenler! Sadaka verdiğiniz kimselere minnet etmek, incitmek suretiyle o sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Allah'a da, ahirete de inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin. Onun durumu, üzerinde toprak bulunan kaypak bir kayaya benzer ki, şiddetli bir yağmur olur olmaz toprağı kayıverir, cascavlak kalır. Öyleleri işledikleri hiçbir şeyden sevap ve mükâfat elde edemezler. Zira Allah inkârcılar gürûhunu buna muvaffak eylemez." (Bakara, 2/264)

وَلاَ تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ

"Verdiğini çok bularak minnet etme!" (Müddessir, 74/6)

Başa Kakma ile İlgili Hadisler

1. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır: "Üç kişi vardır ki bunlar cennete giremeyecektir: Anne basasının hukukuna riayet etmeyen kimse; içki düşkünü olan kimse; veriğini başa kakan kimse."[591]

2. "Cehennem, bozguncu, cimri ve başa kakıcı her insana yakındır."

Başka bir rivayette: "Cennete ne bozguncu, ne cimri, ne de başa kakıcı giremez."[592]

---

[591] Nesâî, *Zekât* 69.
[592] Tirmizî, *Birr* 41.

41.
İMANIN FAZİLETİ

Mü'minlerin Dünya ve Âhirette Güvende Olması

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعاً فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ
فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"Dedik ki: "İnin oradan hepiniz! Artık ne zaman Ben'den size doğru yolu gösteren rehber gelir de kim ona uyarsa, onlara hiçbir korku olmayacak, hiç üzülmeyecekler de." (Bakara, 2/38)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَعَمِلَ صَالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"İman edenler, Yahudiler, Hıristiyanlar, Sabiîler... Her kim Allah'a ve âhiret gününe (gerçekten) iman eder ve amel-i salih işlerse, elbette onların Rab'leri yanında mükafatları vardır. Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi kendilerini üzecek bir şeyle de karşılaşmazlar." (Bakara, 2/62)

Âyetin ilk kelimesindeki "İman edenler" den maksat, birçok müfessire göre, dış görünüşte iman ettiklerini söyleyen münafıklardır. Zira daha sonraki kısımda gerçek iman edenlerin bulunması, bu tefsire bir karine teşkil etmektedir. Âyetteki "Her kim Allah'a ve âhiret gününe iman eder ve amel-i sâlih işlerse" cümlesiyle beyan buyurulan gerçek iman edenlerin, Hz. Muhammed (aleyhisselâm)'ın peygamber olarak gönderilmesinden sonrakiler diye tefsir edilmesi lâzım geldiğinde hiç şüphe yoktur. Hz. Muhammed'in nübüvvetinden önce Allah'a ve âhirete iman eden ve iyi amel işleyenler bile, Tevrat ve İncîl hükmünce geleceğin

büyük Peygamberine iman ile yükümlü idiler. Böyle iken Hz. Muhammed'in peygamberliğinden sonra onu inkâr edenler arasında gerçek iman ehli bulunduğu varsayımına imkân kalır mı?

Âyette zahirî îman sahipleri, Yahudi, Sabiî ve Hıristiyanlarla bir tutulmuş ve hepsinin kurtuluşu, Kur'ân'da bildirilen rükünleriyle kâmil iman ve salih amel şartına bağlı kılınmıştır. Böylece İslâm dininin dâvet ve hidâyetinde, bütün insanlara açık evrensel bir din olduğu âşikâr olmaktadır. Demek doğumla ilgili olan, ırk gibi bir din anlayışı değil, tahkikî bir iman esastır.

Yahûd: Arapçada bu kelime "tövbe etmek" veya "Yahudi olmak" anlamına gelir. Yahut cins ismi olup kavmin veya boyun adıdır. Tekili ise Yahûdi olup o kavme mensup olan kişiye denilir.

Nasârâ: Tekili nasrânî olup, Hıristiyanlar mânasına gelir. Hz. Îsâ'nın (aleyhisselâm) yaşadığı Nâsıra şehrine mensubiyeti belirtir.

Sabiîn: Dilde "Sabie" "bir dinden çıkıp başka dine girmek" demektir. Bazı Tefsirler İslâm, Yahudi ve Hıristiyanların dışında kalan diğer dinlerin mensupları diye açıklarlar. Ayrıca meleklere veya yıldızlara tapan insanlar olduğu söylenmiştir. Âlemin tek Yaratıcısına inanmakla birlikte, dünyanın ve insanların yönetiminin gök cisimlerine bırakıldığını ileri sürerler. Hz. İbrâhim (aleyhisselâm) bunları irşad için gönderilmişti. Günümüzde yıldız falına inanma ve yıldızların gücüne sığınma bunlardan kalmadır.

بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ
وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"Hayır, iş öyle değil! Kim hâlis olarak kendisini Allah'a teslim edip güzel davranışlarda bulunursa Rabbinin nezdinde onun mükafatı olacaktır. Onlar ne korkuya mâruz kalacak ve ne de üzüntü duyacaklardır." (Bakara, 2/112)

Cibril hadisi diye meşhur olan ve Cebrâil (aleyhisselâm)'ın İslâm'ı mükemmel bir özetlemesini ihtiva eden hadîs-i şerîfe göre İhsan: "Senin Allah'ı görüyormuşcasına O'na ibadet etmendir. Çünkü sen O'nu göremiyorsan da O seni görüyor" Burada bu anlamda

veya geniş mânası ile ihsan (iyilik yapmak, iyi davranışlarda bulunmak) kasdedilebilir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"İman eden, makbul ve güzel işler yapanların, namazı hakkıyla ifa eden, zekât verenlerin... İşte onların, Rab'leri nezdinde mükâfatları vardır. Onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir." (Bakara, 2/277)

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِن فَضْلِهِ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَاباً أَلِيماً وَلاَ يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللهِ وَلِيّاً وَلاَ نَصِيراً

"İman edip iyi ve yararlı işler yapanların mükâfatlarını Allah, tam tamına ödeyecek, hatta lütfundan onlara hak ettiklerinden daha fazlasını da verecektir. Kulluktan kaçınıp kibirlenenleri ise can yakıcı bir azaba sokacak ve onlar Allah'tan başka ne bir koruyucu, ne de bir yardımcı bulamayacaklardır." (Nisâ, 4/173)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِؤُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وعَمِلَ صَالِحاً فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"İman edenler, Yahudiler, Sabiîler, Hıristiyanlar... Bunlar içinden her kim Allah'a ve âhiret gününe iman edip makbul ve güzel işler yaparsa, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmezler." (Mâide, 5/69)

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلاَّ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"Biz peygamberleri sadece müjdeci ve uyarıcı olarak gönderiyoruz. O halde kim iman eder, kendini ve işlerini düzeltirse onlara asla korku yoktur. Onlar hiçbir üzüntüye de mâruz kalmayacaklardır." (En'âm, 6/48)

وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلاَ تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَاناً فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ

"(Hz.İbrahim) Hem siz, Allah'ın size tanrı oldukları hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak saymaktan korkmuyorsunuz da, nasıl ben sizin O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkarım?" Şimdi biliyorsanız söyleyin, bu iki taraftan hangisi korkudan emin olmakta haklıdır?"

Hz. İbrâhim putlara ve yıldızlara tapmanın aklen tutarsız olduğunu ispatlayınca, öyle anlaşılıyor ki, müşrikler bu sefer, onların Allah nezdinde şefaatçi olabileceklerini söylediler. Bu ancak nakil yolu ile bilinecek bir şey olunca Hz. İbrâhim: "Onların şefaatçiliği hakkında Allah'ın hiçbir delil bildirmediğini" söyledi. Son olarak hürafeci müşrikler, "bizim bu gizemli ilahlarımız seni çarparlar" deyip, psikolojik bir yaklaşımla insanın zaaf damarlarından biri olan korkusunu harekete geçirmeye çalıştılar. O da pek kuvvetli ilzamî bir delille onları susturdu: "Allah'ın kudreti ve birliği kesin. Sizin tanrılarınızın ise zihninizden başka yerde varlıkları yok. Allaha şirkiniz sebebiyle, asıl korkması gereken siz iken, benim ise korkacak hiç bir yanlışım yok iken, ne diye ben korkayım? İyi düşünün: güven istiyorsanız, o sadece tevhid inancındadır."

"İman edip imanlarına zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte korkudan emin olma onların hakkıdır, doğru yolda olanlar da onlardır." (En'âm, 6/81-82)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لاَ نُكَلِّفُ نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِنْ غِلٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ للهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلاَ أَنْ هَدَانَا اللهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"İman edip makbul ve güzel işler yapanlar ise –ki hiç kimseye Biz gücünün yetmeyeceği yük yüklemeyiz– cennetlik olup, orada ebedî kalacaklardır. Öyle bir halde ki içlerinde kin kabilinden ne

varsa hepsini söküp çıkarırız, önlerinden ırmaklar akar. "Hamdolsun bizi bu cennete eriştiren Allah'a! Eğer Allah bizi muvaffak kılmasaydı, biz kendiliğimizden yol bulamazdık. Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri bir kere daha kesinlikle anlaşılmıştır" derler. Kendilerine de: "İşte güzel işlerinize karşılık, karşınızda duran şu muhteşem cennete vâris kılındınız, buyurun!" diye nida edilir." (A'râf, 7/42-43)

Cennetliklerin bu başarıyı kendilerinden değil, sırf Allah'ın lütfundan bilerek hamdetmelerinden sonra Allah tarafından onların bu başarılarına dünyadaki güzel davranışlarının vesile olduğunun bildirilmesinde pek latif bir durum vardır. Hem kulluk âdabı öğretiliyor, hem de Allah'ın, az ameli büyük bir takdir ve teşekkürle karşılamasındaki ilahî lütfu tecelli ediyor. Şu halde insan çalışmalı, fakat işlerine güvenmeyip daima ilahî hidâyete sığınmalıdır. Amel cennete girmeye sebep olur, fakat Allah'ın yardımı ile!

Âyetteki vâris kılınma kavramını, Peygamberimiz (a.s.m) şu hadisle açıklamıştır: "Cehenneme girenlerin her biri iman etmiş olması halinde, cennette kendisine ayrılan konağı görecek ve diyecek ki: "Keşke Allah bizi hidâyet etseydi!" Böylece bu görmeleri onlar için pişmanlık olur. Cennete girenlerden her biri de iman etmemiş olması halinde cehennemde varacağı yeri görüp diyecek ki: "Allah bizi hidâyet etmemiş olsaydı halimiz ne olurdu! İşte bu da onların şükürleri olur."

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

"Eğer o ülkelerin ahalisi iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette Biz üzerlerine gökten, yerden nice bereket ve bolluk kapılarını açardık. Fakat onlar peygamberleri yalancı saydılar, Biz de işledikleri kötülükler sebebiyle kendilerini cezaya çarptırdık." (A'râf, 7/96)

أَلاَ إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ لَهُمُ
الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ لاَ تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"İyi bilesiniz ki Allah'ın velîlerine korku yoktur, onlar üzüntüye de uğramazlar. Velîler o kimselerdir ki O'na iman edip, emirlerine aykırı hareketlerden sakınırlar. Dünya hayatında da âhirette de müjde vardır onlara. Allah'ın hükümlerinde olsun, verdiği sözlerde olsun, asla değişiklik olmaz. İşte bu müjdeler en büyük mutluluktur." (Yûnus, 10/62-64)

ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذٰلِكَ حَقّاً عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ

"Sonra Biz, resûllerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Böylece müminleri kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur." (Yûnus, 10/103)

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ

"Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar. Zalimleri ise şaşırtır. Allah elbette dilediğini yapar." (İbrahim, 14/27)

مَنْ عَمِلَ صَالِحاً مِنْ ذَكَرٍأَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً لَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Erkek olsun kadın olsun, kim mümin olarak güzel işler yaparsa, elbette ona güzel bir hayat yaşatacak ve onları işledikleri en güzel işleri esas alarak ödüllendirecek, kötülüklerini bağışlayacağız." (Nahl, 16/97)

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُواالصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُم فِي ٱلأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً يَعْبُدُونَنِي لاَ يُشْرِكُونَ بِي شَيْئاً وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"Allah içinizden iman edip makbul ve güzel işler işleyenlere kesin olarak vaad buyurur ki: Daha önce müminleri dünyada hakim kıldığı gibi kendilerini de hakim kılacak, kendileri için beğenip seçtiği İslâm dinini tatbik etme gücü verecek ve yaşadıkları korkulu dönemin arkasından, kendilerini tam bir güvene erdirecektir. Çünkü onlar, yalnız Bana ibadet edip hiçbir şeyi Bana

şerik yapmazlar. Artık bundan sonra kim küfrana saparsa, işte onlar yoldan çıkıp Allah'a karşı gelmiş olurlar." (Nûr, 24/55)

وَيُنَجِّي اللّٰهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لاَ يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"Allah, Kendisine karşı gelmekten sakınan takvâ ehlini ise, iman ve takvâları sayesinde, o cehennemden kurtarıp muratlarına kavuşturur. Onlara hiçbir fenalık dokunmaz. Onlar asla üzülmezler de." (Zümer, 39/61)

يَا عِبَادِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلاَ اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ

"Allah müttakilere şöyle buyurur: "Ey Benim kullarım! Bugün size herhangi bir endişe yoktur. Sizi üzen bir durum da olmayacaktır." Ne mutlu onlara ki onlar, âyetlerimize inanmış ve Allah'a itaat etmişlerdir." (Zuhruf, 43/68-69)

Mü'minlerin Allah'ın Himayesinde Olması

فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللّٰهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"Eğer onlar da sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse doğru yolu bulmuş olurlar. Yok yüz çevirirlerse, mutlaka size karşı bir ayrılık ve düşmanlık içindedirler. Bu takdirde ise onların hakkından gelmek için Allah sana yeter. O hakkıyla işitir ve bilir." (Bakara, 2/137)

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلاَّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلاَّ قَلِيلاً مِنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لاَ طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلاَقُو اللّٰهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ

"Tâlut ordusunu harekete geçirip sefere çıkınca askerlerine şöyle dedi: "Allah sizi, bir ırmakla imtihan edecektir. İmdi onun suyundan içen benden sayılmayacak; sadece avucuyla aldığı miktar muaf

olmak üzere, kim onun suyunu tatmazsa o da benden sayılacaktır." Derken onların pek azı hariç, varır varmaz ondan içtiler.

Tâlut ile yanındaki müminler ırmağı geçince O vakit beri yanda kalanlar "Bugün bizim Câlut ve ordusuna karşı duracak takatimiz yoktur" dediler. Ölümden sonra diriltilip Allah'ın huzuruna çıkacaklarını bilenler ise şöyle dediler: "Nice küçük topluluklar vardır ki, Allah'ın izniyle, büyük cemaatlere galip gelmiştir. Doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara, 2/249)

اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّوُرِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَآؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Allah iman edenlerin yardımcısıdır, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin dostları ise tağutlar olup onları aydınlıktan karanlıklara götürürler. İşte onlar cehennemlik kimselerdir ki orada ebedî kalacaklardır." (Bakara, 2/257)

قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لأُولِي الأَبْصَارِ

"Birbiriyle karşılaşan iki toplulukta size büyük bir ibret vardı: Bunlardan biri Allah yolunda vuruşuyordu. Diğeri ise kâfir idi. O kâfirler müslümanları, bizzat gözleriyle kendilerinin iki misli görüyorlardı. Allah, dilediği kimseleri nusratıyla destekler. Elbette bunda görecek gözleri olanlar için alınacak ibret vardır." (Âl-i İmrân, 3/13)

Burada iki ihtimal vardır: 1. Kâfirler, müminleri kendilerinin iki misli görüyorlardı. 2. Mü'minler kâfirleri, kendilerinin iki misli görüyorlardı. Allah böyle yapmakla kâfirlerin müminlerle savaşmalarını önlemek istiyordu. Meali, daha kuvvetli olan birinci tefsire göre verdik.

إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لاَ يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئاً إِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

"Size bir ferahlığın, bir nimetin ulaşması onları tasalandırır. Bir fenalığın gelmesine ise, âdeta bayılırlar. Şayet siz sabreder ve

Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, onların tuzakları size hiçbir zarar veremez. Çünkü Allah, elbette onların yaptıklarını ilmiyle, kudretiyle kuşatmıştır." (Âl-i İmrân, 3/120)

وَلاَ تَهِنُوا وَلاَ تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Sakın yılmayın, üzüntüye kapılmayın, eğer iman ediyorsanız mutlaka üstün gelirsiniz." (Âl-i İmrân, 3/139)

Muhtemel başka mânalar: "Eğer mümin iseniz, yılmayınız üzüntüye kapılmayınız. Çünkü siz hep üstünsünüz."

Şu mâna da mümkündür: "Siz, konum bakımından daha üstün iken yılmayın, üzüntüye kapılmayın. Zira siz, Allah rızası gibi yüce bir gaye ile, O'nun dinini yüceltmek için savaşıyorsunuz. Onlar ise şeytan yolunda savaşıyorlar. Hem sizden olanlar cennette, onlardan olanlar cehennemdedirler." (Nesefî).

وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَى بِاللّٰهِ وَلِيّاً وَكَفَى بِاللّٰهِ نَصِيراً

"Allah düşmanlarınızı pek iyi bilir. İşlerinizi üstlenen bir veli olarak da, bir yardımcı olarak da elbette Allah yeter!" (Nisâ, 4/45)

إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئاً وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ

"Ey müşrikler! Siz zafer mi istiyordunuz? İşte zafer geldi!

Siz müminlere hücumdan vazgeçerseniz bu, sizin için daha iyi olur; yok döner yine savaşa başlarsanız, Biz de başlarız! Askeriniz çok da olsa size hiç fayda vermez, çünkü Allah müminlerle beraberdir." (Enfâl, 8/19)

وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللّٰهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Eğer birtakım hilelerle seni aldatmak isterlerse, hiç endişe etme. Allah sana yeter. O›dur ki seni yardımıyla ve bir de

müminlerle destekledi. Müminlerin kalplerini birbirine ısındırıp bir araya getirdi. Şayet sen dünyada bulunan her şeyi sarf etseydin bile yine de onların kalplerini birleştiremezdin, fakat Allah onları birleştirdi. Çünkü O azizdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). (Enfâl, 8/62-63)

Bu âyet-i kerime, aralarında düşmanlık olan, birbirlerinin kanlarını akıtan çeşitli kabilelerin, İslâm sayesinde kaynaşmalarına işaret etmektedir. Allah'ın bu lütfunun en bariz örneklerinden biri, 120 yıl öncesinden beri sürekli olarak birbirini kırıp geçiren, hatta âyetin inişinden daha birkaç sene önce Bu'as savaşını yapan Evs ve Hazrec kabilelerinin birbirleriyle kardeş haline gelmesidir.

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلاَّ مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلاَنَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

"De ki: "Allah bizim hakkımızda ne takdir etmiş, ne yazmışsa başımıza ancak o gelir. Mevlamız, sahibimiz O'dur. Onun için müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler." (Tevbe, 9/51)

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ

"Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar. Zalimleri ise şaşırtır. Allah elbette dilediğini yapar." (İbrahim, 14/27)

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيلاً

"Benim gerçek kullarıma senin asla bir hakimiyetin olamayacaktır. Rabbinin onları koruyucu olması yeter de artar!" (İsrâ 17/65)

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ

"Biz resullerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem de şahitlerin çağırılıp dinlendiği günde, elbette yardım ederiz." (Mü'min, 40/51)

وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

"İman edip de Allah'a karşı gelmekten sakınanları da kurtardık." (Fussilet, 41/18)

إِنَّهُمْ لَن يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللهِ شَيئاً وإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ

"Çünkü Allah'tan gelecek herhangi bir cezayı önleme hususunda, onlar sana hiçbir fayda veremezler. Zalimler birbirinin dostudur. Allah ise müttakilerin dostudur." (Câsiye, 45/19)

ذَلِكَ بِأَنَّ اللهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لاَ مَوْلَى لَهُمْ

"Bu böyledir, çünkü iman edenlerin yardımcısı Allah'tır, kâfirlerin ise mevlâları, dostları yoktur." (Muhammed, 47/11)

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيراً

"Mekke vâdisinde size kâfirlere karşı zafer nasib ettikten sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur. Allah bütün yaptıklarınızı görür." (Fetih, 48/24)

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ

"Rabbinin hükmü yerine gelinceye kadar sabret. Çünkü sen Bizim himayemiz altındasın." (Tûr, 52/48)

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِباً إِلاَّ آلَ لُوطٍ نَّجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا كَذٰلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ

"Biz de Lût'un ailesi dışında, hepsinin üzerine taş savuran bir fırtına gönderdik. Onları ise, tarafımızdan bir nimet olarak seher vakti kurtardık. İşte şükredenleri Biz böyle ödüllendiririz." (Kamer, 54/34-35)

لاَ تَجِدُ قَوْماً يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُوْلَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللهِ أَلاَ إِنَّ حِزْبَ اللهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir milletin, Allah'ın ve Resûlünün karşısına çıkan kimseleri, isterse o kimseler babaları, evlatları, kardeşleri ve sülaleleri olsun, sevip dost edindiklerini göremezsin. İşte Allah onların kalplerine imanı nakşetmiş ve Kendi tarafından bir ruhla onları desteklemiştir. Onları, içlerinden ırmaklar akan cennetlere, hem de ebedî kalmak üzere yerleştirecektir. Allah onlardan, onlar da O'ndan razıdırlar. İşte onlar Allahın tarafında olanlardır. Ve iyi bilin ki, felaha erenler, Allah'ın tarafında yer alanlar olacaklardır." (Mücâdele, 58/22)

Allah'ın Mü'minlere Yardımı

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنَ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءَ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللّٰهِ أَلاَ إِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيبٌ

"Yoksa siz, daha önce geçmiş ümmetlerin başlarına gelen durumlara mâruz kalmadan cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlar öyle ezici mihnetlere, öyle zorluklara dûçar oldular, öyle şiddetle sarsıldılar ki, Peygamber ile yanındaki müminler bile "Allah'ın vaad ettiği yardım ne zaman yetişecek?" diyecek duruma geldiler. İyi bilin ki Allah'ın yardımı yakındır." (Bakara, 2/214)

Bu âyet, ilahî terbiye metodunu açıklamaktadır. Allah'ın rızası ve cenneti ucuz değildir. Gayret, sabır ve sebat imtihanlarından geçmek, böylece pişip bir kıvama ermek gerekir. Allah bu dünyaya sa'y (çalışma) kanununu koymuştur, atalete ve gevşemeye yer yoktur. İşlemeyen demir pas tutar çürür, işleyen demir ışıldar. Dünya rahat yeri değil, hizmet yeridir. Mükâfat yurdu ise âhirettir. Rahat yeri olsaydı Allah en seçkin kulları olan Peygamberlerini burada rahat ettirirdi. Âyet başta Asr-ı saadetteki ashab olarak, kıyamete kadar gelecek müminlerin himmetlerini kamçılamaktadır.

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلاَثَةِ آلاَفٍ مِنَ الْمَلآئِكَةِ مُنْزَلِينَ بَلَى إِن تَصْبِرُوا

وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلآفٍ مِنَ الْمَلآئِكَةِ مُسَوِّمِينَ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ إِلاَّ بُشْرَى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

"Gerçekten, sizler birkaç biçare iken, Bedir'de Allah sizi yardımına mazhar etmişti. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız."

Bedir, Medine'nin 120 km. güneybatısında, Kızıldeniz sahiline 20 km. uzaklıkta, Mekke-Suriye yolu üzerinde bir köydür. Hicrî 2. yıl ramazan ayında vuku bulan savaş Müslümanların kesin zaferleriyle sonuçlanmıştı.

"O vakit sen müminlere: "Rabbinizin, indirdiği üç bin melek ile size imdad göndermesi yetmez mi?" diyordun. Evet, eğer sabreder ve itaatsizlikten sakınırsanız, –düşmanlarınız da hemen üzerinize geliverirlerse– Rabbiniz, formalı formalı tam beş bin melek göndererek size yardım edecektir. Allah bu imdadı sırf size müjde olsun ve kalpleriniz bununla müsterih olsun diye yaptı. Nusret ve zafer, ancak (mutlak galib, tam hüküm ve hikmet sahibi), azîz ve hakîm olan Allah tarafından gelir." (Âl-i İmrân, 3/123-126)

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلاَ غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

"Eğer Allah size yardım ederse, size üstün gelecek hiç kimse olamaz. Şayet o sizi yardımsız bırakırsa, artık O'ndan sonra kim size yardım edebilir ki? Öyleyse müminler yalnız Allah'a güvenmelidirler." (Âl-i İmrân, 3/160)

الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً

"Münâfıklar sizinle ilgili olayları çok yakından izler, devamlı olarak havayı yoklarlar: Şayet Allah size bir zafer lütfederse:

“Biz de sizinle beraber değil miydik?” derler. Eğer kâfirler zaferden yana bir pay elde ederlerse onlara: “Bizim taraf size galip durumda iken sizi kollamadık mı, müminlerin size karşı savletini içten içe engellemedik mi?” derler. Kıyamet günü Allah, sizinle onlar arasında hükmünü verecek ve Allah kâfirlere müminler aleyhinde asla fırsat vermeyecektir.” (Nisâ, 4/141)

Delil ve ispat bakımından, hakikat açısından küfür, İslâm’a üstünlük sağlayamaz. Allah buna fırsat vermez. Fakat dünyada Allah’ın tekvînî şeriatının koyduğu kanunlara göre çalışma, sabır, cesaret, teşebbüs, başarı vasıtalarını kullanma hususlarını Müslümanlar ihmal ederlerse, o şeriata uygun hareket eden gayr-ı müslimler başarı sağlayabilirler.

Mümin batıl vasıtayı kullanır, mesela tembellik eder dürüst olmazsa, hak vasıtayı kullanıp çalışkan ve dürüst olan bir kâfir dünyada ona galip gelebilir. Bu, küfrün imana galibiyeti olmayıp kâfirdeki Müslüman sıfatın mümindeki kâfir sıfata üstün gelmesidir. Allah, müminleri bütün sıfatlarıyla Müslüman kılmak ve saklı kalan bazı kabiliyetlerini geliştirmek gibi hikmetler için, kâfirlere fırsat verebilir.

Fakat bu bir yol ve kanun değil ârızî, geçici bir durumdur. Hakkın üstünlüğü, (vasıtalar bakımından değil) zâtî değeri yönünden ve bir de sonuç ve ebedî hayat yönündendir.

İmanın Mükafatı

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقاً قَالُوا هَـذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهاً وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“İman edip makbul ve güzel işler yapanları müjdele: Onlara içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Öyle cennetler ki ne zaman, meyvelerinden kendilerine birşey ikram edilirse: “Bu, daha önce de dünyada yediğimiz şey!” diyecekler. Oysa bu, onların aynısı olmayıp, benzeri olarak kendilerine sunulacaktır. Orada

onların tertemiz eşleri de olacak ve onlar orada devamlı kalacaklardır.” (Bakara, 2/25)

Cennetlikler için, cennetlerde tertemiz, pampâk eşler, yani erkekler için hanımlar, hanımlar için kocalar vardır. Bunlar sadece temiz değil, her yönden temizlenmiştirler. Hem her türlü maddî pisliklerden hem de ahlâksızlık, geçimsizlik gibi manevî kirlerden. Dünyada da bu mutlulukların benzeri bulunabilir. Fakat başta gelen önemli fark, dünyanın geçiciliğine karşı, cennetin daimî olmasıdır. Birtakım kimseler, bu gibi müjdelerde, bilhassa yemek, içmekten, kadınlardan bahsedilmesine itiraz etmek istiyorlar ve: “Dine ait duygular, insanı bunlardan kesip, yalnız ruhanî lezzetler ile uğraştırmalı” diyorlar. Fakat şurası gariptir ki, böyle diyenlerin hepsi bedene ait bu iki çeşit zevk için can verenlerin yanında ortaya çıkıyor. Halbuki bu müjdeler, görüldüğü üzere, her yönü kapsayan eksiksiz zevkleri bir araya getirmektedir. Ve âhiret zevklerinde dünyadaki zevklerden hiçbirinin benzerinin eksik olmadığını ve bunun karşısında dünyaya ait şehvetlerin âdiliğini, çirkinliğini de gösteriyor.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

“İman edip makbul ve güzel işler yapanlar ise, işte onlar da cennetliktir. Hem de orada ebedî kalacaklardır.” (Bakara, 2/82)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ
اللّٰهِ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Onlar ki iman ettiler, sonra hicret ettiler ve onlar ki Allah yolunda cihad ettiler, işte onlar Allah’ın rahmetini umarlar. Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.” (Bakara, 2/218)

وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ
وَاللّٰهُ لاَ يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

“İman edip makbul ve güzel işler yapanların ise mükâfatlarını tam tamına ödeyecektir. Allah zalimleri sevmez.” (Âl-i İmrân, 3/57)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً وَعْدَ اللّٰهِ حَقّاً وَمَنْ أَصْدَقُ مِنْ اللّٰهِ قِيلاً

"İman edip makbul ve güzel işler yapanları, ebedî kalmak üzere içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştireceğiz. Bu Allah'ın gerçek vâdidir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir." (Nisâ, 4/122)

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ فَأُولَئِكَ مَعَ
الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْراً عَظِيماً

"Ancak tövbe edip hallerini düzeltenler ve Allah'a sımsıkı sarılanlar ve bütün samimiyetleriyle sırf Allah'a itaat edenler müstesna. İşte bunlar müminlerle beraberdir. Allah müminlere de büyük mükâfat verecektir." (Nisâ, 4/146)

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ أُولَئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ
وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً رَحِيماً

"Allah'a ve resullerine iman edip o resuller arasında hiçbir ayrım yapmayanların mükâfatlarını ise Allah ileride verecektir. Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur)." (Nisâ, 4/152)

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ
إِلَيْهِ صِرَاطاً مُسْتَقِيماً

"Allah'a iman edip ona sımsıkı sarılanları ise O, tarafından bir rahmet ve geniş bir nimet içine yerleştirecek ve onları, Kendisine varan doğru yola koyacaktır." (Nisâ, 4/175)

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ

"Allah iman edip makbul ve güzel işler yapanları affedip kendilerine büyük mükâfat vermeyi vâd etmiştir." (Maide, 5/9)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ
الْمُؤْمِنُونَ حَقّاً لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

"İman edip hicret edenler, Allah yolunda cihad edenlerle onlara kucak açıp yardım eden Ensar var ya, İşte gerçek müminler bunlardır.

Bunlara bir mağfiret, pek değerli bir nasip vardır." (Enfâl, 8/74)

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"Allah mümin erkeklere de, mümin kadınlara da, ebedî kalmak üzere girecekleri, içinden ırmaklar akan cennetler vaad etti. Hem Adn cennetlerinde hoş hoş konaklar! Hepsinden âlası ise Allah'ın kendilerinden razı olmasıdır. İşte en büyük mutluluk, en büyük başarı budur." (Tevbe, 9/72)

وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلاَمٌ

"İman edip makbul ve güzel işler yapanlar, içlerinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirilecekler, Rab'lerinin izniyle orada devamlı kalacaklardır. Orada karşılaştıklarında iyi dilek temennileri "selam" olacaktır." (İbrâhim, 14/23)

Selam: güvenlik, esenlik, her türlü zarardan kurtulma, barış anlamlarına gelip en kapsamlı bir temenni olduğundan, kaynağını da Allah'ın es-Selam ism-i şerifinden aldığından dünyada müminlere bahşedilen bir İslâm nimeti olarak cennette de devam edecektir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لاَ نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلاً أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَاباً خُضْراً مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقاً

"İman edip güzel ve yararlı işler yapanlara gelince, şu bir gerçek ki Biz güzel iş yapanların işlerini asla zayi etmeyiz. İşte onlara, içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine

kurularak kendilerine altın bilezikler takılacak, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler. Tahtlara kurulacaklar. Ne güzel mükâfattır bunlar ve ne güzel bir meskendir o cennet!" (Kehf, 18/30-31)

وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَلَهُ جَزَاءً الْحُسْنَى وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْراً

"Fakat iman edip makbul ve güzel davranışlar içinde olana, en güzel karşılık verilir ve ona kolay olan buyruklarımızı emrederiz, kolaylık gösteririz." (Kehf, 18/88)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ
نُزُلاً خَالِدِينَ فِيهَا لاَ يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلاً

"İman edip makbul ve güzel işler yapanlara gelince, onlara da konak olarak Firdevs cennetleri hazırlandı. Onlar orada devamlı kalacak, usanmadıklarından ötürü, başka tarafa geçmeyi arzu etmeyeceklerdir." (Kehf, 18/107-108)

إِلاَّ مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلاَ يُظْلَمُونَ شَيْئاً جَنَّاتِ
عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيّاً لاَ يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً إِلاَّ
سَلاَماً وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيّاً تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيّاً

"Ancak tövbe eden, iman edip makbul ve güzel işler yapanlar cennete girecekler ve asla haksızlığa uğramayacaklardır. Evet, onlar Rahman'ın kullarına gıyabî olarak vâd ettiği, dünyada iken görmeksizin inandıkları Adn cennetlerine gireceklerdir. Allah'ın vâdi muhakkak ki yerini bulacaktır. Orada onlar boş ve anlamsız söz işitmezler, sadece selam ve selamet sözleri duyarlar. Orada ziyafetleri sabah akşam kendilerine sunulacaktır." İşte bu cennetlere kullarımızdan, Allah'ı sayıp fenalıklardan sakınanları vâris kılacağız." (Meryem, 19/60-63)

Müslim (müslüman) ile selam aynı köktendir. Selam: Selamet, esenlik, barış demektir. Müslim; hem Rabbi, hem kendi nefsi, hem de başkaları ile barış içinde yaşayıp âhirette de adı Daru's-selam (selam ülkesi) olan cennete girer.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدّاً

"İman edip, makbul ve güzel işler yapanlar için, Rahman insanların gönüllerinde sevgi yaratır." (Meryem, 19/96)

Bu âyet indirildiğinde Mekke'de müminlere işkence ediliyordu. Âyet onlara müjde verip müminlerin yakında sempati göreceklerini bildiriyor. Bu âyeti açıklayan bir hadis meali: Yüce Allah bir kulunu sevince Cebrail'e: "Ben falanı sevdim, sen de sev" der. Bunun üzerine Cebrail (aleyhisselâm) da onu sever ve gökte olan melekler: "Allah falanı sevmiştir, siz de seviniz!" diye nida eder. Artık göklerdekiler de onu sever. Sonra yeryüzünde de onun için bir sevgi yerleşmiş olur."

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِناً قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى جَنَّاتُ عَدْنٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزٰؤُا مَنْ تَزَكّٰى

"Her kim de makbul ve güzel işler yapmış mümin olarak gelirse, onlara da pek yüksek mevkiler vardır. Zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri var. Onlar oraya ebedi kalmak üzere girecekler. İşte kötülüklerden arınanların mükâfatı budur." (Tâhâ 20/75-76)

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلاَ يَخَافُ ظُلْماً وَلاَ هَضْماً

"Mümin olarak güzel ve makbul işler işleyen ise, ne zulümden, ne de haklarının çiğnenmesinden korkmaz." (Tâhâ 20/112)

إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤاً وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ
مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ

"İman edip makbul ve güzel işler yapanları ise Allah, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir. Orada altın bilezikler ve incilerle bezenirler. Orada giyim kuşamları da ipekten olacak." (Hac, 22/23)

Kırallar ve zenginler altın ve kıymetli taşlardan yapılmış zinetler takınırlardı. Bu âyet, bu tasvirle, cennetliklere verilecek büyük ödülü, insanlara anlatma gayesine yöneliktir.

"Çünkü onlara sözlerin en güzelini söylemek nasib edilmiş, bütün güzel övgülere lâyık olan Allah'ın yoluna hidâyet edilmişlerdir." (Hac, 22/24)

"En güzel söz" kelime-i şehadettir. Yahut: "Hamd, bize yaptığı vâdi gerçekleştiren Allah'a mahsustur" sözüdür.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفاً تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ

"İman edip güzel ve makbul işler yapanları, cennetin yüksek köşklerine yerleştireceğiz. İçinden ırmaklar akan o cennetlere, onlar devamlı kalmak üzere gireceklerdir. İyi iş yapanların mükâfatları ne güzel!" (Ankebût, 29/58)

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ

"İman edip güzel ve makbul işler yapanlar cennet bahçelerinde ağırlanıp neşelenirler." (Rûm, 30/15)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ خَالِدِينَ فِيهَا وَعْدَ اللّٰهِ حَقّاً وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"İman edip, güzel ve makbul işler yapanlara naim cennetleri vardır. Ebedî kalmak üzere oralara girerler; Allah'ın vâdi haktır, gerçektir. O, azîz ve hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir)." (Lokman, 31/8-9)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ

"İman edip güzel ve makbul işler yapanlar ve Rab'leri tarafından gerçeğin ta kendisi olarak Muhammed'e indirilen vahye iman edenlerin ise günahlarını örtüp, hallerini düzeltir." (Muhammed, 47/2)

Gerçi "İman etme" vasfından sonra ayrıca "Muhammed'e indirilene iman edenler" demeye ihtiyaç yoktur. Zira iman, onun tebliğ ettiği şeylere inanmayı zaten kapsamaktadır. Bundan

maksat şunu vurgulamaktır: Hz. Muhammed (aleyhisselâm)'ın risaletinden sonra, herhangi bir kimsenin, onun getirdiği dinin hükümlerine iman etmeden inançları geçerli değildir. Onun peygamberliğine ve getirdiklerine inanmak şarttır.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ

"Ama iman edip, makbul ve güzel işler yapanlar ise bütün yaratıkların en hayırlı olanlarıdır. Bunların Rab'leri nezdindeki ödülleri, içinden ırmaklar akan, hem de devamlı kalmak üzere girecekleri, Adn cennetleridir. Allah onlardan, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. İşte bu rıza makamı da Rabbine saygı duyanlarındır." (Beyyine, 98/7-8)

Mü'minin Ölüm Anı

اَلَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلاَئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلاَمٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"Onlar ki melekler canlarını tatlılıkla alırlar: "Selam size! Yaptığınız işlerden dolayı buyurun cennete!" derler." (Nahl, 16/32)

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلاَئِكَةُ أَلاَّ تَخَافُوا وَلاَ تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ نُزُلاً مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ

"Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da istikamet üzere, doğru yolda yürüyenler yok mu, işte onların üzerine melekler inip: "Hiç endişe etmeyin, hiç üzülmeyin ve size vâd edilen cennetle sevinin!" derler. Dünya hayatında da, âhirette de biz sizin dostunuzuz. Orada sizin canınızın çektiği her şey gafur ve rahîm'den (affı, merhamet ve ihsanı bol olan Allah tarafından) bir ikram olarak sizindir. Hem orada siz bütün istediklerinize kavuşacaksınız." (Fussilet, 41/30-32)

Meleklerin inmesi sırasında müminlerin onları görmeleri gerekmez. Melekler onları cesaretlendirmek, teselli etmek için gelir ve kalplerine kuvvet verirler.

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقاً وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطاً
وَالسَّابِحَاتِ سَبْحاً فَالسَّابِقَاتِ سَبْقاً فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْراً

"Bütün kuvvetleriyle koşanlar, neş'e ve şevkle yürüyenler, yüzüp yüzüp gidenler, yarışıp geçenler işleri düzenleyip yönetenler, hakkı için..." (Nâziât, 79/1-5)

İlk iki âyette geçen nez'i, gark, neşt kelimeleri, farklı mânaları gösteren "müşterek lafızlar"dandır. Çeşitli mânalar muhtemel olduğundan, mealde bir tek mâna ile tercüme etme imkânı yoktur. Bu sebeple, imkân ölçüsünde tefsir sûretiyle anlamaya çalışmak gerekir. Tefsirler bu ihtimalleri nakletmiş, yenilerini eklemişlerdir. Özet olarak şöyle denilebilir:

1. İlk beş âyetteki gruplar, meleklerdir. Meleklere de çeşitli işler yönünden uygulanabilir. En meşhuru, can alma işidir. Naziat (kâfirlerin ruhlarını şiddetle söküp alan), naşitat (yumuşak şekilde can alan), sabihat (can alırken nefislerde dalgıç gibi yüzen), sabikat (müminlerin ruhlarını cennete, kâfirlerinkini cehenneme götürmek için yarışan), müdebbirat (Allah'ın görevlendirdiği işlerde, işleri yöneten melekler olabilir). 2. Bu beş kısım insanların nefisleridir. Burada da iki yorum vardır. a. Bedenlerinden ayrılan erdemli ruhların, ruhlar âlemine dönüşlerindeki çeşitli durumlarını tasvir etmektedir. b. Dünya hayatında, nefsini arındırma yoluna giren ruhların nefis mücadelesi yaparak içlerini dışlarını temizleme, şehevî arzularından sıyrılma, olgunluklara yükselme, sonra kusurlu nefisleri terbiye etme işiyle meşgul olmalarını bildirir. 3. Cihada katılan gaziler veya onların atlarının çeşitli işleri olabilir. 4. Gökteki yıldızların çeşitli hareketleri olabilir.

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً
فَادْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي

"Ey gönül huzuruna ermiş ruh! Sen Rabbinden razı, O senden razı olarak dön Rabbine! Sen de katıl has kullarımın içine, gir cennetime!" (Fecr, 89/27-30)

Âyetteki "Nefs-i mutmainne" tabiri: Allah'ı tek İlah kabul edip O'nun peygamberleri vasıtasıyla gönderdiği bütün buyruklara bütün gönlü ile inanan, tam bir teslimiyetle imanının gereğini yapan mümindir. Bu söz, ona, rûhunu teslim edeceği sırada söylenecektir.

İman ve İslâm'ın Faziletiyle İlgili Hadisler

1. Ubade İbnu's-Sâmit el-Ensarî (radıyallahu anh) hazretleri demiştir ki: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına Allah'ın bir ve şeriksiz olduğuna ve Muhammed'in sas O'nun kulu ve Resûlü (elçisi) olduğuna, keza Hz. İsâ'nın da Allah'ın kulu ve elçisi olup, Hz. Meryem'e attığı bir kelimesi ve kendinden bir ruh olduğuna, keza cennet ve cehennemin hak olduğuna şehâdet ederse, her ne amel üzere olursa olsun Allah onu cennetine koyacaktır."[593]

Müslim'in başka bir rivayetinde şöyle buyrulmuştur: "Kim Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet ederse Allah ona ateşi haram kılacaktır."

2. Ebû Sa'îd İbnu Mâlik İbni Sinân el-Hudrî (radıyallahu anh) hazretleri demiştir ki: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Kalbinde zerre miktarı iman bulunan kimse ateşten çıkacaktır."

Ebû Sa'îd der ki: "Kim (bu ihbarın ifade ettiği hakikatten) şüpheye düşerse şu âyeti okusun: "Allah şüphesiz zerre kadar haksızlık yapmaz..." (Nisâ, 40).[594]

3. Yine Ebû Sa'îd (radıyallahu anh) hazretleri der ki: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Kim: 'Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, Resûl olarak Hz. Muhammed'i

[593] Buhârî, *Enbiya* 47; Müslim, *İmân* 46.
[594] Tirmizî, *Sıfatu Cehennem* 10.

seçtim (ve onlardan memnun kaldım)' derse cennet ona vâcip olur''.[595]

4. Yine Ebû Sa'îd (radıyallahu anh) hazretleri der ki: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Bir kul İslâm'a girer ve bunda samimi olursa, daha önce yaptığı bütün hayırları Allah, lehine yazar, işlemiş olduğu bütün şerleri de affeder. Müslüman olduktan sonra yaptıkları da şu şekilde muâmele görür: Yaptığı her hayır için en az on misli olmak üzere yediyüz misline kadar sevap yazılır. İşlediği her bir şer için de, –Allah affetmediği takdirde– bir günah yazılır."[596]

5. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Sizden biri içiyle dışıyla Müslüman olursa, yaptığı herbir hayır en az on mislinden, yedi yüz misline kadar sevabıyla yazılır. İşlediği her bir günah da sâdece misliyle yazılır. Bu hâl, Allah'a kavuşuncaya kadar böyle devam eder."[597]

6. Muâz İbnu Cebel el-Ensârî (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kimin (hayatta söylediği) en son sözü Lâ ilâhe illallah olursa cennete gider"[598]

7. Ebû Zerr (Cündeb İbnu Cünâde el-Gıfârî) (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Bana Cebrâil (sallallahu aleyhi ve sellem) gelerek "Ümmetinden kim Allah'a herhangi bir şeyi ortak kılmadan (şirk koşmadan) ölürse cennete girer" müjdesini verdi" dedi. Ben (hayretle) "zina ve hırsızlık yapsa da mı?" diye sordum. "Hırsızlık da etse, zina da yapsa" cevabını verdi. Ben tekrar: "Yani hırsızlık ve zina yapsa da ha!" dedim. "Evet, dedi, hırsızlık da etse, zina da yapsa!"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) dördüncü keresinde ilâve etti: "Ebû Zerr patlasa da cennete girecektir''.[599]

---

[595] Ebû Dâvûd, *Salât* 361.

[596] Buhârî, *İmân* 31, Nesâî, *İmân* 10.

[597] Buhârî, *İmân* 31; Müslim, *İmân* 205.

[598] Ebû Dâvûd, *Cenâiz* 20.

[599] Buhârî, *Tevhid* 33; Müslim, *İmân* 153.

8. Câbir İbnu Abdillah el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "İki şey vardır gerekli kılıcıdır" Bir zat: –Ey Allah'ın Resûlü! gerekli kılan bu iki şeyden maksad nedir? diye sordu: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Kim Allah'a herhangi bir şeyi ortak kılmış olarak ölürse bu kimse ateşe girecektir. Kim de Allah'a hiçbir şeyi ortak kılmadan ölürse o da cennete girecektir" cevabını verdi."[600]

9. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e "Ey Allah'ın Resûlü, Kıyamet günü senin şefaatinle en ziyâde saadete erecek olan kimdir?" diye sormuştum. Bana: "Hadis'e karşı sende olan aşkı görünce, bu hususta senden önce bana bir başkasının sualde bulunmayacağını tahmîn etmiştim" açıklamasını yaptıktan sonra şu cevabı verdi: "Kıyamet günü benim şefaatimle en ziyade saadete erecek olan kimse, samimi olarak ve içinden gelerek 'Lâ ilâhe illallah' diyen kimsedir"[601]

10. Süheyb İbnu Sinân (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Mü'min kişinin durumu ne kadar şaşırtıcıdır! Zira her işi onun için bir hayırdır. Bu durum, sâdece mü'mine hastır, başkasına değil: Ona memnun olacağı birşey gelse şükreder, bu ise hayırdır; bir zarar gelse sabreder bu da hayırdır".[602]

11. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Muhammed'in nefsini kudret eliyle tutan zâta yemîn ederim ki, bu ümmetten her kim –Yahudî olsun, Hristiyan olsun– beni işitir, sonra da bana gönderilenlere inanmadan ölecek olursa mutlaka cehennem ehlinden olacaktır".[603]

12. Vehb İbnu Münebbih'in anlattığına göre kendisine: "Lâilâhe illallah cennetin anahtarı değil mi? dendi de: "Evet,

---

[600] Müslim, *İmân* 151.

[601] Buhârî, *İlm* 34, *Rikâk* 50.

[602] Müslim, *Zühd* 64.

[603] Müslim, *İmân* 240.

öyledir ama dişsiz anahtar olur mu? Dişleri olan anahtarın varsa kapın açılır, yoksa kapalı kalır, açılmaz" cevabını verdi.[604]

13. Abdullah İbnu Mes'ud el-Hüzelî (radıyallahu anh)'nin anlattığına göre, bir adam kendisine "Sırat-ı müstakim (doğru yol) nedir?" diye sordu. Ona şu cevabı verdi:"Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), bizi sırat-ı müstakimin bir başında bıraktı. Bunun öbür ucu ise cennete ulaşmaktır. Bu ana yolun sağında ve solunda başka tali yollar da var. Bunlardan her birinin başında bir kısım insanlar durmuş oradan geçenleri kendilerine çağırıyorlar. Kim bu dış yollardan birine sülûk ederse yol onu ateşe götürecektir. Kim de sırat-ı müstakîme sülûk ederse o da cennet'e ulaşacaktır." İbn Mes'ud bu açıklamayı yaptıktan sonra şu âyeti okudu: "İşte bu benim sırat-ı müstakimimdir, buna uyun. Başka yollara sapmayın, sonra onlar sizi Allah'ın yolundan ayırırlar...." (En'âm, 152)[605]

İmânın Hakikati

14. Abdullah İbn Ömer İbni'l-Hattâb (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, bir adam kendisine: Gazveye çıkmıyor musun?" diye sorar. Abdullah şu cevabı verir: "Ben Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i işittim, şöyle buyurmuştu: "İslâm beş esas üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, oruç tutmak, Kâbe'ye haccetmek, Ramazan orucu tutmak".[606]

15. Yahya İbnu Ya'mur haber veriyor: "Basra'da kader üzerine ilk söz eden kimse Ma'bed el-Cühenî idi. Ben ve Humeyd İbnu Abdirrahmân el-Himyerî, hac veya umre vesîlesiyle beraberce yola çıktık. Aramızda konuşarak, Ashab'tan biriyle karşılaşmayı temenni ettik. Maksadımız, ondan kader hakkında şu heriflerin ettikleri laflar hususunda soru sormaktı. Cenâb-ı

---

604 Buhârî, *Cenâiz* 1.
605 Rezîn İbnu Muâviye'nin ilâvesidir.
606 Buhârî, *İmân* 1; Müslim, *İmân* 22.

Hakk, bizzat Mescid-i Nebevî'nin içinde Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)'la karşılaşmayı nasib etti. Birimiz sağ, öbürümüz sol tarafından olmak üzere ikimiz de Abdullah (radıyallahu anh)'a sokuldu. Arkadaşımın sözü bana bıraktığını tahmîn ederek, konuşmaya başladım: "Ey Ebû Abdirrahmân, bizim taraflarda bazı kimseler zuhur etti. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm'i okuyorlar. Ve çok ince meseleler bulup çıkarmaya çalışıyorlar." Onların durumlarını beyan sadedinde şunu da ilâve ettim: "Bunlar, 'kader yoktur, herşey hâdistir ve Allah önceden bunları bilmez' iddiasındalar." Abdullah (radıyallahu anh): "Onlarla tekrar karşılaşırsan, haber ver ki ben onlardan berîyim, onlar da benden berîdirler." Abdullah İbnu Ömer sözünü yeminle de te'kîd ederek şöyle tamamladı: "Allah'a kasem olsun, onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa ve hepsini de hayır yolunda harcasa kadere inanmadıkça, Allah onun hayrını kabul etmez."

Sonra Abdullah dedi ki: Babam Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) bana şunu anlattı:

"Ben Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında oturuyordum. Derken elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam yanımıza çıkageldi. Üzerinde, yolculuğa delalet eder hiçbir belirti yoktu. Üstelik içimizden kimse onu tanımıyordu da. Gelip Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in önüne oturup dizlerini dizlerine dayadı. Ellerini bacaklarının üstüne hürmetle koyduktan sonra sormaya başladı: Ey Muhammed! Bana İslâm hakkında bilgi ver! Haz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) açıkladı: "İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmen, namaz kılman, Zekât vermen, Ramazan orucu tutman, gücün yettiği takdirde Beytullah'a haccetmendir." Yabancı: "– Doğru söyledin" diye tasdîk etti. Biz hem sorup hem de söyleneni tasdik etmesine hayret ettik.

Sonra tekrar sordu: "Bana iman hakkında bilgi ver?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) açıkladı: "Allah'a, meleklerine, kitablarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanmandır. Kadere yani hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna da inanmandır."

Yabancı yine: "Doğru söyledin!" diye tasdik etti. Sonra tekrar sordu: "Bana ihsan hakkında bilgi ver?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) açıkladı: "İhsan, Allah'ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen O'nu görmesen de O seni görüyor."

Adam tekrar sordu: "Bana kıyamet(in ne zaman kopacağı) hakkında bilgi ver?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bu sefer: "Kıyamet hakkında kendisinden sorulan, sorandan daha fazla birşey bilmiyor!" karşılığını verdi.

Yabancı: "Öyleyse kıyametin alâmetinden haber ver!" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şu açıklamayı yaptı:

"Köle kadınların efendilerini doğurmaları, yalın ayak, üstü çıplak, fakir –Müslim'in rivayetinde fakir kelimesi yoktur– davar çobanlarının yüksek binalar yapmada yarıştıklarını görmendir."

Bu söz üzerine yabancı çıktı gitti. Ben epeyce bir müddet kaldım. –Bu ifade Müslim'deki rivayete uygundur. Diğer kitaplarda "Ben üç gece sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'la karşılaştım" şeklindedir– Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Ey Ömer, sual soran bu zatın kim olduğunu biliyor musun? dedi. Ben: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" deyince şu açıklamayı yaptı: "Bu Cebrail (sallallahu aleyhi ve sellem) dı. Size dininizi öğretmeye geldi."[607]

Ebû Dâvûd'un bir başka rivayetinde şu ziyâde vardır: "Müzeyne veya Cüheyne kabilesinden bir adam sordu: "Ey Allah'ın Resûlü, hangi işi yapıyoruz, olup bitmiş (levh-i mahfuza kaydı geçmiş) bir işi mi, yoksa (henüz levh-i mahfuza geçmemiş) şu anda yeni başlanacak olan bir işi mi?" Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Olup biten bir işi" dedi.

Adamcağız –veya cemaatten biri– yine sordu: Öyleyse niye çalışılsın ki? Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şu açıklamada bulundu: "Cennet ehli olanlara cennetliklerin ameli müyesser

---

[607] Müslim, *İmân* 1; Nesâî, *İmân* 6.

kılınır, ateş ehli olanlara da cehennemliklerin ameli müyesser kılınır."

16. Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: Biz mescidde Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'le birlikte otururken, devesine binmiş olarak bir adam girdi ve mescidin avlusuna devesini ıhtırıp bağladıktan sonra: "Muhammed hanginizdir?" diye sordu. Biz: "Dayanmakta olan şu beyaz kimse" diye gösterdik. –Nesâî'deki Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'ın rivayetinde: "Şu dayanmakta olan hafif kırmızıya çalan renkteki kimse" diye tasvîr mevcuttur.-

Adam: "Ey Abdulmuttalib'in oğlu! diye seslendi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Buyur seni dinliyorum" dedi.

Adam: "Sana birşeyler soracağım. Sorularımda aşırı gidebilirim, sakın bana darılmayasın" dedi.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Haydi istediğini sor!"

Adam: "Rabbin ve senden öncekilerin Rabbi adına soruyorum: Seni bütün insanlara peygamber olarak Allah mı gönderdi?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Kasem olsun evet!"

Adam: "Allahu Teâla adına soruyorum: Gece ve gündüz beş vakit namaz kılmanı sana Allah mı emretti?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah'a kasem olsun evet!"

Adam: "Allah adına soruyorum, senenin şu ayında oruç tutmanı sana Allah mı emretti?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah'a kasem olsun evet!"

Adam: "Allahu Teâla adına soruyorum: Bu sadakayı zenginlerimizden alıp fakirlerimize dağıtmanı Allah mı sana emretti?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah'a kasem olsun evet!"

Bu soru-cevaptan sonra adam şunu söyledi: "Getirdiklerine inandım. Ben geride kalan kabîlemin elçisiyim. Adım: Dımâm İbnu Sa'lebe'dir. Benu Sa'd İbni Bekr'in kardeşiyim." (Bunu beş kitap rivayet etmiştir. Metin Buhârî'den alınmıştır).

Müslim'in rivayetinde şöyle denir: "Bir adam geldi ve şöyle dedi:

"Bize senin gönderdiğin elçi geldi ve iddia etti ki sen Allah tarafından gönderildiğine inanmaktasın."

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Doğru söylemiş" dedi.

Adam tekrar: "Öyleyse semayı kim yarattı?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah!" dedi.

Adam: "Peki bu dağları kim dikti ve içindekileri kim koydu?" dedi.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah!" dedi.

Adam: Peki semayı yaratan, arzı yaratan ve dağları diken Zât adına söyler misin, seni peygamber olarak gönderen Allah mıdır?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Evet!" dedi.

Adam: "Elçin iddia ediyor ki biz gece ve gündüz beş vakit namaz kılmalıyız, bu doğru mudur?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Doğru söylemiştir!"

Adam: "Seni gönderen adına doğru söyle. Bunu sana Allah mı emretti?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Evet!" dedi.

Adam sonra zekâtı, arkasından orucu, daha sonra da haccı zikretti ve bu şekilde sordu.

Râvi der ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de her sualde "Doğru söylemiş" diye cevap veriyordu. Adam (son olarak) sordu: "Seni gönderen adına doğru söyle. Bunu sana Allah mı emretti?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Evet!"

Adam sonra geri döndü ve ayrılırken şunu söyledi: "Seni hakla gönderen Zât'a kasem olsun, bunlar üzerine hiç bir şey ilâve etmem, bunları eksiltmem de."

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Bu kimse sözünde durursa cennetliktir!" buyurdu.[608]

---

[608] Buhârî, *İlm* 6; Müslim, *İmân* 10; Tirmizî, *Zekât* 2.

17. Talha İbnu Ubeydillah haber veriyor: Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) Necid ahâlisinden bir adam geldi. Saçları karışıktı. Kulağımıza sesinin mırıltısı geliyordu, ancak ne dediğini anlayamıyorduk. Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve sellem) iyice yaklaşınca gördük ki, İslâm'dan soruyormuş.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Gece ve gündüzde beş vakit namaz" demişti ki adam tekrar sordu:

"Bu beş dışında bir borcum var mı?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ramazan orucu da var" deyince adam: Bunun dışında oruç var mı? diye sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Hayır!" Ancak dilersen nâfile tutarsın" dedi.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona zekâtı hatırlattı. Adam: "Zekât dışında borcum var mı?" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Hayır, ama nâfile verirsen o başka!" dedi.

Adam geri döndü ve gider ayak: "Bunlara ilâve yapmayacağım gibi noksan da tutmayacağım" dedi.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) da: "Sözünde durursa kurtuluşa ermiştir" buyurdu. Veya "Sözünde durursa cennetliktir" buyurdu.

Ebû Dâvûd'da "Kasem olsun kurtuluşa erer, yeter ki sözünde dursun" şeklinde te'kidli olarak gelmiştir.[609]

18. Abdullah İbnu Abbas'ın rivayetine göre, bir kadın, kendisine küpte yapılan şıra (nebîz) hakkında sordu. Kadına şu cevabı verdi: "Abdulkays kabilesinin heyeti Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e geldiği vakit: "Bu gelenler kimdir?" diye sordu. "Rebîalılar" diye kendilerini tanıttılar. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Merhaba, hoş geldiniz. İnşaallah bu ziyaretten memnun kalır, pişman olmazsınız" buyurdu.

Misafirler: "Biz uzak bir yerden geliyoruz. Sizinle bizim aramızda şu kâfir Mudarlılar var. Bu sebeple, size ancak haram

---

[609] Buhârî, *İmân* 34; Müslim, *İmân* 8; Ebû Dâvûd, *Salât* 1.

ayında uğrayabiliyoruz. Öyle ise, bize kesin, açık bir amel emret, onu geride bıraktıklarımıza da öğretelim. Ve bizi cennete götürsün" dediler.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de onlara dört emir ve dört yasakta bulundu: Önce tek olan Allah Teâla'ya imanı emretti ve sordu:

"İman nedir biliyor musunuz?"

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler. Açıkladı: Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, Zekât vermek, Ramazan orucu tutmak, harpte elde edilen ganimetten beşte birini ödemenizdir."

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara şu kapları (şıra yapmada) kullanmalarını yasakladı: Hantem (topraktan mâmul küp), dübbâ (su kabağından yapılmış testiler), nakîr hurma kökünden ayrılan çanak, müzeffet –veya mukayyer– (içi ziftle –katranla– cilalanmış kap).[610]

19. Hz. Ali (kerremallahu vechehu) diyor ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Kişi dört şeye inanmadıkça mü'min olmuş sayılmaz: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın kulu ve elçisi Muhammed olduğuma, beni (bütün insanlara) hakla göndermiş bulunduğuna şehâdet etmek, ölüme inanmak, tekrar dirilmeye inanmak, kadere inanmak"[611]

20. eş-Şerrîd İbnu's-Süveyd es-Sakafî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, dedim, annem bana kendisi adına mü'mine bir cariye âzad etmemi vasiyet etti. Benim yanımda, Sûdanlı (nûbi) siyah bir cariye var, onu âzad edeyim mi?" Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Çağır, onu (göreyim)" dedi. Çağırdım ve geldi. Cariyeye sordu: "Rabbin kim?" Cariye: "Allah!" dedi, tekrar sordu: "Ben kimim?" Cariye: "Allah'ın elçisisin!" cevabını verince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Bunu âzad et, zira mü'minedir" buyurdu.[612]

---

[610] Buhârî, *İmân* 40, *İlm* 25, *Mevâkîtu's-Salât* 2, *Zekât* 1; Müslim, *İmân* 23, 24, 25.

[611] Tirmizî, *Kader* 10.

[612] Ebû Dâvûd, *Eymân* 19; Nesâî, *Vesâyâ* 8.

21. Muâviye İbnu'l-Hakem es-Sülemî anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelip: "Bir cariyem var, çoban olarak çalıştırıyor, koyunlarımı otlatıyordum. Yakınlarda bir koyunumu yitirdi. Ne oldu? diye sorunca, kurt kaptı dedi. Koyunun kaybolmasına üzüldüm. İnsanlığım icabı câriyenin suratına bir tokat vurdum. Bu davranışımın kefareti olarak bir köle azad etmeyi adadım. Onu âzad edebilir miyim?" diye sordum. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) cariyeye: "Allah nerede?" diye sordu O:

"Göktedir" deyince, "Pekâlâ ben kimim? dedi. Cariye: "Sen Allah'ın Resûlüsün" cevabını verince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bana yönelerek: "Bunu âzad et, zira mü'minedir" buyurdu.[613]

22. Abbâs İbnu Abdilmuttalib (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle söylediğini işittim: "İmanın tadını, Rabb olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, peygamber olarak Muhammed'i seçip râzı olanlar duyar."[614]

23. Abdullah İbnu Muâviye el-Gâzirî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Üç şey vardır. Kim onları yaparsa imanın tadını alır: Sadece Allah'a kulluk eden, Allah'tan başka ilâh olmadığını bilen, her yıl gönül hoşluğuyla zekâtını veren! Zekâtını da yaşlı, uyuzlu, hasta, değersiz, küçük hayvanlardan vermez, aksine mallarının orta hâllilerinden verir. Zira Cenab-ı Hakk ne en iyisinden vermenizi emretmiştir, ne de en adisinden olana râzı olmuştur."[615]

24. Behz İbnu Hakîm İbni Mu'âviye İbni Hayde el-Kuşeyrî babası tarikiyle dedesinden şunu rivayet ediyor: "Dedim ki: Ey Allah'ın Resûlü, ben sana gelirken, seni ve dinini benimsemeyeceğim diye şunların (ellerinin parmaklarını göstererek) adedinden fazla yemin ettim. Meğerse, Allah ve Resûlünün öğrettiği dışında hiçbir şey anlamayan bir kimseymişim. Şimdi Allah rızası için senden soruyorum. Allah seninle bizlere ne gönderdi?"

---

613 Müslim, *Mesâcid* 33; Muvatta, *Itk* 8

614 Müslim, *İmân* 56; Tirmizî, *İmân* 10.

615 Ebû Dâvûd, *Zekât* 4.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "İslâm"ı dedi. "Pekâla, dedim, İslâm'ın alâmetleri nedir?" Şu cevabı verdi: "Kendimi Allah'a teslim ettim, başka şeyleri terkettim" demen, namaz kılman, Zekât vermendir. Her Müslüman bir başka Müslümana haramdır. İki Müslüman birbiriyle kardeştir ve birbirlerine yardımcıdırlar. Bir kimse Müslüman olduktan sonra müşrikleri terkedip, Müslümanlara karışmadıkça hiçbir ameli (Allah katında) makbul değildir."[616]

25. Süfyan İbnu Abdillah es-Sakafî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, bana İslâm hakkında öyle bir bilgi ver ki, bana yetsin ve sizden başka kimseye İslâm'dan sormaya hacet bırakmasın" dedim. Şu cevabı verdi: "Allah'a inandım de, sonra da doğru ol" buyurdu.[617]

26. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kim bizim namazımızı kılar, bizim kıblemize yönelir, bizim kestiğimizi yerse işte o, Müslümandır".[618]

Kelime-i Şehâdet ve Onun Dil ile İkrarının Hükmü

37. İbn-i Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ben insanlar Allah'tan başka ilâhın olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna şehâdet edinceye, namaz kılıncaya, Zekât verinceye kadar onlarla savaş etmekle emrolundum. Bunları yaptılar mı, kanlarını, mallarını bana karşı korumuş (emniyet altına almış) olurlar. İslâm'ın hakkı hâriç. Artık (samimi olup olmadıklarına dair) durumları Allah'a kalmıştır".[619]

38. Ubeydullah İbnr Adiy İbnu'l-Hıyâr (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabıyla otururken bir adam gelerek gizlice bir şeyler fısıldadı. Ne gibi bir sır tevdi etmişti bilmiyorduk. Nihayet Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)

---

616 Nesâî, *Zekât* 72.

617 Müslim, *İmân* 62.

618 Buhârî, *Salât* 28; Nesâî, *İmân* 9.

619 Buhârî, *İmân* 17; Müslim, *İmân* 36.

onu açıkladı. Meğerse o zat, münafıklardan birini öldürmek için izin istiyormuş. Adama: "Peki o Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi bulunduğuna şehâdet etmiyor mu?" diye sordu. Adam: "Hayır o şehâdeti ikrâr etmiyor" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Namaz kılıyor mu?" diye sordu. Adam: "Hayır namaz da kılmıyor" deyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem); "Allah'ın öldürmekten beni men ettiği kimseler işte böyleleri" buyurdu"[620]

39. Târik el-Eşca'î (radıyallahu anh) Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın şöyle söylediğini haber verdi:

"Kim Lâilâhe illallah der ve Allah'tan başka mâbudları reddederse, Allah onun malını ve kanını haram kılar. (Samimî olup olmadığı meselesi Allah'a aittir.)[621]

Resûlullah'a Biatla İlgili Hükümler

40. Ubadetu'bnu's-Sâmit (radıyallahu anh) anlatıyor: Biz, bir seferinde Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'le aynı cemaatte beraber oturuyorduk ki: "Allah'a hiçbir şey ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina suçunu işlememek, Allah'ın haram ettiği cana meşrû bir sebep olmaksızın kıymamak şartları üzerine bana biat edin" buyurdu.

Bir diğer rivayette "...Çocuklarınızı öldürmemek, şimdi ve istikbalde iftirada bulunmamak, meşru dairedeki emirlerde –ne bana ne de vazifelilere– isyan etmemek üzere biat edin. Kim vereceği bu sözlere sâdık kalır, ahdine vefa gösterirse karşılığını Allah'tan alacaktır. Kim de bu yasaklardan birini işleyecek olursa artık işi Allah'a kalmıştır, dilerse affeder, dilerse azab verir, cezalandırır" buyurdu. Biz de bu şartlarla biat ettik."[622]

Nesâî, bir başka rivayette "... karşılığını Allah'tan alacaktır" ifadesinden sonra şu ziyadeyi kaydeder: "Kim bunlardan birini

---

620 Muvatta, *Kasru's-Salât* 84.
621 Müslim, *İmân*, 37.
622 Buhârî, *İmân* 11; Müslim, *Hudûd* 41; Nesâî, *Bey'a* 17.

işler, sonra da dünyada cezalandırılırsa, çektiği bu ceza onun için kefaret ve o günahtan temizlenme olur."

Buhârî, Müslim, Muvatta ve Nesâî'de gelen bir diğer rivayette şu ifade mevcuttur: "Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e zor durumlarda olsun, kolay durumlarda olsun, hoş şartlarda olsun nâhoş şartlarda olsun, aleyhimize kayırmaların yapılıp, hakkımızın çiğnendiği hallerde olsun itaat etmek, idareyi elinde tutanlara karşı iktidar kavgası yapmamak, nerede olursak olalım hakkı söylemek, Allah'ın emrini yerine getirmede kınayanların kınamalarından korkmamak üzere biat ettim."

Bir başka rivayette şu ifadeye rastlanmaktadır: "...İktidar sahibine karşı onda, Allah'ın kitabında gelmiş bulunan bir delil sebebiyle te'vil götürmeyen açık bir küfür görülmedikçe iktidar kavgası yapmamak..."

41. Avf İbnu Mâlik el-Eşca'î (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) huzurunda yedi veya sekiz veyahut dokuz kişiydik. "Allah Resûlü'ne biat etmiyor musunuz?" dedi. Ellerimizi uzatarak: "Hangi şarlara uymak üzere biat edeceğiz ey Allah'ın Resûlü?" dedik. Şu cevabı verdi:

"Allah'a ibadet etmek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, beş vakit namazı kılmak (verilen emirlere) kulak verip itaat etmek –ve bu sırada gizli bir kelime fısıldayarak devamla– "Halktan hiçbir şey istemeyin" buyurdu. Avf İbnu Malik ilâveten der ki, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i benimle dinleyen o cemaatten öylelerini biliyorum ki, bineğinin üzerinde iken kazara kamçısı düşse kimseye "Şunu bana verir misin?" diye talebde bulunmaz (iner kendisi alır)dı."[623]

42. İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kulak vermek ve itaat etmek şartıyla biat ederken "Gücünüzün yettiği şeylerde" diyordu.[624]

---

623 Müslim, *Zekât* 108; Ebû Dâvûd, *Zekât* 27.

624 Buhârî, *Ahkâm* 42; Müslim, *İmâret* 90; Tirmizî, *Siyer* 37.

43. Ümeyme bintu Rukayka (radıyallahu anh) dedi ki: "Ensâr'dan bir grup kadınla Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelip kendisine: "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, çalmamak, zina etmemek, çocuklarımızı öldürmemek, şimdi ve istikbalde iftira atmamak, sana meşrû emirlerinde isyan etmemek şartları üzerine biat ediyoruz" dedik. Hemen ilâve etti: "Gücünüzün yettiği ve takatınızın kâfi geldiği şeylerde". Biz: "Allah ve Resûlü bize karşı bizden daha merhametlidir, haydi biat edelim" dedik.

Süfyan merhum der ki: Kadınlar, biatı (erkekler gibi) musâfaha ederek yapmayı kastetmişlerdir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ben kadınlarla müsâfaha etmem, benim yüz kadına toptan söylediğim söz her kadın için ayrı ayrı söylenmiş yerine geçer" buyurdu.[625]

İmân ve İslâm'la İlgili Değişik Hadisler

48. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Mü'min, mütemadiyen rüzgarın eğici tesirine mâruz bir bitkiye benzer. Mü'min, devamlı belalarla başbaşadır. Münâfığın misali de çam ağacıdır. Kesilip kaldırılıncaya kadar hiç ırgalanmaz."[626]

49. İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştu: "Mü'min, yaprağını hiç dökmeyen yeşil bir ağaca benzer." Halk falanca ağaç, fişmekânca ağaç diye tahminde bulundular, (fakat isabet ettiremediler). Ben, "Bu, hurma ağacıdır" demek istedim, ancak (yaşım küçük olduğu için) utandım. Sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): Bu hurma ağacıdır" diyerek açıkladı."[627]

50. Nevvâs İbnu Sem'ân (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Allah, bize iki tarafında iki ev bulunan bir doğru yolu misal veriyor. –Bir rivayette iki ev değil

---

[625] Muvatta, *Bey'a* 2; Tirmizî, *Siyer* 37.
[626] Buhârî, *Mardâ* 1; Tirmizî, *Emsâl* 4.
[627] Buhârî, *İlm* 4, *Edeb* 79; Müslim, *Sıfatu'l-Münâfıkûn* 64.

"İki sur" denmiştir– Bu evlerin açık olan kapıları vardır. Kapıların üzerine de perdeler çekilmiştir. Biri yolun başında, biri de onun yukarısında durmuş iki dâvetçi (gelip geçenlere) şu dâveti okuyorlar: "Allah cennete çağırır, dilediğini doğru yola eriştirir" (Yunus, 25).

Yolun iki yakasındaki kapılar ise Allah'ın hududu (yani yasakları)dur. Hiç kimse perdeyi açmadan bu yasaklara düşmez. Kişinin yukarısındaki davetçi, Rabbisinin vâiz'idir"[628]

Rezîn, bu temsili, İbnu Mes'ûd tarafından rivayet edilen bir hadisle açıklar: Doğru yol; "İslâm'dır, kapılar; Allah'ın haramlarıdır, perdeler; Allah'ın hudududur (yasaklar); yolun başındaki dâvetçi; Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bunun yukarısındaki davetçi; her mü'minin kalbinde yerleştirilmiş olan (bazan vicdan, bazan sağ duyu diye ifade edilen) hakkâniyet duygusu –ki, buna bazı hadislerde lümme-i melekiye de denmiştir– vâizullah'tır."

51. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "İslâm garib olarak başladı, tekrar başladığı gibi garîb hâle dönecektir. Garîblere ne mutlu!"[629]

---

[628] Tirmizî, *Emsâl* 1.

[629] Müslim, *İmam* 232; Tirmizî, *İmân* 13.

42.
KÜFRÜN ÇİRKİNLİĞİ

Kâfirlerin Bazı Hususiyetleri

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ خَتَمَ اللّٰهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضاً وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لاَ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ أَلاَ إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لاَ يَشْعُرُونَ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلاَ إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لاَ يَعْلَمُونَ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَى شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ اللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلاَلَةَ بِالْهُدَى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَاراً فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لاَ يُبْصِرُونَ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَرْجِعُونَ أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِم مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ واللّٰهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"İnkâra saplananları ise ister uyar ister uyarma onlar için birdir, imana gelmezler." İnkâra saplananlardan burada maksat,

Ebû Cehil, Ebû Leheb gibi imana gelmeyeceklerini Allah'ın bildiği muayyen kâfirlerdir. Bütün kâfirler değildir. "Allah onların kalblerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerine de bir perde inmiştir. Bunların hakkı büyük bir azaptır."

Bakara sûresinin ilk beş âyeti müminlerin, müteakip üç âyeti kâfirlerin, gelecek 8. âyetten itibaren onüç âyet ise münafıkların bariz sıfatlarını anlatmaktadır.

"Öyle insanlar da vardır ki "Allah'a ve âhiret gününe inandık" derler; Oysa iman etmemişlerdir. Akılları sıra Allah'ı ve iman edenleri aldatmayı kurarlar. Kendilerinden başkasını aldatamazlar da farkında değiller. Kalplerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını daha da ilerletti. Bu yalancılıkları, bu samimiyetsizlikleri sebebiyle bunlara gayet acı bir ceza vardır. Ne zaman onlara: "Yeryüzüne fesat saçmayın!" denilse "Biz sadece barışçıyız, ortalığı düzeltmekten başka işimiz yok!" derler. Gözünüzü açın, bunlar bozguncuların ta kendileridir, lâkin şuurları yok, farkında değiller. Ne zaman onlara: "Şu güzel insanların iman ettiği gibi siz de iman edin" denilse "Yani o beyinsizlerin inandıkları gibi mi inanalım?" derler. Asıl beyinsizler kendileridir de farkında değiller. Bunlar iman edenlerle karşılaştıkları vakit "Biz de müminiz" derler. Fakat şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında da: "Emin olun biz sizinle beraberiz, biz onlarla alay ediyoruz" derler."

Şeytan: "Azgınlıkta, şer ve kötülükte kendi benzerlerini çok geçmiş kötü, inatçı" anlamında cins ismi olup cinlerden olduğu gibi insanlardan da olabilir. Cin şeytanlarının ataları İblis olup, bazan özel isim olarak İblîs yerine eş-Şeytan kullanılır.

"Allah da kendileriyle alay eder ve azgınlıklarında onlara mühlet verir; böylece onlar bir müddet başıboş dolaşırlar."

Allah'ın alay etmesinden maksat, münafıkların alay etmelerinin karşılığını vermesidir. Müşâkele babından olarak, benzer lafızla, tamamen farklı mâna kasdetme söz konusudur. Mesela haylazlık ederken sinsice gülen çocuğunu tehdid eden annesi "Sen

gül, ben de sana gülerim!” derken, onun gülmesinin tamamen farklı şekilde olması gibi.

Kalbinde iman etmediği halde müslüman görünen kimseye münafık denir. Bunlara İslâm toplumunda Müslüman muamelesi yapılır. Böylece:

1. İslâm’ın sabır ve müsamahası uygulanır.

2. Onların nesillerinden gerçek müminlerin yetişmesine imkân hazırlanır.

“İşte onlar hidâyeti alacaklarına, dalâlete müşteri oldular. Ama bu, kârlı bir ticaret olmadı. Çünkü kâr yolunu tutmadılar. Bunların hali, o kimsenin haline benzer ki aydınlanmak için bir ateş yakar. Ateş çevresini aydınlatır aydınlatmaz Allah onların gözlerinin nurunu giderir ve karanlıklar içinde bırakır, onlar da göremez olurlar. Sağır, dilsiz ve kördürler onlar, Onun için hakka dönmezler. Yahut onların durumu gökten sağnak halinde boşanan ve içinde yoğun karanlıklar, gök gürlemeleri ve şimşekler bulunan yağmura tutulmuş kimselerin durumuna benzer. Yıldırımların verdiği dehşetle, ölüm korkusundan, parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Fakat Allah kâfirleri çepeçevre kuşatır. Şimşek nerdeyse gözlerini köreltecek. Önlerini aydınlattı mı ışığında yürürler, karanlık çökünce de dikilir kalırlar. Allah dileseydi kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah gerçekten her şeye kadirdir.” (Bakara, 2/6-20)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ شَيْئاً وَلاَ يَهْتَدُونَ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لاَ يَسْمَعُ إِلاَّ دُعَاءً وَنِدَاءً صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ

“Onlara: “Gelin Allah’ın indirdiği buyruklara tâbi olun!” denildiğinde:“Hayır, biz babalarımızı ne durumda bulduysak ona uyarız” derler. Babaları bir şeye akıl erdirememiş ve doğruyu bulamamış olsalar da mı onlara uyacaklar? İnkârcıları hakka çağıranın durumu, tıpkı bağırıp çağırmadan başka bir şey işitmeyen hayvanlara haykıran kimsenin durumu gibidir. Onlar sağır, dilsiz

ve kördürler. Bundan ötürü akıllarını kullanıp gerçeği anlayamazlar.” (Bakara, 2/170-171)

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلاً أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقّاً وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُهِيناً

“O kimseler ki ne Allah’ı tanırlar ne resullerini, ve o kimseler ki Allah’ı tanıdığını iddia edip resullerini tanımayarak, Allah ile resullerini birbirinden ayırmak isterler Ve o kimseler ki “resullerin bazısına iman ederiz, bazısını reddederiz” derler, ve böylece iman ile küfür arasında bir yol tutmak isterler. İşte bunlar gerçek kâfirlerin ta kendileridir. Biz de kâfirler için zelil ve perişan eden bir ceza hazırladık.” (Nisâ, 4/150-151)

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لاَ يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لاَ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ

“Dünyada haksız yere büyüklük taslayanları, âyetlerimi gereği gibi anlamaktan uzaklaştırırım. O kibirlenenler her türlü mûcizeyi bile görseler yine de onlara iman etmezler. Doğru yolu görseler o yolu tutmazlar. Ama sapıklık yolunu görseler o yola girerler. Öyle! Çünkü onlar âyetlerimizi yalan saymayı âdet haline getirmiş ve onlardan gafil olagelmişlerdir.” (A’raf, 7/146)

Kibirliler kalplerini dışardan gelecek aydınlığa öylesine kapatmışlar, Allah da onların bütün varlıklarıyla istedikleri bu sonucu yaratıp kalplerini mühürlemiştir ki gerek tekvinî, gerek tenzilî yani gerek Allah’ın kâinat kitabına koyduğu, gerek indirdiği Kur’ân’a dercettiği ilahî âyetlerin ifade ettiği gerçekleri göremeyecekler, o şan ve şerefi, o mutluluğu tadamayacaklardır. Kur’ân vahiyle indirildiği gibi, onun makbul yorumu da vahiy sırrına mazhardır. Kur’ân, tevazu ve teslimiyetten uzak olan kibirlilere, gizli hazinelerini açmaz.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لاَ يَتَّقُونَ

"Allah indinde bütün canlı mahlûkat içinde en kötü olanlar, inkârcılıkta ısrar edenlerdir ki onlar imana gelmezler. Onlar kendileriyle anlaşma yaptığında hiç çekinmeden her defasında anlaşmayı bozan kimselerdir." (Enfâl, 8/55-56)

إِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ

"Eğer size karşı ellerine bir fırsat geçerse, size düşman kesilirler. Ellerini de, dillerini de size fenalık etmek için uzatırlar ve sizin de kâfir olmanızı cân-u gönülden isterler." (Mümtehine, 60/2)

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ

"Onlar şöyle cevap verecekler: Biz namaz kılanlardan değildik. Fakirleri doyurmaz, onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmezdik. Batıl sözlere dalanlarla beraber biz de dalardık. Bu hesap gününü yalan sayardık. Ölüm bizi yakalayıncaya kadar hep böyle idik." (Müddessir, 74/43-47)

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ وَلاَ يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ

"Baksana şu dini, mahşer ve hesabı yalan sayana! O, yetimi şiddetle itip kakar. Muhtacı doyurmayı hiç teşvik etmez." (Mâûn, 107/1-3)

Kâfirlerin Kıyamet Günü Dünyaya Dönme İstekleri

وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلاَ نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

"Onlar ateşin karşısında durdurulup da "Ah n'olurdu, dünyaya bir geri döndürülsek de Rabbimizin âyetlerini inkâr etmesek, mü'minlerden olsak!" dedikleri zaman bir görsen, neler olacak neler!" (En'âm, 6/27)

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلاَّ تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

"Fakat onlar: "Hele bakalım nereye varacak?" diye sadece bu kitabın dâvetinin âkıbetini gözlüyorlar. O'nun haber verdiği müthiş âkibet geldiği gün, daha önce onu unutup bir tarafa bırakanlar şöyle diyecekler: "Gerçekten Rabbimizin elçileri bize hakkı tebliğ etmişlermiş. Acaba burada bize şefaat edecek birisi bulunur mu. Yahut geri döndürülmemiz imkânı olur mu ki bu sefer yaptığımız kötü işlerin yerine güzel güzel işler yapabilelim?" Muhakkak ki onlar, kendilerini hüsrana uğrattılar. Uydurdukları sahte tanrıları da kendilerinden uzaklaşıp ortadan kayboldular." (A'raf, 7/53)

قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ تَاللّٰهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ وَمَا أَضَلَّنَا إِلاَّ الْمُجْرِمُونَ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ وَلاَ صَدِيقٍ حَمِيمٍ فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

"Orada putlarıyla çekişirken şöyle derler "Vallahi de, tallahi de biz besbelli bir sapıklık içinde imişiz!" "Çünkü biz sizi Rabbülâlemin ile bir tutuyorduk. Ama bizi saptıranlar da, o mücrimler oldu. "Şimdi artık ne şefaatçimiz var bizim, ne candan bir dostumuz!" "Ah! Ne olurdu, imkân olsa da dünyaya bir dönsek ve müminlerden olsaydık!" (Şuara, 26/96-102)

Azaplarının Ebedî Oluşu

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَاراً كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُوداً غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَزِيزاً حَكِيماً

"Âyetlerimizi inkâr edenleri yarın cehenneme sokacağız. Derileri kızarıp yandıkça, yerine taze deri yaratacağız, ta ki cezaları olan azabı iyice tatsınlar. Şüphesiz ki Allah azîz ve hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir). (Nisâ, 4/56)

إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِماً فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لاَ يَمُوتُ فِيهَا وَلاَ يَحْيى

"Doğrusu kim Rabbine kıyamette suçlu olarak gelirse onun yeri cehennemdir. Orada ne ölür kurtulur, ne de yaşamı hayat sayılır." (Tâ Hâ 20/74)

سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشَى وَيَتَجَنَّبُهَا ٱلأَشْقَى الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى
ثُمَّ لاَ يَمُوتُ فِيهَا وَلاَ يَحْيَى

"Allah'a saygı duyacak olan, nasihatı düşünüp ders alır. Ama pek bedbaht olan ise ondan kaçınır. Böyle olanlar âhirette, en büyük ateşe girer. Orada artık ne ölür, ne de rahat yüzü görür." (A'la, 87/10-13)

Kâfirleri Bekleyen Acı Âkibet

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللهِ أَن يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَن يَدْخُلُوهَا إِلاَّ خَآئِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي ٱلآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"Allah'ın mescidlerinde Allah'ın adının anılmasını engelleyip oraların ıssız ve harap hale gelmesine çalışanlardan daha zalim kim olabilir? Bunlar oralara ancak korka korka girebilirler. Onlar için dünyada zillet, âhirette ise müthiş bir azap vardır." (Bakara, 2/114)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ خَالِدِينَ فِيهَا لاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلاَ هُمْ يُنْظَرُونَ

"İnkâr edenler ve inkârcı olarak da ölenler var ya! İşte Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların lâneti hep onların üstünedir. Onlar bu lânet içinde ebedî olarak kalırlar. Onların azapları hafifletilmeyeceği gibi, kendilerine yeni bir mühlet de verilmez." (Bakara, 2/161-162)

اَلَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

"Allah'ın âyetlerini inkâr edenleri, haksız yere peygamberleri öldürenleri, adaleti isteyip yaymak isteyenlerin canlarına kıyanları, can yakıcı bir ceza ile müjdele!" (Âl-i İmrân, 3/21)

فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَاباً شَدِيداً فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

"Hasılı, inkâr edenleri hem dünyada, hem âhirette şiddetli bir azap ile cezalandıracağım. Onları bu azaptan kurtarabilecek yardımcılar da bulunmayacaktır." (Âl-i İmrân, 3/56)

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

"Gün gelecek, birtakım yüzler ağaracak, bir takım yüzler ise kararacak. Yüzleri kararanlara: "Siz misiniz denecek, imanınızdan sonra inkâra sapanlar? Tadın bakalım inkârınız sebebiyle bu acı azabı!" (Âl-i İmrân, 3/106)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئاً أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Kâfir olanların ne malları ne de evlatları, kendilerini Allah'ın cezasından asla kurtaramaz. Onlar cehennemlik olup orada ebediyyen kalacaklardır." (Âl-i İmrân, 3/116)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Kâfirler, kıyamet günü cezaları olan azaptan kurtulmaları için, dünyada olan her şeyi, bir misli fazlasıyla verseler dahi kendilerinden kabul edilmez. Onlara can yakıcı bir azap vardır." (Mâide, 5/36)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِباً أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا أَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ إِلاَّ أَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْراً وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لاَ يُؤْمِنُوا بِهَا حَتَّى إِذَا جَآؤُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلاَّ أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى

النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلاَ نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللهِ حَتَّى إِذَا جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ أَلاَ سَاءَ مَا يَزِرُونَ

"Allah adına yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir ki? Şu muhakkak ki o zalimler felah bulamayacak, muratlarına eremeyeceklerdir. Gün gelecek, hepsini bir yere toplayıp sonra o müşriklere: "Nerede Allah'ın ortağı olduğunu iddia ettiğiniz tanrılarınız?" diye soracağız. Sonra onların şirklerinin vardığı son nokta, (sığınacakları tek yalancı özrü) "Rabbimiz Allah hakkı için, vallahi biz müşrik değildik!" demekten ibaret olacaktır. İşte bak, nasıl da kendi vicdanlarına karşı yalan söylediler! Uydurdukları o tanrılar da kendilerinden uzaklaşıp ortada görünmez oldular. Onlardan seni Kur'ân okurken dinleyenler de vardır. Fakat Biz onu lâyık olduğu şekilde anlamalarına mani olmak için, onların kalplerine kat kat örtüler gerdik. Kulaklarının içine de, gereği gibi işitmelerini engelleyen ağırlıklar koyduk. Artık onlar her türlü mûcize ve belgeyi de görseler yine iman etmezler. O kadar ki yanına geldikleri zaman seninle münakaşaya girişerek "Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir" derler. Onlar hem halkı Kur'ân'dan ve Peygamberden uzaklaştırırlar, hem de kendileri ondan geri dururlar. Böylece yalnız kendilerini mahvederler de farkına varmazlar. Onlar ateşin karşısında durdurulup da "Ah n'olurdu, dünyaya bir geri döndürülsek de Rabbimizin âyetlerini inkâr etmesek, mü'minlerden olsak!" dedikleri zaman bir görsen, neler olacak neler! Hayır! Öteden beri gizledikleri utandırıcı çirkin halleri, münafıklıkları yüzlerine vuruldu da ondan böyle söylüyorlar. Yoksa geri gönderilseler bile, yine kendilerine yasaklanan kötülükleri yapmaya dönecek ve diyeceklerdi ki: "Hayat, sırf dünya hayatımızdan ibaret, biz

bir daha diriltilecek de değiliz!" Onlar, hiç şüphesiz yalancıdırlar. Hem onları Rab'lerinin huzuruna getirilip hesap meydanında durdurulduklar zaman bir görsen! Hak Teâla: "Nasıl, diyecek, şu gördüğünüz diriliş gerçek değil miymiş?" Onlar da: "Evet, Rabbimiz hakkı için gerçekmiş!" diyecekler. Allah Teâla buyuracak: "Öyle ise, kâfirliğinizden ötürü şimdi tadın azabı!"Allah'a kavuşmayı yalan sayanlar, gerçekten en büyük hüsrana uğramışlardır. Nihayet kıyamet saati kendilerini bastırıverince onlar, günah yüklerini sırtlarına yüklenerek: "Eyvah! Dünyada işlediğimiz kusurlarımızdan dolayı yazıklar olsun bize!" diyecekler. Dikkat edin: Ne fena yükler götürüyorlar!" (En'âm, 6/20-31)

أَوَ مَنْ كَانَ مَيْتاً فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُوراً يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ
لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ
قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلاَّ بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ وَإِذَا
جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللهِ اَللّٰهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ
رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ
فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلإِسْلاَمِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقاً
حَرَجاً كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ

"Ölü iken kendisini dirilttiğimiz ve insanlar arasında yürümesi için kendisine bir ışık (iman nûru) verdiğimiz kişi, karanlıklarda kalıp çıkamayan kimse gibi olur mu hiç? Olmaz ama kâfirlere, yapmakta oldukları işler böyle güzel gösterilir. Mekke'de olduğu gibi her şehirde de ileri gelen mücrimleri, yüksek mevkilerde bulundururuz ki oralarda hîleler çevirsinler. Onlar böyle yapmakla kendilerini aldatırlar da farkında olmazlar. Bir âyet gelip de bu kâfirlere tebliğ edilince "Allah'ın resullerine verilen risaletin benzeri bize verilmedikçe, sana asla iman etmeyiz." derler. Allah peygamberliği kime vereceğini pek iyi bilir. Yaptıkları hîleler sebebiyle, suç işleyenlere, Allah tarafından bir zillet ve şiddetli bir azap erişecektir. Hasılı Allah kimi doğru yola koymak isterse, onun kalbini İslâm'a açar. Kimi de

saptırmak isterse, onun göğsünü sanki o kişi gökte yükseliyormuşcasına dar ve tıkanık yapar. İşte Allah böylece, imana gelmeyenlere rüsvaylık verir.” (En’âm, 6/122-125)

İnkâr zihniyeti ile rûhu kirlenmiş kimse Allah’ın birliğinin delillerini düşünmeye dâvet edilince, göğe çıkarcasına zorlanır, göğe yükselen kimsenin nefesinin tıkanması gibi göğsü tıkanır. Mânen böyle olduğu gibi, âyet bunun maddî tezahürüne de işaret etmektedir. Zira yükseğe çıktıkça oksijen azalır ve solunum güçlüğü çekilir. Her yüz metre yükseldikçe hava basıncı bir derece düşer. Basınç düştükçe nefes almak zorlaşır. Çok yüksekte uçan pilotların özel teneffüs cihazları kullanmaları şart olur. Aksi halde o pilotlar nefessizlikten ölürler.

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوابِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لاَ تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلاَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ

“Âyetlerimizi yalan sayanlara ve onları kabule tenezzül etmeyenlere gök kapıları açılmayacak ve deve iğne deliğinden geçmedikçe onlar da cennete giremeyeceklerdir. İşte Biz, suçlu kâfirleri böyle cezalandırırız! Onlara cehennem ateşinden bir döşek ve üzerlerinde de yine ateşten örtüler var. İşte Biz zalimleri böyle cezalandırırız!” (A’raf, 7/40-41)

إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلآئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ

“Rabbin meleklere vahyediyordu ki: “Muhakkak Ben sizinle beraberim, haydi siz de müminlere sebat ve cesaret verin. Kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Haydi vurun onların boyunlarına, vurun onların parmaklarına!” Evet böyle! Çünkü onlar Allah’a ve Resûlüne karşı çıktılar. Kim Allah’ın ve Resûlünün

karşısına çıkarsa bilmeli ki Allah'ın cezası çetindir. İşte ey kâfirler! Bunu gördünüz ya, şimdi tadın bakalım onu! Kâfirlere ayrıca bir de cehennem azabı var!" (Enfâl, 8/12-14)

وَلَوْ تَرَى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلآئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ
وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللّهَ لَيْسَ بِظَلاَّمٍ لِلْعَبِيدِ
كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللّهِ فَأَخَذَهُمُ اللّهُ بِذُنُوبِهِمْ
إِنَّ اللّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ذَلِكَ بِأَنَّ اللّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّراً نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى
يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا
بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَونَ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ

"Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak "Tadın bakalım cayır cayır yanmanın acısını!" diyerek canlarını alırken bir görmeliydin! "İşte bu, sizin ellerinizin işleyip öne sürdüğü işlerin karşılığıdır; yoksa Allah asla kullarına zulmetmez." Bunların tutumu ve gidişi, tıpkı Firavun hanedanının ve onlardan öncekilerin tutumu gibi oldu: Allah'ın âyetlerini inkâr ettiler, Allah da günahları sebebiyle onları bastırıverdi. Çünkü Allah pek kuvvetli, azabı da çok şiddetlidir. Bu cezanın sebebi şudur: Bir millet kendilerinde bulunan güzel ahlâk ve meziyetleri değiştirmedikçe Allah da onlara verdiği nimeti, güzel durumu değiştirmez. Bir de şundan ki: Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir (dolayısıyla herkese neye lâyıksa onu verir). Evet, tıpkı Firavun hanedanının ve onlardan öncekilerin tutumu gibi: Rab'lerinin âyetlerini yalan saydılar. Biz de günahları sebebiyle onları imha ettik. Firavun ve beraberindekileri de denizde boğdu. Doğrusu, bunların hepsi de zalim idiler." (Enfâl, 8/50-54)

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعاً وَعْدَ اللّهِ حَقّاً إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ
ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ
شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ

"Hepinizin dönüşü O'nadır. Bu, Allah'ın gerçek olarak verdiği sözdür. Mahlûkları ilkin O yaratır. Yoktan yaratan yaratıcı,

öldükten sonra onları haydi haydi diriltir. Diriltir ki iman edip makbul ve güzel işler yapanları, adaletleri sebebiyle ödüllendirsin. Kâfirlere ise, dini inkâr ettikleri için, içecek olarak kaynar su ve gayet acı bir azap vardır.” (Yunus, 10/4)

إِنَّ اللّٰهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيراً خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً لاَ يَجِدُونَ وَلِيّاً
وَلاَ نَصِيراً يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللّٰهَ وَأَطَعْنَا
الرَّسُولاَ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلاَ رَبَّنَا آتِهِمْ
ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْناً كَبِيراً

“Allah kâfirlere lânet etmiş ve onlara harlı bir ateş hazırlamıştır. Onlar onun içinde devamlı kalacak ve kendileri için ne bir koruyucu ne de bir yardımcı bulamayacaklardır. Yüzleri ateşte gâh bu yana, gâh öbür yana çevirileceği gün:“Ah! derler, ah ne olurdu! Keşke Allah’a itaat etseydik, keşke Peygambere itaat etseydik!” “Ey ulu Rabbimiz! derler, sözün doğrusu, biz önderlerimizin ve büyüklerimizin dediklerine uyduk, ama onlar bizi yoldan saptırdılar.” “Ey ulu Rabbimiz! Onlara azabın katmerlisini ver, en dehşetli lânetle lânet et onlara!” (Ahzâb, 33/64-68)

وَيْلٌ لِكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ يَسْمَعُ آيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِراً كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا
فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئاً اتَّخَذَهَا هُزُواً أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ
مِنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ وَلاَ يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئاً وَلاَ مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْلِيَاءَ
وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ هَذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ

“Yalana, sahtekârlığa, günaha dadanan her kimsenin vay haline! Böylesi, Allah’ın kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra kibrine yediremeyip büyüklük taslayarak, sanki onları hiç işitmemiş gibi inkârında direnir. Ona gayet acı bir azabı müjdele! Âyetlerimizden öğrendiği bir şeyler olursa, onları alaya alır. İşte onlara hor ve zelil edecek bir azabın geleceğini müjdele! Peşlerinde de cehennem onları beklemektedir. Ne kazandıkları servetler, ne de Allah’tan başka edindikleri dostlar ve hâmiler, kendilerine fayda vermez. Onlara müthiş bir azap vardır. Bu Kur’ân, hidâyet

rehberidir. Rab'lerinin âyetlerini reddedenlere ise, en fenasından gayet acı bir azap vardır." (Câsiye, 45/7-11)

Dünyada Kâfirlere Bazı Fırsatların Verilmesi

اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

"Allah da kendileriyle alay eder ve azgınlıklarında onlara mühlet verir; böylece onlar bir müddet başıboş dolaşırlar." (Bakara, 2/15)

Allah'ın alay etmesinden maksat, münafıkların alay etmelerinin karşılığını vermesidir. Müşâkele babından olarak, benzer lafızla, tamamen farklı mâna kasdetme söz konusudur. Mesela haylazlık ederken sinsice gülen çocuğunu tehdid eden annesi "Sen gül, ben de sana gülerim!" derken, onun gülmesinin tamamen farklı şekilde olması gibi.

Kalbinde iman etmediği halde Müslüman görünen kimseye münafık denir. Bunlara İslâm toplumunda müslüman muamelesi yapılır. Böylece:

1. İslâm'ın sabır ve müsamahası uygulanır.

2. Onların nesillerinden gerçek müminlerin yetişmesine imkân hazırlanır.

وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْماً وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ

"O kâfirler kendilerine mühlet vermemizin kendileri hakkında hayır olduğunu sanmasınlar. Onlara mühlet vermemiz, günahlarının artması içindir. Onlara zelil ve perişan eden bir azap vardır." (Âl-i İmrân, 3/178)

لاَ يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلاَدِ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ

"Hakkı inkâr edenlerin diyar diyar, refah içinde gezip durmaları sakın seni aldatmasın. Pek kısa bir zevk ve eğlenme! Sonra varacakları yer ise cehennem! Orası ne fena bir yataktır!" (Âl-i İmrân, 3/196-197)

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ

"Kendilerine verilen öğütleri terkedip unutunca üzerlerine her şeyin, her zevk ve nimetin kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilen bu genişlik ve serbestlikle tam ferahlandıkları sırada, ansızın onları kıskıvrak yakaladık da bir anda bütün ümitlerini kaybediverdiler!" (En'âm, 6/44)

Bu refah onlara istidrac olarak verilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhisselâm), bu âyeti açıklamak üzere şöyle buyurur: "İsyanına devam ettiği halde, Allah'ın böyle bir kuluna dünyadan arzu ettiği şeyleri verdiğini görürsen, bil ki bu sadece istidraçtan ibarettir. Sonra da felemma nesû... (bu âyeti) sonuna kadar tilavet etti."

فَلاَ تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ

"Onların ne mallarının ne de çocuklarının çokluğu seni imrendirmesin. O hiç de önemli değil! Çünkü Allah bunlar sebebiyle dünya hayatında onlara sıkıntı çektirmeyi ve canlarının kâfir olarak çıkmasını dilemektedir." (Tevbe, 9/55)

Nifaklarının şiddeti, kalplerinde samimî imana yer bırakmamaktadır. Kendileri bunu istedikleri için, Allah da böyle dilemiştir.

مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ

"Olsa olsa dünyada az bir zevk alır, ama sonunda Bizim huzurumuza dönerler. Sonra Biz de inkâr ve nankörlüklerinden ötürü o çok şiddetli azabı onlara tattırırız." (Yûnus, 10/70)

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ

"Senden önce de nice peygamberlerle alay edildi. Fakat Ben, o kâfirlere akıllarını başlarına toplamaları için bir süre mühlet verdim. Ama onlar akıllanmayınca sonra da onları azabımla kıskıvrak yakaladım, cezam nasılmış, gördüler." (Ra'd, 13/32)

وَلاَ تَحْسَبَنَّ اللهَ غَافِلاً عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الأَبْصَارُ

"Sen, o zalimlerin işlediklerinden, sakın Rabbinin habersiz olduğunu zannetme! O, sadece onların, dehşetinden gözlerinin donup kalacağı bir güne ertelemektedir." (İbrahim, 14/42)

ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلاَّ وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ

"Bırak onları, yesin içsinler, zevklerine düşsünler, arzu ve emelleri kendilerini oyalaya dursun. Yakında bilecekler! Bizim imha ettiğimiz her memleket hakkında mutlaka daha önce kararlaştırılmış, malum bir vâde vardır. Hiç bir ümmet vâdesini ne öne alabilir, ne erteleyebilir." (Hicr, 15/3-5)

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ

"Eğer Allah zulümleri yüzünden insanları cezalandıracak olsaydı dünyada tek canlı bile bırakmazdı. Fakat onları takdir ettiği bir vâdeye kadar bekletir. Vâdeleri gelince ne bir an öne alabilir, ne bir an geriye bırakabilirler." (Nahl, 16/61)

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَن نُرِيدُ ثُم جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلاهَا مَذْمُوماً مَدْحُوراً

"Kim şu peşin dünya zevkini isterse, Biz de dilediğimiz kimse hakkında ve dilediğimiz miktarda olmak kaydıyla, o dünya zevkini ona veririz. Ama sonra ona cehennemi mekân kılarız, O da yerilmiş ve kovulmuş olarak oraya atılır." (İsrâ 17/18)

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسَى فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُم أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

"Eğer onlar seni yalancı sayıyorlarsa sen bil ki onlardan önce Nuh, Âd ve Semûd halkı da, İbrâhim'in halkı da, Lut'un halkı

da, Medyen ahalisi de resulleri yalanlamışlardı. Mûsâ da yalancı sayılmıştı. Ben de şöyle yaptım: Her seferinde inkârcılara mühlet verdim. Sonra da tuttuğum gibi işlerini bitirdim. Onların inkârına mukabil nasıl olurmuş Benim inkârım, cümle âlem görüp bildi!" (Hacc, 22/42-44)

Yalnız Hz. Mûsâ (aleyhisselâm) hakkında meçhul (edilgen) fiil kullanılması, yalancı sayanların kendi milleti değil de, başkaları olduğu içindir. Onu kıbtiler tekzip etmişlerdi. "Benim inkârım, yani nimeti mihnete, hayatı helâke, imar ve bayındırlığı harabeye dönüştürmem nasıl olurmuş!" anlamınadır.

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلاَ تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلاَّ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلاَغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلاَّ الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ

"O halde ey Resûlüm! O üstün azim sahipleri olan peygamberler nasıl sabrettilerse, sen de öyle sabret. Onlar hakkında azap gelmesi için acele etme! Onlar, tehdit edildikleri azabı gördükleri gün, dünyada gündüzün, sadece bir saatinden daha fazla kalmadıklarını düşüneceklerdir. Bu bir duyurudur. Sözün kısası: "Allah'ın yolundan çıkmış güruhtan başkası helâk edilmez." (Ahkâf, 46/35)

43.
SÖZÜNDE DURMAMA

اَلَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

"Bu fâsıklar o kimselerdir ki Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın riayet edilmesini emrettiği ilişkileri keserler ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte bunlar ziyana uğrayanların ta kendileridir." (Bakara, 2/27)

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَناً قَلِيلاً أُولَئِكَ لاَ خَلاَقَ لَهُمْ فِي الآخِرَةِ وَلاَ يُكَلِّمُهُمُ اللهُ وَلاَ يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Önemsiz bir menfaat karşılığında, Allah'a verdikleri ahdi ve yeminlerini bozanların âhirette hiçbir nasipleri yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onların yüzlerine bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onların hakkı çok acı bir azaptır." (Âl-i İmrân, 3/77)

فَبِمَا نَقْضِهِم مِيثَاقَهُمْ لَعنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظّاً مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلاَ تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَى خَآئِنَةٍ مِنْهُمْ إِلاَّ قَلِيلاً مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"İşte o Yahudileri, verdikleri kesin sözü bozduklarındandır ki lânetledik, onların kalplerini katılaştırdık. Böylece onlar kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrif ederler. Kendilerine tebliğ edilen hususlardan pek çoğunu unuttular. Onların pek azı hariç olmak üzere, onlar tarafından devamlı olarak hainlik görürsün. Yine de sen onları affet, aldırma. Çünkü Allah iyilik edenleri sever." (Mâide, 5/13)

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لاَ يَتَّقُونَ

"Allah indinde bütün canlı mahlûkat içinde en kötü olanlar, inkârcılıkta ısrar edenlerdir ki onlar imana gelmezler. Onlar kendileriyle anlaşma yaptığında hiç çekinmeden her defasında anlaşmayı bozan kimselerdir." (Enfâl, 8/55-56)

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُوْلَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

"Ama Allah'a verdikleri sözü iyice pekiştirdikten sonra bozanlar ve Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri terkedenler ve yeryüzünde fesat çıkarıp nizamı bozanlar yok mu, işte onlara sadece lânet vardır. En kötü yurt olan cehennem vardır." (Ra'd, 13/25)

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلاَ تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلاً إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ وَلاَ تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثاً تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبٰى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهِ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

"Bir de sözleşme yaptığınızda Allah'ın huzurunda verdiğiniz sözü yerine getirin. Allah'ı kefil ederek bağlandığınız yeminleri te'kid ettikten sonra bozmayın. Hiç şüphe yok ki Allah yaptığınız her şeyi bilir. Bir topluluk, diğer bir topluluktan sayıca, nüfuzca veya malca daha çok olduğu için, yeminlerinizi aranızda bir aldatma ve işi bozma sebebi kılıp da ipliğini sağlamca büküp eğirdikten sonra çözen, böylece bütün emeğini boşa çıkaran ahmak kadının durumuna düşmeyin. Gerçekten Allah sizi bununla (sözünüzü yerine getirmekle veya nüfuz ve servet çokluğu ile) imtihan eder. Kıyamet günü de hakkında ihtilafa düşmüş olduğunuz şeyleri size açıklayacaktır." (Nahl, 16/91-92)

وَلاَ تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ وَلاَ تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَناً قَلِيلاً إِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Yeminlerinizi aranızda bir aldatma ve fesat aleti yapmayın ki sonra ayağınız sapasağlam bastıktan sonra kayabilir, insanları Allah yolundan alıkoymanız sebebiyle kötülüğün cezasını tadarsınız, âhirette de size pek büyük bir azap olur. Allah'a verdiğiniz sözü değersiz bir menfaat karşılığında satmayın. Zira âhirette Allah nezdinde olan nimet, eğer bilirseniz, sizin için elbette daha hayırlıdır." (Nahl, 16/94-95)

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْراً عَظِيماً

"Sana biat edenler, gerçekte Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli, hepsinin ellerinin üstündedir. Kim sözünden dönerse, kendi aleyhine olarak döneklik eder. Ama kim Allah'a verdiği sözünde durursa, Allah ona pek büyük mükâfat verir." (Fetih, 48/10)

Hz. Peygamber'in (aleyhisselâm) Mekke müşriklerine elçi olarak gönderdiği Hz. Osman'ın (radıyallahu anh) öldürüldüğü haberi gelince, Hz. Peygamber sefere katılan 1400 kadar sahâbîden, ölünceye kadar savaştan kaçmayacaklarına dair biat almıştı. Bu, "Bey'atu'r-rıdvan" adı ile tarihe geçmiştir.

Sözünde Durmama ile İlgili Hadisler

1. "Abdullah İbnu Ebi'l-Humsâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'a daha bi'set (peygamberlik) gelmezden önce bir şey satın almıştım. O alış-verişten ona hâla bir miktar (borç) bakiyesi kalmıştı. Ben o kalanı, kendisine yerinde vermeyi vaadettim. Ama bunu unuttum. Üç gün geçtikten sonra hatırladım, geldiğimde o hâlâ (sözleştiğimiz) yerindeydi.

"Ey genç, bana meşakkat verdin, ben üç gündür burada seni bekliyorum!" buyurdular."[630]

2. Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

"Bahreyn'in sadaka malı geldi mi sana şöyle şöyle (avuç avuç) vereceğim" dedi ve üç kere eliyle gösterdi. Bahreyn'in malı gelmezden önce (sallallahu aleyhi ve sellem) vefat etti. Mal Hz. Ebû Bekr'e gelince, bir münadi ile halka şöyle ilanda bulundu:

"Kime Resûlullah'ın bir vaadi veya bir borcu var idiyse bana gelsin!"

Câbir der ki: "Ben hemen Hz. Ebû Bekr'e (radıyallahu anh) gittim ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem): "Bahreyn'in sadaka malı geldi mi ben sana şöyle şöyle vereceğim" deyip üç kere iki eliyle işaret yaptığını söyledim. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekr bana derhal verdi.

Câbir der ki: "Bundan sonra da Ebû Bekr'e rastladım ve yine istedim. Ama bu sefer vermedi. Sonra tekrar ona geldim, yine vermedi, sonra üçüncü sefer geldim yine vermedi. Ben de:

"Sana bir geldim vermedin, sonra bir daha geldim yine vermedin, bir kere daha geldim yine vermedin. Ya bana verirsin, ya da seni bana karşı cimri bileceğim" dedim. Bunun üzerine:

"Bana karşı cimri bileceğim mi dedin? Cimrilikten daha kötü hangi hastalık var?" dedi ve bunu üç kere tekrar etti ve devam etti:

"Ben seni reddettiğim her defasında (içimden) sana vermek istedim" dedi. (Bana bir avuç avuçlayıp verdi).

3. Muhammed İbnu Ali anlatıyor: "Câbir İbnu Abdillah'ı dinledim. Diyordu ki:

"Hz. Ebû Bekr'e geldim. Ebû Bekr bana (birkaç avuç avuçlayıp verdikten sonra) "şunları bir say!" dedi. Ben de saydım. Hepsi beşüz taneydi. Hz. Ebû Bekr: "Bunun iki mislini al!" dedi."[631]

---

[630] Ebû Dâvûd, *Edeb* 90.

[631] Buhârî, *Hibe* 18, *Kefâlet* 3, *Şehâdât* 28, *Humus* 17; Müslim, *Fezâil* 60.

44.
KONUŞMA ÂDABI

Dili Kötü Şeylerden Koruma

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوّاً مُبِيناً

"Söyle o kullarıma: "Hep en güzel sözleri söylesinler, çünkü şeytan aralarını bozmaya çalışır. Gerçekten şeytan insanın açık düşmanıdır." (İsrâ 17/53)

Güzel Sözün Fazileti

وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ

"Çünkü onlara sözlerin en güzelini söylemek nasib edilmiş, bütün güzel övgülere lâyık olan Allah'ın yoluna hidâyet edilmişlerdir." (Hacc, 22/24)

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيعاً إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ

"Kim izzet istiyorsa bilsin ki izzet tamamiyle Allah'ındır. Güzel ve temiz sözler O'na yükselir. Amel-i salihi, güzel ve makbul işi de Allah yükseltir. Kötü işleri gizlice tasarlayıp kuranlara şiddetli azap vardır. Onların kurdukları bütün tuzaklar mahvolur." (Fâtır, 35/10)

Güzel ve Çirkin Söz

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا

فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللهُ الأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ وَمَثلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ

"Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yaptı: Güzel söz, kökü yerin derinliklerinde sabit, dalları ise göğe doğru yükselmiş bir ağaç gibidir ki Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Düşünüp ders çıkarsınlar diye Allah insanlara böyle temsiller getirir."

(Burada iman, güzel ağaca benzetilmiştir. Bir ağacın damarları, gövdesi, dalları, meyveleri vardır. İman ağacının damarları ilim, marifet ve yakindir. Gövdesi ihlastır. Dalları iyi işler ve davranışlar, meyveleri ise güzel işlerin gerektirdiği temiz huylar, güzel hasletlerdir. Bir ağacın canlılığını sürdürmesi için sulanıp bakılması gerektiği gibi iman ağacı da ilim, iyi işler, tefekkür ile gözetilmezse, o da kuruma tehlikesine mâruz kalır. Bir hadiste Hz. Peygamber (aleyhisselâm): "Elbise nasıl yıpranırsa, kalpteki iman da öylece yıpranıp eskir. O halde, imanınızı daima tazeleyin" buyurmuştur. İbadetlere vakti vaktine devam, bu bakımı sağlar.)

"Kötü söz ise, gövdesi toprağın üstünden kolayca çıkarılabilen, kökleşip yerleşmeyen değersiz bir ağaca benzer." (İbrâhim, 14/24-26)

(Kötü söz de köksüz bir bitkiye benzetilmiştir. Ne sağlam kökü, ne yükselen dalları, ne güzel meyveleri, ne gölgesi vardır. İşte kâfir böyledir.)

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّؤُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

"Kötü kadınlar ve kötü sözler, kötü erkeklere; kötü erkekler, kötü kadınlara ve kötü sözlere; temiz kadınlar ve temiz kelimeler ise temiz erkeklere; temiz erkekler de temiz kadınlara ve temiz sözlere yakışır. Bu temiz insanlar, o iftiracıların dedikodularından berîdirler, onlara mağfiret, değerli ve büyük bir nasip vardır." (Nûr, 24/26)

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا
وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ لاَ نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ

"Anlamsız, çirkin sözler işitince yüzlerini çevirip uzak durur ve şöyle derler: "Bizim işlerimiz bize, sizinkiler de size aittir. Selam olsun size, hoşça kalın! Cahillerle arkadaşlık etmeyi arzulamayız biz" (Kasas, 28/55)

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا
وَأَنَابُوا إِلَى اللهِ لَهُمُ الْبُشْرَى فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ
أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللهُ وَأُوْلَئِكَ هُمْ أُولُوا الأَلْبَابِ

"Tağuta ibadet etmekten kaçınıp gönülden Allah'a yönelenlere müjdeler var! O halde sözü dinleyip sonra da en güzelini tatbik eden kullarımı müjdele! İşte onlardır Allah'ın hidâyetine mazhar olanlar ve işte onlardır akl-ı selim sahibi olanlar." (Zümer, 39/17-18)

Doğru Söz Konuşma

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهُ وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيداً يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظِيماً

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve hep doğru söz söyleyin ki Allah da işlerinizi ve hallerinizi düzeltsin, günahlarınızı affetsin. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, pek büyük bir mutluluk ve başarıya nail olur." (Ahzâb, 33/70-71)

Çirkin Söz ve Davranışların Yasaklanması

لاَ يُحِبُّ اللهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاَّ مَنْ ظُلِمَ وَكَانَ اللهُ سَمِيعاً عَلِيماً

"Allah, ağır ve inciten sözlerin açıktan söylenmesini hiç sevmez, ancak söyleyen zulme uğramışsa o başka. Allah her şeyi hakkıyla işitir ve görür." (Nisâ, 4/148)

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَابَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ
تُشْرِكُوا بِاللهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَاناً وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ

"De ki: "Rabbim o güzel şeyleri değil, açığı ile gizlisi ile, bütün fuhşiyatı haram kılmıştır. Keza her türlü günahı, haksız tecavüzü

ve kendisine tapılması hakkında Allah'ın herhangi bir delil bildirmediği bir nesneyi Allah'a şerik yapmanızı, bir de Allah'ın emretmediği birtakım şeyleri iftira ederek O'na mal etmenizi haram kılmıştır." (A'raf, 7/33)

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلاَتِهِمْ خَاشِعُونَ
وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

"Muhakkak ki müminler, mutluluk ve başarıya erdiler. Onlar namazlarında tam bir saygı ve tevazu içindedirler. Onlar boş şeylerden uzak dururlar." (Mü'minûn, 23/1-3)

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ
وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّناً وَهُوَ عِنْدَ اللهِ عَظِيمٌ وَلَوْلاَ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ
نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ

"O sırada siz o iftirayı dilden dile birbirinize aktarıyor, işin aslına dair hiç bilginiz olmayan sözleri ağızlarınızda geveleyip duruyordunuz ve bunu basit, önemsiz bir şey sanıyordunuz. Halbuki o, Allah'ın nazarında pek büyük bir vebaldi! Nasıl oldu da onu işitir işitmez: "Böylesi iftiraları ağzımıza alamayız, böyle şeyler bize yakışmaz. Hâşa! Bu pek büyük, pek çirkin bir bühtandır" demediniz!" (Nûr, 24/15-16)

وَالَّذِينَ لاَ يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَاماً

"O kullar, yalan şahitlik etmezler. Boş söz ve işlere rastladıklarında vakarla oradan geçip giderler." (Furkân, 25/72)

Alçak Sesle Konuşma

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

"Yürürken ölçülü, mûtedil yürü! Konuşurken sesini ayarla, bağırarak konuşma! Unutma ki seslerin en çirkini, avazı çıktığınca bağıran eşeklerin sesidir." (Lokmân, 31/19)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلاَ تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لاَ تَشْعُرُونَ إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ

"Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin. Birbirinizle yüksek sesle konuştuğunuz gibi onunla da öylece konuşmayın. Yoksa siz farkında olmadan bütün emekleriniz hiçe iniverir."

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah katında öyle yüce bir mevkidedir ki ona yapılan bir saygısızlık, küfür sayılıp bütün iyi işleri iptal ettirir. Zira ona gösterilen saygısızlık, kendisini görevlendiren Allah'a râci olur. Halbuki başka birine yapılan saygısızlık hakkında böyle bir hüküm verilmemiştir.

"Peygamberin huzurunda seslerini ayarlayanlar var ya, işte Allah, içindeki takvâyı ortaya çıkarmak için onların kalplerini sınamış ve onlar bu imtihanı başarmışlardır. Onlara bir mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır." (Hucurât, 49/2-3)

Kadının Alçak Sesle Konuşması

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلاَ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفاً

"Ey Peygamber hanımları! Siz herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Takvâ sizin sıfatınız olduğuna göre, namahrem erkeklere hitab ederken tatlı ve cilveli bir eda ile konuşmayın ki kalbinde hastalık bulunan bir şahıs, şeytanî bir ümide kapılmasın. Ciddi, ölçülü konuşun." (Ahzâb, 33/32)

Konuşma Âdabıyla İlgili Hadisler

Boş Şeyleri Konuşmaktan Sakınma

1. Ebû Sa'idi'l-Hudri (radıyallahu anh), Resûlullah'dan (aleyhissalâtu vesselâm) naklediyor: "Âdemoğlu sabaha erdi mi, bütün azaları, dile

temenna edip: "Bizim hakkımızda Allah'tan kork. Zira biz sana tabiyiz. Sen istikamette olursan biz de istikâmette oluruz, sen sapıtırsan biz de sapıtırız!" derler."[632]

2. Süfyan İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, uyacağım bir amel tavsiye et bana!" Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu cevabı verdi: "Rabbim Allah'tır" de, sonra doğru ol!"

"Ey Allah'ın Resûlü dedim tekrar. Benim hakkımda en çok korktuğunuz şey nedir?" Eliyle dilini tutup sonra: "İşte şu!" buyurdu.[633]

3. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse ya hayır konuşsun ya da sussun."[634]

Tirmizî'nin İbnu Ömer (radıyallahu anh)'tan yaptığı diğer bir rivayette Resûlullah: "Kim susarsa kurtulur" buyurmuştur.

4. Ali İbnu'l-Huseyn, Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kişinin mâlâyâni şeyleri terketmesi, müslümanlığının güzelliğinden ileri gelir."[635]

Büyüklere Konuşmada Öncelik Tanıma

5. Abdullah b. Ömer rivayet etmektedir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: Rüyada dişlerimi misvaklıyordum. İki adam da beni çekiyordu. Bunlardan biri genç birisi de yaşlıydı. Ben de misvağı genç olana verdim. Bunun üzerine bana misvağı yaşlı olana vermem uyarısı yapıldı. Ben de misvağı yaşlı olana verdim."[636]

Az Konuşma

13. İbnu Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'ın zikri dışında kelamı çok yapmayın.

---

632 Tirmizî, *Zühd* 61.
633 Tirmizî *Zühd* 61.
634 Tirmizî, *Kıyâmet* 51.
635 Tirmizî, *Zühd* 11; Muvatta, *Hüsnü'l-Hulk* 3.
636 Müslim, *Rü'ya* 19, *Zühd* 70.

Zira, Allah'ın zikri dışında çok kelam, kalbe kasvet (katılık) verir. Şunu bilin ki, insanların Allah'a en uzak olanı kalbi katı olanlardır."[637]

6. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kul (bazan), Allah'ın rızasına uygun olan bir kelamı, ehemmiyet vermeksizin sarfeder de, Allah onun sebebiyle Cennet'teki derecesini yükseltir. Yine kul (bazan) Allah'ın hoşnutsuzluğuna sebep olan bir kelimeyi ehemmiyet vermeksizin sarfeder de Allah, o sebeple onu Cehennem'de yetmiş yıllık aşağıya atar."[638]

7. Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Münafığa "efendi" demeyin. Zira eğer o, seyyid olursa Allah'ı kızdırırsınız."[639]

8. Ümmü Habibe (radıyallahu anh)'a anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ademoğlu'nun, emr-i bi'l-ma'ruf veya nehy-i ani'l-münker veya Allah Teâla hazretlerine zikir hariç bütün sözleri lehine değil, aleyhinedir."[640]

9. Ebû Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ben, haklı bile olsa münâkaşayı terkeden kimseye Cennet'in kenarında bir köşkü garanti ediyorum. Şaka bile olsa yalanı terkedene de Cennet'in ortasında bir köşkü, ahlakı güzel olana da Cennet'in en üstünde bir köşkü garanti ediyorum."[641]

10. İmam Mâlik'e Yahya İbnu Saidden ulaştığına göre "Hz. İsa yolda bir domuza rastlar. Ona: "Selametle yoldan çekil!" der. Yanında bulunanlar: "Bunu şu domuz için mi söylüyorsun?" diye sorarlar. (O ise domuz kelimesini diliyle telaffuz etmekten çekindiğini ifade eder ve:) "Ben, dilimin, çirkin şeyi söylemeye alışmasından korkuyorum!" cevabını verir.[642]

---

637 Tirmizî, *Zühd* 62.

638 Buhârî, *Rikâk* 23; Müslim, *Zühd* 49.

639 Ebû Dâvûd, *Edeb* 83.

640 Tirmizî, *Zühd* 63.

641 Ebû Dâvûd, *Edeb* 7.

642 Muvatta, *Kelâm* 4.

11. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir adamdan kendisine menfi bir söz ulaştığı vakit: "Falan niye böyle söylemiş?" demezdi. Fakat: "İnsanlara ne oluyor da şöyle şöyle söylüyorlar?" derdi.[643]

12. Ebû Mâlik el-Eş'ari (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetimde dört şey vardır, cahiliye işlerindendir, bunları terketmeyeceklerdir: –Haseble iftihar, –Nesebi sebebiyle insanlara ta'n, –Yıldızlardan yağmur bekleme, – (Ölenin ardından) mâtem!"

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) sözlerine şöyle devam etti: "Matemci kadın, şayet tevbe etmeden ölecek olursa, Kıyamet günü üzerinde katrandan bir elbise, uyuzlu bir gömlek olduğu halde (kabrinden) kaldırılır."[644]

Şirin Görünmek İçin Konuşmaktan Sakınma

13. İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri, insanlardan, sığırların dilleriyle toplamaları gibi, dilleriyle toplayan belâgat sahiplerine buğzeder."[645]

14. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, insanların kalbini çelmek için kelamın kullanılışını öğrenirse, Allah Kıyamet günü, ondan ne farz ne nafile hiçbir ibadetini kabul etmez!"[646]

15. İbnu Mesûd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kelamda ileri gidenler helak oldular. Kelamda ileri gidenler helâk oldular!.Kelamda ileri gidenler helak oldular!"[647]

16. İbnu Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Doğu tarafından

[643] Ebû Dâvûd, *Edeb* 6.
[644] Müslim, *Cenâiz* 9.
[645] Tirmizî, *Edeb* 82.
[646] Ebû Dâvûd, Edeb 94.
[647] Müslim, *İlim* 7; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 6.

iki adam geldi ve bir hitabede bulundular. Onların beyanlarındaki güzellik herkesin hoşuna gitti. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Beyanda mutlaka bir sihir vardır!" buyurdular.[648]

İnsanlara Yumuşak Konuşma

17. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Bir adam, Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) huzuruna girmek için izin istemişti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bu aşiretin kardeşi ne kötü!" buyurdu. Ama adam girince ona iyi davrandı, yumuşak sözle hitap etti. Adam gidince: "Ey Allah'ın Resûlü! Adamın sesini işitince şöyle şöyle söyledin. Sonra yüzüne karşı mültefit oldun, iyi davrandın" dedim. Şu cevabı verdi: "Ey Aişe! Beni ne zaman kaba buldun? Kıyamet günü, Allah Teâla hazretlerinin yanında mevkice insanların en kötüsü, kabalığından korkarak halkın kendini terkettiği kimsedir."[649]

Başkaları Hakkında Kötü Konuşmama

18. Hz. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir kimsenin: "İnsanlar helak oldu!" dediğini duyarsanız, bilin ki o, kendisi, herkesten çok helak olandır."[650]

Hatalarını Anlatmama

19. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ümmetimin hepsi affa mazhar olacaktır, günahı aleni işleyenler hariç. Kişinin geceleyin işlediği kötü bir ameli Allah örtmüştür. Ama, sabah olunca o: "Ey falan, bu gece ben şu şu işleri yaptım!" der. Böylece o, geceleyin Allah kendini örtmüş olduğu halde, sabahleyin, üzerindeki Allah'ın örtüsünü açar. İşte bu, günahı aleni işlemenin bir çeşididir."[651]

---

[648] Buhârî, *Tıbb* 51; Muvatta, *Kelâm* 7; Ebû Dâvûd, *Edeb* 94.
[649] Buhârî, *Edeb* 38; Müslim, *Birr* 73.
[650] Müslim, *Birr* 139; Muvatta, *Kelâm* 2.
[651] Buhârî, *Edeb* 60; Müslim, *Zühd* 52.

45.
TOPLANTI ÂDABI

İyi ve Kötü Toplantılar

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلاَ تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذاً مِثْلُهُمْ إِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعاً

"Allah size kitapta şunu da bildirmiştir: "Allah'ın âyetlerinin inkâr ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, bunu yapanlar başka bir konuya geçmedikçe onların yanında oturmayın." Böyle yaparsanız siz de onlar gibi olursunuz. Şüphe yok ki Allah münâfıkları da, kâfirleri de cehennemde bir araya getirecektir." (Nisâ, 4/140)

Mümin, Allah'ın dini ile alay edilen yerde bunu engellemeye gücü yetmiyorsa, orayı terketmelidir. Ayrılamıyor ve o alayları rahatsız olmaksızın dinliyorsa, o da küfürde pay sahibi olur.

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلاَ تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

"Âyetlerimiz hakkında alaylı tavırla münasebetsizliğe dalanları gördüğün zaman, –onlar başka bir konuya geçinceye kadar– kendilerinden yüzçevir! Eğer şeytan bunu sana bir an unutturursa, hatırına geldiği gibi hemen kalk, artık o zalimler gürûhuyla oturma!" (En'âm, 6/68)

قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِراً تَهْجُرُونَ

"Âyetlerim size okunduğunda, siz kibirlenerek sırtınızı çevirirdiniz, geceleyin onun aleyhinde ileri geri konuşarak saçmalıyordunuz." (Mü'minûn, 23/66/67)

Toplantı İçin Arkadaş Seçimi

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَن تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَاناً مُبِيناً

"Ey iman edenler! Müminleri bırakıp kâfirleri müttefik edinmeyin. Böyle yaparak, Allah'a, aleyhinizde kesin bir belge mi vermek istiyorsunuz? Göz göre göre, Allah'ın hışmını üzerinize çekmek mi istiyorsunuz?" (Nisâ, 4/144)

Sultan: Kesin belge demektir "Kâfirlere taraftar olmakla münafıklığınızı belgelemiş olursunuz. Zira kâfirlere taraftar olmak münâfıklığın en açık belgesidir."

Sultan: "Allah'ın cezalandırmasını size musallat edecek bir sebep" mânasına da gelir.

Eturîdûne: "ister misiniz" tâbiri, işin dehşetinin boyutlarını düşündürmek içindir. Yani: "Akıllı olan, bunu istemeyi bile düşünmez, nerde kaldı ki o işi yapsın?" demektir.

وَلاَ تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِم مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِم مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ

"Sabah akşam Rab'lerine, sırf O'nun cemaline ve rızasına müştak olarak niyaz edenleri yanından kovma. Sen onlardan, onlar da senden sorumlu değilsiniz ki onları kovup da zalimlerden olasın." (En'âm, 6/52)

İlk müslüman cemaat arasında Habbab, Bilal, Ammar, Suheyb (radıyallahu anhum) gibi köleler ve fakirler vardı. Kureyşin ileri gelenleri Hz. Peygamber'e (aleyhisselâm): "Ne o, kavmine bedel bunlara mı razı oldun? Biz onların mı peşinden gideceğiz! Onları yanından uzaklaştırırsan belki biz de sana tabi olabiliriz" demeleri üzerine

52-53. âyetler indirildi. 54. âyet, gerekli tutumu bildirmektedir. İmam Ahmed ve Teberanî'nin naklettikleri bu nüzul sebebinden anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber (aleyhisselâm), herhangi bir karar vermeden, bu âyet nâzil olup onun, isabetli olan davranışı seçmesine vesile olmuştur.

فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ الْمُجْرِمِينَ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ
قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ وَكُنَّا نَخُوضُ
مَعَ الْخَائِضِينَ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ

"Onlar mutlaka cennetlerde mücrimlerin hallerini hatırlarını soracaklar: "Neydi bu cehenneme sizi sürükleyen?" Onlar şöyle cevap verecekler: "Biz namaz kılanlardan değildik." "Fakirleri doyurmaz, onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmezdik." "Batıl sözlere dalanlarla beraber biz de dalardık." "Bu hesap gününü yalan sayardık." (Müddessir, 74/40-46)

Toplantıda Başkası İçin Yer Açma

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ
فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Ey iman edenler! Siz toplantı halinde iken "Biraz yer açıverin!" denildiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin. "Kalkın!" denilince de kalkıverin ki Allah sizin gibi iman, hele hele bir de ilim nasib edilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır." (Mücâdele, 58/11)

Bu âyetteki emri, toplantı âdabıyla sınırlı sanmak isabetli olmaz. Razî'nin dediği gibi, âyet şunu göstermektedir: "Bir kimse, Allah'ın kullarının mutluluğu için gerekli imkânları artırırsa, Allah da ona dünya ve âhiretteki lütuflarını artırır. Demek ki Müslümanlardan beklenen, toplumun bütün fertlerine, özellikle muhtaçlara yeterli yaşama imkânları sağlamaktır."

Toplantıda Fısıldaşma ve Kötülükler Konuşma

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَإِذَا جَاؤُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلاَ يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلاَ تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

"Böyle kulis yapmaları men edilmişken, kendilerine yasaklanan bir işi tekrar yapıp günah, zulüm, Peygambere isyan hususunda kulis yapan, fısıldaşan kimseleri görmüyor musun? Senin yanına vardıklarında, sana Allah'ın öğrettiği selamdan başka bir şekilde selam verirler. Kendi içlerinden de: "Allah bizi bu söylediklerimizden dolayı cezalandırsa ya!" diye alay ederler. Onların hakkından ancak cehennem gelir! Muhakkak onlar oraya girecekler. Orası gidilecek ne fena yerdir! Ey iman edenler! Şayet siz gizlice konuşacak olursanız sakın günah, zulüm ve Peygambere isyan hususlarında kulis yapmayın. Bunu hayır ve takvâ hususunda yapın. Dirilip huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı gelmekten sakının." (Mücâdele, 58/8-9)

Toplantıdan Ayrılma Âdabı

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Gerçek müminler ancak öyle kimselerdir ki Allah'a ve Resûlüne bütün kalpleriyle iman etmiş olup, bütün toplumu ilgilendiren meseleleri görüşmek üzere onun yanında bulundukları vakit ondan izin almadıkça ayrılıp gitmezler. Senden izin isteyenler hakikaten Allah'a ve Resûlüne gerçekten iman edenlerdir. Öyle ise bazı işler için senden izin istedikleri zaman, sen de onlardan dilediğin kimselere izin ver ve onlar için Allah'tan af dile. Muhakkak ki Allah gafurdur, rahîmdir." (Nûr, 24/62)

İslâm toplumunu ilgilendiren önemli meselelerin görüşüldüğü yere gitmek ve oradaki yetkilinin izni olmadıkça ayrılmamak bir vecibedir. Hayatî bir mazeret olmadıkça izin taleb etmek caiz görülmediği gibi mazereti kabul edip etmemek de Hz. Paygamber (aleyhisselâm) ile İslâm toplumunun yöneticilerinin takdirindedir.

Toplantı Âdabıyla İlgili Hadisler

İyi ve Kötü Meclisler

1. Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Şu üçü hariç bütün meclisler emniyettedir: Haram kan dökülen meclis, haram ferc bulunan meclis, haksız mal taksimi yapılan meclis."[652]

2. Hz. Ebü Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Allah'ın, yollarda dolaşıp zikredenleri araştıran melekleri vardır. Allah Teâla'yı zikreden bir cemaate rastlarlarsa, birbirlerini "Aradığınıza gelin!" diye çağırırlar. (Hepsi gelip) onları kanatlarıyla kuşatarak dünya semasına kadar arayı doldururlar. Allah, –onları en iyi bilen olduğu halde– meleklere sorar:

"Kullarım ne diyorlar?"

"Seni tesbih ediyorlar, sana tekbir okuyorlar, sana tahmid okuyorlar. Sana tazim (temcid) ediyorlar" derler. Rabb Teâla sormaya devam eder:

"Onlar beni gördüler mi?"

"Hayır!" derler.

"Ya görselerdi ne yaparlardı?"

"Eğer seni görselerdi ibâdette çok daha ileri giderler; çok daha fazla ta'zim, çok daha fazla tesbihde bulunurlardı" derler. Allah tekrar sorar:

"Onlar ne istiyorlar?"

---

[652] Ebû Dâvûd, *Edeb* 37.

"Senden, derler, *Cennet* istiyorlar."

"Cenneti gördüler mi?" der.

"Hayır ey Rabbimiz!" derler.

"Ya görselerdi ne yaparlardı?" der.

"Eğer görselerdi, derler, *Cennet* için daha çok hırs gösterirler, onu daha ısrarla isterler, ona daha çok rağbet gösterirlerdi." AIlah Teâla sormaya devam eder:

"Neden istiâze ediyorlar?"

"Cehennemden istiâze ediyorlar" derler.

"Onu gördüler mi ?" der.

"Hàyır Rabbimiz, görmediler!" derler.

"Yagörselerdi ne yaparlardı?" der.

"Eğer cehennemi görselerdi ondan daha şiddetli kaçarlar, daha şiddetli korkarlardı" derler. Bunun üzerine Rabb Teâla şunu söyler:

"Sizi şâhid kılıyorum, onları affettim!"

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sözüne devamla şunu anlattı:

"Onlardan bir melek der ki: "Bunların arasında falanca günahkar kul dahi var. Bu onlardan değil. O başka bir maksadla uğramıştı, oturuverdi." Allah Teâla.. "Onu da affettim, onlar öyle bir cemaat ki onlarla oturanlar da onlar sayesinde bedbaht olmazlar" buyurur."[653]

3. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kim bir yere oturur ve orada Allah'ı zikretmez (ve hiç zikretmeden kalkar) ise Allah'tan ona bir noksanlık vardır. Kim bir yere yatar, orada Allah'ı zikretmezse, ona Allah'tan bir noksanlık vardır. Kim bir müddet yürür ve bu esnada Allah'ı zikretmese, Allah'tan ona bir noksanlık vardır."[654]

---

[653] Buhârî, *Daavât* 66; Müslim, *Zikr* 25; Tirmizî, *Daavât* 140.

[654] Ebû Dâvûd, *Edeb* 31; Tirmizî, *Daavat* 8.

4. Ebû Müslim el-Eğarr (rahimehullah) diyor ki: "Ben şehâdet ederim ki Ebû Hureyre ve Ebû Said (radıyallahu anh) Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle söylediğine şehâdet ettiler: "Bir cemaat oturup Allah'ı zikrederse, mutlaka melekler etraflarını sarar, Allah'ın rahmeti onları bürür, üstlerine sekine iner ve Allah onları yanında bulunan (büyük melek)lere anar."[655]

5. Ebû Musâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "İçerisinde Allah zikredilen evlerin misali ile içerisinde Allah zikredilmeyen evlerin misâli, diri ile ölünün misali gibidir."[656]

6. Ebû Said el-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):

"Sakın yollara oturmayın!" buyurmuştu.

"Ya Resûlellah dediler, oturmadan edemeyiz, oralarda (oturup) konuşuyoruz."

"Mutlaka oturacaksanız, bari yola hakkını verin!" buyurdu. Bunun üzerine:

"Ey Allah'ın Resûlü, onun hakkı nedir?" diye sordular.

"Gözlerinizi kısmak, (gelip geçeni) rahatsız etmemek, selama mukabele etmek, emr– bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker yapmaktır!" dedi.[657]

Hz. Ömer'den yapılan bir başka rivayette şu ziyade var: "Yardım isteyen mazluma yardım edersiniz, yolunu kaybedene rehber olursunuz."

Toplantı Arkadaşı Seçme

7. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "İyi arkadaşla kötü arkadaşın misali, misk taşıyanla körük çeken insanlar gibidir. Misk sahibi ya sana

---

[655] Müslim, *Zikr* 39; Tirmizî, *Daavât* 7.

[656] Buhârî, *Daavât* 66; Müslim, *Salâtu'l-Musâfirin* 211

[657] Buhârî, *İstizân* 2; Müslim, *Libâs* 114.

kokusundan verir veya sen ondan satın alırsın. Körük çekene gelince ya elbiseni yakar yahut da sen onun pis kokusunu alırsın."[658]

8. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Kişi arkadaşının dini üzerinedir. Bir kimse kiminle arkadaşlık yaptığına iyice baksın."[659]

Birlikte Olduğu Kişinin Sırlarını Başkasına Açmama

9. Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) beni bir ihtiyacı için göndermişti. Bu yüzden anneme dönmekte geciktim. Eve gelince annem:

"Niçin geciktin?" diye hesaba çekti.

"Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), dedim, beni bir iş için göndermişti."

"Ne işiydi o?" diye annem sordu.

"O sırdır söyleyemem!" deyince, annem:

"Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın sırrını sakın kimseye açmayasın!" dedi."[660]

Hayırlı Toplantılardan Geri Durmama

10. Ebû Vâkid el-Leysi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) mescidde otururken üç kişi çıktı geldi. İkisi Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'a yönelerek önünde durdular. Bunlardan biri, bir aralık bularak hemen oraya oturdu. Diğeri de onun gerisine oturdu. Üçüncü kimse ise, geri dönüp gitti.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sohbetini bitirince buyurdular:

"Size üç kişiden haber vereyim mi? Bunlardan biri Allah'a iltica etti, Allah da onu himayesine aldı. Diğeri istihyada bulundu,

---

658 Buhârî, *Büyû* 38; Müslim, *Birr* 146.
659 Tirmizî, *Zühd* 45.
660 Buhârî, *İsti'zân* 46; Müslim, *Fedâilu's-Sahâbe* 145.

Allah da onun istihyasını kabul etti. Üçüncüsü ise geri döndü, Allah da ondan yüz çevirdi."[661]

Toplantılarda Başkasını Bıktırmama

11. İkrime rahimehullah anlatıyor: "İbnu Abbas (radıyallahu anh) dedi ki: "İnsanlara haftada bir kere hadis anlat. Buna uymazsan iki kere olsun. Daha çok yapmak istersen üç olsun. Sakın halkı şu Kur'ân'dan usandırma! Halk kendi meselelerini konuşurken, senin onlara gelip, sözlerini keserek, bir şeyler anlatıp onları bıktırdığını görmeyeyim. Onlar konuşurken sus ve dinle. Onlar sana gelip: "Konuş!" diye talebte bulununca, istiyorlar demektir, o zaman konuşursun. Dua'da seci meselesine dikkat et ve ondan kaçın. Zira ben, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ve Ashab-ı Kiram'ın devrinde yaşadım, bunu yapmıyorlardı."[662]

Topluluk İçinde Allah'ın Anılması

12. Hz. Ebû Hureyre'nin rivâyetinde şöyle gelmiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Allah Teâla hazretleri diyor ki: "Kulum, hakkımda nasıl bir zan yürütürse ben öyleyimdir. O, beni zikredince ben onunla beraberim. O beni içinden geçirirse, ben de onu içimden geçiririm. O, beni bir cemaat içerisinde anarsa, ben de onu, onunkinden daha hayırlı bir cemaatte anarım. O, bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. O bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse ben ona koşarak giderim."[663]

---

661 Buhârî, *İlim* 8, *Salât* 84; Müslim, *Selâm* 26; Tirmizî, *İsti'zân* 29.
662 Buhârî, *Da'avat* 20
663 Buhârî, *Tevhid* 50; Müslim, *Zikr* 2; Tirmizî, *Daavât* 142.

46.
YÜRÜYÜŞ ÂDÂBI

Kasılarak Yürümeme

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُوراً

"Yalnız Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi şerik yapmayın. Anneye, babaya, akrabalara, yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara, yol arkadaşına, garip ve yolculara, ellerinizin altındaki (köle, cariye, hizmetçi, işçi)lere de güzel muamele edin. Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez." (Nisâ, 4/36)

وَلاَ تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحاً إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولاً كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهاً

"Hem kibirli kibirli yürüme! Zira ne kadar kibirlenirsen kibirlen, ne yeri yarabilirsin, ne de dağların boyuna erişebilirsin! Böylesi davranışların hepsi kötü olup, Rabbinin nazarında hoş görülmeyen şeylerdir." (İsrâ 17/37)

وَلاَ تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلاَ تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحاً إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

"Kibirli davranarak insanlara yüzünü dönme, yerde çalımlı çalımlı yürüme! Çünkü Allah kibirle kasılan, kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri asla sevmez." (Lokmân, 31/18)

Yürürken vakur olma:

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْناً وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلاَماً

"Rahman'ın has kulları o kimselerdir ki onlar yerde tevazu ile yürürler. Cahiller kendilerine laf atarsa "Selametle!" derler." (Furkân, 25/63)

Zorba, mağrur, saygısız, kaba ve haşin değil, sükûnet ve vakar ile, alçak gönüllü bir şekilde, terbiyeli ve nazik yürürler. Etrafa sıkıntı vermezler. Cahillik edenlere çatmaya tenezzül etmezler.

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنكَرَ الأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

"Yürürken ölçülü, mûtedil yürü! Konuşurken sesini ayarla, bağırarak konuşma! Unutma ki seslerin en çirkini, avazı çıktığınca bağıran eşeklerin sesidir." (Lokmân, 31/19)

Yolun Hakkını Verme (Haramdan Sakınma)

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلاَ يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاَّ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلاَ يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاَّ لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلاَ يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللهِ جَمِيعاً أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Mümin erkeklere bakışlarını kısmalarını ve edep yerlerini açmaktan ve zinadan korumalarını söyle. Bu, onlar için en uygun olan davranıştır. Allah yaptıkları her şeyden hakkıyla haberdardır."

Âyette "kısma" anlamına gelen "gadd" kelimesi, kısmilik ifade eden "min" edatı ile kullanılmıştır. Kısıtlanan şey erkeklerin kadınlara bakmaları, insanların birbirlerinin edep yerlerine bakmaları veya müstehcen görüntülere bakmalarıdır.

Bir hadis meali: "Namahreme ilk bakış sana ait olup, sorumluluğu yoktur. Ama ikincisi yani bakışı devam ettirmen senin

aleyhindedir." Bakmanın caiz olduğu yerlerden biri: Evlenme niyetiyle birbirini görme sırasında olur. Erkeğin örtmesi farz olan yeri, göbeği ile diz kapağı arasıdır. Kadınınki ise, elleri ve yüzü hariç, baştan aşağı bütün vücududur. Şafiî gibi birçok müçtehide göre yüzü de örtünme yerine dahildir.

"Mümin kadınlara da bakışlarını kısmalarını ve edep yerlerini günahtan korumalarını söyle! Yine söyle ki mecburen görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini yakalarının üzerini kapatacak şekilde örtsünler. Zinet takılan yerlerini kocaları, babaları, kocalarının babaları, oğulları, üvey oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, mümin kadınlar, ellerinin altında bulunanlar (köleler), erkeklikten kesilip kadınlara ihtiyaç duymayan hizmetçileri veya henüz kadınların mahrem yerlerini anlamayan çocuklar dışında kimseye göstermesinler. Saklı zinetlerine dikkat çekmek için, ayaklarını da vurmasınlar. Ey müminler! Hepiniz toptan Allah'a tövbe ediniz ki felaha eresiniz." (Nûr, 24/30-31)

Zinetlerden maksat, ya kolye, küpe, bilezik gibi zinetlerin yerleri yahut bizzat zinet eşyalarıdır. Birinci görüş daha ağır basar. Örtülecek yerlerden istisna el, yüz ve ayaklardır. Yüz ile ayakların örtülmesinin farz olduğunu söyleyen âlimler de vardır.

Yürümenin Âdabıyla İlgili Hadisler

1. Amr b. Şu'ayb babasından, o da kendi babasından naklediyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kıyamet günü, mütekebbirler küçük karıncalar gibi haşrolunurlar. Onları her yönden zillet bürümüştür. Cehennemde Bûles denen bir hapishâneye sevkedilirler Ateşlerin ateşi onları bürür. Cehennem ehlinin irinleri kendilerine içecek olarak verilir. Bu içeceğe tînetu'l-habâl denir."[664]

2. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

[664] Tirmizî, *Kıyâmet* 48.

"Allah, kıyamet günü, büyüklenerek elbisesini sürüyenin yüzüne bakmayacaktır." Bir diğer rivayette: "Elbisesini çalımla sürüyene bakmayacaktır" denmiştir.[665]

3. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

"Bir adam, nefsinin hoşuna giden bir takım elbise içinde saçları da yapılmış olarak giderken yürüme sırasında kibre düşmüştü ki, birden yere battı. Kıyamet kopuncaya kadar orada zorlukla batmaya devam edecek."[666]

4. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kim namazda izarını (gömleğini) çalımla yere değecek kadar uzatırsa, Allah onun ne günahını affeder, ne de onu kötü amellere karşı korur."[667]

5. Câbir b. Atik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kıskançlıktan bir nevi var ki Allah sever; bir kısmı da var ki Allah onu sevmez. Allah'ın sevdiği kıskançlık, kişinin haram kıldığı şeylerden bir fiil görmesiyle şüphe halinde duyduğu kıskançlıktır. Allah'ın sevmediği kıskançlık, şüphe olmadan kıskançlık duymasıdır. Aynı şekilde bir kısım gurur vardır ki Allah hoşlanmaz, bir kısmı da var, Allah hoşlanır. Allah Teâlâ'nın sevdiği gurur, kişinin savaş sırasında ve sadaka verme esnasında nefsine güvenerek duyduğu gururdur. Allah'ın buğzedip sevmediği gurur ise, taşkınlık ve övünme sırasında duyduğu gururdur."[668]

---

665 Buhârî, *Libâs* 1, 2, 5, *Fezâilu'l-Ashab* 5, *Edeb* 55; Müslim, *Libâs* 42.
666 Buhârî, *Libâs* 5; Müslim, *Libâs* 49.
667 Ebû Dâvûd, *Salât* 83.
668 Ebû Dâvûd, *Cihâd* 114; Nesâi, *Zekât* 66.

47.
SELÂM ÂDABI

Selâmlaşma Sözleri

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلاماً قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ

"Onun yanına girdiklerinde "Selâm!" dediler. İbrâhim: "Biz sizden korkuyoruz" dedi." (Hicr, 15/52)

Misafirlere ikram ettiği yiyecekleri yemediklerini görünce böyle dedi.

اَلَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلاۤئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلاَمٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

"Onlar ki melekler canlarını tatlılıkla alırlar: "Selâm size! Yaptığınız işlerden dolayı buyurun cennete!" derler." (Nahl, 16/32)

وَسَلاَمٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيّاً

"Doğduğu gün de, vefat ettiği gün de, diriltilip kabirden kalkacağı gün de selam olsun ona." (Meryem, 19/15)

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلاَماً قَالَ سَلاَمٌ قَوْمٌ مُنكَرُونَ

"Onlar yanına varınca: "Selâm!" dediler. O da: "Size de Selâm!" diye cevap verdi, ama içinden: "Bunlar tanımadığım kimseler, hayırdır inşaallah!" dedi." (Zâriyat, 51/25)

Ehl-i Kitabın Selâmı

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ

وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَإِذَا جَاؤُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلاَ يُعَذِّبُنَا اللهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ

"Böyle kulis yapmaları men edilmişken, kendilerine yasaklanan bir işi tekrar yapıp günah, zulüm, Peygambere isyan hususunda kulis yapan, fısıldaşan kimseleri görmüyor musun? Senin yanına vardıklarında, sana Allah'ın öğrettiği selâmdan başka bir şekilde selâm verirler. Kendi içlerinden de: "Allah bizi bu söylediklerimizden dolayı cezalandırsa ya!" diye alay ederler. Onların hakkından ancak cehennem gelir! Muhakkak onlar oraya girecekler. Orası gidilecek ne fena yerdir!" (Mücâdele, 58/8)

Meleklerin Selâmı

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلاَئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ

"O güzel âkıbet Adn cennetleri olup, onlar babalarından, eşlerinden ve nesillerinden iyi olanlarla birlikte o cennetlere girerler. Öyle ki melekler de her kapıdan yanlarına varıp: "Sabretmenize karşılık size selâmlar, selâmetler! Dünya diyarının ne güzel âkıbetidir bu!" diyecekler." (Rad, 13/24)

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ادْخُلُوهَا بِسَلاَمٍ آمِنِينَ

"Şeytana uymaktan korunan müttakiler ise cennetlerde ve pınar başlarındadırlar. Esenlikle, emin olarak girin oraya" (denir onlara)." (Hicr, 15/45-46)

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَاماً أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلاَماً خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرّاً وَمُقَاماً

"Ve şöyle niyaz ederler: "Ey keremi bol Rabbimiz! Bize gözümüzün, gönlümüzün süruru olan temiz eşler ve nesiller ihsan eyle, bizi müttakilere önder eyle!"

Yalnız müttaki olmakla yetinmeyip, müttakilerin önderi olmak

arzusu, ne ulvî bir düşüncedir! Bundan yüksek bir fikrî ilerleme ve ideal düşünülemez.

"İşte onlara, hak yolda sabır ve sebat göstermelerine karşılık, kendilerine cennetin üstün sarayları verilecek. Oraya selâmla, hürmetle buyur edileceklerdir. Hem de devamlı kalmak üzere oraya gireceklerdir. Orası ne güzel varış yeri, ne güzel bir yerleşim yeridir!" (Furkân, 25/74-76)

Selâm Alma

وَإِذَا حُيِّيْتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللهَ
كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيباً

"Şayet size selâm verilirse, siz de ondan daha güzel bir tarzda selâmı alın, en azından verilen selâmın misli ile karşılık verin! Şüphesiz ki Allah, her şeyin hesabını hakkıyla arar." (Nisâ, 4/86)

Bu ve daha başka âyetlerde emredildiği gibi, Müslümanların daima insancıl ve nezaketli davranış göstermeleri gerekir. Mesela: Selâm veren kimseye, daha candan, daha güzel, en azından onunki kadar güzel karşılık vermelidir. Zira kaba, nazik olmayan davranışlar insanları uzaklaştırır. İnsanlar arası ilişkilerin gergin olduğu dönemlerde ise bu güzel davranış, kat kat gerekli olur.

Selâm Alma ve Vermeyle İlgili Hadisler

1. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Biriniz bir meclise gelince selâm versin. Kalkmak isteyince de selâm versin. Birinci selâm sonuncudan evla değildir (ikisi de aynı ölçüde ehemmiyetlidir.)"[669]

2. Kelede b. Hanbel (radıyallahu anh) anlatıyor: "Safvân b. Ümeyye (radıyallahu anh) benimle, Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) süt, ağız ve bir miktar salatalık gönderdi. Aleyhissalatu vesselâm o sırada Mekke'nin yukarısında idi. İzin istemeden, selâm vermeden

[669] Tirmizî, *İsti'zân* 15; Ebû Dâvûd, *Edeb* 150.

huzuruna girdim. Bana: "Dön, esselâmu aleyküm, gireyim mi? de!" buyurdu. Ben de öyle yaptım."[670]

3. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana buyurdular ki:

"Ey oğulcuğum, ailene girdiğin zaman selâm ver ki, selâmın, hem senin üzerine hem de aile halkına bereket olsun!"[671]

4. Abdullah b. Amr İbni'l-As (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah'a: "İslâm'ın hangi ameli daha hayırlı?" diye sorulmuştu.

"Yemek yedirmen, tanıdığın ve tanımadığnın herkese selâm vermen" diye cevap verdi."[672]

5. Enes'in (radıyallahu anh) anlattığına göre, kendisi bir grup çocuğa uğrar ve onlara selâm verir. Yanındakilere de şu açıklamayı yapar. "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böyle yapardı!"[673]

6. Esma Binti Yezid (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) biz bir grup kadına uğramıştı, selâm verdi."[674]

Tirmizî'nin bir rivayetinde: "Eliyle selamladı" denmiştir.

7. Ubeydullah b. Ebi Rafi, Hz. Ali'den (radıyallahu anh) nakletmiştir. Ebû Dâvûd der ki: "Hasan b. Ali ise bunu merfu olarak yani Hz. Peygamber'den (aleyhissalâtu vesselâm) rivayet etmiştir. Bir cemaat giderken, yeri gelince içlerinden bir kişinin selâm vermesi hepsi için yeterlidir. Oturanlar adına da bir kişinin mukabelesi yeterlidir."[675]

8. Ebû Ümame (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'a en makbul insan, karşılaşmada selâma önce davranandır."[676]

9. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu

[670] Tirmizî, *İsti'zân* 18; Ebû Dâvûd, *Edeb* 137.
[671] Tirmizî, *İsti'zân* 10.
[672] Ebû Dâvûd, *Edeb* 142.
[673] Buhârî, *İsti'zân* 14; Müslim, *Selam* 14.
[674] Ebû Dâvûd, *Edeb* 148; Tirmizî, *İsti'zan* 9.
[675] Ebû Dâvûd, *Edeb* 152.
[676] Ebû Dâvûd, *Edeb* 144; Tirmizî, *İsti'zân* 6.

vesselâm) buyurdular ki: "Binekte olan yürüyene, yürüyen oturana, az çok'a selam verir."[677]

10. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah Tealâ Hazretleri, Hz. Adem'ı (aleyhisselâm) kendi sureti üzere ve boyunu da altmış zira olarak yaratınca:

"Git, şu oturan meleklere selam ver, onların seni nasıl selâmlayacaklarına da dikkat et, dinle. Zira o selâm, senin ve zürriyyetinin selâmı olacaktır" dedi. (Bunun üzerine Adem onlara gidip):

"Esselâmü aleyküm!" diye selâm verdi. Melekler: "Es-selâmü aleyke verahmetullahi" dediler ve selâma mukabele ederken verahmetullahi'yi ilave ettiler."[678]

11. İmran b. Husayn (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Biz Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) yanında iken bir adam gelerek selâm verdi ve:

"Esselâmu aleyküm!" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) selâmına mukabele etti. Adam da oturdu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"On (sevap kazandı!)" dediler. Sonra birisi daha geldi.

"Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi!" dedi. Aleyhissalatu vesselâm onun selâmına da mukabele etti. Adam oturdu. Aleyhissalatu vesselâm:

"Yirmi!" dediler. Sonra biri daha geldi ve:

"Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtuhu" dedi. Resûlullah, selâmına mukabele etti, adam da oturdu. Hz. Peygamber bu sefer: "Otuz!" buyurdular.[679]

12. Ebû Dâvûd'da Muaz İbnu Enes'ten aynı manada bir rivayet vardır. Ayrıca şu ziyade yer alır: "Sonra bir diğeri geldi ve dedi ki: "Esselâmu aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtuhu ve mağfiretuhu." Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) mukabelede bulundu ve: "Kırk (sevap)" deyip ilave etti: "Böylece (ziyade edilen her kelime için) sevap artar."[680]

---

677 Buhârî, *İsti'zân* 4, 5, 6; Müslim, *Selam* 1.
678 Buhârî, *İsti'zân* 1, *Enbiya* 1; Müslim, *Cennet* 28.
679 Ebû Dâvûd, *Edeb* 143; Tirmizî, *İsti'zân* 2.
680 Ebû Dâvûd, *Edeb* 143.

13. Ebû Temime el-Hüceymi, Ebû Cüreyy el-Hüceymi'den, o da babasından (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) gelip:

"Aleyke's-selâm ya Resulellah. (Sana selam olsun ey Allah'ın Resûlü!)" dedim. Bana hemen müdahale etti:

"Aleyke's-selâm deme. Çünkü aleyke's-selâm diye verilen selâm, ölülerin selâmıdır. Selam verdiğin zaman, "Esselâmu aleyke" de! Sana mukabele eden de, "Ve aleykesselâm!" der.[681]

14. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Yahudiler size selâm verince onlardan biri, "es-sâmu aleyküm" der, sen de ona, "Aleyke!" de.[682]

15. Enes (radıyallahu anh), Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) şu sözünü nakletmiştir:

"Ehl-i Kitap size selâm verince onlara "Ve aleyküm" diye cevap verin."[683]

16. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bevl ederken bir adam ona uğradı ve selâm verdi. Ancak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), selâmına mukabelede bulunmadı."[684]

Ebû Dâvûd'un bir rivayetinde şu ziyade var: "Sonra adama (selâma mukabele etmeyişinin) özrünü beyan etti: "Ben, temiz değilken Allah'ı zikretmeyi uygun bulmadım."

---

681 Ebû Dâvûd, *Libâs* 28; Tirmizî, *İsti'zân* 28.

682 Buhârî, *İsti'zân* 229; *İstitabe* 4; Müslim, *Selâm* 8.

683 Buhârî, *İsti'zân* 22; Müslim, *Selâm* 6; Ebû Dâvûd, *Edeb* 149.

684 Müslim, *Hayz* 115; Ebû Dâvûd, *Tahâret* 8, 124.

48.
İZİN İSTEME ÂDÂBI

Başkalarının Evine veya Odasına Girerken İzin İsteme

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتاً غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَداً فَلاَ تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

"Ey iman edenler! Kendi evleriniz dışındaki evlere, sahiplerinden izin isteyip onlara selam vermeden girmeyiniz. Böyle yapmanız sizin için daha münasiptir. Olur ki düşünür, hikmetini anlarsınız. Şayet orada hiçbir kimse bulamazsanız size izin verilmeden oraya girmeyiniz. Eğer size: "Müsait değiliz, geri dönün" denirse dönün. Bu sizin için daha nezih, daha münasiptir. Allah yaptığınız her şeyi tamamen bilir." (Nûr, 24/27-28)

Cahiliye Arapları selam ve haber vermeden evlere dalarlardı. Bu âyet, mesken dokunulmazlığını, evlere giriş kuralını belirledi. Hz. Peygamberin tatbikatı ve hadisleri bu konuyu da yeterli derecede açıklamıştır. Hadislerden biri, girmek isteyenin önce selam verip sonra "Girebilir miyim" diye izin istemesini, üçüncü tekrardan sonra izin verilmezse geri dönmesini bildirir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلاَةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلاَةِ الْعِشَاءِ ثَلاَثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلاَ عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ اْلآيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunan köle ve hizmetçileriniz ile içinizden henüz bülûğa ermemiş çocuklarınız, odanıza girmek için şu üç vakitte sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle vakti istirahat için elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve bir de yatsı namazından sonra. İşte bu üç vakit, mahremiyet vakitlerinizdir. Ama bunların dışında izinsiz girmelerinde sizin için de, onlar için de bir mahzur yoktur. Çünkü sizin birbirinizin yanına girip çıkmanız kaçınılmazdır. İşte Allah size âyetlerini böylece açıklar. Gerçekten Allah, alim ve hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). Çocuklarınız büluğa erdiklerinde ise, kendilerinden büyük olanları nasıl izin istiyorlardı ise, odanıza girmek için her vakitte izin istesinler. İşte Allah size âyetlerini böylece açıklar. Çünkü Allah her şeyi bilir, her hükmü yerinde açıklar." (Nûr, 24/58-59)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلاَّ أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلاَ مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللّٰهُ لاَ يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعاً فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلاَ أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَداً إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيماً

"Ey iman edenler! Yemeğe izin verilmeksizin, vaktine de bakmaksızın, Peygamberin evine girmeyiniz. Fakat dâvet edildiğinizde girin. Yemeği yiyince hemen dağılın, yemekten sonra sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamberi rahatsız ediyor, lâkin utandığından, size karşı bir şey söylemiyordu. Oysa Allah, gerçeği açıklamaktan çekinmez. Eğer müminlerin annelerinden bir şey soracak veya isteyecek olursanız, onu perde arkasından isteyiniz. Böyle yapmanız, hem sizin hem de onların kalpleri yönünden daha nezihtir. Sizin Allah'ın Resûlünü rahatsız etmeniz ve kendisinin vefatından sonra onun eşlerini nikâhlamanız asla helâl değildir. Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtır." (Ahzâb, 33/53)

Rahatça Evlerine Girilebilecek Kimseler

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمٰى حَرَجٌ وَلاَ عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلاَ عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلاَ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالاَتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعاً أَوْ أَشْتَاتاً فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتاً فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"Görme özürlü, topal veya hasta gibi özürlülerin sizin evlerinizden yemek yemelerinde mahzur olmadığı gibi, sizin de eşlerinize yahut çocuklarınıza ait evlerinizden, babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden yahut anahtarları size bırakılıp sahip çıkmanız istenen yerlerden veya arkadaşlarınızın evlerinden yemek yemenizde mahzur yoktur. İster toplu, ister ayrı ayrı yemenizde de sakınca yoktur. Evlerinize girdiğiniz zaman Allah katından kutlu, feyizli ve bereketli bir iyi dilek temennisi olarak birbirinize selâm verin. İşte Allah size âyetlerini böylece açıklıyor. Umulur ki düşünüp hikmetini anlarsınız." (Nûr, 24/61)

Sefere çıkanlar, savaş gazilerine, yaralılara ve özürlü fakir kimselere evlerine sahip çıkmaları için evlerini teslim ederlerdi. Bunlar da çekindiklerinden dolayı, o evlerden yiyip içmezlerdi. Bunun mübahlığı böylece kesinleştirilmiş olmaktadır.

Umuma Açık Yerlerde İzin İsteme

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَداً فَلاَ تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتاً غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ

"Şayet orada hiçbir kimse bulamazsanız size izin verilmeden oraya girmeyiniz. Eğer size: "Müsait değiliz, geri dönün" denirse dönün. Bu sizin için daha nezih, daha münasiptir. Allah yaptığınız her şeyi

tamamen bilir. İçinde oturulmayan fakat sizin faydalanma hakkınız bulunan evlere girmenizde mahzur yoktur. Ama hiç unutmayın ki Allah açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz her şeyi bilir." (Nûr, 24/28-29)

Ayrılırken İzin İsteme

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Gerçek müminler ancak öyle kimselerdir ki Allah'a ve Resûlüne bütün kalpleriyle iman etmiş olup, bütün toplumu ilgilendiren meseleleri görüşmek üzere onun yanında bulundukları vakit ondan izin almadıkça ayrılıp gitmezler. Senden izin isteyenler hakikaten Allah'a ve Resûlüne gerçekten iman edenlerdir. Öyle ise bazı işler için senden izin istedikleri zaman, sen de onlardan dilediğin kimselere izin ver ve onlar için Allah'tan af dile. Muhakkak ki Allah gafurdur, rahîmdir." (Nûr, 24/62)

İslâm toplumunu ilgilendiren önemli meselelerin görüşüldüğü yere gitmek ve oradaki yetkilinin izni olmadıkça ayrılmamak bir vecibedir. Hayatî bir mazeret olmadıkça izin taleb etmek caiz görülmediği gibi mazereti kabul edip etmemek de Hz. Peygamber (aleyhisselâm) ile İslâm toplumunun yöneticilerinin takdirindedir.

İzin Hususuyla İlgili Hadisler

Bir Yere Girerken İzin İsteyip Selâm Verme

1. Rıb'i b. Hiraş, Beni Amir'e mensub bir adamdan naklediyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir evde bulunduğu sırada, yanına girmek için:

"Girebilir miyim?" diye izin istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hizmetçisine:

"Çık, şu gelene izin isteme âdâbını öğret, bu maksadla ona: "Esselâmu aleyküm, girebilir miyim?" demesini söyle!" buyurdu. Adam bunu işitmişti, (hizmetçiyi beklemeden): "Esselâmü

aleyküm, girebilir miyim?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) da adama izin verdi, o da girdi."[685]

2. Kays b. Sa'd İbni Ubâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bizi, evimizde ziyaret etti. Ve: "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah!" dedi. Babam, çok hafif bir sesle mukabelede bulundu. Babama: "Resûlullah'a izin vermiyor musun?" dedim. O:

"Bırak, bize çokça selâm okusun!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) tekrar:

"Esselâmu aleyküm ve rahmetullah!" dedi. Sa'd yine hafif bir sesle mukabele etti. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) tekrar:

"Esselamu aleyküm ve rahmetullah!" dediler ve döndüler. Sa'd peşine düştü ve:

"Ey Allah'ın Resûlü, ben senin selâmını işitiyordum. Ancak, bize daha fazla selâm vermen için alçak sesle mukabele ediyordum" dedi. Bunun üzerine (sallallahu aleyhi ve sellem) onunla birlikte geri döndü. Ondan su isteyip boy abdesti aldı. Sonra Sa'd, zaferan veya versle boyanmış bir havlu verdi, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona sarındı. Sonra ellerini kaldırıp:

"Allah'ım, Sa'd İbnu Ubâde ailesine mağfiret ve rahmet buyur!" diye dua etti. Sonra yemek yedi. Geri dönmek isteyince Sa'd, bir binek yaklaştırdı. Üzerine kadife bir örtü yaymıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bineğe bindi. Sa'd, bana:

"Ey Kays, Resûlullah'a refakat et!" dedi. Ben de refakat ettim. Yolda Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana: "Benimle sen de bin!" dedi, ben bundan çekinince:

"Ya binersin, ya dönersin!" buyurdular. Ben de geri döndüm."[686]

3. Avf b. Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Tebuk Gazvesi sırasında Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'a uğradım. Deriden yapılmış bir çadırda idi. Selâm verdim. Selâmıma mukabele etti ve:

"Gir!" buyurdu. Ben:

---

685 Ebû Dâvûd, *Edeb* 137.
686 Ebû Dâvûd, *Edeb* 138.

"Tam olarak mı, ey Allah'ın Resûlü?" dedim.

"Tam olarak gir!" dedi. Ben de girdim."

(Ravi) der ki: "Tam olarak mı gireyim?" diye sorması, çadırın küçüklüğünden dolayı idi." [687]

3. Abdullah Büsr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir kavmin kapısına gelince, yüzüyle kapıya dönmezdi. Sağ veya sol omuzunu çevirirdi. Sonra da:

"Esselâmü aleyküm, esselâmü aleyküm!" derdi. Böyle yapışı o sıralarda kapılarda örtü olmayışındandı."[688]

4. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ)anhuma) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) bana anlatmıştı: "Ben Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'dan üç sefer izin istedim ve bana izin verdi."[689]

5. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Göz içeri girdi mi artık izin yok." Bir rivayette de şu ziyade gelmiştir: "İzin istemek görme sebebiyledir."[690]

6. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Biriniz yemeğe çağrıldığı vakit, elçi ile birlikte gelince bu onun için izin sayılır, (ayrıca izin istemeye gerek yoktur)."[691]

7. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana buyurdular ki:

"Senin, yanıma girmen için iznin, perdenin kaldırılması ve benim fısıltımı işitmendir. Seni ben men edinceye kadar iznim böyle devam edecek."[692]

8. Atâ b. Yesar (rahimehullah) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'a sordu:

"Annemin yanına girerken izin isteyeyim mi?"

---

687 Ebû Dâvûd, *Edeb* 92; Buhârî, *Cizye* 15.
688 Ebû Dâvûd, *Edeb* 138.
689 Tirmizî, *İsti'zân* 3.
690 Ebû Dâvûd, *Edeb* 136.
691 Ebû Dâvûd, *Edeb* 140.
692 Müslim, *Selâm* 16, (2169).

"Evet, iste."

"Ama ben evde onunla beraber kalıyorum."

"Annenin yanına girerken izin iste!"

"Ama ben ona hizmet ediyorum."

"Annenden izin iste! Anneni çıplak görmen hoşuna gider mi?"

"Hayır!"

"Öyleyse ondan izin iste!"[693]

9. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) gelmiştim. Kapıyı çaldım.

"Kim o?" buyurdular.

"Benim!" dedim. (Beni almak üzere) çıktı ama: "Ben! Ben!" diye söyleniyordu. (Belliydi ki kendimi tanıtma tarzımı) beğenmemişti."[694]

10. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın odalarından birinden içeriye bakmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) elinde bir okla adama kalktı. Onu batırmak için, ihtiyatla adamın üzerine gitmesini seyreder gibiyim."[695]

11. Nesai'nin bir diğer rivayetinde şöyle gelmiştir:

"Bir bedevi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) kapısına geldi. Gözlerini kapının kırıklarına yapıştırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) adamı farketti. Gözüne vurmak üzere elinde bir çubukla üzerine yürüdü. Adam hemen sırra kadem bastı. Resûlullah "Eğer yerinde kalsaydın gözünü oyduydum!" buyurdular."[696]

12. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Göz içeri girdi mi artık izin yok." Bir rivayette de şu ziyade gelmiştir: "İzin istemek görme sebebiyledir."[697]

---

[693] Muvatta, *İsti'zân* 1.

[694] Buhârî, *İsti'zân* 17; Müslim, *Âdab* 38; Ebû Dâvûd, *Edeb* 139.

[695] Buhârî, *Diyât* 23, 15, *İsti'zân* 11; Müslim, *Âdab* 42.

[696] Nesai, *Kasame* 44.

[697] Ebû Dâvûd, *Edeb* 136.

Ashabın Resûlullah'dan (sallallahu aleyhi ve sellem) İzin İstemeleri

13. Hz. Aişe (radıyallahu anha) anlatıyor: "Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh), Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) yanına girmek üzere izin istedi. Bu sırada Aleyhissalatu vesselâm yatağı üzerinde yatmakta idi. Üzerinde benim bürgüm vardı. Resûlullah halini bozmadan izin verdi. (Konuştular), meselelerini hallettiler. Hz. Ebû Bekr gitti. Bir müddet sonra Hz. Ömer girmek için izin istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) aynı halini hiç değiştirmeden ona da izin verdi. Hz. Ömer'in ihtiyacını da gördü. Sonra o da gitti.

Bir müddet sonra Hz. Osman izin istedi. Bu sefer Aleyhissalatu vesselâm yatağında doğrulup oturdu. Üstünü başını düzeltti. Bana da: "Elbiseni üzerine topla!" emretti. Ve ona da girmesi için izin verdi. Onun da ihtiyacını gördü. Hz. Osman da gitti. O gidince ben dayanamayıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Bekir ve Ömer gelince istifini bozmadığın halde Osman gelince kendine çekidüzen verdin. Sebebi nedir?" diye sordum. Dedi ki:

"Osman çok utangaç birisidir. Ben istifimi hiç bozmadan eski halimde iken içeri aldığım takdirde arzusunu açmadan gideceğinden korktum."

Bir rivayette: "Kendisinden meleklerin haya duydukları bir kimseden ben haya duymayayım mı?" demiştir.[698]

14. Hz. Ali İbn Ebi Talib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ammar (radıyallahu anh), Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm) yanına girmek için izin istedi. "Ona müsaade edin, girsin!" buyurdular. Ammar girince de:

"Tayyib ve mutayyeb Ammar'a merhaba!" diyerek selamladılar."[699]

15. İbn Ömer (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Hz. Abbâs (radıyallahu anh) Kâbe ile ilgili sikâye vazifesi, kendi sorumluluğunda olduğu için, eyyâm-ı Mina'yı Mekke'de geçirmek için izin istedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da ona izin verdi."[700]

---

[698] Müslim, *Fezâilu's-Sahabe* 36.

[699] Tirmizî, *Menakıb*, 34; İbn Mâce, *Mukaddime*, 146.

[700] Buhârî, *Hacc* 133, 75; Müslim, *Hacc* 346.

49.
MİSAFİRLİK ÂDABI

Misafire İkram ve Hizmet

فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَاراً يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لاَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْراً

"Tekrar yola devam ettiler. Nihayet bir şehre varıp o şehir halkından yiyecek istediler, ama ahali bunları misafir etmemekte diretti. Bu sırada Hızır orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar görür görmez onu düzeltiverdi. Mûsâ: "İsteseydin" dedi, "elbette buna karşı iyi bir ücret alabilirdin." (Kehf, 18/77)

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلاَماً قَالَ سَلاَمٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلاَ تَأْكُلُونَ

"Sahi! İbrâhim'in şerefli misafirlerinin gelişlerinden haberin oldu mu? Onlar yanına varınca: "Selâm!" dediler. O da: "Size de selâm!" diye cevap verdi, ama içinden: "Bunlar tanımadığım kimseler, hayırdır inşaallah!" dedi. Onlara yemek getirmek için gizlice ailesinin yanına geçti ve semiz bir dana kebabı getirdi. Önlerine koyup "buyurmaz mısınız?" diye ikram etti." (Zâriyat, 51/24-27)

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا سَلاَماً قَالَ سَلاَمٌ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لاَ تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لاَ تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ

"Bir zaman da elçilerimiz İbrâhim'e varıp onu müjdelemek üzere "Selâm sana!" dediler. O da: Size de selâm!" deyip çok kalmadan, elinde nefis, güzelce kızartılmış körpe bir dana getirip ikram etti. Ama misafirlerinin ellerini yemeğe uzatmadıklarını

görünce, onların bu hali hoşuna gitmedi ve onlardan kuşkulandı, kalbine bir korku girdi. "Korkma!" dediler. "Çünkü biz aslında Lût kavmini imha etmek için gönderildik." (Hûd, 11/69-70)

Lût (aleyhisselâm), Hz. İbrâhim'in (aleyhisselâm) yakın akrabasından olup onun şeriatı üzere gönderilmiş bir Peygamberdi. Durum Hz. İbrâhim ile de ilgili olduğundan, Lût kavminin kıssasına giriş mahiyetinde Hz. İbrâhim'den bahsedilmiştir.

Evlerinde Rahatça Misafir Olarak Kalınacak Kimseler

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلاَ عَلَى اْلأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلاَ عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلاَ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالاَتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعاً أَوْ أَشْتَاتاً فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتاً فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"Görme özürlü, topal veya hasta gibi özürlülerin sizin evlerinizden yemek yemelerinde mahzur olmadığı gibi, sizin de eşlerinize yahut çocuklarınıza ait evlerinizden, babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden yahut anahtarları size bırakılıp sahip çıkmanız istenen yerlerden veya arkadaşlarınızın evlerinden yemek yemenizde mahzur yoktur. İster toplu, ister ayrı ayrı yemenizde de sakınca yoktur. Evlerinize girdiğiniz zaman Allah katından kutlu, feyizli ve bereketli bir iyi dilek temennisi olarak birbirinize selâm verin. İşte Allah size âyetlerini böylece açıklıyor. Umulur ki düşünüp hikmetini anlarsınız." (Nûr, 24/61)

Sefere çıkanlar, savaş gazilerine, yaralılara ve özürlü fakir kimselere evlerine sahip çıkmaları için evlerini teslim ederlerdi. Bunlar da çekindiklerinden dolayı, o evlerden yiyip içmezlerdi. Bunun mübahlığı böylece kesinleştirilmiş olmaktadır.

Misafirlikte Ev Sahibini Sıkıntıya Sokmama

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلاَّ أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلاَ مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللّٰهُ لاَ يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعاً فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللهِ وَلاَ أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَداً إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللهِ عَظِيماً

"Ey iman edenler! Yemeğe izin verilmeksizin, vaktine de bakmaksızın, Peygamberin evine girmeyiniz. Fakat dâvet edildiğinizde girin. Yemeği yiyince hemen dağılın, yemekten sonra sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamberi rahatsız ediyor, lâkin utandığından, size karşı bir şey söylemiyordu. Oysa Allah, gerçeği açıklamaktan çekinmez. Eğer müminlerin annelerinden bir şey soracak veya isteyecek olursanız, onu perde arkasından isteyiniz. Böyle yapmanız, hem sizin hem de onların kalpleri yönünden daha nezihtir. Sizin Allah'ın Resûlünü rahatsız etmeniz ve kendisinin vefatından sonra onun eşlerini nikâhlamanız asla helâl değildir. Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtır." (Ahzâb, 33/53)

Misafirlikle İlgili Hadisler

1. Ebû Kerime (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir gece misafir olmak Müslümanın hakkıdır. Kim, (bir ev sâhibinin) avlusunda sabahlarsa, ağırlanma masrafı, (ev sahibi) üzerine bir borç olur. (Misafir) dilerse o hakkını alır, dilerse terkeder (almaz)."[701]

2. Bir başka rivâyette (Resûlullah'ın (aleyhissalâtu vesselâm)) şöyle söylediği kaydedilmiştir: "Kim bir toplulukta misafir olur ve fakat misafir, (ağırlanmaktan) mahrum kalırsa, –ona yardım, her Müslüman üzerine hak (bir vazife) olması hasebiyle– bir gecelik (ağırlanma) masrafını o toplumun ekininden ve malından alır."[702]

---

[701] Ebû Dâvûd, *Et'ime* 5.

[702] Ebû Dâvûd, *Et'ime* 5.

3. Ukbe İbn Amir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) dedim ki: "Siz, bizi (sefere) gönderiyorsunuz. Bir yere vardığımız zaman, ahâlisi ihtiyaçlarımızı görmezlerse ne yapmalıyız?"

(Resûlullah bize) şu cevabı verdiler: "Bir kavme inince, onlar misafire davranılması gereken muameleyi size de yaparlarsa ikrâmlarını kabul edin. Aksi takdirde, misafire yapmaları gereken ikrâm kadarını onlardan (zorla da olsa) alın."[703]

4. Avf İbn Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü dedim, ben bir adama uğrasam, o beni ağırlamasa sonra o bana uğrasa ben ona yaptığını yapayım mı?"

"Hayır! dedi, sen onu ağırla!"[704]

5. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: Misafirlik üç gündür. Bundan fazlası sadakadır."[705]

6. Ebû Şüreyh el-Adevi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim Allah ve âhirete inanıyorsa, misafirine câizesini ikrâm etsin!" Yanındakiler sordular:

"Ey Allah'ın Resûlü! Câizesi de nedir?" Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:

"Bir gecesi ve gündüzüdür. Misâfirlik üç gündür. Bundan fazlası sadakadır. Misafire, ev sâhibini günaha sokuncaya kadar yanında kalması hoş değildir."

Tekrar sordular:

"Misafir ev sahibini nasıl günaha sokar?" Aleyhissalatu vesselâm açıkladı:

"Adamın yanında ikamet eder kalır, halbuki kendisine ikram edecek bir şeyi yoktur."[706]

---

[703] Buhârî, *Edeb* 85, *Mezâlim* 18; Müslim, *Lukâta* 17.

[704] Tirmizî, *Birr* 63.

[705] Ebû Dâvûd, *Et'ime* 5.

[706] Buhârî, *Edeb* 85, 31, *Rikâk* 23; Müslim, *Lukata* 77.

50.
KOMŞULUK HAKLARI VE ÂDABI

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُوراً

"Yalnız Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi şerik yapmayın. Anneye, babaya, akrabalara, yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara, yol arkadaşına, garip ve yolculara, ellerinizin altındaki (köle, cariye, hizmetçi, işçi)lere de güzel muamele edin. Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez." (Nisâ, 4/36)

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلاَتِهِمْ سَاهُونَ الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ

"Vay haline şöyle namaz kılanların: Ki onlar namazlarından gafildirler (Kıldıkları namazın değerini bilmez, namaza gereken ihtimamı göstermezler). İbadetlerini gösteriş için yaparlar, zekât ve diğer yardımlarını esirger, vermezler." (Mâûn, 107/4-7)

Namazdan gafil olmak: Ona gereken önemi vermemek, vaktinin geçip geçmediğine pek aldırmamak, namazın mânasından gaflet, dolayısıyla kıldığı namazların kendisi üzerinde güzel tesirler bulunmaması anlamlarına gelir. Namazda farkında olmadan zihnin başka düşüncelere dalması insanın elinde değildir. Bununla beraber, insan dikkatini toplamaya gayret etmelidir. Bu sûre âhirette hesap vermeye inanmanın başlıca iki alameti olarak namazı gereğince yerine getirme ve toplumsal yardımlaşmayı gerçekleştirme üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Komşuluk Haklarıyla İlgili Hadisler

1. Hz. Aişe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Hz. Cebrail bana komşu hakkında o kadar aralıksız tavsiyede bulundu ki, komşuyu komşuya varis kılacağını zannettim."[707]

2. Amr İbn Şu'ayb babası ve dedesinden (radıyallahu anh) naklen anlatıyor: "İbn Ömer (radıyallahu anh) için bir koç kesildi. İbn Ömer, ailesine: "Ondan yahudi komşunuza hediye ettiniz mi?" diye sordu. "Hayır!" cevabını alınca: "Bundan ona da gönderin. Zira ben Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın: "Cebrail bana komşu hakkında o kadar aralıksız tavsiyede bulundu ki, komşuyu vâris kılacağını zannettim" dediğini işittim" buyurdu.[708]

3. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Komşusu, zararlarından emin olmayan kimse cennete giremez."[709]

4. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kim Allah'a ve ahirete inanıyorsa misafirine ikram etsin. Kim Allah'a ve ahirete inanıyorsa komşusuna ihsanda (iyilikte) bulunsun. Kim Allah'a ve ahirete inanıyorsa hayır söylesin veya sükût etsin."[710]

5. Hz. Aişe (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bir gün), ey Allah'ın Resûlü! dedim, iki komşum var, hangisine (öncelikle) hediyede bulunayım?" "Sana kapı itibarıyla hangisi yakınsa ona!" cevabını verdi."[711]

6. Buhârî ve Müslim'in Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'tan yaptığı bir diğer rivayette şöyle denmiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Komşu kadın, komşu kadından gelen koyun paçasını bile küçük görmesin."[712]

---

[707] Buhârî, *Edeb* 28; Müslim, *Birr* 140.
[708] Ebû Dâvûd, *Edeb* 132; Tirmizî, *Birr* 28.
[709] Buhârî, *Edeb* 29; Müslim, *İmân* 73.
[710] Buhârî, *Edeb* 31, 85, *Nikâh* 80, *Rikâk* 23; Müslim, *İmân* 74.
[711] Buhârî, *Edeb* 32, Şüf'a 3, *Hibe* 16; Ebû Dâvûd, *Edeb* 132.
[712] Buhârî, *Edeb* 30, *Hibe* 1; Müslim, *Zekât* 90.

7. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Sizden kimse, duvarına, komşusunun kiriş saplamasına mani olmasın."

Ebû Hureyre'den hadisi rivayet eden zat der ki: "Ebû Hureyre (radıyallahu anh), sonra şunu ilave etti: "Görüyorum ki, bunu hoş karşılamadınız. Allah'a yemin olsun, onu omuzlarınız arasına uzatırım.[713]

8. Semüre İbn Cündüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensâr'dan bir zâtın bahçesinde benim bodur bir hurma ağacım vardı. O zât ailesiyle beraberdi. Semüre, kendi ağacına gitmek üzere bahçeye girerdi. Bu girişten bahçe sâhibi rahatsız oluyordu. Kendisine o ağacı (bir başka yerdeki ağaçla) değiştirmeyi taleb etti. Ama Semüre kabul etmedi. Bunun üzerine Ensari (radıyallahu anh) Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'a gelip durumu anlattı. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Semüre'ye o ağacı satmasını taleb etti; fakat o kabul etmedi. Bu sefer (bir başka yerdeki ağaçla) değiştirmeyi teklif etti, o bunu da kabul etmedi. Resûlullah: "Ağacı ona bağışla!" dedi ve buna rağbet etmesi için "şöyle şöyle ecir var!" buyurdu. Semüre yine, kabul etmedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Sen muzır birisin!" dedi. Sonra Ensari zâta dönüp:

"Git, onun hurmasını sök!" buyurdu."[714]

9. Ebû Sırma (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: Kim (bir müslümana) zarar verirse Allah da ona zarar verir. Kim de (bir müslüman) ile, anlaşmazlığa, düşmanlığa girerse Allah da onunla husumete girer."[715]

Komşuyla Küsmeme

10. Ebû Eyyüb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir müslümana, kardeşine üç günden fazla

---

[713] Buhârî, *Mezalim* 20; Müslim, *Müsakât* 36.

[714] Ebû Dâvûd, *Akdiye* 31.

[715] Ebû Dâvûd, *Akdiye* 31; Tirmizî, *Birr* 27.

küsmesi helal değildir. Yani, bunlar karşılaşırlar da her biri diğerinden yüz çevirir. Bu ikisinden hayırlı olanı, birinci olarak selâm verendir."[716]

11. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bir mü'minin diğer bir mü'mine üç günden fazla küsmesi helâl olmaz. Üzerinden üç gün geçince, ona kavuşup selâm versin. Eğer o selâma mukabele ederse ecirde her ikisi de ortaktır. Mukabele etmezse günah onda kalmıştır."

Bir diğer rivâyette şöyle buyrulmuştur: Kim üç günden fazla küs kalır ve ölürse cehenneme girer."[717]

12. Ebû Hırâş es-Sülemi (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kardeşine bir yıl küserse, bu tıpkı kanını dökmek gibidir."[718]

13. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ameller her perşembe ve pazartesi günü arzedilir. Aziz ve Celil olan Allah o gün, Allah'a hiçbir şirk koşmayan kulun günahını affeder. Bundan sâdece kardeşiyle arasında düşmanlık olanı istisna eder, (onu affetmez) ve der ki: "Bu ikisini barışıncaya kadar terkedin."[719]

---

[716] Buhârî, *Edeb* 62, *İsti'zân* 9; Müslim, *Birr* 25.
[717] Ebû Dâvûd, *Edeb* 55.
[718] Ebû Dâvûd, *Edeb* 55.
[719] Müslim, *Birr* 36; Muvatta, *Hüsnü'l-Hulk* 17.

51.
YEMEK YEME ÂDÂBI

İsraftan Sakınma

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفاً أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهاً وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلاَ تُسْرِفُوا إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

"Asmalı-asmasız bağ ve bahçeleri, mahsûlleri, çeşit çeşit hurma ve ekinleri, birbirine şekil ve renk yönünden benzer, tat bakımından benzemez tarzda yaratıp yetiştiren hep O'dur. Her biri mahsul verince ürününden yeyin, devşirildiği gün hakkını (öşrünü) da verin, israf etmeyin, çünkü O müsrifleri sevmez." (En'âm, 6/141)

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وكُلُوا
وَاشْرَبُوا وَلاَ تُسْرِفُوا إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

"Ey Âdem'in evlatları! Her namaz vaktinde mescide giderken, süsünüz olan elbisenizi giyinin. Yiyin, için fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri asla sevmez." (A'raf, 7/31)

Yemek İçin Bir Araya Gelme

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعاً أَوْ أَشْتَاتاً فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتاً فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"İster toplu, ister ayrı ayrı yemenizde de sakınca yoktur. Evlerinize girdiğiniz zaman Allah katından kutlu, feyizli ve bereketli bir iyi dilek temennisi olarak birbirinize selam verin. İşte Allah

size âyetlerini böylece açıklıyor. Umulur ki düşünüp hikmetini anlarsınız.” (Nûr, 24/61)

Aç Olan Birinin Yemekteki Hakkı

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ وَلاَ يَسْتَثْنُونَ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ أَنِ اغْدُوا عَلَى حَرْثِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ فَانْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ أَنْ لاَ يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ وَغَدَوْا عَلَى حَرْدٍ قَادِرِينَ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلاَ تُسَبِّحُونَ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَلاَوَمُونَ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ عَسٰى رَبُّنَا أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْراً مِنْهَا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَاغِبُونَ كَذٰلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ الآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

“Biz tıpkı o bahçe sahiplerini sınadığımız gibi, bunları da sınadık. Onlar sabah erken mahsulü devşireceklerini yeminle pekiştirip kesin söylemiş, (inşaallah dememiş), Allah'ın iznine bağlamamışlardı. Ayrıca fakirlerin payını düşünmemişlerdi. Fakat onlar henüz uykuda iken, Rabbin tarafından gönderilen bir afet bahçeyi kapladı. Bahçe sabahleyin siyah kül haline geliverdi. Onlarsa olup bitenden habersiz, neşeli neşeli birbirlerine seslendiler: “Haydi, mâdem devşireceksiniz, çabuk ekininizin başına!” Hemen yola koyuldular. Bir taraftan da aralarında şöyle fiskos ediyorlardı: “Sakın, bugün yanımıza fakir fukara gelmesin, onların bahçeye girmelerine hiç imkân vermeyin!” Yoksulları engelleme azmi içinde ilerlediler. Bahçeyi görünce: apışıp kaldılar. “Galiba yolu şaşırdık, yanlış yere geldik!” dediler. Çok geçmeden işi anlayınca: “Hayır!” dediler, “Doğrusu felakete uğramışız!” En insaflıları ise: “Ben size Allah'ı zikretmenizi söylememiş miydim!” dedi. Bunun üzerine “Sübhansın ya Rabbenâ, her türlü noksandan uzaksın! Doğrusu biz kendimize zulmetmişiz!” deyip, birbirlerini kınamaya başladılar. “Yazıklar olsun bize, ne azgın kimselermişiz!” Olur ki Rabbimiz bize onun yerine daha hayırlısını verir. Biz Rabbimizin rahmetini arzu ediyor, O'na

dönüyoruz." Azap böyledir işte! Âhiretteki azap ise daha müthiştir. Keşke bunu bir bilselerdi!" (Kalem, 68/17-33)

فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ عَنِ الْمُجْرِمِينَ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ

"Onlar mutlaka cennetlerde mücrimlerin hallerini hatırlarını soracaklar: "Neydi bu cehenneme sizi sürükleyen?" Onlar şöyle cevap verecekler: "Biz namaz kılanlardan değildik." "Fakirleri doyurmaz, onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmezdik." (Müddessir, 74/40-44)

عَيْناً يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيراً يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْماً كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيراً وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِيناً وَيَتِيماً وَأَسِيراً إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللهِ لاَ نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلاَ شُكُوراً

"Bu, Allah'ın has kullarının içip, istedikleri yere akıttıkları bir kaynaktır. Bu kullar, dünya hayatında iken sözlerinde durur, adadıkları şeyi yerine getirir ve felaketi bütün ufukları tutan kıyamet gününden endişe ederlerdi."

Adağı yerine getirme kişinin;

a- Kendisine farz olan şeyleri yapması

b- Söz verdiği şeyleri yapması

c- Kendi üzerine vacip kıldığı şeyleri yapması mânalarına gelebilir.

"Kendileri de ihtiyaç duydukları halde yiyeceklerini, sırf Allah'ın rızasına ermek için fakire, yetime ve esire ikram ederler. Ve derler ki: "Biz size sırf Allah rızası için ikram ediyoruz, yoksa sizden karşılık istemediğimiz gibi bir teşekkür bile beklemiyoruz." (İnsan, 76/6-9)

كَلاَّ بَلْ لاَ تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ وَلاَ تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلاً لَمّاً وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبّاً جَمّاً

"Hayır! Siz Allah'tan hep ikramı devam ettirmesini istersiniz ama, yetime değer vermezsiniz! Muhtaçları doyurmaya teşvik etmezsiniz. Mirasları helâl haram demeden ne gelse yersiniz. Mal mülk sevgisi ise bütün benliğinizi kaplamış!" (Fecr, 89/17-20)

Yemek Seçme

وَفِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

"Dünyada birbirine komşu parçalar, üzüm bağları, ekinler, dallı veya dalsız hurma ağaçları vardır ki hepsi aynı su ile sulanmaktadır. Bununla beraber yemede biz onların bazısını bazısından daha üstün, daha kaliteli kılarız. Elbette bunlarda aklını kullanan kimseler için alacak nice dersler, nice ibretler vardır." (Ra'd, 13/4)

وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْماً أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَاماً فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلاَ يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَداً

"İşte, onları nasıl uyuttuysak öylece de uyandırdık. Derken aralarında konuşmaya başladılar. Birisi: "Ne kadar uykuda kaldınız?" diye sorunca bazıları: "Bir gün, belki bir günden de az!" diye cevap verdiler. Diğerleri de: "Uykuda ne kadar kaldığınızı tam tamına ancak Rabbiniz bilir" dediler. "Siz onu bırakın da, açlığımızı gidermeye bakalım. Şu akçeyi verip içinizden birini şehre gönderin de baksın hangi yiyecek daha hoş ve helâl ise ondan size azık tedarik etsin." "Bir de gayet nazik ve tedbirli davransın, varlığınızı ve bulunduğunuz yeri sakın hiç kimseye hissettirmesin." (Kehf, 18/19)

Yemekten Sonra Ayrılma

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلاَّ أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلاَ مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللهُ لاَ يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ

"Ey iman edenler! Yemeğe izin verilmeksizin, vaktine de bakmaksızın, Peygamberin evine girmeyiniz. Fakat dâvet edildiğinizde girin. Yemeği yiyince hemen dağılın, yemekten sonra

sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamberi rahatsız ediyor, lâkin utandığından, size karşı bir şey söylemiyordu. Oysa Allah, gerçeği açıklamaktan çekinmez." (Ahzâb, 33/53)

Yemek Âdâbıyla İlgili Hadisler

Sol Elle Yememek ve Önünden yemek

1. İbn Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Sizden kimse sakın sol eliyle yiyip içmesin. Çünkü şeytan soluyla yer içer."[720]

2. Seleme İbnu'l-Ekva' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) yanında bir adam sol eliyle yemek yemişti. "Sağınla ye!" ferman buyurdu.. Adam: "Yiyemiyorum!" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem): "Yiyemez ol! Onu böyle demeye kibri sevketti!" buyurdular. Bundan sonra elini ağzına kaldıramadı."[721]

3. Ömer b. Ebi Seleme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in terbiyesinde bir çocuktum. Yemekte elim, tabağın her tarafında dolaşıyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bana ikazda bulundu: "Evlat! Allah'ın ismini an, sağınla ye, önünden ye!" Bundan sonra hep böyle yedim."[722]

4. Abdullah b. İkrâş b. Züeyb babasından naklediyor: "Kavmim Beni Mürre b. Abid, benimle mallarının sadakasını Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gönderdi. Medine'ye gelince O'nu (sallallahu aleyhi ve sellem) Muhacir ve Ensâr'ın arasında oturmuş buldum. Elimden tutup beni Ümmü Seleme (radıyallahu anh)a'nın evine götürdü. Varınca: "Yiyecek bir şey var mı?" diye sordu. Bize, içerisinde bolca tirid ve (kuşbaşı) et parçaları olan bir tepsi getirildi. Ondan yemek için yanaştık. Ben elimle kabın her tarafını yokladım. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) önünden yedi. (Bir ara) sol eliyle sağ elimden tuttu ve: "Ey İkrâş! bir yerden ye. Çünkü (kabın içindeki yemek) tek bir yemektir. (Her

---

[720] Müslim, *Eşribe* 106; Muvatta, *Sıfatu'n-Nebi* 5; Ebû Dâvûd, *Et'ime* 20.
[721] Müslim, *Eşribe* 107.
[722] Buhârî, *Et'ime* 2, 3, Müslim, *Eşribe* 108.

taraf birdir)" buyurdu. Sonra bize, içerisinde taze ve kuru çeşitli hurmalar bulunan bir tabak getirildi. Bu sefer önümden yemeye başladım. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eli ise, tabağın her tarafında dolaşıyordu. Bana da: "Ey İkrâş! Dilediğin yerinden (alıp) ye. Çünkü (tabağın içendekilerin hepsi) aynı çeşit değil" buyurdu."[723]

5. İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Bereket yemeğin ortasına iner. Öyleyse kenarlardan yiyin, ortadan yemeyin."[724]

6. Ebû Cuhayfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Ben dayanarak yemem."[725]

El ve Ağzın Yıkanması

7. Selmân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Tevrat'ta okudum; "Yemeğin bereketi, yemekten sonra (el ve ağzı) yıkamadadır" diyordu. Bunu Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) söyledim: "Yemeğin bereketi yemekten önce ve sonraki yıkamalardadır!" buyurdular."[726]

8. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Şeytan muhakkak ki hassastır, cidden pek hassastır. Kendinizi ondan sakındırın. Kim elinde et kokusu olduğu halde geceler, sonra da kendisine bir fenalık ulaşırsa sakın ha nefsinden başkasını suçlamasın."[727]

Yemeğe Besmeleyle Başlamak

9. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında yemeğe oturunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yemeye başlamadıkça, kesinlikle elimizi yemeğe götürmezdik. Bir seferinde yine O'nunla yemeğe oturmuştuk. Derken bir cariye (küçük kız çocuğu) geldi, sanki arkasından bir iteni var gibi

---

723 Tirmizî, *Et'ime* 41; İbnu Mace, *Et'ime* 11.
724 Tirmizî, *Et'ime* 12; Ebû Dâvûd, *Et'ime* 18.
725 Buhârî, *Et'ime* 13; Tirmizî, *Et'ime* 28.
726 Ebû Dâvûd, *Et'ime* 12; Tirmizî, *Et'ime* 39.
727 Tirmizî, *Et'ime* 48; Ebû Dâvûd, *Et'ime* 54.

hemen elini yemeğe soktu. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) elinden tuttu. Arkadan bir bedevi geldi, sanki onun da arkasından iten biri vardı, alelacele o da elini yemeğe soktu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) onun da elinden tuttu. Ve şunu söyledi:

"Şeytan, üzerine Allah'ın ismi zikredilmeyen yemeği kendine helâl addeder. Nitekim, sayesinde yemeğimizi kendine helal kılmak için bu cariyeyi getirdi. Ben de elinden tuttum. Bunun üzerine şu bedeviyi getirip onunla yemeği kendine helal kılmak istedi, ben onun da elinden tuttum. Nefsim elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun şeytanın eli o ikisinin eliyle birlikte avucumdadır." "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bunları söyledikten sonra besmele çekip yemeye başladı."[728]

10. Hz. Aişe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Sizden kim bir şey yerse "Bismillah (Allah'ın adıyla)" desin. Bidayette söylemeyi unutmuşsa, sonunda şöyle söylesin: "Bismillahi fi evvelihi ve âhirihi (başında da sonunda da Bismillah)."[729]

11. Hz. Aişe demiştir ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), ashabından altı kişi içerisinde yemek yiyordu. Derken bir bedevi geldi. (Besmele çekmeksizin) iki lokmada yutuverdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Eğer bu adam besmele çekseydi yemek hepinize yeterdi! buyurdu."[730]

12. Vahşi b. Harb el-Habeşi anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabı dediler ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Biz yiyoruz, ancak bir türlü doymuyoruz (ne yapalım)?" Bunun üzerine, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ayrı ayrı yemekte olmayasınız?" diye sordu. "Evet" dediler. Resûlullah da: "Öyleyse yemeğinizde toplanın (bir sofra kurarak hep beraber yiyin), yemeğe Allah'ın ismini zikrederek (Bismillahirrahmanirrahim diyerek) başlayın. Böyle yaparsanız yemeğiniz, hakkınızda mübarek kılınır."[731]

13. Ümeyye b. Mahşiyy (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah

---

[728] Müslim, *Eşribe* 102; Ebû Dâvûd, *Et'ime* 16.
[729] Ebû Dâvûd, *Et'ime* 16; Tirmizî, *Et'ime* 47.
[730] Tirmizî, *Et'ime* 47.
[731] Ebû Dâvûd, *Et'ime* 15; İbn Mace, *Et'ime* 17.

(sallallahu aleyhi ve sellem) otururken bir adam besmele çekmeden yemek yiyordu. Yemeğini yemiş, geriye tek lokması kalmıştı. Onu ağzına kaldırırken: "Bismillahi evvelehu ve ahirehu" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) güldü ve:

"Şeytan onunla birlikte yemeye devam etti. Ne zaman ki Allah'ın ismini zikretti, karnındakileri hep kustu!" buyurdu."[732]

14. Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor. "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kişi evine döndüğü zaman içeri girerken ve yemek yerken Allah'ın adını zikrederse, şeytan (yardımcılarına): "Size burada gecelemek de yok akşam yemeği de yok!" der. Ama kişi, eve girerken Allah'ı zikreder fakat akşam yemeğini yerken zikretmezse, şeytan (yardımcılarına): "Akşam yemeğine kavuştunuz ama burada gecelemeniz mümkün değil!" der. Adam eve girerken ve yemeğe başlarken "Bismillah!" diyerek Allah'ı zikretmezse, şeytan (yardımcılarına): "Yemeğe de yetiştiniz, yatmaya da!" der."[733]

Aşırı Yememe

15. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kâfir bir misafir ağırlamıştı. Derhal onun için bir keçinin sağılmasını emretti. Keçi sağıldı. Kâfir sütünü içti. Sonra diğer bir keçinin daha sağılmasını emretti. (Adam doymadı). Bu sûretle tam yedi keçinin sütünü içti. Adam yatıp, sabah olunca Müslüman oldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir keçi sağılmasını emretti. Sütünü adam içti, sonra ikinci bir başka keçi daha sağıldı. Fakat bunun sütünü tamamen içemedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Mü'min bir mideye içer, kâfir ise yedi mideye içer" buyurdular."[734]

16. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: " Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "İki kişinin yiyeceği üç kişiye de yeter. Üç kişinin yiyeceği de dört kişiye yeter."[735]

---

[732] Ebû Dâvûd, *Et'ime* 16.

[733] Müslim, *Eşribe* 103; Ebû Dâvûd, *Et'ime* 16.

[734] Buhârî, *Et'ime* 12; Müslim, *Eşribe* 186.

[735] Buhârî, *Et'ime* 11; Müslim, *Eşribe* 178.

17. Müslim ve Tirmizî'de gelen bir diğer rivayet Cabir'den olup şöyledir: "İki kişilik yiyecek dört kişiye de yeter, dört kişilik yemek sekiz kişiye de yeter."[736]

18. İbn Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bir zat) Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yanında geğirdi, ona: "Geğirtini bizden uzak tut. Zira, dünyada insanların en çok doymuş olanları, Kıyamet günü en çok aç kalacak olanlardır" buyurdular."[737]

19. Mikdam İbn Ma'dikerib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Ademoğlu, mideden daha şerli bir kap doldurmaz. Ademoğluna belini doğrultacak birkaç lokmacık yeterlidir. Ancak (nefsinin galebesiyle) illa da (mideyi doldurma işini) yapacaksa bari onu üçe ayırsın: Üçte birini yemeğe, üçte birini suya, üçte birini de nefesine (tahsis etsin, üçte birden fazlasına yemek koymasın)."[738]

Davette Yenilen yemek

20. İbn Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Davet edildiğiniz zaman bu davete icabet edin." (Nafi der ki:) "İbn Ömer, oruçlu bile olsa, düğün ve diğer davetlere mutlaka icabet ederdi."

21. Ebû Dâvûd'un diğer bir rivayetinde: "Kim davet edildiği halde icabet etmezse, Allah ve Resûlüne isyan etmiş olur. Kim de, davetsiz olarak bir sofraya oturursa, hırsız olarak girer. Yağmacı olarak çıkar" denilmiştir.[739]

22. Humeyd b. Abdirrahman el-Hımyeri'nin ashabından bir kimseden naklettiğine göre, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuşlardır: "İki kişi birden davet ederse kapı itibariyle hangisi yakınsa ona icabet et. Çünkü kapısı daha yakın olan

---

[736] Müslim, *Eşribe* 179; Tirmizî, *Et'ime* 21.
[737] Tirmizî, *Kıyâmet* 38; İbn Mace, *Et'ime* 50.
[738] Tirmizî, *Zühd* 47; İbn Mace, *Et'ime* 50.
[739] Buhârî, *Nikâh* 71; Müslim, *Nikâh* 103; Tirmizî, *Nikâh* 11; Ebû Dâvûd, *Et'ime* 1.

komşulukta daha yakındır. Bunlardan biri önce davet etmiş ise, önce davranana icabet et!"[740]

23. Ebû Mes'ud El-Ensari (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ensar'dan Ebû Şu'ayb adında bir zat vardı. Bunun et satışı yapan bir kölesi vardı. (Bir gün) Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i gördü ve yüzünden acıkmış olduğunu anladı. Kölesine: "Bize beş kişilik yemek hazırla! Ben Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'i de beşin beşincisi olarak davet ettim. Onları bir kişi daha takib etti. Kapıya geldiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) (ev sahibine): "Bize bu da uydu, istersen ona da izin ver, istersen dönsün!" buyurdular. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü, ona da izin veriyorum!" dedi."[741]

24. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın İran'lı bir komşusu vardı, güzel et yemeği yapardı. (Bir gün) Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) için yemek hazırladı. Sonra davet etmeye geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Aişe'yi göstererek: "Şunun için de davet var mı?" diye sordu. Adam: "Hayır!" deyince, (sallallahu aleyhi ve sellem) de: "Hayır, (davetinizi kabul etmiyorum)!" cevabını verdi. Adam dönüp, davetini tekrarladı. Resûlullah da: "Ya şu?" diye Hz. Aişe için de izin istedi. Adam: "Hayır!" dedi. Resûlullah da: "Hayır!" cevabını verdi. Sonra adam tekrar davet etmeye geldi. Resûlullah da: "Ya şu!" diye ısrar etti. Adam bu sefer; "Evet (o da davetli)!" dedi. (Resûlullah ve Hz. Aişe) ikisi birlikte kalkıp birbirleriyle şakalaşarak davet sahibinin evine geldiler."[742]

Düğün yemeği (Velime)

25. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Abdurrahman b. Avf (radıyallahu anh)'ın elbisesinde bir sarılık görmüş idi. "Hayrola, bu da ne?" diye sordu. Abdurrahman: "Bir kadınla, bir nevat ağırlığında mehir ödeyerek, evlendim!" açıklamasını yaptı.

---

740 Ebû Dâvûd, *Et'ime* 9.

741 Buhârî, *Et'ime* 57, 34, *Büyû* 21, *Mezalim* 14; Müslim, *Eşribe* 138.

742 Müslim, *Eşribe* 139; Nesai, *Talâk* 23.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah (evliliği) sana mübarek etsin, ancak bir koyunla da olsa bir ziyafet ver!" buyurdular."[743]

26. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Zeyneb Bintu'l-Cahş'ın düğününde verdiği ziyafeti, diğer zevcelerinin hiç birinin düğününde vermemiştir. Bu düğünde bir koyun kesti."[744]

Bir rivayette şöyle der: "(Zeyneb'in düğününe gelenlere doyarak sofrayı) terketmelerine kadar ekmek ve et yedirdi."

27. Enes demiştir ki: "Safiyye Bintu Huyeyy'in nikahında Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sevik ve hurma ile ziyafet verdi."[745]

28. İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Düğün yemeği, düğünün birinci günü haktır, ikinci günü sünnettir, üçüncü günü desinler içindir. Kim desinler için iş yaparsa Allah da ona göre muamele yapar."[746]

29. A'rac, Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'tan naklen anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) diyordu ki: "En şerli yemek, sadece zenginlerin çağrılıp fakirlerin çağrılmadığı yemektir. Kim de davete icabet etmez, yemeğe gelmezse, Allah ve Resûlüne asi olmuştur."

Bir diğer rivayette: "(Yemeğin kötüsü) gelene verilmeyen, ona gelmeyeceklerin davet edildiği yemektir" denilmiştir.[747]

30. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Bir avuç çürük hurma ile de olsa akşam yemeği yeyin. Zira akşam yemeğinin terki ihtiyarlık sebebidir."[748]

31. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hiçbir vakit herhangi bir yemeğe laf etmedi, iştah duyduğu bir yemekse yerdi, hoşuna gitmeyen bir yemekse terkederdi. (yemezdi)."[749]

---

743 Buhârî, *Nikâh* 68, 69; Müslim, *Nikâh* 87.

744 Buhârî, *Nikâh* 68, 69; Müslim, *Nikâh* 87.

745 Ebû Dâvûd, *Et'ime* 2; Tirmizî, *Nikâh* 10.

746 Tirmizî, *Nikâh* 10.

747 Buhârî, *Nikâh* 72; Müslim, *Nikâh* 107-110.

748 Tirmizî, *Et'ime* 46.

749 Buhârî, *Et'ime* 21; *Menakıb* 23; Müslim, *Eşribe* 187.

52.
YARDIMLAŞMA

Ana-Baba ve Diğer İnsanlara Yardım

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لاَ تَعْبُدُونَ إِلاَّ اللهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً وَذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْناً وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلاَّ قَلِيلاً مِنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُعْرِضُونَ

"Bir vakit İsrailoğullarından söz alıp: "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Anneye babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara güzel muamele edin, insanlara tatlı söz söyleyin, namazı hakkıyla eda edin, zekâtı verin" demiştik. Sonra pek azınız hariç, sözünüzden döndünüz. Hâla da yüz çevirmektesiniz." (Bakara, 2/83)

Güzel İşlerde Yardımlaşma

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُحِلُّوا شَعَآئِرَ اللهِ وَلاَ الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلاَ الْهَدْيَ وَلاَ الْقَلآئِدَ وَلاَ آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَاناً وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللهَ إِنَّ اللهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Ey iman edenler! Ne Allah'ın şeairine, ne şehr-i harama, ne Kâbe'ye hediye olarak gönderilen kurbanlık hayvanlara, hele hele gerdanlık takılı kurbanlıklara, ne de Rabbinin lütfunu, ihsan edeceği kazancı ve O'nun rızasını arzulayarak Beyt-i Haram'a yönelenlere sakın hürmetsizlik etmeyin! İhramdan çıkınca isterseniz avlanın. Sizin Mescid-i Haram'ı ziyaretinizi engellediler diye birtakım kimselere karşı beslediğiniz kin ve öfke, sakın sizin onlara saldırmanıza yol açmasın. Siz iyilik

etmek, fenalıktan sakınmak hususunda birbirinizle yardımlaşın, günah işlemek ve başkasına saldırmak hususunda birbirinizi desteklemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının! Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir." (Mâide, 5/2)

İyiliklere Teşvikle Yardım

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır. Onlar iyilikleri teşvik edip kötülükleri menederler. Namazı hakkıyla yerine getirir, zekâtı verir, Allah'a ve Resûlüne itaat ederler. İşte onları Allah geniş rahmetine mazhar edecektir. Çünkü Allah azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir)." (Tevbe, 9/71)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلاَيَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلاَّ عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ إِلاَّ تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقّاً لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"İman edip Allah yolunda hicret edenler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenlerle onları barındıran ve onlara yardım eden Ensar var ya, işte bunlar birbirlerinin velileridir (malda da birbirlerinin vârisidirler). İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret etmedikçe, sizin için mirasda onlara hiçbir velayet yoktur. Bununla beraber eğer din hususunda sizden yardım isterlerse sizinle aralarında sözleşme bulunan bir topluluk

aleyhine olmamak şartıyla, onlara yardım etmeniz gerekir. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir."

Müminlerin Medine'ye 622'de hicret etmelerinin hemen akabinde, Muhacirlerle Ensar arasında Hz. Peygamber (aleyhisselâm) kardeşleştirme (muahat) gerçekleştirmişti. Birbirlerine vâris oluyorlardı. Bazı tefsirlere göre, daha sonra indirilen 75. âyet bu kardeşliğin, mirasla ilgili hükümlerini kaldırarak bundan böyle müminler arasında mirasın, yalnız akrabalar arasında geçerli olacağını bildirmektedir.

"Dini inkâr edenler de birbirlerinin velileridir. Eğer siz bunu yapmazsanız, birbirinize yardımcı olmazsanız, dünyada bir fitne kopar, müthiş bir bozukluk, bir fesat ortaya çıkar. İman edip hicret edenler, Allah yolunda cihad edenlerle onlara kucak açıp yardım eden Ensar var ya, işte gerçek müminler bunlardır. Bunlara bir mağfiret, pek değerli bir nasip vardır. Bunlardan sonra iman edip hicret edenler, sizinle beraber cihad edenler var ya, işte onlar da sizdendir. Allah'ın hükmüne göre, akrabalık yönünden yakınlıkları olanlar, birbirlerine vâris olmaya daha lâyıktırlar. Muhakkak ki Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Enfâl, 8/72-75)

Yardımlaşma ile İlgili Hadisler

1. İbn Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu tehlikede yalnız bırakmaz. Kim, kardeşinin ihtiyacını görürse Allah da onun ihtiyacını görür. Kim bir müslümanı bir sıkıntıdan kurtarırsa, Allah da o sebeple onu Kıyamet gününün sıkıntısından kurtarır. Kim bir müslümanı örterse, Allah da onu Kıyamet günü örter."[750]

Rezin bir rivayette şunu ilave etti: "Kim, hakkı sübut buluncaya kadar mazlumla birlikte olursa, ayakların kaydığı günde Allah onun ayağını Sırat'ta sabit kılar."

2. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kim bir mü'minin dünyevi kederlerinden

[750] Ebû Dâvûd, *Edeb* 46; Tirmizî, *Hudûd* 3.

birini giderirse, Allah da onun Kıyamet günü kederlerinden birini giderir. Kim bir fakire kolaylık gösterirse, Allah da ona dünyada ve ahirette kolaylık gösterir. Kim bir müslümanın bir ayıbını örterse, Allah da onu dünya ve ahirette örter. Kişi kardeşinin yardımında olduğu müddetçe, Allah da onun yardımındadır. Kim ilim aramak düşüncesiyle bir yola düşerse, Allah onun cennete olan yolunu kolaylaştırır. Bir gurup, Allah'ın kitabını okumak ve aralarında tedris etmek üzere Allah'ın evlerinden birinde toplanırsa, üzerlerine mutlaka sekine iner ve onları rahmet kaplar, melekler onları sarar. Allah da onları yanında bulunan mukarreb meleklere anar. Bir kimseyi ameli yavaşlatırsa, nesebi hızlandıramaz."[751]

3. Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah buyurdular ki: "Din nasihatten (hayırhahlıktan) ibarettir!" Yanındakiler sordu: "Kimin için ey Allah'ın Resûlü?" "Allah için, kitabı için, Resûlü için, müslümanların imamları ve hepsi için! Müslüman müslümanın kerdeşidir. Ona yardımını kesmez, ona yalan söylemez, ona zulmetmez. Herbiriniz, kardeşinin ayinesidir, onda bir rahatsızlık görürse bunu ondan izale etsin."[752]

4. Asım el-Ahvel merhum anlatıyor: "Enes (radıyallahu anh)'a: "Sana Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın: "İslâm'da dayanışma akdi (hılf) yoktur!" dediği ulaştı mı?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Kureyşle Ensar arasında, benim evimde dayanışma antlaşması yaptı."[753]

Ebû Dâvûd'un rivayetinde: "Resûlullah, bizim evde Ensarla Muhacir arasında iki veya üç kere dayanışma akdi yaptı" şeklindedir.

5. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kardeşine zalim de olsa mazlum da olsa yardım et." "Mazlumsa yardım ederim, zalime nasıl yardım ederim?" diye sorulmuştu. "Onu zulümden alıkoyarsan, bu da ona yardımdır" buyurdu."[754]

6. Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi

---

751 Müslim, *Zikr* 38; Ebû Dâvûd, *Edeb* 68; Tirmizî, *Hudûd* 3.

752 Müslim, *İmân* 95; Tirmizî, *Birr* 17.

753 Buhârî, *Edeb* 67, *Kefâlet* 2, *İ'tisam* 16; Müslim, *Fedâilu's-Sahabe* 204.

754 Buhârî, *Mezalim* 4, *İkrah* 7; Tirmizî, *Fiten* 68.

ve sellem): "Kim kardeşinin ırzını müdafaa ederse, Kıyamet günü Allah, onun yüzünden ateşi geri çevirir."[755]

7. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bir ihtiyaç talep eden kimse gelince arkadaşlarına yönelir ve: "Şefaat edin, ecir kazanın! Allah da Resûlünün diliyle dilediğine hükmetsin!" derdi." [756]

8. Yine Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Şu hususlar da Allah'ı büyüklemenin birer şubesidir:

– Bir müslüman yaşlıya ikramda bulunmak.

– İçindekiyle amel hususunda ölçüyü aşmayan ve ondan uzaklaşmayan Kur'an hamiline (hafızına) ikramda bulunmak.

– Adil olan iktidar sahibine ikram."[757]

9. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

"Bir genç, ihtiyar bir kimseye yaşı sebebiyle ikramda bulunursa, Allah yaşlılığında ona ikram edecek kimseleri mutlaka takdir eder."[758]

10. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Küçüklerimize merhamet, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir." Bir rivayette şu ziyade gelmiştir: "...Ma'rufu emretmeyen, münkerden nehyetmeyen (de bizden değildir)."[759]

11. Hz. Aişe (radıyallahu anh)a'nın anlattığına göre, "Kendisine bir dilenci uğramıştır, o da bir parça ekmek vermiştir. (Bir müddet sonra) üstü başı düzgün, kıyafeti yerinde bir dilenci daha uğramıştır. Hz. Aişe onu oturtup yemek yedirmiştir. Kendisine bunun sebebi sorulunca şu açıklamayı yapmıştır: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "İnsanlara mevkilerine göre ikramda bulunun" buyurmuştu."[760]

---

[755] Tirmizî, *Birr* 20.

[756] Buhârî, *Edeb* 37, *Salât* 88, *Mezalim* 5; Müslim, *Birr* 145; Ebû Dâvûd, *Edeb* 126.

[757] Ebû Dâvûd, *Edeb* 23.

[758] Tirmizî, *Birr* 75.

[759] Tirmizî, *Birr* 15.

[760] Ebû Dâvûd, *Edeb* 23.

53.
İNSANLARIN ARASINI DÜZELTME

فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفاً أَوْ إِثْماً فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلاَ
إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Vasiyet edenin hataya düşüp haksızlığa kaymasından veya günaha girmesinden endişe edip ilgililerin arasını bulan kimse, hiçbir vebale girmez. Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur." (Bakara, 2/182)

وَلاَ تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا
وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Bir de Allah adına yemin ederek, iyilik etmeye, günahlardan uzak durmaya ve insanların arasını düzeltmeye O'nun adını engel yapmayın. Allah hakkıyla işitir ve bilir." (Bakara, 2/224)

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَماً مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَماً مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا
إِصْلاَحاً يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيماً خَبِيراً

"Eğer karı kocanın birbirinden ayrılacaklarından endişe ederseniz, o vakit, kendilerine erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf işi düzeltmek isterlerse, Allah onları uyuşmaya muvaffak buyurur. Şüphesiz Allah alîm ve habîrdir (her şeyi bilir, bütün maksatlardan haberdardır)." (Nisâ, 4/35)

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ
كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتاً

"Her kim güzel bir şefaatte bulunursa, o iyilikten kendisine de bir nasip vardır. Kim de kötü bir hususta şefaat ederse, ondan da kendisine bir pay düşer. Allah her şey üzerinde kâdirdir." (Nisâ, 4/85)

لاَ خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلاَّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاَحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتَغَاءَ مَرْضَاتِ اللهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْراً عَظِيماً

"Onların kendi aralarında yaptıkları gizli görüşmelerin, fısıldaşmaların çoğunda hayır yoktur. Bu görüşmelerde hayır olması için onların muhtaçlara yardımı, güzel bir davranışı yahut dargın insanların arasını bulmayı gözetmeleri gerekir. Kim Allah'ın rızasını arzulayarak bunu yaparsa, Biz de ona çok büyük mükâfat veririz." (Nisâ, 4/114)

وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلاَثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلاَ تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ

"Otuz geceyi ibadetle geçirmesi ve Tevrat'ı almaya hazırlanması için, Mûsa ile sözleşip huzurumuza kabul ettik. Sonra on gece daha ilave ettik. Böylece Rabbinin belirlediği müddet tam kırk gece oldu. Mûsâ, kardeşi Harun'a: "Kavmim içinde benim vekilim ol, onları güzelce yönet ve sakın müfsitlerin yoluna uyma!" dedi." (A'raf, 7/142)

İsrailoğulları hürriyetlerine kavuşunca muvahhid topluluğun uyacakları şeriatı bildirmek üzere Cenab-ı Allah Hz. Mûsâ'yı kırk günlüğüne Sina'ya çağırdı. Sina dağının tepesinde bugün, Hz. Mûsâ'nın kırk gün kaldığı söylenen bir mağara bulunur. Kutsal bir ziyaret yeri olan bu mağara yakınında bir cami, bir kilise, bir de Justinyen zamanında yapılmış bir manastır vardır.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنفَالِ قُلِ الْأَنفَالُ لِلّهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بِيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللّهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Sana ganimetlerin taksimini soruyorlar. De ki: "Onun taksimi Allah'a ve Resûlüne aittir. Onun için siz gerçek müminler

iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, birbirinizle aranızı düzeltin, Allah'a ve Resûlüne itaat edin." (Enfâl, 8/1)

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Eğer müminlerden iki topluluk birbirleriyle vuruşursa, onların aralarını bulun. Buna rağmen biri öbürüne saldırırsa, bu saldıran tarafla, Allah'ın emrine dönünceye kadar siz de vuruşun. Döndüğü takdirde aralarını hakkaniyetle düzeltin ve hep âdil olun, çünkü Allah âdil davrananları sever. Müminler sadece kardeştirler. O halde ihtilaf eden kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki O'nun merhametine nail olasınız." (Hucurât, 49/9-10)

Bu âyet, dünyanın neresinde olursa olsun müminleri kardeş olarak ilan etmektedir. Ashabdan Cerir b. Abdullah, Hz. Peygamberin, kendisinden şu üç şeyi yapmak üzere biat istediğini bildirir: "Namaz, zekât ve bütün müslümanların hayrını isteme (nasihat)." "Müslümana kötü söz söylemek fâsıklık, onunla savaşmak küfürdür" (hadis-i şerif). "Müslüman müslümanın kardeşidir; ona zulmetmez, onu desteğinden mahrum bırakmaz. Bir kimse için müslüman kardeşini hakir görmek kadar büyük bir kötülük yoktur." (hadis-i şerif)

Karı-Koca Arasını Düzeltme

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ

"Ey kocalar! Eşlerinizi boşayıp da onlar da iddetlerini tamamladıklarında, kendi aralarında meşrû surette anlaşmaları

durumunda, kocaları ile tekrar nikâhlanmaları hususunda onlara baskı yapmayın."

İddet bitiminden sonra eşler tekrar nikâhlanmak isterlerse, kadının akrabaları eski kocasına dönmesini engellememelidirler. Ayrıca koca da üçüncü kere boşadığı eşinin iddeti dolduktan sonra başka bir erkekle evlenmesine mani olmamalıdır.

"Sizden Allah'a ve âhiret gününe iman edenlere bununla öğüt verilir. Böyle yapmak, sizin için daha hayırlı, daha nezihtir. Allah bilir, siz bilemezsiniz." (Bakara, 2/232)

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَماً مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَماً مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلاَحاً يوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيماً خَبِيراً

"Eğer karı kocanın birbirinden ayrılacaklarından endişe ederseniz, o vakit, kendilerine erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf işi düzeltmek isterlerse, Allah onları uyuşmaya muvaffak buyurur. Şüphesiz Allah alîm ve habîrdir (her şeyi bilir, bütün maksatlardan haberdardır)." (Nisâ, 4/35)

وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزاً أَوْ إِعْرَاضاً فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحاً وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الأَنفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيراً

"Eğer bir kadın kocasının kötü muamelesinden ve kendisinden yüzçevirmesinden endişe ederse, bazı fedakârlıklar göstererek sulh olmak için gayret göstermelerinde mahzur yoktur. Barışma, elbette daha hayırlıdır. Nefisler menfaatlerine düşkün yaratılmıştır. Ey kocalar! Eğer siz iyi davranıp arayı düzeltir, kadınların hakkını çiğnemekten sakınırsanız unutmayın ki Allah, yaptığınız her şeyden haberdardır (İyi davranışlarınızın karşılığını size fazlasıyla verecektir)." (Nisâ, 4/128)

Kur'ân'ın gönderildiği ortamda, bir erkek, hiç bir sorumsuzluk duymaksızın istediği sayıda kadınla evlenebiliyordu. Nisa

sûresinin 3. âyeti bunu en fazla dört kadın ile sınırladı. Kadınlara mehir hakkı verdi, mirastan pay ayırdı. Eşler arasında titiz bir adaleti şart koştu. Bazı durumlarda bu eşitliği uygulamak çok zor olmaktadır. Mesela: Kadın kısır ise veya hasta ise bu yüzden de cazibesini yitirmişse veya cinsel birleşme için uygun değilse, erkek ikinci bir eşle evlendiğinde bazı problemler çıkmaktadır. Adil davranması zor diye ilk eşini boşaması çare midir, insafa sığar mı? Yahut olur ki, ikinci evlilikten sonra eşi, kocası ile birleşmek istemez, ama kocasının boşamamasına karşılık bazı haklarından feragat etmeye razı olur. Bu takdirde bu, adalet şartına aykırı sayılır mı? Mesela "barışma elbette daha hayırlıdır" diyerek bazı feragatlarla evliliğin devamını teşvik eder. Menfaatları ve kaprisleri kontrol etmek gerektiğine işaret eder. Eşlerden her biri de, koca da hadlerini bilmelidirler.

İnsanların Arasını Bulmayla İlgili Hadisler

1. Esmâ Bintu Yezîd (radıyallahu anhumâ)anha) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ey insanlar! Pervanenin ateşe atılması gibi sizi yalanın peşine düşmeye sevkeden şey nedir? Halbuki, üç yer hariç yalanın her çeşidi âdemoğluna haramdır: Bu üç yere gelince:

1- Erkeğin, rızasını sağlamak için hanımına yalanı,

2- Harpte söylenecek yalan. Çünkü harp bir hileden ibarettir.

3- İki müslümanın arasında sulhü sağlamak kasdıyla söylenen yalan."[761]

2. Ümmü Külsüm Bintu Ukbe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah'ı (aleyhissalâtu vesselâm) işittim, diyordu ki:

"İki kişinin arasını düzelten, hayır söyleyip, hayır tebliğ eden kimse yalancı değildir."[762]

---

[761] Tirmizî, *Birr* 26.

[762] Buhârî, *Sulh* 2; Müslim, *Birr* 101; Ebû Dâvûd, *Edeb* 58.

3. Hz. Aişe (radıyallahu anh): "Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, bazı fedâkarlıklarla sulh olup aralarını düzeltmelerin de onlar için bir günah yoktur. Sulh ise daha hayırlıdır.." (Nisa, 128) âyeti hakkında dedi ki: "Bu âyet, şöyle bir kadın hakkında inmiştir: "Bir erkeğin nikâhı altındadır, ancak erkek onunla beraberliği fazla istememektedir, onu boşayıp bir başkasıyla evlenmeyi arzulamaktadır. Ona kadın: "Beni boşama, yanında tut, dilersen bir başkasıyla da evlen. Sen bana infak ve gece ayırma hususunda serbestsin" der. İşte âyette geçen şu meal bu mânayadır: "Bazı fedakârlıklarla sulh olup aralarını düzeltmelerinde onlar için bir günah yoktur. Sulh ise hayırlıdır."[763]

Resûlullah'ın (sas) İnsanların Arasını Bulması

4. İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhumâ)anhumâ) anlatıyor: "Ensar'dan bir erkek, hurma ağaçlarını suladıkları Harre'nin su arkı yüzünden Zübeyr (radıyallahu anh)'la ihtilafa düşüp Resûlullah'ın huzurunda murâfa'a oldular. Resûlullah (ihtilaflarını dinledikten sonra) Zübeyr'e:

"Ey Zübeyr (önce) sen sula, suyu sonra da komşuna sal!" buyurdular. Ensari bu hükme kızdı ve: "Böyle hükmetmen, o senin halaoğlun olmasındandır!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bu söze çok kızdı, yüzü renk renk oldu ve: "Ey Zübeyr! Önce sen sula, sonra duvara ulaşıncaya kadar da suyu tut!" dedi. Zübeyr dedi ki: "Vallahi öyle zannediyorum ki şu âyet bu hâdise ile ilgili olarak indi.

(Meâlen): "Hayır öyle değil! Rabbine and olsun ki, onlar aralarında kimi oraya kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar." (Nisâ, 4/65).[764]

---

[763] Buhârî, *Sulh* 4, *Mezâlim* 11, *Tefsir*, *Nisâ* 23, *Nikâh* 95; Müslim, *Tefsir* 14.
[764] Buhârî, *Şirb* 6, 7, 8, *Sulh* 12, *Tefsir*, *Nisâ* 12; Müslim, *Fezâil* 129.

5. Sâ'lebe İbn Ebi Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kureyş'ten bir adamın Benî Kureyza'da bir payı vardı. Suyun paylaştıkları Mehzûr ve Müzeynib vadisinin suyu hususunda ihtilafa düşerek Aleyhissâlatu vesselâm'a müracaat ettiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) aralarında: "Su hakkı topuklara kadardır. Üstteki, alttakine bundan fazlasına mâni olamaz" diye hükmetti."[765]

6. Harem İbn Sa'd İbn Muhaysa anlatıyor: "Bera İbn Âzib (radıyallahu anh)'a ait bir at, Ensar'dan bir zâtın bahçesine girdi ve zarar meydana getirdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), bunun üzerine: "Mal sahibinin, malını gündüzleyin; hayvan (mevâşi) sahibinin de hayvanını geceleyin muhâfaza etmesine hükmetti."[766]

7. Râfi' İbn Hadîc (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

"Kim başkasının tarlasına onların izni olmadan ekim yaparsa, ektiğinde hiçbir hakka sahip olamaz, ona sadece nafakası verilir."[767]

8. Ebû Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "İki kişi, bir hurma ağacının sınırı hususunda ihtilaf ederek Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'a başvurdular. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ağacın ölçülmesini emir buyurdular. Yedi veya beş zirâ olduğu tesbit edildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sınırın o kadar olmasına hükmetti."[768]

---

765 Muvatta, *Akdiye* 28; Ebû Dâvûd, *Akdiye* 31; İbn Mâce, *Rühûn* 20.
766 Muvatta, *Akdiye* 37; Ebû Dâvûd, *Büyû* 92; İbnu Mâce, *Ahkâm* 13.
767 Tirmizî, *Ahkâm* 29; Ebû Dâvûd, *Büyû* 33; İbnu Mâce, *Rühûn* 13.
768 Ebû Dâvûd, *Akdiye* 31.

54.
HÎLE (BAŞKALARINI ALDATMA) VE KOMPLO KURMA

وَلاَ تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لاَ نُكَلِّفُ نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى وَبِعَهْدِ اللّٰهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Rüşdüne erinceye kadar, yetimin malına en güzel şeklin dışında bir sûrette yaklaşmayın! Ölçüyü, tartıyı tam ve doğru yapın! Biz hiç kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemeyiz. Hakkında konuştuğunuz kimse, akrabanız bile olsa, yine doğruyu söyleyin. Allah'a verdiğiniz ahdi tutun! İşte düşünüp tutasınız diye Allah size bunları emretti." (En'âm, 6/152)

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ
وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ أَلاَ يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ
يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

"Vay haline eksik ölçüp tartanların! Onlar ki satın alırken haklarını tam olarak alırlar. Fakat kendileri başkalarına satar, ölçüp tartarken eksik yapar, hîle karıştırırlar. Sahi onlar, o en mühim günde, yani bütün insanların Rabbülâlemin'in divanında duracakları günde, diriltilip toplanacaklarını düşünmezler mi?" (Mutaffifîn, 83/1-6)

Allah Teâla'yı Aldatmanın İmkansızlığı

وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ

"Öbürleri ise hileler yaptılar. Allah da onların hilelerini boşa çıkardı. Allah, hileleri boşa çıkarmakta pek güçlüdür." (Âl-i İmrân, 3/54)

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلاَّ بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللهِ اللهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ

"Mekke'de olduğu gibi her şehirde de ileri gelen mücrimleri, yüksek mevkilerde bulundururuz ki oralarda hîleler çevirsinler. Onlar böyle yapmakla kendilerini aldatırlar da farkında olmazlar. Bir âyet gelip de bu kâfirlere tebliğ edilince "Allah'ın resullerine verilen risaletin benzeri bize verilmedikçe, sana asla iman etmeyiz." derler. Allah peygamberliği kime vereceğini pek iyi bilir. Yaptıkları hîleler sebebiyle, suç işleyenlere, Allah tarafından bir zillet ve şiddetli bir azap erişecektir." (En'âm, 6/123-124)

أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللهِ فَلاَ يَأْمَنُ مَكْرَ اللهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ

"Yoksa onlar Allah'ın ansızın kendilerini azapla bastırmasından emin mi oldular? Fakat şu muhakkak ki, kendilerine yazık eden kimselerden başkası, Allah'ın ansızın bastırıvermesinden emin olamaz." (A'raf, 7/99)

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللهُ وَاللهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ

"Bir vakit de o kâfirler senin elini kolunu bağlayıp zindana mı atsınlar, yahut öldürsünler mi, yahut seni ülke dışına mı sürsünler diye birtakım tuzaklar planlıyorlardı. Onlar tuzak kuradursunlar, Allah da tuzak kuruyordu. Allah tuzak kuranların (Kurulan tuzakları başa çıkaranların) en hayırlısıdır." (Enfâl, 8/30)

Allah tuzak kurmaz. Sadece tuzak kuran olursa, tuzağı boşa çıkarması anlamında, müşakele babından, bu fiil O'na isnad edilir. Müşakele: Muhatabın lafzını kullanarak, farklı bir mâna kasdetmektir. Mesela itaatsizlik edip sırıtan çocuğuna babası: "Sen gül bakalım, ben de sana gülerim!" derken, babanın gülmesi gibi. Müşakele üslubunda olmaksızın Allah Teâla hakkında tuzak, istihza, hud'a vb. kavramları kullanmak caiz değildir.

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلِ اللهُ أَسْرَعُ مَكْراً إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ

"İnsanlara uğradıkları bir dertten sonra bir nimet ve âfiyet tattıracak olursak, bir de bakarsın ki âyetlerimiz hakkında yine birtakım kötü düşüncelere sapmışlar! De ki: "Allah'ın o tuzakların hakkından gelmesi, daha da çabuk gerçekleşir. Haberiniz olsun: meleklerimiz bütün o kötü düşüncelerinizi kaydedip duruyorlar." (Yûnus, 10/21)

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعاً يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ

"Kendilerinden önce geçenler de tuzaklar kurdular. Fakat bütün tuzaklar Allah'ındır (Allah'ın tedbiri, onların tuzaklarını boşa çıkarır). O, her insanın ne işlediğini pek iyi bilir. Yarın kâfirler de bu dünyanın sonunun kimin olduğunu anlayacaklardır." (Ra'd, 13/42)

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ

"Onlar tuzaklar kurdular, ama Allah nezdinde de onlara tuzak var, isterse onların tuzakları dağları yerinden oynatacak olsun!" (İbrahim, 14/46)

Hile Yapıp Tuzak Kuranların Tuzaklarını Allah Teâla Boşa Çıkartır

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لاَ يَشْعُرُونَ

"Kendilerinden önceki kâfirler de peygamberler için hileler, tuzaklar kurmuşlardı. Ama neticede Allah onların binalarını ta temellerinden yıktı da üstlerindeki tavan tepelerine çöktü. Hem de bu azap onlara hiç farkedemedikleri bir yerden gelmişti." (Nahl, 16/26)

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ

حَيْثُ لاَ يَشْعُرُونَ أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرؤُوفٌ رَحِيمٌ

"Şer planları hazırlayanlar, emin mi oldular: Allah'ın kendilerini yerin dibine geçirmesinden yahut hiç ummadıkları bir yerden azabın gelmesinden, yahut gezip dolaşırlarken Allah'ın kendilerini kıskıvrak yakalamasından? Çünkü onlar, kaçıp kurtulacak durumda değildirler. Yahut da kendilerini korkuta korkuta, eksilte eksilte alıvermesinden emin mi oldular? Demek ki Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametlidir." (Nahl, 16/45-47)

وَمَكَرُوا مَكْراً وَمَكَرْنَا مَكْراً وَهُمْ
لاَ يَشْعُرُونَ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ
فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"Onlar bir tuzak kurdular, ama tuzaklarına karşı Biz de tuzak kurduk, kendileri farkında olmadan onların tuzaklarını bozduk, onların plânlarını altüst ettik. Bak işte onların tuzaklarının âkıbeti nasıl oldu! Biz onları da kendilerine uyan toplumlarını da imha ettik!

İşte onların, zulümleri sebebiyle ıssız kalmış, çökmüş evleri... Elbette bunda bilen ve anlayan kimseler için ibret vardır." (Neml, 27/50-52)

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيعاً إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ

"Kim izzet istiyorsa bilsin ki izzet tamamiyle Allah'ındır. Güzel ve temiz sözler O'na yükselir. Amel-i salihi, güzel ve makbul işi de Allah yükseltir. Kötü işleri gizlice tasarlayıp kuranlara şiddetli azap vardır. Onların kurdukları bütün tuzaklar mahvolur." (Fâtır, 35/10)

Âyette muhtemel olan birkaç anlam vardır.

1. Mealde tercih ettiğimiz durum: Güzel söz doğrudan Allah'ın katına çıkar. Amel-i salih ise Allah'ın onu yükseltmesine bağlıdır.

2. Güzel sözü yükselten amel-i salihtir. Söz ancak eylemle

değer kazanır. Hadiste Hz. Peygamber (a.s.m) “Allah sözü amelsiz kabul buyurmaz” buyurmuştur.

3. Amel-i Salih, amilini yükseltir. Kim izzet istiyorsa, amel-i salih işlesin, zira kula şeref ve izzet veren, budur.

Kısacası, izzet elde etmek hem sözde, hem de işte ortaya çıkan itaatla olur, yoksa gurur, tembellik, şeytanlık ve kötülüklerle değil.

اِسْتِكْبَاراً فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلاَ يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلاَّ بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلاَّ سُنَّةَ الْأَوَّلِينَ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلاً وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَحْوِيلاً

“Sebebi ise: dünyada sırf böbürlenip büyüklük taslamak ve bir de kötü bir tuzak kurmak istekleriydi. Halbuki kötü tuzak, sadece hazırlayanın ayağına dolanır, sadece onu perişan eder.

Onlar daha öncekilerin uğradıkları feci âkıbetten başka bir şey mi bekliyorlar? Sen Allah’ın nizamında hiçbir tebdil, hiçbir değişiklik bulamazsın!” (Fâtır, 35/43)

فَوَقَاهُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ

“Allah onu, o kâfirlerin tuzaklarının şerrinden korudu. Firavun hanedanını da kötü azap kuşatıverdi.” (Mü’min, 40/45)

Öyle anlaşılıyor ki bu zat çok muteber bir mevkide olduğundan, bu sözlere rağmen Firavun ona ilk merhalede bir zarar veremedi. Fakat en yakın çevresinin bile Mûsâ’yı kabul ettiğini görerek, ondan etkilenenleri tasfiye etme planlarına girişti. Bu arada Hz. Mûsâ’ya hicret emri geldi. Peşine düşen Firavun suda boğuldu.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْداً وَأَكِيدُ كَيْداً فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْداً

“Yağmur dolu göğe, bitkilerin çıkması için yarılan yere yemin olsun ki: Bu söz, bu Kur’ân kesin bir sözdür, hakla batılı ayırt eden bir sözdür. O bir şaka değildir. O kâfirler, vargüçleriyle hile kurarlar. Ben de kurarım, (yani hilelerini boşa çıkarırım). Öyleyse o kâfirlere biraz mühlet ver! Onları biraz kendi hallerine bırak, yakında sana olan desteğimiz gelecektir.” (Târık, 86/11-17)

Hile ve Aldatmayla İlgili Hadisler

1. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) çarşıda bir yiyecek yığınına rastlayınca elini yığına daldırıp çıkardı. Parmaklarına rutubet bulaştı. Adama: "Ey satıcı nedir bu?" diye çıkıştı. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü, yağmur ıslattı, deyince: "Bu yaşlığı üste getirip, herkesin görmesini sağlıyamaz mıydın? Kim bizi aldatırsa o bizden değildir" buyurdu.[769]

2. İbn Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Ey insanlar! Muhaffele, yani müşteriyi aldatmak için sütü sağılmayıp memesinde kalan bir hayvanı satın alan kimse üç gün muhayyerdir. (Hayvanı bu esnada geri verebilir.) Eğer geri verecek olursa, hayvanla birlikte, sağdığı sütün iki mislini –veya sağılan sütünün (kıymetinin) bir mislini buğday olarak demişti– geri versin."[770]

3. Abdullah İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Doğru söyleyen ve doğruluğu (mucizelerle) tasdik edilen Ebu'l-Kasım (sallallahu aleyhi ve sellem) üzerine şehadet ederim ki, O bize şöyle buyurdular: "Muhalleb (sütü memede hapsedilmiş) hayvanları satmak aldatmacadır ve aldatma işi hiçbir mü'mine helal olmaz."[771]

4. Muhammed İbn Yahya İbn Habbân (radıyallahu anh) anlatıyor: "O benim dedem Munkız İbn Amr'dır. (Bir savaşta başından derin bir yara almıştı. Bu yara onun dilini kırmıştı (normal konuşamıyordu). Buna rağmen o, ticareti bırakmamıştı. Alış-verişte hep aldatılırdı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'a gelerek durumunu anlattı. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem), "Sen alış-veriş edince: "(Dinimizde) aldatma yok!" de! Ayrıca sen, satın aldığın her malı geri verme hususunda üç geceye kadar muhayyersin. (Bu üç günlük muhayyerlik müddetinden) sonra rızan varsa malı tut, yoksa malı sahibine geri ver" buyurdu."[772]

---

[769] Müslim, *İmân* 164; Tirmizî, *Büyû* 74; Ebû Dâvûd, *Büyû*, 52.

[770] Buhârî, *Büyû* 64, 71; Ebû Dâvûd, *Büyû* 46.

[771] İbn Mâce, *Ticârât* 42; Ahmed b. Hanbel, 1/433.

[772] Buhârî, *Büyû* 48, *İstikraz* 19, *Husûmât* 3, *Hiyel* 7; Müslim, *Büyû* 48.

5. İbn Abbas (radıyallahu anhumâ)anhuma) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Medine'ye geldiği vakit, halk ölçü-tartı işinde insanların en kötüsü idi. Bunun üzerine Allah Teâla "Öçü ve tartıda hile yapanların vay haline" diye başlayan Mutaffifin sûresini indirdi, Bundan sonra ölçü ve tartıyı güzel yaptılar."

6. İbn Ebî Evfâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam çarşıya satmak üzere mal koydu. Müslümanlardan biri alıcı çıkınca, onu ikna için, "senin vermediğin parayı ödedim" diye Allah'a yemin etmişti. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu: "Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere değişenler var ya, işte onların âhirette bir payları yoktur. Allah, kıyamet günü, onlara hitab etmeyecek, onlara bakmayacak, onları temize çıkarmayacaktır. Elem verici azab onlar içindir" (Âl-i İmrân, 77).[773]

7. Ukbe b. Âmir (radıyallahu anh) buyurmuştur ki: "Müslüman bir kimsenin, bir malda kusur olduğunu bildiği halde, müşteriye haber vermeden satması haramdır."[774]

8. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Deve ve koyunun memelerinde süt bekletmeyin. Kim böyle sütü bekletilmiş bir sağmal hayvan satın almışsa sağdıktan sonra muhayyerdir, dilerse kabul eder, dilerse bir sâ' miktarında kuru hurma da vererek iade eder."[775]

9. İbn Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kim sütü memesinde bekletilmiş bir deve satın alırsa o üç gün muhayyerdir. Şayet iâde edecek olursa, hayvanla birlikte, sütü mislince veya sütünün iki mislince buğday da verir."[776]

10. Huzeyfetu'bnu'l-Yemân (radıyallahu anh) anlatıyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bize iki hadis söylemişti. Ben bunlardan birini gördüm, diğerini de bekliyorum. Buyurmuştu ki: Emanet (din, adalet duyguları) insanların kalplerinin derinliklerine

---

[773] Buhârî, *Büyû* 27, *Tefsir* 33.
[774] Buhârî, *Büyû* 19.
[775] Buhârî, *Büyû* 64; Müslim, *Büyû* 11; Ebû Dâvûd, *Büyû* 48.
[776] Ebû Dâvûd 48; İbn Mâce, 42.

(yaratılışlarında, fıtrî meyiller olarak) konmuştur. Sonradan Kur'ân-ı Kerîm indi. (İnsanlar kalplerine konmuş olan bu fıtrî temâyüllerin) Kur'ân ve hadiste te'yîdini buldular. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bize bu emanetin kalplerden kalkmasından da bahsetti ve buyurdu ki: "Kişi uykuda imiş gibi farkında olmadan kalbinden emanet alınır. Geride, benek izi gibi bir iz kalır. Sonra ikinci sefer, yine uykuda imişçesine, kişi farkında olmadan kalbindeki emânet duygusundan bir miktar daha alınır. Bunun da, kalpte bir kabarcık izi gibi bir izi kalır, yâni şöyle ki, ayağın üzerinden bir kor parçasını yuvarlayacak olsan değdiği yerleri kabarmış görürsün. Ne var ki, içinde işe yarar bir şey yoktur. Sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bir çakıl tanesi aldı, onu ayağının üzerinde yuvarladı. (Ve sözüne devam etti:)

"Emanet bu şekilde peyder pey azalmaya devam eder, o hâle gelinir ki artık) alış verişe giden insanlarda (itimat, güven, doğruluk ve) emanet tamamen kaybolur. Hatta dürüstler "falanca kabilede dürüst insanlar varmış" diye parmakla gösterilirler. Bazan da, kalbinde zerre miktar iman olmayan bir kimsenin "ne civanmert, ne kibar, ne akıllı kişi" diye övüldüğü olur." (Huzeyfe devam etti:)

– Ben öyle günler gördüm ki, hanginizle alış veriş yaptığıma aldırmazdım. Muhâtabım Müslüman idiyse, bana karşı hile yapmasına dindarlığı mâni olurdu. Muhatabım Yahudi veya Hıristiyan idiyse, onu da, âmiri(nden vâliden gelen korku ve disiplin) bana hile yapmaktan alıkoyardı. Fakat bugün sizden sadece falanca falanca ile (gönül huzuruyla) alış veriş yapabilirim."[777]

11. Ebû Bekr es-Sıddik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mü'mine zarar veren veya hile yapan lanetlenmiştir."[778]

12. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Bir kavimde gulûl (denen devlet malından hırsızlık) zuhur ederse, Allah o kavmin

---

[777] Buhârî, *Rikâk* 35, *Fiten* 13; Müslim, *İmân* 230; Tirmizî, *Fiten* 17.
[778] Tirmizî, *Birr* 27.

kalplerine korku atar. Bir kavim içinde zina yayılırsa orada ölümler artar. Bir kavim, ölçü ve tartılarda (hile yaparak) miktarı azaltırsa Allah ondan rızkı keser. Bir kavmin (mahkemelerinde) haksız yere hükümler verilirse, o kavimde mutlaka kan yaygınlaşır. Bir kavm ahdinden dönüp gadre yer verirse, Allah onlara mutlaka düşmanlarını musallat eder."[779]

13. Hasan el-Basrî, Ma'kıl b. Yesâr (radıyallahu anh)'dan naklediyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'tan işittim, demişti ki: "Allah bir kimseyi başkaları üzerine çoban yapmış, o da idaresi altındakilere hile yapmış olarak ölmüş ise, Allah ona cennetini kesinlikle haram eder."[780]

14. Ebû Saîd el– Hudrî (radıyallahu anh) Resûlullah'tan şöyle rivayet etmektedir: "Doğru ve güvenilir tüccar, peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraberdir."[781]

15. Ma'kil b. Yesâr (radıyallahu anh) rivayet etmektedir. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Herhangi bir idareci, yönettiği insanları aldatırsa, o kimse cehennemdedir."[782]

16. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, diyordu ki: "(Ticarette) yalan yemin, (tüccarın zannınca) mala rağbeti artırır. (Halbuki gerçekte) kazancın bereketini giderir."[783]

17. İmrân b. Husayn (radıyallahu anhumâ)anhumâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, bir yeminde yalan yere yemin ederse bu yemini sebebiyle cehennemdeki yerini hazırlamış olur."[784]

---

[779] Muvatta, *Cihâd* 26.
[780] Buhârî, *Ahkâm* 8; Müslim, *İmân* 227; *İmâret* 21.
[781] Tirmizî, *Büyû* 4; İbn Mâce, *Ticârât* 1.
[782] Buhârî, *Ahkâm* 8; Müslim, *İmân* 227.
[783] Buhârî, *Büyû* 26; Müslim, *Müsâkât* 182, 13; Ebû Dâvûd, *Büyû* 6.
[784] Ebû Dâvûd, *Eymân* 1.

55.
BAŞKALARINA İFTİRA VE BÜHTAN ETMEK

Allah'a Karşı İftira ve Bühtanda Bulunmak

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ

"Elleriyle kitap yazıp, biraz para almak için: "Bu Allah tarafındandır" diyenlerin vay haline! Vay o ellerinin yazdıklarından ötürü onlara! Vay o kazandıkları vebal yüzünden onlara!" (Bakara, 2/79)

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَداً سُبْحَانَهُ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ

"Bir de: "Allah evlat edindi" dediler. Hâşa! O böyle şeylerden münezzehtir. Bilakis göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nun mahlûkudur. Hepsi O'nun emrine boyun eğmektedir." (Bakara, 2/116)

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوْتُوا نَصِيباً مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّاماً مَعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِم مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

"Baksana o kendilerine kitaptan bir pay verilenlere! Aralarında hakem olması için Allah'ın kitabına dâvet ediliyorlar da, sonra onlardan bir grup yüz çevirerek dönüp gidiyorlar."

Burada şu hâdiseye işaret edilmektedir: Yahudilerden, soylu aileye mensup bir erkekle bir kadın zina etmişlerdi. Kendi şeriatlarına göre recmedilmeleri gerekiyordu. Onları kurtarma ümidiyle, daha hafif bir ceza verir düşüncesiyle dâvayı Hz. Peygamber

(aleyhisselâm)'a getirince o da recim hükmünü verdi. Kabul etmeyip "Bize göre cezaları yüzlerine kara çalıp dolaştırmaktır" dediler. Hz. Peygamber Tevrat'ı getirip okumalarını istedi. Gerçek ortaya çıkınca Tevrat'a göre recmedildiler.

"Bunun sebebi onların: "Cehennem ateşi bize sayılı günler dışında asla dokunmayacaktır" iddialarıdır. Uydurdukları bu gibi şeyler, dinleri hakkında kendilerini aldatmıştır." (Âl-i İmrân, 3/23-24)

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقاً يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ
وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَيَقُولُونَ
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"Ehl-i kitaptan bir kısmı da, aslında kitaptan olmadığı halde, sizin kitaptan zannetmeniz için, okurken ağızlarını dillerini eğip bükerler (bazı kelimelerin telaffuzunu değiştirirler). Bir şeyler söyleyip "Bu Allah tarafındandır" derler. Halbuki o, Allah tarafından değildir. Bile bile Allah adına yalan uydururlar." (Âl-i İmrân, 3/78)

فَمَنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Artık kim bundan sonra Allah adına yalan söylerse, işte onlar zalimlerin tâ kendileridir." (Âl-i İmrân, 3/94)

لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ
الْأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

"Allah fakirdir biz ise zenginiz" diyenlerin sözlerini Allah elbette işitmiştir. Ama Biz onların dedikleri bu sözü ve peygamberleri haksız yere öldürmelerini yazacağız ve "Tadın bakalım o yakıcı cezayı!" diyeceğiz." (Âl-i İmrân, 3/181)

اَلَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلاَّ نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ
قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Onlar dediler ki: "Allah, ateşin yakıp kor haline getireceği bir kurban getirmedikçe hiçbir peygambere inanmamamızı emretti." Onlara cevaben de ki: "Benden önce birçok peygamber açık

delillerin (mûcizelerin) yanında, sizin öne sürdüğünüz kurbanı da getirdiler. Peki sözünüzde samimî iseniz, onları niçin öldürdünüz?" (Âl-i İmrân, 3/183)

Bu, o Yahudiler tarafından Allah'a iftiradır. Tevrat'ta yakılmış kurbanlardan bahsedilmekle beraber (Hakimler, 6,20-21; Levililer 9,24; II Tarihler 7,1-2) bunlar peygamberliğin asıl işaretlerinden sayılmazlar. Bunlar sadece Allah'ın yapılan takdimeyi kabul ettiğini gösteren alâmetlerdir. Onlar güya Hz. Muhammed'in nübüvvetini reddetmek için bu bahaneyi ileri sürdüler. Kur'ân itirazlarını ağızlarına tıkadı, dürüst olmadıklarını şöyle ispatladı: "Söyleyin bakalım: Bu şartınıza uyan peygamberlerinizi neden öldürdünüz?"

إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ
وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْماً عَظِيماً

"Şu muhakkak ki Allah Kendisine şirk koşulmasını affetmez, ama bunun altındaki diğer günahları dilediği kimse hakkında affeder. Kim Allah'a ortak icad ederse müthiş bir iftira etmiş, çok büyük bir günah işlemiştir." (Nisâ, 4/48)

اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَكَفَى بِهِ إِثْماً مُبِيناً

"Bak nasıl da Allah adına yalan uydurup O'na iftira ediyorlar! Bu da, onlara belli bir günah olarak fazlasıyla yeter!" (Nisâ, 4/50)

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلاَ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ إِلاَّ الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ
عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ
وَلاَ تَقُولُوا ثَلاَثَةٌ انْتَهُوا خَيْراً لَكُمْ إِنَّمَا اللّٰهُ إِلَهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ
مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَكَفَى بِاللّٰهِ وَكِيلاً

"Ey Ehl-i kitap! Dininizde haddi aşmayın, taşkınlık yapmayın ve Allah hakkında gerçek olmayan şeyleri iddia etmeyin! Meryemin oğlu Mesih Îsâ sadece Allah'ın resûlü, Meryeme ulaştırdığı kelimesidir. Allah tarafından gelen bir ruhtur. Gelin Allah'a ve elçilerine iman getirin, "Tanrı üçtür" demeyin. Kendi iyiliğiniz için bundan vazgeçin. Allah ancak tek bir İlahtır. O, çocuğu olmaktan

münezzehtir. Göklerde ne var, yerde ne varsa O'nundur. Koruyan ve yöneten olarak Allah yeter." (Nisâ, 4/171)

Allah Teâla bir şeyin var olmasını isteyince "ol!" der o da vücuda gelir [3,82]. Allah'ın emirleri, kelimeleri tükenmez [31,27]. İnsanları, koyduğu bir nizama göre baba ve anneden yaratan Allah, ilk insan Hz. Âdem'i annesiz ve babasız yarattığı gibi, kudret ve hikmetinin bir tezahürü olarak Hz. Îsâ'yı da babasız olarak var etmiştir. Böylece iradesinin mutlak olduğunu, Kendisini mahkûm ve esir edecek hiçbir şeyin bulunmadığını göstermiştir. Başlangıçta Hıristiyanlara Hz. Îsâ'nın Allah'ın emri (kelimesi) ile bâkire Meryem'den yaratıldığı söylenmişti. Fakat daha sonra onlar hellenistik dönem filozoflarından Philon felsefesinden etkilendiklerinden kelimeyi "Allah'ın Kelamı" (Logos) anlamında kabul ettiler. Böylece Allah'ın zatını veya kelam sıfatını Hz. Îsânın şahsında izhar ettiğine inanmaya başladılar. Bu durum, sinoptik üç İncîl'e aykırı olan dördüncü Yuhanna İncîlinin başlangıcında görülmektedir.

Allah Hz. Îsâ'yı Ruhu'l-kudüs (kutsal ruh) ile desteklemiştir [2, 253]. Yüksek ruhanî değerler taşıdığından burada da "Allah tarafından gelen bir ruh" olarak nitelendirilmiştir. Maksat onun yüksek ahlâkî faziletlere sahip, bütün kötülüklerden uzak kutsal bir ruh ve hakîkat ile ve kuvvetli bir basîret hassası ile donatıldığına dikkat çekmektir. Fakat Yunan felsefesinin etkisi ile "Allah'tan gelen bir ruh"u "Allah'ın Kendi Ruhu"na dönüştürüp onun, Îsâ'ya hulûl ettiğini iddia ederek, ortaya muğlak bir teslis inancı çıkardılar. On sekiz asırdan beri bu muğlak inancı yorumlamaya çalışan sayısız tefsir ve mezhep birbirini itham edip durmaktadır.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ

"Hem Yahudiler, hem de Hıristiyanlar "Biz Allah'ın evlatları ve sevgilileriyiz." dediler. De ki: "Öyleyse niçin Allah sizi günahlarınız sebebiyle cezalandırıyor?" Hayır, bilakis siz O'nun yarattığı

birer beşer topluluğusunuz. Allah dilediğini affeder, dilediğini cezalandırır. Göklerde, yerde ve ikisi arasında olan her şeyin hakimiyeti Allah'ındır. Dönüş de O'na olacaktır." (Mâide, 5/18)

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيراً مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَاناً وَكُفْراً...

"Yahudiler: "Allah'ın eli bağlıdır" dediler. Hay kendi elleri bağlanasılar! Hay dediklerinden dolayı mel'ûn olası adamlar! Hayır, hiç de öyle değil! Allah'ın iki eli de açıktır. Dilediği şekilde infak eder. Rabbinden sana indirilen âyetler, mutlaka onlardan birçoğunun azgınlığını ve gâvurluğunu artıracaktır." (Nisâ 5/64)

Hicretten sonra Medine'deki Yahudiler iktisâdi sıkıntı ile imtihan edildiklerinde onlardan bir kısmı tarafından, Allah'ın ihsan ve merhametini itham eden böyle bir söz söylenmişti. Hepsi dememiş ise de, diyenlere itiraz etmemek sûretiyle razı olmuş sayıldıklarından, bu söz hepsine izafe edilmiştir.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ
قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُوراً وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ
تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيراً وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلاَ آبَاؤُكُمْ
قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ

"Bazı Yahudiler de Allah'ı gereği gibi tanımadılar. Çünkü "Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmemiştir" dediler. Sen onlara de ki: "Peki, Mûsâ'nın insanlara bir nûr ve rehber olmak üzere getirdiği ve sizin de parça parça kağıtlar haline koyup işinize geleni gösterdiğiniz, fakat çoğunu gizlediğiniz ve sizin de, babalarınızın da bilmediğiniz birçok şeyleri sayesinde öğrendiğiniz o kitabı kim indirdi?" Ey Resûlüm sen: "Allah indirdi" de! Sonra bırak, daldıkları batıllarında oynaya dursunlar!" (En'âm, 6/91)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِباً أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنْزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلاَئِكَةُ

بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ

"Allah adına yalan uydurandan, yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde "Bana da vahyolundu" diyenden, bir de, "Allah'ın indirdiği âyetler gibi ben de indiririm" diye iddia edenden daha zalim kimse olabilir mi? Ölümün şiddetleri içinde kıvranırken, ölüm meleklerinin de yakalarına yapışıp kendilerine: "Haydi, derhal ruhlarınızı çıkarıp teslim edin! Bugün zillet azabıyla cezalanacaksınız; çünkü Allah hakkında gerçek dışı şeyler söylüyordunuz ve çünkü kibirlenerek O'nun âyetlerinden yüzçeviriyordunuz!" diye haykırdıkları sırada sen o zalimlerin halini bir görsen!" (En'âm, 6/93)

Allah adına yalan şöyle olur: O'nun söylemediği söz O'na mal edilir, şeriki olmadığı halde ortak koşulur veya O'na eksik sıfatlar verilir.

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلاَدِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ وَقَالُوا هٰذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لاَ يَطْعَمُهَا إِلاَّ مَنْ نَشَاءُ بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ لاَ يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءً عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

"Yine bunun gibi, onların, Allah'a ibadette ortak saydıkları putlarının hizmetçileri, müşriklerden çoğuna evlatlarını öldürmeyi iyi bir iş gösterdiler ki hem onları mahvetsinler, hem de dinlerini bozup karıştırsınlar. Allah dileseydi bunu yapamazlardı. O halde onları, uydurdukları yalanlarla başbaşa bırak!"

Şerikler burada, putun kendisi değil, hizmetçileri, bekçileri veya şeytanlardır. Şerik denilmesi, mallarına ortak olmaları veya itaatlerinde onları Allah'a ortak kıldıkları içindir.

Fakirlik endişesi veya kızlar evlendiklerinde yahut esir olduklarında utanma sebebi olabilirler diye kız çocuklarını öldürme âdetinin çirkinliği bildiriliyor. Ayrıca Cahiliye araplarının "Şu kadar oğlum olursa birini kurban edeyim" diye Allah'a yaklaşma zannı ile de böyle yaptıkları olurdu. Âyet çocuk öldürmenin zararının aileye

münhasır kalmayıp aynı zamanda millet hakkında da "mahvetme" olduğunu bildirmektedir. Bu da oldukça düşündürücüdür.

"Aynı şekilde dediler ki: "Falan davarlarla ekinlere dokunmak yasaktır; onları bizim dilediklerimizden başkası yiyemez. Falan davarların da sırtları haram kılınmıştır" Birtakım hayvanlar da vardır ki onları keserken Allah'ın adını anmazlar. Bütün bunları, onlar Allah'a iftira ederek ortaya çıkarmışlardır. Allah iftiraları sebebiyle onları cezalandıracaktır." (En'âm, 6/137-138)

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلاَدَهُمْ سَفَهاً بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَاءً عَلَى اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ

"Bilgisizlik ve düşüncesizlik yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine ihsan ettiği rızkı Allah'a iftira ederek haram sayanlar, elbette tam hüsrana uğradılar. Saptılar bunlar, doğru yolu da bulamadılar!" (En'âm, 6/140)

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar da "Mesih, Allah'ın oğludur" dediler. Bu onların ağızlarında geveledikleri sözlerden ibarettir. Onlar, sözlerini daha önce geçmiş kâfirlerin sözlerine benzetiyorlar. Hay Allah kahredesiler! Nasıl da haktan batıla döndürülüyorlar?" (Tevbe, 9/30)

Üzeyr, muhtemelen İsrailoğullarının peygamberlerinden Ezra'dır. M. Ö. 5. asırda yaşamış olup, mevcut şekliyle Tevrat metni onun tarafından tesbit edilmiştir. Yahudiler, Allah'ın kırk gün boyunca Tevratı ona ilham edip yazdırdığına inanırlar. Yahudiliğin dinî, millî ve siyasî tarihinde böyle merkezî bir rolü olan bu zâtın çok yüceltildiği ve Yemen'de yaşayan Sadûkiyye Yahudilerinin ona "Allah'ın oğlu" dedikleri bilinmektedir. Kur'ân bunu Yahudilerin hepsine mal etmemektedir. Âyetin son kısmı bu semavî dinlerin, eski Mısır, Yunan, Roma, Pers ve Hindistan gibi yerlerde vaktiyle yaşamış şirk inançlarından etkilendiklerini ifade ediyor.

وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَشْكُرُونَ

"Uydurdukları yalanı Allah'a mal edenler kıyamet gününü ne zannediyorlar? Gerçekten Allah insanlara karşı büyük lütuf sahibidir. Fakat insanların çoğu bu nimete şükretmezler." (Yûnus, 10/60)

وَلاَ تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلاَلٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللهِ
الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ لاَ يُفْلِحُونَ

"Kendi dillerinizin yalan yanlış nitelendirmesiyle uydurduğunuz yalanı Allah'a mal ederek "bu helâldir, şu haramdır" demeyin. Çünkü Allah adına yalan söyleyenler asla iflah olmazlar." (Nahl, 16/116)

İftiranın Cezası

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً
وَلاَ تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَداً وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

"İffetli kadınlara zina isnat edip de buna dair dört şahit getiremeyen herkese seksen değnek vurun ve bundan böyle, onların şahitliklerini artık ebediyyen kabul etmeyin. Çünkü bunlar gerçekten fâsıkların ta kendileridir." (Nûr, 24/4)

İslâm Hukukunda "kazf" denilen bu iftirayı yasaklamanın hikmeti insanları, başkalarının cinsel ilişkileri ile ilgili dedikodulardan engellemek, toplumun ve fertlerin haysiyet ve şerefini korumaktır. Bu dedikodulardan en fazla zarar gören kadınları böylesine koruyan, başka hiç bir sistem mevcut değildir. Böylesi gerçek veya gerçek olmayan, ama ilgi çeken haberlerle bir yandan insanlar karalanmakta, öbür yandan insanlar cinsel yönden tahrik edilmekte, fuhuş ve ahlâksızlık yayılmaktadır. İslâm hidâyetinden uzak bir kısım medyanın maalesef en fazla yer ayırdığı bu konuların ıslahı, bütün toplumlarda büyük bir gayret ve ihtimam beklemektedir.

İftiranın Büyük Günah Olduğu

إِنَّ الَّذِينَ جَاؤُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لاَ تَحْسَبُوهُ شَرّاً لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلّٰى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ

"O İftirayı çıkaranlar, içinizden küçük bir gruptur. Siz o iftirayı kendi hakkınızda fena bir şey sanmayın, bilakis o sizin için hayırlıdır. O iftiracılara gelince, onlardan her birinin, kazandığı günah nisbetinde cezası vardır. Bu yaygaranın elebaşılığını yapan şahsa ise cezanın en büyüğü vardır." (Nûr, 24/11)

Benî Mustalık gazvesinde Hz. Peygamber (aleyhisselâm)'e Hz. Âişe refakat etti. Dönüşte Medine yakınında ordu konakladı. Hareket edileceği sırada Hz. Âişe (radıyallahu anh) tabiî ihtiyaç için kafileden geride kalmıştı. Deve üzerindeki hevdeç içinde taşınıp kendisi de zayıf olduğundan, farkına varılmayıp kafile hareket etmiş, Hz. Âişe ihtiyacını giderdikten sonra kolyesini düşürdüğünü farkedince onu ararken kafileyi kaçırmış, geldiğinde, sadece hareket sonrası kontrolü ile görevli Safvan (radıyallahu anh) kalmıştı. Devesine Hz. Âişe'yi bindirip kendisi yaya Medine'ye döndüler. Münafıkların başı İbn Übey yaygara çıkarıp namus iftirası attı. Dedikodu yayıldı.

Herkesten sonra dedikoduyu işiten Hz. Âişe iftiranın dehşetinden donup kaldı. Hz. Peygamber'den izin isteyip babasının evine döndü. Hastalandı, dünya başına zindan oldu. Tam bir ay kadar sonra, bu âyetler vahyedilip Allah tarafından mâsumluğu, kıyamete kadar her gün ve her saat okunacak şekilde ebediyyen tescil edildi.

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلاَتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Şu kesin ki, hayasızlıktan habersiz, iffetli mümin hanımlara, zina iftirası atanlar dünyada da âhirette de lânete uğrarlar. Onlara müthiş bir azap vardır. Gün gelecek, dilleri, elleri ve ayakları yapmış oldukları bütün kötülükleri tek tek bildirerek aleyhlerinde şahitlik edecektir." (Nûr, 24/23-24)

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَاناً وَإِثْماً مُبِيناً

"Mümin erkek ve mümin kadınlara haksız yere, kötü söz ve hareketleriyle eziyet edenler, bir iftira ve aşikâr bir günah yüklenmişlerdir." (Ahzâb, 33/58)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لاَ يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْئاً وَلاَ يَسْرِقْنَ وَلاَ يَزْنِينَ وَلاَ يَقْتُلْنَ أَوْلاَدَهُنَّ وَلاَ يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلاَ يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ey Peygamber! Mümin hanımlar; Allah'a hiç bir sûrette ortak tanımamak hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, hiç yoktan yalan uydurup iftira atmamak, bulduğu bir çocuğu, kocasına isnat etmemek veya gayr-ı meşrû bir çocuk dünyaya getirip onu kocasına mal etmemek, senin kendilerine emredeceğin meşrû olan herhangi bir konuda sana karşı gelmemek hususlarında sana biat etmeye geldiklerinde, sen de onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan af dile. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affı ve ihsanı boldur)." (Mümtehine, 60/12)

وَلاَ تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لاَ يَرْجُونَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيماًحَكِيماً إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللّٰهُ وَلاَ تَكُنْ لِلْخَآئِنِينَ خَصِيماً وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً وَلاَ تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّاناً أَثِيماً يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلاَ يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لاَ يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطاً هَاأَنْتُمْ هَؤُلاَءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءاً أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُوراً رَحِيماً وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْماً فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيماً حَكِيماً وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْماً ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئاً فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَاناً وَإِثْماً مُبِيناً وَلَوْلاَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَآئِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلاَّ أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ

وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيماً لاَ خَيْرَ فِي
كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلاَّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاَحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ
يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتَغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْراً عَظِيماً

"Düşman birliklerini takip edip arkadan sıkıştırmada gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız, şüphesiz onlar da tıpkı sizin gibi acı çekiyorlar. Kaldı ki Siz Allah'tan, onların ümid edemeyecekleri birçok şeyleri umuyorsunuz. Allah her şeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir. İnsanlar arasında Allah'ın sana bildirdiği şekilde hükmetmen için Biz sana kitabı gerçeğin, hakkın ta kendisi olarak indirdik. Artık hainlerin müdafaacısı (avukatı) olma. Allah'tan af dile. Çünkü Allah gafurdur, rahimdir (affı ve merhameti boldur). Ve kendi öz canlarına hıyanet edenleri savunma. Çünkü Allah, hainlikte ve günahkârlıkta çok aşırı olanları asla sevmez. İnsanlardan gizlemeye çalışırlar da, Allah'tan gizlemeyi düşünmezler. Halbuki onlar Allah'ın razı olmayacağı tezviratı plânlarken O hep onların yanında idi. Zaten Allah, onların yaptıkları ve yapacakları her şeyi ilim ve kudretiyle ihata etmiştir. Haydi diyelim, siz bu dünya hayatı bakımından onları savundunuz, peki yarın kıyamet günü kim Allah'a karşı onları savunacak? Yahut kim onların vekili olacak?"

Benî Zafer kabilesinden Tu'me, komşusu Katade'nin zırhını çalmış, bir un dağarcığının içinde götürüp Zeyd adlı bir Yahudinin evine bırakmış. Katade Tu'me'den şüphelendiğini söylemiş. O ise, bilmediğine yemin etmiş, evi de aranmış, zırh bulunamamış. Sonra un izinin Katade'nin evinden Zeyd'in evine gittiği tesbit edilmiş. Zırh Zeyd'de çıkınca, bunu Tu'me'nin bıraktığını söylemiş. Delil Zeyd'in aleyhinde. Bazı Yahudiler Zeyd'in lehinde şahitlik edip suçsuz olduğunu söylemişler.

Benî Zafer konuyu bir aile haysiyeti şeklinde ele alarak Tu'me'ye iftira edildiğini, hırsızın Zeyd olduğunu, zaten delillerin de bunu gösterdiğini öne sürerek davayı Hz. Peygamber (aleyhisselâm)'a götürdüler. Hz. Peygamber Tu'me'nin yeminine, Benî Zafer gibi müslüman bir kabile mensuplarının

tezkiyelerine ve zahirî delillere bakarak Tu'me'nin suçsuz olduğuna temayül eder gibi oldu. Fakat tam hüküm vereceği sırada 105-115. âyetler vahyedildi.

Bu olay, Peygamberin risâletinin gerçekliğine ve Kur'ân'ın evrenselliğine, tarafsız ve Allah katından olduğuna parlak bir delildir. Kur'ân "Biz"den olan koca Müslüman bir kabilenin aleyhine olarak, bir Yahudinin haklılığını ilan etmekten çekinmez.

"Kim kötülük eder veya günah işleyerek nefsine zulmeder de sonra Allah'tan af dilerse, Allah'ı gafur ve rahim (affı ve merhameti bol) bulur. Kim günah kazanırsa, onu sırf kendi aleyhine kazanır. Allah her işi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir. Kim bir hata (küçük günah) veya büyük günah işler, sonra onu masum olan birinin üstüne atarsa, bir iftira ve pek kesin bir vebal yüklenmiş olur. Eğer senin üzerinde Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir zümre seni bile, hükümde şaşırtmaya yeltenmişlerdi. Fakat onlar yalnız kendi kendilerini şaşırtırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Nasıl zarar verebilirler ki Allah sana kitap ve hikmeti indirmekte ve sana bilmediklerini öğretmektedir. Gerçekten Allah'ın senin üzerindeki lütfu pek büyüktür. Onların kendi aralarında yaptıkları gizli görüşmelerin, fısıldaşmaların çoğunda hayır yoktur. Bu görüşmelerde hayır olması için onların muhtaçlara yardımı, güzel bir davranışı yahut dargın insanların arasını bulmayı gözetmeleri gerekir. Kim Allah'ın rızasını arzulayarak bunu yaparsa, Biz de ona çok büyük mükâfat veririz." (Nisâ, 4/104-114)

وَإِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنْطَاراً فَلاَ تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئاً
أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَاناً وَإِثْماً مُبِيناً

"Bir eşinizden ayrılıp da yerine başka bir eşle evlenmek isterseniz, ayrıldığınız hanıma yüklerle mehir vermiş olsanız da, içinden ufak bir şey bile almayın. Boşanmaya sebep uydurup iftira ederek, göz göre göre günaha girerek bunu almanız hiç münasip olur mu?" (Nisâ, 4/20)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لاَ يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْئاً وَلاَ يَسْرِقْنَ وَلاَ يَزْنِينَ وَلاَ يَقْتُلْنَ أَوْلاَدَهُنَّ وَلاَ يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلاَ يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ey Peygamber! Mümin hanımlar; Allah'a hiç bir sûrette ortak tanımamak hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, hiç yoktan yalan uydurup iftira atmamak, bulduğu bir çocuğu, kocasına isnat etmemek veya gayr-ı meşrû bir çocuk dünyaya getirip onu kocasına mal etmemek, senin kendilerine emredeceğin meşrû olan herhangi bir konuda sana karşı gelmemek hususlarında sana biat etmeye geldiklerinde, sen de onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan af dile. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affı ve ihsanı boldur)." (Mümtehine, 60/12)

Bu âyet Mekke'nin fethi günü inmiş, erkeklerden sonra kadınlardan da biat alınmıştır. Çocuk öldürmekten maksat: "kız çocuklarını öldürüp gömmek"tir.

Meşrû bir hususta: Senin onlardan istediğin meşrû bir şey, yahut nehyedeceğin bir münker hususunda demektir. Resûlullahın meşrû olmayan bir şeyi istemeyeceği kesin olduğu halde böyle buyurulması, müminlere "Halık'a isyan olan hiç bir işte mahlûka itaat edilmez." kuralını hatırlatmak içindir.

İftiracının Tevbesi

إِلاَّ الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Ama bu iftira suçundan sonra tövbe edip halini düzeltenler bu fâsıklık damgasından kurtulurlar. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir." (Nûr, 24/5)

İftira Etmekle İlgili Hadisler

Zina İftirasının Cezası

1. Hz. Aişe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Maruz kaldığım iftiradan beni temize çıkaran vahiy indiği zaman, Resûlullah (sallallahu aleyhi

ve sellem) minbere çıkıp, durumu hatırlattı ve ilgili âyetleri (Nur, 11-23) tilavet buyurdu. Minberden inince iki erkek ve bir kadına kazf haddi vurulmasını emretti. Ve derhal icra edildi. Burada hadd icra edilen şahıslar Hassân b. Sâbit, Mistah b. Üsâse ve Hamne Bintu Cahş (radıyallahu anh) idi."[785]

2. Ebû'z-Zinâd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ömer b. Abdilaziz (radıyallahu anh) iftira sebebiyle bir köleye seksen sopa vurdu. Ebû'z-Zinâd der ki: "Bu hüküm hakkında, Abdullah b. Âmir İbni Rebîa'ya sordum. Bana şu cevabı verdi:

"– Ben, Osman b. Affân ve arkadan gelen diğer halifelerin zamanlarına yetiştim, hiç birisinin iftira sebebiyle köleye kırktan fazla vurduğunu görmedim."[786]

3. İbn Abbâs (radıyallahu anhumâ)anhuma) anlatıyor: "Bekr b. Leys kabilesinden bir adam, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek, bir kadınla (itiraf ederek) dört kere zinâ yaptığını söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona yüz sopa vurulmasına hükmetti. Zîra adam bekârdı. Sonra, kadın aleyhine beyyine sordu. Kadın:

"– Ey Allah'ın Resûlü! Vallahi yalan söylüyor" dedi. bunun üzerine, Resûlullah, adamı iftira (kazf) haddine, yani seksen sopaya mahkum etti."[787]

4. Sevr b. Zeyd el-Dîlî anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), içki için uygulanması gereken haddin miktarı hususunda (Ashab-ı Kirâmla) istişarede bulundu. Hz. Ali (radıyallahu anh): "Seksen sopa vurulmasını uygun görüyorum" dedi. Çünkü kişi, içince sarhoş olur, sarhoş olunca hezeyana düşer (saçmalar), hezeyana düştü mü iftira atar. (İftiranın cezası ise 80 sopadır). Böylece Hz. Ömer (radıyallahu anh) içki içenler için haddi 80 sopa takdir etti."[788]

5. İbnü'l-Müseyyeb (rahimehullah) anlatıyor: "Eslem kabilesinden Hezzâl denen bir adam, bir başkasını Resûlullah (sallallahu aleyhi ve

---

[785] Ebû Dâvûd, *Hudûd* 35; Tirmizî, *Tefsir* Nur.
[786] Muvatta, *Hudûd* 17.
[787] Ebû Dâvûd, *Hudûd* 31.
[788] Muvatta, *Eşribe* 2.

sellem)'e zinâ isnad ederek şikâyet etti. Bu hâdise: "Namuslu ve hür kadınlara (zinâ isnadıyla) iftira atan, sonra (bu konuda) dört şahit getirmeyen kimselerin her birine de seksen deynek vurun" (Nur, 4) âyetinin nüzûlünden önce idi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) adama: "Ey Hezzâl, onu elbisenle ile örtseydin, senin için daha hayırlı idi" dedi."[789]

Cenâb-ı Hakk'ın İftiracıyı Rüsvay Etmesi

6. Katâde İbnu'n-Nu'mân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Kendilerine Benu Übeyrik denen bizden bir âile halkı vardı. Ferdlerinin isimleri Bişr, Büşeyr ve Mübeşşir idi. Büşeyr münâfık bir kimseydi. Şiir düzer, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashâbını (radıyallahu anhum) hicveder, sonra da bu şiiri bir Arab'a nisbet edip: "Falanca şöyle dedi, fişmakanca böyle dedi (diye onlardan naklederek kendi yazdığı hicviyeleri okurdu). Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabı bu şiirleri duyunca tanırlar ve: "Allah'a kasem olsun bu şiiri şu habis heriften başkası söylemez –ravi şüphe ediyor: "Şu habis herifi" mi derlerdi, yoksa "şu herif" mi derlerdi diye– "onu mutlaka İbnu'l– Übeyrik söyledi" derlerdi.

Bu aile, cahiliye devrinde de İslâm döneminde de hep fakir ve ihtiyaç içinde kaldı. O zaman Medine'de halkın gıdasını hurma ve arpa teşkil ediyordu. Kişi zenginse, beyaz un tüccarı geldiği vakit, o undan satın alır, böylece zenginliğini izhâr ederdi. Fakirlerin yiyecekleri ise hurma ve arpa idi. Bir seferinde Şam'dan bir tüccar geldi. Amcam Rifâ'a İbnu Zeyd bir yük beyaz un aldı. Onu meşrübe denen tenezzüh odasına koydu. Meşrübesinde silah, zırh ve kılıç vardı. Bir gece evine giren hırsızlar meşrübeyi yarıp yiyecek, silah orada ne varsa alıp götürmüşler. Sabah olunca amcam Rifa'a bana uğradı ve: "Ey yeğenim, geceleyin evime hırsız girmiş, meşrübemizi yarmışlar, silah, yiyecek ne varsa götürmüşler" dedi. Biz de mahallede bir araştırma yaptık, soruşturduk. Bize: "Bu gece Benu

[789] Muvatta, *Hudûd* 3.

Ubeyrik'leri gördük, ateş yakıyorlardı. Gördüklerimizin bir kısmı mutlaka sizin yiyecekleriniz idi" dediler.

Biz mahallede soruşturma yaparken, Benu Übeyrik de: "Allah'a kasem olsun, biz (bu işin faili olarak) dostunuz Lebid İbnu Sehl'i görüyoruz" dediler. Lebid İbnu Sehl bizden birisiydi, sâlih ve Müslüman bir kimseydi. Lebid onların sözünü işitince kılıcını çekti: "Yani ben mi çaldım? Allah'a yemin olsun ya bu hırsızlığı açıklayacaksınız ya da bu kılınçla sizi deşeliyeceğim" dedi. Onlar: "Be adam senden bize ne, sen kim, hırsızlık kim" diye lafı çevirdiler.

Mahallede iyice soruşturuyorduk. Sonunda hırsızlığı bunların yaptığı hususunda şüphemiz kalmadı. Amcam bana: "Ey yeğenim, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kadar gidip, durumu anlatmaz mısın?" dedi. Ben de O'na gelip: "Bizden bir aile zalimlik yaptı, amcam Rifa'a'yı hedef kılıp meşrübesini yardılar. İçinde silah, yiyecek ne varsa aşırdılar. Hiç olmazsa silahımızı iade etsinler, yiyeceğe ihtiyacımız yok, onu istemiyoruz" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ben bunu emredeceğim" dedi.

Benü Übeyrik bunu duyunca, Esîr İbn Urve adındaki adamlarına gelip bu hususta kendisiyle konuştular. Mahalle halkından bir grup bu meselede ittifak edip: "Ey Allah'ın Resûlü, Katâde ve amcası bizden salih ve Müslüman bir aile halkını hedef alıp hiçbir delil ve hüccete dayanmadan iftira atıp hırsız diyor" dediler.

Katâde: "Ben de Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gidip kendisiyle konuştum. Bana: "Müslüman ve sâlih oldukları söylenen bir aileyi hedef yapıp delil ve hüccet olmadan hırsızlıkla mı itham ediyorsun?" dedi. Ben de oradan ayrılıp eve döndüm. "Keşke bir çok malım gitseydi de bu hususta Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e söylememiş olsaydım" diye içten temenni ettim. Derken amcam geldi ve "Yeğenim ne yaptın?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bana söylediklerini anlattım. Amcam bana: "Allah yardımcımızdır" dedi. Aradan çok geçmeden şu âyet indi: "(Ey Muhammed!) Doğrusu insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği gibi hükmedesin diye Kitab'ı sana hak olarak indirdik; hakkı gözet, hainlerden taraf (yani Benû Übeyrik tarafında) olma.

(Katâde'ye söylediğin söz için) Allah'tan mağfiret dile. Allah bağışlar ve mağfiret eder. Kendilerine hainlik edenlerden yana uğraşmaya kalkma. Allah hainlikte direnen suçluyu sevmez. Allah'ın razı olmadığı sözü gece kurarlarken onu insanlardan gizliyorlar da kendileriyle beraber olan Allah'tan gizlemiyorlar. Allah işlediklerinin hepsini bilmektedir. İşte siz, dünya hayatında onları müdafaa ediyorsunuz, ama kıyamet günü onları Allah'a karşı kim müdafaa edecek? Veya onların vekaletini kim üzerine alacak? Kim kötülük işler, kendine yazık eder de sonra da Allah'tan bağışlanma dilerse Allah'ı mağfiret ve merhamet sahibi olarak bulur" (yani "Eğer onlar tevbe ederse Allah onları bağışlayacaktır"). "Kim günah işlerse bunu ancak kendi aleyhine yapmış olur. Allah bilendir, Hakimdir. Kim yanılır veya suç işlerde sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, şüphesiz iftira etmiş, apaçık bir günah yüklenmiş olur" (Lebid'e söyledikleri söz). "Ey Muhammed! (Eğer sana Allah'ın bol nimeti ve rahmeti olmasaydı onlardan birtakımı seni sapıtmaya çalışırdı. Halbuki onlar kendilerinden başkasını saptıramazlar. Sana da bir zarar veremezler. Allah sana Kitap ve hikmet indirmiş, sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın sana olan nimeti ne büyüktür. Ancak sadaka vermeyi yahut iyilik yapmayı ve insanların arasını düzeltmeyi gözeten kimseler müstesna, onların gizli toplantılarının çoğunda hayır yoktur. Bunları Allah'ın rızasını kazanmak için yapana büyük ecir vereceğiz" (Nisâ, 104-114). Bu âyetler nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e silahlar getirildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onları Rifâa'ya geri verdi.

Katâde devamla dedi ki: "Ben silahı amcama getirip verdim. Amcam cahiliye devrinde yaşlanmış veya (ravilerden Ebû İsa'nın tereddüdüne göre) gözleri çok zayıf gören bir ihtiyardı. Bu sebeple ben onun Müslümanlığını biraz karışık görüyordum. Ne var ki silâhı kendisine teslim ettiğim zaman bana: "Ey yeğenim, bunu Allah için bağışladım" dedi. O zaman anladım ki, imanı sağlammış.

Yukarıdaki âyetler inince Büşeyr, müşriklere iltihak etti. Gidip Sülâfe Bintu Sa'd İbni Sümeyye'ye misafir oldu. Bunun üzerine

Cenab-ı Hakk şu âyeti indirdi: "Doğru yol kendisine apaçık belli olduktan sonra, Peygamberden ayrılıp, inananların yolundan başkasına uyan kimseyi, döndüğü yöne döndürür ve onu cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir dönüş yeridir. Allah kendisine ortak koşulmasını elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan derin bir sapıklığa sapmış olur." (Nisâ, 115-116).

Büşeyr, Sülâfe'nin yanına misafir olarak inince, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şairi Hassân b. Sâbit (radıyallahu anh) kadını taşlayıcı şiirler yazdı. Bunlar kulağına gelince, Sülafe, Büşeyr'in su kabını başının üzerine koyup götürdü ve sel yatağına fırlattı. Sonra kendisine şunu söyledi: "Defol! Bana Hassân'ın şiirini hediyeden başka bir hayır getirmedin"[790]

7. Müstevrid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kim bir müslüman(ı gıybet ve şerefini payimal etmek) sebebiyle tek lokma dahi yese, Allah ona mutlaka onun mislini cehennemden tattıracaktır. Kime de müslüman bir kimse(ye yaptığı iftira, gıybet gibi bir) sebeple (mükafaat olarak) bir elbise giydirilirse, Allah Teâla Hazretleri mutlaka, onun bir mislini cehennemden ona giydirecektir. Kim de (malı, makamı olan büyüklerden) bir adam sebebiyle bir makam elde eder (orada salâh ve takva sahibi bilinerek para ve makama konmak için riyakarlıklara girer)se Allah Teâla Hazretleri Kıyamet günü onu mürâiler makamına oturtarak (rezil eder ve mürailere münasib azabla azablandırır.)"[791]

8. Muaz b. Esed el-Cüheni (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kim bir mü'mini bir münafığa (gıybetçiye) karşı himaye ederse, Allah da onun için, Kıyamet günü, etini cehennem ateşinden koruyacak bir melek gönderir. Kim de müslümana kötülenmesini dileyerek bir iftira atarsa, Allah onu, Kıyamet günü, Cehennem köprülerinden birinin üstünde, söylediğinin (günahından paklanıp) çıkıncaya kadar hapseder."[792]

---

790 Tirmizî, *Tefsir*, *Nisâ*.
791 Ebû Dâvûd, *Edeb* 40.
792 Ebû Dâvûd, *Edeb* 41.

Hz. Aişe'ye İftira Atılması

9. Zühri merhum, Urve ve başkalarından almış olarak Hz. Aişe'nin şu rivayetini nakleder: "Hz. Aişe (radıyallahu anh) buyurmuştur ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir sefere çıkacağı zaman kadınları arasında kur'a çeker, kur'a kime çıkarsa onu beraberinde sefere götürürdü. Bir sefer sırasında da benim okum çıktı ve yolculuğuna ben refakat ettim. Bu sefer, örtünme emri geldikten sonra idi. Ben yol sırasında deve sırtında giden bir mahmil içinde taşınıyordum. Konak yerlerinde de onun içinden iniyordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'ın o gazvesi sona erinceye kadar hep böyle yol aldık. Nihayet geri döndü ve Medine'ye yakın bir yerde konakladık. Geceleyin bir müddet kaldıktan sonra dönüş emri verildi. Dönüş emri çıktığı sırada ben kalkıp (kâzay-ı hacet için tek başıma) ordudan ayrılıp gittim. İhtiyacımı gördükten sonra bineğime geri geldim. O sırada göğsümü yokladım. Yemen'in göz boncuğundan yapılmış gerdanlığım kopmuştu. Aramak üzere geri döndüm. Onu aramak beni epeyce oyaladı. Benim bineğimle meşgul olan askerler gelip mahmilimi deveme yüklemişler. Zannetmişler ki ben mahmilin içindeyim. O zamanlar kadınlar çok hafifti. Az yedikleri için şişman değillerdi. Askerler mahmilini kaldırırken hafifliğine şaşırmayıp yüklemişler. Ben zaten küçük yaşta bir kadındım: Hülâsa devemi sürüp gitmişler. Ordu gittikten sonra gerdanlığımı buldum. Ordugâha geri döndüğüm zaman kimseyi bulamadım. Herkes gitmişti. Önce bulunduğum yere geldim. Beni bir müddet sonra kaybetmiş olduklarını farkederek aramaya geleceklerini düşündüm. Bu halde iken uyku bastırmış ve uyuyup kalmışım.

Safvan b. Muattal es-Sülemî –ki bilâhere (Zekvan'da ikamet ederek) Zekvâni ünvanını da almıştır– (geri gözcülüğü vazifesiyle) ordugâhın gerilerinde geceyi geçirmişti. Sabah olunca benim menzilden geçerken uyuyan bir insan karaltısı görerek yanıma geldi. Görür görmez beni tanıdı. Zira örtünme emri gelmezden önce beni görmüştü. Ben onun istirca sesiyle (İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn =Biz Allah'ın kullarıyız ve Allah'a dönüp

varacağız) uyandım. Derhal başörtümle yüzümü örttüm. Allah'a kasem olsun bana tek kelime konuşmadı, istircâından başka bir tek sözünü de işitmedim. İndi ve devesini ıhtırdı. Binmem için devenin ön ayaklarına ayağıyla bastı. Ben de bindim. Devemi önden çekti, böylece yol aldık. Ordu bir yerde konakladığı sırada onlara yetiştik.

(Gecikme hâdisesini iftira vesilesi yaparak) benim yüzümden helâk olanlar oldu. Bu işte en büyük vebal de Abdullah b. Ubey b. Selûl'e düşmüştü. Medine'ye geldiğimiz zaman bir ay kadar hasta yattım. Meğer bu esnada iftira edenlerin dedikoduları herkesi meşgul ediyormuş. Benim ise hiçbir şeyden haberim olmadı. Ancak bir husus bende kuşku uyandırmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'de, başka zaman hastalanınca gördüğüm iltifat ve alâkayı göremiyordum. Yanıma girip selâm veriyor, sonra da: "Şu sizinki nasıl?" deyip çıkıyordu. Bu davranışından biraz işkilleniyordum ama yine de (ortalığı saran) fitneden bihaberdim. Bu halde nekâhet devresine girdim.

Bir gece, ben ve Ümmü Mistah o zaman için helâ olarak kullandığımız menâsı (denen çukurların bulunduğu semte) doğru gitmiştik. Biz buraya, geceden geceye çıkardık. (Hicab âyetinden sonra) evlerde helâlar inşa edilince çıkmaz olduk. Bundan önce biz de, eski Arapların def-i hâcetteki usulüne uyuyorduk. Ben ve Ümmü Mistah –ki bu kadın Ebû Rühm b. Muttalib b. Abdi Menaf'ın kızıdır– böylece yürüdük. Onun annesi Ebû Bekri's-Sıddîk'ın teyzesi olan Sahr b. Âmir'in kızıdır. Oğlu da Mistah b. Üsâse b. Ubâd İbni'l-Muttalib'dir. İşimiz bittikten sonra yürüyorduk. Ümmü Mistah, ayağı örtüsüne takılarak düştü. Kadın (böyle can yakıcı durumlarda söylenmesi âdet olan "düşmanın helâk olsun demedi): "Mistah helâk olsun!" diye (oğluna) beddua etti. Ben kadına:

– "Amma da yaptın! Bedir gazvesine katılan bir kimseye beddua ediyorsun ha!" dedim.

– "Anacığım! onun ne söylediğini işitmedin mi?" dedi.

– "Ne söylemiş ki?" dedim.

Bunun üzerine iftiracıların söylediklerini bir bir anlattı. Hastalığıma yeni hastalık katıldı. Eve dönünce, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yanıma girdi ve:

(İsmimi söylemeden) "Adamınız nasıl." dedi. Ben:

– "Ebeveynimin yanına gitmeye izin ver" dedim. Ben, haberin aslını annemle babamdan işitmek istiyordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) izin verdi, ben de ebeveynimin yanına geldim. Anneme:

– "Ey anneciğim, halk arasında söylenen bu sözler nedir?" dedim.

– "Ey kızım! Sen bu meseleyi büyütme. Allah'a kasem olsun güzel ve kocasının yanında sevgili olan, birçok kumaları (ortak) bulunan bir kadın hakkında her zaman çok dedikodu ederler" dedi. Ben:

– "Sübhanallah, demek halk böyle söylüyor ha!" dedim.

O gece sabaha kadar hiç durmadan ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne de gözüme uyku girdi. Sabah oldu, ben hâlâ ağlıyordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) o gün Ali b. Ebi Talib'i ve Üsâme b. Zeyd (radıyallahu anhum)'u çağırmıştı. Benimle ilgili vahyin gecikmesi üzerine ailesiyle ayrılma hususunda onlarla istişâre ediyordu.

Üsâme (radıyallahu anh), ehlinin suçsuzluğu hususunda onlara karşı içinde beslediği sevgiye dayanarak, bildiği hususu şöyle dile getirmişti:

– "Ey Allah'ın Resûlü! Onlar zevcelerinizdir. Allah'a kasem olsun, onlar hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz."

Ali b. Ebî Tâlib de şöyle demişti:

– "Ey Allah'ın Resûlü, Allah sana darlık vermez. Ondan başka kadın çoktur. Sen câriyene sor, (onun hâlini o daha iyi bilir), sana gerçeği haber verir."

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bu tavsiye üzerine cariyemiz Berîre'yi çağırdı ve:

– "Ey Berîre, söyle! Aişe'de sana şüphe verici bir husus gördün mü?" diye sordu. Berîre:

– "Hayır! Seni hak üzerine peygamber olarak gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, ben onda fena bulduğum bir şey görmedim. Ayıplanabilecek tek gördüğüm şey şudur: "Yaşı genç olduğu için, ailesi için yoğurduğu hamurun üzerine uyur, bu sırada gelen keçi, hamurdan yerdi."

(Bu soruşturma sonunda) Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kalkıp mescidde bir hutbe okur. Bu iftirayı ilk defa çıkaran Abdullah b. Ubey b. Selûl hakkında söz etmekten özür dileyerek, minberde şunları söyler:

– "Ehlim hakkında bana sıkıntı veren adamı cezalandırmada, intikamımı almada bana kim yardım edecek? Allah'a yemin olsun ehlim hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Adı iftiraya karıştırılan bir adamdan söz ettiler. Onun hakkında da hayırdan başka bir şey bilmiyorum. O ailemin yanına ben olmayınca hiç girmemiştir."

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu sözleri üzerine (Evs kabilesinin reisi) Sa'd b. Muâz (radıyallahu anh) kalktı ve:

– "Ey Allah'ın Resûlü! Allah'a yemin olsun biz ondan senin intikamını alırız! Eğer Evs kabilesindense boynunu vururuz. Hazreçli kardeşlerimizden ise, bize sen emredersin, biz emrini aynen yerine getiririz!" dedi.

Hazreç kabilesinin reisi olan Sa'd b. Ubâde ayağa kalktı. Sa'd aslında salih bir kimseydi. Ancak (Sa'd b. Muaz'ın konuşmasından alınarak) kabile hamiyet ve gayretine kapılmıştı. Sa'd b. Muâz'a dönerek şu sert cevabı verdi:

– "Vallahi sen yalan söylüyorsun! Sen onu (Abdullah b. Ubey b. Selül'ü) öldüremezsin. Öldürtmeye gücün de yetmez."

(Ensar'ın ileri gelenlerinden) Useyd b. Hudayr (radıyallahu anh) –ki bu zât da Sa'd b. Muaz'ın amcaoğludur– kalkarak Sa'd b. Ubâde'ye çıkıştı:

– "Allah'a yemin olsun yalan söyleyen sensin. Onu mutlaka

öldürürüz. (Abdullah b. Ubey'e arka çıkıyorsan) sen de münâfıksın, münafıklar hesabına kavga ediyorsun!"

Derken (Ensâr'ın iki kabilesi) Evs ve Hazreç ayağa kalkmışlar ve Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) daha minberde iken, birbirlerine girmeye ramak kalmıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sükûneti sağlayıncaya kadar gayret sarfetmiş ve minberden inmişti.

Ben o gün de ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne de gözüme uyku girdi. Müteakip gece de hep ağladım: Ne gözümün yaşı dindi ne de bir parça olsun uykum geldi. Sabahleyin annem ve babam yanıma geldiler. Böylece ben, iki gece bir gündüz aralıksız ağlamıştım. Öyle ki artık ağlamaktan ciğerlerim parçalanacak diye düşünüyordum. Onlar yanımda oturuyorlar, ben de ağlamaya devam ediyordum. Derken Ensar'dan bir kadın izin istedi. Ona, gir dedim. Yanıma oturup o da benimle ağlamaya başladı. Biz bu halde iken Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) girdi. Sonra oturdu. Hakkımda söylenen şeyler söylenileniden beri yanımda hiç oturmamıştı. Bu arada bir ay geçmiş ve meselemle ilgili herhangi bir vahiy gelmemişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) otururken şehâdet kelimesini de getirmişti. Sonra bana şunları söyledi:

– "Ey Aişe, senin hakkında bana şöyle şöyle sözler ulaştı. Eğer bu dedikodulardan berî isen Allah seni vahiyle tebrie edecektir. Şayet bir günah işledi isen Allah Teâlâ'ya tevbe et. Zira kul bir günah işler, sonra da günahını itirafla tevbe ederse, Allah Teâlâ tevbesini kabul ve affeder."

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) sözlerini tamamlayınca (ızdırabımın şiddetinden) gözlerimin yaşı kurudu, artık tek bir damla bile yaş hissetmiyordum. Babama:

– "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) sözlerine sen cevap ver" dedim.

Babam:

– "Vallahi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) ne diyeceğimi bilemiyorum" dedi. Anneme yönelerek:

– "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) söylediklerine sen bâri cevap ver" dedim. Annem de:

– "Vallahi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) ne söyleyeceğimi ben de bilemiyorum" dedi.

Hz. Aişe devamla der ki: "Ben yaşı henüz küçük bir kadındım. Kur'ân'dan da fazla bilmiyordum. Dedim ki:

– "Vallahi ben biliyorum ki halkın söyleştiği şeyleri işittiniz. Onlar içinize yer etti ve hep inandınız. Size: "Günahsızım" dedim, inanmıyorsunuz. Yapmadığım bir şeyi size itiraf etsem, –Allah biliyor ki ben ondan berîyim– beni tasdik edeceksiniz. Allah'a kasem olsun, sizinle benim durumumu anlatacak en iyi örnek Hz. Yusuf'un babası ve onun şu sözüdür: "Bana güzelce sabır gerekir. Anlattıklarınıza ancak Allah'tan yardım istenir" (Yusuf, 18). Sonra yüzümü çevirip yatağıma sokuldum. Kasem olsun ben o zaman suçsuz olduğumu biliyordum ve Allah'ın benim suçsuzluğumu te'yid edeceğine inanıyordum. Ancak, kesinlikle, Allah'ın benim hakkımda bir vahiy indireceğini, bunun (kıyâmete kadar) okunacağını hiç aklımdan geçirmedim. Ben, kendimi, Allah'ın herhangi bir şekilde tekellüm buyurarak okunacak bir vahiy konusu edilmeye değer bulmuyordum. Ancak, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) göreceği bir rüya yoluyla Allah'ın beni tebrie edeceğini ümid ediyordum.

Allah'a kasem olsun, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) daha oturmuş olduğu yerden kalkmamış ve ev halkından kimse dışarı çıkmamıştı ki Allah, Resûlüne vahiy indirdi: Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi ve sellem) vahiy sırasında her zaman gelen hâlet istila etti. Sonra da o hal zail oldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) tebessüm içindeydiler. Konuştuğu ilk kelime bana şunu söylemek oldu:

– "Ey Aişe Allah'a hamdet. Zira, seni tebrie buyurdu."

Annem de bana:

– "Kalk Resûlullah'a (sallallahu aleyhi ve sellem) teşekkür et!" dedi. Ben ise:

– "Vallahi hayır, ona teşekkür etmeyeceğim, sadece Allah'ıma

hamdediyorum. Benim suçsuzluğumu Rabbim vahiy buyurdu" dedim. Allah'ın indirdiği vahiy şöyleydi:

– "Muhammed'in eşine o yalanı uyduranlar içinizden bir güruhtur. Bunu kendiniz için kötü sanmayın, o sizin için hayırlı olmuştur. O kimselerden her birine kazandığı günah karşılığı ceza vardır. İçlerinden elebaşılık yapana ise büyük azab vardır. Onu işittiğiniz zaman, erkek-kadın mü'minlerin, kendiliklerinden hüsn-ü zanda bulunup da: "Bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi? Dört şâhid getirmeleri gerekmez miydi? İşte bunlar şâhid getirmedikçe, Allah katında yalancı olanlardır. Allah'ın dünya ve âhirette size lütuf ve merhameti olmasaydı, o kötü sözü yaymanızdan ötürü büyük bir azaba uğrardınız..." (Nur, /20).

(Bir sayfa tutan) on âyeti, Cenâb-ı Hakk benim suçsuzluğumla ilgili bu âyetleri indirince, Ebû Bekri's-Sıddîk (radıyallahu anh) –ki Mistah b. Üsâse'ye akrabalığı ve fakirliği sebebiyle maddi yardımda bulunuyordu– şunu söyledi:

– "Aişe (radıyallahu anh)'a bu iftirayı yaptıktan sonra, ona artık bir daha yardım yapmayacağım."

Bunun üzerine şu vahiy indi: "İçinizde lütuf ve servet sahibi olanlar, yakınlarına, düşkünlere ve Allah yolunda hicret edenlere, vermemek için yemin etmesinler, affetsinler geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah bağışlayandır, merhametli olandır" (Nur, 22).

Bunun üzerine Ebû Bekri's-Sıddîk (radıyallahu anh): "Evet evet, Allah'a kasem olsun, Allah'ın beni affetmesini çok severim" dedi ve Mistah'a yapmakta olduğu yardımı yapmaya devam etti ve: "Ebediyyen yardımı ondan kesmeyeceğim" dedi.

Hz. Aişe (radıyallahu anh) sözlerine devamla dedi ki:

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) tahkik sırasında Zeyneb Bintu Cahş'a da hakkımda sormuş ve:

– "Ey Zeyneb, bu hususta ne biliyorsun, ne gördün?" demişti. O da:

– "Ey Allah'ın Resûlü, ben kulağımı, gözümü işitmediğim, görmediğim şeyden muhafaza ederim. Ben Aişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum!" demişti. Zeyneb (radıyallahu anh), Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) zevce-i tâhireleri arasında (bazı faziletleri sebebiyle) benimle boy ölçüşen birisiydi. Allah verâ ve dindarlığı sebebiyle onu (bu meselede müfteriler tarafında yer almaktan) korudu. Onun kız kardeşi Hamne ise, onunla mücâdeleye koyuldu ve helâk olan müfteriler arasında helâk oldu."[793]

10. Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Abdullah İbnu Übey İbni Selül câriyesine: "Git biraz fâhişelik yap (da para kazan)" diye emretti. Bunun üzerine Cenâb-ı Hakk: "Dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek çin, iffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın..." (Nur, 33) meâlindeki âyeti inzâl buyurdu."[794]

İftira Etmemek Üzere Resûlullah'a Biat Edilmesi

11. Ümeyme bintu Rukayka (radıyallahu anh) dedi ki: "Ensâr'dan bir grup kadınla Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelip kendisine: "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, çalmamak, zina etmemek, çocuklarımızı öldürmemek, şimdi ve gelecekte iftira atmamak, sana meşrû emirlerinde isyan etmemek şartları üzerine biat ediyoruz" dedik. Hemen ilâve etti: "Gücünüzün yettiği ve takatınızın kâfi geldiği şeylerde". Biz: "Allah ve Resûlü bize karşı bizden daha merhametlidir, haydi biat edelim" dedik.

Süfyan merhum der ki: Kadınlar, biatı (erkekler gibi) musâfaha ederek yapmayı kastetmişlerdir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ben kadınlarla musâfaha etmem, benim yüz kadına toptan söylediğim söz her kadın için ayrı ayrı söylenmiş yerine geçer" buyurdu.[795]

---

[793] Buhârî, *Şehâdât*, 15, 30, *Hibe* 15, *Cihâd* 64, *Megâzi* 11, 34, *Tefsir*, *Yusuf* 3, *Nur* 6, 11, *Eymân* 18, *İ'tisan* 28, *Tevhid* 35, 52; Müslim, *Tevbe* 56.

[794] Müslim, *Tefsir* 26, (3029); Ebû Dâvûd, *Talâk* 50, (2311).

[795] Muvatta, *Bey'a* 2; Tirmizî, *Siyer* 37.

12. Hz. Aişe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kadınlarla biatı (elle musafaha etmeden) sözle yapıyor ve şu âyette belirtilen şartları koşuyordu: "Allah'a hiçbir şeyi eş tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinâ etmemeleri, evlâtlarını öldürmemeleri, başkalarından çocuk peydahlayıp kocalarına isnad etmemeleri, (emredilecek) herhangi bir iyilik hususunda sana âsi olmamaları.." (Mümtahine, 12). Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eli, mâlik olmadığı hiçbir kadının eline asla değmedi. Kadınlar, bu şartları kendi sözleri ile ikrar edince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Artık gidin, sizinle biat ettik" derdi (ve musafahada bulunmadan onlarla biatını tamamlardı). Hayır, Allah'a yemin olsun, asla onun eli hiçbir kadının eline değmedi. Fakat kadınlarla sözle biat akdi yaptı."[796]

Karı-Koca Arasında Zina İftira ve Neticesi

13. İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hilal İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) yanında, hanımının Şerik İbn Sahmâ ile zina yaptığını söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ya delil getirirsin ya da sırtına hadd tatbik edilir" dedi.

Hilâl: "Ey Allah'ın Resûlü! Birimiz, hanımı üzerinde bir adam görse, koşup delil mi arayacak?" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) önceki sözünü tekrar ediyordu: "Ya delil getirirsin ya da sırtına had uygulanır." Bunun üzerine Hilâl:

"Seni hak üzerine gönderen Zât'a kasem olsun doğru söylüyorum. Mutlaka Allah sırtımı hadden kurtaracak bir vahiy gönderecektir" dedi. Cibril indi ve şu vahyi indirdi: "Eşlerine zina isnad edip de kendilerinden başka şâhidleri olmayanların şâhidliği, kendisinin doğru sözlülerden olduğuna Allah'ı dört defa şahid tutmasıyla olur. Beşincisinde eğer yalancılardan ise Allah'ın lânetinin kendisine olmasını diler" (Nur, 6-7).

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) oradan ayrıldı. Onlara adam gönderdi. Hilâl geldi (lânet okuyarak) şehâdette bulundu. Resûlullah

---

[796] Buhârî, *Tefsir*, *Mümtahine* 2, *Talâk* 20, *Ahkâm* 49; Müslim, *İmârât* 88.

(sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah biliyor ki, ikinizden biriniz yalancısınız, tevbekâr olanınız var mı?" dedi. Sonra kadın kalktı, o da şehâdette bulundu. Kadın beşinci şehâdette iken kadını durdurdular ve: "Beşinci şehâdet, (yalancı olduğun takdirde) şiddetli azab gerektirir" dediler.

İbn Abbâs der ki: Bunun üzerine kadın durakladı ve sükut etti. Öyle ki, yeminden rücû edeceğini sandık. Sonra: "Hayır, vallahi kavmimi bundan böyle mahçup hâle düşürmeyeceğim" dedi ve yeminini tamamladı.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "İyi bakın, eğer bu kadın gözleri sürmeli, kabaları iri, bacakları kalın bir çocuk doğurursa bilin ki bu çocuk Şerik İbn Sahmâ'dandır" buyurdu. Gerçekten de bu evsafta bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle söylediler:

"Eğer, Allah'ın Kitabı'nda kadının yemini ile haddini düşeceği hususunda hüküm gelmemiş olsaydı, (çocuktaki bu benzerlikten hareketle kadının zâniliğine hükmederdim ve) onun benden göreceği vardı."[797]

---

[797] Buhârî, *Tefsir*, Nur 3, *Şehâdet* 21, *Talâk* 28; Ebû Dâvûd, *Talâk* 27.

56.
KARZ-I HASEN (BORÇ VERME)

Borç Vermenin Mükafatı

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضاً حَسَناً فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافاً كَثِيرَةً
وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

"Kimdir o yiğit ki Allah'a güzelce ödünç verir, Allah da onun verdiğinin mükâfatını kat kat artırır. Allah rızkı kısar da, bollaştırır da. Zaten hepiniz döndürülüp O'na götürüleceksiniz." (Bakara, 2/245)

وَلَقَدْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيباً وَقَالَ اللّٰهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَوةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضاً حَسَناً لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

"Allah İsrail oğullarından kesin söz aldı. Biz onlardan (on iki boydan her birinden bir kefil olmak üzere) on iki de kefil tayin etmiştik. Allah buyurdu ki: "İyi bilin ki Ben sizinle beraberim. Eğer siz namazı dikkatli bir şekilde tamtamına eda eder, zekâtı verir, resullerime iman eder, onlara sahip çıkar, Allah rızası için gerekli yerlere harcayarak Allah'a güzel bir tarzda ödünç verirseniz, Ben elbette sizin kusurlarınızı örter ve elbette sizi içinden ırmaklar akan cennete yerleştiririm. Ama kim bundan sonra nankörlük edip küfre saparsa, doğru yoldan sapmış, kendini zayi etmiş olur." (Mâide, 5/12)

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضاً حَسَناً فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ

"Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse malını Allah yolunda harcarsa Allah bunu kat kat artırır. Ona değerli bir mükâfat da vardır." (Hadid, 57/11)

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللّٰهَ قَرْضاً حَسَناً يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ

"Dini tasdiklerinin ifadesi olarak, hayır işlerinde mal harcayan erkekler, mal harcayan hanımlar ve Allah'a güzel bir ödünç verenlerin ödülleri kat kat artırılacak, ayrıca onlara değerli bir mükâfat da verilecektir." (Hadid, 57/18)

إِنْ تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضاً حَسَناً يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ

"Eğer Allah'a ödünç verirseniz O sizin için, onun kârını kat kat artırarak verir, hem de sizin günahlarınızı bağışlar. Çünkü Allah şekûr'dur, halîmdir (küçük iyiliklerden ötürü bile büyük mükâfat verir, müsamahakârdır, cezalandırmada acele etmez)." (Teğâbun, 64/17)

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَأَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضاً حَسَناً وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْراً وَأَعْظَمَ أَجْراً وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Senin Rabbin, gecenin bazan üçte ikisine yakın bir kısmını, bazan yarısını, bazan üçte birini ibadetle geçirdiğini, senin yanında yer alan müminlerden bir cemaatın da böyle yaptığını elbette biliyor. Gece ve gündüzü yaratıp sürelerini ölçen Allah'tır. O sizin bu gece ibadetini gözetemeyeceğinizi bildiği için, lütuf ve merhametiyle size yeniden bakıp muaf tuttu. Artık Kur'ân'dan kolayınıza gelen miktarı okuyun. Allah bilmektedir ki aranızda hastalananlar olacaktır. Kimileri Allah'ın lütfundan nasiplerini aramak için yol tepecek, dünyanın çeşitli yerlerinde dolaşacaklardır. Bazıları Allah yolunda muharebe için sefere çıkacaklardır. Haydi artık Kur'ân'dan, kolayınıza gelen miktarı okuyun. Namazı

hakkıyla ifa edin, zekâtı verin ve bir de Allah'a güzel ödünç takdim edin. Unutmayın ki kendi iyiliğiniz için âhirete hazırlık olarak her ne gönderirseniz mutlaka onu Allah'ın nezdinde bulursunuz. Hem daha üstün ve daha hayırlı, mükâfatı kat kat artmış olarak! Allah'tan mağfiret dileyin. Muhakkak ki Allah gafurdur, rahîmdir (affı, merhamet ve ihsanı boldur)." (Müzzemmil, 73/20)

Borç Vermek, Vaz Geçmek veya Süre Vermek

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ
وَاتَّقُوا يَوْماً تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ

"Eğer borçlu sıkıntıda ise, kolaylığa çıkıncaya kadar ona mühlet verin. Şayet bilirseniz, alacağınızı bağışlamanız sizin için daha da hayırlıdır. Öyle bir günde rüsvaylıktan sakının ki, O gün Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız, sonra her kişiye kazandığının karşılığı tamamen ödenecek." (Bakara, 2/280-281)

Belirli Bir Süre İçin Borç Vermek

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلاَ يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللهَ رَبَّهُ وَلاَ يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئاً فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهاً أَوْ ضَعِيفاً أَوْ لاَ يَسْتَطِيعُ أَن يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى وَلاَ يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلاَ تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيراً أَو كَبِيراً إِلَى أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَى أَلاَّ تَرْتَابُوا إِلاَّ أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلاَّ تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلاَ يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلاَ شَهِيدٌ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللهُ وَاللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Ey iman edenler! Belirli bir vâdeye kadar birbirinize borç verdiğiniz zaman onu kaydedin. Aranızda doğrulukla tanınmış bir

kâtip onu yazsın. Kâtip, Allah'ın kendisine öğrettiği gibi (adalete uygun olarak) yazmaktan kaçınmasın da yazsın. Üzerinde hak olan borçlu kişi akdi yazdırsın, Rabbi olan Allah'tan sakınsın da borcundan hiçbir şey noksan bırakmasın. Eğer üzerinde hak olan borçlu, akılca noksan veya küçük veya yazdırmaktan âciz bir kimse ise, onun velisi adalet ölçüleri içinde yazdırsın. İçinizden iki erkek şahit de tutun. İki erkek bulunmazsa o zaman doğruluklarından emin olduğunuz bir erkek ile iki kadının şahitliğini alın. (Bir erkek yerine iki kadının şahit olmasına sebep) birinin unutması halinde ikincisinin hatırlatmasına imkân vermek içindir. Şahitler çağırıldıklarında, şahitlikten kaçınmasınlar. Siz yazanlar da, borç az olsun, çok olsun, vâdesiyle birlikte yazmaktan üşenmeyin. Böyle yapmak, Allah katında daha âdil, şahitliği ifa etmek için daha sağlam ve şüpheyi gidermek için daha uygun bir yoldur. Ancak aranızda hemen alıp vereceğiniz peşin bir ticaret olursa, onu yazmamakta size bir günah yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Gerek kâtip, gerek şahit asla mağdur edilmesin. Bunu yapar, zarar verirseniz, doğru yoldan ayrılmış, Allah'a itaatin dışına çıkmış olursunuz. Allah'a itaatsizlikten sakının. Allah size en uygun tutumu öğretiyor. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Bakara, 2/282)

Kadınlarda duygusallık kuvvetli, hafıza kuvveti erkeklere göre biraz daha azdır. Hafızası erkeklerin çoğundan kuvvetli olan bazı kadınlar bulunabilir. Fakat hüküm kişilere göre değil, cinse göre, genel duruma göre verilir. Onun için, tek kadın değil de iki kadın şartı aranmaktadır. Fakat bu hüküm, genelde kadınların meşguliyet alanları olmayan ticaret alanındadır. Yoksa erkeklerin alanına girmeyen sahalarda tek başına iki kadının, hatta duruma göre tek kadının şahitliği yeterli sayılır.

Kur'ân-ı Kerim bu âyette nüzül ortamından çok ileri bir safhada insanlığın varacağı hukukî ve ticarî kurumları gözönünde bulundurmuş ve noterlik kurumunu tesis etmiştir. Okuma yazma bilenlerin bile son derece az olduğu, yazı malzemesi olarak kâğıdın bile bulunmadığı bir ortamda, çok ileri medenî toplumlarda ihtiyaç duyulacak kurumları başlatmak, Kur'ân'ın evrensel boyutunun delillerinden biridir.

Hakların böylece kaydedilmesinden şu üç fayda elde edilir: 1. Adalete ve istikamete en uygun iş yapılır. 2. Şahitliğin ifası en güzel şekilde yapılır. 3. Şüpheyi gidermede en uygun yol seçilmiş olur.

Borçların Senede Bağlanması

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِباً فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضاً فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلاَ تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

"Eğer yolculuk halinde iseniz ve kâtip bulamazsanız, o takdirde borç karşılığına rehin alırsınız. Şayet kiminiz kiminize itimad ederse, güvenilen kimse Rabbi olan Allah'tan korksun da üzerindeki emaneti ödesin. Bir de şahitliği, görüp bildiğinizi gizlemeyin. Bildiğini gizleyenin kalbi günahkâr olur. Allah her ne yaparsanız bilir." (Bakara, 2/283)

Ölen Kimsenin Borçları

يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِي أَوْلاَدِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لاَ تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعاً فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيماً حَكِيماً وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلاَلَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ

“Miras konusunda, Allah çocuklarınız hakkında şöyle emreder: Erkeğin hakkı, kadının hissesinin iki mislidir. Şayet kadınların sayısı ikiden fazla ise onlar terikenin üçte ikisini alırlar. Eğer kız evlat tek ise terikenin yarısını alır. Anne babaya gelince, ölenin çocuğu varsa, onun terikesinden her birine altıda bir hisse vardır. Eğer çocuğu yoksa ve kendisine ana babası vâris oluyorsa annesine üçte bir hisse vardır. Şayet ölenin kardeşleri varsa, ölenin yaptığı vasiyetin ifasından ve borcunun ödenmesinden sonra annenin hissesi altıda birdir. Anne babanız ile evlatlarınızdan hangisinin size daha faydalı olacağını siz bilemezsiniz. Bunlar Allah’ın koyduğu farzlardır. Allah muhakkak ki alîm ve hakîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir).”

Mirasta erkek evlat, kızın iki mislini alır. Zira İslâm’a göre erkek ailesini geçindirmekle yükümlüdür. Kadının böyle bir görevi yoktur. Kadının yükü kocasına ait iken, koca ailesini, çocuklarını, duruma göre anne ve babasının nafakasını yüklenmek zorundadır. Dolayısıyla bu hüküm tam adalettir.

“Eşlerinizin çocukları yoksa terikelerinin yarısı siz kocalarındır. Eğer çocukları varsa dörtte biri size aittir. Bütün bunlar, yaptığı vasiyetin ve üzerindeki borcun ifasından sonradır. Sizin de çocuğunuz yoksa terikenizin dörtte biri eşlerinizindir. Eğer çocuğunuz varsa terikenizin sekizde biri onlara aittir. Bunlar da yaptığınız vasiyetin ve borcunuzun ödenmesinden sonradır. Eğer miras bırakan erkek veya kadın, çocuğu ve anne babası olmayan bir kimse olur ve onun erkek veya kız kardeşi de bulunursa, bunlardan her birinin hissesi altıda birdir. Şayet onların sayısı daha fazla ise, o takdirde onlar üçte bir hisseye ortak olurlar. Bu da yapılan vasiyet ve borcun ödenmesinden sonradır. Bütün bunlar, vârisler zarara uğratılmaksızın yapılacaktır. Bu, Allah tarafından size bir buyruktur. Allah alîm ve halîmdir (her şeyi hakkıyla bilir, cezalandırmada aceleci değildir).” (Nisâ, 4/11-12)

Borç Vermekle İlgili Hadisler

1. Ebû Mûsa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Allah Teala nazarında, bir kulun Allah tarafından yasaklanan büyük günahlardan sonra, beraberinde getirebileceği en büyük günahlardan biri, kişinin ödenecek karşılık bırakmadan üzerinde borç olduğu halde ölmesidir."[798]

2. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kim, ödemek arzusu ile insanların malını alır ise, Allah (onun borcunu) ona bedel eda eder. Kim de telef etmek niyetiyle halkın malını alırsa Allah onu telefeder."[799]

3. İmrân b. Huzeyfe (rahimehullah) anlatıyor: "Meymûne (radıyallahu anh) fazlaca borca giriyordu. Ailesi bu meselede müdâhale edip ayıpladılar. Şu cevabı verdi: "Borcu bırakmayacağım. Ben dostum ve can yoldaşım Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle söylerken dinledim: "Bir borçla borçlanan bir kimsenin ödeme niyetinde olduğunu Allah bilince, onun borcunu Allah mutlaka dünyada iken öder."[800]

4. eş-Şerrid (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Zenginin borcunu savsaklaması, haysiyetinin ihlal edilmesini ve cezalandırılmasını helal kılar."

İbnu'l-Mübârek der ki: "Irzını helâl kılar", kendisine kaba davranılır demektir. "Cezalandırılması" da, hapsedilmesidir."[801]

5. Ebû Hûreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Sizden önce yaşayanlardan bir tüccar vardı. Halka borç verirdi. Borçluları arasında fakir görürse hizmetçilerine: "Onun borcundan vazgeçiverin, böylece Allah'ın da bizim günahlarımızdan vazgeçeceğini umarız" derdi. Allah da onun günahlarından vazgeçti."[802]

---

[798] Ebû Dâvûd, *Büyû* 9.

[799] Buhârî, *İstikrâz* 2.

[800] Nesâi, *Büyû* 99; İbn Mâce, *Sadakât* 10.

[801] Ebû Dâvûd, *Akdiye* 29; Nesâi, *Büyû* 100; İbn Mâce, *Sadakât* 18.

[802] Buhârî, *Sulh* 10; Müslim, *Müsâkaât* 19, (1557); Nesâi, *Büyû* 104, (7, 318).

6. Diğer bir rivâyette şöyle gelmiştir: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Bir adam hiç hayır amelde bulunmadı. Ancak halka borç verir ve borcunu toplayan elçisine: "Kolay ödeyecekten (zenginden) al, zor ödeyecekten (fakirden) alma, vazgeç. Ola ki Allah da bizim günahlarımızdan vazgeçer" derdi. Allah Teâla da bunun üzerine: "Haydi senin günahlarından vazgeçtim" buyurdu."[803]

7. Ebû Katâde (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, Ebû Katâde, bir boçlusunu (para taleb etmek üzere) aramıştı. O, kendisinden gizlendi. Bilahare adamı buldu. Ancak: "Dardayım" dedi. Bunun üzerine:

"Allah'a yemin eder misin?" diye sordu. Borçlu:

"Vallahi" diye yemin etti. Ebû Katâde:

"Ben Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, "Kim Allah'ın kendisini kıyamet gününün sıkıntısından kurtarmasını isterse darda olana nefes aldırsın veya tamamen bağışlayıversin" dediğini işittim" dedi."[804]

8. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'de bir adamın (parası ödenmemiş) bir devesi vardı. Borcunu istemeye geldi. Bu sırada kaba sözler sarfetti. Ashab'tan bâzıları adama haddini bildirmek istedi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buna meydan vermeyip:

"Bırakın onu! Hak sâhibinin konuşma hakkı vardır" buyurdu, sonra da:

"Devesini verin!" diye emretti, (ilgililer) devesini aradılarsa da bulamadılar. Fakat onunkinden daha değerli bir deve buldular. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Bunu verin" dedi. Adam: "Bana borcunu tam ödedin, Allah da sana ödesin" dedi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem):

"En hayırlınız, borcunu en iyi ödeyendir!" buyurdu."[805]

---

[803] Buhârî, *Büyû* 18, *Enbiyâ* 50; Müslim, *Müsakât* 31; Nesâi, *Büyû* 104.

[804] Müslim, *Kasame* 32.

[805] Buhârî, *İstikrâz*, 4, 6, 7,13, *Vekâlet* 5, 6, *Hibe* 23, 25; Müslim, *Musâkât* 118-122.

9. Ebû Katâde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e namazını kıldırıvermesi için bir adam(ın cenâzesi) getirildi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Onun üzerinde borç var, arkadaşınızın namazını siz kılın!" buyurdu. Ben:

"(Borç) benim üzerime olsun, ey Allah'ın Resûlü" dedim.

"Sadâkatle mi ?" dedi.

"Sadâkatle!" dedim. Bunun üzerine cenazenin namazını kıldı."[806]

10. Bir adam İbn Ömer (radıyallahu anh)'a gelerek: "Ben birisine bir borç verdim. Bana, bunu daha üstün bir şekilde iadesini şart koştum" dedi ve hükmünü sordu. İbn Ömer (radıyallahu anh): "Bu ribâdır" diye cevap verdi ve şu açıklamada bulundu: "Borç verme işi üç şekilde cereyan eder.

1. Borç vardır, bunu vermekle sâdece Allah'ın rızasını düşünürsün. Karşılığında sana rıza-yı ilâhi vardır.

2. Borç vardır, bununla arkadaşını memnun etmek istersin.

3. Borç vardır, temiz bir malla pis bir şey almak için bu borcu verirsin. İşte bu ribâdır." Adam: Öyleyse bana ne emredersiniz, ey Abu Abdirrahman? diye sordu. İbn Ömer şu açıklamada bulundu: "Anlaşmayı yırtmanı tavsiye ederim. Borçlu, verdiğin miktarı aynen iade ederse alırsın. Verdiğinden daha az iade eder, sen de alırsan sevap kazanırsın. Eğer sana, daha iyi bir şeyi gönül hoşluğu ile verirse, bu sana bir teşekkürdür, böylece teşekkürünü ifade ediyor demektir. Sana ayrıca, ona vâde tanıdığın için sevap vardır."[807]

11. Mücahid'in anlattığına göre, "İbn Ömer (radıyallahu anh) bir miktar borç para aldı. Bunu sâhibine daha iyi bir şekilde ödedi. Borç veren adam: "Bu verdiğimden efdaldir (fazladır) diyerek almak istemedi. İbn Ömer adama: "Biliyorum, ancak içim bu şekilde rahat edecek" dedi.[808]

---

806 Tirmizî, *Cenâiz* 69; Nesâi, *Cenâiz* 67.
807 Muvatta, *Büyû* 92.
808 Muvatta, *Büyû* 90.

12. Salim (radıyallahu anh) anlatıyor: "İbn Ömer (radıyallahu anh)'a belli bir vâde ile bir başkasında alacağı bulunan adam, parasını daha çabuk alabilmek için bir kısmından vaz geçecek olsa? diye sordular. İbn Ömer bunu hoş görmedi ve bu davranışı yasakladı."[809]

13. Ubeyd b. Ebi Sâlih anlatıyor: "Ben, bilâhere ödenmek üzere Dar-ı Nahle ehline bez sattım. Bir müddet sonra Kûfe'ye gitmek istedim. Borçlular bana gelerek fiyattan biraz inmem hâlinde peşin ödeyeceklerini söylediler. Bunu Zeyd b. Sâbit'e sordum. Bana: "Hayır, bu işi yapmana cevaz veremem, bunu (ribâyı) ne senin yemeni, ne de (satın alanlara) yedirmeni emredemem" dedi.[810]

14. Zeyd b. Eslem anlatıyor: "Cenab-ı Hakk'ın terk etmeyenler için harp etmeye izin verdiği ribâ, câhiliye devrinde iki şekilde cereyan ederdi:

1. Bir kimsenin diğer bir kimsede, vâdeli bir alacağı bulunurdu. Vâde dolunca alacaklı: "Ödeyecek misin yoksa fâizlensin mi?" derdi. Borçlu öderse öbürü alırdı. Ödemezse, ölçeklenen, tartılan, ekilen veya sayılan çeşitten ise alacak katlanırdı.

2. Yaşla ölçülen bir mal ise, daha üst mertebeye kaydırılır, vâde de uzatılırdı. İslâm gelince Cenab-ı Hakk şu âyeti indirdi: "Ey iman edenler! Allah'tan sakının, inanmışsanız fâizden arta kalan hesaptan vazgeçin. Böyle yapmazsanız, bunun Allah ve Peygamberi tarafından size savaş açılmış olduğunu bilin. Eğer tevbe ederseniz sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz" (Bakara, 2/278-279).[811]

15. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) İsrailoğullarından bin dinar borç para isteyen bir kimseden bahsetti. İsrailoğullarından borç talep ettiği kimse: "Bana şâhidlerini getir, onların huzurunda vereyim, şahid olsunlar!" dedi. İsteyen ise: "Şahid olarak Allah yeter!" dedi. Öbürü: "Öyleyse

---

809 Muvatta, *Büyû* 82.

810 Muvatta, *Büyû* 81.

811 Bu rivayeti Rezîn tahric etmiştir.

buna kefil getir" dedi. Berikisi "Kefil olarak Allah yeter" dedi. Öbürü:

"Doğru söyledin!" dedi ve belli bir vade ile parayı ona verdi. Adam deniz yolculuğuna çıktı ve ihtiyacını gördü. Sonra borcunu vadesi içinde ödemek maksadıyla geri dönmek üzere bir gemi aradı, ama bulamadı. Bunun üzerine bir odun parçası alıp içini oydu. Bin dinarı sahibine hitabeden bir mektupla birlikte oyuğa yerleştirdi. Sonra oyuğun ağzını kapayıp düzledi. Sonra da denize getirip:

"Ey Allahım, biliyorsun ki, ben falandan bin dinar borç almıştım. Benden şahid istediğinde ben: "Şahid olarak Allah yeter!" demiştim. O da şahid olarak sana razı oldu. Benden kefil isteyince de: "Kefil olarak Allah yeter!" demiştim. O da kefil olarak sana razı olmuştu. Ben ise şimdi, bir gemi bulmak için gayret ettim, ama bulamadım. Şimdi onu sana emânet ediyorum!" dedi ve odun parçasını denize attı ve odun denize gömüldü. Sonra oradan ayrılıp, kendini memleketine götürecek bir gemi aramaya başladı. Borç veren kimse de, parasını getirecek gemiyi beklemeye başladı. Gemi yoktu ama, içinde parası bulanan odun parçasını buldu. Onu ailesine odun yapmak üzere aldı. Parçalayınca parayı ve mektubu buldu.

Bir müddet sonra borç alan kimse geldi. Bin dinarla adama uğradı ve:

"Malını getirmek için aralıksız gemi aradım. Ancak beni getirenden daha önce gelen bir gemi bulamadım" dedi. Alacaklı:

"Sen bana bir şeyler göndermiş miydin?" diye sordu. Öbürü:

"Ben sana, daha önce bir gemi bulamadığımı söyledim" dedi. Alacaklı:

"Allah Teâla Hazretleri, senin odun parçası içerisinde gönderdiğin parayı sana bedel ödedi. Bin dinarına kavuşmuş olarak dön" dedi."[812]

---

[812] Buhârî, *Kefâlet* 1, *Büyû* 10, *İsti'zân* 25.

16. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e üzerinde borç olan bir ölü getirildiği zaman:

"Borcunu ödeyecek bir mal bıraktı mı?" diye sorardı. Eğer yeterli mal bıraktığı söylenirse namazını kılardı. Aksi takdirde:

"Arkadaşınızın namazını kılın!" derdi. Ancak Allahu Teâla Hazretleri Resülüne fetihler müyesser ettiği zaman (her getirilenin) namazını kıldı ve (borcu var mı? diye) sormadı. Şöyle derdi:

Ben mü'minlere nefislerinden evlayım. Öyleyse, kim borç veya ağır bir yük bırakırsa o banadır, benim üzerimedir. Kim de mal bırakırsa o da kendi varislerinedir."[813]

17. Müslim, Abdullah b. Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anh)'dan şunu kaydeder: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular:

"Şehidin –borç hariç– bütün günahları affedilir."[814]

18. Sevbân (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kim şu üç şeyden beri olarak ölürse cennete girer: Kibir, gulûl, borç."[815]

19. Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Miraç gecesinde cennetin kapısı üzerinde şu ibarenin yazılı olduğunu gördüm: "Sadaka on misliyle mükafaatlandırılacaktır. Ödünç para onsekiz misliyle mükafatlandırılacaktır." Ben: "Ey Cibril! Ödünç verilen şey ne sebeple sadakadan daha üstün oluyor?" diye sordum." "Çünkü dedi, dilenci (çoğu kere) yanında para olduğu halde sadaka ister. Borç isteyen ise, ihtiyacı sebebiyle talepte bulunur."[816]

---

813 Buhârî, *Ferâiz* 4, 15, 25, *Kefâlet* 5, *İstikrâz* 11, *Tefsir*, Ahzâb 1, *Kefâlet* 15; Müslim, *Feraiz* 14.
814 Müslim, *İmâret* 118.
815 Tirmizî, *Siyer* 21.
816 İbn Mâce, *Sadakât* 19.

57.
ZEKÂT

Zekâtın Farz Olması

وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ
عِنْدَ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Namazı hakkıyla eda edin, zekâtı verin. Dünyada hayır olarak ne yapıp gönderirseniz, mutlaka onun mükâfatını âhirette Allah katında bulursunuz. Zira Allah işlediğiniz her şeyi görmektedir." (Bakara, 2/110)

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى
وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلاةَ وَآتَى
الزَّكٰوةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ والضَّرَّاءِ وَحِينَ
الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

"Takvâ, yüzlerinizi doğuya ya da batıya doğru çevirme değildir. Lâkin takvâ Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara ve peygamberlere iman eden, sevdiği malını Allah'ı hoşnud etmek için yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, isteyenlere ve boyunduruk altında bulunup hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren, namazı hakkıyla ifa edip zekâtı veren, sözleştiği zaman sözlerinde duran, hele hele sıkıntı ve hastalık hallerinde, savaşın şiddetleri esnasında sabreden kimselerin davranışlarıdır. İşte onlardır imanlarında samimi olanlar ve işte onlardır her türlü fenalıktan korunan takvâlılar!" (Bakara, 2/177)

Bu bir tek âyet İslâm'ın başlıca inanç (akaid), ibadet ve ahlâk esaslarını toplamaktadır. Buna işaret olarak Hz. Peygamber (a.s.m): "Kim bu âyete göre hareket ederse imanını kemale erdirmiş olur" buyurmuştur.

وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْراً لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Allah'ın kendilerine lütfu ile bol bol verdiği nimetlerde cimrilik edip harcamayanlar, sakın bu hali kendileri için hayırlı sanmasınlar. Hayır! Bu, onların hakkında şerdir. Cimrilik edip vermedikleri malları kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah ne yaparsanız hepsinden haberdardır." (Âl-i İmrân, 3/180)

الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُهِيناً

"O cimrilik eden, üstelik etrafındaki insanlara cimriliği tavsiye eden ve Allah'ın lütf-u fazlından kendilerine verdiği nimetleri gizleyen nankörler yok mu, işte Biz onları zelil ve perişan edecek bir azap hazırladık." (Nisâ, 4/37)

وَلَقَدْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيباً وَقَالَ اللّٰهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضاً حَسَناً لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

"Allah İsrail oğullarından kesin söz aldı. Biz onlardan (on iki boydan her birinden bir kefil olmak üzere) on iki de kefil tayin etmiştik. Allah buyurdu ki: "İyi bilin ki Ben sizinle beraberim. Eğer siz namazı dikkatli bir şekilde tamtamına eda eder, zekâtı verir, resullerime iman eder, onlara sahip çıkar, Allah rızası için gerekli yerlere harcayarak Allah'a güzel bir tarzda ödünç verirseniz,

Ben elbette sizin kusurlarınızı örter ve elbette sizi içinden ırmaklar akan cennete yerleştiririm. Ama kim bundan sonra nankörlük edip küfre saparsa, doğru yoldan sapmış, kendini zayi etmiş olur.” (Mâide, 5/12)

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ
وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

“Sizin dostunuz ancak Allah’tır, O’nun Resûlüdür ve Allah’a tam boyun eğerek namazlarını hakkıyla ifa eden, zekâtlarını veren müminlerdir.” (Mâide, 5/55)

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفاً أُكُلُهُ
وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهاً وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ
حَصَادِهِ وَلاَ تُسْرِفُوا إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

“Asmalı-asmasız bağ ve bahçeleri, mahsûlleri, çeşit çeşit hurma ve ekinleri, birbirine şekil ve renk yönünden benzer, tat bakımından benzemez tarzda yaratıp yetiştiren hep O’dur.

Her biri mahsul verince ürününden yeyin, devşirildiği gün hakkını (öşürünü) da verin, israf etmeyin, çünkü O müsrifleri sevmez.” (En’âm, 6/141)

Bu âyet, öşrün bütün mahsulleri kapsadığına dair İmam Ebû Hanife’nin delillerindendir.

Zekât âyetlerinin Medine’de indiğini düşünenler, buradaki hakkın, Mekke döneminde vacip kılınan bir sadaka olduğunu söyler ve 51, 19 ve 70,24 âyetleri ile irtibat kurarlar. “Mamafih bu âyette hak, mutlak olduğundan, zekâta yani öşüre şamil olduğu söylenebilir.”

فَإِذَا انسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ
وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ
فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“O halde, hürmetli aylar çıkınca artık öbür müşrikleri nerede

bulursanız öldürün, onları yakalayıp esir edin, onların geçebileceği bütün geçit başlarını tutun. Eğer tövbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse onları serbest bırakın. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (affı ve merhameti boldur)." (Tevbe, 9/5)

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ
وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"Bununla beraber kâfirlikten vazgeçip tövbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse artık sizin din kardeşleriniz olurlar. Bilip anlayacak kimseler için Biz âyetlerimizi iyice açıklarız." (Tevbe, 9/11)

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلٰوةَ وَآتَى الزَّكٰوةَ
وَلَمْ يَخْشَ إِلاَّ اللّٰهَ فَعَسَى أُولَئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

Allah'ın mescitlerini ancak Allah'ı ve âhireti tasdik eden, namazı gereği gibi kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başka kimseden çekinmeyen müminler bina edip şenlendirir. İşte onlar cennete ve diğer ümitlerine kavuşmayı umabilirler." (Tevbe, 9/18)

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileri, yardımcılarıdır. Onlar iyilikleri teşvik edip kötülükleri menederler. Namazı hakkıyla yerine getirir, zekâtı verir, Allah'a ve Resûlüne itaat ederler. İşte onları Allah geniş rahmetine mazhar edecektir. Çünkü Allah azîzdir, hakîmdir (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibidir)." (Tevbe, 9/71)

وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ
مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيداً
عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ
هُوَ مَوْلاَكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

"Allah yolunda gereği gibi cihad edin. Sizi insanlar içinde bu emanete ehil bulup seçen O'dur. Din konusunda, size hiçbir zorluk da yüklemedi. Haydin öyleyse babanız İbrâhim'in milletine ve yoluna! Bundan önce de, bu Kur'ân'da da, size müslüman adını veren O'dur. Ta ki Resûl size şahid olsun, siz de diğer insanlar nezdinde Hakkın şahitleri olasınız. Haydin namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin ve Allah'a sımsıkı bağlanın! O sizin biricik mevlanız, efendinizdir. O, ne güzel mevla ve ne güzel yardımcıdır!" (Hacc, 22/78)

Cihad, düşmana karşı bütün gücünü harcamak demek olup üç kısımdır.

Birincisi; açıkça kendisini belli etmiş düşman ile yapılan cihad.

İkincisi; şeytan ile yapılan cihad.

Üçüncüsü; nefisle yapılan cihad. Buradaki emir bu üç kısmı da kapsamaktadır. Zira âyette mücahede tabiri kullanılmış olup mukatele (savaşmak) kavramından daha geneldir.

Allah'ın elçisi yeryüzünde Hakkın şahididir. Rabbine olan muazzam iman ve güveni, adalet, takvâ, mükemmel ahlâk örneği olması, yaşayan bir Kur'ân olması ile Allah'ın rızasının tecessüm etmiş şeklidir. Onu gören Hakkı görmüş gibi olur. Kendisinden sonra da müminler bu hususta onu örnek almalıdırlar. Müminlerin hallerine davranışlarına bakanlar, bunda Allah'ın varlığının delillerini, müminlerin de O'nun varlığına ve birliğine şahitliklerini okumalıdırlar. Hülasa hakkıyla cihad yapmanın, dine uymanın ve müslümanlığı yaşamanın nasıl olacağını Peygamber size bizzat gösterip öğretsin. Hakkın şahidi, peşinden gidilecek bir örnek olsun. Siz de ona uymak sûretiyle, bütün insanlar için, Hakkın örnek tutulacak birer şahitleri olasınız.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ
وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ الَّذِينَ لاَ يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

"De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım. Yalnız, bana şu vahyolunuyor: "Sizin İlahınız, sadece bir tek İlahtır. O halde O'na

yönelerek doğru yolda yürüyün, O'ndan af dileyin. O'na eş, ortak uyduranların vay haline! Onlar ki zekât vermezler, âhireti de inkâr ederler." (Fussilet, 41/6-7)

Zekât Bütün Dinlerde Vardır

وَجَعَلَنِي مُبَارَكاً أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلاَةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيّاً وَبَرّاً بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّاراً شَقِيّاً وَالسَّلاَمُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيّاً ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ

"Nerede olursam olayım beni kutlu, mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana namazı ve zekâtı farz kıldı. Anneme saygılı, hayırlı evlat kılıp, asla zorba, bedbaht ve hayırsız biri yapmadı Doğduğum gün de, öleceğim gün de, kabirden kalkıp dirileceğim gün de selâm üzerime olsun!" İşte hakkında şüphe ve tartışmalara girdikleri Meryem oğlu Îsa konusunda gerçeğin ta kendisi olan Allah'ın sözü budur." (Meryem, 19/31-34)

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولاً نَبِيّاً وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلاَةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيّاً

"Kitapta İsmâil'i de an! Gerçekten o, verdiği sözü yerine getiren biri idi. Resûl ve nebî idi. Halkına namazı ve zekâtı tavsiye ederdi. Rabbinin râzı olduğu biri idi." (Meryem, 19/54-55)

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلاًّ جَعَلْنَا صَالِحِينَ وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلاَةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ

"Ona ayrıca İshak'ı, üstelik bir de Yâkub'u ihsan ettik. Hepsini de erdemli insanlar kıldık. Onları buyruklarımızla insanlara doğru yolu gösteren önderler yaptık. Kendilerine hayırlı işler işlemeyi, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar yalnız Bize ibadet ederlerdi." (Enbiya, 21/72-73)

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلاَّ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ وَمَا أُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ

"Ehl-i kitap mensupları, o kesin delil gelinceye kadar bu konuda ihtilaf etmemişlerdi. Halbuki onlara, şirkten uzak olarak yalnız Allah'a ibadet etmeleri, namazı hakkıyla ifâ etmeleri, zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte sağlam, dosdoğru din budur." (Beyyine, 98/4-5)

Zekâtın Mükafatı ve Fazileti

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ

"İman eden, makbul ve güzel işler yapanların, namazı hakkıyla ifa eden, zekât verenlerin... İşte onların, Rab'leri nezdinde mükâfatları vardır. Onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir." (Bakara, 2/277)

وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ

"Bize bu dünyada da, âhirette de iyilik nasib et! Biz Sana yöneldik, Senin yolunu tuttuk." Hak Teâla da şöyle buyurdu: "Ben dilediğim kimseyi cezalandırırım. Rahmetim ise her şeyi kaplar. O rahmetimi de Allah'a karşı gelmekten korunan, zekât veren ve özellikle Bizim âyetlerimize iman edenlere nasib edeceğim." (A'raf, 7/156)

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلاَتِهِمْ خَاشِعُونَ
وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ

"Muhakkak ki müminler, mutluluk ve başarıya erdiler. Onlar namazlarında tam bir saygı ve tevazu içindedirler. Onlar boş şeylerden uzak dururlar. Onlar zekâtı ifa ederler." (Mü'minûn, 23/4)

أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"İşte vâris olanlar, ebedî kalacakları Firdevs cennetine vâris olanlar onlardır onlar!" (Mü'minûn 23/10-11)

رِجَالٌ لاَ تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلاَ بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَإِقَامِ الصَّلاَةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْماً تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِنْ فَضْلِهِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

"Oralarda, sabah akşam O'nun şanını yücelterek tenzih eden öyle yiğitler vardır ki, ne ticaretler, ne alış-verişler onları Allah'ı zikretmekten, namazı hakkıyla ifa etmekten, zekâtı vermekten alıkoymaz. Onlar kalplerin ve gözlerin dehşetten halden hale döneceği, alt üst olacağı bir günden endişe ederler. Allah Teâla onlara yaptıklarına karşılık en güzel mükâfatı verecek, onların mükâfatlarını Kendi lütfundan artıracaktır. Allah dilediği kimseyi hesapsız rızıklandırır." (Nûr, 24/37-38)

وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Öyleyse ey müminler, siz namazı hakkıyla ifa etmeye devam edin, zekâtı verin, Peygambere itaat edin ki merhamete mazhar olasınız." (Nûr, 24/56)

فَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِباً لِيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلاَ يَرْبُو عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ

"O halde yakınlarına, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Allah'ın rızasına nail olmak isteyenler için böyle yapmak daha hayırlıdır. Felaha erenler de işte onlardır. Şunu unutmayın: Başkalarının mallarıyla artış sağlasın diye faize verdiğiniz para, zahiren fazlalaşsa da Allah'ın nezdinde artmaz. Ama Allah'ın rızasını arzulayarak verdiğiniz zekâtlar, O'nun nezdinde bereketlenir. İşte böyle yapanlar ödüllerini kat kat artırırlar." (Rum, 30/38-39)

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيراً وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْراً عَظِيماً

"Allah'a teslim olan erkekler ve teslim olan kadınlar, İslâm dinine iman eden erkekler ve iman eden kadınlar, taate devam eden erkekler ve taate devam eden kadınlar, dürüst erkekler ve dürüst kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevazı kadınlar, hayır yolunda infak eden erkekler ve infak eden kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve çok zikreden kadınlar var ya, işte Allah onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır." (Ahzâb, 33/35)

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ
وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

"De ki: "Rabbim dilediği kimsenin rızkını, nasibini bollaştırır, dilediğinin nasibini de kısar. Siz hayır yolunda her ne harcarsanız Allah onun yerini doldurur. O rızık verenlerin en hayırlısıdır." (Sebe' 34/39)

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَأَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضاً حَسَناً وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْراً وَأَعْظَمَ أَجْراً وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Senin Rabbin, gecenin bazan üçte ikisine yakın bir kısmını, bazan yarısını, bazan üçte birini ibadetle geçirdiğini, senin yanında yer alan müminlerden bir cemaatın da böyle yaptığını elbette biliyor. Gece ve gündüzü yaratıp sürelerini ölçen Allah'tır. O sizin bu gece ibadetini gözetemeyeceğinizi bildiği için, lütuf ve merhametiyle size yeniden bakıp muaf tuttu. Artık Kur'ân'dan kolayınıza gelen miktarı okuyun. Allah bilmektedir ki aranızda hastalananlar olacaktır. Kimileri Allah'ın lütfundan nasiplerini aramak için yol tepecek, dünyanın çeşitli yerlerinde dolaşacaklardır.

Bazıları Allah yolunda muharebe için sefere çıkacaklardır. Haydi artık Kur'ân'dan, kolayınıza gelen miktarı okuyun. Namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin ve bir de Allah'a güzel ödünç takdim edin. Unutmayın ki kendi iyiliğiniz için âhirete hazırlık olarak her ne gönderirseniz mutlaka onu Allah'ın nezdinde bulursunuz. Hem daha üstün ve daha hayırlı, mükâfatı kat kat artmış olarak! Allah'tan mağfiret dileyin. Muhakkak ki Allah gafurdur, rahîmdir (affı, merhamet ve ihsanı boldur)." (Müzzemmil, 73/20)

Zekât Vermeyenin Cezası

فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقاً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

"Fakat Allah lütfundan onlara servet verince cimrilik edip mallarının hakkını vermediler. Zaten onlar yançizip duruyorlardı. Allah'a verdikleri sözden dönmeleri ve yalan söylemeyi âdet edinmeleri sebebiyle, Allah da bu işlerinin neticesini, kalplerinde kıyamet gününe kadar sürecek bir münafıklık kıldı." (Tevbe, 9/76-77)

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى

"Cimri davranan, bir de kendini güçlü sanıp Allah'tan müstağni gören, O en güzel kelimeyi (kelime-i tevhidi) yalan sayanı ise, en güç yola sardırırız. O aşağıya doğru yuvarlanırken malı kendisine hiç fayda etmez." (Leyl, 92/8-11)

Kıyamette Başına Gelecekler

يَا أَيُّهَا الَّذِين آمَنُوا إِنَّ كَثِيراً مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلاَ يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ

"Ey iman edenler! Doğrusu hahamların ve rahiplerin çoğu halkın mallarını haksız yollardan yerler ve insanları Allah'ın

yolundan uzaklaştırırlar. Altını, gümüşü yığıp Allah yolunda harcamayanlar var ya, işte onları acı bir azabın beklediğini müjdele! Yığılan bu altın ve gümüş cehennem ateşinde kızdırılarak, bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün onlara: "İşte!" denilecek, "sizin nefisleriniz için yığıp hazineye tıktıklarınız! Haydi tadın bakalım o tıktığınız şeyleri!" (Tevbe, 9/34-35)

وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْراً لَهُمْ
بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

"Allah'ın kendilerine lütfu ile bol bol verdiği nimetlerde cimrilik edip harcamayanlar, sakın bu hali kendileri için hayırlı sanmasınlar. Hayır! Bu, onların hakkında şerdir. Cimrilik edip vermedikleri malları kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Kaldı ki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah ne yaparsanız hepsinden haberdardır." (Âl-i İmrân, 3/180)

Zekâtla İlgili Hadisler

Zekâtın Farz Bir İbadet Olması ve Fazileti

1. Abdullah b. Ömer İbni'l-Hattâb (radıyallahu anh)'ın anlattığına göre, bir adam kendisine: Gazveye çıkmıyor musun?" diye sorar. Abdullah şu cevabı verir: "Ben Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i işittim, şöyle buyurmuştu: "İslâm beş esas üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, oruç tutmak, Kâbe'ye haccetmek, Ramazan orucu tutmak".[817]

2. Yahya b. Ya'mur haber veriyor: "Basra'da kader üzerine ilk söz eden kimse Ma'bed el-Cühenî idi. Ben ve Humeyd b. Abdirrahmân el-Himyerî, hac veya umre vesîlesiyle beraberce yola çıktık. Aramızda konuşarak, Ashab'tan biriyle karşılaşmayı temenni ettik. Maksadımız, ondan kader hakkında şu heriflerin

---

[817] Buhârî, *İmân* 1; Müslim, *İmân* 22.

ettikleri laflar hususunda soru sormaktı. Cenâb-ı Hakk, bizzat Mescid-i Nebevî'nin içinde Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh)'la karşılaşmayı nasip etti. Birimiz sağ, öbürümüz sol tarafından olmak üzere ikimiz de Abdullah (radıyallahu anh)'a sokuldu. Arkadaşımın sözü bana bıraktığını tahmîn ederek, konuşmaya başladım: "Ey Ebû Abdirrahmân, bizim taraflarda bazı kimseler zuhur etti. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm'i okuyorlar. Ve çok ince meseleler bulup çıkarmaya çalışıyorlar." Onların durumlarını beyan sadedinde şunu da ilâve ettim: "Bunlar, "kader yoktur, her şey hâdistir ve Allah önceden bunları bilmez" iddiasındalar." Abdullah (radıyallahu anh): "Onlarla tekrar karşılaşırsan, haber ver ki ben onlardan berîyim, onlar da benden berîdirler." Abdullah b. Ömer sözünü yeminle de te'kîd ederek şöyle tamamladı: "Allah'a kasem olsun, onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa ve hepsini de hayır yolunda harcasa kadere inanmadıkça, Allah onun hayrını kabul etmez."

Sonra Abdullah dedi ki: Babam Ömer b. Hattâb (radıyallahu anh) bana şunu anlattı:

"Ben Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) yanında oturuyordum. Derken elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam yanımıza çıkageldi. Üzerinde, yolculuğa delalet eder hiçbir belirti yoktu. Üstelik içimizden kimse onu tanımıyordu da. Gelip Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) önüne oturup dizlerini dizlerine dayadı. Ellerini bacaklarının üstüne hürmetle koyduktan sonra sormaya başladı: Ey Muhammed! Bana İslâm hakkında bilgi ver! Haz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) açıkladı: "İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucu tutman, gücün yettiği takdirde Beytullah'a haccetmendir." Yabancı: "Doğru söyledin" diye tasdîk etti. Biz hem sorup hem de söyleneni tasdik etmesine hayret ettik.

Sonra tekrar sordu: "Bana iman hakkında bilgi ver?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) açıkladı: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanmandır. Kadere yani hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna da inanmandır."

Yabancı yine: "Doğru söyledin!" diye tasdik etti. Sonra tekrar sordu: "Bana ihsan hakkında bilgi ver?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) açıkladı: "İhsan Allah'ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen O'nu görmesen de O seni görüyor."

Adam tekrar sordu: "Bana kıyamet(in ne zaman kopacağı) hakkında bilgi ver?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bu sefer: "Kıyamet hakkında kendisinden sorulan, sorandan daha fazla bir şey bilmiyor!" karşılığını verdi.

Yabancı: "Öyleyse kıyametin alâmetinden haber ver!" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şu açıklamayı yaptı:

"Köle kadınların efendilerini doğurmaları, yalın ayak, üstü çıplak, fakir –Müslim'in rivayetinde fakir kelimesi yoktur– davar çobanlarının yüksek binalar yapmada yarıştıklarını görmendir."

Bu söz üzerine yabancı çıktı gitti. Ben epeyce bir müddet kaldım. –Bu ifade Müslim'deki rivayete uygundur. Diğer kitaplarda "Ben üç gece sonra Hz. Peygamber'le (sallallahu aleyhi ve sellem) karşılaştım" şeklindedir– Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) "Ey Ömer, sual soran bu zatın kim olduğunu biliyor musun? dedi. Ben: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" deyince şu açıklamayı yaptı: "Bu Cebrail (sallallahu aleyhi ve sellem) dı. Size dininizi öğretmeye geldi."[818]

3. Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: Biz mescidde Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'le birlikte otururken, devesine binmiş olarak bir adam girdi ve mescidin avlusuna devesini ıhıp bağladıktan sonra: "Muhammed hanginizdir?" diye sordu. Biz: "Dayanmakta olan şu beyaz kimse" diye gösterdik. –Nesâî'deki Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'ın rivayetinde: "Şu dayanmakta olan hafif kırmızıya çalan renkteki kimse" diye tasvîr mevcuttur.-

Adam: "Ey Abdulmuttalib'in oğlu! diye seslendi.

---

[818] Müslim, *İmân* 1; Nesâî, *İmân* 6; Ebû Dâvûd, *Sünnet* 17.

Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "Buyur seni dinliyorum" dedi.

Adam: "Sana birşeyler soracağım. Sorularımda aşırı gidebilirim, sakın bana darılmayasın" dedi.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Haydi istediğini sor!"

Adam: "Rabbin ve senden öncekilerin Rabbi adına soruyorum: Seni bütün insanlara peygamber olarak Allah mı gönderdi?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Kasem olsun evet!"

Adam: "Allah Teâla adına soruyorum: Gece ve gündüz beş vakit namaz kılmanı sana Allah mı emretti?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah'a kasem olsun evet!"

Adam: "Allah adına soruyorum, senenin şu ayında oruç tutmanı sana Allah mı emretti?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah'a kasem olsun evet!"

Adam: "Allah Teâla adına soruyorum: Bu sadakayı zenginlerimizden alıp fakirlerimize dağıtmanı Allah mı sana emretti?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah'a kasem olsun evet!"

Bu soru-cevaptan sonra adam şunu söyledi: "Getirdiklerine inandım. Ben geride kalan kabîlemin elçisiyim. Adım: Dımâm İbnu Sa'lebe'dir. Benu Sa'd İbni Bekr'in kardeşiyim."

Müslim'in rivayetinde şöyle denir: "Bir adam geldi ve şöyle dedi:

"Bize senin gönderdiğin elçi geldi ve iddia etti ki sen Allah tarafından gönderildiğine inanmaktasın."

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Doğru söylemiş" dedi.

Adam tekrar: "Öyleyse semayı kim yarattı?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah!" dedi.

Adam: "Peki bu dağları kim dikti ve içindekileri kim koydu?" dedi.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Allah!" dedi.

Adam: Peki semayı yaratan, arzı yaratan ve dağları diken Zât adına söyler misin, seni peygamber olarak gönderen Allah mıdır?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Evet!" dedi.

Adam: "Elçin iddia ediyor ki biz gece ve gündüz beş vakit namaz kılmalıyız, bu doğru mudur?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Doğru söylemiştir!"

Adam: "Seni gönderen adına doğru söyle. Bunu sana Allah mı emretti?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Evet!" dedi.

Adam sonra zekâtı, arkasından orucu, daha sonra da haccı zikretti ve bu şekilde sordu.

Râvi der ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de her sualde "Doğru söylemiş" diye cevap veriyordu. Adam (son olarak) sordu: "Seni gönderen adına doğru söyle. Bunu sana Allah mı emretti?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Evet!"

Adam sonra geri döndü ve ayrılırken şunu söyledi: "Seni hakla gönderen Zât'a kasem olsun, bunlar üzerine hiç bir şey ilâve etmem, bunları eksiltmem de."

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Bu kimse sözünde durursa cennetliktir!" buyurdu.[819]

4. Talha b. Ubeydillah haber veriyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e Necid ahâlisinden bir adam geldi. Saçları karışıktı. Kulağımıza sesinin mırıltısı geliyordu, ancak ne dediğini anlayamıyorduk. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e iyice yaklaşınca gördük ki, İslâm'dan soruyormuş.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Gece ve gündüzde beş vakit namaz" demişti ki adam tekrar sordu:

"Bu beş dışında bir borcum var mı?"

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Ramazan orucu da var" deyince adam: Bunun dışında oruç var mı? diye sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Hayır!" Ancak dilersen nâfile tutarsın" dedi.

---

[819] Buhârî, *İlm* 6; Müslim, *İmân* 10; Tirmizî, *Zekât* 2.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona zekâtı hatırlattı. Adam: "Zekât dışında borcum var mı?" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): "Hayır, ama nâfile verirsen o başka!" dedi.

Adam geri döndü ve gider ayak: "Bunlara ilâve yapmayacağım gibi noksan da tutmayacağım" dedi.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) da: "Sözünde durursa kurtuluşa ermiştir" buyurdu. Veya "Sözünde durursa cennetliktir" buyurdu.

Ebû Dâvûd'da "Kasem olsun kurtuluşa erer, yeter ki sözünde dursun" şeklinde te'kidli olarak gelmiştir.[820]

5. İbn Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Muâz (radıyallahu anh)'ı Yemen'e gönderdi. (Giderken) ona dedi ki:

"Sen Ehl-i Kitap bir kavme gidiyorsun. Onları davet edeceğin ilk şey Allah'a ibâdet olsun. Allah'ı tanıdılar mı, kendilerine Allah'ın zekâtı farz kılmış olduğunu, zenginlerinden alınıp fakirlerine dağıtılacağını onlara haber ver. Onlar buna da itaat ederlerse kendilerinden zekâtı al. Zekât alırken halkın (nazarlarında) kıymetli olan mallarından sakın. Mazlumun bedduasını almaktan kork. Zira Allah'la bu beddua arasında perde mevcut değildir.[821]

6. Ebû Hureyre ve Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Deve, sığır veya davar sâhibi olup da, bunlardaki Allah'ın hakkını eda etmeyen herkese Kıyamet günü, bu mallar, olduğundan daha çok ve mümkün olduğunca iri ve şişman olarak geleceklerdir. Adam, onlar için, düz ve geniş bir yere oturtulacak, hayvanlar bacakları ve tabanlarıyla onun üzerinden geçecekler. Geçiş sırasında boynuzlarıyla toslayacaklar ve ayaklarıyla ezecekler. İçlerinde boynuzsuz veya boynuzu kırık biri bulunmayacak. Bu şekilde sonuncusu da onun üzerinden

---

820 Buhârî, *İmân* 34; Müslim, *İmân* 8; Ebû Dâvûd, *Salât* 1.

821 Buhârî, *Zekât* 1, 41, *Sadaka* 1, 63, *Mezâlim* 9, *Meğâzi* 60, *Tevhid* 1; Müslim, *İmân* 31; Tirmizî, *Zekât* 6.

geçince, birincisi aynı geçişe tekrar başlayacak. Mahlukatın hesabı tamamlanıp hüküm verilinceye kadar bu hâl devam edecek.

Keza "kenz', (birikmiş mal) sâhip olup da ondaki (Allah'ın) hakkını ödemeyen herkese, Kıyamet günü hazinesi, dazlak başlı bir yılan olarak gelecek, ağzını açıp peşine düşecektir. Yılan yaklaştıkça adam ondan kaçacak. Sonunda yılan ona:

"Gizlediğin hazineni al! Ben ondan müstağniyim!" diye bağırır. Adam, neticede yılandan kaçma çaresinin olmadığını anlayınca, elini ağzına sokar. Yılan da onu, aygırın (otları) kemirmesi gibi kemiriverecek."[822]

7. Muâz (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kim malının zekâtını sevap umarak verirse, ona sevap verilir. Kim de zekâtını vermezse biz zekâtı ve malın yarısını (cezâlı olarak, zorla) alırız. Bu, Rabbimizin kesin kararlarından biridir. Al-i Muhammed'e ondan bir hak yoktur."[823]

8. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) vefat edince, ondan sonra Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) halife seçildi. Bunun üzerine bedevilerden bir kısmı "irtidât" etti. (Hz. Ebû Bekir halife olarak onlarla savaşmaya karar verince) Hz. Ömer, "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem): "İnsanlar lâilaheillallah deyinceye kadar onlarla savaşmaya emrolundum. Bunu söylediler mi, benden mallarını ve nefislerini korurlar. (İslâm'ın) hakkı hâriç artık hesapları da Allah'a kalmıştır!" demiş iken, sen nasıl insanlarla savaşırsın?" dedi. Hz. Ebû Bekir: "Allah'a yemin olsun, namazla zekâtın arasını ayıranlarla savaşacağım. Zira zekât, malın hakkıdır. Vallahi, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e vermekte oldukları bir oğlağı vermekten vazgeçseler, onu almak için onlarla savaşacağım" dedi. Hz. Ömer sonradan demiştir ki: "Allah'a yemin ederim, anladım ki, Hz. Ebû Bekir'in bu görüşü, Allah'ın savaş meselesinde ona ilhamından başka bir şey değildi. İyice anladım ki, bu karar hakmış."[824]

---

[822] Buhârî, *Zekât* 3, *Tefsir*, *Âl-i İmrân* 14, *Berâe*t 6, *Hiyel* 3; Müslim, *Zekât* 26.
[823] Ebû Dâvûd, *Zekât* 4; Nesâi, *Zekât* 4.
[824] Buhârî, *İ'tisâm* 2, *Zekât*, *İstitâbe* 3; Müslim, *İmân* 32.

9. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Bir adam boş bir arazide giderken bulut içinden gelen bir ses işitti: "Falancanın bahçesini sula!" diyordu. O bulut uzaklaşarak suyunu bir kayalığa boşalttı. Derken oradaki sel yollarından biri bu suların tamamını akıtmaya başladı. Adam da suyun istikametini takiben yürüdü. Bir müddet sonra, suyu bahçesine çevirmek üzere elinde bir kürek, çalışan bir adam gördü. Ona:

"Ey Allah'ın kulu ismin ne?" diye sordu.

"Falan!" dedi. Bu isim, adamın buluttan işittiği isimdi. Bu sefer o sordu:

"Ey Allah'ın kulu, peki sen benim adımı niye sordun?"

"Ben sana şu suyu getiren buluttan bir ses işitmiştim, senin ismini söyleyerek "Falanın bahçesini sula!" diyordu. Sen bahçede ne yapıyorsun?"

"Madem ki sordun söyleyeyim. Ben bu bahçeden çıkan mahsule nezaret ederim. Ondan çıkan mahsulün üçte birini tasadduk ederim. Üçte birini ben ve ailem yeriz, üçte birini de bahçeye iade ederim" dedi."[825]

10. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

"Bir dirhem, yüzbin dirhemi geçmiştir."

"Bu nasıl olur, ey Allah'ın Resûlü?" diye sordular. Şu cevabı verdi.

"Bir adamın iki dirhemi vardı. Bunlardan daha iyisini tasadduk etti. Diğeri ise, malının yanına varıp, malından yüzbin dirhem çıkardı ve onu tasadduk etti."[826]

11. Ebû Sa'id (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir bedevi gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana hicretten haber ver!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Vah sana! O ağır bir iştir. Senin develerin var mı?" dedi. adam, "Evet!" deyince:

---

825 Müslim, *Zühd* 45.

826 Nesai, *Zekât* 49.

"Zekâtlarını veriyor musun?" diye sordu. Adam yine "Evet!" deyince: "Öyleyse sen o uzaklarda kal ve çalış, zira Allah senin amelinden hiçbir şeyi eksiltmeyecektir" buyurdu."[827]

12. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Sadaka Rabbin öfkesini söndürür ve kötü ölümü bertaraf eder."[828]

13. Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kulların sabaha erdiği her günde iki melek semadan iner ve bunlardan biri şöyle dua eder: "Ey İlahımız! İnfak edene halef (devam) ver." Diğeri de şöyle dua eder:

"Ey İlahımız! Cimriye de telef ver."[829]

14. Ebû Zerr (radıyallahu anh) anlatıyor. "Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdular ki:

"Müslüman olan bir kul, sahip olduğu her bir maldan Allah yolunda bir çiftini infak ederse, Cennetin kapıcıları onu mutlaka karşılar ve her biri kendi beklediği kapıdan girmesi için davet eder."

"Bu nasıl olur?" diye sorulmuştu, şöyle cevap verdi:

"Diyelim ki malı deve cinsindendir, iki deve; sığır cinsindendir, iki sığır (infak eder)."[830]

Takıların Zekâtı

15. Amr b. Şuayb, babasından o da dedesinden naklen anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissâlatu vesselâm)'a bir kadın, beraberinde bir kızı olduğu halde geldi. Kızın elinde, altından kalın iki bilezik vardı. "Bunların zekâtını verdin mi?" diye (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)) kadına sordu. Kadın:

"Hayır!" diye cevap verdi. Resûlullah:

"Kıyamet günü Allah'ın, onları sana ateşten iki bilezik

---

827 Buhârî, *Zekât* 36, *Edeb* 95; Müslim, *İmâret* 87; Ebû Dâvûd, *Cihâd* 1.
828 Tirmizî, *Zekât* 28.
829 Buhârî, *Zekât* 28; Müslim, *Zekât* 57.
830 Nesai, *Cihâd* 45.

yapması seni memnun eder mi?" dedi. Bunun üzerine kadın, bilezikleri derhal çıkarıp Resûlullah'ın önüne bıraktı ve:

"Bunlar Allah ve Resûlüne aittir!" dedi."[831]

16. Atâ (rahimehullah) der ki: "Bana ulaştı ki, Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) şöyle demiştir: "Ben altından zinetler takınıyordum. Bir gün: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu, (Kur'ân'da yasaklanan) kenz sayılır mı?" diye sordum. Bana şöyle cevap verdi:

"Zekâtı verilecek miktara ulaşan şeyin zekâtı verilirse kenz sayılmaz."[832]

Zekât Vermede Acele Davranmak

17. Hz. Ali (radıyallahu anhumâ) anlatıyor: "Hz. Abbâs (radıyallahu anhum), Resûlullah'a (aleyhissalâtu vesselâm) hayırda acele etmek maksadıyla daha senesi dolmadan, erken vakitte zekâtın verilmesi hususunda sormuştu. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hususta ona müsâade etti."[833]

18. Zübeyr'in azadlısı Muhammed b. Ukbe'den yapılan rivâyete göre, Kâsım b. Muhammed'e, mukâtebe akdi yaptığı köle (sin)den aldığı para sebebiyle kendisine zekât düşüp düşmeyeceğini sormuştu. Kâsım, kendisine şu cevâbı verdi: "Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) üzerinden bir yıl geçmeyen maldan zekât almazdı." Kâsım ilâveten der ki: "Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh), halk kendisine bağışlarda bulunurken onlardan her birine: "Sana zekâtı vâcip kılacak miktarda malın var mı?" diye sorardı. Adam: "Evet!" derse, onun getirdiği bağıştan, malına düşecek miktarda zekât alırdı. Adam: "Hayır!" diyecek olursa, bağışını adama teslim eder ve hiçbir şey almazdı."[834]

---

831 Ebû Dâvûd, *Zekât* 3; Nesâi *Zekât* 19.
832 Ebû Dâvûd, *Zekât* 3.
833 Ebû Dâvûd, *Zekât* 21; Tirmizî, *Zekât* 38.
834 Muvatta, *Zekât* 4, (245)